

Betænkning

vedrørende

økonomisk støtte til unge under uddannelse

BETÆNKNING NR. 506

1968

INDHOLD

	Side
<i>Afsnit 1. Udvalgets kommissorium og sammensætning. Baggrunden for dets arbejde</i>	11
I. Udvalgets kommissorium	13
II. Udvalgets formand, medlemmer, sekretariat samt øvrige medarbejdere	13
III. Baggrunden for udvalgets arbejde	15
<i>Afsnit 2. Uddannelsesformer og udviklingstendenser</i>	17
Kapitel 1. De nuværende former for undervisning og uddannelser	19
I. Almindelig oversigt	19
II. Oversigt over de enkelte undervisnings- og uddannelsesformer	20
A. Undervisningspligtens 7 år	20
B. Den fortsatte almene undervisning	22
C. Uddannelse (studium) ved faglige skoler, læreanstalter og universiteter	23
D. Uddannelser under lærlingeloven	30
E. Kombinationsuddannelser uden for lærlingeloven	32
F. Beskæftigelser uden særlig uddannelse	34
Kapitel 2. Deltagelsen i undervisning og uddannelse	35
Kapitel 3. Udviklingstendenser	38
I. Reformen	38
II. Den stigende deltagelse	38
<i>Afsnit 3. Gældende støtteordninger for uddannelsessøgende</i>	41
Kapitel 1. Indledende bemærkninger	43
Kapitel 2. Støtteordninger under undervisningsministeriet	44
I. Ungdommens uddannelsesfond	44
A. Elever i 8—10. klasse samt i den 3-årige realafdeling og ved anerkendte real-eksamenskurser	44
B. Gymnasieelever og elever på anerkendte studenterkursus	45
C. Lærlinge under lærlingeloven	45
D. »Videregående uddannelser«	46
II. Statsgaranti for bank- og sparekasselån til studerende	47
III. Statstilskud til elever på folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler	47
IV. Tilskud til elever på efterskoler	49
V. Støtte til elever i ungdomsskoler	50
VI. Støtte til elever på ungdomskostskoler	51
VII. Statstilskud til lærlinges rejse- og opholdsudgifter under oplæring uden for hjemstedet	51
VIII. Stipendier til unge mennesker i skolerådskredsene til videre uddannelse	52
IX. Støtteordninger baseret på dækning af tabt arbejdsfortjeneste	52
A. Kandidatstipendieordningen	52
B. Vikarhjælp under videregående uddannelse	52
X. Støttetilbud for færing og grønlandere	53
XI. Støtte til udlændinge, der uddanner sig i Danmark	53
A. Ungdommens uddannelsesfond	53
B. Folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler	53
C. Efterskoler	54
D. Særlige stipendier	54
XII. Støtte til danske statsborgere, der studerer i udlandet	54
Kapitel 3. Offentligt finansierede støtteordninger uden for undervisningsministeriet	55
I. Generelle støtteordninger for specielle befolkningsgrupper med henblik på uddannelse i almindelighed	55

	Side
A. Mødrehjælpsinstitutionernes uddannelseshjælp til enlige mødre	55
B. Uddannelseshjælp i henhold til lov om offentlig forsorg	55
C. Uddannelseshjælp til enker m. fl. i henhold til lov om pension og hjælp til enker m. fl.	55
D. Støtte til i Grønland hjemmehørende personers uddannelse	55
E. Forsvarets civilundervisning	57
F. Støtte i henhold til lov om børne- og ungdomsforsorg	57
G. Uddannelsesstøtte i henhold til revalideringsloven	58
H. Uddannelse af personer under særforborg	58
II. Støtte i form af hel eller delvis løn under uddannelse i forbindelse med et ansættelses- forhold	59
A. Finansministeriet	59
B. Justitsministeriet	59
C. Indenrigsministeriet	59
D. Forsvarsministeriet	59
E. Ministeriet for offentlige arbejder	59
F. Boligministeriet	60
G. Arbejdsministeriet	60
H. Ministeriet for kulturelle anliggender	60
I. Socialministeriet	60
III. Støtteordninger for enkelte uddannelser samt støtte til forskellig kursusvirksomhed . .	60
A. Handelsministeriet, direktoratet for søfartsuddannelser	60
B. Ministeriet for kulturelle anliggender	61
C. Støtte til forskellig kursusvirksomhed	61
IV. Støtte til udlændinge, der uddanner sig i Danmark	62
A. Bilaterale stipendiater	62
B. Multilaterale stipendiater	63
Kapitel 4. Halvoffentlige og private støtteordninger	65
I. Kommunitetsstipendiet	65
II. Dansk Studiefond	65
III. Private legater og fonde	66
Kapitel 5. Sammenfattende oversigt over gældende støtteordninger 1967-68.	67
<i>Afsnit 4. Ungdommens økonomiske forhold under uddannelsen</i>	71
Kapitel 1. Indledende bemærkninger	73
Kapitel 2. Ungdomsundersøgelsen 1965	74
I. Undersøgelsens genstand og sigte	74
II. Forholdet til andre undersøgelser	74
III. De unges fordeling på uddannelse og beskæftigelse	74
IV. Geografisk fordeling på uddannelse og beskæftigelse	75
V. De unges sociale oprindelse	75
VI. De unges økonomiske forhold	78
VII. Den økonomiske belastning af familien	80
VIII. Den kombinerede virkning af forældrenes indkomst og sociale status	81
Kapitel 3. Uddannelsesundersøgelsen 1964	83
I. Undersøgelsens genstand og sigte	83
II. Forholdet til andre undersøgelser	83
III. De indregistrerede studerende	83
IV. De »aktive« studerende	84
V. De studerendes andel af befolkningen	84
VI. De studerendes geografiske oprindelse	85

	Side
VII. De studerendes sociale oprindelse	85
VIII. Udviklingen i den sociale rekruttering fra 1959 til 1964.	88
IX. De studerendes alder, ægteskabelige stilling, børn og boligforhold	89
X. De studerendes forbrug	90
XI. Den månedlige udgift for ugifte udeboende studerende	92
XII. Udviklingen i udgifterne fra 1959 til 1964.	92
XIII. Studieudgifter.	93
XIV. Pristal for hovedgrupper af studerende.	94
XV. Studiefinansieringen.	95
XVI. Udviklingen i uddannelsens finansiering, 1959-1964.	96
XVII. Studiefinansiering og forældreindkomst	97
XVIII. Indstilling til studiefinansiering, herunder lånetilbøjelighed	99
Kapitel 4. Studenterundersøgelsen 1968	101
I. Undersøgelsens genstand og sigte	101
II. De studerendes forbrug	101
III. Udviklingen i de studerendes forbrug 1959-1964-1967.	102
IV. Forbrugets finansiering.	103
V. Udviklingen i forbrugets finansiering 1959-1964-1967.	103
VI. Sammenfatning	104
<i>Afsnit 5. Støtteordninger i andre lande.</i>	105
Kapitel 1. Almindelig oversigt	107
Kapitel 2. Resumé af oplysninger om de enkelte lande	109
Norge	109
Sverige	110
Storbritannien (England og Wales).	110
Vesttyskland	111
Holland	111
Belgien	111
Frankrig	112
U.S.A	112
Sovjetunionen	112
Østtyskland	113
<i>Afsnit 6. Udvalgets overvejelser og forslag</i>	115
Kapitel 1. Indledning	117
I. Målsætning	117
II. Kun ikke-undervisningspligtige	117
Kapitel 2. Støtterammen — De typiske leveomkostninger med tillæg af kursusafgifter og fradrag for børnetilskud.	118
I. Vanskeligheder ved bestemmelsen af begrebet leveomkostninger.	118
A. Variationer mellem forskellige kategorier af uddannelsessøgende.	118
B. Forholdet til andre befolkningsgrupper.	119
C. Generel eller individuel bestemmelse af leveomkostningsbegrebet	120
D. Konklusion.	120
II. Beregning af den generelle støtteramme.	120
A. Studerende i videregående uddannelser.	120
B. Under 21-årige i elevuddannelser.	122
C. Over 21-årige i elevuddannelser.	126
D. Generel støtteramme for alle uddannelsessøgende.	126

	Side
E. Regulering efter pris- og indkomstudviklingen	126
F. Sammenfatning	128
III. Beregning af den individuelle støtteramme	130
A. Kursusafgifter m. v.	130
B. Børnetilskud	130
C. Sammenfatning	131
Kapitel 3. Støttens art - Lån eller stipendium	132
I. Analyse af statens omkostninger ved støtte i form af stipendier, henholdsvis lån på forskellige vilkår	132
A. Tab ved lån, der ikke tilbagebetales	132
B. Administrationsomkostninger	133
C. Rentetab	133
II. Statsgaranterede lån i banker og sparekasser	138
A. Lånenes praktiske betydning under den nuværende ordning	138
B. Vurdering af de statsgaranterede lån	140
C. Konklusion	141
III. Støttens fordeling mellem stipendium og lån	142
A. Principielle betragtninger	142
B. Betragtningernes gennemførelse for de forskellige grupper af uddannelsessøgende	143
IV. Udvalgets overvejelser og forslag angående omfang af og vilkår for lån i den fremtidige støtteordning	150
A. Lånesummens størrelse i forhold til støtterammen	150
B. Rentevilkår	151
G. Afdragsvilkår	151
D. Lempelse af tilbagebetalingspligten	152
Kapitel 4. Støttens forudsætninger - Studieegnethed og -aktivitet. Normal studietid. Støtteperiodens længde	153
I. Studieegnethed og -aktivitet	153
II. Støtteperiodens længde	154
A. Begyndelsestidspunktet	154
B. »Normal studietid«	154
C. Fradrag ved studieskift	155
D. Flere uddannelser efter hinanden	155
E. Normalt forrentede lån i perioder uden for »normal studietid«	155
F. Overgangsproblemer	156
Kapitel 5. Støtten til den enkelte - De individuelle økonomiske forholds betydning ..	157
I. Korrektion af støtterammen	157
II. De 14-20 årige i elevuddannelser: Transgstipendium	157
A. Reduktion af støtte på grund af egne (og eventuel ægtefælles) økonomiske forhold	157
B. Beregningstal for støtten: hjemmeboende og udeboende	159
C. Støttens afhængighed af forældres indkomst og formue samt forsørgerbyrde for andre børn	160
D. Elever i kortvarige uddannelser	167
III. 14-20-årige i videregående uddannelser: Transgstipendium under hensyn til egne og forældres økonomiske forhold	167
IV. Alle i videregående uddannelser samt over 21-årige i elevuddannelser: Reduktion af støtte på grund af egne og eventuel ægtefælles økonomiske forhold	170
A. Indkomster, som kan bevirke nedsættelse af støtten	171
B. Fradragets omfang	172
V. Kortvarige uddannelser	173
VI. Mindstebeløb og afrunding	174

	Side
Kapitel 6. Afgrænsningsproblemer. Særordninger.....	175
I. Afgrænsningsproblemer.....	175
A. Principiel afgrænsning af uddannelser under det foreslåede støttesystem.....	175
B. Afgrænsning mellem elevuddannelser og videregående uddannelser.....	176
C. Alder/klassetrin.....	179
D. Normen for bestemmelse af alderstrinkriteriet.....	179
E. Geografiske afgrænsninger.....	180
II. Særordninger.....	180
A. Støtteordninger til dækning af særlige omkostningskategorier.....	180
B. Støtteordninger med henblik på særlige kategorier af uddannelsessøgende.....	181
Kapitel 7. Sammenfatning.....	185
I. Udvalgets forslag.....	185
A. Tildeling af støtte efter objektive kriterier.....	185
B. Støtteramme.....	185
C. Støtteudmålingen. Stipendier og lån.....	185
D. Oversigt over støttemulighederne efter udvalgets forslag.....	187
II. Udvalgets synspunkter om den fortsatte udbygning af støtteordningen.....	194
A. Udvidet adgang til transsstipendium.....	194
B. Udvidet adgang til grundstipendium.....	194
C. Udvidet adgang til lån, der er rentefri i studietiden.....	194
III. Sammenfattende betragtninger.....	194
<i>Afsnit 7. Finansielle overslag.....</i>	<i>197</i>
Kapitel 1. Udvalgets forslag.....	199
I. Beregningsforudsætningerne.....	199
II. De finansielle skøn.....	200
Kapitel 2. Finansielle konsekvenser af begrænsninger i udvalgets forslag	205
I. Principielle betragtninger.....	205
II. Begrænsningsmuligheder.....	205
A. Lån med statsgaranti i private banker og sparekasser.....	205
B. Støtte til elever på 8. og 9. klassetrin.....	206
C. 23-års alder som forudsætning for støtte uafhængig af forældreøkonomien.....	206
D. Transsstipendium, men ikke rentebegünstigede lån til 14-20-årige i videregående uddannelse.....	207
E. Andre begrænsninger.....	208
III. Sammenfatning.....	208
<i>Afsnit 8. Administrationen.....</i>	<i>209</i>
Kapitel 1. Tilvejebringelse af oplysninger om ansøgeren.....	211
I. Tilvejebringelse af støtter relevante oplysninger angående ansøgeren.....	211
II. Misbrugsmuligheder og kontrolforanstaltninger.....	211
A. Data angående ansøgerens indregistrering som uddannelsessøgende samt angående studieegnethed og studieaktivitet.....	211
B. Data angående ansøgerens personlige og økonomiske forudsætninger.....	212
III. Sanktioner.....	214
Kapitel 2. Støtteadministrationen.....	217
I. Den centrale støtteadministration.....	217
A. Låne- og Stipendieforvaltningen.....	217
B. Låne- og Stipendieforvaltningens opgaver.....	217
C. Undervisningsministeriets opgaver.....	219

	Side
II. Ankenævn for stipendie- og lånesager	219
III. Den lokale støtteadministration	219
<i>Afsnit 9. Særdtalelser.</i>	221

BILAG

Bilag 1. Fortegnelse over de af udvalget nedsatte underudvalg	233
Bilag 2. Fortegnelse over personer, som har bistået udvalgets sekretariat ved udarbejdelse af enkelte afsnit af betænkningen og de dertil knyttede bilag	234
Bilag 3. Tabel 96. Oversigt over Ungdommens uddannelsesfonds udvikling	235
Bilag 4. Deltagelsen i undervisning og uddannelser	235
Bilag 5. Oplysninger om støtteordninger i andre lande	250
Bilag 6. Formler og symboler ved beregningerne i afsnit 6, kap. 3, over statens rentetilskudstab ved ydelse af lån	277
Bilag 7. Kombinationer af stipendie- og lånestøtte under varierende rente- og afdragsvilkår, som alle medfører samme totale årlige driftsomkostning for staten til sådan støtte.	279
Bilag 8. Eksempler på gælds- og afdragsbyrden for studerende og elever, der opnår uddannelsesstøtte efter udvalgets forslag	282
Bilag 9. Afdragsvilkår for lån optaget i Statens lånekasse for studerende ungdom, Norge.	293
Bilag 10. Eksempler på beregning af uddannelsesstøtte	294
Bilag 11. Lærlinges økonomiske forhold	302
Bilag 12. Grundlaget for de finansielle overslag	313

FIGURER

Figur 1. Folkeskolens 1.-7. klasse	21
Figur 2. Den fortsatte almene undervisning	22
Figur 3A. Uddannelser på faglige skoler, læreanstalter og universiteter	24
Figur 3B. Uddannelser på faglige skoler, læreanstalter og universiteter	25
Figur 4A. Kombinationsuddannelser. Uddannelser under lærlingeloven. Eksempler	30
Figur 4B. Kombinationsuddannelser uden for lærlingeloven. Eksempler	32
Figur 5. Ungdommens aldersfordeling pr. 31. december 1966	36
Figur 6. Deltagelsen i undervisning og uddannelser pr. 31. december 1966	37
Figur 7. Den fremtidige deltagelse i undervisning og uddannelser	39
Figur 8. De enkelte generationer af drenge og piger procentvis fordelt efter uddannelsesmæssig placering (hovedgrupper)	76
Figur 9. De studerendes procentvise andel i 1965 af 12 fødselsårgange (områdets befolkning på 4-15 år i 1950) henholdsvis i deres hjemstedsregion og i den region, hvor deres uddannelsesinstitution er beliggende	85
Figur 10. Sammenhængen mellem aldersklasser og gennemsnitlig månedlig udgift i efteråret 1964 for de tre hovedgrupper af studerende (ugifte hjemmeboende, ugifte udeboende og gifte)	91
Figur 11. 14-20-årige i elevuddannelser. Støtteaftrapning under hensyn til forældres indkomst og forsørgerbyrder	166
Figur 12. Støtten til 14-20-årige elever. Transgsbestemt stipendium	189
Figur 13. Støtten til under 21-årige studerende. Transgsstipendium og lån	190

	Side
Figur 14. Støtten til over 21-årige elever. Grundstipendium og lån	191
Figur 15. Støtten til over 21-årige studerende i de første 2 år af den videregående uddannelse. Grundstipendium og lån	191
Figur 16. Støtten til over 21-årige studerende med mere end 2 år i videregående uddannelse. Grundstipendium og lån	192
Figur 17. Samlet oversigt over udvalgets forslag til støtte til unge under uddannelse	193
Figur 18. Aldersfordeling for elever på 8.-12. klassetrin	235
Figur 19. Aldersfordeling for elever på realeksamens- og studentereksamenkursus	236
Figur 20. Aldersfordeling for studerende ved faglige skoler, seminarier, teknika, universiteter og højere læreanstalter	237
Figur 21. Aldersfordeling for lærlinge	238
Figur 22. Oversigt over uddannelsesstrukturen i Sovjetunionen i 1967.	273

SIGNATURER

 betegner heldagsundervisning på skole i 1 år (eventuelt i 2 semestre à 1/2 år).

 betegner 1 års tilrettelagt uddannelse uden for skole.

 betegner 1 års beskæftigelse af nærmere beskrevet karakter.

 betegner heldagsundervisning i en del af et år. Diagrammets bredde angiver varigheden.

 betegner undervisning uden for normal arbejdstid (aftenundervisning).

 betegner dagundervisning med et timetal, der ligger væsentligt lavere end den normale undervisningstid for vedkommende aldersklasse.

 En vandret linie mellem to felter betegner en uddannelsesmæssig forbindelse mellem to uddannelsesdele.

 En lodret linie mellem to vandrette linier betegner en uddannelsesmæssig forbindelse mellem to uddannelser.

Eksempler på kombination af signaturerne.

 betegner heldagsundervisning i 2 måneder af 1 års tilrettelagt uddannelse.

 betegner nogle timers undervisning om ugen i 1 skoleår, medens eleven har en for vedkommende uddannelse krævet beskæftigelse af nærmere beskrevet karakter.

  betegner 1 års tilrettelagt uddannelse uden for skole efterfulgt af skoleundervisning i 1 år.

  betegner heldagsundervisning i 2 måneder inden for 1 års tilrettelagt uddannelse uden for skole som adgangsgivende til skoleundervisning i 1 år.

AFSNIT 1

UDVALGETS KOMMISSORIUM OG SAMMENSÆTNING BAGGRUNDEN FOR DETS ARBEJDE

I. Udvalgets kommissorium.

Udvalgets kommissorium, der blev fastsat af undervisningsministeren den 21. juni 1965, lyder således:

»Med den stadigt stigende tilgang til videre uddannelse inden for en lang række områder og det udbredte ønske om, at ingen af økonomiske grunde skal forhindres i at få den uddannelse, han har lyst og evner til, er problemerne omkring finansieringen af de unges udgifter til uddannelse blevet mere og mere påtrængende. På denne baggrund og som følge af, at flere og flere uddannelsesområder efterhånden er inddraget under offentlige elevstøtteordninger, har man fundet det påkrævet, at der nedsættes et udvalg

- til at overveje forholdet mellem den personlige finansiering af de unges udgifter til uddannelse og statens støtte hertil,
- til at overveje og eventuelt stille forslag om en afstemning af støtten fra Ungdommens uddannelsesfond med andre former for støtte til uddannelse fra staten,
- til at stille forslag om den fremtidige organisation og administration af støtten.

Som grundlag for udvalgets overvejelser bør bl. a. indgå de resultater, som fremkommer af den igangværende undersøgelse på handelshøjskolens institut for organisation og arbejdssociologi af forholdene for den del af ungdommen, der omfattes af Ungdommens uddannelsesfond, og resultaterne af den igangværende undersøgelse på socialforskningsinstituttet af hele den 14-20 årige ungdoms uddannelsesvilkår og vilkår i øvrigt, herunder i social og økonomisk henseende. Endvidere bør som grundlag for overvejelserne indgå oplysning om, hvorledes man i andre lande har tilrettelagt støtteordninger for tilsvarende uddannelsesområder.

Med hensyn til støtteordningerne under Ungdommens uddannelsesfond bør det overvejes, om det hidtil anvendte skønsprincip bør afløses af en ordning, hvorefter der sikres de studerende ret til en offentlig støtte under visse forudsætninger, således

at grundlaget for støtteordningerne fremtidig bliver en principlovgivning, medens udgifterne bevilges på de årlige bevillingslove.

Endvidere bør udvalget overveje forholdet mellem stipendiestøtte og lånestøtte, spørgsmålet om, hvilken indflydelse forældres og forsørgeres økonomiske forhold bør have på de studerendes støttemuligheder, samt hvilken indflydelse de studerendes indtægter ved erhvervsarbejde bør have på mulighederne for at opnå støtte. Udvalget bør i øvrigt overveje muligheden for en koordinering af administrationen i de enkelte centralnævn og stipendienævn under fonden, således at ensartede tilfælde i højere grad end nu behandles ens uafhængigt af, i hvilket nævn afgørelsen træffes.

Særligt hvad de gældende støtteordningers administrative problemer angår, anmodes udvalget om at tage under overvejelse sådanne ændringer i lovreglerne om Ungdommens uddannelsesfonds organisation og administration, som findes hensigtsmæssige for fondens virksomhed.

Det bemærkes, at spørgsmål i forbindelse med finansiering af omskoling og efteruddannelse falder uden for udvalgets kommissorium. Problemerne i denne forbindelse må tages op i anden sammenhæng.

Udvalget, der i det omfang, det findes påkrævet, kan tilkalde særlige sagkyndige til drøftelse af de enkelte spørgsmål, vil kunne afgive indstillinger om afgrænsede spørgsmål, såfremt det måtte findes naturligt.«

Under udvalgets arbejde har undervisningsministeriet yderligere forelagt enkelte principielle sager for udvalget med henvisning til kommissoriet. Herom henvises til de afsnit af betænkningen, hvor de forskellige spørgsmål er taget op.

II. Udvalgets formand, medlemmer, sekretariat samt øvrige medarbejdere.

Som *formand* for udvalget udpegedes professor ved Københavns Universitet, dr. jur. W. E. von Eyben.

Udvalgets *medlemmer* var ved udvalgets nedsættelse:

Arbejdsdirektør H. Borreschmidt.

Kontorchef Lauge Dahlggaard, undervisningsministeriet, formand for bestyrelsen for Ungdommens uddannelsesfond.

Undervisningsdirektør H. Engberg-Pedersen, direktoratet for ungdomsundervisningen, undervisningsministeriet.

Kontorchef fru Frida Horten, undervisningsministeriet.

Uddannelseskonsulent Niels Hummeluhr, direktoratet for erhvervsuddannelserne, undervisningsministeriet.

Lærerstudierende (nu skoleleder) Jørgen Jensen, Lærerstuderendes Landsråd.

Sekretær Tage Jensen, Dansk smede- og maskinarbejderforbund.

Seminariektor Tage Kampmann.

Kurator E. A. Koch, Københavns Universitet.

Stud. techn. (nu ingeniør) Sven Munk, Studierådet ved danske teknika.

Stud. mag. Jørn Nielsen, Danske studerendes fællesråd.

Kontorchef Leo Nielsen, finansministeriet.

Kontorchef Emil Sørensen, Dansk studiefond.

Højskoleforstander Georg Veit.

Professor, dr. polit. Poul Winding, Handelshøjskolen i København.

Professor Poul Winding afgik ved døden den 15. februar 1966. Højskoleforstander Georg Veit påtog sig i september 1966 en opgave i U-landsarbejdet i Afrika og udtrådte dermed af udvalget. Kontorchef Dahlggaard udtrådte af udvalget, da han den 2. februar 1968 udnævntes til arbejdsminister. Der er ikke udpeget andre medlemmer i deres sted.

Udvalget (*plenum*) har afholdt i alt 34 møder. En række problemstillinger, som er indeholdt i kommissoriet, er blevet behandlet i 6 *underudvalg*, som tilsammen har afholdt 27 møder. I bilag 1 findes en fortegnelse over de 6 *underudvalg* med angivelse af opgaverne og *underudvalgenes* medlemmer.

Udvalgets *sekretariatsforretninger* er varetaget af direktør Werner Rasmussen og ekspeditionssekretær (nu f. g. kontorchef) Tage Engelund, begge undervisningsministeriet. I bilag 2 er anført en fortegnelse over personer, som har bistået sekretariatet ved udarbejdelsen af enkelte afsnit af betænkningen og de dertil knyttede bilag.

Udvalget har i sit arbejde kunnet drage nytte af de undersøgelser, der på undervisningsministeriets foranledning var iværksat i 1964 dels af *Socialforskningsinstituttet*, dels af *Instituttet for Organisation og Arbejdssociologi* ved Handelshøjskolen i København. Undersøgelsesresultaterne er behandlet i samme periode, som nærværende udvalg har virket, og dette er der taget hensyn til ved tilrettelæggelsen af udvalgets arbejde. Medarbejdere fra de to institutter har således forelagt redegørelser for igangværende såvel som afsluttede undersøgelser og har i øvrigt overværet møder i udvalgets plenum og underudvalg, hvorved undersøgelsesresultaterne og de igennem forskningsarbejdet indhøstede erfaringer har kunnet udnyttes, ligesom også udvalgets medlemmer har haft umiddelbar adgang til over for institutternes repræsentanter at gøre opmærksom på de spørgsmål, der var interesse for at få nærmere belyst. Redegørelser for undersøgelserne er blevet offentliggjort i 1966, 1967 og 1968 i rapporter fra de to institutter. En sammenfatning er indeholdt i denne betænkningens Afsnit 4.

Under overvejelserne af forholdet mellem den personlige finansiering af de unges udgifter til uddannelse og statens støtte hertil har det været nødvendigt at behandle forskellige mulige udformninger af de fremtidige støtteordninger. For at kunne vurdere de finansielle konsekvenser af de forskellige mulige ordninger må der foretages temmelig komplicerede beregninger. Med sagkyndig bistand af amanuensis O. P. Henningsen, der har medvirket ved ledelsen af den foran nævnte undersøgelse ved Instituttet for Organisation og Arbejdssociologi, har det kunnet lade sig gøre at udføre beregningerne ved elektronisk databehandling, og herefter har det været overkommeligt at gennemregne et stort antal alternativer. Hovedresultaterne er gengivet i betænkningens Afsnit 7.

På et tidligt tidspunkt af udvalgets arbejde blev det klart, at lærlingenes økonomiske forhold under uddannelsen burde optages til særskilt behandling. Underudvalg nr. 4 har forestået denne opgave og har i den forbindelse behandlet en række problemer i samarbejde med Dansk Arbejdsgiverforening og L.O. Skriftlige erklæringer er indhentet fra disse organisationer og fra Håndværksrådet. Oplysninger fra de førte drøftelser er indgået i forhandlingerne om lærlingelønningerne, jfr.

i øvrigt redegørelsen i betænkningens Afsnit 6, kapitel 6 og i bilag 11.

De statsgaranterede bank- og sparekasselån, der ved en nyordning indførtes i 1964, har været taget op til drøftelse med repræsentanter for Danske Bankers Fællesrepræsentation og Danmarks Sparekasseforening. En nærmere redegørelse for spørgsmålet er indeholdt i Afsnit 6, kapitel 3.

Udvalget har naturligvis i vidt omfang draget nytte af oplysninger og synspunkter, som på de enkelte af kommissoriet dækkede områder har kunnet tilvejebringes fra særligt kyndige embedsmænd såvel i undervisningsministeriet som i andre styrelser. Her skal nævnes, at udvalget under overvejelserne om rente- og skatteproblemer i forbindelse med udformningen af en ny statslig låneordning for unge under uddannelse har søgt sagkyndig bistand hos finansministeriets konsulent i rentespørgsmål, dr. polit. H. Uldall-Hansen, og hos skattedepartementets økonomisk-statistiske konsulent, Henning Møller. For disse problemer er redegjort i Afsnit 6.

Endvidere skal fremhæves, at der på sekretariatsplan til stadighed under udvalgets arbejde har været opretholdt gensidig orientering i forhold til planlægningsrådet for de højere uddannelser. Denne snævre kontakt kommer til udtryk i flere afsnit af denne betænkning.

Udvalget ønsker at gøre opmærksom på, at det ikke har haft et sekretariat, hvis medarbejdere arbejdsmæssigt udelukkende har kunnet koncentrere sig om udvalgsarbejdet, idet de har måttet udføre dette ved siden af andre vigtige opgaver. På denne måde er udvalgsarbejdet blevet både forsinket og besværliggjort, uanset at sekretariatets medarbejdere har udført et væsentligt større arbejde, end det under sådanne betingelser med rimelighed kan forlanges.

III. Baggrunden for udvalgets arbejde.

Af udvalgets foran citerede kommissorium fremgår, at der trods den meget kraftige udvikling, som i løbet af de sidste 15 år har fundet sted med hensyn til de uddannelsessøgendes muligheder for at opnå offentlig støtte, fortsat har hersket tvivl om den ydede støttes tilstrækkelighed. De i afsnit 4 gengivne analyser af de gældende støtteordninger og af

den uddannelsessøgende ungdoms økonomiske forhold har ført til det resultat, at de nugældende støtteordninger ikke har været tilstrækkelige til at sikre »demokratisering«, d. v. s. en socialt ligeligere rekruttering til de videregående uddannelser, og at støttemulighederne, som de nu foreligger, ej heller i tilstrækkeligt omfang har begrænset det studiefremmede erhvervsarbejde under uddannelsen; der er snarere sket en udvidelse heraf.

I Afsnit 3 gives en fremstilling af de nugældende regler for støtte til unge under uddannelse og for dennes omfang. Her skal foreløbig redegøres for nogle hovedtræk i denne støttes udvikling i de senere år.

Ungdomskommissionen indstillede i betænkning II, der blev afgivet i 1951, at der blev etableret en generel støtteordning for studerende ved universiteter og højere læreanstalter.

Ved lov af 7. juni 1952 oprettedes herefter *Ungdommens uddannelsesfond* med henblik på ydelse af statslige stipendier og lån til studerende ved de højere uddannelser. Der blev stillet i alt 1,5 mill. kr. til rådighed, fordelt med 1,35 mill. kr. til stipendier og 0,15 mill. kr. til lån.

Siden er loven om Ungdommens uddannelsesfond blevet revideret flere gange. Kredsen af elevkategorier, der kan komme i betragtning, såvel som beløbsrammen er trin for trin blevet udvidet. Siden 1958 er denne støtteordning således gradvis udvidet til også at omfatte elever i folkeskolens 8.—10. klasse, realafdelingen og gymnasiet samt real- og studenterkursister og lærlinge.

Ved lov af 31. maj 1961 skete en særlig stor udvidelse af beløbsrammen, som for stipendier og lån tilsammen blev forøget fra 18 til 71 mill. kr. Det tilsvarende lovforslag byggede på en betænkning, der blev afgivet i december 1960 af det den 26. februar 1958 nedsatte udvalg, som havde kurator E. A. Koch som formand. Udvalget havde til sin rådighed resultaterne fra en studentsocial undersøgelse, der blev foretaget i 1959-60 over forholdene for studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter.

I 1964 indførtes en automatisk regulering af beløbsrammen på grundlag dels af elevtallene, dels af leveomkostningerne, således som de fremgår af reguleringspristallet. Endvidere indførtes *statsgaranti for uddannelseslån fra banker og sparekasser*.

I finansåret 1966-67 var der i Ungdommens uddannelsesfond i alt ca. 152 mill. kr. til rådighed til stipendier og lån, hvortil kommer, at banker og sparekasser inden for finansåret stillede i alt 72 mill. kr. til rådighed som uddannelseslån med statsgaranti. I finansåret 1967-68 var det samlede rådighedsbeløb steget til ca. 176 mill. kr., medens der blev givet statsgaranterede lån til et beløb af 113 mill. kr.

Ved lov nr. 207 af 31. maj 1968 blev beløbsrammen for stipendier og lån i Ungdommens uddannelsesfond for finansåret 1968-69 forøget med 20 mill. kr. Heraf medgår 6 mill. kr. til stipendier og 6 mill. kr. til lån til studerende, omfattet af lovens § 1, stk. 1 (videregående uddannelse), medens 8 mill. kr. stilles til rådighed som stipendier til de elevgrupper, der omfattes af lovens § 1, stk. 2-4, nemlig med 3 mill. kr. til gymnasieelever og studentkursister, 2,5 mill. kr. til elever i 8.-10. klasse i realafdelingen og på realkursus og 2,5 mill. kr. til lærlinge.

En tabellarisk oversigt over den hidtidige udvikling i Ungdommens uddannelsesfond er indeholdt i bilag 3.

Forud for oprettelsen i 1952 af Ungdommens uddannelsesfond eksisterede der en række *andre statslige støtteordninger*, som var etableret med henblik på forskellige nærmere angivne kategorier af uddannelsessøgende. Allerede den omstændighed, at disse støtteordninger var oprettet på forskellige tidspunkter og blev administreret i forskellige ministerier, medførte, at der ikke i alle tilfælde var sket en indbyrdes afstemning af principperne for støttetildeling.

En del af disse ordninger bortfaldt, efterhånden som Ungdommens uddannelsesfond blev udbygget, medens andre ordninger endnu består. En oversigt over de fortsat gældende særordninger er indeholdt i Afsnit 3.

Resultatet af udvalgets undersøgelser og overvejelser fremgår af denne betænkning, der i afsnit 6, kap. 7 indeholder en sammenfatning af forslagene om støtte til unge under uddannelse. Afsnit 7 indeholder de finansielle overslag, afsnit 8 forslag om administrationen af den fremtidige støtteordning og afsnit 9 særudtalelser fra nogle udvalgsmedlemmer.

Den 22. oktober 1968.

H. Borreschmidt.	H. Engberg-Pedersen.	W. E. von Eyben, formand
Frida Horten.	Niels Hummeluhr.	Jørgen Jensen.
Tage Kampmann.	E. A. Koch.	Sven Munk.
Jørn Nielsen.	Leo Nielsen.	Emil Sørensen.
	<i>Tage Engelund.</i>	<i>Werner Rasmussen.</i>

AFSNIT 2

UDDANNELSESFORMER OG UDVIKLINGS-
TENDENSER

Kapitel 1.

De nuværende former for undervisning og uddannelser.

I. Almindelig oversigt.

Inden for de seneste ca. 10 år er deltagelsen i undervisning og uddannelser steget meget stærkt, og mange reformer er gennemført. Den udvikling, der således er begyndt, synes at skulle fortsætte også i de kommende år.

Af hensyn til udarbejdelsen af forslag til udbygning af støtten til unge under uddannelse er det ønskeligt at råde over en oversigt over de nuværende uddannelsesformer og de kendte udviklingstendenser, således at man kan danne sig begrundede skøn over de økonomiske konsekvenser af udvalgets forslag.

Oplysningerne er hovedsagelig tilvejebragt i 1967, og der er siden her og der sket ændringer i enkeltheder, som ikke alle er medtaget. Hovedtrækkene i beskrivelserne bliver dog ikke herved forrykket.

En udbygning af støtteordningerne vil i overensstemmelse med hensigten med disse muliggøre, at flere unge kan blive uddannet inden for det eller de felter, som de har interesse og anlæg for. Resultatet heraf vil blive en yderligere forøget belastning af den samlede uddannelsesvirksomhed og senere et større udbud af uddannede. En nødvendig betingelse for, at disse virkninger indtræder, er dog, at uddannelseskapaciteten udvides svarende til den øgede belastning.

Endvidere vil en udbygning af støtteordningerne åbne nye muligheder for ønskelige uddannelsesreformer:

mere omfattende uddannelser, hvor dette er påkrævet,

reduktion af uddannelsesstiden, hvor dette er forsvarligt, fordi de unge i højere grad kan koncentrere sig om uddannelsen, når de økonomiske problemer formindskes.

I den gennemgang, der i det følgende er foretaget, er hovedvægten lagt på inddelingskriterier, som er relevante i en økonomisk sammenhæng. Afgørende er det i så hen-

seende, om den normale arbejdsdag er beslægtet med deltagelse i undervisning og forberedelsesarbejde, eller om kun nogle få timer dagligt eller om aftenen er optaget hermed. Endvidere spiller det en stor rolle, om en del af uddannelsesstiden forudsættes at omfatte praktisk arbejde i virksomheder uden for uddannelsesinstitutionen, og om denne praktiske beskæftigelse er lønnet. I en lang række uddannelser, således alle uddannelser under lærlingeloven, veksles der efter en forud fastlagt plan mellem kursus på fagskole og praktisk beskæftigelse i læremesterens (principalens) virksomhed.

Det har også stor betydning at vide besked med, hvilke aldersgrupper en uddannelse søges af, allerede fordi mulighederne for at udføre produktivt og eventuelt lønnet arbejde som led i uddannelsen i de unge år normalt vokser med alderen. Samtidig hermed sker der almindeligvis en udvikling af selvstændigheden, som medfører, at de unge både kan og vil flytte fra forældrehjemmet, hvorved leveomkostningerne — navnlig boligudgiften — sædvanligvis stiger. En yderligere tendens til stigende leveomkostninger indtræder ved indgåelse af ægteskab og i kraft af forsørgerforpligtelser over for børn.

Medens der for deltagelsen i nogle former for undervisning og uddannelse er fastsat lovbestemmelser og andre administrative forskrifter, er andre ikke reguleret på denne måde. Den almene undervisnings første hovedafsnit er i denne forbindelse specielt kendetegnet ved den 7-årige lovmæssigt fastsatte undervisningspligt, som har helt afgørende betydning for børnenes tilværelse i alderen fra 7 til 14 år. De uddannelser, der er reguleret af lærlingeloven, er bl. a. kendetegnet ved en aftalepligt (pligten til at oprette lærekontrakt) og pligten i henhold til lærekontrakten til at følge den foreskrevne fagskoleundervisning. For flertallet af de øvrige undervisnings- og uddannelsesformer er det

derimod en frivillig sag at modtage de fremsatte tilbud om undervisning.

Nævnes skal også den militære tjenestetid for værnepligtige unge mænd så vel som den tilsvarende tjenestetid i civilforsvaret. I denne periode er de unge afskåret fra at opnå indkomst ved sædvanligt civilt arbejde. Imidlertid er spørgsmålet om de unges indkomstforhold under indkaldelse taget op på anden måde, og udvalget har derfor ikke medtaget de værnepligtiges militære uddannelse eller uddannelse i civilforsvaret i den følgende oversigt. Derimod er officersuddannelserne og konstabelordningen medtaget.

I en oversigt over de nuværende uddannelsesformer er det naturligt at begynde med *undervisningspligtens 7 år* og at fortsætte med den følgende ungdomstids undervisning og uddannelse, som først gennemgås ud fra en hovedinddeling i *fortsat almen undervisning* på den ene side og de forskellige former for *mere målrettet uddannelse* på den anden side. De målrettede uddannelser kan atter inddeles i to grupper: Den ene omfatter de uddannelser, der navnlig karakteriseres ved *længere tids uddannelse eller studium* ved faglige skoler, læreanstalter eller universiteter. Den anden er kendetegnet ved, at den praktiske oplæring omfatter det meste af uddannelsesperioden, men den suppleres af fagskoleundervisning, ofte af et betydeligt omfang. Disse uddannelser kan kaldes *kombinationsuddannelser*, og inden for denne gruppe er det fundet rimeligt at give *uddannelserne under lærlingeloven* en selvstændig omtale. Endelig omtales for fuldstændighedens skyld en del uddannelser, som i alt væsentligt består i *praktisk beskæftigelse*.

Brevskoleundervisning forekommer både inden for den almene undervisning og inden for forskellige uddannelser med sigte mod beskæftigelse i erhvervslivet. Spørgsmål i forbindelse med brevskoleundervisningen er behandlet i betænkning nr. 396, 1965, vedrørende fritidsundervisning for voksne og tillige i betænkning nr. 453, 1967, afgivet af det interministerielle kontaktudvalg for undervisning. Da deltagelse i brevskoleundervisning normalt vil ske i fritiden, således at eleven ikke er afskåret fra at oppebære normal arbejdsindkomst, og da endvidere eleven helt kan bestemme tempoet og således ikke behøver at overholde bestemte terminer for gennemgang af et pensum, er der ikke i

nærværende betænkning fundet anledning til at behandle brevskoleundervisningens forskellige former og deltagelsen heri. Udvalget har ikke hermed taget stilling til eventuelle særlige tilskuds- og støttebehov i forbindelse med de i ovennævnte betænkning nr. 396 omtalte muligheder for iværksættelse af nye forsøgsordninger med kombination af brevskoleundervisning og andre undervisningsformer.

Ud fra lignende synspunkter er radio- og TV-undervisning heller ikke behandlet.

I udvalgets kommissorium er det anført, at spørgsmål i forbindelse med finansiering af omskoling og efteruddannelse falder uden for udvalgets opgaver. Af denne grund har udvalget ikke fundet det fornødent at medtage beskrivelse af omskoling og efteruddannelse eller at redegøre for deltagelsen heri, lige som udviklingstendenserne på nævnte område heller ikke er berørt. I Afsnit 6 har udvalget dog ment at måtte tage stilling til støttebehovet både ved studieskift, som er en forholdsvis hyppig foreteelse bl. a. ved universiteterne, og ved dobbeltuddannelser, selv om begge foretelser er nært beslægtet med omskoling.

Efter gennemgangen af de anførte hovedkategorier gøres der i kapitel 2 bemærkninger om aldersfordelinger og andre forhold for de forskellige grupper af uddannelsessøgende. Specielt skal det anføres, at den enkelte unge i løbet af sin ungdomstid kan bevæge sig fra den ene hovedkategori af uddannelser til den anden, videre til den tredje, tilbage til den første og så fremdeles.

Endelig omtales i kapitel 3 de kendte udviklingstendenser for den almene undervisning og de forskellige uddannelser.

II. Oversigt over de enkelte undervisnings- og uddannelsesformer.

A. *Undervisningspligtens 7 år.*

I medfør af bestemmelserne om undervisningspligt vil langt den overvejende del af en årgang drenge og piger gennemgå undervisning i folkeskolen igennem 7 klasser (skoleår), nemlig fra det 7. til det 14. år. Forskelle mellem forløbet af disse 7 skoleår stammer fra, at skoleordningen i den enkelte kommune kan indebære, at klasserne fra det 6. skoleår at regne enten gennemføres *udelt*, eller at eleverne deles i *almene* og *boglige* klasser, se figur 1. I 1966/67 under-

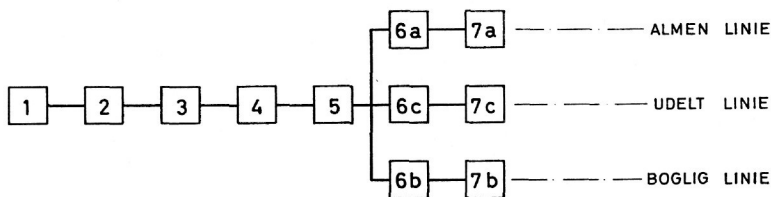

Fig. 1. Folkeskolens 1.-7. klasse.

vistes flertallet af børnene på disse trin i udelte klasser - på 6. klassetrin 78 pct. - og sandsynligvis vil der i de nærmeste år ske en fortsat udbygning af de udelte klasser på bekostning af de almene og de boglige klasser.

Delingen af eleverne på 6. og 7. klassetrin i almene og boglige klasser er ikke afgørende for det senere skoleforløb. Dels kan eleverne flyttes fra den ene linie til den anden, dels kan elever fra de almene klasser såvel som fra de udelte klasser optages i realafdelingen, medens det på den anden side ikke er givet, at alle elever fra de boglige klasser kan fortsætte i realafdelingen. Folkeskolens 1.-7. klasser kan derfor betegnes som en enhedsskole.

Deltagelse i undervisningen i folkeskolens første 7 klasser udgør grundlaget for al anden undervisning og for alle uddannelser, og der findes stadig nogle uddannelser eller beskæftigelser, hvortil kravene til almene kundskaber ikke går ud over, hvad denne undervisning har omfattet. Imidlertid er der i kraft af den udbygning af folkeskolen, som er sket i de senere år med oprettelsen af 8., 9. og 10. klasser, der søges af en stigende del af de unge, sket en forskydning i rekrutteringsgrundlaget for de nævnte uddannelser eller beskæftigelser. I nogle uddannelser under lærlingeloven er der således eksempelvis fastsat bestemmelser om kortere læretid for lærlinge, der møder med bevis for de statskontrollerede prøver efter 9. klasse. I andre tilfælde er der formelt fortsat adgang til indgåelse af læreforhold - såvel som til andre uddannelser eller beskæftigelser - for elever, der er udgået af 7. klasse, men reelt foretrakkes elever, som har gået længere i skole.

Udover til den fortsatte almene undervisning giver undervisning i 7. klasse adgang til følgende uddannelser eller beskæftigelser, hvorved det dog må understreges, at tendensen til at stille større krav er meget udpræget, jfr. også bemærkningerne om særlige alderskrav og lignende ved mange af uddannelserne.

1. Handels- og kontorvirksomhed.

Forberedelseskursus til lærlingeuddannelse som handels-, kontor- og butiksfunktionær. (Foreløbig dog kun i tiden indtil august 1968).

Undervisningen til statskontrollerede tillægsprøver (fagprøver) (dog først ved det fyldte 17. år).

Undervisningen til statskontrollerede højere fagprøver bortset fra sprog (dog først ved det fyldte 17 år).

2. Etater og kommuner.

En række funktionær- og tjenestemandstillinger eller -uddannelser, hvorved dog bemærkes, at alderskravene sædvanligvis er mindst 18 år.

3. Søfart.

Sømand.

Skibskok.

Radiotelegrafist (dog først ved det fyldte 17. år).

Styrmand, skipper og skibsfører (dog kræves der sejltid).

Underordnet maskinbesætning (der kræves sejl tid og alder 19 år).

Maskinist.

Aspirantkursus til maskinmesteruddannelsen.

4. Industri og håndværk.

Lærlingeuddannelse til faglært arbejder. (Reelt foretrakkes dog inden for en række fag unge med mere omfattende almen undervisning).

Guld- og sølvformgiver (der kræves svendeprøve).

Møbelkonstruktør (der kræves svendeprøve).

Konfektionsassistent (dog først ved det fyldte 16. år).

Ungdomsskolens erhvervsmæssige grunduddannelser.

Ikke-faglært arbejder (specialarbejder), (dog først ved det fyldte 18. år).

5. Kunsitudøvelse.

Musiker, sanger. (Optagelsesprøve).

Kunstmaler. (Optagelsesprøve).

Billedhugger. (Optagelsesprøve).

Skuespiller. (Optagelsesprøve).

Danser. (Optagelsesprøve. NB: Optagelsen sker fortrinsvis i 7-9 års alderen).

6. Landbrug og skovbrug.

Ungdomsskolens erhvervsmæssige landbrugsuddannelse.

Landbrugsskole (landvæsenselev).

Gartner (lærlingeuddannelse).

Adgangskursus til skovtekniker (dog først ved det fyldte 17. år).

7. Sundhedsvæsen, omsorg og forsorg.

Sygehjælper, (dog først ved det fyldte 18. år).

Fodplejer, (dog først ved det fyldte 18. år).

Sygeplejerske (forskole), (dog først ved det fyldte 18. år og kun efter 1 års deltagelse i praktisk husgerning og madlavning eller 1 års arbejde i en institution f. eks. for kronisk syge).

Tandtekniker (lærlingeuddannelse).

Omsorgsassistent ved åndssvageforsorgen (dog først ved det fyldte 18. år).

B. Den fortsatte almene undervisning.

(Figur 2).

Medens folkeskolens 1.-7. klasser som nævnt kan betegnes som en enhedsskole, har den fortsatte almene undervisning efter undervisningspligtens ophør forskellig karakter i de to videregående retninger, 8.-10. klasserne og realafdelingen:

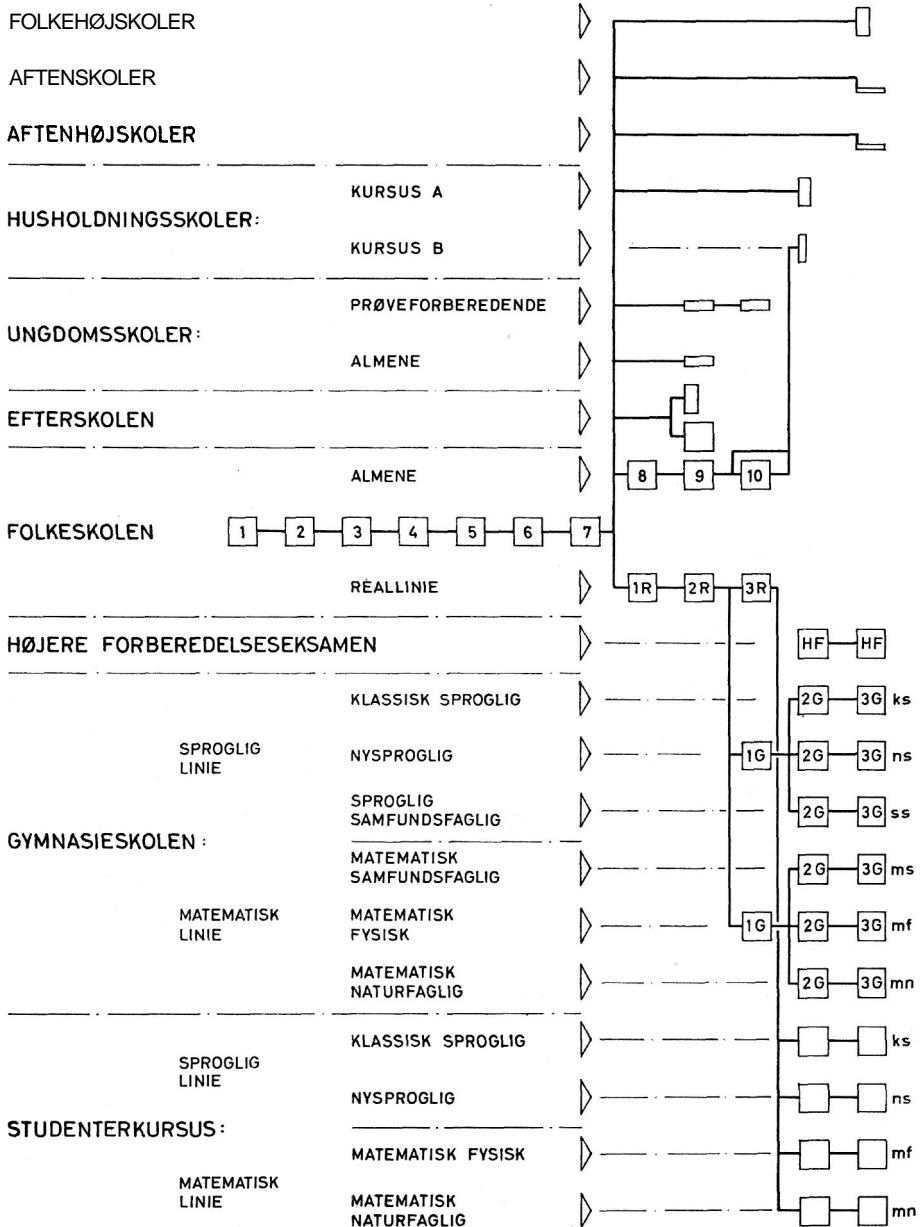

Fig. 2. Den fortsatte almene undervisning.

8.-10. klasserne er karakteriseret ved, at ca. $\frac{1}{3}$ af undervisningstimerne er afsat til valgfri fag, og der er temmelig vide rammer for, hvorledes pensu i de obligatoriske fag fastsættes. Eleverne er kun bundet til skolegang ét år ad gangen, og indstilling til de statskontrollerede prøver ved afslutningen af et skoleår er frivillig.

I *realafdelingen* sigter man mod en skolegang, der enten afsluttes med realeksamen efter 3. realklasse eller fortsætter i gymnasiet efter 2. realklasse. Undervisningen omfatter principielt et fast fagområde og samme pensum ved alle skoler. Mulighederne for valgfri fag er meget begrænsede.

Alternativt kan forberedelsen til realeksamen foregå på *realkursus* af varighed 1, 2 eller 3 år, enten ved dag- eller aftenundervisning.

Både 8.-10. klassernes og realafdelingens undervisning giver umiddelbart adgang til en række uddannelser, jfr. oversigten side 41-42 i betænkning nr. 453 om undervisning og uddannelser. Imidlertid er der andre uddannelser, hvortil adgangen er betinget af yderligere almen undervisning, enten kursus til højere forberedelseksamen, gymnasieundervisning eller studenterkursus.

Kursus til *højere forberedelseksamen*, der første gang påbegyndtes i august 1967, strækker sig over 2 år, fordelt på 4 halvårige semestre. Undervisningen omfatter dels obligatoriske fællesfag, dels tilvalgsfag, hvoraf hver enkelt elev skal have et vist minimum sammensat efter valg ud fra evner, interesser og ønsker om senere uddannelse eller beskæftigelse.

Gymnasieundervisningen udgør en forberedelse til studentereksamen og omfatter tre år. Undervisningen er straks fra 1. gymnasieklasse (1. g.) delt i 2 linier, en matematisk og en sproglig, der hver for sig i 2. og 3. g. er delt i tre grene.

Alternativt kan forberedelsen til studentereksamen foregå på 2-årige *studenterkursus*, der enten gennemføres ved dag- eller aftenundervisning.

Fortrinsvis for de *yngre aldersklasser* — under 18 år — findes ved siden af de nævnte skoleformer som alternativ eller som supplement:

Efterskoler
Husholdningsskoler og
Ungdomsskoler.

Fortrinsvis for de *ældre aldersklasser* - fra 18 år og derover - findes tilsvarende:

Folkehøjskoler
Aftenskoler og
Aftenhøjskoler.

For alle disse skoleformers undervisning er der redegjort mere udførligt i betænkning nr. 453.

C. Uddannelse (studium) ved faglige skoler, læreanstalter og universiteter.

I tabel 1 og figur 3A og 3B er anført de uddannelser, som henføres til denne hovedkategori. Det drejer sig om sammenhængende, offentligt godkendte uddannelser, oftest af en varighed af flere år, der hovedsageligt meddeles under skole- eller kursusformer, eventuelt som friere studier. I nogle af uddannelserne indgår en planlagt praktisk beskæftigelse uden for uddannelsesinstitutionen som led i uddannelsen. Hovedreglen er, at de studerende ikke modtager nogen løn i uddannelsestiden, måske dog bortset fra praktikanttiden.

Ingen af disse uddannelser står umiddelbart åbne for elever, som alene har gennemgået den 7-årige pligtige undervisning. Der kræves enten yderligere deltagelse i den fortsatte almene undervisning til et nærmere defineret stadium, eller der kræves dokumentation ved en særlig prøve af anlæg for den pågældende uddannelse, eksempelvis musikalitet ved optagelse på musikkonservatorium eller kreative anlæg ved optagelse på kunstakademiets maler- eller billedhuggerskole.

Til uddannelserne på universiteterne sker rekrutteringen næsten udelukkende på grundlag af studentereksamen, således at der under hensyn til de forskellige fagstudiers særlige karakter undertiden er opstillet krav om tillægsprøve for studenter, hvis fagkombination ved studentereksamen ikke umiddelbart opfylder forudsætningerne. Således må eksempelvis studenter fra den sproglige linie aflægge tillægsprøver i fysik og kemi for at kunne gennemføre det medicinske studium og studenter fra den matematiske linie aflægge tillægsprøve i latin for at kunne gennemføre studierne ved de filosofiske (humanistiske) fakulteter. Som hovedregel gælder, at universiteterne meddeler den hertil svarende supplerende undervisning og afholder tillægsprøverne.

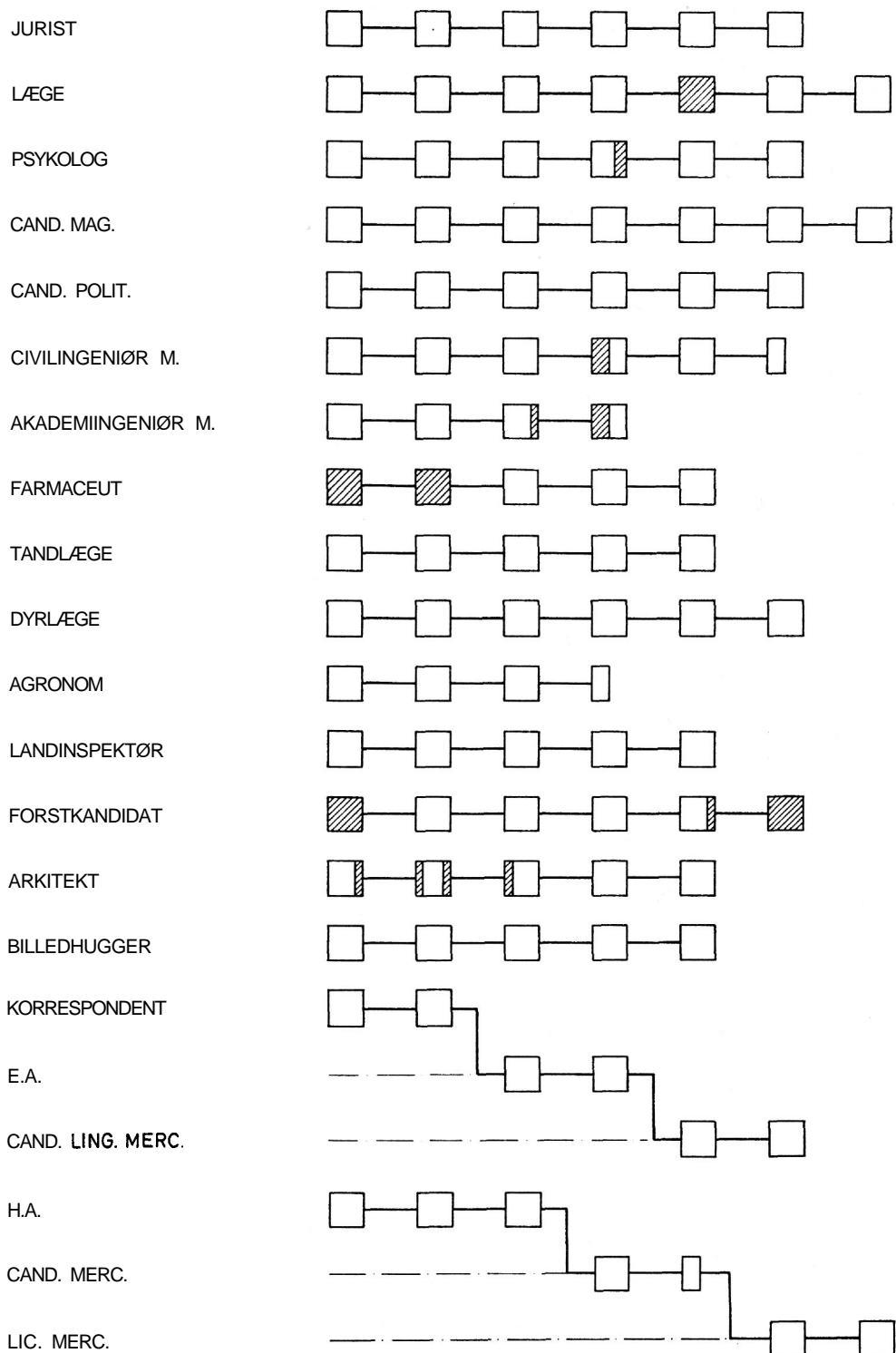

Fig. 3 A. Uddannelser på faglige skoler, læreanstalter og universiteter.

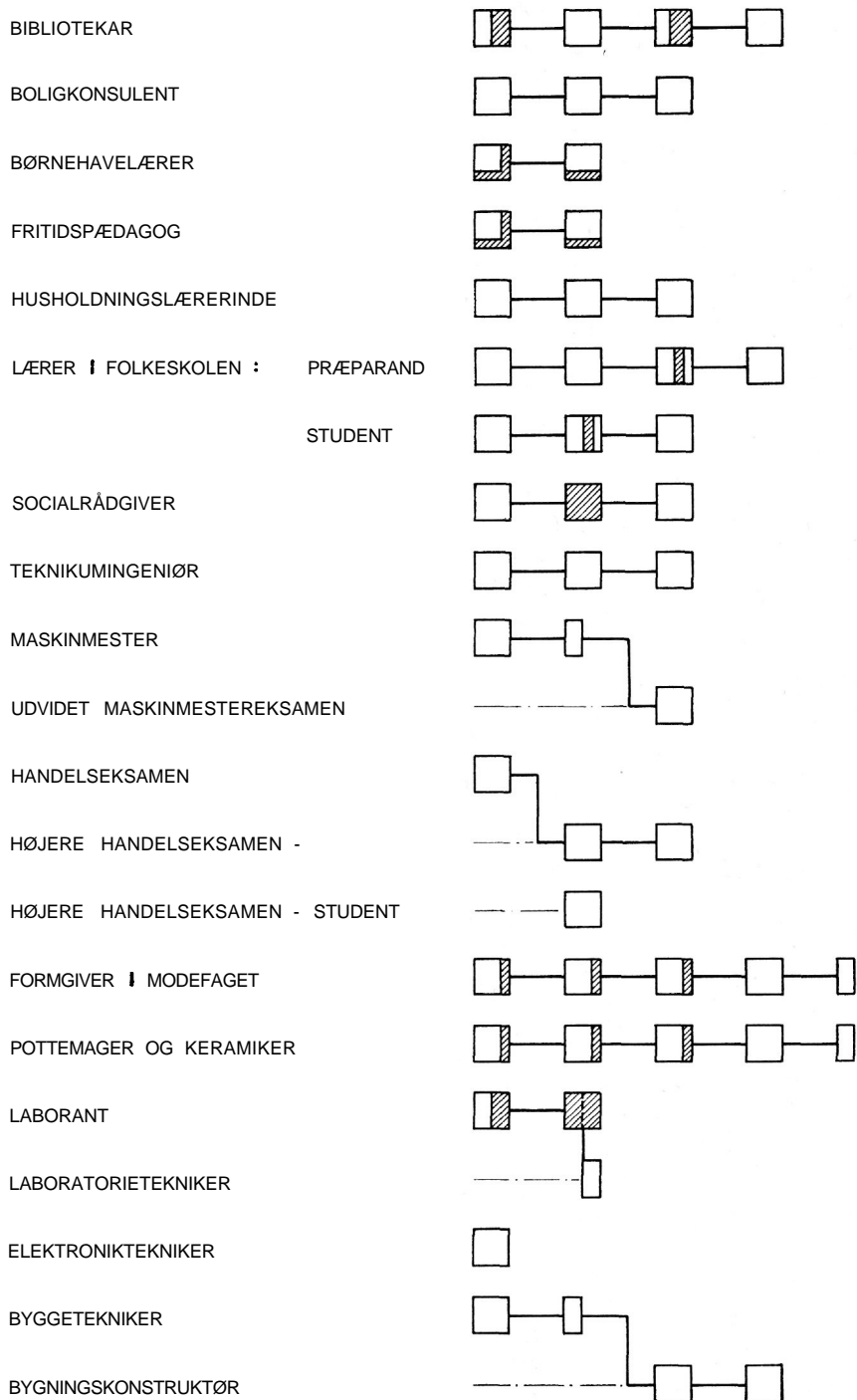

Fig. 3 B. Uddannelser på faglige skoler, læreanstalter og universiteter.

Tabel 1. Uddannelser på faglige skoler, læreanstalter og universiteter.

Uddannelse	Uddannelsesinstitution	Uddannelsens varighed	Heraf planlagt praktik uden for institutionen
Aktuar	Universitet	6 år	- -
Cand. art.	-	2 -3 år ¹⁾	- -
Jurist	-	6 år	- -
Læge	-	7 -8 år	1 år -
Mag. art.	-	7 -8 år	- -
Cand. scient.	-	5½-6½ år	- -
Mag. scient.	-	5½-6½ år	- -
Psykolog	-	6 -7 år	- 4 mdr.
Cand. mag.	-	7 -8 år	- -
Sociolog	-	5 -6 år	- -
Statistiker	-	6 år	- -
Kandidat i statskundskab	-	6 år	- -
Cand. polit.	-	6 -7 år	- -
Teolog	-	5½-6½ år	- -
Cand. oecon.	-	6 -7 år	- -
Civilingeniør	Danmarks tekniske Højskole		
Bygning		5 år	- 3 uger
Elektro		5½ år	- 3-4 mdr.
Kemi		5½ år	- 3-6 mdr.
Maskin		5½ år	- 3-6 mdr.
Akademiingeniør	Danmarks Ingeniørakademi		
Bygning		3½ år	- 6 mdr.
Elektro		3½ år	- 6 mdr.
Kemi		3½ år	- 6 mdr.
Maskin		4 år	- 8 mdr.
Farmaceut	Danmarks farmaceutiske Højskole	5 år	2 år ²⁾
Tandlæge	Tandlægehøjskole	5 år	-
Dyrlæge	Veterinær- og Landbohøjskole	6 år	- -
Hortonom	-	3½ år	- -
Agronom	-	3½ år	- -
Landinspektør	-	5 år	- 10 mdr.
Mejeriingeniør	-	3½ år	- 2½ mdr.
Forstkandidat	-	6 år	2 år 2 mdr. ³⁾
Arkitekt	Arkitektskole	5 år	- 8 mdr. ⁴⁾
Billedhugger	Kunstakademiet	5 år	- -
Kunstmaler	-	5 år	- -
Musiker	Konservatorium	6 -8 år ⁵⁾	- -
Translatør	Translatørskole eller Handelshøjskole	3 -4 år ⁶⁾ (d)	- -
Korrespondent	Handelshøjskole	2 år ⁹⁾	- -
Erhvervsproglig afgangseksamen, EA	-	2 år ⁷⁾⁹⁾	- -
Erhvervsproglig kandidat	-	2 år ⁸⁾	- -
Erhvervsproglig diplomprøve, ED	-	2 år ⁹⁾	- -
Diplomprøve efter erhv.øk. specialstudier, HD	-	4 år (d)	- -
Almen erhv.øk. afgangseks., HA	-	3 år ¹⁰⁾	- -
Erhv.øk. kandidateks. (cand. merc.)	-	1½ år ¹⁰⁾ (h)	- -
		3 år (d)	- -

(d) = deltid (h) = heltid.

¹⁾ Cand. art. -prøven kan ikke bestås som isoleret eksamen, men skal bestås i kombination med enten a) hovedfagseksamen under skoleembedseksamen, b) en fuld universitetsseksamen, evt. fra et udenlandsk universitet, eller c) afgangseksamen fra Danmarks tekniske Højskole. Prøven kan aflægges før eller efter den eksamen, den kombineres med.

²⁾ Som discipel på et apotek, i begyndelsen af studiet.

³⁾ 12 mdr. i begyndelsen og 14 mdr. i slutningen af studiet.

⁴⁾ I sommerperioderne i studiets 1. del.

⁵⁾ Forskolen, der normalt er 2-årig, kan passes sammen med eventuel skolegang, hvorved bemærkes, at optagelsen allerede kan ske i 14-års alderen.

⁶⁾ Hidtil gældende ordning. Det ugentlige timetal er 4-5 timer.

⁷⁾ Eksamen omfatter 2 sprog. Undervisningen er heltids.

⁸⁾ Eksamen omfatter kun 1 sprog, men på samme niveau som erhvervsproglig afgangseksamen. Undervisningen er deltids.

⁹⁾ Disse uddannelser udgør tre på hinanden følgende trin.

¹⁰⁾ Disse uddannelser udgør tre på hinanden følgende trin.

Uddannelse	Uddannelsesinstitution	Uddannelsens varighed	Heraf planlagt praktik uden for institutionen
Erhv.øk. licentiatgrad (lic. merc.)	-	2 -3 år ¹⁰⁾	— -
Revisor	-	4 år	- -
Beskæftigelsesterapeut	Skolen for b.	3½ år	- 8 mdr.
	Institut for b.	3 år	- 6 mdr.
Bibliotekar	Danmarks biblioteksskole	4 år	- 6 mdr.
Boligkonsulent	Skolen for boligindretning	3 år	- -
Børnehavelærer	Børnehaveseminarium	2 år	halvdelen ¹¹⁾)
Fritidspædagog	Fritidshjemsseminarium	2 år	halvdelen
Fysioterapeut	Skoler for f.	3 -3½ år	daglig, ca. 1/3 af tiden
Husholdningslærerinde	Husholdningsseminarium	3 år	- 6-8 uger
Lærer til folkeskolen	Seminarium		
	studenter	3 år	— 3 mdr.
	præparander	4 år	- 3 mdr.
Småbørnslærerinde	Seminarium	2½ år	- 3mdr.
Skuespiller	Teaterskole	2 -3 år	- -
Socialrådgiver	Danmarks sociale Højskole	3 år	1 år -
Teknikumingeniør	Teknika	3 år	- -
Radiotelegrafist	Navigationsskole	1 -1½ år	- -
Styrmænd	-	1½ år	- -
Skibsfører	-	-	- -
Maskinmester	Maskinmesterskole	1½ år	- -
Udvidet maskinmestereksamen	-	1 år	— -
Maskinist	Teknisk skole	6 -8 mdr.	- -
Handelseksamen	Handelsskole	1 år	- -
Højere handelseksamen	-	2 år	- -
do., studenter	-	1 år	- -
Formgiver i modefaget	Kunsthåndværkerskolen og Kunstindustriskolen	4 år	- 6 mdr.
Reklametegner	do.	4 år	- -
Guld- og sølvformgiver	do.	2 år	- -
Møbelkonstruktør	do.	3 år	- -
Tekstiltegnere, vævere og stoftrykkere	do.	4 år	— 6 mdr.
Pottemagere og keramikere	do.	4½ år	- 6 mdr.
Laborant (biologi, fysik, kemi)	Teknisk skole el. teknol. inst.r	2 år	1 år 6 mdr.
Teknisk assistent	do.	2 år	1 år -
Laboratorietekniker	do.	½ år	- -
Kemotekniker	do.	½ år	- -
Tekstiltekniker	Tekstilinstitut i Sverige	2 år	1 år
Elektroniktekniker	Teknisk skole	1 år	- -
Maskintekniker	do.	1 år	- -
Byggetekniker	do.	1½ år	- -
Bygningskonstruktør	do.	2, år	- -

¹¹⁾ Den praktiske uddannelse omfatter mindst 15 timer ugentlig i hele uddannelsesperioden, eller 30 timer ugentlig i halvdelen af denne, hvortil kommer årligt mindst 2 ugers heldagspraktik samt 3 ugers praktik mellem første og andet år.

Ved kongelig anordning af 5. maj 1967 blev der åbnet adgang til universiteterne for personer, der har gennemgået visse videregående uddannelser (afgangseksamen fra Danmarks tekniske Højskole, Danmarks Ingeniørakademi, Danmarks farmaceutiske Højskole, tandlægehøjskolerne eller Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, almen erhvervsøkonomisk eksamen, diplomprøve efter erhvervsøkonomiske specialstudier, erhvervsproglig afgangseksamen eller erhvervs-

sproglig diplomprøve fra handelshøjskolerne, lærereksamen, eksamen fra Danmarks Biblioteksskole eller afgangsbetragelse fra arkitektskolerne). Samtidig fik universiteternes rektorer ret til efter et frit skøn i hvert enkelt tilfælde at åbne adgang for andre optagelsessøgende.

Til en række højere læreanstalter, hvor studentereksamen fra den matematiske linie, eller grene af denne linie, er den almindelige adgangsvej, kan studenter fra den eller de grene af den matematiske studentereksamen,

der ikke er adgangsgivende, og studenter fra den sproglige linie opnå adgang ved aflægelse af en adgangseksamen, for hvilken der er tilrettelagt et ét-årigt kursus. Det gælder Danmarks tekniske Højskole, Danmarks Ingeniørakademi, Danmarks farmaceutiske Højskole samt landinspektørstudiet og skovbrugsstudiet ved Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. I øvrigt søges adgangskursus også af studenter fra den matematiske linie, der ikke har opnået tilstrækkelig høj studentereksamenskvote til optagelse ved et adgangsbegrænset studium.

For veterinærstudiet, statens arkitektskoler og tandlægehøjskolerne er såvel studentereksamen både fra den matematiske og den sproglige linie) som adgangseksamen adgangsgivende.

Elever med realeksamen med matematik og fransk, der har bestået den ovennævnte adgangseksamen, har mulighed for optagelse på de her nævnte højere læreanstalter.

Til statens arkitektskoler er der, foruden for studenter, også adgang for elever, der har gennemgået uddannelsen til bygningstekniker (byggetekniker). På grund af pladmangel må bygningsteknikerne dog i lighed med studenterne gennemgå det særlige adgangskursus på 4 uger på arkitektskolen i København, hvorefter de bedst egnede får adgang til studiet.

Til visse af uddannelserne ved Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole (agronom-, hortonom- og mejeriingeniøruddannelserne) giver ikke blot studentereksamen, men også realeksamen eller en særlig optagelsesprøve adgang, idet der desuden kræves faglige foruddannelser.

Til kunstakademiets maler- og billedhuggerskoler og til musikkonservatoriets uddannelser stilles der ikke krav om en bestemt eksamen, men der afholdes optagelsesprøver til bedømmelse af ansøgernes anlæg på det pågældende område.

Til handelshøjskolernes studier er der ikke blot adgang for studenter, men også for elever, der har bestået højere handelseksamen eller har aflagt de for hvert enkelt studium relevante fagprøver (de statskontrollerede højere fagprøver).

Til de seminarier, som uddanner lærere til folkeskolen, er der adgang for studenter, som af det enkelte seminarium skønnes egnede til lærergerningen, og for studenterne er tilrette-

lagt en 3-årig uddannelse. Endvidere er der til seminarierne adgang for elever med realeksamen, som dels anses for egnede, dels har bestået en optagelsesprøve, hvortil forberedelse gives i vedkommende seminariums præparandklasse ved en undervisning af 1 års varighed. For disse elever er læreruddannelsen af 4 års varighed. Elever, der er fyldt 20 år og har gennemgået mindst 2 folkehøjskolekursus, aflægges kun prøve i dansk, regning, matematik, naturlære og ét fremmedsprog, medens de øvrige elever, der indstiller sig til optagelsesprøven, tillige skal aflægge prøve i kristendomskundskab, historie, geografi, naturhistorie og musik.

Optagelsesbetingelserne til seminarierne vil imidlertid blive ændret fra 1. august 1969 at regne. De nævnte præparandklasser og optagelsesprøver falder bort, ligesom egnethedsbedømmelsen vil ophøre. Herefter vil adgangen til uddannelse på et seminarium alene være betinget af, at ansøgeren har bestået enten højere forberedelseseksamen eller studentereksamen. Undervisningen på seminarierne skal foregå efter nye studieplaner, som er under forberedelse, og den samlede varighed af uddannelsen bliver $3\frac{1}{2}$ -4 år, dog at det, når særlige forhold taler derfor, kan tillades at indstille sig til eksamen efter 3 års forløb.

Adgang til studierne ved teknika er betinget af, at aspiranten har bestået en adgangsprøve som afslutning på et 1-årigt adgangskursus samt har gennemgået en praktisk uddannelse. Studenter fra den matematiske linie er dog fritaget for aflæggelse af adgangsprøven. For at blive optaget på adgangskursus må eleverne have aflagt udvidet teknisk forberedelseseksamen med prøve i 2 fremmede sprog eller realeksamen med matematik.

Den praktiske uddannelse, der er nødvendig for optagelse på teknikum, kan gennemføres på en af følgende måder:

1. Lærlinguddannelse afsluttet med bestået svendeprøve i særligt nævnte fag og brancher, som har relation til vedkommende teknikumretning.
2. Lærlinguddannelse med svendeprøve i andre brancher suppleret med nærmere defineret praktikuddannelse.
3. Deltagelse i en for teknikumaspiranter særligt tilrettelagt undervisning af 12 må-

neders varighed på værkstedsskole, suppleret med mindst 15 måneders relevant praktisk beskæftigelse.

4. 6 års praktisk beskæftigelse, hvoraf mindst 3 år ved arbejdsprocesser inden for nærmere angivne områder, idet aspiranten herudover må have erhvervet det fagteoretiske grundlag, der gives på de særlige værkstedsskoler. For optagelse på bygningsteknikum gælder særlige regler.
5. Uddannelse som teknisk assistent samt en beskæftigelse, der svarer til den specielle praktikuddannelse, som er nævnt under 3. ovenfor. Også her gælder særlige regler for optagelse på bygningsteknikum.

For de øvrige uddannelser i tabel 1 er der ligeledes fastsat bestemte adgangsbetingelser. Om enkelthederne henvises til betænkning nr. 453, Undervisning og uddannelser, og til Arbejdsdirektoratets publikation: Studie- og erhvervsvalget.

Her skal der specielt gøres opmærksom på, at der for adgang til nogle af de i tabel 1 anførte uddannelser kræves en forudgående praktisk uddannelse eller beskæftigelse. Det gælder uddannelser som:

Hortonom
Agronom
Mejeriingeniør
Husholdningslærerinde
Socialrådgiver
Teknikumingeniør
Styrmand
Skibsfører
Maskinmester
Maskinist
Guld- og sølvformgiver
Møbelkonstruktør
Laboratorietekniker
Kemotekniker
Elektroniktekniker
Maskintekniker
Byggetekniker
Bygningskonstruktør.

For flertallet af de i tabel 1 anførte uddannelser gælder, at den som led i uddannelsen (studiet) planlagte *praktik uden for uddannelsesinstitutionen* (men inden for den anførte samlede uddannelsestid) kun omfatter en kortere del af den samlede uddannelsestid, eller der kræves slet ingen praktik uden for uddannelsesinstitutionen.

Under studiet kan der imidlertid alligevel

være afsat megen tid til praktisk arbejde, det være sig i laboratorier, værksteder, musiklokaler, atelierer, på tegnestuer eller - for de kliniske uddannelser (læge, dyrlæge) - med patientmateriale på hospitaler eller på institutionens klinikker.

Mest omfattende praktisk beskæftigelse uden for institutionen (og inden for den i tabellen anførte samlede uddannelsestid) har uddannelser som:

Læge
Akademiingeniør af maskinlinien
Farmaceut
Landinspektør
Forstkandidat
Arkitekt
Børnehavelærer
Fritidspædagog
Biologi-, fysik- eller kemilaborant
Teknisk assistent
Tekstiltekniker.

Ved nyordningen af lægestudiet forøgedes fra efteråret 1967 at regne den krævede praktik til 1 år af studiet, og den henlægges til andet år af 2.-delsstudiet, medens den tidligere kun omfattede $\frac{1}{2}$ år i første år af 2.-delsstudiet.

Akademiingeniører af maskinlinien har $3\frac{1}{2}$ måneders værkstedsundervisning på institutionen og derefter 8 måneders praktik i industrien efter 1. del.

Farmaceuternes praktik udgør studiets 1. del og omfatter 2 år som discipel på apoteker i begyndelsen af uddannelsen. Denne del af uddannelsen afsluttes med en eksamen, der giver samme rettigheder som apoteksassistenteksamen.

Landinspektørernes praktik omfatter 10 måneder efter studiets 2. del, d. v. s. efter 3 års studier.

Forstkandidaterne begynder uddannelsen med 12 måneders praktik, og uddannelsen afsluttes med 14 måneders praktik.

Arkitektens praktikuddannelse omfatter 8 måneder, som gennemføres i sommerperioderne i studiets 1. del. Studerende, som er optaget på grundlag af bygningsteknikeruddannelse, har i forvejen en praktisk uddannelse eller beskæftigelse og skal derfor ikke have yderligere praktik under arkitektuddannelsen.

For børnehavelærere og fritidspædagoger omfatter praktikken halvdelen af den sam-

lede uddannelse, fordelt jævnt over hele uddannelsesstiden.

For laboranter - biologi-, fysik- og kemi-laboranter - forudsættes 1½ års praktik efter grundkursus. Kravet til praktiktidens længde nedsættes dog til 1 år, såfremt den pågældende gennemfører uddannelsen til kemotekniker eller laboratorietekniker.

For tekstilteknikere begynder uddannelsen med en 1-årig praktiktid her i landet, hvorefter den 1-årige teoretiske undervisning gennemføres på det svenske tekstilintitut i Borås.

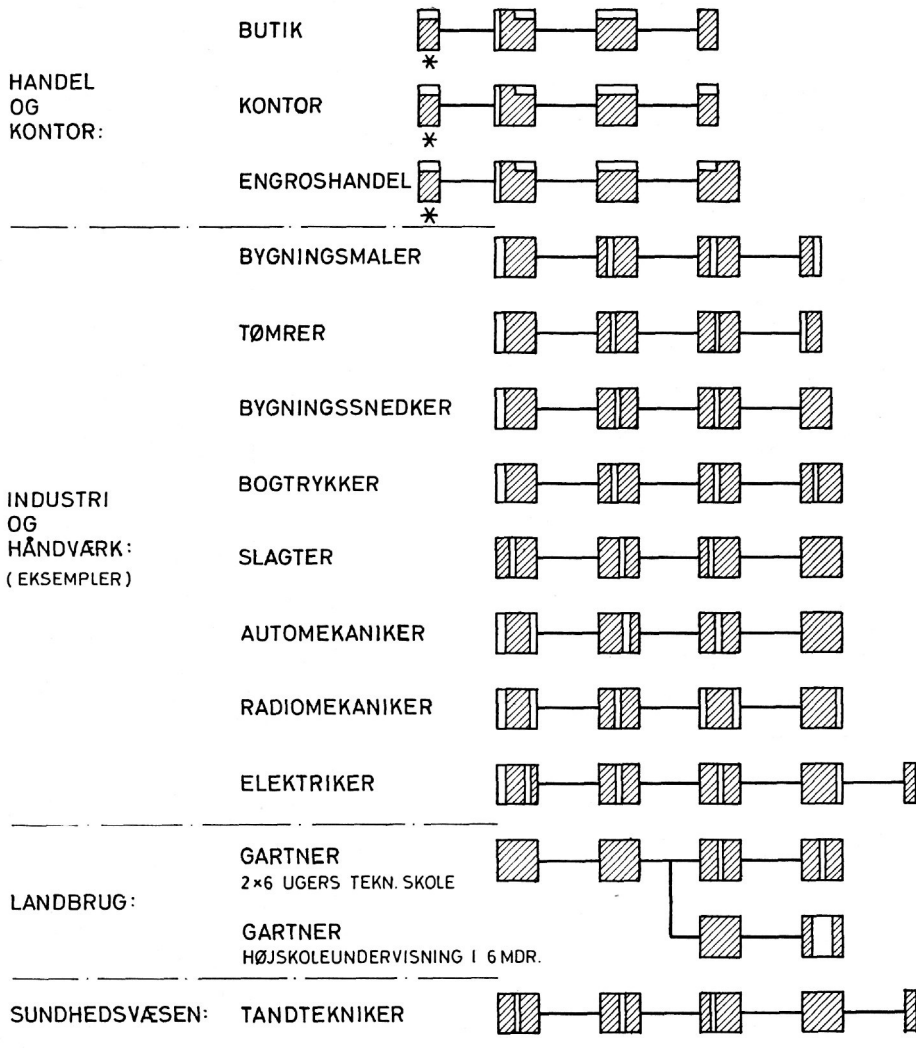
D. Uddannelser under lærlingeloven.

Under loven af 2. oktober 1956 om lærlinge-forhold henhører en lang række uddannelser inden for de to hovedområder:

Handel, butik og kontor
Industri og håndværk.

Der henvises til beskrivelserne i undervisningsministeriets betænkning nr. 453: Undervisning og uddannelser, samt til de eksempler, der er vist i diagrammerne i figur 4A.

Beskrivelser og diagrammer refererer til de

* KAN FORLÆNGES FOR 1 ÅR AD GANGEN
ER FORLÆNGET TIL 1.AUG. 1969.

Fig. 4 A. Kombinationsuddannelser. Uddannelser under lærlingeloven. Eksempler.

omkring begyndelsen af 1967 gældende uddannelsesforskrifter (læretidsbestemmelser og undervisningsplaner). For nogle af de viste lærlinguddannelser er der siden sket en revision af uddannelsesforskrifterne.

Under lærlingeloven henhører endvidere uddannelsen af gartnere og af tandteknikere, der ligeledes er beskrevet i betænkning nr. 453 og medtaget i figur 4A.

For lærlinge under 18 år skal der i en særlig form oprettes lærekontrakt, og denne skal godkendes af det offentlige arbejdsanvisningskontor, forinden læreforholdet tiltrædes. Pligten til at oprette lærekontrakt gælder dog ikke i læreforhold, der indgås imellem forældre og børn samt imellem bedsteforældre og børnebørn.

Indgåelse af aftale om læreforhold medfører en række forpligtelser både for læremester (principal) og lærling. Nævnes kan det således, at læremesteren skal sørge for oplæring i overensstemmelse med de for pågældende fag eller branche gældende uddannelsesregler og skal give lærlingen den fornødne frihed til at følge den foreskrevne undervisning på fagskolen (handelsskole eller teknisk skole), betale skolepenge og afholde udgifter ved afsluttende prøver (handelsmedhjælpereksamen eller svendep prøve). Lærlingen skal være læremesteren til medhjælp ved arbejdet i virksomheden og skal følge den foreskrevne undervisning på handelsskole eller teknisk skole samt aflægge den foreskrevne prøve.

Medens undervisningen af lærlinge på handelsskoler og tekniske skoler før lærlingelovens ikrafttræden den 1. december 1956 i overvejende grad var aftenundervisning, er der siden i henhold til lovens bestemmelser sket en fuldstændig omlægning til dagundervisning, som meddeles i form af sammenhængende kursus af op til 5 måneders varighed eller på enkelte dage i ugens løb.

For at gøre det muligt for alle lærlinge uanset hjemsted at følge den pligtige undervisning er der ved en række tekniske skoler oprettet skolehjem, og landet er for hvert fag eller branche inddelt i skoledistrikter med angivelse af oplande for de skoler, der meddeler den pågældende undervisning, samt angivelse af de områder, hvorfra lærlingene må henvises til skoler med skolehjem. Der ydes tilskud fra staten til rejseudgifterne til og fra skolen og til opholdet på skolehjem.

Også for handelsskolesøgende lærlinge er der oprettet kostskoler, hvortil elever, der har for stor afstand mellem hjem og skole, kan henvises.

Handelsskolerne kan tilbyde lærlingene at følge undervisning i ikke-obligatoriske fag som tillægsgag eller tilvalgsfag.

Ved afslutningen af kursus indstiller lærlinge inden for handels-, butiks- og kontor-fagene sig til handelsmedhjælpereksamen, hvor præstationerne bedømmes af censorer.

Mod slutningen af læretiden for lærlinge i industri og håndværk aflægges lærlingene en af faget foranstaltet svendep prøve. Bedømmelsen foretages af fagets skuemestre.

I hele læretiden, d. v. s. også under skoleophold, eksamen eller svendep prøve, modtager lærlingen løn fra læremesteren (principalen). En nærmere omtale af lærlingenes lønforhold findes i Afsnit 6, kapitel 6 samt i bilag 11.

Medens hovedregelen tidligere var, at læreforhold blev tiltrådt i 14-15 års alderen, er der sket en væsentlig forskydning i de senere år, således at læreforhold nu kun undtagelsesvis indgås i så ung en alder. Inden for handel og kontor er der fastsat sådanne bestemmelser om læretid og handelsskoleundervisning, at der er fordele forbundet med at fortsætte den almene undervisning i folkeskolen, inden lærekontrakt oprettes. Således er læretiden kortere for lærlinge, der har gennemgået folkeskolens 9. klasse eller yderligere skolegang, end for lærlinge, der antages på grundlag af 7. eller 8. klasse. Endvidere må lærlinge, som ikke har bevis for den statskontrollerede prøve ved afslutning af folkeskolens 9. klasse eller højere undervisning, gennemgå et særligt forberedelseskursus på 240 timer i regning og dansk enten på handelsskole eller på ungdomsskole. Bestemmelserne om det nævnte forberedelseskursus blev fastsat i 1964 for en 3-årig periode, som udløb den 31. juli 1967. Der er dog sket en forlængelse af ordningen med ét år indtil 31. juli 1968 og igen med ét år indtil 31. juli 1969, men det er allerede tydeligt, at flertallet af læreforhold indgås med lærlinge, der mindst har gået 9 år i skole, således at det for den enkelte handelsskole kan blive vanskeligt at samle tilstrækkeligt mange elever til, at forberedelseskurserne kan gennemføres.

Tilsvarende tendenser til at foretrække unge med mere omfattende almen undervis-

ning kan også konstateres inden for flere af fagene i industri og håndværk.

Læreforhold kan også indgås med personer over 18 år, og det sker hyppigere og hyppigere. I sådanne læreforhold er det ikke obligatorisk, at der indgås lærekontrakt. Om de økonomiske forhold for lærlinge, hvis læreforhold er indgået efter 18-års alderen, henvises til Afsnit 6, kapitel 6 og til bilag 11.

E. Kombinationsuddannelser uden for lærlingeloven.

Som tidligere nævnt er det for udvalgets problemstilling af væsentlig betydning ved en gennemgang af de nuværende uddannelsesformer at notere sig, hvilke uddannelser der er forbundet med en aflønning af den uddannelsessøgende, idet de er opbygget som en kombination af praktisk oplæring eller be-

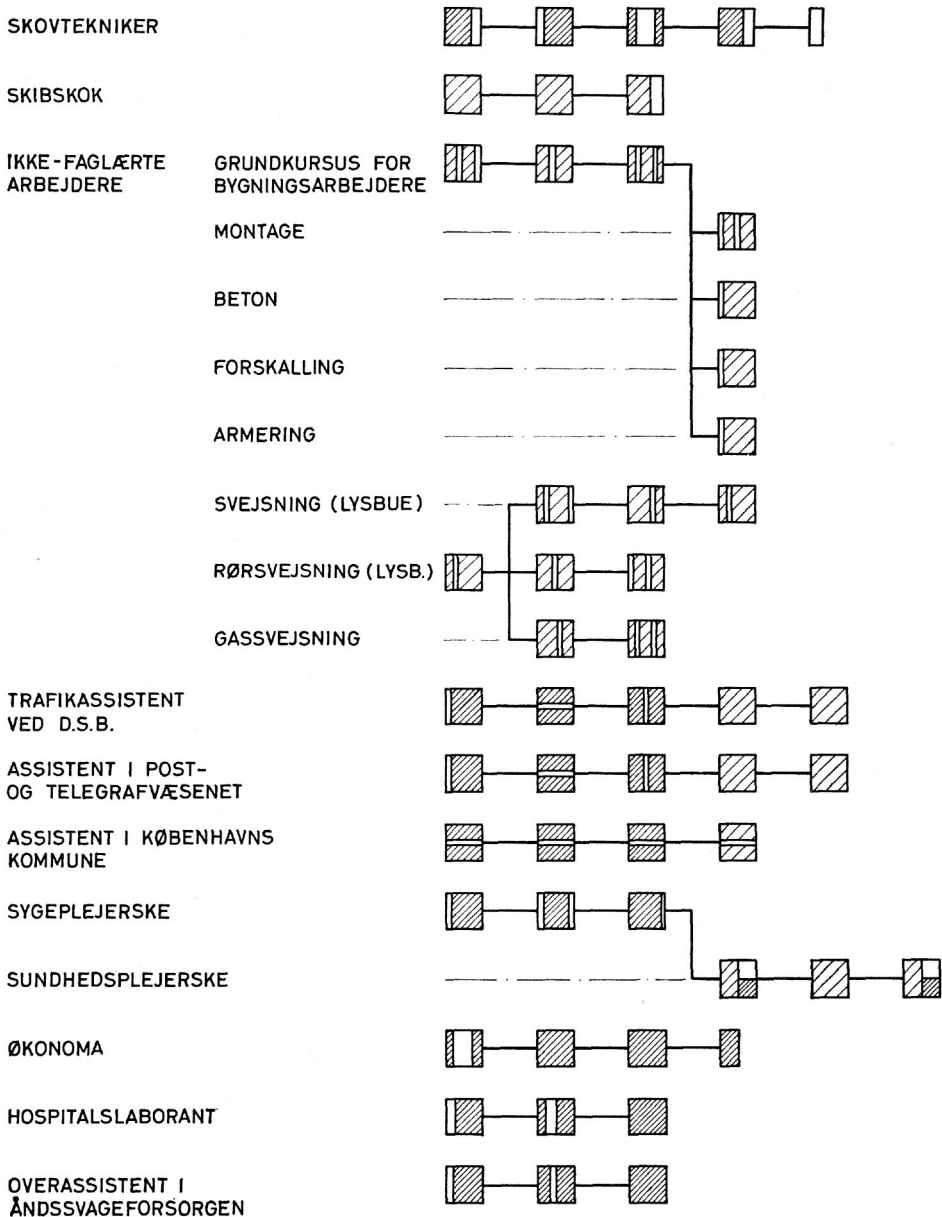

Fig. 4 B. Kombinationsuddannelser uden for lærlingeloven. Eksempler.

skæftigelse og perioder med undervisning på fagskoler. Uddannelserne under lærlingeloven hører til kombinationsuddannelserne, jfr. omtalen foran. Men sådanne uddannelser findes også uden for lærlingelovens område, og de er udbredt til mange områder af samfundet, jfr. tabel 2 og illustrationerne i figur 4B.

Karakteristisk for de uddannelser, som medtages i denne omtale, og som er anført i tabellen, er, at der betales løn i den tid, eleverne er praktisk beskæftiget, undertiden tillige i de perioder, hvor de modtager fagskoleundervisning.

Medens en lærling, der uddannes under lærlingeloven, er forpligtet til at følge den for faget eller branchen fastsatte faglige skoleundervisning, er det i almindelighed en frivillig sag, om de elever, der her er tale om, følger den undervisning, som tilbydes. Dog er der en række uddannelser, hvor en meget fast turnusordning eller plan for uddannelsen er

fastsat, og hvor selve ansættelsesforholdet betinger deltagelse i undervisningen. Det gælder eksempelvis etaternes og kommunernes uddannelser og de militære uddannelser.

Det er ikke forsøgt i tabel 2 at give en udtømmende fortegnelse over denne kategori af uddannelser. Nogle uddannelser (beskæftigelser) er udeladt, fordi deres elevtal er meget beskedne, andre fordi omfanget af fagskoleundervisning eller egentlige kursus er forsvindende lille.

Uddannelse af ikke-faglærte arbejdere over 18 år indtager i økonomisk henseende en særlig stilling, idet deltagerne i den tid, deltagelsen i det enkelte kursus varer, modtager godtgørelse for tab af arbejdsfortjeneste og arbejdsmuligheder, hvortil kommer, at deltagelsen i kursus sædvanligvis er vederlagsfri. Kursus foregår på specialarbejderskoler og lignende eller på statsunderstøttede kursus i virksomhederne. Varigheden af det enkelte

Tabel 2. Kombinationsuddannelser uden for lærlingeloven.

Landbrug og skovbrug

Mejerist
Landvæsenselev
Landbrugsmedhjælper
Skovtekniker

Søfart, luftfart

Skibskok
Sømand
Flyver (pilot)
Stewardesse

Industri, bygge- og anlægsvirksomhed, landtransport

Ikke-faglært arbejder (specialarbejder, arbejdsmand)

Etater

Portør ved DSB
Trafikassistent ved DSB
Lokomotivfører ved DSB
Assistent i post- og telegrafvæsenet
Radioekspedient i post- og telegrafvæsenet
Toldassistent
Toldbetjent
TV-tekniker ved Danmarks Radio
Programtekniker ved Danmarks Radio

Funktionær (tjenestemand) i fængselsvæsenet

Forsvaret

Intendanturofficer
Flyverløjtnant
Premierløjtnant
Søløjtnant
Maskinofficer i søværnet
Konstabel

Kommuner

Assistent
Kontorassistent

Sundhedsvæsen, omsorg, forsorg

Jordemoder
Sygehjælper
Sygeplejerske
Sundhedsplejerske
Barneplejerske
Lægeseekretær
Hospitalslaborant
Apoteksassistent
Økonoma
Omsorgsassistent i åndssvageforsorgen

kursus er sædvanligvis 3 uger, men for adskillige brancher inden for industri, bygge- og anlægsvirksomhed og landtransport er der tilrettelagt rækker af kursus, hvorved flere arbejdsområder efterhånden kan dækkes af den enkelte kursusdeltager. Normalt forudsættes der at hengå en tid med praktisk beskæftigelse imellem de enkelte kursus, men det er i almindelighed ikke et vilkår for deltagelsen i de fortsatte kursus, at den pågældende har været beskæftiget med netop det arbejde, som de tidligere kursus har behandlet.

F. Beskæftigelser uden særlig uddannelse.

Uanset de mange forskellige tilbud om undervisning og uddannelse er der stadig en del af de unge, der ikke gennemfører en uddannelse. Flertallet af disse unge påtager sig da et arbejde, som kan bestrides uden særlig uddannelse eller efter en kort instruktion på arbejdsstedet, som f. eks. bud, arbejdsdreng eller hjælpepige. I Afsnit 4 findes en nær-

mere omtale af disse forhold på grundlag af socialforskningsinstituttets ungdomsundersøgelse.

For personer i en højere alder - over 18 år eller over 21 år - findes der en række beskæftigelser, som ligeledes kan tiltrædes uden særlig uddannelse eller efter en kort instruktion på arbejdsstedet. For mændenes vedkommende ses der ved ansættelsen i sådanne stillinger ofte på papirerne fra den militære tjenestetid. Det drejer sig bl. a. om vagtmandskab i private virksomheder eller på offentlige kontorer, museer m. v.

Et meget stort antal beskæftigelser som ikke-faglærte arbejdere (arbejds mænd, specialarbejdere) er tiltrådt uden gennemgang af de kursus, som nu tilbydes under loven om uddannelse af ikke-faglært arbejdskraft. Det drejer sig om arbejde i industri og håndværk, ved bygge- og anlægsvirksomhed, ved lager- og transportvirksomhed samt i butiksvirksomhed og på kontorer.

Kapitel 2.

Deltagelsen i undervisning og uddannelser.

Ved den talmæssige belysning af deltagelsen i undervisning og uddannelser er vægten af hensyn til den senere anvendelse lagt på at give tal både for den samlede deltagelse og for deltagernes aldersfordeling. Inddelingen af materialet er den samme som i kapitel 1, nemlig:

- A. den pligtige 7-årige undervisning,
- B. den fortsatte almene undervisning,
- C. uddannelse (studium) ved faglige skoler, læreanstalter og universiteter,
- D. uddannelser under lærlingeloven,
- E. kombinationsuddannelser uden for lærlingeloven og endelig
- F. beskæftigelser uden særlig uddannelse.

For at lette overskuelighed og sammenligninger er figurerne over deltagelsen i undervisning og uddannelser udført på grundlag af de enkelte elevtals *relative* (procentvise) *andel* i en årgang henholdsvis piger og drenge (respektive kvinder og mænd). Den indbyrdes forskel på størrelsen af en årgang piger/drenge (eller kvinder/mænd) er almindeligvis ikke stor. Derimod er der ret væsentlig forskel på størrelsen af de enkelte fødselsår-gange. Der var nogle store årgange - de børn, der blev født i årene 1942-1948 - derefter ret konstante årgange, og siden 1963 atter noget større årgange (jfr. tabel 3 og figur 5).

Når der senere i betænkningen anvendes

Tabel 3. Fødselsårgangenes størrelse i tusinder. Overlevende pr. 31. december 1966.

Født i kalenderåret	Alder pr. 31/12 1966	Drenge	Piger	I alt
1937	29	29,8	29,9	59,7
1938	28	31,0	30,2	61,2
1939	27	31,3	30,1	61,4
1940	26	32,4	31,6	64,0
1941	25	33,1	31,9	65,0
1942	24	37,8	36,4	74,2
1943	23	39,8	38,1	77,9
1944	22	43,1	41,0	84,4
1945	21	45,9	43,1	89,0
1946	20	46,0	43,5	89,5
1947	19	44,0	41,9	85,9
1948	18	41,5	39,6	81,1
1949	17	38,7	37,2	75,9
1950	16	39,0	37,7	76,7
1951	15	37,4	35,3	72,7
1952	14	38,1	36,4	74,5
1953	13	38,6	36,6	75,2
1954	12	37,6	36,0	73,6
1955	11	38,2	36,0	74,2
1956	10	38,0	36,3	74,3
1957	9	37,6	35,8	73,4
1958	8	37,6	35,8	73,4
1959	7	37,0	35,4	72,4
1960	6	37,4	36,2	73,6
1961	5	38,2	36,6	74,8
1962	4	38,9	37,4	76,3
1963	3	41,3	39,5	80,8
1964	2	42,4	39,8	82,0
1965 (beregnet)	1	42,0	40,7	82,7

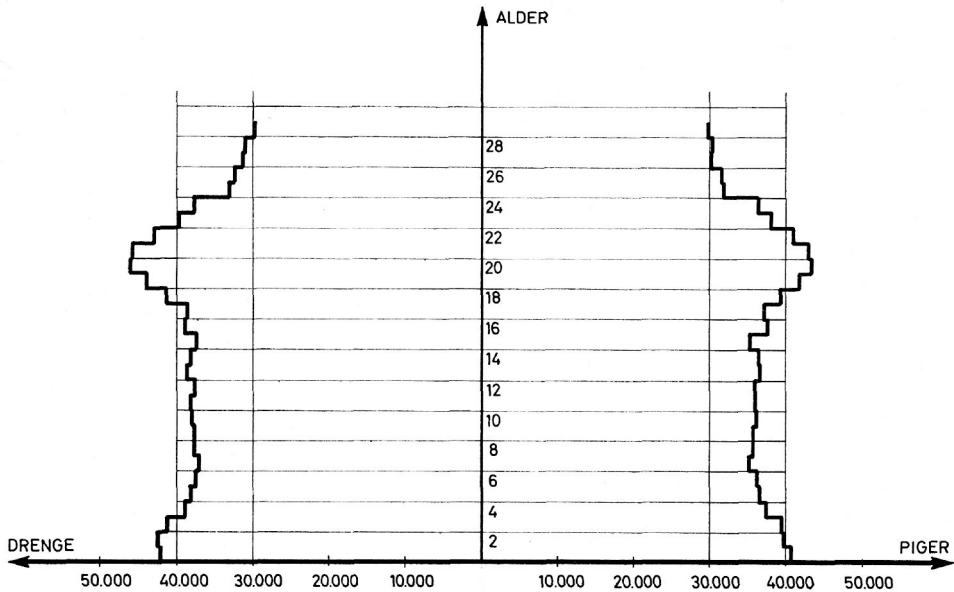

Fig. 5. Ungdommens aldersfordeling pr. 31. december 1966.

absolutte tal til beregninger over støtens størrelse, er der enten foretaget multiplikation af procenttallene med årgangsstørrelsen eller direkte anvendt de absolutte tal.

Her er opgørelsen hovedsagelig baseret på tællinger på skolerne og læreanstalterne, jfr. bilag 4. Opgørelsen kan også ske på andre måder, jfr. afsnit 4, kapitel 2. hvor resultater-

ne fra Socialforskningsinstituttets ungdomsundersøgelse er gengivet. Instituttet har anvendt en stikprøveundersøgelse ved at udspørge et repræsentativt udsnit af unge i 14-20 årsalderen om deres uddannelsesmæssige placering i 1965. De to opgørelser og de dertil svarende billeder, fig. 6 og fig. 8, afviger navnlig med hensyn til drengenes deltagelse

Tabel 4. Beregnet fordeling (jfr. bilag 4) af de enkelte årgange af drenge (mænd) og piger (kvinder) på uddannelseskategori i pct. af den pågældende fødselsårgang, ultimo 1966.

Alder	D R E N G E			P I G E R		
	(A + B) ¹⁾	(C) ²⁾	(D + E) ³⁾	(A + B) ¹⁾	(C) ²⁾	(D + E) ³⁾
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
14 år	91,6	—	0,6	99,7	—	0,5
15 -	73,3	—	5,9	82,5	—	4,3
16 -	46,3	0,2	24,3	55,5	0,3	15,9
17 -	22,7	1,9	53,0	27,4	3,2	33,6
18 -	12,8	3,4	65,1	19,2	4,7	41,7
19 -	6,8	8,2	51,5	8,8	7,4	32,3
20 -	2,6	11,9	26,3	3,9	10,2	14,9
21 -	1,5	13,7	10,2	1,3	9,7	7,1
22 -	1,5	15,3	3,8	1,1	8,1	2,6
23 -	1,4	15,0	2,0	1,1	5,6	0,7
24 -	1,3	12,3	1,7	1,0	3,7	0,2
25 -	0,5	9,7	1,2	0,3	2,2	0,3
26 -	0,4	7,5	—	0,2	2,0	—

¹⁾ (A + B): Almen undervisning.

²⁾ (C): Studerende (elever) ved faglige skoler, læreanstalter og universiteter.

³⁾ (D + E): Kombinationsuddannelser.

i de erhvervmæssige uddannelser i aldersklasserne 15-20 år, og der er meget, der taler for, at den opgørelse, der ligger til grund for tabel 4, har givet noget for lave tal for de yngste (de 15- og 16-årige) og de ældste (de 19- og 20-årige) lærlinge og lidt for høje tal for de 17- og 18-årige (jfr. også fig. 21 og tabellerne 117 og 118 i bilag 4).

I tabel 4 er angivet hovedtal for deltagelsen i almen undervisning (kategorierne A og B tilsammen), i uddannelser ved faglige skoler, læreanstalter og universiteter (kategori C) og i kombinationsuddannelser (kategorierne D og E tilsammen).

I figur 6 er vist en oversigt over deltagelsen i undervisning og uddannelser, alt pr. ultimo 1966.

Diagrammet er karakteristisk ved en blok for den almene undervisning, helt rektangulær for de første 7 års pligtige undervisning.

Her oven på findes en trappeformet figur for deltagelsen i den fortsatte almene undervisning samt i de forskellige uddannelser. Trappeformationen er skæv på grund af, at mændenes deltagelse i uddannelse er større end kvindernes.

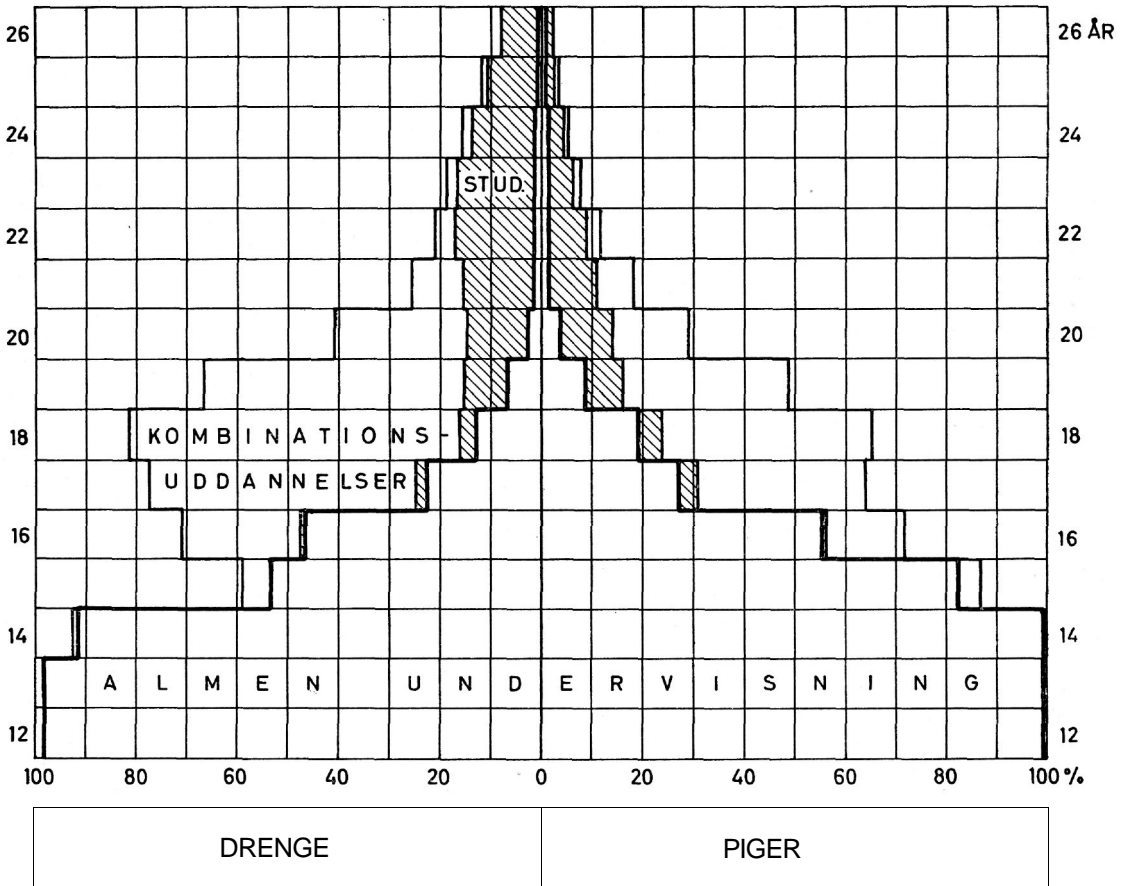

Fig. 6. Deltagelsen i undervisning og uddannelser pr. 31. december 1966. I figuren er aldersklasserne fra 12 til 26 år medtaget. Ud fra den lodrette midterakse er til højre afsat de relative procentandele af pigernes (kvindernes) deltagelse i undervisning og uddannelser. Tilsvarende er til venstre afsat procentandelene for drengenes (mændenes) deltagelse. De mange forskellige former for undervisning og uddannelser er samlet i 3 hovedkategorier: almen undervisning, kombinationsuddannelser og videregående uddannelser (studerende, på figuren skraveret og mærket stud.), jfr. tabel 4. I bilag 4 findes figurer og tabeller særskilt for figurens forskellige bestanddele.

Kapitel 3.

Udviklingstendenser.

I. Reformen.

I den sidste halve snes år er gennemført mange reformer af den almene undervisning og de efterfølgende uddannelser, og dette reformarbejde må ventes at blive fortsat i de kommende år. Der er således en almindelig forventning om, at undervisningspligten vil blive forlænget, og der vil antagelig blive oprettet en fortsat almen undervisning ud over 10. klasse. Der arbejdes endvidere med reformforslag for både lærlinge- og elevuddannelser og for undervisningen ved faglige skoler, læreanstalter og universiteter, jfr. bl. a. den af planlægningsrådet for de højere uddannelser afgivne planskitse. Det tilstræbes at tilvejebringe større smidighed i uddannelsessystemet, bl. a. ved at skabe valgmuligheder på hvert trin af en uddannelse. Hertil slutter sig bestræbelser for at udbygge både den faglige uddannelsesvejledning og den mentalhygiejniske rådgivning.

Det er ikke udvalgets opgave at tage stilling til reformernes indhold og tidspunkterne for deres gennemførelse, men til brug for overvejelserne over støttens udformning og skøn over dens samlede omfang har udvalget haft brug for en arbejdshypotese og har herved ment at kunne give følgende sammenfatning af de generelle tendenser, som vil præge udviklingen i de kommende 10-15 år:

- A. Hver enkelt uddannelse vil komme til at bygge på forudsætninger tilegnet gennem deltagelse i mindst 9 å 10 års almen undervisning, heraf de sidste år med et vist omfang af tilvalgsundervisning.
- B. Uddannelsen vil blive påbegyndt med deltagelse i undervisning på faglig skole, læreanstalt eller universitet, hvor forskellige hovedformer for undervisning meddeles den enkelte, enten efter et fast program eller efter et valgprincip.
- C. Uddannelsen fortsættes derefter med en planlagt praktik, som udelukkende er bestemt ud fra det uddannelsesmæssige

sigte, og som giver den uddannelsessøgende realistisk kendskab til arbejdsforholdene i praksis, fagligt og socialt.

- D. Uddannelsen afsluttes med undervisning påny i en undervisningsinstitution, normalt den samme som under fase B. Under det afsluttende ophold foretages den fornødne afprøvning af uddannelsens effekt med henblik på udstedelse af attestation for tilfredsstillende gennemgang af uddannelsen.

Der vil selvsagt kunne forekomme mange varianter alt efter den specifikke målsætning for den pågældende uddannelse og efter de valg, den enkelte studerende har adgang til at foretage. Navnlig vil der kunne forekomme betydelig forskel på længden af de forskellige faser, og der kan blive tale om gentagne praktikophold ind imellem opholdene på undervisningsinstitutionen. Den meget store spredning i grunduddannelsernes varighed, som karakteriserer de nuværende forhold, må antages at blive reduceret, både i kraft af mere effektive økonomiske støtteforanstaltninger og bedre studietilrettelæggelse og i kraft af den aflastning af grunduddannelserne, som et bedre udbygget efteruddannelsessystem vil motivere.

II. Den stigende deltagelse.

Deltagelsen i undervisning og uddannelser har været stigende, ikke blot i kraft af de store fødselsårge, men også som udtryk for en relativt større tilbøjelighed til at op-søge og udnytte tilbuddene om undervisning og uddannelser. Det må forventes, at denne udvikling fortsættes, og at man vil kunne imødesee det tidspunkt, da næsten alle unge efter at have gennemgået en almen undervisning, deltager i en eller anden form for offentligt godkendt uddannelse.

I tilslutning til den foran omtalte arbejdshypotese for reformarbejdets udviklingsten-

denser er der skønnet over de unges deltagelse i de forskellige former for undervisning og uddannelse.

For deltagelsen i den almene undervisning er det skønnet, at de seneste års tilbøjelighed til at fortsætte skolegangen ud over den pligtige 7-årige undervisning vil fortsætte, og det er antaget, at der i begyndelsen af 1970'erne indføres en 9-årig og nogle år senere en 10-årig undervisningspligt. Herudover påregnes der som nævnt oprettet frivillige 11. og 12. klasser. For deltagelsen i gymnasieundervisningen foreligger prognoser frem til 1980, hvis tal er lagt til grund for de her foretagne skøn.

I overensstemmelse med antagelserne om øget tilstrømning til undervisningen på gymnasier og kursus til højere forberedelseksamen skønnes tilgangen til universiteter og højere læreanstalter forøget. I denne forbindelse er der anvendt de beregninger, som er indeholdt i den af planlægningsrådet for de højere uddannelser afgivne planskitse. Tilsvarende antagelser er gjort med hensyn til tilgangen til seminarier, teknika og de forskellige faglige skoler i øvrigt. Det er antaget, at de længste studietider ved universiteterne vil blive reduceret, jfr. bl. a. herom de af planlægningsrådet fremsatte forslag til indførelse af en ændret undervisningsstruktur.

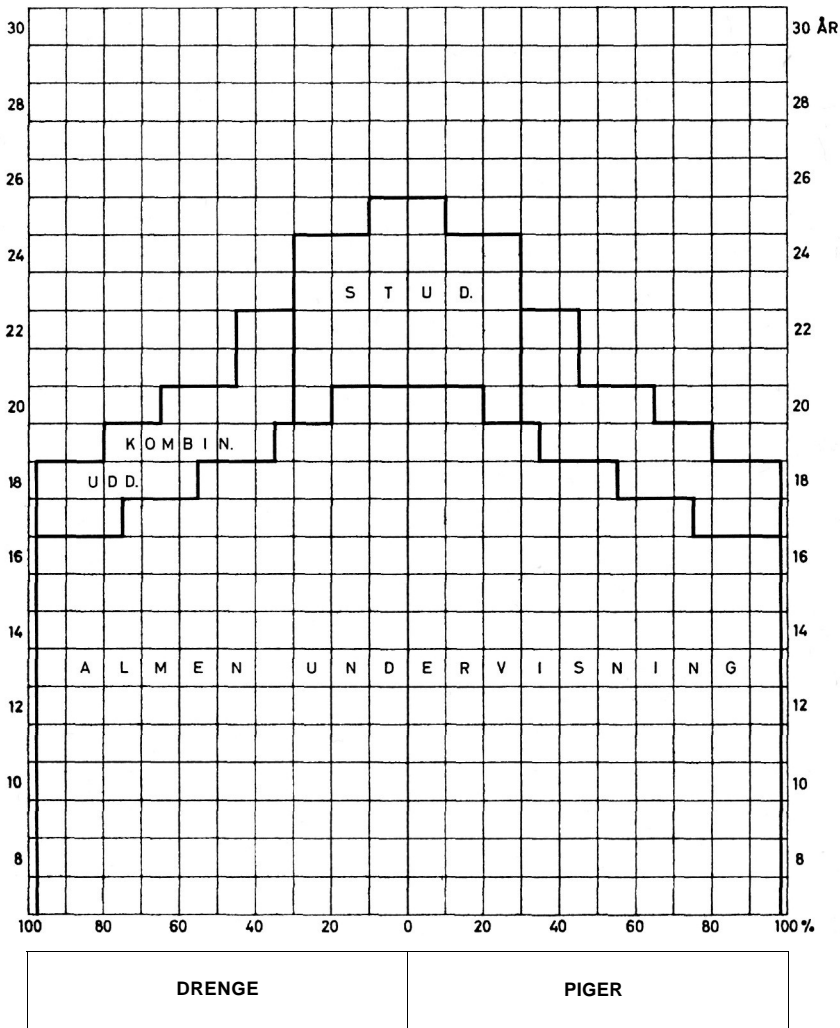

Fig. 7. Den fremtidige deltagelse i undervisning og uddannelser.

De øvrige uddannelser - uddannelserne under lærlingeloven og kombinationsuddannelserne uden for lærlingeloven — vil formentlig efterhånden tilsammen optage næsten hele den resterende del af de unge årgange, således at praktisk taget alle vil få lejlighed til at gennemgå en grunduddannelse i de unge år. Det antages, at der vil ske en nedsættelse af aldersbetingelserne for en række uddannelser, hvor der i dag kræves en alder af 18, 19 eller 20 år, idet en forlænget deltagelse i forudgående almen undervisning vil forbedre forudsætningerne for deltagelse i de pågældende uddannelser.

Det samlede resultat af de beskrevne tendenser kan illustreres som i figur 7. Figuren viser to trappeformationer. Den almene undervisning forudsættes at have en basis af 10 års undervisning og derudover yderligere ét eller to års undervisning, men i diagram-

met er vist yderligere fire store trappetrin ud fra en forudsætning om elevernes aldersmæssige spredning. Her ovenpå er tegnet en anden trappeformation, som svarer til de uddannelser af 2-5 års varighed, der efterfølger den almene undervisning.

Figuren er utvivlsomt noget mere enkel end det billede, virkeligheden til sin tid vil opvise. Nævnes kan det således, at der næppe vil blive fuld symmetri i diagrammets dele for piger og drenge (kvinder/mænd). Endvidere vil aldersfordelingerne for både den almene undervisning og de efterfølgende uddannelser sandsynligvis fortsat vise nogle spidser svarende til de elever/studerende, som først gennemgår undervisningen/uddannelsen i en højere alder. Når der ikke er gjort forsøg på at få disse forhold med i illustrationen, er det for at kunne fremhæve de væsentlige hovedtræk.

AFSNIT 3

GÆLDENDE STØTTEORDNINGER FOR UDDANNELSESSØGENDE

Kapitel 1.

Indledende bemærkninger.

Sidst i Afsnit 1 er i store træk redegjort for udviklingen igennem de senere år i omfanget af støtte til de uddannelsessøgende. I dette afsnit søges tilvejebragt en oversigt over de aktuelle støttemuligheder. Denne oversigt tager alene sigte på at give et overblik over de eksisterende muligheder for *direkte* støtte til de uddannelsessøgende, d. v. s. stipendier (legater) og lån, som stilles til modtagernes frie rådighed. I det følgende kapitel 2 er redegjort for de gældende støtteordninger af denne art, som henhører under undervisningsministeriet. Tilsvarende støtteordninger under andre ministerier er beskrevet i kapitel 3. I kapitel 4 omtales halvoffentlige og private støtteordninger, og i kapitel 5 gives derefter en sammenfattende oversigt over gældende støtteordninger.

Foruden den heromhandlede direkte støtte

ydes der en tilsammen ret betydelig *indirekte* støtte til uddannelsessøgende, som helt eller delvis omsætter sig i nedbringelse af leveomkostningerne for større eller mindre grupper af uddannelsessøgende. Det gælder således den ydede støtte til kollegiebyggeri, kantiner, befordringsgodtgørelsesordninger, undervisningsafgifter (f. eks. ved private seminarier) og boglegater. Udvalget har ikke anset det for påkrævet at foretage en detaljeret kortlægning af disse indirekte støtteordninger, som dog til dels er taget i betragtning i udvalgets overvejelser, jfr. herom senere i Afsnit 6.

Støtteordninger i forbindelse med *efteruddannelse* og *omskoling* er i overensstemmelse med den i udvalgets kommissorium angivne begrænsning ikke omhandlet i dette afsnit.

Kapitel 2.

Støtteordninger under undervisningsministeriet.

I. Ungdommens uddannelsesfond.

(Jfr. senest lovbekendtgørelse nr. 266 af 14. juni 1967 samt lov nr. 207 af 31. maj 1968, jfr. bekendtgørelse nr. 280 af 3. september 1964).

Til Ungdommens uddannelsesfond - som er langt den væsentligste blandt de eksisterende støtteordninger for uddannelsessøgende - er fastsat bevillinger på de årlige finanslove, som i de seneste år er blevet reguleret efter udviklingen i elev-/studentertal og i pristallet. Inden for de således fastsatte bevillingsrammer sker tildelingen af støtte efter et skønsprincip baseret på retningsgivende kriterier med hensyn til trang m. v., jfr. nedenfor.

Ved lov af 31. maj 1968 om ændring af lov om »Ungdommens uddannelsesfond«s forvaltning og virksomhed er der for finansåret 1968-69 som en ekstrabevilling stillet yderligere 20 mill. kr. til rådighed. Beløbet fordeles med 2,5 mill. kr. til elever i 8.-10. kl. m. v. (A), 3 mill. kr. til gymnasieelever m. fl. (B), 2,5 mill. kr. til lærlinge (C) og 12 mill. kr., hvoraf 6 mill. kr. som stipendier og 6 mill. kr. som lån, til studerende ved videregående uddannelser (D). Denne bevilling bevirker, at man i 1968-69 kan øge størrelsen af de enkelte stipendier og lån, lige som flere ansøgere vil kunne tages i betragtning.

A. Elever i 8. hovedskoleklasse, 9.-10. klasse og den 3-årige realafdeling samt ved anerkendte kursus til realeksamen.

(§ 1, stk. 3, i ovennævnte lovbekendtgørelse, jfr. bekendtgørelse nr. 303 af 12. oktober 1964 som ændret ved bekendtgørelse nr. 399 af 28. september 1967 og bekendtgørelse nr. 346 af 1. oktober 1968).

Støtte efter denne ordning ydes alene som stipendier. Ordningen administreres af kommunerne, d. v. s. som hovedregel forsørgerens kommune, men for de ældste kursister elevens egen opholdskommune. Efter de gældende regler kan kommunerne frit afgøre, om de vil

deltage i denne støtteordning. I 1965-66 deltog samtlige hovedstads- og købstadskommuner i ordningen, medens i alt 7 pct. af landets sognekommuner (med 3½ pct. af det samlede indbyggertal i disse kommuner) ikke deltog eller i hvert fald ikke uddelte stipendier i dette skoleår. De af kommunerne til sådanne stipendier anvendte beløb kan opnås refunderet fra Ungdommens uddannelsesfond med maksimalt 75 pct., men dog ikke ud over den samlede statsbevilling til dette formål, som for 1967-68 udgjorde 8.548.000 kr. I 1967-68 udgjorde den samlede af kommunerne uddelte stipendiestøtte 13,1 mill. kr. fordelt med 12,4 mill. kr. til stipendier på maksimalt 900 kr. årligt og 0,7 mill. kr. til stipendier på maksimalt 2.800 kr. årligt. Af de 13,1 mill. kr. modtog kommunerne refusion med et beløb svarende til statsbevillingen, således at refusionsprocenten for de store stipendier, som refunderes forlods, blev 75, medens refusionsprocenten for de »små« stipendier kun blev 64,6 (ikke 75), som følge af den betydelige stipendieuddeling i nævnte år. Gennemsnitligt blev 65 pct. af denne støtteordning dækket af statskassen og tilsammen 35 pct. af de i ordningen deltagende kommuner.

Stipendier kan tildeles elever, der ved skoleårets begyndelse er optaget i de nævnte klasser, dog kun såfremt de på nævnte tidspunkt er ude over den undervisningspligtige alder. Det er en betingelse for tildeling af stipendium, at hjemmets økonomi eller andre forhold særlig taler derfor, og det er en forudsætning, at hjemmets økonomiske forhold må skønnes at være sådanne, at ydelsen af et stipendium er af afgørende betydning for at muliggøre ansøgerens skolegang eller deltagelse i kursus. Ved vurdering af sådan trang skal i almindelighed såvel forsørgerens egen indkomst og formue tages i betragtning, ligesom sygdom i hjemmet, arbejdsløshed og antal børn (søskende) under uddannelse kan tages i betragtning.

Overgrænsen for stipendier har hidtil været normalt 800 kr. pr. år, men dog indtil 2.400 kr. årligt for udeboende elever i almindelighed samt for realkursister, der er over 24 år, er gift og/eller har afbrudt al forbindelse med forældrene. I 1967-68 blev disse grænser ændret til henholdsvis 900 og 2.800 kr., og fra 1968-69 er grænserne henholdsvis 1.200 og 3.600 kr.

Inden for disse rammer træffer kommunalbestyrelserne beslutning om, hvilke ansøgere der skal tildeles stipendier, og om disses størrelse. Af en for skoleåret 1967-68 foretagen undersøgelse fremgår, at 32 pct. (i 1965-66 23 pct.) af samtlige elever (over undervisningspligtig alder) og 28 pct. (i 1965-66 33 pct.) af kursisterne i dette år ansøgte om støtte, men at kun 20 pct. (16 pct.), henholdsvis 17 pct. (21 pct.), fik tildelt stipendium d. v. s. for elevernes vedkommende 63 pct. (70 pct.) og for kursisterne 60 pct. (64 pct.) af ansøgerne. Undersøgelsen viser i øvrigt, at størrelsen af de udelte beløb - og disses sammenhæng med forældreindkomstens størrelse - varierer ret stærkt kommunerne imellem. For landet som helhed var det gennemsnitlige støttebeløb 432 kr. (i 1965-66 452 kr.) for de skoleelever og realkursister, der opnåede stipendium inden for 900 kr.-rammen, medens det var 1.470 kr. (1.225 kr.) for støttede inden for 2.800 kr.-rammen. En sammenligning mellem tallene for 1965-66 og 1967-68 viser således, at der i 1967-68 har været tale om en nedgang i den gennemsnitlige størrelse af stipendier inden for 800 kr. (900 kr.)-rammen, medens stipendierne inden for 2.400 kr. (2.800 kr.)-rammen har udvist en moderat stigning. Nedgangen i størrelsen af de »små« stipendier, modsvares af en procentuel stigning i det antal elever ud af samtlige, der har opnået støtte, medens det tilsvarende tal for kursisterne har udvist en nedgang.

B. Gymnasieelever og elever på anerkendte studenterkursus.

(§ 1, stk. 2, i ovennævnte lovbekendtgørelse, jfr. bekendtgørelse nr. 305 af 14. oktober 1964 som ændret ved bekendtgørelse nr. 437 af 28. november 1967 og bekendtgørelse nr. 345 af 30. september 1968).

I 1967-68 bevilgedes 9.862.000 kr. til denne støtteordning, som alene omfatter stipendier.

De opgaver, der er forbundet med uddeling af disse statsmidler, varetages dels af et centralnævn, dels af stipendienævn på de enkelte skoler og kursus.

Stipendienævnene skal tage hensyn til studieegnethed og -effektivitet og skal herefter ved fordelingen af de disponible midler tilstræbe, at ingen egnet ansøger af økonomiske grunde hindres i at påbegynde og fuldende denne uddannelse. For stipendienævnenes skøn over økonomisk trang gælder stort set de samme kriterier som for 8.-10. klasseelever og realister (se A.).

Stipendieportionerne har hidtil normalt højest kunnet udgøre 3.000 kr. pr. år (fra 1967-68: 3.000 kr. og fra 1968-69 4.500 kr.), og de bør efter reglerne kun undtagelsesvis være mindre end 1.000 kr. Af en for skoleåret 1965-66 foretagen undersøgelse fremgår, at af samtlige gymnasiaster og studenterkursister søgte 28 pct., og 20 pct. (altså godt 70 pct. af ansøgerne) opnåede stipendium i dette år. Gennemsnitsstørrelsen af stipendier til gymnasiaster var 1.280 kr. og for kursisterne 1.880 kr. 46 pct. af samtlige tildelinger var beløb på 1.000 kr. og derunder, medens kun 5 pct. var beløb på 2.500 kr. og derover.

C. Lærlinge, der søger uddannelse efter de i lov om lærlingeforhold givne regler.

(§ 1, stk. 4, i ovennævnte lovbekendtgørelse, jfr. bekendtgørelse nr. 314 af 26. oktober 1964 og bekendtgørelse nr. 283 af 15. juli 1968).

I 1967-68 bevilgedes 4.447.000 kr. til denne støtteordning, som alene omfatter stipendier. De opgaver, der er forbundet med uddelingen af disse statsmidler, varetages dels af et centralnævn, dels af 31 stipendienævn, som hver dækker området for et offentligt arbejdsanvisningskontor.

Stipendienævnene skal ved fordelingen af de disponible midler tilstræbe, at ingen ansøger hindres i at påbegynde og fuldende lærlinguddannelsen. For stipendienævnenes skøn over økonomisk trang gælder stort set de samme kriterier som foran anført for skoleelever og kursister (se A. og B.), hvorved dog må bemærkes, at egenindtægten - i og med at lærlingene opnår nogen løn under uddannelsen — her spiller en væsentlig rolle ved støtteudmålingen.

Centralnævnet har under hensyn til totalbevillingens størrelse fastsat, at støtten til en enkelt lærling ikke bør overstige 1.200 kr. årligt. Af en for uddelingsåret 1965-66 foretaget undersøgelse fremgår, at 13 pct. af samtlige lærlinge søgte, men at kun $4\frac{1}{2}$ pct. (en trediedel af ansøgerne) opnåede støtte. Gennemsnitsbeløbet var 735 kr. 600 kr. var den hyppigste tildeling.

D. Uddannelsessøgende ved offentligt anerkendte læreanstalter og fagskoler («videregående uddannelser»).

(§ 1, stk. 1 i ovennævnte lovbekendtgørelse, jfr. bekendtgørelse nr. 280 af 3. september 1964.).

I finansåret 1967-68 bevilgedes til denne støtteordning i alt 153.428.000 kr., heraf halvdelen (76,7 mill. kr.) til *stipendier* og den anden halvdel til *lån*. Fra og med 1964-65 er det for fonden årligt disponible beløb — for denne ordning som for de foran beskrevne - reguleret efter konstaterede pristigninger og udviklingen i antal elever/studenter, som indgår under fondens område.

I loven angives som formål for denne støtteordning, at det hermed skal tilstræbes, at egnede og interesserede unge ikke af økonomiske grunde hindres i at påbegynde og gennemføre en videregående uddannelse.

Under denne støtteordning henhører uddannelsessøgende ved universiteter og andre højere læreanstalter, seminarier og teknika, en række teknikeruddannelser ved tekniske skoler m.v., maskinmester- og maskinistiskoler, navigations- og skipperskoler, handels- og købmandsskoler samt handelsgymnasier, HF-kursus, og i øvrigt et stort antal fagskoler af forskelligartet karakter. Disse mange, helt uensartede uddannelser omfatter således elever/studenter med højst forskelligt behov for støtte. For at opnå en rimelig fordeling af de - under hensyn til formålet fortsat meget begrænsede - midler under denne ordning har det således været påkrævet at udvikle et meget detaljeret system af støttekriterier, som beskrives nedenfor.

På grundlag af forhåndsoplysninger fra de af ordningen omfattede ca. 250 institutioner fordeler uddannelsesfondens bestyrelse de samlede årligt disponible stipendie- og lånebeløb i hovedsummer til de enkelte institutioner. Inden for rammerne af disse hovedsummer sker tildelingen af støtte til de en-

kelte ansøgere gennem stipendienævnet ved de enkelte institutioner og på disses ansvar. Tildeling foretages efter stipendienavnets *skøn* over ansøgerens studieegnethed, studieaktivitet og økonomiske trang. I undervisningsministeriets ovennævnte bekendtgørelse af 3. september 1964 er givet en vejledning for udøvelsen af dette skøn, og denne vejledning er udbygget i en af uddannelsesfondens bestyrelse i september 1965 til stipendienavnene udsendt regelsamling, der samtidig indeholder råd med hensyn til tildelingsarbejdet praktiske tilrettelæggelse. Et formål med regelsamlingen har været at søge tilvejebragt ensartethed i stipendienavnenes tildelingspraksis. Regelsamlingen er å jourført og suppleret i 1966, 1967 og 1968.

For uddannelsessøgende under denne ordning, som opfylder betingelserne for at modtage støtte, er det absolutte maksimumsbeløb for et år for tiden 7.500 kr., den mindste støtte for et år 1.000 kr. Herudover fastsættes der for hver institution et beløb, det normale maksimum, som er den støtte, der kan ydes en ansøger, såfremt hverken forældrenes eller hans egne økonomiske forhold bør medføre en nedsættelse af støtten, og der på den anden side ikke er ganske særlige forhold, der bør medføre, at støtten forhøjes. Dette beløb varierer efter studiets varighed, leveomkostningerne i skolens område og studieudgifter. Det højeste normale maksimum for året 1968-69 er 7.300 kr., og det laveste 3.500 kr.

For hjemmeboende ugifte ydes højeste beløb, såfremt forældreindtægten (den skattepligtige indtægt med visse korrektioner efter forældrenes øvrige forsørgerbyrder, jfr. nedenfor, og efter om moderen har selverhverv) ikke overstiger 18.000 kr., og støtten bortfalder helt ved en skattepligtig forældreindtægt på 36.000 kr. For ugifte udeboende opnås højeste støtte ved en korrigeret skattepligtig forældreindtægt på under 24.000 kr., og støtten bortfalder ved en indtægt på 42.000 kr. For ugifte studerende er de tilsvarende tal henholdsvis 30.000 kr. og 48.000 kr.

Der tages hensyn til forældrenes formueforhold, idet 10 pct. af formue over 200.000 kr. medregnes som indtægt. Har ansøgeren uforsørgede søskende, tages den herved forøgede forsørgerbyrde for forældrene i betragtning. Forældreindtægten reduceres da med 4.500 kr. for hvert barn, som er i eller

under den undervisningspligtige alder eller under uddannelse, der ikke er videregående, og som ikke har indtægter, der overstiger 500 kr. pr. måned. Har ansøgeren søskende under videregående uddannelse, sker der ligeledes fradrag i forældreindkomsten, jfr. nærmere herom i Afsnit 6, kapitel 5.

For gifte og for de ældste studerende gælder særregler, som har baggrund i, at hensyn-tagen til forældrenes økonomiske forhold for disses vedkommende må forekomme mindst rimeligt. Studerende over 28 år tildeles således støtte helt uden hensyn til forældrenes økonomiske forhold, og 23-årige gifte og 25-årige ugifte studerende kan, uanset forældrenes økonomiske evne, opnå en minimumsstøtte på 500 kr. i stipendium og op til 3.000 kr. i lån, såfremt ansøgerens egenindtægt ikke overstiger de gældende grænser.

Ansøgerens egenindtægt tages i betragtning således, at bruttoindtægten + støtten fra uddannelsesfonden (lån og stipendium) ikke må overstige for tiden 13.200 kr. årligt. For gifte ansøgere må ægtefællernes indtægt incl. støtte fra Ungdommens uddannelsesfond ikke overstige 26.400 kr. + 2.700 kr. pr. barn.

For uddannelsessøgende under denne ordning ydes støtten principielt med halvdelen som stipendium og halvdelen som lån, som er rente- og kautionsfrit.

I praksis varierer støtten for langvarige uddannelser mellem 1.000 og ca. 7.000 kr. årligt (stipendier og lån tilsammen). Ved de korteste af ordningen omfattede uddannelser (ned til $\frac{1}{2}$ års varighed) er støtteomfanget i praksis 1.000 til 3.500 kr. Ca. 40 pct. af samtlige elever og studerende, som henhører under denne ordning, modtager ikke støtte, idet deres trang under hensyn til de begrænsede midler i uddannelsesfonden ikke giver tilstrækkelig begrundelse for ydelse af støtte. Særligt for de lange uddannelser er støttefrekvensen ret lav, idet ca. 55 pct. af disse studerende ikke opnår støtte.

Om administrationen henvises til kapitel 4, pkt. II, (Dansk Studiefond).

II. Statsgaranti for bank- og sparekasselån til studerende.

(§ 4 a i ovennævnte lovbekendtgørelse, jfr. bekendtgørelse nr. 277 af 19. juni 1967).

Denne garantiordning for lån - til noget nær markedsrente - i private pengeinstitutter gælder for uddannelsessøgende ved offentligt anerkendte læreanstalter og fagskoler, som ifølge de gældende regler må anses for studieegnede, altså samtlige elever/studerende, som indgår under den i I.D. beskrevne støtteordning, samt for elever på anerkendte studenter- og realeksamenskursus (se henholdsvis I.B. og I.A. foran), for realkursisterne dog kun for så vidt de er over 18 år. Endvidere omfatter ordningen visse grupper af uddannelsessøgende, hvis uddannelse ikke er inddraget under Ungdommens uddannelsesfunds støtteordninger, nemlig studerende ved aftenseminarierne og ved handelsskolernes HD-studium samt erhvervsøkonomiske og erhvervsproglige diplomstudier.

Lån under denne ordning kan opnås uden hensyn til ansøgerens økonomiske trang, d. v. s. uafhængigt af såvel egne som forældres indtægts- og formueforhold.

Garantien kan årligt for den studerende højst omfatte et lånebeløb, der udgør forskellen mellem 8.000 kr. og det beløb, som den pågældende i vedkommende år modtager fra Ungdommens uddannelsesfond som støtte i form af stipendier eller lån. Garantien kan dog i intet tilfælde overstige et lån på 5.000 kr. årligt. Udover lånebeløbet omfatter garantien de renter, omkostninger m. v., der følger af låneforholdet.

I 1966-67 afgav staten garantierklæring for 25.404 lån til et samlet beløb (hovedstol) af 72,1 mill. kr. og i 1967-68 for 37.726 lån til et samlet beløb af 113 mill. kr.

Om administrationen henvises til kapitel 4, pkt. II, (Dansk Studiefond).

III. Statstilskud til elever på folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler.

(Jfr. bekendtgørelse nr. 10 af 11. januar 1968 som ændret ved bekendtgørelse af 7. maj 1968).

I henhold til lov om folkehøjskoler og landbrugsskoler (lovbekendtgørelse nr. 156 af 16. maj 1959) og lov om husholdningsskoler og husholdningsseminarier (lovbekendtgørelse nr. 167 af 4. juni 1959) kan der ydes statstilskud til elevers ophold på folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler.

For at kunne opnå støtte skal eleverne for højskoler og landbrugsskoler vedkommende

være fyldt 18 år inden afslutningen af det pågældende kursus, medens elever ved husholdningsskoler skal være fyldt 17 år inden kursus' afslutning. Endvidere gives statstilskud i almindelighed kun 2 gange til hver ansøger, medmindre de to ophold ikke har strakt sig over 6 måneder i alt, eller der er tale om ophold på skoler af forskellig art (folkehøjskole ctr. husholdningsskole o. s. v.).

Statstilskuddet for elever på alle de her omhandlede skoler fastsættes - såfremt de er ugifte, og såfremt de ikke inden kursus' afslutning vil være fyldt 21 år — på grundlag af en pointsberegning over elevens og forældrenes seneste skattepligtige indtægt og formue, idet der ved beregningen tages hensyn til forældrenes antal børn under 18 år. For elever over 21 år samt for gifte eller fraskilte elever m. fl. er pointsberegningen udelukkende baseret på elevens egen indtægt og formue.

En gang årligt fastsætter undervisningsministeriet det månedlige udgiftsbeløb for eleverne, i hvilket beløb indgår betaling for undervisning, for kost og logi, for undervisningsmateriel, ekskursioner m. v. Statstilskuddet vil da, afhængigt af det pointstal, der er beregnet for eleven, udgøre en større eller mindre procentdel af dette godkendte udgiftsbeløb. Det godkendte udgiftsbeløb danner principielt kun grundlag for fastsættelsen af statstilskuddet, og skolerne har således adgang til frit at fastsætte betalingen for ophold og undervisning. I praksis er der dog kun små forskelle fra skole til skole.

For vinteren 1967-68 udgjorde det af undervisningsministeriet fastsatte udgiftsbeløb for ophold på folkehøjskoler og landbrugsskoler 700 kr. månedlig, og for vinteren 1968-69 udgør det 810 kr. månedlig. For husholdningsskolernes vedkommende er det godkendte udgiftsbeløb for 1967-68 fastsat til 3.125 kr. for et 5 måneders ophold, svarende til 625 kr. pr. måned, og for vinteren 1968-69 er udgiftsbeløbet fastsat til 3.500 kr., svarende til 700 kr. pr. måned. Pointstal under 4-10 medfører tildeling af højeste statstilskud på 70 pct. af det godkendte udgiftsbeløb, medens pointstal på 16-24 giver mindste tilskud på 20 pct. af udgiftsbeløbet. Pointstal på over 24 giver ikke adgang til tilskud.

Til værnepligtige, der har aftjent mindst 12 måneders militærtjeneste eller civil arbejdstjeneste, ydes et ekstra statstilskud på

30 pct. af det godkendte udgiftsbeløb for skoleopholdet, således at der til alle ydes mindst 30 pct. af udgiftsbeløbet, idet dog ingen kan modtage mere end 85 pct. af dette.

Som eksempler på sammenhængen mellem elevens og forældrenes indtægtsforhold og statstilskuddets størrelse kan anføres, at en elev fra København, som senest har haft en skattepligtig indkomst under 25.300 kr., og hvis forældres indkomst heller ikke har overskredet denne grænse, i henhold til pointskalaen vil blive registreret med 0 point og dermed opnå et statstilskud på 50 pct. af udgiftsbeløbet. Har forældrene 3 børn under 18 år, mindskes pointstallet med 3×5 og kommer derved ned på $\div 15$, hvorved statstilskuddet udgør 70 pct. af udgiftsbeløbet. Forældreformue på over 92.500 kr. medfører pointstillæg og kan derfor bevirke, at tilskuddet bliver mindre eller helt bortfalder. Det samme gælder, hvis elevens egen formue overstiger denne grænse, dog med det forbehold, at hvis en sådan formue er opsparret ved elevens selverhverv, bortses der helt fra denne. Forældreindtægter på over 43.299 kr. medfører højere pointstal end 24 og vil således ikke berettige eleven til statstilskud, medmindre forældrenes antal børn under 18 år bringer pointstallet ned på 24 eller derunder. For provinsens vedkommende ligger indtægts- og formuegrænserne noget lavere.

I 1966-67 modtog 64 pct. af eleverne ved folkehøjskoler og 77 pct. af landbrugsskoleeleverne statstilskud. Tilskuddet udgjorde gennemsnitligt henholdsvis 1.540 kr. og 3.242 kr. pr. elev. Ved husholdningsskolerne modtog i 1966-67 51 pct. af eleverne tilskud med et gennemsnitsbeløb af 1.213 kr. Da disse uddannelser omfatter kursus af forskellig varighed - oftest mellem 3 og 9 måneder - kan disse gennemsnitstal ikke sammenlignes med støtten på årsbasis for andre uddannelser.

Statstilskuddet udbetales ikke kontant til eleverne, men udbetales af amtsskolerådet til skolerne, som herefter modregner tilskuddet i den fastsatte elevbetaling.

Denne støtteordning giver kun i mindre omfang mulighed for at udøve et skøn over den enkelte elevs støttebehov, idet tilskuddets størrelse som ovenfor anført bestemmes ud fra en konstatering af elevens og forældrenes indtægt og formue sammenholdt med pointskalaen. Disse objektive kriterier for støttetildeling er dog modificeret gennem en adgang

for amtsskolerådene til i det omfang, ansøgerens økonomiske situation på grund af særlige forhold ikke kommer fyldestgørende til udtryk ved den almindelige pointsberegning, at gøre indstilling til undervisningsministeriet om fravigelse af tildelingsreglerne.

Ved den seneste bekendtgørelse af 11. januar 1968 om den heromhandlede støtteordning blev der foruden en å jourføring af pointsskalaen bl. a. gennemført en nedsættelse af aldersgrænsen for beregning af statstilskuddet udelukkende på grundlag af elevens egen indtægt og formue (d. v. s. uden hensyn til forældrenes økonomiske forhold), idet denne grænse med samtykke fra folketingets finansudvalg blev nedsat fra 23 år til 21 år. Endvidere er der ved bekendtgørelse af 7. maj 1968 sket en yderligere justering af pointsskalaen som følge af skattefradragreglens ophævelse.

Ved mange folkehøjskoler er der etableret korte kursus med varighed af 2-4 uger. Til deltagere i disse kursus kan der ydes statstilskud på følgende betingelser: Deltagerne skal være over 18 år gamle, og deltagerantallet på hvert kursus skal være mindst 20. Elever med en pålignet årlig statsskat på under 300 kr. kan få tilskud på højst 90 kr., 135 kr. og 180 kr. for kursusophold af henholdsvis 2, 3 og 4 ugers varighed. For elever med årlig pålignet statsskat på mellem 300 kr. og 900 kr. udgør tilskuddet maksimalt 60 kr., 90 kr. og 120 kr. for henholdsvis 2, 3 og 4 ugers kurser.

På finansloven for finansåret 1968—69 er der til tilskud til elever på folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler optaget et beløb på 19,5 mill. kr. For finansåret 1966-67 blev den faktiske totaludgift til disse støtteordninger i alt ca. 15,7 mill. kr.

IV. Tilskud til elever på efterskoler.

(Jfr. bekendtgørelse nr. 54 af 7. marts 1968 som ændret ved bekendtgørelse nr. 147 af 8. maj 1968).

I henhold til lov af 3. juni 1967 om efterskoler kan der til elever på godkendte efterskoler, der ved kursets begyndelse er mellem 14 og 18 år, ydes statsstøtte til udgifterne til undervisning og ophold. Endvidere kan der af undervisningsministeren fastsættes regler om støtte til elever uden for de nævnte aldersklasser. I medfør af denne bestemmelse

er der skabt adgang til under visse betingelser at yde støtte til elever, der ved kursets begyndelse ikke er fyldt 14 år, samt til elever over 18 år. Eleverne i disse skoler befinder sig dog alt dominerende i aldersklasserne 14—17 år.

Til de elever, der i henhold til ovennævnte regler kan opnå elevstøtte, og som gennemgår kursus af mindst $\frac{1}{2}$ måneds varighed, ydes statsstøtte med 50 pct. af den af undervisningsministeriet fastsatte elevbetaling for undervisning og ophold. Såfremt elevens hjemstedskommune i henhold til folkeskoleloven er pligtig at betale for elevens undervisning og læremidler ved et efterskoleophold, idet kommunen ikke alene eller gennem skoleforbund har oprettet 8.-10. klasse, ydes statsstøtten dog kun med 50 pct. af den for ophold fastsatte elevbetaling. Ligeledes ydes statsstøtte, såfremt eleven ikke bor på skolen, kun i forhold til den for undervisningen alene fastsatte betaling.

Ovennævnte er at betragte som en »grundstøtte«, der ydes til alle elever uden hensyn til økonomisk trang. Herudover kan der, hvor elevens økonomiske forhold taler derfor, ydes forhøjet statsstøtte op til 70 pct. eller 90 pct. af den fastsatte elevbetaling. Om forhøjet statsstøtte skal ydes, afgøres, lige som tilfældet er for folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler, efter en pointsberegning over elevens og forældrenes skattepligtige indtægt og formue, idet der ved pointsgodskrivning tages hensyn til forældrenes antal af børn under 18 år. Denne elevstøtteordning administreres centralt af direktoratet for ungdomsundervisningen.

Som eksempler på statsstøttens størrelse ved forskellige indtægtsgupper kan anføres, at højeste tilskud på 90 pct. af elevbetalingen ydes ved et pointstal på $\div 5$ og derunder svarende til en skattepligtig forældreindtægt i København på højst 7.849 kr. Pointstal på fra $- 4$ til $+ 24$ svarende til en forældreindtægt på fra 7.850 kr. til 20.899 kr. berettiger til støtte med 70 pct. af elevbetalingen. Pointstal på 25 og derover giver kun adgang til »grundstøtte«, jfr. ovenfor. Har forældrene andre børn under 18 år, indebærer dette et fradrag på 5 points pr. barn og dermed en forhøjelse af ovennævnte indtægtsgrenser. Omvendt medfører eksistensen af formue på over 50.000 kr. pointstillæg. For så vidt angår elevens egne indtægts- og formueforhold, tages

disse kun i betragtning, såfremt de ved pointsberegningen giver positive points, hvilket svarer til en skattepligtig elevindtægt i det senest forudgående skatteindkomstår på over 10.099 kr. og en elevformue på over 50.000 kr.

For 1968-69 udgjorde den af undervisningsministeriet fastsatte elevbetaling for undervisning og ophold 580 kr. månedlig, således at et statstilskud med 90, 70 eller 50 pct. af elevbetalingen svarer til tilskud på henholdsvis 522, 406 og 290 kr. månedlig, som fradrages i elevbetalingen. For elever, der kun deltager i undervisningen, er elevbetalingen herfor fastsat til 180 kr. månedlig, og tilskuddet kan herefter andrage henholdsvis 162, 126 og 90 kr. månedlig. Endelig er i de tilfælde, hvor elevens hjemstedskommune er pligtig at betale for elevens undervisning, elevbetalingen for ophold fastsat til 400 kr. månedlig, således at statstilskuddet ved de forskellige procentsatser andrager 360, 280 og 200 kr. månedlig.

I 1966-67 var antallet af elever ved efterskolerne 7.604, hvoraf 7.348 modtog statsstøtte. Af de elever, der ikke modtog støtte, var de fleste (149) udlændinge, idet disse dengang - i modsætning til nu - ikke kunne opnå statsstøtte. Endvidere var der tale om et antal danske elever, som ikke havde fulgt hele vedkommende kursus, og som der ikke var fundet grundlag for at tildele forholds-mæssig nedsat støtte. Det gennemsnitlige støt-tebeløb pr. elev udgjorde 1.610 kr., hvorved - jfr. under **III.** - skal bemærkes, at dette gennemsnit omfatter kursus af forskellig varig-hed.

For så vidt angår omfanget af den af kommunerne i henhold til folkeskoleloven ydede støtte til undervisning og læremidler for elever på efterskole, blev der af kommunerne i 1966-67 ydet pligtsmæssig støtte til 1.141 elever eller 15,5 pct. af de i alt 7.348 elever, der i nævnte år modtog statsstøtte.

Til statsstøtte til elever på efterskoler er på finansloven for 1968-69 optaget en bevilling på 13 mill. kr. Den faktiske statsstøtte i finansåret 1967-68 androg 13,8 mill. kr.

V. Støtte til elever i ungdomsskoler.

(Jfr. lovbekendtgørelse nr. 257 af 14. juni 1960 og bekendtgørelse nr. 375 af 21. oktober 1960 samt lov nr. 233 af 6. juni 1968).

Ungdomsskolen har i henhold til lov⁷ om

ungdomsskoler og aftenskoler til formål at fæstne og uddybe de almindelige skolekundskaber hos unge mennesker mellem 14 og 18 år, at give dem forståelse af og dygtiggøre dem til erhvervs- og samfundslivet og at bidrage til at give deres ungdomsliv, også i fritiden, forøget mening og indhold.

En kommune har pligt til over for alle unge mellem 14 og 18 år at fremsætte tilbud om etablering af ungdomsskoleundervisning og skal, såfremt der melder sig mindst 10 elever til undervisningen, selv etablere sådan undervisning. Melder der sig færre elever til undervisningen, har kommunen pligt til at henvise de unge til nærmeste ungdomsskole og betale for deres undervisning.

Ungdomsskolen kan have 3 forskellige former:

- En et- eller flerårig almen ungdomsskole omfattende normalt mindst 144 timer årlig. Undervisningen kan omfatte ethvert fag eller emne, for hvilket der kan opstilles en undervisningsplan, idet der dog tillige skal meddeles en erhvervs- og samfunds-betonet undervisning af almen karakter uden sigte på noget bestemt fag.
- En et- eller flerårig erhvervspræget ungdomsskole, som ligeledes skal omfatte mindst 144 timer årlig. Undervisningen sigter mod at dygtiggøre de unge inden for forskellige erhvervsområder og skal herudover give en almindelig erhvervs- og samfundsorientering. Det kræves, at denne undervisning tilrettelægges således, at den kan indgå som led i forskellige erhvervs-uddannelser, i første række de uddannelser der etableres i henhold til loven om erhvervs-mæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere. Den erhvervsprægede ungdomsskole kan endvidere indrettes med landbrugsfaglig, huslig eller anden grundlæggende erhvervsuddannelse.
- En to-årig ungdomsskole, hvor undervisningen med hensyn til indhold og rettigheder skal svare til folkeskolens 8. hovedskoleklasse eller — for elever, der har gennemgået 8. klasse - til folkeskolens 9. klasse.

Undervisningen ved de 3 nævnte ungdomsskoleformer står åben for alle unge, der ved undervisningens begyndelse er over undervisningspligtig alder, men ikke fyldt 18 år. Undervisningen er vederlagsfri, lige som de for-

nødne læremidler som hovedregel stilles gratis til elevernes rådighed. For så vidt angår elever i den almene ungdomsskole og i den erhvervsprægede ungdomsskole, har disse ret til frihed uden tab af arbejds løn for at kunne følge undervisningen ved de nævnte ungdomsskoleformer. Reglen gælder dog ikke unge, for hvem der er oprettet lærekontrakt i henhold til lærlingeloven, idet lærlinguddannelsen i sig selv indebærer meddelelse af en erhvervspræget, teoretisk undervisning uden tab af arbejds løn.

Den nye lov om fritidsundervisning m. v. (lov af 6. juni 1968), som træder i kraft den 1. august 1969 indebærer på væsentlige punkter en nyordning af ungdomsskolen, som herefter skal kunne give følgende undervisning:

- Almene ungdomsskolekursus inden for alle emner, hvori unge måtte ønske undervisning i deres fritid.
- Prøveforberedende undervisning, der kan afsluttes med statskontrolleret prøve i enkelte fag eller fagkombinationer.
- Erhvervsmæssige grunduddannelser, der kan give en grundlæggende uddannelse med sigte på specielle erhvervsområder.
- Specialundervisning for handicappede.

For så vidt angår den erhvervsmæssige grunduddannelse, er der i loven om fritidsundervisning skabt hjemmel til efter indstilling fra organisationer, der dækker et område af arbejdsmarkedet, at pålægge unge mellem 14 og 18 år at deltage i en sådan uddannelse inden for det arbejdsområde, hvor de er beskæftiget. Arbejdsgiveren har endvidere pligt til at give de unge den fornødne frihed til at følge denne undervisning. Da den erhvervsmæssige grunduddannelse må forventes at ville få stadig større betydning og omfang i fremtiden, har man i loven indført en elevstøtteordning for elever, hvem det er pålagt at deltage i denne uddannelse. De nærmere regler om støtteordningen tænkes udformet i nær tilknytning til de eksisterende regler om adgang til uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte arbejdere, i henhold til hvilke der kan ydes godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste i kursperioden. Den nævnte godtgørelse ydes for 15-16 årige med 50 pct., for 16-17 årige med 65 pct. og for 17-18 årige med 80 pct. af den for voksne hjemlede arbejds løshedsunderstøttelse, dog maksimalt 90

pct. af elevens hidtidige løn. Disse uddannelsesstøtteordninger for ikke-faglærte tager således udgangspunkt i den løn, som de pågældende kunne have indtjent erhvervsmæssigt i den tid, hvor de uddannede sig. Udvalgets principielle betragtninger i denne forbindelse vil fremgå af Afsnit 6, kapitel 6.

VI. Støtte til elever på ungdomskostskoler.

(Jfr. lovbekendtgørelse nr. 257 af 14. juni 1960 og bekendtgørelse nr. 375 af 31. oktober 1960 samt lov nr. 233 af 6. juni 1968).

En ungdomskostskole er en kommunal eller privat ungdomsskoleform, der gennem undervisning og ophold virker for ungdomsskolens formål. Undervisningen gives på kursus af normalt mindst 2 og højst 5 måneders varighed og skal omfatte almindelige skolefag, erhvervs- og samfundsbetonede fag samt manuelle fag. Desuden kan der gives en egentlig branchebetonet undervisning.

Den for ungdomskostskolerne gældende elevstøtteordning sikrer gratis undervisning og som hovedregel gratis kost og logi, ligesom læremidler normalt stilles vederlagsfrit til elevernes rådighed. Denne støtteordning tager ikke hensyn til elevernes og forældrenes økonomiske trang. Der er således tale om en for eleverne gunstigere støtteordning end den for efterskolerne - med jævnaldrende klientel - gældende.

Statens elevtilskud til ungdomskostskolerne udgjorde i 1966-67 ca. 559.000 kr. for i alt 427 elever.

Loven om fritidsundervisning m. v. indebærer forskellige ændringer i reglerne for ungdomskostskoler. Eksempelvis kan ungdomskostskoler fremtidig kun oprettes af kommuner, forbund af kommuner, amtskommuner og af staten. Hvad specielt elevstøtten angår, vil den nye lov næppe medføre væsentlige ændringer i forhold til de nugældende regler.

VII. Statstilskud til lærlinges rejse- og opholdsudgifter under oplæring uden for hjemstedet.

(Jfr. arbejdsministeriets bekendtgørelse nr. 214 af 20. juni 1961).

Formålet med denne støtteordning, som administreres af arbejdsdirektoratet gennem de offentlige arbejdsanvisningskontorer, men

som iøvrigt henhører under undervisningsministeriet, er at yde støtte til unge, der ikke på hjemstedet kan få den ønskede uddannelse, og som derfor må oplæres uden for hjemstedet. I de tilfælde, hvor lærestedet kan nås ved rimelige daglige rejser, der dog væsentligt går ud over den afstand, som lærlinge på stedet normalt befordrer sig uden tilskud, kan statstilskud ydes med et beløb, der dækker udgiften til befording med offentligt befordringsmiddel (evt. eget befordringsmiddel). Såfremt afstanden mellem hjem og læreplads er så stor, at indkvartering nær lærestedet er nødvendig, kan tilskuddet ydes med 80 pct. af de med indkvartering forbundne merudgifter, samt til dækning af udgiften ved rejse mellem hjemsted og lærested ved uddannelsens begyndelse og afslutning. Tilskud tildeles kun lærlinge med godkendt lærekontrakt. Det er endvidere en betingelse, at vedkommende arbejdsanvisningskontor skønner, at lærlingen ikke kan opnå tilsvarende oplæring ved hjemstedet, og at tilskudsydelse findes rimelig under hensyn dels til lærlingens mulighed for at gennemføre oplæringen og senere opnå beskæftigelse, dels til lærlingens indtægtsmuligheder under oplæringen.

Til den heromhandlede støtteordning er på finansloven for finansåret 1968—69 optaget et beløb på 2,5 mill. kr. Af bevillingen medgår ca. en trediedel til godtgørelse af opholdsudgifter.

VIII. Stipendier til unge mennesker i skoleråds kredsene til videre uddannelse.

I henhold til lov om det kommunale skolevæsens styrelse og tilsyn kan amtsskolerådene efter et frit skøn på skolefondenes budgetter optagne bevillinger til bl. a. stipendier til unge mennesker i skoleråds kredsen til videre uddannelse. Skolerådet træffer selv bestemmelse om uddeling af disse stipendier og kan således selv fastsætte regler herfor, herunder til hvilke uddannelser støtte skal kunne ydes og de nærmere betingelser for at kunne komme i betragtning ved uddelingen. Landsomfattende regler for afgrænsning af sådan støtte i forhold til støtte fra f. eks. Ungdommens uddannelsesfond foreligger således ikke.

På de godkendte skolefondsbudgetter er i finansåret 1967-68 optaget et beløb på i alt 746.080 kr. til stipendier til unge menneskers

videreuddannelse og 177.920 kr. til stipendier til studerende ved seminarier. Af det samlede understøttelsesbeløb afholder statskassen halvdelen, det vil sige af budgetbeløbene for 1968-69 i alt ca. 462.000 kr.

IX. Støtteordninger baseret på dækning af tabt arbejdsfortjeneste.

Inden for undervisningsministeriets område er der kun få sådanne ordninger, idet støtteordningerne som hovedregel — jfr. foran — er baseret på princippet om hel eller delvis dækning af de nødvendige leveomkostninger. Af støtteordninger, der yder dækning for tabt arbejdsfortjeneste, kan nævnes kandidatstipendieordningen for kandidater ved universiteterne og en række højere læreanstalter og vikarhjælpsordningen for lærere.

A. *Kandidatstipendiatordningen* er en støtteordning, hvorefter der til universiteterne og de højere læreanstalter er knyttet kandidatstipendiestillinger i et antal, som fastsættes på de årlige bevillingslove. Baggrunden for den nævnte ordning er ønskeligheden af, at der gives yngre kandidater lejlighed til at dyrke forskning inden for deres felt, uden at de herved lider væsentlige indtægtstab. Kandidatstipendiaterne aflønnes normalt enten i henhold til overenskomst mellem økonomiministeriet og vedkommende faglige organisation eller på tjenestemandsvilkår. Foruden at dyrke forskningsopgaver har kandidatstipendiaterne pligt til at undervise på vedkommende læreanstalt indtil 8 timer pr. uge.

På finansloven for 1968-69 er der for universiteter og højere læreanstalter opført ca. 425 kandidat- og licentiatstipendiatstillinger modsvarende en samlet bevilling på ca. 17,8 mill. kr.

B. *Vikarhjælp under videregående uddannelse.*

I medfør af læreruddannelsesloven af 11. juni 1954 er der adgang for faste lærere, aspiranter, timelærere og faste vikarer, der må holde vikar for at søge yderligere uddannelse, til at få vikarudgiften afholdt af statskassen. Adgangen til at få vikarhjælp gælder videreuddannelse af normalt mindst 3 måneders varighed på Danmarks lærerhøjskole, Danmarks højskole for legemsøvelser, special-

kursus i husholdning ved Århus universitet, statens 5-måneders kursus ved Århus universitet til uddannelse af skolekøkkenlærere, dansk sløjd lærerskole og nordisk lærerkursus ved Askov højskole.

På finansloven for 1968-69 er bevilget 9,2 mill. kr. til i alt 470 vikarhjælpsportioner, som fordeles på lærere, der gennemgår uddannelse ved ovennævnte skoler og kursus.

X. Støttmuligheder for færinger og grønlandere.

For så vidt angår uddannelsessøgende, som er hjemmehørende i *Grønland*, henvises til den i det følgende kapitel 3 under pkt. I. D. anførte omtale.

For uddannelsessøgende, som er hjemmehørende på *Færøerne*, gælder i vid udstrækning de samme støtteregler som for uddannelsessøgende hjemmehørende i det sydlige Danmark. Støtte fra Ungdommens uddannelsesfond i henhold til lovens § 1, stk. 1, 2 og 3 (videregående uddannelser, skoleelever og gymnasiaster, jfr. pkt. I, A, B og D i dette kapitel) tildeles således færinger efter samme regler som for andre danske. Derimod kan støtte fra uddannelsesfonden til lærlinge (jfr. pkt. I. C. ovenfor) i henhold til loven kun tildeles lærlinge, der søger uddannelse efter de i lov om lærlingeforhold givne regler, hvilket - da lærlingeloven ikke gælder for *Færøerne* — bevirker, at lærlinge på *Færøerne* ikke kan opnå sådan støtte. Dog kan færøske lærlinge få dækket rejse- og opholdsudgifter efter tilsvarende principper som lærlinge i Danmark, når de som led i en godkendt ordning for det pågældende lærefag må rejse til Danmark for at få undervisning på en teknisk skole.

XI. Støtte til udlændinge, der uddanner sig i Danmark.

I det omfang undervisning og læremidler er gratis for danske statsborgere, vil disse ydelser som oftest også være gratis for udlændinge. Derimod vil den direkte elevstøtte i form af stipendier eller lån som hovedregel være forbeholdt danske statsborgere, således at der kun kan ydes elevstøtte til udlændinge, når særlige forhold taler derfor. Om støtte til udlændinge kan i øvrigt for de vigtigste støtteordningers vedkommende bemærkes følgende:

A. Ungdommens uddannelsesfond.

Det er principielt en betingelse for at opnå støtte fra *Ungdommens uddannelsesfond*, at ansøgeren har dansk indfødsret. Dog er der i henhold til bekendtgørelse nr. 280 af 3. september 1964 om Ungdommens uddannelsesfondens forvaltning og virksomhed adgang til at yde støtte til ansøgere, der ikke har dansk indfødsret, når særlige grunde i det enkelte tilfælde taler herfor, herunder den pågældendes tilknytning til Danmark og danske statsborgeres støttmulighed i vedkommendes hjemland.

På grundlag af denne bestemmelse følger uddannelsesfondens bestyrelse den praksis, at der ved afgørelsen af, om støtte skal ydes, skal lægges vægt på følgende forhold: Eventuel familiemæssig tilknytning til Danmark, varigheden af opholdet i Danmark (sædvanligvis kræves mindst 4-5 års ophold her, dog 2-3 år for nordiske statsborgere samt ægtefæller til danske statsborgere), anledningen til, at pågældende har taget ophold her (idet der navnlig ikke ydes støtte til studerende, der er kommet til landet blot med det formål at studere), hvorledes ansøgeren tænker sig at udnytte en gennemført uddannelse (idet støtte normalt ikke vil blive ydet, hvis uddannelsen agtes udnyttet i udlandet) samt om støtte er opnået eller vil kunne opnås i hjemlandet.

Studerende, der tilhører det danske mindretal i Sydslesvig, sidestilles i vidt omfang med danske statsborgere.

Ansøgere, der har opnået dispensation fra statsborgerkravet, tildeles støtte på lige fod med danske ansøgere.

B. Folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler.

Støtte ydes som hovedregel kun til elever, der har dansk indfødsret. Dog kan der - med hjemmel i bekendtgørelse af 11. januar 1968 som ændret ved bekendtgørelse af 7. maj 1968 om tilskud til elever i de heromhandlede skoler - til nordiske elever, som har deres hjem i eller ophold med anden fast tilknytning til Danmark, ydes tilskud efter samme regler som for danske statsborgere. Endvidere kan der ydes tilskud til elever uden for de nordiske lande efter afgørelse af undervisningsministeriet i de enkelte tilfælde. Sådant tilskud ydes dog kun, såfremt eleverne ikke fra deres hjemland eller på anden måde

kan opnå tilskud til skoleophold i Danmark. På finansloven for 1968-69 er der adgang til at bruge i alt 40.000 kr. af den samlede bevilling til elevunderstøttelser som tilskud til de nævnte udlændinge uden for de nordiske lande. Endvidere kan der bruges 25.000 kr. til islændinges ophold på anerkendte danske højskoler.

C. Efterskoler. Efter at der ved lov af 3. juni 1967 om efterskoler er skabt adgang til at yde støtte til elever, der ikke har dansk indfødsret, er der i bekendtgørelsen af 7. marts 1968 med senere ændring af 8. maj 1968 om støtte til elever på efterskoler indføjet en bestemmelse, hvorefter der efter særskilt ansøgning kan ydes støtte til elever, der ikke har dansk indfødsret, men som har en særlig tilknytning til Danmark.

D. Endelig er der på finansloven for finansåret 1968-69 optaget en bevilling til 59 *stipendier til studerende fra en række nærmere opregnede lande, der yder tilsvarende stipendier til danske studerende.* Endvidere kan der ydes 10 *stipendier til studerende fra udviklingslande*, se herom også nærmere i kapitel 3, IV, hvor stipendiestøtte til uddannelsessøgende fra udviklingslandene er omhandlet. Alle stipendier er af 8 måneders varighed og andrager ca. 7.000 kr. til hver stipendiat. Totaludgiften til de omhandlede stipendier andrager ca. 500.000 kr.

XII. Støtte til danske statsborgere, der studerer i udlandet.

Som hovedregel omfatter de danske elevstøtteordninger kun uddannelse i Danmark.

For så vidt angår *Ungdommens uddannelsesfond*, er der i loven adgang til efter nærmere af undervisningsministeren fastsatte regler at yde støtte til studier ved universiteter og højere læreanstalter i andre nordiske lande. Denne adgang til at yde støtte til studier i andre nordiske lande har imidlertid ikke fundet praktisk anvendelse, ligesom der ikke er blevet udformet generelle regler om denne støttemulighed. I overensstemmelse hermed ydes der fra uddannelsesfonden som hovedregel ikke støtte til studier i udlandet, herunder ej heller i de nordiske lande. Undtagelse herfra kan dog gøres, såfremt der er tale om et af en dansk læreanstalt anbefalet studieophold i udlandet, hvor et sådant ophold finder sted som et normalt eller nødvendigt led i studiet, og såfremt den studerende stadig står indtegnet ved den danske læreanstalt, ved hvilken ansøgeren agter at afslutte sin uddannelse. Støtte kan i intet tilfælde andrage større beløb, end hvad der af uddannelsesfonden ville blive tildelt den pågældende ansøger til studier ved den danske læreanstalt. Med hensyn til *folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler* er støtte ligeledes principielt forbeholdt skoleophold i Danmark. Dette gælder dog ikke, når der er tale om ophold på højskole eller landbrugsskole i de øvrige nordiske lande, idet der på finansloven er hjemmel til at yde danske elever, som tager ophold på de nævnte skoler i de øvrige nordiske lande, et beløb svarende til 40 pct. af det til enhver tid godkendte udgiftsbeløb samt et beløb til dækning af rejseomkostningerne. Endvidere er der på finansloven hjemmel til at yde elevstøtte til deltagelse i de af »Nordisk Folkehøjskole« arrangerede kursus i Geneve.

Kapitel 3.

Offentligt finansierede støtteordninger uden for undervisningsministeriet.

I. Generelle støtteordninger for specielle befolkningsgrupper med henblik på uddannelse i almindelighed.

A. Mødrehjælpsinstitutionernes uddannelseshjælp til enlige mødre.

I medfør af § 1, stk. 5 i mødrehjælpsloven (lovbek. af 24. august 1956) kan mødrehjælpsinstitutionerne yde hjælp til uddannelse m. v. af enlige mødre.

Der ydes hjælp til næsten alle former for uddannelse, fortrinsvis kortvarige, men i visse tilfælde også til fuldførelse af igangværende mere langvarige uddannelser. I ca. halvdelen af tilfældene ydes hjælpen til kontormæssig uddannelse af forskellig længde og art.

Hjælpen ydes efter et skøn over behovet i det enkelte tilfælde, og der tages herved hensyn til muligheden for støtte fra anden side. Såfremt en person modtager støtte fra Ungdommens uddannelsesfond, afkortes denne i støtten fra mødrehjælpsinstitutionerne. Der ydes hjælp til underholdet med et beløb maksimalt svarende til folkepensionens grundbeløb, og eventuelt supplerende hjælp til husleje, kontingenter samt kursusafgift og bøger.

I 1966-67 er ydet støtte til ca. 400 mødre med i alt ca. 1 mill. kr. eller i gennemsnit 2.500 kr. Hertil må dog bemærkes, at ikke alle uddannelser strækker sig over et helt år, hvilket må tages i betragtning ved vurdering af det gennemsnitlige støttebeløb.

For finansåret 1967-68 er til dette formål bevilget 2,5 mill. kr. Hjælpen ydes udelukkende i form af stipendier.

B. Uddannelseshjælp i henhold til lov om offentlig forsorg.

Til enlige mødre, der har børn under 18 år, kan der i henhold til § 56, stk. 3 i lov om offentlig forsorg om fornødent ydes hjælp, herunder løbende underholdshjælp, til dækning af særlige udgifter, der er nødvendige til en efter forholdene rimelig uddannelse, som kan

forventes bedre at sætte de pågældende i stand til at forsørge sig selv og deres børn.

C. Uddannelseshjælp til enker m. fl. i henhold til lov om pension og hjælp til enker m. fl.

Til enker kan der i henhold til § 15, stk. 5 i lov om pension og hjælp til enker m. fl. — efter forhandling med vedkommende revalideringscenter, og efter at dette har samarbejdet med den offentlige arbejdsanvisning med henblik på at yde den pågældende erhvervsvejledning og at skaffe hende arbejde - om fornødent ydes hjælp, herunder løbende underholdshjælp til dækning af særlige udgifter, der afstedkommes af en efter forholdene rimelig uddannelse, som kan forventes bedre at sætte den pågældende i stand til at forsørge sig selv og eventuelle børn.

D. Støtte til i Grønland hjemmehørende personers uddannelse.

1. Gældende regler for støtte til uddannelse uden for Grønland.

I medfør af § 22 i lov nr. 274 af 27. maj 1950 om skolevæsenet i Grønland skal unge grønlændere, som under eller efter skolegangen i Grønland viser særlige evner for videre uddannelse på højere skoler, ved håndværk, handel o. s. v., efter myndighedernes nærmere bestemmelse have adgang til videregående uddannelse i Danmark.

De grønlændere, som således skal til Danmark for at fuldføre deres uddannelse, får fri rejse og det fornødne til deres ophold. Det hertil nødvendige beløb bevilges på de årlige finanslove.

I henhold hertil er der ved bekendtgørelse for Grønland af 26. februar 1958 om statsstøtte til uddannelse fastsat nærmere regler om støtte til i Grønland hjemmehørende personers uddannelse uden for Grønland.

For 1967-68 er bevilget 1.185.000 kr. til elevunderstøttelser i medfør af bekendtgørelsen.

Støtten ydes dels som tilskud, dels som lån; i praksis udgør tilskuddet lidt over halvdelen af den ydede støtte.

Den del af støtten, der ydes som lån, skal principielt tilbagebetales, men under særlige betingelser kan lånet eftergives. Gælden er rentefri og skal normalt af drages over 10 år.

Ved afgørelsen af, om støtten skal ydes, skal der tages hensyn til evner, egnethed og interesser. Såfremt den pågældende efter uddannelsen må antages at ville tage ophold i Grønland, skal der tillige tages hensyn til, om uddannelsen vil kunne give den pågældende rimelige eksistensvilkår i det grønlandske samfund.

Ved afgørelsen af, hvor stort tilskud der kan ydes, skal der tages hensyn til:

- a. egen indtægt, herunder fri bolig m. v.
- b. legater — offentlige eller private — som den pågældende måtte opnå.
- c. de beløb, der i øvrigt måtte blive ydet den pågældende som støtte til uddannelse fra forældre eller andre.

Ved ankomsten her til landet modtager eleven som regel et beløb til beklædning, cykel, sengetøj m. v.

I første uddannelsesår er eleven normalt under administration af grønlandsministeriet, hvilket vil sige, at samtlige udgifter betales af ministeriet efter regning, medens eleven kun modtager et mindre beløb til lomme- penge og ferie.

Såfremt eleven under uddannelsen oppebærer løbende indtægter, indbetales disse til ministeriet og godskrives, når gælden til sin tid skal opgøres.

Støtte fra Ungdommens uddannelsesfond bevirker normalt, at udbetalingerne fra ministeriet ophører, så længe støtten rækker.

Som tilskud kan som regel højst ydes rejse- udgifterne til og fra Grønland, den gennem- snitlige udgift til 1 års ophold og uddannelse i Danmark for den pågældende samt et årligt beløb svarende til det beløb, der til enhver tid i medfør af bekendtgørelse af 18. marts 1954 kan ydes i uddannelsestilskud til udsendte tjenestemænd.

I 1966 var ca. 100 unge grønlandere under lærlinguddannelse i Danmark, ca. 40 under forskellig supplerende uddannelse, ca. 40 under uddannelse som sygeplejersker, jordemødre, økonomaer m. v. og ca. 55 under højere boglig uddannelse.

Særlige regler finder anvendelse på elever, der går i skole hernede (gymnasieelever og elever på ungdoms- og efterskoler), idet samtlige udgifter ved disse elevers ophold m. v. betales af staten.

Personer, der kommer hertil for at deltage i faglige kurser o. l., modtager støtte i medfør af lov nr. 194 af 18. maj 1960 om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere.

2. Gældende regler for støtte til uddannelse i Grønland.

I henhold til lov af 25. februar 1964 ydes der til personer, som har dansk statsborgerret og fast bopæl i Grønland, et børnetilskud for hvert hjemmeboende barn på 200 kr. årlig. Tilskuddet ydes også til et barn under 14 år, der af hensyn til sin uddannelse og opdragelse opholder sig uden for hjemmet.

For uddannelse, der finder sted i Grønland, findes ingen egentlige regler for statsstøtte, men sådanne regler er under udarbejdelse. For tiden ydes der støtte fra statskassen i et vist omfang, ligesom også Grønlands landskasse bidrager med visse ydelser.

Der ydes støtte til følgende fire grupper:

a) Seminarieelever modtager, indtil nærmere regler er fastsat, fri undervisning, frit ophold på kollegium samt et beløb på op til 100 kr. pr. måned til tøj, toiletartikler m. v.

b) Elever på realskolen, efterskolerne og husmoderskolerne har gratis ophold på skolerne, ligesom elever på elevhjem, der optager børn fra udstederne, får ophold på elevhjemmene. Herudover ydes i trangstilfælde mindre beløb til tøj og småfornødenheder.

Til elever over den undervisningspligtige alder (14 år), der ikke kan få ophold på kostskoler, yder landsrådet 70 kr. pr. måned til kost.

c) Til lærlinge i statens institutioner udbetales lærlingeløn i henhold til overenskomst mellem den grønlandske arbejdersammenslutning (GAS) og ministeriet for Grønland. Disse sats er vejledende for fastsættelse af lærlingelønnen i den private sektor.

Under ophold på lærlingehjem indbetaler lærlingen sin lærlingeløn, men får til gengæld frit ophold + lomme penge. Driftsudgifterne afholdes af statskassen.

Der ydes eleverne på lærlingehjem arbejds-

tøj og 20 kr. månedlig i lommepenge. Til lærlinge, der ikke er indkvarteret på lærlingehjem, ydes ingen støtte under den praktiske oplæring. Når lærlingene deltager i teoretiske kurser, der arrangeres af ministeriet, får de gratis ophold i kursustiden, hvis de er forsørgere. Ikke-forsørgere må betale 4 kr. om dagen for kost og logi.

d) Til deltagere i faglige kurser kan der ydes understøttelse efter principperne i arbejdsministeriets bekendtgørelse af 20. oktober 1960 om adgang til uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte arbejdere.

3. Foreliggende forslag om nye støtte regler for grønlændere.

Et af ministeriet for Grønland nedsat udvalg til revision af bekendtgørelse for Grønland af 1958 om statsstøtte til uddannelse har i februar 1967 stillet forslag om formlerne for ydelse af støtte til uddannelse af grønlændere såvel i som uden for Grønland. En ny bekendtgørelse forventes herefter udsendt i løbet af oktober måned 1968.

I forbindelse med sine overvejelser herom har ovennævnte udvalg taget stilling til, i hvilket omfang der fortsat er behov for særregler om statsstøtte til unge grønlænders uddannelse, eller om man kan henvise unge uddannelsessøgende til den støtte, der kan opnås i henhold til lov om Ungdommens uddannelsesfond, der også gælder for Grønland, og den i henhold til denne udstedte bekendtgørelse.

For såvidt angår uddannelser uden for Grønland finder udvalget, at det fortsat i alt fald i en årrække vil være nødvendigt at have særlige regler om ydelse af økonomisk støtte, bl. a. under hensyn til, at den studerende ikke gennem Ungdommens uddannelsesfond vil kunne opnå fuld dækning af sine leveomkostninger. Hertil kommer en række for grønlændere særlige forhold, der kan vanskeliggøre opnåelse af støtte og gøre den mere utilstrækkelig.

I forbindelse med forslaget til regler om støtte til uddannelse i Grønland finder udvalget, at man, i det omfang man derved opnår at stille den uddannelsessøgende tilstrækkeligt gunstigt, bør søge at gennemføre en støtteordning i overensstemmelse med de principper, som Ungdommens uddannelsesfond bygger på. Om dette skal ske ved, at Ungdommens uddannelsesfond udstrækker

sin virksomhed til Grønland, eller ved at man yder støtte efter en særordning, kan efter udvalgets opfattelse i et vist omfang være et spørgsmål om hensigtsmæssig forvaltning.

For såvidt angår skoleelever finder udvalget dog, at man ikke på indeværende tidspunkt bør søge reglerne om Ungdommens uddannelsesfonds virksomhed overført til Grønland. Det er derimod udvalgets opfattelse, at det vil være hensigtsmæssigt, om man får mulighed for at yde stipendier og lån i overensstemmelse med de retningslinier, der følges af Ungdommens uddannelsesfond, for såvidt angår lærerstuderende, elever i præparandklasser (fremtidig højere forberedelseseksamen) og lærlinge, enten således at man lader Ungdommens uddannelsesfond udstrække sin virksomhed til disse områder i Grønland, eller således at man indfører tilsvarende regler, der administreres gennem ministeriet for Grønland.

Udvalget har været opmærksom på nærværende udvalgs eksistens, men har ikke haft lejlighed til at sætte sig ind i dets arbejde og har ikke ment at burde afvente dets betænkning.

E. Forsvarets civilundervisning.

Forsvarets civilundervisning tilbyder gratis civilundervisning til værnepligtigt personel dels gennem fritidsundervisning på civile skoler nær forsvarets tjenestesteder, dels gennem brevskoleundervisning. De uddannelsessøgende modtager gratis kost og logi samt lommepenge i lighed med øvrigt personel under aftjening af værnepligt.

Forsvarets civilundervisning tilbyder endvidere erhvervsbetonet civiluddannelse af forsvarets stampersonel (personel til frivillig tjeneste). Den tilbudte undervisning skal lette det frivillige personels overgang til civilt erhverv, når kontrakten med forsvaret udløber. Uddannelsen administreres af Forsvarets civilundervisning, der selv driver to lærlingeskoler og tre kursus skoler. Herudover tilbydes kursus på en lang række civile skoler samt brevskoleundervisning. Stampersonellet modtager normal løn under uddannelsen.

F. Støtte i henhold til lov om børne- og ungdomsforsorg.

(Lov nr. 193 af 4. juni 1964 om børne- og ungdomsforsorg, jfr. socialministeriets cirkulære af 10. oktober 1966).

Reglerne om børne- og ungdomsnævnets hjælpeforanstaltninger er samlet i § 27, jfr. § 28. Bestemmelserne åbner bl. a. adgang til at meddele henstillinger og pålæg om, at et barn eller en ung skal søge en uddannelse og til at foranledige, at barnet eller den unge anbringes uden for hjemmet, herunder på kostskole eller lignende uddannelsesinstitution, samt til at yde støtte til de dermed forbundne udgifter.

Den økonomiske hjælp kan kun ydes til affoldelse af udgifter, der står i direkte sammenhæng med henstillingen eller pålægget. Til børn og unge, der har været anbragt uden for hjemmet, er der dog adgang til i indtil 2 år efter hjemgivelsen at yde støtte til uddannelse, kost, logi, vask m. v.

Hjælpeforanstaltninger kan iværksættes for børn og unge under 18 år og skal ophøre senest ved det 21. år. Unge, der hjemgives, kan dog som nævnt ydes støtte i indtil 2 år efter hjemgivelsen, og således længst indtil det 23. år.

G. Uddannelsesstøtte i henhold til revalideringsloven.

(Lov nr. 170 af 29. august 1960 som ændret ved lov nr. 231 af 8. juni 1966, jfr. socialministeriets cirkulære af 22. maj 1967).

Revalideringsloven indeholder i § 6 regler om uddannelseshjælp til erhvervsmæssig revalidering.

Bestemmelserne finder anvendelse på alle erhvervshæmmede, hvad enten deres erhvervshæmning skyldes fysiske eller psykiske lidelser eller har overvejende sociale årsager, og hvad enten uddannelsen foregår på en i h. t. lovens § 5 godkendt institution eller ej.

De normale former for uddannelseshjælp er hjælp til skolegang, kortvarig eller langvarig oplæring, herunder håndværksmæssig eller anden faglig uddannelse, samt højere uddannelse.

Som hovedregel ydes støtten i det første år som tilskud og i tiden derefter, for halvdelen vedkommende som tilskud og for halvdelen vedkommende som lån. I særlige tilfælde kan en større del, evt. hele støtten, ydes som tilskud.

Ved uddannelsens afslutning træffes - efter forhandling med låntageren — bestemmelse om lånets tilbagebetaling. Denne skal normalt være slut i løbet af højst 10 år.

Under særlige omstændigheder kan lånet dog eftergives.

Under hensyn til bl. a. den pågældendes alder, om han har ophold eller arbejde på en efter § 5 godkendt institution, om han modtager løn under uddannelsen, om han har indtægter i form af invalidepension, ulykkeserstatning m. v. yder der, efter nærmere i cirkulæret fastsatte bestemmelser, støtte til kost, logi, lomme penge, undervisningsudgifter og -materialer, rejseudgifter m. v.

Afgørelsen om hjælp til uddannelse til personer, der er erhvervshæmmede på grund af fysiske eller psykiske lidelser, er henlagt til revalideringsnævnet, medens afgørelsen, når det drejer sig om personer, der er erhvervshæmmede af overvejende sociale årsager, er henlagt til det sociale udvalg efter forud indhentet erklæring fra vedkommende revalideringscenter.

Såfremt en person opfylder betingelserne for at oppebære hjælp til uddannelse efter revalideringsloven, henvises han ikke til at søge støtte gennem Ungdommens uddannelsesfond, og det påhviler revalideringscentret at underrette stipendienævnet ved vedkommende skole eller læreanstalt om omfanget af den hjælp, der ydes efter revalideringsloven.

H. Uddannelse af personer under særforsorg.

I henhold til § 70 i lov om offentlig forsorg drager staten omsorg for opdragelse, underhold, forsørgelse, kur og pleje af bl. a. sindssyge, åndssvage, epileptikere, vanføre, talelidende, blinde og døve, for så vidt de pågældende behandles på en statsinstitution, statsanerkendt institution eller i kontrolleret familiepleje. Undervisning og ophold på særforsorgsinstitutioner i henhold til ovennævnte lov er vederlagsfri for personer under 60 år, med mindre de pågældende under opholdet oppebærer en ikke uvæsentlig lønindtægt. I så fald skal de udrede en betaling for opholdet efter nærmere af socialministeren fastsatte regler. For personer over 60 år gælder, at der efter de første 6 måneder skal ydes betaling for opholdet, (jfr. bl. a. muligheden for opnåelse af folkepension). Om de nærmere regler for betaling for ophold under særforsorg, herunder for personer over 60 år, henvises til socialministeriets bekendtgørelse af 30. april 1965 og samme ministeriums cirkulære af 3. juni 1965.

II. Støtte i **form** af hel eller delvis **løn** under uddannelse i forbindelse med et ansættelsesforhold.

A. Finansministeriet.

Amtstue et at ens fagkursus. Deltagerne oppebærer løn under kurset samt, såfremt de ikke er hjemmehørende eller har tjenestested i København, refusion af transportudgifter og en godtgørelse på 2 kr. pr. dag.

Fagkursus som led i den almindelige uddannelse af *grænsebetjente* ansat i toldgrænsekorpsset. Deltagerne modtager fuld løn og udstationeringsgodtgørelse under hele kurset, der varer 8 uger.

Uddannelsen af *toldassistenter* og *toldbetjente*. Elever og aspiranter oppebærer løn under hele uddannelsen, hvis teoretiske del strækker sig over flere perioder med et samlet timetal for toldassistenter på 1.330 timer og for toldbetjente på 399 timer.

B. Justitsministeriet.

Uddannelse af mekanikere og ingeniører til henholdsvis *bilassistenter* og *bilinspektører*. Aspiranterne ansættes som færdselsbetjente i rigspolitichefens færdselspoliti. Uddannelsen varer ca. 3 år incl. 2 kursus af 4-5 ugers varighed og afsluttes med en prøve. Aflønning sker i henhold til overenskomst med de respektive faglige organisationer.

Uddannelse af *politibetjentaspiranter* på politiskolen. Eleverne modtager fuld løn.

Uddannelse af *fængselsbetjent- og værk-mesteraspiranter* på fængselsvæsenets central-skole. Eleverne modtager fuld løn og udstationeringsgodtgørelse.

C. Indenrigsministeriet.

Uddannelse af *befalingsmænd i civilforsvars-korpsset*. Eleverne i mesterklasserne og sektionslederklasserne modtager fuld løn under uddannelsen.

Uddannelse af *sygeplejeelever*. Under forskolen ydes ingen løn, men den af eleverne faktisk afholdte betaling for forskole på sygeplejehøjskole refunderes under den videre uddannelse efter nærmere regler. Der ydes ingen løn under forkursus, men eleverne modtager fri kost, logi og tjenestedragt. Der ydes løn under den 3-årige uddannelse. Sygehus-

ejernes udgifter refunderes af staten efter sygehuslovens regler med ca. 65 pct.

Uddannelse af *sygehjælpere*. Uddannelsen varer 35 uger incl. et 3-ugers teoretisk kursus. Der ydes løn under uddannelsen, og sygehusejernes udgifter hertil refunderes af staten efter sygehuslovens regler med ca. 65 pct.

Uddannelse af *hos pit aislab or ant elev er*. Uddannelsen varer 3 år. Under hovedkursus og under den praktiske uddannelse ydes løn, der refunderes sygehusejerne af staten med ca. 65 pct.

Uddannelse af *økonomaer*. Uddannelsen varer 3¹/₂ år. Under hele uddannelsen ydes der løn, der refunderes sygehusejerne af staten efter sygehuslovens regler med ca. 65 pct.

Statshospitalernes uddannelse af *plejere* og *plejersker*. Uddannelsen varer mindst 1 år, hvorunder eleverne modtager vederlagsfrit ophold og en mindre løn.

Under 4 måneders uddannelse af *sygeplejeelever* på statshospitalerne ydes elevlønnen som i elevtiden iøvrigt. Desuden yder statshospitalerne bidrag til driften af sygeplejerskeskolerne.

Statshospitalernes uddannelse af *økonomaer*, *oldfruer* og *hospitalslaboranter* foregår efter samme retningslinier, som gælder for kommunale og amtskommunale sygehuse.

D. Forsvarsministeriet.

Uddannelse ved *Forsvarsakademiet*, *værnernes officersskoler*, *specialofficersskoler*, *specialskoler*, *befalingsmandsskoler* samt *forsvarets gymnasium*. Eleverne modtager løn i overensstemmelse med deres grad.

E. Ministeriet for offentlige arbejder.

Under ophold på *jernbaneskolen* modtager statsbanernes personel sædvanlig løn, ligesom kursusafgift betales af statsbanerne som arbejdsgiver.

Uddannelse af elever til generaldirektoratet for *post- og telegrafvæsenets assistentstillinger*. Uddannelsen varer 3 år incl. 2 kurser af 5 og 9 ugers varighed. Eleverne modtager løn under hele uddannelsen samt evt. opholdsgodtgørelse, rejseomkostninger eller time- og dagpenge under kurserne.

Øvrige unge aspiranter til tjenestemandstillinger i generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet modtager lokal uddannelse med løn.

F. Boligministeriet.

Vagtskole for *slotsbetjente* under Christiansborg slotsforvaltning. Kurset varer ca. 1 måned, hvorunder slotsbetjentene modtager fuld løn.

G. Arbejdsministeriet.

Grunduddannelse af *erhvervsvejledere*. Uddannelsen omfatter 3 måneders praktik og 3 måneders teori. Uddannelsen betales af staten, og under uddannelsen oppebæres løn som erhvervsvejledere. Udgifter under kursusophold til kost og logi dækkes enten efter gældende regler for time- og dagpenge eller som internatsophold, hvortil det offentlige afholder udgifterne.

H. Ministeriet for kulturelle anliggender.

Uddannelse af *biblioteksassistenter ved videnskabelige og faglige biblioteker*. I den 4-årige elevtid sker aflønningen med 50, 55, 90 og 95 pct. af bruttolønnen for en tjenestemand i 8. lønningsklasse.

I. Socialministeriet.

Uddannelse til *omsorgsassistent inden for særforsorgen*, herunder åndssvageforsorgen. Uddannelsen består af 10—12 måneders teori og 24-26 måneders praktik. Under uddannelsen - også den teoretiske, der foregår på Personalehøjskolen — ydes løn, begyndende med 418 kr. månedlig i det første elevår, 837 kr. i det andet elevår og 1.046 kr. i det tredje elevår (løn pr. 1. oktober 1967), hvortil kommer fri kost og logi enten på uddannelsesinstitutionen eller i form af godtgørelse herfor. Til elever, der møder med visse særlige forudsætninger, kan der i det første år ydes et løntillæg på 50 pct. af lønnen.

Uddannelse på *børneforsorgsseminariene og børneforsorgens fortsættelsesseminarium*. Under den teoretiske del af uddannelsen kan eleverne modtage støtte i form af vikartilskud, stipendier og tilskud til dobbelt husførelse. Elever, der modtager vikartilskud, hvilket i praksis vil sige elever på børneforsorgens fortsættelsesseminarium, kan ikke samtidig oppebære stipendier. Stipendierne er i øjeblikket på 140 kr. pr. måned, hvortil kommer, at eleverne modtager kost og logi på seminariene, hvilket de kun skal betale 225

kr. for pr. måned. Under den praktiske del af undervisningen ydes der en løn på 11-1200 kr. pr. måned.

Ifølge en af skoleudvalget vedrørende børneforsorgsseminariene foretagen undersøgelse synes den gældende støtteordning for børneforsorgens uddannelser at give lidt større økonomisk støtte, end støtte fra Ungdommens uddannelsesfond ville medføre.

III. Støtteordninger for enkelte uddannelser samt støtte til forskellig kursusvirksomhed.

A. Handelsministeriet, direktoratet for søfartsuddannelser.

Almendannende og elementær praktisk og teoretisk sømandsuddannelse i *skoleskibet »Danmark«*. Et tog varer 6 måneder. Ophold betales med 300 kr. og den obligatoriske beklædning med 700 kr. Efter ansøgning, og dersom omstændighederne taler derfor, kan der tilstås eleverne hel eller delvis fritagelse for elevafgiften, der i så fald betales af staten. I perioden 1. april 1965-1. april 1967 (3 togter) blev meddelt fritagelse for i alt 31.200 kr. ud af en samlet elevafgift på 70.800 kr. Til hel eller delvis dækning af beklædningsafgiften kan der ydes tilskud af private legatmidler.

Almendannende og elementær praktisk og teoretisk sømandsuddannelse på *sømandsskolerne og sømandshøjskolerne for 15-20 årige*. Et kursus varer 3 måneder, og for ophold betales 375 kr. Der kan af statskassen ydes hel eller delvis friplads. Der udlånes vederlagsfrit en vis ensartet påklædning.

Navigationsskolernes *forberedelse til styrmands- og skibsfør er eks amen samt til radioekspedient certifikat af 1. og 2. klasse*. Staten kan yde boghjælp på indtil 300 kr. til styrmandselever, indtil 150 kr. til skibsførerelever og indtil 120 kr. til radioelever. Under forudsætning af arbejdsløshed blandt sømænd kan eleverne i den nautiske afdeling i vintermånederne få understøttelse under arbejdsløshedsloven (i 1964-65 udbetalte arbejdsdirektoratet i alt 1.435.488 kr.). Ordningen er for tiden under revision. Alle elever har mulighed for rentefrie lån fra Danmarks Rederiforening.

Statskursus for *skibskokke*, 5 måneders varighed. Under forudsætning af arbejdsløshed inden for faget har eleverne mulighed for at

oppebære arbejdsløshedsunderstøttelse i medfør af arbejdsløshedslovens § 32, stk. 2.

Uddannelse af *maskinmandskab*. Uddannelsen meddeles på kurser af 20 ugers varighed. Eleverne kan opnå understøttelse efter tilsvarende regler, som er fastsat i lov nr. 194 af 18. maj 1960 om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere.

B. Ministeriet for kulturelle anliggender.

Til *biblioteksassistentelever* ved statsbiblioteket i Århus kan der ydes godtgørelse for dobbelt husførelse m. v. efter tjenestemandslignende regler under gennemgang af den anordnede uddannelse på Danmarks biblioteksskole (jfr. II. H. foran).

Studerende ved Den danske Filmskole har under uddannelsen mulighed for at opnå stipendier og rentefri lån af filmfondens midler. Ved tildeling af denne form for støtte tages der hensyn til eventuel støtte fra Ungdommens uddannelsesfond, idet den samlede årlige støtte fra henholdsvis filmfonden og uddannelsesfonden for 1967—68 ikke kan overstige 3.900 kr. i stipendier og 8.000 kr. i stipendier og lån tilsammen pr. studerende. Såfremt de studerende ikke modtager støtte fra Ungdommens uddannelsesfond, kan der af filmfonden som stipendium ydes halvdelen af det af uddannelsesfonden for uddannelsen ved Filmskolen fastsatte »normale maksimum« (for 1967-68 3.900 kr.) d. v. s. 1.950 kr., medens der som lån kan ydes differencen mellem 1.950 kr. og 8.000 kr. d. v. s. 6.050 kr.

C. Støtte til forskellig kursusvirksomhed.

1. Ministeriet for offentlige arbejder.

Enkelte ansatte i vandbygningsvæsenet har gennemgået *svømmedykkerkursus*. Kursusudgifterne er betalt af staten samtidig med, at der er ydet de pågældende sædvanlig løn og udstationeringsgodtgørelse.

2. Landbrugsministeriet.

Kurser afholdt eller godkendt af landboforeninger og husmandsforeninger inden for følgende fagområder:

- a) landbrugsfaglige kurser,
- b) kursus i landbrugets bierhverv, herunder

havebrug, frugtavl, fjerkræavl, kaninavl og biavl,

- c) andre kurser af betydning for landbrugs-erhvervet,
- d) husholdningskursus og kursus i husgering i øvrigt.

I medfør af lov nr. 29 af 3. februar 1960 ydes der statstilskud dels som tilskud til ubemidlede deltagere i kursus, dels som tilskud til de nævnte foreninger til hel eller delvis dækning af disses udgifter ved afholdelse af kursus.

Skovarbejderkursus. Undervisning, kost og logi er gratis, og skolen udreder efter særlige regler ca. halvdelen af tabt arbejdsfortjeneste og rejseudgifter. (Det resterende beløb udredes af Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbund og Skovbrugets arbejdsgivere).

3. Fiskeriministeriet.

Danske fiskeres kulturelle fond, der modtager halvdelen af de i henhold til saltvandsfiskeriloven idømte bøder som tilskud, yder støtte til unge fiskere, der ønsker en videregående uddannelse, samt til foreninger og sammenslutninger, der har til formål at give unge fiskere uddannelse såvel af almindelig oplysende art som af særlig fiskeriteknisk eller anden teknisk art.

Endelig kan ydes tilskud til fremskaffelse af undervisningsmidler til brug ved kurser, etableret med det formål at dygtiggøre dansk fiskeriungdom.

I finansåret 1967-68 udgjorde bødeindtægten i alt 43.500 kr., tilskuddet til den omhandlede fond således knap 22.000 kr.

4. Ministeriet for kulturelle anliggender.

Biblioteksassistenter ved folkebibliotekerne modtager 15 kr. pr. dag til opholdsudgifter under deltagelse i kursus på Danmarks biblioteksskole.

5. Socialministeriet.

Kursus for *husmoderafløsere og hjemmehjælpere*. Kursus på 132 timer for personer, der er fyldt 25 år og har haft mindst 1/2 års praktisk arbejde som husmoderafløsere eller hjemmehjælpere.

Statskassen betaler undervisningen, og i

kursusperioden yder kommunen — med $\frac{8}{10}$ refusion fra statskassen — 80 pct. af den løn, eleven kunne have opnået, hvis hun i denne periode havde været beskæftiget ved husmoderafløsning eller hjemmehjælp i samme omfang som hidtil.

6. Arbejdsministeriet.

Uddannelse af ikke-faglærte arbejdere. Der ydes deltagerne en godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder svarende til arbejdsledselsundersøttelsen.

Uddannelse i henhold til lov nr. 195 af 18. maj 1960 om beskæftigelse og uddannelse af unge. Ved kursusdeltagelse ydes støtte til deltagerne efter samme regler, som gælder for uddannelse af ikke-faglærte arbejdere. På en enkelt skole findes kombineret undervisning og beskæftigelse ved skovarbejde. Arbejdet udføres i akkord og vederlægges efter normale tariffer.

IV. Støtte til udlændinge, der uddanner sig i Danmark.

Stipendiat fra udviklingslandene.

Som led i den danske bistand til udviklingslandene kan der ydes stipendier til studerende fra disse lande. Ordningen administreres af det under udenrigsministeriet hørende sekretariat for Styrelsen for teknisk samarbejde med udviklingslandene.

A. Bilaterale stipendiat.

I årene 1965, 1966 og 1967 blev der under bilaterale arrangementer modtaget i alt henholdsvis 234, 290 og 340 stipendiat, fordelt således på studieemner og verdensdele:

Fordelt på studieemner:	1965	1966	1967
1. Landbrug, skovbrug, mejeri- brug og fiskeri	97	113	101
2. Teknisk uddannelse, natur- videnskab og håndværk	60	83	141
3. Medicin, sygepleje og tand- lægevidenskab	34	54	50
4. Handel, økonomi, undervis- ning og sociale forhold	26	39	29
5. Diverse	17	10	19
<i>I alt</i>	234	299	340

Fordelt på verdensdele:	1965	1966	1967
1. Afrika	96	124	121
2. Asien	68	101	128
3. Mellemøsten	35	45	56
4. Latinamerika	32	21	32
5. Europa	3	8	3
<i>I alt</i>	234	299	340

Stipendierne.

Det samlede beløb til stipendier udgjorde i finansåret 1967-68 i alt 3,7 mill. kr.

Stipendierne andrager normalt:

Stipendiat over 25 år med videregående universi- tetsuddannelse	1.600 kr. pr. md.
Stipendiat under 25 år med universitetsuddan- dannelse	1.350 kr. pr. md.
Stipendiat uden universi- tetsuddannelse	1.050 kr. pr. md.

Der består endvidere mulighed for følgende tillæg, såfremt familiemedlemmer ledsager stipendiaten under studieopholdet:

Hustrutillæg, såfremt hu- struen selv studerer i Danmark	600 kr. pr. md.
Hustrutillæg, såfremt hu- struen ikke selv studerer	250 kr. pr. md.
Børnetillæg, pr. barn	120 kr. pr. md.

Det samlede familietillæg må dog ikke overstige 960 kr. pr. md.

Udgifterne forbundet med rejse til og fra Danmark dækkes som regel af sekretariatet. Rejsen foretages med fly på turistklasse.

Såfremt studierne i Danmark overstiger 6 måneder og falder inden for perioden 1. oktober – 31. marts, består der mulighed for et tøj tilskud på 700 kr. for de stipendiat, der modtager de laveste stipendiesatser (1.050 kr. og 1.350 kr. pr. md.)

Sekretariatet dækker udgifterne i forbindelse med indkøb af bøger og andet materiale, som skønnes nødvendigt for studierne gennemførelse. Såfremt studieprogrammet medfører indenlandske rejser, dækker sekretariatet rejseudgifterne samt udbetaler et tilskud til stipendiet på 40 kr. pr. dag.

Alle udgifter ved syge-, ulykkes- og ansvarsforsikring dækkes af sekretariatet.

Retningslinier.

Styrelsen har hidtil fulgt den hovedregel at godkende alle ansøgninger om bilaterale stipendier, når

- 1) ansøgeren klart havde præciseret sine studieønsker,
- 2) ansøgerens kvalifikationer var tilstrækkelige og dokumenterede, og
- 3) et effektivt studieprogram kunne tilrettelægges her i landet.

I hvert enkelt tilfælde har man i det omfang, det var muligt, vurderet ansøgerens kvalifikationer, og såfremt de fandtes tilfredsstillende søgt at tilrettelægge et passende studieprogram.

Styrelsen har nu i nogle år gjort sine erfaringer med hensyn til tildeling af bilaterale stipendier og har taget den hidtidige politik på dette område op til overvejelse. Resultatet heraf er blevet, at der er fastsat nye retningslinier for ydelse af bilaterale stipendier. Fremfor at tage studerende herop til grunduddannelser tænker man sig at bistå med opbygningen af studiefaciliteter i udviklingslandene, især ved bistand til videreuddannelse af lærere og instruktører, der kan medvirke til at sprede oplysning og udvide uddannelsen i hjemlandet.

Stipendier vil fortrinsvis blive tildelt ansøgere med universitetsuddannelse eller tilsvarende uddannelse til specialstudier af kortere varighed med henblik på udvidelse af faglig viden og erfaring. Forlængelse af stipendierne, der i reglen kun bevilges for en kortere periode, vil afhænge af tilfredsstillende rapporter om studiernes forløb.

Der vil blive lagt særlig vægt på at imødekomme ønsker om stipendier til lokale medarbejdere ved bilaterale danske projekter i udviklingslandene.

Der vil i almindelighed ikke mere blive ydet stipendium til langvarige grundstudier, dels fordi det må anses for et kraftspild, at de studerende først skal lære dansk, dels fordi tilpasningsvanskelighederne er særligt store for studerende, som i en årrække skal opholde sig uden for deres hjemland. Højtkvalificerede personer, som for et kortere tidsrum driver specialstudier, har ikke samme tilpasningsvanskeligheder. Et studieophold i et udviklet

land vil for dem betyde en værdifuld inspiration og spore til at iværksætte nye idéer og fremme en nyttig udvikling, hvormed der også er mulighed for en større spredningseffekt.

Stipendier vil som regel heller ikke fremtidigt blive ydet til lavere teknikeruddannelse eller lærlingeuddannelse, medmindre det drejer sig om et område, hvor et udviklingsland har fremsat ønske om en videregående dansk bistand.

Medens den danske projektbistand for at opnå størst mulig effekt og ud fra praktiske administrative hensyn er koncentreret om visse prioritetslande, følges med hensyn til tildeling af bilaterale stipendier den politik, at der principielt ydes stipendier til statsborgere fra alle udviklingslande. Denne politik agter man at videreføre.

Med henblik på at sikre den bedst mulige udvælgelse er samarbejdet med udviklingslandenes myndigheder af stor betydning, da disse bedre er i stand til at vurdere flere ansøgers kvalifikationer i forhold til hverandre og må antages fortrinsvis at fremme stipendieansøgninger på de af landet højst prioriterede områder. Samarbejdet med udviklingslandene er også påkrævet for at sikre, at den uddannelse, der vil kunne tilbydes, vil blive anerkendt af det pågældende land, og at stipendiaten vil kunne opnå en passende stilling efter hjemkomsten, eller at der i hjemlandet i det mindste er brug for folk med en sådan uddannelse.

Danmark har aftaler med Cameroun, Ceylon, Columbia, Ghana, Guatemala, Indien, Kenya, Malawi, Nigeria, Pakistan, Tanzania, Thailand, Trinidad, Tobago og Uganda om, at der kun ydes bilaterale stipendier efter forelæggelse for disse landes myndigheder, og man har fra Styrelsens side taget skridt til at etablere et lignende samarbejde med andre udviklingslande.

B. Multilaterale stipendiat.

Sekretariatet bistår med anbringelse af stipendiat i Danmark for FN, OECD og GATT.

Der finder på dette område et nært samarbejde sted mellem de nordiske lande, idet et af disses bistandsorganer efter tur virker som koordinator og har ansvaret for fordelingen af stipendiaterne mellem de nordiske

lande og koordinerer studieopholdet, såfremt dette udstrækkes til flere af landene.

Anbringelse af stipendiater under FN-programmet varetages for FAO af det danske FAO-udvalg, for ILO af Socialministeriet, for

WHO af Sundhedsstyrelsen, for UNESCO af den danske UNESCO-Nationalkommission og for Atomenergiorganisationen af den danske Atomenergikommission.

Kapitel 4.

Halvoffentlige og private støtteordninger.

I. Kommunitetsstipendiet.

Kommunitetsstipendiet er et til Københavns universitet knyttet legat. Dets historie går tilbage til universitetets ældste tid. Legatets kapital består af de to ejendomme, Regensen og Kommunitetsbygningen, samt af værdipapirer, og udbyttet af kapitalen går i det væsentlige til vedligeholdelse af de to ejendomme samt til uddeling af stipendier til samtlige på Regensen optagne studerende. For tiden uddeles årligt til hver af de 99 alumner på Regensen et stipendium på 1.800 kr.

II. Dansk Studiefond.

Dansk Studiefond er en i 1913 oprettet selvejende institution, som har til formål at yde studielån til ubemidlede eller mindre bemidlede studerende ved læreanstalter, som af fonden er anerkendt til at indstille sine elever til lån af studiefonden. Efter at Ungdommens uddannelsesfond i det sidste tiår er blevet den største kilde til opnåelse af støtte til uddannelse, har Dansk Studiefond tillige fået til opgave at uddele og administrere den del af midlerne fra Ungdommens uddannelsesfond, der bevilges som studielån. I overensstemmelse hermed består studiefonden nu af 2 afdelinger, hvoraf afdeling A varetager administrationen af studiefondens egne studielån, medens afdeling B varetager administrationen af lånemidlerne fra Ungdommens uddannelsesfond.

Afdeling A. Dansk Studiefond råder i dag over en samlet lånemasse på godt 4 mill. kr. til uddeling som studielån, og hele dette beløb er for tiden udlånt. Af de ca. 4 mill. kr. udgør studiefondens egne midler ca. 1,8 mill. kr., medens ca. 1,5 mill. kr. er kapital, som forskellige legater og fonde rentefrit eller mod lav rente har stillet til rådighed for studiefonden til uddeling som studielån. Endvidere har både statskassen og Ungdommens uddannelsesfond bidraget til forøgelse af lånemas-

sen ved at stille rentefri lån til rådighed. Endelig har studiefonden i de senere år som følge af et særligt stort lånebehov måttet optage lån i pengeinstitutterne på ca. 200.000-600.000 kr.

Dansk Studiefonds studielån tildeles kun ubemidlede eller mindre bemidlede studerende, som må anses for virkeligt evnerige. For med større sikkerhed at kunne konstatere studieegnheden ydes kun lån til studerende, der har bestået 1. del af studiet eller tilsvarende eksamen eller prøve, ligesom det kræves, at den studerendes præstationer ligger på »1. karakter-niveau«. Herved begrænses også fondens risiko for tab ved udlånene. Lån ydes som hovedregel kun mod kaution, idet dog kautionskravet kan fraviges i særlige tilfælde mod tegning af en ophørende livsfor sikring o. 1. Lånenes rentefod er normalt 3 pct., hvilket omtrent modsvarer administrationsomkostningerne. Højeste lånebeløb er 3.000 kr. årligt og normalt ikke over 6.000 kr. for hele studiet. Tilbagebetalingsvilkårene fastsættes efter aftale med den enkelte låntager, og tilbagebetalingen udgør efter et afdragsfrit år normalt 400-500 kr. halvårligt i de 2 første år, derefter 500-600 kr. halvårligt. Tab som følge af misligholdelse af lånebetingelserne m. v. forekommer kun meget sjældent.

Det beløb, der af Dansk Studiefond årligt kan stilles til rådighed som studielån, andrager mellem 800.000 og 1 mill. kr. Beløbet fremkommer for langt den overvejende del gennem tilbagebetalinger af ældre studielån. Det gennemsnitlige årlige lånebeløb pr. låntager har i de seneste år ligget på omkring 1.500 kr., og det samlede årlige antal låntagere har andraget 700-800.

Afdeling B. Staten har draget nytte af Dansk Studiefonds erfaring med hensyn til administration af studielån ved at henlægge administrationen af lånemidlerne fra Ungdommens uddannelsesfond til studiefonden, jfr.

dette afsnits kapitel 2, pkt. I. D. På grundlag af meddelelser fra uddannelsesinstitutionernes stipendienævn om tildeling af lån til de enkelte studerende og størrelsen af disse lån opretter studiefonden lånedokumenter for de enkelte lån samt forestår udbetalingen af lånene. Endvidere sker tilbagebetalingen af lånene gennem studiefonden. I modsætning til studiefondens egne lån er lånene fra uddannelsesfonden rentefrie, og der stilles ikke kautionskrav. Tilbagebetalingsvilkårene adskiller sig ikke væsentligt fra dem, der gælder for lånene fra studiefonden, idet tilbagebetalingen efter et afdragsfrit år normalt sker i rater på 400-500 kr. halvårligt i de første 2 år og herefter 500-600 kr. hvert halve år.

Dansk Studiefond varetager endvidere en væsentlig del af administrationen i forbindelse med den i 1964 etablerede adgang for studerende til i banker og sparekasser at optage studielån, for hvis tilbagebetaling staten garanterer, jfr. dette afsnits kapitel 2, pkt. II, samt afsnit 6, kapitel 3, pkt. II. Det er således studiefonden, der på statskassens vegne afgiver garantierklæring samt i tilfælde af misligholdelse fra låntagerens side indfrier lånet og overgiver den således overtagne fordring til inddrivelse. Endvidere virker studiefonden i vidt omfang som bindeled mellem låntagerne og pengeinstitutterne samt varetager registrering af låntagere, kontrol med lånebetingelsers opfyldelse, udarbejdelse af statistikker m. v.

I Dansk Studiefonds repræsentantskab og forretningsudvalg er både staten ved under-

visningsministeriet og Ungdommens uddannelsesfond repræsenteret. Undervisningsministeriet besætter således formandsposten i såvel repræsentantskabet som i forretningsudvalget. Herudover er der i de to organer repræsentanter for universiteterne, de højere læreanstalter og forskellige grupper af uddannelsesinstitutioner samt repræsentanter for de studerende.

III. Private legater og fonde.

Medens støtte fra private legater og fonde tidligere var af stor betydning for finansieringen af de unges uddannelse, er denne støttækildes relative betydning i de senere år blevet stadig mindre, efterhånden som bevilningerne til Ungdommens uddannelsesfond er steget. I 1964 anslog man, at det totale årlige beløb, der af private legater m. v. kunne stilles til rådighed som støtte til uddannelse, udgjorde ca. 2¹/₂ mill. kr. Da denne private uddannelsesstøtte næppe er øget væsentligt siden, udgør den nu kun ca. 2-3 pct. af den samlede stipendiestøtte fra Ungdommens uddannelsesfond og næppe 1 pct. af den samlede stipendie- og lånestøtte, som med offentlig medvirken er tilvejebragt for de uddannelsessøgende. De private legaters pengemæssige andel af den samlede støtte til uddannelse kan dog ikke anses for at være en fyldestgørende målestok for deres betydning, idet disse legater har en vigtig opgave ved ofte at kunne dække særlige støttebehov, som ikke eller kun vanskeligt kan dækkes gennem de offentlige støtteordninger.

Kapitel 5.

Sammenfattende oversigt over gældende støtteordninger 1967-68

Eftersom uddannelsesstøtten er spredt over et stort antal institutioner, der yder støtte, og mange uddannelser, kan der være grund til at give en sammenfattende oversigt over støttevirkningsomheden og de dermed forbundne udgifter.

Visse former for uddannelsesstøtte, der er omtalt i kapitlerne 2 og 3 i afsnit 3, er imidlertid af forskellige grunde ikke medtaget i den følgende talmæssige oversigt. Således er under kapitel 2, punkt IX: »Kandidatstipendieordningen« og »Vikarhjælp under videregående uddannelse« ikke medregnet. Uddannelsesstøtten under kapitel 2, punkt X-XII: »Støttemuligheder for færingere og grønlandere«, »Støtte til udlændinge, der uddanner sig i Danmark« og »Støtte til danske statsborgere, der studerer i udlandet«, er ikke opført selvstændigt, men er, for så vidt støtte ydes, indbefattet under Ungdommens uddannelsesfond.

Hvad angår uddannelsesstøtte, der ydes af andre ministerier end undervisningsministeriet (kap. 3), lader kun punkt I sig opgøre talmæssigt og endda kun delvis. En del støtteordninger under dette punkt er ikke inkluderet. De væsentligste udeladelser henhører under forsorgslovgivningen, for hvis område i de fleste tilfælde gælder, at man ikke kan udskille udgifterne til uddannelsesstøtte. Om de følgende punkter, II og III, gælder i nogle tilfælde, at der er tale om uddannelse med løn i den pågældendes stilling eller om efteruddannelse. Om andre støtteområder gælder, at udeladelse er sket, fordi udgifterne til direkte uddannelsesstøtte vanskeligt lader sig opgøre med blot nogen eksakthed.

Opgørelsen omfatter endvidere kun — som nævnt i afsnit 3, kapitel 1 — direkte uddannelsesstøtte, mens godtgørelse af transportudgifter til studerende, støtte til studenterfaciliteter o. lign. er udeladt.

Med de her nævnte udeladelser gives en sammenfattende oversigt over uddannelsesstøtte 1967-68 i tabel 5, hvor de enkelte støtteformer er opført i samme rækkefølge som i kapitel 2, 3 og 4 i dette afsnit.

Den samlede uddannelsesstøtte i form af stipendier var af størrelsesordenen 170 mill. kr. Heraf ydede staten og »halvoffentlige institutioner« ca. 95 pct., kommunerne ca. 4 pct. og private legater og fonde mellem 1 og 2 pct. De anførte 170 mill. kr. er dog et minimumstal, idet det offentlige udgifter til direkte uddannelsesstøtte — som nævnt — i nogle tilfælde ikke lader sig udskille.

Uddannelseslån ydet af staten og »halvoffentlige institutioner« udgjorde i alt 78 mill. kr. Endelig ydedes statsgaranti for bank- og sparekasselån til studerende for 113 mill. kr. fordelt på nær ved 38.000 lånegarantier.

Stipendier, lån og lånegarantiernes totalbeløb udgør den samlede støtte, der er til rådighed for de i tabeloversigten nævnte kategorier var således i 1967-68 i alt et beløb af størrelsesordenen 360 mill. kr.

Som vist i oversigtstabellens to første kolonner, er der betydelig variation i tilbøjeligheden til at ansøge om støtte og mulighederne for at opnå en sådan. Den højeste procent støttemodtagere - fra 51 til 97 pct. - findes i gruppen elever på folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler. Dernæst følger studerende under videregående uddannelse med 50 pct. støttemodtagere og grupperne gymnasieelever og studenterkursister samt elever i 8.-10. klasser, realklasserne og realkursister med 20 pct. Den mindste procent støttemodtagere blandt de forskellige grupper af uddannelsessøgende forekommer blandt lærlinge, hvoraf 5 pct. modtog uddannelsesstøtte i 1967-68.

Endelig viser oversigtstabellens sidste ko-

Tabel 5. Uddannelsesstøtte 1967-68.

	Ansøgere i pct. af antal under uddannelse	Støttemod- tagere i pct. af antal un- ddannelse	Stipendier mill. kr.	Lån mill. kr.	Stipendier og/eller lån pr. støtte- modtager (Gnst., af- rundede tal) kr.
<i>Kap. 2. Støtteordninger under undervisningsministeriet</i>					
I. Ungdommens uddannelsesfond					
A. Elever i 8. hovedskoleklasse, 9. -10. klasse og den 3-årige realafd. samt anerkendte kursus til real- eksamen. 32					
(Heraf kommunal støtte).	20		13,1 (4,6)		450
B. Gymnasieelever og elever på anerkendte studen- terkursus. 30	20		9,9		1500
G. Lærlinge, der søger uddannelse efter de i lov om lærlingeforhold angivne regler. 14	5		4,5		750
D. Uddannelsessøgende ved offentligt anerkendte læreanstalter og fagskoler («videregående uddan- nelser» 56	50		76,7 ²)	76,7 ²)	3950
II. Statsgaranti for bank- og sparekasselån til stu- derende				(113,1	3000 ³)
III. Statstilskud til elever på:					
folkehøjskoler ⁴).	64		8,6		1550 ⁵)
landbrugsskoler ⁴).	77		5,6		3300 ⁵)
husholdningsskoler ⁴).	51		1,5		1200 ⁵)
IV. Tilskud til elever på efterskoler ⁴)					
Statsstøtte	97		11,8		
Kommunal støtte			ca. 1,6		1800 ⁵)
V. Støtte til elever i ungdomsskolen ⁶)					
VI. Støtte til elever på ungdomskostskoler ⁴).					
			0,6		1400 ⁵)
VII. Statstilskud til lærlinges rejse- og opholds- udgifter under oplæring uden for hjemstedet: Godtgørelse af opholdsudgifter udgjorde ca					
			0,8		
VIII. Stipendier til unge mennesker i skoleråds- kredsene til videregående uddannelse.					
(Heraf kommunal støtte)			0,8 (0,4)		
<i>Kap. 3. Offentligt finansierede støtteordninger uden for undervisningsministeriet</i>					
I. Generelle støtteordninger for specielle befolk- ningsgrupper med henblik på uddannelse i alminde- lighed					
			min.32 ⁷)		
<i>Kap. 4. Halvoffentlige og private støtteordninger</i>					
I. Kommunitetsstipendiet	(antal) (99)		0,2		1800
II. Dansk Studiefond.	(978)	(725)		0,9	1300
III. Private legater og fonde.			ca. 2,5		

Noter til tabel 5:

- 1) Stipendier og/eller lån.
- 2) Bevilgede beløb for 1967-68. De uddelte beløb svarer normalt ret nøje hertil .
- 3) Gennemsnit for 37.726 lånegarantier.
- 4) 1966-67.
- 5) De gennemsnitlige støttebeløb gælder kursus af 3 til 12 måneders varighed.
- 6) Hidtil ingen offentlig elevstøtte. En støtteordning er under forberedelse i medfør af lov nr. 233 af 6. juni 1968 om fritidsundervisning, hvorefter staten yder delvis dækning af tabt arbejdsfortjeneste, jfr. afsnit 3, kapitel 2, V.
- 7) Udgifterne til uddannelsesstøtte kan i nogle tilfælde ikke opgøres talmæssigt, jfr. teksten til tabellen. De uddannelsesområder for hvilke en omtrentlig opgørelse kan foretages, opnår en uddannelsesstøtte på ca. 32 mill. kr., som således må regnes for et minimumstal for uddannelserne under kapitel 3, I. Opgørelsen af de nævnte 32 mill. kr. fremkommer således:
 - Ad A) Mødrehjælpsinstitutionernes uddannelses hjælp til enlige mødre: 2,5 mill. kr.
 - Ad D) Støtte til i Grønland hjemmehørende personers uddannelse: 1,9 mill. kr. (Støtte til uddannelse af personer i Grønland ikke indbefattet).
 - Ad G) Uddannelsesstøtte i henhold til revalide ringsloven: ca. 28 mill. kr. (Tallet omfatter støtte til uddannelse af alle aldersgrupper og indbefatter rejsegodtgørelse etc.).

lonne den gennemsnitlige størrelse af stipendier og/eller lån pr. støttemodtager (idet statsgaranti for bank- og sparekasselån til studerende ikke er indregnet). Studerende under videregående uddannelse ligger her højst med gennemsnitlig 3.950 kr. pr. støttemodtager. Hertil må føjes muligheden for at opnå stats-

garanti for bank- og sparekasselån; det gennemsnitlige beløb pr. lånegaranti var ca. 3.000 kr. i 1967-68. Også landbrugsskolernes elever ligger relativt højt, især når det tages i betragtning, at der er tale om kurser af mindre end et års varighed.

AFSNIT 4

UNGDOMMENS ØKONOMISKE FORHOLD UNDER UDDANNELSEN

Kapitel 1.

Indledende bemærkninger.

I udvalgets kommissorium henvises til undersøgelser over ungdommens økonomiske vilkår, som udvalget forventes at kunne benytte som grundlag for sine overvejelser.

1. Socialforskningsinstituttet: Undersøgelse af hele den 14--20-årige ungdoms uddannelsesvilkår og vilkår i øvrigt, herunder i social og økonomisk henseende. (Ungdomsundersøgelsen 1965).
2. Institut for Organisation og Arbejdssociologi ved Handelshøjskolen i København: Undersøgelse over forholdene for den del af ungdommen, der omfattes af § 1, stk. 1 i loven om Ungdommens uddannelsesfond. (Uddannelsesundersøgelsen 1964).

Begge undersøgelser blev iværksat på undervisningsministeriets foranledning.

Undersøgelsestaterne blev behandlet i 1965 og 1966, d. v. s. i samme periode, som nærværende udvalg har virket, og dette er der taget hensyn til ved tilrettelæggelsen af udvalgets arbejde. Medarbejderne fra de to institutter har således forelagt redegørelser for igangværende såvel som afsluttede undersøgelser og har i øvrigt overværet møder i udvalgets plenum og underudvalg, hvorved undersøgelsesresultaterne og de igennem forskningsarbejdet indhøstede erfaringer har kunnet udnyttes, ligesom også udvalgets medlemmer har haft umiddelbar adgang til over for institutternes repræsentanter at gøre opmærksom på de spørgsmål, der var interesse for at få nærmere belyst. Redegørelsen for undersøgelserne er offentliggjort således:

1. Erik Jørgen Hansen og Erling Jørgensen: Studie nr. 7 - Ungdomsundersøgelsen. Nogle foreløbige resultater vedrørende den 14--20-årige ungdoms uddannelsesvilkår, udgivet af: Socialforskningsinstituttet, København 1966.
Erik Jørgen Hansen: De 14-20-årige ud-

dannelsessituation 1965. Socialforskningsinstituttets publikationer nr. 31. København 1968.

2. Ove Per Henningsen, Jens Carl Ry Nielsen, Mette Bøttger Sørensen og Kirsten Thomsen: Unge under videregående uddannelse. Under redaktion af Torben Agersnap og Ove Per Henningsen. Nyt fra Samfundsvidenskaberne nr. 2, København 1966.

Leif Christensen og Aage Bøttger Sørensen: De studerendes geografiske og sociale oprindelse. Nyt fra Samfundsvidenskaberne nr. 3, København 1966.

Henrik Hassenkam: De studerendes udgifter og deres finansiering. Nyt fra Samfundsvidenskaberne nr. 4, København 1966.

I det følgende bringes på grundlag af manuskripter fra forskningsleder Erling Jørgensen, socialforskningsinstituttet, og amanuensis Ove Per Henningsen, Handelshøjskolen, sammenfatninger af de to undersøgelser, hvor vægten er lagt på de resultater, som særlig har betydning for udvalgets overvejelser om statens støtte til unge under uddannelse.

På foranledning af Danske Studerendes Fællesråd og med økonomisk støtte fra undervisningsministeriet er der i 1968 foretaget en undersøgelse af de økonomiske og bolig-mæssige forhold blandt de studerende ved Københavns Universitet og ved de højere læreanstalter i København.

Materialeindsamling, kodning og tabelopstilling er foretaget af socialforskningsinstituttets tekniske afdeling, og amanuensis Ove Per Henningsen har bistået som rådgiver ved undersøgelsen. Udvalget har, inden betænkningen var færdig, modtaget en foreløbig beretning over de økonomiske forhold. Resultaterne fra denne beretning, der er skrevet af stud. mag. Ole Bernild, refereres i hovedtræk i kapitel 4.

Kapitel 2.

Ungdomsundersøgelsen 1965.

I. Undersøgelsens genstand og sigte.

Socialforskningsinstituttet har i månederne april og maj 1965 interviewet et repræsentativt udsnit på knap 4.000 unge i alderen 14-20 år samt i september måned 1965 interviewet et udvalg af gymnasieelever omfattende ca. 1.200 elever. Denne undersøgelses hovedformål har været at fremskaffe et materiale til belysning af den danske ungdoms uddannelsesvilkår, først og fremmest de forskellige uddannelsesgruppers økonomiske og bolig-mæssige vilkår, samt deres sociale og geografiske rekruttering.

Det tilvejebragte grundmateriale indeholder fyldige oplysninger om de sociale og økonomiske problemer i forbindelse med uddannelsen af den del af ungdommen, der ikke - eller kun i begrænset omfang - omfattes af Ungdommens uddannelsesfond.

Der skal i det følgende anføres nogle hovedtal fra analysen af de ca. 5.000 spørgeskemaer af særlig interesse for de i nærværende betænkning omhandlede spørgsmål. Det drejer sig om nogle hovedtal vedrørende de 14-20-åriges økonomiske forhold sat i relation til de unges uddannelses- og beskæftigelsesmæssige placering, deres skolebaggrund samt deres sociale og familiemæssige baggrund.

II. Forholdet til andre undersøgelser.

De her fremlagte resultater er på enkelte områder en bekræftelse eller ajourføring af resultater fra andre undersøgelser, men hovedparten af resultaterne vedrørende såvel de unges sociale og geografiske baggrund som deres økonomiske situation har ikke hidtil foreligget samlet oplyst for den danske ungdoms vedkommende.

Oplysningerne om den 14-20 årige ungdoms faktiske fordeling på de vigtigste uddannelses- og beskæftigelses-kategorier, der er nødvendige som ramme for gennemgangen

af de sociale og økonomiske spørgsmål, bringer ligeledes væsentligt nyt materiale frem, idet de i øvrigt foreliggende oplysninger på dette område kun giver utilstrækkelige fragmenter til en sådan samlet kortlægning, ligesom det skal anføres, at den hastige udvikling inden for uddannelsesområdet medfører en hurtig forældelse af de foreliggende oplysninger.

III. De unges fordeling på uddannelse og beskæftigelse.

For den 14-20-årige ungdom under ét fremgår det af undersøgelsen, at ca. 70 pct. er under uddannelse, 20 pct. erhvervsmæssigt beskæftiget, 8 pct. er ved husligt arbejde, godt 2 pct. er værnepligtige. Mindre end $\frac{1}{2}$ pct. er hverken under uddannelse eller beskæftiget. Gruppen »under uddannelse« omfatter foruden skoleelever, gymnasieelever, studerende, højskoleelever m. v. også lærlinge og elever af enhver art. Som ventet er andelen af uddannelsessøgende faldende med stigende alder, men der er grund til at fremhæve, at endnu blandt de 20-årige er 45 pct. af mændene og ca. 25 pct. af kvinderne under uddannelse. Allerede dette totalbillede afslører en iøjnefaldende forskel mellem de to køn, en forskel, der er større jo ældre en aldersgruppe, man betragter. Det er ikke forskel i skolesøgning, men derimod i tilbøjeligheden til at søge erhvervsmæssig uddannelse (lærlingeuddannelse m. v.), der giver dette resultat. Af de ikke uddannelsessøgende kvinder er en betragtelig andel husligt arbejdende, hvorved forstås husassistenter, hjemmegående døtre og gifte husmødre. Den sidstnævnte gruppe udgør alene 36 pct. af de husligt arbejdende. Figur 8 giver et billede af de enkelte generationer af drenge og piger fordelt på uddannelseshovedgrupper, og tabel 5 bringer flere detaljer om disse generationers uddannelsesmæssige placering.

Efter denne grove oversigt over de unges fordeling på hovedbeskæftigelsesgrupper melder sig naturligt spørgsmålet om, i hvilken udstrækning forskelle i de unges bopæl, sociale baggrund og økonomiske situation influerer på deres uddannelses- og erhvervsmæssige placering. I det følgende refereres nogle hovedresultater vedrørende undersøgelsens belysning af dette spørgsmål.

IV. Geografisk fordeling på uddannelse og beskæftigelse.

Der henvises til tabel 7.

Ser man først på de geografisk betingede forskelle mellem de unges fordeling på uddannelses- og beskæftigelsesgrupper, finder man en særlig stor andel husligt arbejdende kvinder - og ikke-faglærte mænd - i landkommunerne og i de bymæssige bebyggelser.

Betragter man derimod de uddannelsessøgende, specielt gymnasieeleverne, er det i hovedstadens forstads- og omegnskommuner, de største andele findes. Undersøgelsen viser tillige, at skoleuddannelsen har været mere langvarig (eller for dem, der endnu er i skolen, ønskes mere langvarig), jo mere bymæssigt er område den unge bor i, og at drengene gennemgående har større tilbøjelighed end pigerne til at forlade skolen efter 7. klasse.

De ovenfor nævnte regionale forskelle findes også, når man alene betragter dem, der endnu går i skole, men der er grund til at understrege, at realeksamenshyppigheden ikke er mindre, men tværtimod en smule større i landkommunerne end i de andre områder, bortset fra hovedstadens forstads- og omegnskommuner. Derimod er der - jo mindre bymæssigt præget et område er - en større andel, der forventer at forlade skolen efter 7. klasse, og en betydelig mindre andel, der forventer studentereksamen eller skoleuddannelse til og med 10. klasse.

V. De unges sociale oprindelse.

I tidligere undersøgelser af uddannelsesforhold her i landet og i udlandet har man gang på gang konstateret store uddannelsesmæssige forskelle mellem børn fra samfundets forskellige sociale lag. Socialforskningsinstituttets undersøgelse ajourfører de få hidtil kendte tal for Danmarks vedkommende og giver samtidig et samlet billede af rekrutte-

ringen i 1965 til de vigtigste uddannelses- og beskæftigelseshovedgrupper, som de 14—20-årige unge befinder sig i. Ligeledes viser tallene, analyseret på »den anden led«, hvordan de enkelte sociale lag får placeret deres børn i uddannelse og erhverv.

De største forskelle finder man mellem gymnasieelever på den ene side og ikke-faglærte og husligt arbejdende på den anden side. Hvad enten man ser på faderens arbejdsstilling, sociale status, skoleuddannelse eller moderens skoleuddannelse, antallet af børn i hjemmet og de eventuelle ældre søskendes uddannelse, fremgår det tydeligt, at gymnasieelevernes familiebaggrund afviger stærkt fra de øvrige grupper, især de ikke-faglærtes og de husligt arbejdendes.

I tabel 8 er betydningen for de unges uddannelsesmæssige placering af forældrenes sociale status søgt belyst. 29 pct. af de unge med fædre i socialgruppe I er gymnasieelever, mens dette kun gælder for 10 pct. af de unge med fædre i socialgruppe IV og for mindre end 1 pct. af de unge med fædre i socialgruppe V.*) Andelen af ikke-faglærte stiger derimod fra 6 pct. i socialgruppe I til 24 pct. i socialgruppe V, andelen af husligt arbejdende fra 0 pct. i socialgruppe I til 11 pct. i socialgruppe V.

Koncentrerer man sig om forældrenes skoleuddannelse, viser det **sig**, at *ca. 90 pct. af fædrene til de ikke-faglærte og til de husligt arbejdende har afsluttet med folkeskoleuddannelse uden eksamen mod 45 pct. af fædrene til gymnasieeleverne*, hvor flertallet af fædrene altså har en skoleuddannelse ud over folkeskolen.

For de unge ikke-faglærte og husligt arbejdende gælder det tillige, at en trediedel lever i eller kommer fra hjem med 5 børn og derover mod kun 7 pct. af gymnasieeleverne. Mellem 50 og 60 pct. af de ikke-faglærte og de husligt arbejdende havde en ældre »søskendeflok«, som overvejende var ikke-faglærte arbejdere mod en trediedel af skoleeleverne, lærlingene og de faglærte og 9 pct. af gymnasieeleverne, hvilket illustrerer familiebaggrundens betydning for den uddannelsesmæssige placering.

Lærlingegruppen synes i hensende til social og familiemæssig rekruttering at indtage en mellemstilling mellem gymnasieeleverne på den ene side og de ikke-faglærte og husligt arbejdende på den anden side. Om sidstnævnte

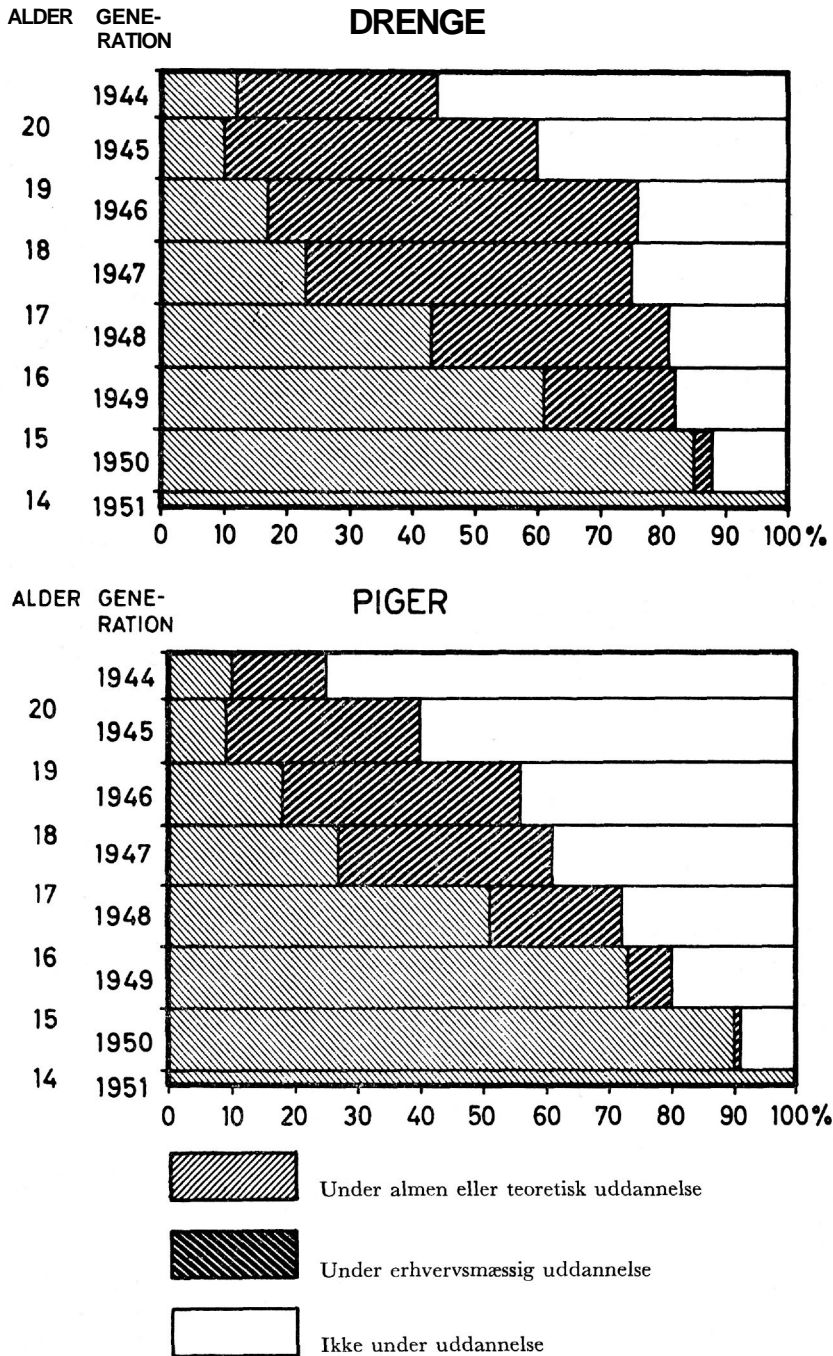

Fig. 8. De enkelte generationer af drenge og piger procentvis fordelt efter uddannelsesmæssig placering (hovedgrupper).

Tabel 6. De enkelte årgange af drenge og piger procentvis fordelt efter uddannelsesmæssig placering.

Uddannelsesmæssig placering	Fødselsår og køn												Alle aldersklasser					
	1951		1950		1949		1948		1947		1946		1945		1944		M	K
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K		
I. Under almen eller teoretisk uddannelse																		
Skolelever (excl. gymnasieelever)	100	100	85	89	59	69	36	42	8	12	1	1	0	—	—	1	577	633
Gymnasieelever	—	—	—	—	—	2	7	7	13	12	12	8	5	2	1	—	106	81
Studierende, efterskole- og højskolelever m. v.	—	—	0	1	2	2	0	2	2	3	4	9	5	7	11	9	56	81
I alt	100	100	85	90	61	73	43	51	23	27	17	18	10	9	12	10	739	795
II. Under erhvervmæssig uddannelse																		
I alt	—	—	3	1	21	7	38	21	52	34	59	38	50	31	32	15	670	382
III. Ikke under uddannelse																		
Faglærte og andre udlærte	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5	5	8	9	22	24	30	83
Ikke-faglærte	—	—	12	2	18	8	19	14	22	17	18	22	14	27	18	17	320	271
Husligt arbejdende	—	—	—	7	—	12	—	14	—	18	—	16	—	24	—	33	—	298
Værnepligtige	—	—	—	—	—	—	—	—	0	—	1	—	18	—	16	—	78	—
Andre	—	—	—	0	—	—	—	0	1	1	0	1	0	0	—	1	6	9
I alt	—	—	12	9	18	20	19	28	25	39	24	44	40	60	56	75	484	661
Tilsammen pct.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	1.893	1.838
Tilsammen antal	68	80	274	246	257	262	278	281	296	279	279	274	261	247	180	169	1.893	1.838

Tabel 7. De 14-20-årige i de enkelte hovedlandsdele procentvis fordelt på uddannelsesmæssig placering.

Uddannelsesmæssig placering	Hovedstaden	Hovedstadens forstads- og omegnskommuner	Provsbyerne incl. forstæderne	De bymæssige bebyggelser	Landkommunerne	Hele landet
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
I. Under almen eller teoretisk uddannelse						
Skoleelever (excl. gymnasieelever)	27	31	32	27	37	33
Gymnasieelever	7	9	6	6	2	5
Studerende, efterskole- og højskoleelever m. v.	4	6	4	4	2	4
I alt	38	46	42	37	41	42
II. Under erhvervmæssig uddannelse	34	31	31	26	22	28
III. Ikke under uddannelse						
Faglærte og andre udlærte . .	9	6	4	4	3	4
Ikke-faglærte	13	10	14	19	20	16
Husligt arbejde	3	5	7	12	11	8
Værnepligtige	2	2	2	1	3	2
Andre	1	0	0	1	0	0
I alt	28	23	27	37	37	30
Tilsammen pct.	100	100	100	100	100	100
Tilsammen antal . . .	570	368	1.236	276	1.281	3.731

gruppe bør det i øvrigt fremhæves, at det især er døtre fra de »lavere« sociale grupper og de forholdsvis store familier med forældre med særlig kortvarig skoleuddannelse, der ikke modtager nogen egentlig uddannelse efter undervisningspligtens ophør. Disse piger går enten hjemme, er husassistenter uden for hjemmet eller gifter sig tidligt, hvorimod døtrene fra de lidt »højere« sociale lag langt hyppigere får en videregående skolemæssig eller faglig uddannelse.

Såvel i social, familiemæssig som i geografisk henseende er der således klare forskelle i de unges fordeling på uddannelses- og beskæftigelsesgrupper. De sociale og geografi-

ske baggrundsfaktorer indgår utvivlsomt i en kompliceret vekselvirkning, som kun vanskeligt kan belyses fyldestgørende ved en engangsundersøgelse som den her foreliggende, men allerede nærværende analyse synes ret klart at pege på, at de sociale forskelle har større betydning end de geografiske, og at de geografiske forskelle især er af betydning for de »lavere« socialgrupper.

VI. De unges økonomiske forhold.

De unges indkomst- og udgiftsforhold har været en vigtig del af undersøgelsen. Oplysninger herom har ikke hidtil været indhentet

*) Vedrørende metoden ved inddelingen i socialgrupper henvises til socialforskningsinstituttets studie nr. 7, side 41. I kort-hed kan socialgrupperne karakteriseres således:

- I: Godsejere, selvstændige i byerhverv med 21 medarbejdere eller derover, selvstændige med akademisk uddannelse, funktionærer i topstillinger, funktionærer med 51 medarbejdere eller derover, funktionærer med akademisk uddannelse. (Omfatter ca. 5 pct. af den mandlige befolkning mellem 40 og 65 år).
- II: Gårdejere med større gårde, selvstændige i byerhverv med 6–20 medarbejdere, selvstændige med længerevarende teoretisk, men ikke akademisk uddannelse, funktionærer med 10–15 medarbejdere, funktionærer med længerevarende teoretisk, men ikke akademisk uddannelse. (Omfatter ca. 8 pct. af den mandlige befolkning mellem 40 og 65 år).
- III: Gårdejere med mindre gårde, selvstændige i byerhverv med 0–5 medarbejdere, funktionærer med 1–10 medarbejdere, funktionærer i øvrigt, der ikke har rutinearbejde uden at opfylde kriterierne for placering i I eller II. (Omfatter ca. 35 pct. af den mandlige befolkning mellem 40 og 65 år).
- IV: Husmænd og gårdejere med små gårde, funktionærer med rutinepræget arbejde, faglærte arbejdere. (Omfatter ca. 24 pct. af den mandlige befolkning mellem 40 og 65 år).
- V: Selvstændige uden medarbejdere, uden værksted eller butikslokale og uden faguddannelse (omvarende handelsmænd, skopudseré m. v.), ikke-faglærte arbejdere. (Omfatter ca. 26 pct. af den mandlige befolkning mellem 40 og 65 år).

Tabel 8. De unge inden for hver socialgruppe (faders sociale status) procentvis fordelt efter uddannelsesmæssig placering.

Uddannelsesmæssig placering	Faders sociale status						Samtlige inter- viewede
	Socialgruppe						
	I	II	III	IV	V	Uop- lyst	
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
I. Under almen eller teoretisk uddannelse							
Skoleelever	37	42	34	31	28	26	32
Gymnasieelever	29	10	5	3	1	1	5
Studerende, efterskole- og højskoleelever m.v.	14	5	4	3	1	4	4
I alt	80	57	43	37	30	31	41
II. Under erhvervmæssig uddannelse	11	27	28	34	27	28	28
I alt under uddannelse	91	84	71	71	57	59	69
III. Ikke under uddannelse							
Faglærte og andre udlærte	2	3	4	5	5	3	4
Ikke-faglærte	6	8	14	14	24	20	16
Øvrige, overvejende husligt arbejde	1	5	11	10	14	18	11
I alt ikke under uddannelse	9	16	29	29	43	41	31
Tilsammen pct.	100	100	100	100	100	100	100
Tilsammen antal	182	312	1.317	882	964	74	3.731

for et repræsentativt udsnit af denne befolkningsgruppe, hvorfor de fundne resultater vil have interesse også ud fra andre synspunkter end de rent uddannelsesøkonomiske.

Ved analysen af de unges økonomiske forhold rejser der sig imidlertid en række alvorlige principielle problemer, både på indkomstsiden og på udgiftssiden. Skal man alene se på de unges egne indkomster, eller skal man medregne kontant støtte fra forældre, øvrige familie og fra andre kilder herunder private legater og lån? Skal man medregne de forældrebidrag, som hjemmeboende unge modtager i form af gratis - eller kraftigt subventioneret - kost og logi? Der skal ikke her søges nogen nærmere vurdering af disse problemer; ud fra et uddannelsespolitisk synspunkt vil man utvivlsomt være interesseret i at kunne udskille forældrebidragene fra de unges »egen« økonomi, mens et mere afsætningsøkonomisk synspunkt måske i højere grad vil føre til, at man skal interessere sig for, hvad de unge faktisk kan disponere over.

Helt uanset disse definitionsproblemer vil

man ved opgørelsen af de unges indtægter/udgifter, specielt for de hjemmeboende unge, møde en række undersøgelsestekniske problemer.

Hvis man vil forsøge at opgøre, hvor meget de hjemmeboende har haft at disponere over i undersøgelsesperioden, stilles man overfor problemet med at ansætte værdien af de i hjemmet modtagne ydelser, der jo rettelig bør indgå som en del af dette dispositionsbeløb. For de hjemmeboendes vedkommende vil den snævre forbindelse mellem familiens økonomi og de unges egen økonomi på adskillige punkter rejse alvorlige praktiske problemer af denne art. For denne gruppes vedkommende vil det relevante udtryk for den indkomstmæssige standard i mange tilfælde være familiens samlede indkomst.

I tabel 9 er samtlige ugifte blandt de udspurgte 14-20-årige fordelt efter størrelsen af den samlede indkomst, og for hver uddannelses- og beskæftigelseskategori er der beregnet en gennemsnitlig indkomst. Det her benyttede indkomstbegreb er defineret som sum-

Tabel 9. De ugifte unge inden for en række af uddannelses- og beskæftigelseshovedgrupperne procentvis fordelt efter de samlede indtægters størrelse.

	Samlede indtægter kr. pr. år										Beregnet gennemsn. indkomst pr. pers.	
	0-999	1.000-1.999	2.000-2.999	3.000-3.999	4.000-4.999	5.000-9.999	10.000-13.999	14.000 og derover	Uoplyst	I alt		kr.
Samtlige ugifte	pct. 6	pct. 17	pct. 15	pct. 12	pct. 10	pct. 25	pct. 7	pct. 7	pct. 1	pct. 100	antal 3.563	kr. 5.312
heraf:												
Skoleelever	16	43	26	9	2	3	0	0	1	100	1.209	1.930
Gymnasieelever ¹⁾	2	18	31	25	13	11	—	—	0	100	187	3.280
Lærlinge m. v.	1	1	8	17	19	47	4	3	0	100	1.049	5.950
Faglærte og andre udlærte	—	—	—	2	1	5	25	67	—	100	147	14.828
Ikke-faglærte	0	3	3	4	6	37	26	19	2	100	557	9.643
Husligt arbejde	1	4	12	26	25	29	2	0	1	100	190	4.797
¹⁾ gymnasieelever iflg. særskilt undersøgelse	5	19	25	23	13	14	1	0	100	1.050	3.541	

men af alle modtagne kontantydelse, som de udsurgte selv har disponeret over i året 1964 (løn for udført erhvervsarbejde, formueindtægter, tilskud fra forældre og eventuelle andre modtagne kontantydelse). De direkte udgifter, som forældrene har afholdt for de unge (til køb af tøj, betaling af sygekasse og øvrige varer og tjenester, som erhverves direkte til de unge), er ligeledes medregnet i dette samlede indkomstbeløb. Det må dog bemærkes, at det er de pågældende unges oplysninger herom, der er basis for beregningen af denne forældreudgift. Værdien af de hjemmeboendes modtagne ydelse i hjemmet, f. eks. kost og logi, er derimod ikke medregnet. Efter som en del af de unge slet intet betaler herfor, og andre betaler et større eller mindre beløb, vil der herved komme en skævhed ind i billedet af både udgifts- og indtægtsforholdene.

Hovedindtrykket af tabel 9 er den slående forskel i indkomstniveau mellem de unge under uddannelse og de unge, der har afsluttet uddannelsen og nu er i erhverv. Den beregnede gennemsnitsindkomst, der bl. a. under hensyn til de foran omtalte afgrænsningsproblemer naturligvis må tages med et vist forbehold, ligger således helt nede på ca. 2.000 kr. for skoleelever og gymnasieelever eller et niveau, der er mindre end halvdelen

af indtægtsniveauet for lærlinge og elever på ca. 6.000 kr., der igen ligger på ca. halvdelen af de typiske indtægter for de unge, der ikke er under uddannelse, men arbejder i erhverv som faglærte eller ikke-faglærte. Gruppen af husligt arbejdende ligger typisk på et niveau, der svarer til indtægterne for lærlinge og elever.

VII. Den økonomiske belastning af familien.

Et udtryk for den økonomiske belastning, en familie udsættes for, når de hjemmeværende unge er under uddannelse, har man i oplysningerne om, i hvilket omfang de unge betaler hjemme for kost og logi. Undersøgelsen viser her, at f. s. v. angår skoleelever og gymnasieelever afholder forældrene i mere end 99 pct. af tilfældene samtlige udgifter til kost og logi. Over halvdelen af lærlingene betaler derimod et større eller mindre beløb hjemme for disse ydelse, hvilket nogenlunde svarer til andelen for de hjemmeboende med »normalt« erhvervsarbejde. Da en videregående uddannelse i en realafdeling eller et gymnasium desuden kræver mere hjemmearbejde og derfor stiller større bolig mæssige krav, er det åbenbart, at denne uddannelsesform er specielt belastende for familiernes økonomi.

Tabel 10. Ugifte 14-20-årige fordelt på uddannelseskategorier særskilt for 4 forsørgerindkomstgrupper.

Forsørgers skatteplig- tige ind- komst 1964	Skole- elever	Gymnasie- elever	Lærlinge og elever samt ud- lærte	Ikke-fag- lærte og husligt arbejdende	I alt	
kr.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	antal
0- 9.999	29	3	33	35	100	432
10.000-19.999	35	3	34	28	100	1.646
20.000-29.999	38	5	41	16	100	892
30.000 og derover	41	21	28	10	100	380
Alle indkomstgrupper, pct.	36	6	35	23	100	
Antal	1.197	185	1.172	796		3.350

VIII. Den kombinerede virkning af forældrenes indkomst og sociale status.

Forældrenes indkomst og sociale status vil ikke blot øve indflydelse på de unges økonomiske situation inden for den givne uddannelses- eller erhvervsmæssige gruppe, men måske nok så afgørende på selve indplaceringen i uddannelsessystemet. Dette er nærmere belyst i *tabel 10* og *tabel 11* for visse hovedgrupper af de unge.

I *tabel 10* er de ugifte 14-20-årige (bortset fra grupperne »studerende, efterskole- og højskoleelever m. v.«, »værnepligtige« og »andre«) fordelt på uddannelseskategorier. Denne tabel viser, at børn fra de lavere indkomstgrupper i højere grad bliver ikke-faglærte og husligt arbejdende end børn fra de højere, hvor til gengæld en videregående skoleuddannelse også omfattende gymnasiet er mere almindelig.

I den komplicerede udvælgelsesproces til de forskellige uddannelses- og beskæftigelsesgrupper indgår den unges økonomiske baggrund imidlertid i en vekselvirkning med andre faktorer, hvor socialgruppe-tilhørsforhold indgår med stor vægt.

I *tabel 11* er søgt illustreret den kombinerede effekt af økonomisk baggrund og socialt tilhørsforhold. Af denne tabel kan man således aflæse, hvorledes socialgruppetilhørs-

forhold spiller ind for givne indkomstniveauer. I indkomstintervallet mellem ti og tyve tusind kroner, hvor næsten halvdelen af de 14-20-åriges forsørgere befandt sig i året 1964, er således kun 14 pct. af de unge fra de øverste sociale lag (socialgruppe I og II) havnet i gruppen ikke-faglærte og husligt arbejdende, mens de ikke-faglærte og husligt arbejdende tegner sig for 34 pct. af de unge fra socialgruppe V inden for dette indkomstinterval.

Rekrutteringen til gymnasiet ses overvejende at være påvirket af socialgruppetilhørsforhold, mens forældres indkomstniveau ikke spiller den samme rolle, når der bortses fra de få meget store indkomstmottagere. Den økonomiske baggrund synes derimod at spille en betydelig rolle ved »valget« mellem erhvervsuddannelse eller ingen uddannelse. For de tre talstærke socialgrupper III, IV og V omfattende bl. a. alle faglærte og ikke-faglærte arbejdere, lavere funktionærer og hovedparten af landbefolkningen viser *tabel 11*, at andelen af de unge i gruppen ikke-faglærte og husligt arbejdende er klart faldende med stigende forsørgerindkomst, mens andelen af lærlinge og elever samt allerede udlærte stiger med stigende forsørgerindkomst.

Table 11. Hovedgrupper af 14-20-årige fordelt efter forsørgers sociale status og skattepligtige indkomst 1964.

Indkomst-intervaller på 10.000 kr.	Socialgruppe I + II					Socialgruppe III					Socialgruppe IV					Socialgruppe V								
	Skolelever	Gymnasielever	Lærlinge + elever	Ikke-faglærte + husligt arb.	I alt pct.	Absolute tal	Skolelever	Gymnasielever	Lærlinge + elever	Ikke-faglærte + husligt arb.	I alt pct.	Absolute tal	Skolelever	Gymnasielever	Lærlinge + elever	Ikke-faglærte + husligt arb.	I alt pct.	Absolute tal	Skolelever	Gymnasielever	Lærlinge + elever	Ikke-faglærte + husligt arb.	I alt pct.	Absolute tal
0-9.999	65	14	7	14	100	14	31	5	33	31	100	150	26	2	39	33	100	115	26	1	31	42	100	128
10.000-19.999	37	14	35	14	100	57	28	4	31	27	100	601	33	3	40	24	100	427	32	1	33	34	100	532
20.000-29.999	46	11	33	10	100	135	39	6	41	14	100	322	38	3	46	13	100	226	33	0	40	27	100	203
30.000 og derover	46	26	21	7	100	227	36	13	40	11	100	108	30	17	38	15	100	34	36	18	27	19	100	11
Alle indkomstgrupper, pct.	45	19	27	9	100	37	5	35	23	100	34	3	41	22	100	31	1	34	34	100	1	34	34	100
I alt i stikprøven	196	84	113	40	433	442	63	412	264	1.181	269	28	330	175	802	272	9	297	296	874				

Kapitel 3.

Uddannelsesundersøgelsen 1964.

I. Undersøgelsens genstand og sigte.

Instituttet for Organisation og Arbejdssociologi ved Handelshøjskolen i København foretog i efteråret 1964 en postspørgeundersøgelse af et repræsentativt udvalg på 10 pct. af de ca. 55.000 studerende, som ca. 1. oktober 1964 var indregistreret på institutioner, der var omfattet af § 1, stk. 1, i loven om Ungdommens uddannelsesfond (jfr. foran Afsnit 3, kapitel 2, I.D.), med det formål at foretage en slags folketælling af studerende under videregående uddannelse. Denne »folketælling« omfattede udover oplysninger om alder, køn, ægteskabelig stilling og eventuelle børn også oplysninger om svarpersonens geografiske og sociale oprindelse (udtrykt ved faderens bopæl og erhvervmæssige placering), boligforhold (boligtype og boligudgift) samt økonomi (samlede månedlige udgift).

Til supplement af postskema-oplysningerne gennemførte man ved interviewere fra socialforskningsinstituttet ca. 900 meget omfattende interviews med et repræsentativt udsnit af de studerende under videregående uddannelse. Ved disse interviews blev oplysningerne om de studerendes sociale og økonomiske forhold yderligere specificeret. Af interesse for nærværende betænkning er navnlig, at udgifterne blev fordelt på enkelte poster, at finansieringsarten og størrelse blev oplyst, og at dette blev sammenholdt med oplysninger om forældreøkonomien.

Medens postspørgeundersøgelsen således var en »kortlægning« af de studerende, var interviewundersøgelsen en analyse af de studerendes holdning (attitude) under de forhold, der var gældende i efteråret 1964.

II. Forholdet til andre undersøgelser.

Man har tidligere foretaget undersøgelser af studerende på universiteterne og højere læreanstalter. (En udførlig fortegnelse å jour indtil

1961 findes i den gule betænkning (betænkning nr. 275, 1961) side 211-215).

Uddannelsesundersøgelsen 1964 er tilrettelagt sådan, at en sammenligning navnlig med Studenterundersøgelsen 1959 (den gule betænkning, bilag 1) skulle være mulig. Men i forhold til sidstnævnte undersøgelse er der tale om en meget betydelig udvidelse af undersøgelsesrammerne. Den gang interesserede man sig som nævnt kun for universiteterne og de højere læreanstalter i Århus og København, mens der i Uddannelsesundersøgelsen 1964 foruden disse indgår seminarier, teknika, handels- og søfartsuddannelser m. fl. placeret over hele landet.

Da socialforskningsinstituttet i Ungdomsundersøgelsen 1965 belyser samtlige 14-20-åriges forhold, har en vis overlapning mellem de to undersøgelser ikke kunnet undgås, idet yngre studerende i Uddannelsesundersøgelsen 1964 som gruppe betragtet også indgår i socialforskningsinstituttets undersøgelse. Denne gruppes talmæssige betydning er dog beskeden.

III. De indregistrerede studerende.

På grundlag af oplysninger fra administrationen af Ungdommens uddannelsesfond og forskellige tilsyn under undervisningsministeriet rettede instituttet i efteråret 1964 henvendelse til 210 institutioner, som kunne have dagstuderende. I undersøgelsen kom til at indgå 189 institutioner, der aktuelt havde indregistreret 55.000 dagstuderende. Heraf var 16 højere læreanstalter, nemlig universiteterne, Danmarks tekniske Højskole, handelshøjskolerne, Ingeniørakademiet, Veterinær- og Landbohøjskolen, Arkitektsskolen, Farmaceutisk højskole og Biblioteksskolen med sammenlagt 28.100 studerende. Der var 30 folkeskoleseminarier med i alt 11.300 studerende og 8 teknika med 4.200 studerende. Og endelig var der 135 andre institutioner med sammenlagt 11.500

studerende, jfr. tabel 12. Den sidste gruppe omfatter handels- og søfartsuddannelser, musikkonservatorier, lægesekretær- og skovfogeduddannelser samt børnehaveseminarier og en række mindre institutioner med videregående uddannelser.

Tabel 12. Antal institutioner og antal indregistrerede studerende fordelt på institutionsgrupper.

	Antal	
	Institutioner	Studerende
Universiteter og høje læreanstalter	16	28.105
Teknika	8	4.222
Seminarier	30	11.266
Andre institutioner	135	11.452
I alt _____	189	55.045

Anm. Tabellen omfatter alene de institutioner, hvor der i oktober 1964 var indskrevet dagstuderende.

Oplysninger om fordelingen på køn blev også givet af de enkelte institutioner. Der er betydeligt flere mænd end kvinder, der studerer, jfr. tabel 13.

Tabel 13. De indregistrerede studerende inden for institutionsgrupper fordelt på køn.

	Mænd	Kvinder	I alt
	pct.	pct.	pct.
Universiteter og høje læreanstalter _____	69	31	100
Teknika _____	100		100
Seminarier _____	46	54	100
Andre institutioner	47	53	100
I alt _____	62	38	100

Der er dog stor forskel på de enkelte institutionsgrupper. Universiteterne og de høje læreanstalter og - især - teknika har betydelig mandlig overvægt. Ved teknika findes der i alt kun 5 kvindelige studerende. Derimod har seminarier og »andre institutioner« et overtal af kvinder.

For universiteterne og de høje læreanstalters vedkommende gælder det dog, at de mandlige studerendes overtal er blevet reduceret en del gennem årene, og navnlig i de seneste år har der været tale om en bemærkelsesværdig forskydning. I 1936 var således kun 17 pct. af de studerende kvinder, i 1958 var andelen 26 pct., og i 1964 var den 31 pct.

IV. De »aktive« studerende.

Af de indregistrerede studerende har man ved bearbejdelsen udelukket personer, der viste sig at være udlændinge, der var indkaldt til militærtjeneste, eller som, uanset tilmeldingen, ikke havde påbegyndt eller havde opgivet studierne på spørgetidspunktet. Desuden har man udelukket personer, der kun studerer »con amore«, d. v. s. personer, der klart har angivet, at de nok følger undervisningen, men ikke har til hensigt at tage afsluttende eksamen.

Herefter blev antallet af »aktive« studerende i efteråret 1964 sat til ca. 53.500.

Man har desuden søgt at få klarhed over omfanget af dobbeltregistreringer. Disse viste sig at være af forholdsvis ringe betydning. I spørgeskemaet har man fået svarpersonerne til at angive, hvilken uddannelse de betragtede som hoveduddannelsen. Man har ved at korrigere for dobbeltregistreringerne reduceret antallet af »aktive« studerende med 300 til 53.200.

Undersøgelsen omfatter således 53.200 »aktive« studerende, der i alle opdelinger efter institutioner er fordelt efter deres hoveduddannelse. Det er disse personer, der omtales i det følgende.

V. De studerendes andel af befolkningen.

Størsteparten af de studerende var på undersøgelsestidspunktet i aldersklasserne fra og med 18 år til og med 29 år, d. v. s. født i årene 1935-1946 (incl.).

I forbindelse med undersøgelsen af disse studerendes geografiske oprindelse, som omtales senere, har man sammenlignet antallet af studerende med folketallet i disse 12 fødselsårsgange, som det blev opgjort ved folketællingen i 1950.

Tabel 14. De studerendes procentvise andel af hele befolkningen i aldersklasserne 4-15 år i 1950 inden for institutionsgrupper pr. 1. oktober 1964.

Institutionsgruppe	Andel af 12 årgange
	pct.
Universiteter og høje læreanstalter	3,0
Teknika	0,5
Seminarier	1,4
Andre institutioner	1,3
I alt under videregående uddannelse	6,2

6,2 pct. af 12 fødselsårge var således under videregående uddannelse i efteråret 1964. Fordelt på institutionsgrupper afspejler tallene fordelingen i tabel 12.

VI. De studerendes geografiske oprindelse.

For at undersøge de studerendes geografiske oprindelse er der foretaget en inddeling af Danmark i 7 regioner: 1. Hovedstadsområdet, d. v. s. Københavns kommune, Københavns amt og Frederiksborg amt. 2. Øvrige

Sjælland m. m. inkluderer Bornholm, Lolland-Falster og Møn. 3. Fyn. 4. Nordjylland. 5. Østjylland. 6. Vestjylland. 7. Sydjylland.

Denne geografiske inddeling er anvendt i undervisningsministeriets undersøgelse: Rekrutteringsgrundlaget for de højere uddannelser, København 1965 (stencil). Den afviger fra andre inddelinger i Uddannelsesundersøgelsen, hvor Københavnsområdet omfatter de 3 hovedstadskommuner og de 19 forstads- og omegnskommuner.

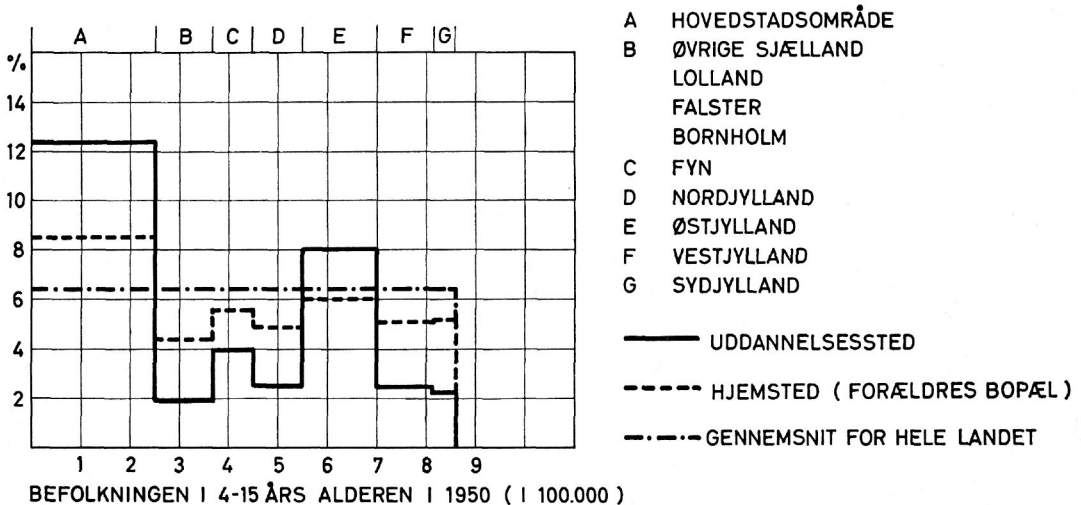

Fig. 9. De studerendes procentvise andel i 1965 af 12 fødselsårge (områdets befolkning på 4-15 år i 1950) henholdsvis i deres hjemstedsregion og i den region, hvor deres uddannelsesinstitution er beliggende. Til sammenligning er indtegnet gennemsnittet for hele landet, 6,2 pct.

Af figur 9 fremgår tydeligt, at de studerende under studierne er koncentreret i København, Århus og til dels Odense. I de 4 regioner, der ikke omfatter disse byer, udgør de studerende lige omkring 2 pct. af det befolkningsselement, der i aldersmæssig og geografisk henseende er nærmeste rekrutteringsgrundlag. De godt 12 pct. i hovedstadsområdet og de 8 pct. i Østjylland ligger betydeligt over landsgennemsnittet på 6,2 pct.

Fordeler man derimod de studerende efter forældrenes bopæl på undersøgelsestidspunktet, bliver udsvingene fra landsgennemsnittet væsentligt mindre. Det er *kun hovedstadsområdet, der her klart udskiller sig fra de andre regioner, 8,5 pct. mod 4,4-6,0 pct. andre steder.* Dette skyldes næsten udelukkende en ujævn fordeling af den halvdel af de studerende, der uddannes ved universite-

ter og højere læreanstalter. Ved alle andre uddannelser rekrutteres de studerende nogenlunde jævnt fra disse regioner, set i forhold til det befolkningsmæssige rekrutteringsgrundlag.

VII. De studerendes sociale oprindelse.

Det er ved tidligere danske undersøgelser påvist, at der er en sammenhæng mellem familiens sociale placering på den ene side og chancen for at den unge vil påbegynde en længere varende uddannelse på den anden side. Karakteristisk er således en repræsentation under det gennemsnitlige ved de højere uddannelser af studerende fra arbejderhjem og en repræsentation over det gennemsnitlige af f. eks. unge med forældre, der selv har en højere uddannelse.

Tabel 15. Faders erhverv for de studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter, teknika, seminarier, og andre videregående uddannelser.
M mandlige, K kvindelige studerende.

Uddannelsesområde	Univ. og højere læreanstalter		Teknika		Seminarier		Andre uddannelser		Den erhvervs-mæssigt besk. befolkn. i alder. 40-59*)
	M	K	M	M	K	M	K		
Faders erhverv	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Akademisk og anden højere uddannelse	26	30	11	5	11	10	12	}	9
Lærere	6	5	2	9	8	4	2		
Funktionærer	27	27	26	24	22	24	21		16
Selvstændige (by)	17	21	26	17	20	22	25		17
Selvstændige (land)	12	9	11	19	21	16	22		15
Arbejdere	11	8	23	25	18	23	17		43
Andet	1	0	1	1	0	1	1		-
I alt i pct.	100	100	100	100	100	100	100		100
Antal oplysninger	1.717	733	400	515	587	472	576		(757.471)
Uoplyst	12	10	2	4	2	7	3		
Antal skemaer	1.729	743	402	519	589	479	579		

*) Kilde: Folketællingen 1960. Statistisk Tabelværk 1964 B (3)

En vurdering af den sociale rekruttering kræver et sammenligningsgrundlag. I tabel 15 har man derfor sammen med en oversigt over den sociale rekruttering til de fire institutionsgrupper opgjort, hvorledes de pågældende erhvervsgruppers relative størrelsesorden er i befolkningen.

Der er tydelig forskel på rekrutteringen fra de forskellige erhvervsgrupper og på rekrutteringen til de 4 uddannelsesområder. Ved universiteterne og de højere læreanstalter finder vi en udpræget repræsentation over det gennemsnitlige af børn fra hjem, hvor faderen har en videregående uddannelse. (lærere, personer med akademisk eller anden højere uddannelse). Denne gruppe udgør 9 pct. af befolkningen i de aldersklasser, man må antage, at forældrene til de studerende befinder sig i, medens den tilsvarende andel af de studerende er 32 pct. og 35 pct. for henholdsvis mandlige og kvindelige studerende. Børn af funktionærer og selvstændige (i byerhverv) er ligeledes repræsenteret noget over det gennemsnitlige ved de højere læreanstalter. Børn af selvstændige landmænd er repræsenteret noget under det gennemsnitlige, men det er dog især arbejderbørn, der er underrepræsenteret. Kun ca. 10 pct. af de studerende kommer fra arbejderhjem, der udgør 43 pct. af den erhvervs-mæssigt beskæftigede befolkning i aldersklassen 40-59 år.

Selv om man må forvente, at uddannelsen på teknika har en særlig tiltrækning for børn fra arbejderhjem, er disse kun repræsenteret under det gennemsnitlige ved denne uddannelse, dog ikke i samme grad som ved universiteter og højere læreanstalter. Børn af selvstændige og funktionærer er repræsenteret over det gennemsnitlige ved teknika, medens man ved teknika i forhold til andre videregående uddannelser finder en væsentlig mindre andel af studerende fra hjem, hvor faderen har en højere uddannelse.

Rekrutteringen til seminarier ligner i nogen grad rekrutteringen til teknika. En lidt større andel af de lærerstuderende har fædre med videregående uddannelse, specielt er antallet af lærerbørn højt. Ved seminarierne er der en repræsentation noget over det gennemsnitlige af studerende fra landbohjem, medens andelen af studerende fra gruppen selvstændige næringsdrivende i byerhverv svarer nogenlunde til befolkningsandelen.

De studerende ved de overvejende korte uddannelser, der er henregnet under »andet«, rekrutteres overvejende fra de samme grupper som ved seminarierne, dog med en noget større andel af studerende fra hjem, hvor faderen er selvstændig næringsdrivende i et byerhverv.

Den mest udprægede forskel mellem de her anførte uddannelsesområder ses i rekrutteringen til henholdsvis universiteterne og de

Tabel 16. Faders sociale status for studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter, teknika, seminarier og andre videregående uddannelser.

Uddannelsesområde	Univ. og højere læreranstalter		Teknika	Seminarier		Andre uddannelser		Estimeret andel af befolkningen*)
	M pct.	K pct.		M pct.	K pct.	M pct.	K pct.	
Statuslag								M + K pct.
1-4	31	35	12	6	13	14	16	3
5	20	21	14	15	17	14	13	8
6	34	32	45	45	44	40	45	30
7	11	9	19	20	16	23	19	34
8, 9	3	3	9	13	10	8	6	25
Andet**)	1	0	1	1	0	1	1	
		100	100	100	100	100	100	100
Antal studerende	18.700	8.000	4.200	5.100	6.100	5.100	6.000	

*) Kilde: Kaare Svalastoga: »Prestige, Class and Mobility«, København 1959.

***) »Andet« refererer til erhvervsbetegnelser, der ikke lader sig klassificere efter social status, f. eks. »pensionist«.

højere læreanstalter og til de øvrige uddannelser, der er medtaget i uddannelsesundersøgelsen. Den mest markante forskel mellem de forskellige erhvervsgrupper finder vi i overvægten af studerende fra hjem, hvor faderen har en videregående uddannelse i forhold til andelen af studerende fra arbejderhjem.

I det foregående blev de studerendes sociale oprindelse karakteriseret ved faderens erhverv. Man kan også karakterisere de studerendes opvækstmiljø ved at se på faderens sociale status.

Social status er en rangordning efter velstandsniveau og prestige, der er begrundet i, at goder som stillingsmæssig tryghed, et vist uddannelsesniveau, gode boligforhold og lign. er ulige fordelt blandt samfundets medlemmer.

Kaare Svalastoga foretog i 1954 en undersøgelse af den sociale lagdeling her i landet og opererede med 9 sociale lag, svarende til 9 statusniveauer. Inddelingen omfatter tre hovedstrata, nemlig overklasse, middelklasse og arbejderklasse, og disse er derpå delt i en højere, mellemste og laveste del. De 9 statuslag er ikke lige store, langt den største del af befolkningen findes i statuslag 6, 7 og 8 (ca. 88 pct.), svarende til lavere middelklasse, højere og mellemste arbejderklasse.

I tabel 16 er vist rekrutteringen fra de sociale lag til de samme uddannelsesgrupper som i tabel 15. De oprindelige 9 sociale lag er i denne opstilling reduceret til 5, idet statuslag 1-4 og 8-9 er slået sammen. Denne reduktion i antallet af statuslag er foretaget på grund af det meget ringe antal personer,

der befinder sig meget højt og meget lavt placeret i samfundet. De øvrige 5 statuslags sammensætning svarer til Svalastogas inddeling og kan jævnføres med socialforskningsinstituttets inddeling i socialgrupper, jfr. kap. 2. V.

Statuslag 1-4 eller socialgruppe I, overklassen og højere middelklasse, omfatter typisk meget store selvstændige næringsdrivende, de fleste funktionærer og tjenestemænd med akademisk uddannelse, og personer, der tilhører den politiske topledelse. Statuslag 5 eller socialgruppe II, mellemste middelklasse, omfatter funktionærer og tjenestemænd med videregående ikke-akademisk uddannelse og større selvstændige næringsdrivende. Den lavere middelklasse, statuslag 6 eller socialgruppe III, omfatter de fleste mindre selvstændige næringsdrivende og funktionærer, der ikke har nogen videregående uddannelse. De faglærte arbejdere er placeret i statuslag 7 eller socialgruppe IV, hvor også selvstændige uden medhjælp vil blive placeret. Endelig omfatter statuslag 8 eller socialgruppe V ufaglærte arbejdere og enkelte selvstændige, såsom skopudsere. Statuslag 9 består af samfundets udstødte, kriminelle og vagabonder - dette statuslag er ikke repræsenteret blandt forældrene til de studerende.

Det må bemærkes, at den placering i sociale lag, der er foretaget i denne undersøgelse, er behæftet med en del usikkerhed, idet der kun foreligger oplysninger om stillingsbetegnelse og ansættelsesforhold. En fuldstændig overensstemmelse med Svalastogas resultater ville desforuden kræve viden om uddannelse, antallet af underordnede m. v.

Tabel 16 viser endnu tydeligere end tabel 15, at forældrene til de studerende ved videregående uddannelser i langt overvejende grad tilhører statuslag, der udgør den økonomisk og socialt bedst stillede del af befolkningen. 87 pct. af de studerende ved de højere læreanstalter rekrutteres fra over- og middelklasse, og heraf kommer over 50 pct. fra befolkningslag, der skønsmæssigt udgør 10 pct. af befolkningen.

Der er dog en klar forskel mellem rekrutteringen til de højere læreanstalter og rekrutteringen til de øvrige uddannelsesområder, idet disse uddannelsesområder har en noget bredere rekruttering. Dette viser sig ved, at en noget større andel af de studerende kommer fra arbejderklassen og særligt ved en stærkere rekruttering fra den lavere middelklasse.

VIII. Udviklingen i den sociale rekruttering fra 1959 til 1964.

Ved Uddannelsesundersøgelsen 1964 har det været vigtigt at belyse, hvorledes den sociale rekruttering har forandret sig, især hvorvidt der siden 1959 har kunnet konstateres en forandring i den sociale rekruttering til højere uddannelse, der ville kunne tilskrives

Tabel 17. De studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter fordelt efter faderens erhverv i 1959 og 1964.

Faderens» erhverv	Universiteter og højere læreanstalter	
	1959	1964
Akademikere og anden højere uddannelse	31	29
Lærere	7	6
Funktionærer	25	27
Selvstændige i byerhverv	19	18
Selvstændige i landbrug	9	10
Arbejdere	9	10
I alt i pct	100	100
Antal	3.740	2.244
Uoplyst og andet	94	35
Antal skemaer	3.834	2.279
Antal studerende ca	10.700	24.800

Anm.: Universiteter og højere læreanstalter i 1964 omfatter lidt færre studerende end i tabel 4.10., idet området her kun omfatter de uddannelsesretninger, der var med i 1959-undersøgelsen.

den kraftige forhøjelse af Ungdommens uddannelsesfond i 1961. Ændringer i rekrutteringen til de øvrige uddannelsesområder, der nu falder ind under Ungdommens uddannelsesfond, kan desværre ikke undersøges, da disse uddannelser ikke har været medtaget i de tidligere undersøgelser.

Forældrenes økonomiske forhold har en moderat virkning. Funktionærer i socialgruppe III sender således relativt dobbelt så mange til højere uddannelse som faglærte arbejdere, skønt indkomstforholdene i hvert fald i perioder med fuld beskæftigelse er nogenlunde de samme. Af de studerende ved universiteter og højere læreanstalter kommer 5 pct. fra hjem, hvor faderen er faglært arbejder, og 10 pct. fra gruppen funktionærer i socialgruppe III. Disse gruppers andel af den erhvervsmæssigt beskæftigede befolkning i alderen 40-59 år er henholdsvis 10,3 og 9,1 pct. På den anden side må det ikke underkendes, at store økonomiske handicaps synes at kunne være en stærkt virkende barriere for mange.

I tabel 17 er vist fordelingen på erhvervsgrupper for de studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter i 1959 og 1964.

Det er ikke de store forandringer, der kan konstateres i dette femår. En mindre, relativ nedgang i gruppen af studerende, hvor faderen har en videregående uddannelse, modsvares af en mindre relativ stigning i antallet af studerende fra funktionær- og arbejderhjem. Forandringen er dog så lille, at det ikke indbyder til en videre fortolkning. Det er heller ikke muligt ud fra disse oplysninger alene at udsige noget om, hvorvidt det er forandringer i erhvervsstrukturen eller i indstillingen til den højere uddannelse, der er virksom.

Når det er vanskeligt at konstatere en væsentlig forandring i den sociale rekruttering siden 1959, kan dette tilskrives, at det dreier sig om så kort et tidsrum, og at en pludselig forandring i den sociale rekruttering vil udviskes i en bestandsundersøgelse, fordi forandringen kun vil kunne konstateres hos de nytilkomne. Til trods for dette er der dog grund til at hæfte sig ved følgende:

Det totale antal studerende er fordoblet i perioden fra 1959 til 1964. Dette er en forøgelse af antallet af studerende, der går langt ud over, hvad de store fødselsårgange i fyrerne betinger. Der er altså både absolut og relativt set tale om en øget tilgang til den

højere uddannelse uden sidestykke inden for så kort et tidsrum. Det er på denne baggrund *bemærkelsesværdigt, at den sociale rekruttering stort set er den samme i de to år*, idet man vel ville kunne forvente, at en så kraftig vækst i antallet af studerende på en eller anden måde afspejlede sig i en forandring i den sociale rekruttering.

Dette kan dog ikke umiddelbart tages som et tegn på, at den øgede offentlige støtte til de studerende ikke har haft nogen virkning på den sociale rekruttering. Det er især ved overgangen til gymnasiet eller det dertil svarende uddannelsesstrin, at den sociale udvælgelse sker, jfr. kap. 2, V og VIII. En mulig sammenhæng mellem den offentlige støttes størrelse og forandringen i rekrutteringen kan derfor næppe have nået at give udslag endnu.

Hvis den kraftige vækst i antallet af studerende fortsætter i de kommende år, er der grund til at vente, at den sociale rekruttering ændrer sig. Antallet af akademikerbørn er begrænset, således at selvom samtlige ville søge en videregående uddannelse (hvad der synes at være en tendens til), vil denne gruppe være udsat for en relativ tilbagegang til fordel for samfundsgrupper, hvor antallet af unge, der ikke får en videregående uddannelse, i dag er større.

IX. De studerendes alder, ægteskabelige stilling, børn og boligforhold.

Gennemsnitsalderen for samtlige studerende var den 1. januar 1965 $22\frac{3}{4}$ år. Der kan påvises nogen aldersforskel mellem uddannelsesretningerne. De teknikum-studerende var gennemsnitlig 24 år. Størstedelen af dem (59 pct.) befandt sig i aldersgruppen 22-24 år. Flertallet af disse studerende har været gennem en realeksamen og ca. fire års læretid, før de kom på teknikum.

De studerende ved universiteter og højere læreanstalter havde gennemsnitsalderen 23 år. En trediedel af dem befandt sig i aldersgruppen 20-21 år, en anden trediedel i aldersgruppen 22-24 år. Her har det især været studietidens længde, der har spillet ind. De lærerstuderende og studerende ved »andre institutioner« var yngst. Begge grupper var gennemsnitlig 22 år.

For alle grupper gjaldt det, at kvinderne var yngre end mændene.

På grund af den forøgede tilgang er der

siden 1959 sket en forskydning af de studerende ved højere læreanstalter mod yngre aldersgrupper, dog er denne forskydning ikke væsentlig for mændenes vedkommende.

De ugifte studerende udgør den største del af de studerende. I efteråret 1964 var 81 pct. eller ca. 43.200 studerende ugifte, *18 pct. eller 9.500 studerende var gifte*, og knapt 1 pct. eller ca. 500 studerende var separeret eller havde været gift tidligere (forhen gifte).

De studerende, der vedbliver at studere efter ægteskabets indgåelse, har giftet sig senere end den øvrige befolkning. De studerendes ægteskabshyppighed er derfor mindre end i den øvrige befolkning inden for samme aldersklasser.

Af de gifte studerende var ca. 6.700 mænd og ca. 2.800 kvinder. En del af disse var gift med andre studerende, således at de ca. 9.500 gifte studerende kom fra ca. 8.200 ægtepar. Man har sammenlignet udviklingen i ægteskabshyppigheden fra 1947 til 1964 for studerende ved højere læreanstalter. I årene fra 1947 til 1959 kunne man iagttage en meget kraftig stigning i ægteskabshyppigheden både blandt mandlige og kvindelige studerende, men i årene fra 1959 til 1964 har stigningen i ægteskabshyppigheden derimod været mere moderat. For mændenes vedkommende har der ingen stigning været. Ægteskabshyppigheden i aldersklasserne 20-24 år og 25-29 år er den samme i 1964 som i 1959. For kvindernes vedkommende er der derimod foregået en sådan stigning i andelen af gifte indenfor de største aldersklasser, at ægteskabshyppigheden ville være steget fra 17 pct. til 22 pct., hvis de gifte kvindelige studerendes aldersfordeling havde været den samme i 1964, som den var i 1959. Den aktuelle stigning er dog mindre end stigningen iflg. denne standardberegning. For samtlige aldersklasser er andelen af gifte kvinder kun steget fra 17 pct. til 19 pct., fordi der samtidig er kommet flere kvinder i de yngre aldersklasser.

Lidt under halvdelen (44 pct., af samtlige gifte studerende havde 1 eller flere børn. Lidt flere gifte mænd (46 pct.) end gifte kvinder (39 pct.) havde børn. Andelen af gifte studerende med børn ved de højere læreanstalter og seminarier svarede nogenlunde til gennemsnittet for samtlige studerende. Ved »teknika« var der lidt færre gifte mænd (ca. 40 pct.), der havde børn. Ved »andre uddan-

nelsesinstitutioner« ser det både for de gifte mænd og de gifte kvinders vedkommende ud til, at forholdsvis flere (ialt 52 pct.) havde 1 eller flere børn.

Blandt ugifte studerende havde kun ca. 1 pct. børn. Der var en svag tendens **til**, specielt ved »andre uddannelsesinstitutioner«, at flere ugifte kvinder end ugifte mænd havde børn.

Forsøger man at skønne over, hvor mange børn der var hos de ca. 2.600 samgifte studerende, bliver det kun godt 500 børn, medens de øvrige gifte studerende havde knapt 5.000 børn tilsammen. Hos de ugifte studerende fandtes der ca. 500 børn, således at de studerendes samlede børnetal ville komme op på ca. 6.000.

I efteråret 1964 boede godt $\frac{1}{3}$ af de studerende hos deres forældre, mens knapt $\frac{1}{3}$ boede på lejet værelse. Lidt over en tiendedel af de studerende boede på kollegium, og ca. $\frac{1}{r}$ havde egen lejlighed. Der viser sig at være en klar og kraftig sammenhæng mellem alder og boligform: højere alder, færre hjemmeboende; af de under 20-årige boede 65 pct. hjemme, medens kun 4 pct. af aldersgruppen 35 år og derover var hjemmeboende.

For de højere læreanstalters studerende er det muligt at sammenligne boligforholdene i 1964 med forholdene ved studenterundersøgelsen i 1959. Det viser sig da, at *andelen af kollegianere er faldet fra knapt en femtedel i 1959 til knapt en ottendedel i 1964*. Kollegiesituationen for de højere læreanstalter er relativt set betydeligt ringere nu end ved den tidligere undersøgelse, fordi kollegiebyggeriet ikke har kunnet holde trit med det stigende studenterantal. Andelen af hjemmeboende er også gået ned i denne periode, bl. a. fordi flere studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter har deres hjem uden for studiebyen.

X. De studerendes forbrug.

For samtlige aktive studerende, der er omfattet af undersøgelsen, har man kunnet beregne den samlede månedlige udgift til knapt 40 mill. kr. Den samlede støtte fra Ungdommens uddannelsesfond i undersøgelsesåret 1964 (ca. 73 mill. kr.) ville, hvis den var ligeligt fordelt på samtlige studerende, kun kunne dække knapt to måneders udgift.

I undersøgelsen har man konstateret en betydelig forskel i udgifterne for tre hoved-

grupper af studerende: ugifte hjemmeboende, ugifte udeboende og gifte studerende (som næsten alle er udeboende). Sammenhængen mellem alder, boligforhold, ægteskabelig stilling og gennemsnitlig månedlig udgift er illustreret i figur 10.

Figuren viser, at udgiften er stigende med alderen for de ugifte hjemmeboende og for de gifte studerende. For de ugifte udeboende derimod er der (noget uventet) kun uvæsentlige forskelle på udgiften i aldersklasserne mellem 21 og 27 år, i hvert tilfælde i Københavnsområdet. Disse aldersklasser omfatter i alt knapt 15.000 ugifte udeboende og er således en ret betydelig del (ca. 28 pct.) af samtlige studerende.

Man må være opmærksom på, at de fuldt optrukne kurver i figur 10 er et øjebliksbillede (nogle måneder i efteråret 1964) af en befolkningsgruppe i udvikling. Det er ikke sådan, at enhver person ved studietidens begyndelse indplaceres i en bestemt gruppe efter ægteskabelig stilling/bopæl og forbliver der, til studiet er afsluttet. Det gælder en stor del af de studerende, at samme person i løbet af studietiden gennemlever en kortere eller længere tid i hver af grupperne. Og på ethvert tidspunkt er der mange studerende, hvis udgifter i høj grad er påvirket af, at de befinder sig under overgang fra en gruppe til en anden, idet udgifterne påvirkes af den midlertidige opsparing eller gældssætning, der kendetegner overgangene.

Som det er belyst i det foregående, er der mange studerende, som er nødsaget til at blive udeboende (flytte hjemmefra) for at komme til at studere. Disse studerende begynder derfor i hovedgruppe 2. *Men også blandt de studerende, som studerer i deres hjemby* (f. eks. København eller Århus), *er der mange, som under studiet flytter hjemmefra; dette skridt fra hovedgruppe 1 til hovedgruppe 2 indtræder sædvanligvis omkring 21-22 års alderen*. Endelig er der som tidligere anført en del, der bliver gift under studietiden og således kommer til at tilhøre hovedgruppe 3.

Den punkterede kurve i figur 10 skitserer et tænkt eksempel på udgiftskurven for en studerende, der i 19-års alderen immatrikuleres ved et universitet, flytter hjemmefra som 21-årig, gifter sig i en alder af 24 år og tager eksamen som 26-årig.

For de *hjemmeboende* studerendes ved-

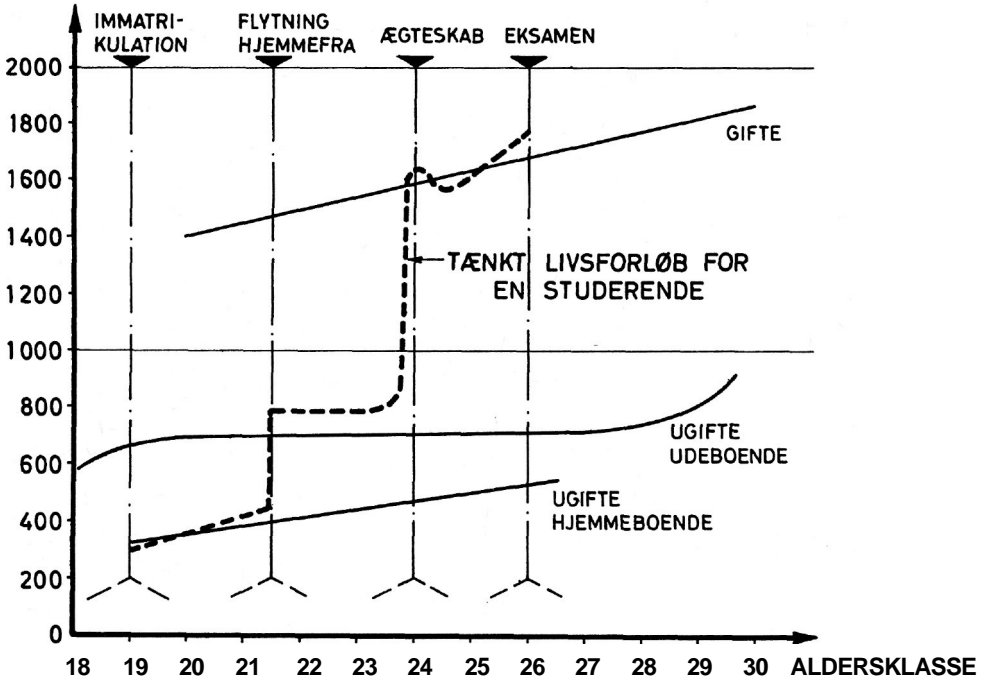

Fig. 10. Sammenhængen mellem aldersklasser og gennemsnitlig månedlig udgift i efteråret 1964 for de tre hovedgrupper af studerende (ugifte hjemmeboende, ugifte udeboende og gifte). Endvidere er indtegnet et tænkt livsforløb for en studerende, som i studietiden skifter hovedgruppe to gange.

kommende er det vanskeligt at opgøre de studerendes faktiske leveomkostninger på grund af forbrugsfællesskabet med den øvrige husstand. De kontante månedlige udgifter vokser fra 340 kr. hos de unge under 20 år til 550 kr. for de studerende på 25 år og derover. Men denne stigning viser mere om graden af forbrugsfællesskabet med familien end om de faktiske leveomkostningers udvikling.

De ugifte udeboende studerendes gennemsnitlige udgifter var i efteråret 1964 i Københavnsområdet 780 kr. om måneden. I byerne Ålborg, Århus og Odense lå de på 670 kr. månedligt. I andre provinsbyer var de 620 kr. og i det øvrige land 580 kr. Det er således tydeligt, at udgiftsniveauet er forskelligt for de studerende i de forskellige hovedlandsdele.

Kollegianerne fordeler sig efter samlet månedlig udgift på helt samme måde som samtlige ugifte udeboende studerende. Derimod

har mændene gennemsnitligt en lidt større udgift end kvinderne.

De gifte studerendes månedlige udgifter fordeler sig over et stort interval, 77 pct. ligger mellem 950 kr. og 2.400 kr. med et gennemsnit på 1.750 kr. Dette hænger sammen med, at gifte studerende er hovedpersoner i husstande med yderst forskelligt leve-niveau. For de ægtepar, hvor begge ægtefæller studerer, er den gennemsnitlige månedlige udgift knapt 600 kr. lavere end gennemsnitsudgiften for de øvrige ægtepar, og den synes i øvrigt at svare til det dobbelte af en ugift udeboende studerendes udgift.

Uden for opdelingen falder en lille gruppe forhen gifte (herunder separerede), der udgør 1 pct. af samtlige studerende, og som i udgiftsmæssig henseende i høj grad ligner de gifte.

En nøjere specifikation af de gennemsnitlige månedlige udgifter er givet i tabel 18.

Tabel 18. De gennemsnitlige månedlige udgifter for ugifte hjemmeboende, ugifte udeboende og gifte.

Udgiftens art	Ugifte hjemmeboende ¹⁾ kr.	Ugifte udeboende kr.	Gifte og forhen gifte kr.
Daglig kost ²⁾	19	176	410
Husleje/betal. til hjem. ³⁾	48	123	241
Lys og varme	—	—	57
Tobak, festlighed etc.	53	56	75
Beklædning, køb og reparationer).	51	63	91
Anskaffelser og vedligeholdelse (udover beklædning).	42	53	267
Forsk. vare- og tjenesteydelser ⁴⁾	52	79	197
Studieudgifter.	70	78	82
Daglig transport	32	16	58
Skat	14	20	198
Rente af gæld	2	3	15
Øvrige udgifter.	39	37	53
I alt kr.	422	704	1.744
Antal studerende_____	19.900	23.300	10.000

1) Posterne omfatter kun de hjemmeboendes kontante udbetalinger.

2) For de hjemmeboende indeholder denne post kun betaling til »fortæring ude«, idet betaling for hjemmets ydelser er medtaget i den følgende post.

3) Denne post indeholder for de hjemmeboende: kontant betaling for hjemmets ydelser, hvis sådan betaling foreligger, for de udeboende: boligafgift incl. varme og lys og for de gifte: boligudgift excl. varme og lys, der for denne gruppes vedkommende er specificeret i næste post.

4) Aviser, tidsskrifter, læge, forsikringer etc.

XI. Den månedlige udgift for ugifte udeboende studerende.

De oplysninger, man kan give den klareste fortolkning, er oplysningerne om de udeboendes udgifter. For de udeboende er pengeudbetalingerne (udgifterne) et temmeligt præcist udtryk for den enkelte studerendes forbrug og skattebetalinger. Enkelte pakker med fødevarer eller beklædningsgenstande, i andre tilfælde nogle måltider og eventuelt lidt tøvask ændrer ikke billedet væsentligt.

I tabel 19 har man vist de gennemsnitlige udgifters variation med aldersklasserne. Imidlertid kan gennemsnitstallene være påvirket af enkelte ekstremt høje udgifter. For at undgå dette angiver man ofte medianen (her benævnt den typiske udgift), d. v. s. det midterste udgiftsbeløb, når beløbene ordnes efter stigende værdi.

Det ses af tabellen, at variationerne i udgiftsbeløbene for aldersklasserne 21-27 år (incl.) er forholdsvis små og usystematiske.

Sættes gennemsnitsudgiften, 707 kr., eller typetallet (den typiske udgift), 680 kr., i disse aldersklasser lig med 100, får man et indeks for de yngre aldersklasser, der viser, at de få 17-årige lever for $\frac{3}{4}$ af de nævnte beløb, de 18-årige bruger ca. 85 pct., de 19-årige ca. 90 pct., medens det er tvivlsomt, om man kan påstå, at den store gruppe 20-årige (ca. 3.900 studerende) har lavere udgifter end de 21-27-årige.

Tabel 19 omfatter hele landet, men deles materialet efter hoved landsdele, genfindes samme struktur i sammenhængen mellem udgift og aldersklasse, dog sådan at niveauet er forskelligt, jfr. den tidligere omtalte forskel i gennemsnitstallene.

Tabel 20 viser niveauforskellene på type-tallene i tre hovedlandsdele for henholdsvis aldersklasserne 17-20 år (incl.) og aldersklasserne 21—27 år (incl.).

I begge aldersklasser er typetallet ca. 10 pct. lavere i de store provinsbyer end i Københavnsområdet. I det øvrige land derimod er typetallet 23 pct. lavere end i Københavnsområdet for de yngste og 17 pct. lavere for de 21-27 årige.

XII. Udviklingen i udgifterne fra 1959 til 1964.

Totaludgiften for samtlige studerende kan bruges til en beskrivelse af udviklingen fra 1959 til 1964, fordi fordelingen af de studerende på de tre hovedgrupper, ugifte hjemmeboende, ugifte udeboende og gifte, viste sig at være den samme i efteråret 1964 som i foråret 1959.

For de 53.200 aktive studerende, der er omfattet af undersøgelsen, har man opgjort den samlede månedlige udgift til knapt 40 mill. kr. Ved Studenterundersøgelsen 1959 opgjorde man den samlede månedlige udgift til ca. 5,5 mill. kr. for de 10.700 aktive studerende, der dengang var omfattet af undersøgelsen.

Fra 1959 til 1964 er udgifterne således steget godt 7 gange for det 5-dobbelte antal studerende og den gennemsnitlige udgift for samtlige studerende steget ca. 55 pct. Dette er omtrent det samme som de ca. 56 pct., landsgen-

Tabel 19. Den korrigerede, gennemsnitlige og den typiske månedsudgift for ugifte, udeboende studerende i hele landet, fordelt efter aldersklasser.

Alders-klasse år	Korr.mdl. udg. kr.	Indeks	Typisk mdl. udg. kr.	Indeks	Antal obs.
17	524	74	520	77	13
18	594	84	577	85	13
19	620	88	611	90	196
20	674	95	672	99	338
21	696	707	666	680	381
22	693		666		332
23	699		691		219
24	746		721		131
25	713		710		118
26	741		688		62
27	711		724		36
28	970		775		28
29	994		(739)		17
30	900				7
Over 30	1168		803		33

Tabel 20. Den typiske månedlige udgift for ugifte udeboende studerende i aldersklasserne 17-20 år (incl.) og 21-27 år (incl.) i tre hovedlandsdele.

Hovedlandsdel	Typisk mdl. udg. (kr.)		Indeks Kbh. = 100	
	17-20	21-27	17-20	21-27
Københavnområdet	715	739	100	100
Ålborg, Århus og Odense	643	658	90	89
Øvrige land	551	615	77	83
I alt	642	680	90	82

nemsnittet for industriarbejderes timefortjenester er steget på samme tid, og de 60 pct., brugt af aktorindkomsten er steget fra 1959 til 1964. Samtidig er forbrugerprisindekset kun steget ca. 26 pct. De studerendes gennemsnitlige forbrug er således vokset i samme takt som arbejderfamiliernes gennemsnitlige indtjening (og forbrug).

På grund af den førnævnte, ensartede fordeling af de studerende inden for hovedgrupper på de to tidspunkter er det også muligt at foretage en vurdering af udviklingen i de studerendes forbrugsstruktur fra 1959 til 1964 ved at sammenligne forbruget for alle studerende i 1959 med forbruget for alle studerende i 1964.

Tabellen viser en meget stor lighed mellem forbrugsstrukturerne i 1959 og i 1964. Der er dog sket en stigning i forbrugsandelen til anskaffelser og vedligeholdelse fra 6 til 11 pct. De studerendes forbrug omfatter således ikke

Tabel 21. De studerendes forbrug i 1959 og 1964.

Udgiftens art	1959	1964
	pct.	pct.
Daglig kost	20	20
Husleje, lys og varme	16	16
Studieudgifter (incl. studierejser)	9	10
Beklædning (køb og reparationer)	9	8
Skat	9	6
Anskaffelser og vedligeholdelse (udover beklædning)	6	11
Daglig transport	4	4
Andet	27	25
I alt	100	100
Samlet forbrugssum mill. kr...	5,5	40
Antal studerende ca	10.700	53.200

udelukkende de elementære, mest nødvendige behov, som f. eks. kost, logi, transport og lignende, men *forbrugsmønstret følger i beskedent omfang den almindelige udvikling i samfundet.*

XIII. Studieudgifter.

Udgifter i direkte forbindelse med uddannelsens gennemførelse er ifølge sagens natur en post, der er speciel for de studerendes budget. Der kan derfor være grund til en nærmere redegørelse for indholdet og omfanget af denne post.

Tabel 22. Den gennemsnitlige månedlige studieudgift ved forskellige uddannelser.

	Univer- siteter	Højere lære- anst. i øvrigt	Stats- seminarier	Private seminarier	Teknika	Andre insti- tutioner
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Lærebøger	32	32	41	38	42	21
Undervisningsmaterialer	5	18	5	5	18	12
Kursusafgift og undervisningsgebyr	4	13	1	50	0	9
Studierejser og -ophold	7	13	4	9	8	5
Andet	3	2	5	1	2	2
Kombination af 1-5	10	11	6	12	15	8
I alt	61	89	62	115	85	58
Studieudgifter, bortset fra kursusafgifter og undervisningsgebyr	57	76	61	65	85	49

Studieudgifter omfatter især udgifter til lærebøger og andet undervisningsmateriel. Uanset uddannelsens art består den største del af posten af disse udgifter. Specielt for lærerstuderende, der læser ved private seminarier, gælder det dog, at kursusafgifter og undervisningsgebyrer har en næsten lige så betydelig størrelse. I 1964 drejede det sig om ca. 8.000 af de godt 11.000 seminariestuderende. Deres studieafgift androg 600 kr. årligt. Dette forhold er afgørende for, at lærerstuderende er den gruppe, der har de største gennemsnitlige studieudgifter, omkring 1.250 kr. om året.

Udgifter til studierejser og -ophold er beskeden for alle de anvendte hovedgrupper af uddannelser. Dette udelukker dog ikke, at specielle uddannelser medfører betydelige udgifter til dette formål. I tabel 22 er anført en udgift, der benævnes »kombination af 1-5«. Det drejer sig om beløb, som det ikke har været muligt at specificere detaillert, men som dog hovedsagelig består af udgifter til lærebøger og undervisningsmateriel.

Som nævnt er kursusafgifter og undervisningsgebyrer den enkeltpost, der udviser størst forskel mellem institutionsgrupperne. Men selv når man ser bort fra disse udgifter, elimineres forskellene ikke. De tilbageværende forskelle stammer i høj grad fra anvendelsen af dyrt undervisningsmateriale udover bøger ved teknika og højere læreanstalter uden for universiteterne.

Teknikumstuderende har den største gennemsnitlige udgift til lærebøger og undervisningsmateriale. Dette er til dels en følge af, at den enkelte studerende anvender bøger og

materiale af et samlet omfang som ved læreanstalterne, men inden for en kortere uddannelsesetid.

XIV. Pristal for hovedgrupper af studerende.

De studerende modtager årligt et væsentligt beløb fra samfundet gennem Ungdommens uddannelsesfond. Til vurdering af denne støttes realværdi på forskellige tidspunkter er det bl. a. nødvendigt at betjene sig af et prisindeks. Hvis de studerendes forbrugsstruktur kun afveg lidt fra den øvrige befolknings, kunne man benytte et af de af Danmarks Statistik beregnede pristal for udviklingen i forbrugerpriserne, idet mindre ændringer i vægtgrundlaget kun har meget ringe indflydelse på pristallets størrelse. Imidlertid er der ikke en sådan overensstemmelse, at f. eks. reguleringspristallet kan dække udviklingen fyldestgørende.

For det første indgår studieudgifter slet ikke i reguleringspristallets beregningsgrundlag.

For det andet er der væsentlige forskelle på de vægte, hvormed posterne klæder, fodtøj, vask, anskaffelser og vedligeholdelser samt transport indgår i henholdsvis reguleringspristallet og de studerendes forbrug, se tabel 23.

For det tredje er den ugifte studerendes værelse slet ikke sammenligneligt med »pristalsfamiliens« bolig, og prisudviklingen har været helt forskellig.

Konklusionen må derfor blive, at et korrekt skøn over prisudviklingen for de uddannelsesøgendes leveomkostninger kræver in-

deks, der beregnes med hensyn til de studerendes forbrugsstruktur.

Det er på forhånd klart, at selv om der er en afvigende forbrugsstruktur for de studerende, vil en stor del af deres udgifter omfatte de samme varer, som andre køber. Det er således muligt at anvende størstedelen af de prisoplysninger, der indsamles til beregning af reguleringspristallet. For derfor at få et »studenterpristal«, der er forholdsvis let at beregne, anvendes samme inddelinger af forbruget, som Danmarks Statistik anvender, men da uddannelsesundersøgelsens materiale er mindre omfattende end det, der ligger bag vægtberegningen til reguleringspristallet, har det kun været muligt at følge hovedinddelingerne.

Tabel 23. Pristalsvægte.

	Ugifte udeboende	Gifte	Reguleringspristallet
Fødevarer	252	235	286
Bolig (for gifte excl. varme)	176	138	125
Lys og varme	—	32	53
Tobak, festlighed etc.	79	43	69
Klæder, fodtøj, vask.. . . .	90	52	205
Anskaffelser og vedligeholdelse	100	169	68
Forsk. vare- og tj.-ydelser	138	129	118
Transport	23	33	76
Rente af gæld	4	8	-
Studieudgifter	110	47	-
Skatter	28	114	-
I alt	1.000	1.000	1.000
I alt kr.704	1.744	

De i tabel 23 opstillede pristalsvægte giver mulighed for at beregne to studenterpristal, et for ugifte udeboende og et for gifte, men der er ikke gjort forsøg på at opstille et tilsvarende vægtgrundlag for ugifte hjemmeboende. De to studenterpristal vil kunne beregnes ved at anvende dels prisoplysninger fra Danmarks Statistik, dels særskilt indhentede prisoplysninger på lejede værelser og studieudgifter. Pristallene vil kunne angive prisudviklingen for de grupper, der omfattes af Ungdommens uddannelsesfond og således danne grundlag for en vurdering af støttebehovet og den reelle støtte inden for et kortere åremål.

XV. Studiefinansieringen.

Af det samlede finansieringsbehov på knapt 40 mill. kr. om måneden blev ca. 24 mill. kr. eller ca. $\frac{3}{5}$ skaffet til veje ved indtægter fra de studerendes erhvervsarbejde. Den samlede studiestøtte, stipendier og lån fra Ungdommens uddannelsesfond samt øvrige legater udgjorde ca. 6 mill. kr. Til dækning af resten af de 40 mill. kr. modtog de studerende tilskud fra forældrene på ca. 3 mill. kr., optog private lån for 3 mill. kr. og skaffede ad anden vej de resterende ca. 5 mill. kr., heraf ca. 3 mill. kr. ved anvendelse af midler, der tidligere var erhvervet gennem arv, gave, opsparing fra før studietiden etc.

Det fremgår således, at *det økonomiske fundament for de unge under videregående uddannelse i efteråret 1964 var indtægt ved erhvervsarbejde*. Derudover dækkede de studerende ca. $\frac{1}{5}$ af deres månedlige udgifter gennem kapitalforbrug, enten af midler, de tidligere var kommet i besiddelse af (ca. 3 mill. kr.) eller ved stiftelse af gæld (knapt 5 mill. kr.), nemlig dels lån i pengeinstitutter og hos familie, dels lån fra Ungdommens uddannelsesfond. *Størstedelen af den sidste femtedel blev dækket af direkte tilskud til de studerende fra forældre, fra Ungdommens uddannelsesfond og legater.*

I dette billede er det nødvendigt med i hvert fald et par modifikationer. De 40 mill. kr., som skal finansieres, er beregnet exclusive forbrug af modtagne naturalier. For så vidt angår de udeboende studerende, er forbruget af modtagne naturalier ganske vist kun af mindre betydning, men for de hjemmeboende gælder det, at betaling til hjemmet langt fra dækker de ydelser, de studerende modtager af hjemmet. Det gælder i første række ydelserne kost og logi, men også på en række andre områder får den hjemmeboende gennem forbrugsfællesskabet dækket en stor del af sine behov uden kontant modydelse. Man kan derfor ikke tage de 3 mill. kr., som de studerendes forældre ydede i kontant tilskud, som et dækkende udtryk for forældrenes støtte til de studerende. Hvor meget denne støtte i alt udgør, kan man kun foretage ganske løse skøn over, men den var med sikkerhed større end 3 mill. kr. Det må ligeledes erindres, at også de studerendes 7.000 ikke-studerende ægtefæller og ca. 6.000 børn er med til at forbruge det samlede finansieringsbeløb.

Disse to modifikationer trækker i hver sin retning, hvis man vil opgøre et specielt finansieringsbeløb for de studerende. På grund af de studerendes udstrakte grad af forbrugsfællesskab med andre er det forbundet med så stor usikkerhed at bestemme et specielt finansieringsbeløb, at man har afstået herfra.

En specifikation af finansieringsstrukturen for hovedgrupper af studerende er givet i tabel 24.

Tabel 24. Finansieringsbeløbets fordeling efter finansieringskilde for ugifte hjemmeboende, ugifte udeboende og gifte, herunder forhen gifte, studerende.

Finansieringskilde	Ugifte		Gifte
	hjemmeboende	udeboende	og forhen gifte
	pct.	pct.	pct.
Egen erhvervsindtægt	50	37	31
Ægtefælles erhvervsindtægt	-	-	45
Kontant fra hjemmet	10	14	2
UU-støtte og andre legater	20	19	8
Andre lån	4	13	5
Forbrug af egen formue	11	12	4
Andet	5	5	5
I alt	100	100	100
Gennemsnitligt finansieringsbeløb kr.	468	709	1.956

Det er af særlig interesse i denne sammenhæng at nævne, at den i undersøgelsen op-

gjorte støtte fra Ungdommens uddannelsesfond stort set vedrører de fra fonden i 1964 udbetalte midler. I undersøgelsen er det samlede beløb opgjort til 72 mill. kr., hvilket svarer ganske nøje til de af fonden opgjorte udbetalinger. Af bilag 3 fremgår, at rådighedsbeløbet for videregående uddannelser steg fra 73 mill. kr. i 1963-64 til 98 mill. kr. i 1964-65, men denne stigning var ikke kommet til udbetaling på det tidspunkt, undersøgelsen blev foretaget.

XVI. Udviklingen i uddannelsens finansiering, 1959-1964.

Studenterundersøgelsen 1959 bragte oplysninger om de økonomiske forhold for en del af den studentergruppe, der omfattes af uddannelsesundersøgelsen 1964. Forsøges en sammenligning mellem de forskellige finansieringskilders relative andel af den samlede finansiering i 1959 og 1964, må 1964-materialet derfor først spaltes op i de uddannelser, der blev undersøgt ved 1959-undersøgelsen, kaldet 1959-populationen, og de uddannelser, der ikke var medtaget i 1959. 1959-populationen svarer med enkelte undtagelser til studerende ved universiteter og højere læreanstalter.

Tabel 25 giver et indtryk af, hvorledes udviklingen har været i de forskellige finansieringskilders andel af den samlede finansiering fra 1959 til 1964. Hovedtendensen er, at erhvervsarbejdets andel af den samlede finansiering er steget væsentligt, medens om-

Tabel 25. Udviklingen i finansieringskilderne 1959-64. Relative tal.

	ugifte hjemmeboende			ugifte udeboende			gifte og forhen gifte		
	1959-popul.	Andre	Andre	1959-popul.	Andre	Andre	1959-popul.	Andre	Andre
	59	64	64	59	64	64	59	64	64
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Egen erhvervsindtægt	38	47	52	27	43	31	28	41	19
Ægtefælles erhvervsindtægt	-	-	-	-	-	-	48	40	49
Kontant fra hjemmet	2	5	11	10	26	13	6	2	2
UU-støtte og andre legater	8	15	10	17	15	9	5	7	9
Andre lån	7	12	10	18	17	22	5	6	9
Anden indtægt	22	15	18	12	12	25	8	4	16
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal studerende ca.	4.110	8.800	11.100	4.600	11.300	12.000	1.990	4.700	5.300

vendt den kontante støtte fra familien udgør en mindre andel end tidligere.

For de ugifte hjemmeboende gælder det, at den andel af finansieringen, der dækkes ved kontant støtte fra hjemmet, er halveret, ligesom det relative bidrag fra »andre indtægter« er faldet betydeligt. Medens således forældre støtten og andre indtægter i 1959 hver bidrog med $\frac{1}{4}$ af den samlede finansiering, erhvervsarbejdet med $\frac{2}{5}$ og stipendier og lån med resten, er situationen i 1964 ændret betydeligt. Erhvervsindtægten bidrager med ca. halvdelen, stipendier og lån er steget til $\frac{1}{4}$, medens forældre støtten kun udgør Vio af det samlede finansieringsbeløb.

Forældre støttens andel af den samlede finansiering er også halveret for de ugifte udeboende, medens (modsat de hjemmeboende) det relative bidrag fra stipendier og lån er faldet en smule. Disse nedgange modsvares udelukkende af en betydelig stigning i erhvervsarbejdets betydning som finansieringskilde.

For de gifte og forhen gifte studerende har der ikke været helt så afgørende forskydninger. *Erhvervsarbejdet er stadig den helt dominerende finansieringskilde*, og de øvrige finansieringskilders bidrag er af nogenlunde uændret betydning. Dog kan der også her konstateres et fald i forældre støtten, således at dennes andel af den samlede finansiering nu er uden betydning.

Da tabel 25 kun viser udviklingen i den relative betydning af finansieringskilderne, behøver et fald ikke at være ensbetydende med,

at det absolutte beløb fra den pågældende finansieringskilde også er faldet. Af tabel 26 fremgår det bl. a., at der er sket en betydelig stigning i det samlede finansieringsbeløb. Sættes det samlede finansieringsbeløb for 1959 lig 100, er det i 1964 steget for ugifte hjemmeboende til 152, for ugifte udeboende til 162 og for gifte til 153.

For en samlet vurdering af udviklingen i de studerendes finansieringsstruktur fra 1959 til 1964 er det et karakteristisk træk, *at erhvervsarbejdet har fået større betydning som middel til at dække uddannelsens finansiering. Den forøgelse af Ungdommens uddannelsesfond, der blev foretaget efter undersøgelsen i 1959, bl. a. med det formål at nedsætte behovet for erhvervsarbejde, har ikke på dette punkt givet det ønskede resultat. Snarere må det konkluderes, at forøgelsen af fonden har dækket en nedgang i den kontante støtte fra de studerendes forældre.*

XVII. Studiefinansiering og forældreindkomst.

I det følgende er undersøgelsens oplysninger om finansiering sammenholdt med oplysninger om den skattepligtige indkomst for de samme studerendes forældre (»forsørgere«) for skatteåret 1964-65. Det vil i almindelighed sige indkomstoplysninger for kalenderåret 1963.

I tabellerne 27, 28 og 29 er det gennemsnitlige finansieringsbeløb fordelt efter de

Tabel 26. Udviklingen i finansieringskilderne 1959-64. Absolutte tal.

	ugifte hjemmeboende			ugifte udeboende			gifte og forhen gifte		
	1959-popul.	Andre		1959-popul.	Andre		1959-popul.	Andre	
	59	64	65	59	64	64	59	64	64
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Egen erhvervsindtægt . . .	123	228	228	124	315	212	378	858	322
Ægtefælles indtægt . . .	-	-	-	-	-	-	662	847	840
Kontant fra hjemmet . . .	80	51	42	118	95	91	86	37	36
UU-støtte og andre le-									
gater	27	73	46	78	109	62	68	144	83
Andre lån	21	59	46	82	121	153	73	135	159
Anden indtægt	69	75	78	55	88	167	105	82	274
I alt	320	486	440	457	728	685	1.372	2.103	1.714
Indeks (1959: 100) . . .	100	152		100	162		100	153	

Kilde: Materiale fra Studenterundersøgelsen 1959 på Institut for Organisation og Arbejdssociologi. Finansieringsbeløbene fra 1959 er ikke sammenfaldende med de i rapporten offentliggjorte samlede udgifter på grund af korrektioner for »opsparing« og forskelsbeløb.

kilder, hvorfra finansieringen stammer for de tre hovedgrupper af studerende, der yderligere er opdelt i grupper efter forældreindkomstens størrelse.

Finansieringsbeløbet for de ugifte hjemmeboende studerende vedrører kun *de kontante midler*, som de hjemmeboende selv administrerer. Som det fremgår af tabel 27, er det gennemsnitlige finansieringsbeløb næsten ens for studerende med forældreindkomster fra 10–19.000 kr. (480 kr.) og 20–29.000 kr. (470 kr.). Disse 2 grupper udgør hovedparten af de hjemmeboende (6.800 + 5.500 = 12.300 af knap 20.000 studerende), og deres gennemsnitlige finansieringsbeløb 470–480 kr. er nogenlunde lig med hovedgruppens gennemsnit (468 kr.). Derimod varierer finansieringsbeløbet for *de øvrige grupper* på en så usystematisk måde, at der næppe kan siges at være sammenhæng mellem forældreindkomst og finansieringsbeløb.

Vedrørende de enkelte finansieringsposter ses, at kontant støtte fra hjemmet er forholdsvis stor, når forsørgeren har en høj skattepligtig indkomst. Omvendt er støtten fra Ungdommens uddannelsesfond og andre legater størst, når forsørgerens indkomst er lille. For de øvrige poster er tendenserne mere uklare.

Hovedindtrykket af tabel 28 er det samme som indtrykket af tabel 27, blot ligger egen erhvervsindtægt relativt på et lavere niveau. I absolutte tal er erhvervsindtægten imidlertid af samme størrelse, snarere lidt større for udeboende end for hjemmeboende.

Det gennemsnitlige finansieringsbeløb synes at være ret stabilt og uafhængigt af forældreindkomst for de fleste ugifte udeboende studerende. Måske er der en tendens til højere finansieringsbeløb for studerende med høj forældreindkomst.

For gifte studerende (tabel 29) er erhvervsarbejde (egen og ægtefælles tilsammen) absolut den væsentligste finansieringskilde. Andre finansieringskilder er af forholdsvis ringe betydning. Men for samtlige kilder gælder, at den andel, de udgør af finansieringsbeløbet, varierer usystematisk med forældreindkomsten, og samtidig er de gennemsnitlige finansieringsbeløb uden sammenhæng med forældreindkomsten.

På grundlag af de her fremlagte resultater kan man såvel for ugifte hjemmeboende som for ugifte udeboende konstatere dels en positiv sammenhæng mellem forsørgerindkomst og kontant støtte fra hjemmet, dels en negativ sammenhæng mellem forsørgerindkomst og støtte fra Uddannelsesfonden samt legater. Det første svarer til almindelig forventning. Det sidste resultat er i god overensstemmelse med uddelingspraksis. De øvrige af de ugifte studerendes finansieringsposter viser ikke nogen entydig sammenhæng med forsørgerindkomsten. Det samme er tilfældet for de gifte studerendes finansieringsposter. Særligt må nævnes, at den største finansieringspost, *erhvervsindkomsten, der kan opfattes som et godt udtryk for erhvervsarbejdets omfang, afhænger af helt andre*

Tabel 27. Ugifte hjemmeboende studerendes finansieringsbeløb fordelt efter finansieringskilde og forældrenes skattepligtige indkomst.

Finansieringskilde	Forældrenes skattepligtige indkomst i 1000 kr.						Uoplyst	I alt
	u. 10	10-19	20-29	30-39	40-49	50-		
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Egen erhvervsindtægt	27	54	48	58	57	41	45	50
Kontant fra hjemmet	2	3	10	16	19	35	10	10
UU-støtte og andre legater	21	26	22	14	3	3	44	20
Andre lån	8	2	9	4		1	—	4
Forbrug af egen formue	29	13	9	6	2	8	—	11
Andet	13	2	2	2	19	12	1	5
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
Gennemsnitligt finansieringsbeløb kr.	630	480	470	420	630	340	330	468
Antal studerende	1.200	6.800	5.500	3.300	1.100	2.000		19.900

Tabel 28. Finansieringsbeløbet for ugifte udeboende studerende fordelt efter finansieringskilde og forældrenes skattepligtige indkomst.

Finansieringskilde	Forældrenes skattepligtige indkomst i 1000 kr.						Uoplyst	I alt
	u. 10	10-19	20-29	30-39	40-49	50-		
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Egen erhvervsindtægt	35	35	42	32	54	44	27	37
Kontant fra hjemmet	7	9	14	14	24	37	15	14
UU-støtte og andre legater	27	25	21	14	3	3	13	19
Andre lån	17	13	12	22	9	7	9	13
Forbrug af egen formue	8	14	8	11	7	7	21	12
Andet	6	4	3	7	3	2	15	5
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
Gennemsnitligt finansieringsbeløb kr.	640	670	690	660	740	820	920	709
Antal studerende	2.800	8.900	5.500	2.500	1.800	1.800		23.300

Tabel 29. Finansieringsbeløbet for gifte studerende fordelt efter finansieringskilde og forældrenes skattepligtige indkomst.

Finansieringskilde	Forældrenes skattepligtige indkomst i 1000 kr.						Uoplyst	I alt
	u. 10	10-19	20-29	30-39	40-49	50-		
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Egen erhvervsindtægt	25	21	43	44	9	18	31	31
Ægtefælles indtægt	44	44	36	34	65	48	57	45
Kontant fra hjemmet	3	2	1	0	7	11	—	2
UU-støtte og andre legater	6	16	9	5	17	5	3	8
Andre lån	6	8	6	5	—	11	—	5
Forbrug af egen formue	—	5	4	8	2	4	2	4
Andet	16	4	1	4	0	3	7	5
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
Gennemsnitligt finansieringsbeløb kr.	1.920	1.600	2.070	1.950	1.790	1.760	2.370	1.956
Antal studerende	1.200	3.200	2.700	1.600	300	1.000		10.000

forhold end forsørgerindkomsten, idet der endog er store usystematiske variationer mellem grupper af studerende med forskellige forældreindkomster.

XVIII. Indstilling til studiefinansiering, herunder lånetilbøjelighed.

I dette afsnit opererer man med syv forskellige finansieringsmuligheder: 1) forældre-støtte, 2) eget erhvervsarbejde, 3) private lån, 4) banklån og lignende, 5) lån fra Ungdommens uddannelsesfond (fremover benævnt UU-lån, 6) legat fra Ungdommens uddannelsesfond (UU-legat) og 7) ægtefælles erhvervsarbejde. Det ligger i sagens natur, at for de ugifte studerende kommer

den sidst opregnede mulighed ikke i betragtning. Det samme gælder for første mulighed for de studerende, der er forældre-løse.

Man har i interviewskemaet opstillet disse muligheder parvis og spurgt på følgende måde: Hvis De stod i den situation at skulle bruge 3.000 kr., hvilken af de to følgende muligheder ville De så anvende? hvorefter man har anbragt to mulige finansieringsformer, f. eks. forældre-støtte over for eget erhvervsarbejde. På denne måde er der i alt fremkommet 21 spørgsmål med hver kun to svarmuligheder, jfr. tabel 30.

Det fremgår af tabellen, at de fleste studerende foretrækker UU-legat og i lidt mindre omfang UU-lån fremfor de andre mu-

ligheder. Bemærkes bør det også, at 86 pct. foretrækker UU-legat for UU-lån. Desuden ses det, at private lån ikke vurderes særligt højt, hvorimod banklån foretrækkes af ca. halvdelen af de studerende fremfor forældre støtte og erhvervsarbejde.

En grund til, at de private lån ikke vurderes særligt højt, er formentlig, at det er en temmelig urealistisk mulighed for de fleste studerende. Det må desuden erindres, at de statsgaranterede lån endnu ikke var indarbejdede i efteråret 1964. Langt de fleste studerende så derfor kun to realistiske lånemuligheder: rentefrie lån fra Ungdommens uddannelsesfond (UU-lån) og almindelige banklån til markedsrente.

Ser man på de spørgsmål, hvori man sammenstiller disse to lånemuligheder med eget erhvervsarbejde, får hver studerende fire muligheder at vælge imellem. Disse muligheder og svarfordelingen mellem dem i efteråret 1964 fremgår af følgende oversigt:

- 1) Foretrækker erhvervsarbejde for UU-lån og banklån 22 pct.
- 2) Foretrækker UU-lån for erhvervsarbejde og erhvervsarbejde for banklån 35
- 3) Foretrækker banklån for erhvervsarbejde og erhvervsarbejde for UU-lån 2 -
- 4) Foretrækker banklån og UU-lån for erhvervsarbejde 41

Dette indebærer, at 22 pct. af samtlige studerende ville tage erhvervsarbejde, uanset hvilke lån de blev tilbudt. Havde man tilbudt rentefrie lån, ville 76 pct. tage imod dem, medens 24 pct. ville tage erhvervsarbejde. Ville man tilbyde lån til markedsrente, ville 43 pct. tage imod dem, medens de resterende 57 pct. hellere ville tage erhvervsarbejde.

Tabel 30. Oversigt over svarfordelingen af spørgsmålene i de parvise sammenligninger fordelt på svarmuligheder. Procent af alle studerende i gruppen.

Fremfor	Foretrækker	Foretrukket					
		Forældre støtte	Eget erhvervsarbejde	Private lån	UU-lån	UU-legat	Ægtefælles erhvervsarbejde
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Forældre støtte		59	20	52	84	92	76
Eget erhvervsarbejde		—	22	43	76	90	44
Private lån			—	72	95	97	74
Banklån m. v.				—	96	96	51
UU-lån					—	86	24
UU-legat						—	13
Ægtefælles erhvervsarbejde							

Kapitel 4.

Studerterundersøgelsen 1968.

I. Undersøgelsens genstand og sigte.

Undersøgelsens formål har primært været at konstatere, om der var sket en forskydning i niveauet for de studerendes forbrug fra 1964 til 1967. Det blev i den i kapitel 3 refererede undersøgelse, uddannelsesundersøgelsen 1964, anført, at det er dyrt og tidskrævende at gennemføre en omfattende interviewundersøgelse, og at det derfor ville være hensigtsmæssigt, hvis man kunne få enkelte oplysninger i nævnte undersøgelse suppleret eller korrigeret ved udsendelse af postspørgeskemaer. Danske Studerendes Fællesråd er ved undersøgelsens tilrettelæggelse gået ud fra, at man kunne hente værdifuld vejledning vedrørende den eventuelle niveauforskydning, dels ved fortrinsvis at anvende postspørgeskemaer, dels ved at udvælge en begrænset gruppe af studerende. Man har ved undersøgelsen valgt at bruge samme afgrænsning som i studenterundersøgelsen 1959, dvs. en snævrere afgrænsning end i uddannelsesundersøgelsen 1964.

Følgende grupper var med i 1964, men hverken i 1959 eller 1967: Studerende ved universitetet, som endnu ikke havde valgt studiefag. Studerende ved forberedelseskursus til adgangseksamen til Danmarks tekniske Højskole og andre højere læreanstalter. Studerende ved diverse private forberedelseskurser. Maler- og billedhuggerstuderende på Kunstakademiet. Landbrugs-, havebrugs- og mejeribrugsstuderende på Landbohøjskolen. Studerende ved Biblioteksskolen.

Udtagningen omfattede knap 4 pct. af den oven for afgrænsede undersøgelsespopulation, ialt 704 studerende.

Materialet blev indsamlet gennem et postspørgeskema i marts 1968, hvori de studerende blev spurgt om deres forbrug og dets finansiering for året 1967. Endvidere blev der foretaget kontrolinterviews af 52 af de 289 ugifte udeboende studerende, som havde udfyldt

postspørgeskemaet. Der viste sig en god overensstemmelse.

II. De studerendes forbrug.

Indholdet af begreberne forbrug og finansiering er udformet i overensstemmelse med de i uddannelsesundersøgelsen 1964 anvendte begreber. Forbrug er således defineret som de udgifter, den studerende selv administrerer. Der ses således bort fra den naturaliestøtte i form af madvarer, gaver etc., som den studerende får fra hjemmet.

I tabel 31 og 32 er vist de studerendes gennemsnitlige månedlige forbrug og forbrugets procentvise sammensætning på hovedposter. Der er anvendt en inddeling af de studerende i de samme tre hovedgrupper som ved de foran refererede undersøgelser, dvs. ugifte hjemmeboende, ugifte udeboende og gifte.

Et bedre udtryk for det typiske forbrug end det i tabel 31 viste gennemsnitstal er median-tallet, dvs. det midterste forbrugsbeløb, når beløbene er ordnet efter stigende størrelser. Mediantallet er bestemt for de ugifte udeboende studerende til 952 kr. Det ligger således 111 kr. under gennemsnitstallet, hvilket er et tegn på, at der er enkelte studerende med særligt stort forbrug.

Tabel 31. De studerendes gennemsnitlige månedlige forbrug i 1967.

	Ugifte hjemme- boende	Ugifte ude- boende	Gifte
Kost	29	255	484
Bolig	26	212	378
Transport	63	58	82
Skat	21	37	223
Studieudgifter	54	54	64
Forbrug iøvrigt	432	447	919
Ialt	625	1.063	2.150

Tabel 35. Stigningen i det samlede månedlige forbrug, absolut og relativt.

	Ugifte hjemmeboende			Ugifte udeboende			Gifte		
	1959	1964	1967	1959	1964	1967	1959	1964	1969
Samlet forbrug i kr. ..	285	444	625	434	790	1.063	1.217	1.980	2.150
Indeks 1959 = 100.	100	158	219	100	182	245	100	163	177
Indeks 1964 = 100.63	100	139	55	100	135	61	100	109

Stigningen i det samlede månedlige forbrug har fra 1964 til 1967 været 39 pct. for ugifte hjemmeboende, 35 pct. for ugifte udeboende og 9 pct. for gifte. Til sammenligning tjener, at reguleringspristallet i samme periode er steget 18 pct. Endvidere er nettonationalindkomsten beregnet pro persona for de personer, der var ansat til indkomstskat, steget med 33 pct. fra 1964 til 1967. Betragter man de ugifte, er bemærkningen i kap. 3, XII, (s. 93) om, at de studerendes forbrugsmønster følger den almindelige udvikling i samfundet, således også bekræftet ved denne undersøgelse. At det samme tilsyneladende ikke har været tilfældet for de gifte må tilskrives, at der i denne gruppe er relativt flere helt unge ægtepar end ved tidligere undersøgelser.

IV. Forbrugets finansiering.

I tabel 36 er vist kilderne til forbrugets finansiering.

Erhvervsarbejde er for alle tre grupper den vigtigste finansieringskilde. Ca. 85 pct. af samtlige studerende i de enkelte grupper har erhvervsarbejde. De gifte anvender mere tid på erhvervsarbejdet end de ugifte.

V. Udviklingen i forbrugets finansiering 1959-1964-1967.

Lige som før må man være varsom med sammenligninger med 1964. I tabel 37 og 38 er vist tallene absolut og relativt for årene 1959, 1964 og 1967.

Den samlede finansieringssum så vel som forbruget er fordoblet fra 1959 til 1967.

For de ugifte studerende (både hjemmeboende og udeboende) har der været tale om en stærk forøgelse af andelen fra egen erhvervsindtægt. For de gifte studerende er andelen fra ægtefællens erhvervsindtægt fra

Tabel 36. Det gennemsnitlige månedlige finansieringsbeløb.

	Ugifte hjemmeboende	Ugifte udeboende	Gifte
	kr.	kr.	kr.
Egen erhvervsindtægt	358	440	796
Ægtefælles erhvervsindtægt			1.094
Kontant fra hjemmet	66	145	78
Stipendier fra UU	32	81	88
UU-lån og andre stipendier	36	84	108
Statsgaranterede lån	54	84	110
Andet	95	130	142
I alt	642	964	2.416
I alt forbrug	625	1.063	2.150
Finansieringsoverskud	17	- 99	266

1959 til 1964 dalet stærkt, men noget af faldet er genvundet fra 1964 til 1967. Faldet i den andel, som kontant støtte fra hjemmet udgør, er ikke fortsat, men snarere afløst af en moderat stigning.

Det skal særligt bemærkes, at finansieringen ved stipendier og lån ikke er steget i perioden 1964 til 1967, hvilket umiddelbart er overraskende, da uddannelsesfondens beløbsramme har været reguleret i den pågældende periode både for stigning i pristal og elevtal. Der blev imidlertid med virkning for fondens uddelinger 1964-65 foretaget en ændring i uddelingspraksis, således at bl. a. Københavns Universitet fik en mindre andel af det samlede rådighedsbeløb.

Tabel 37. Det gennemsnitlige månedlige finansieringsbløb for 1959, 1964 og 1967.

	Ugifte hjemmeboende			Ugifte udeboende			Gifte		
	1959	1964	1967	1959	1964	1967	1959	1964	1967
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	
Egen erhvervsindtægt122	227	358	137	333	446	396	788	796
Ægtefælles erhvervsindtægt . .	—						680	877	1.094
Kontant fra hjemmet81	52	66	116	95	145	85	50	78
Stipendier og lån fra U.U. Andre stipendier27	112	88	82	160	165	67	211	198
Lån22	14	54	85	69	84	71	77	108
Andet (i 1967 også banklån)	.33	77	95	14	96	130	÷ 82	94	142
I alt	285	482	642	434	753	964	1.217	2.097	2.415
Indeks, 1959 = 100	100	170	225	100	172	199	100	3 74	198

Tabel 38. Det gennemsnitlige månedlige finansieringsbeløb procentvis fordelt for 1959, 1964 og 1967.

	Ugifte hjemmeboende			Udgifte udeboende			Gifte		
	1959	1964	1968	1959	1964	1967	1959	1964	1967
	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.	pct.
Egen erhvervsindtægt43	47	56	31	44	46	33	41	33
Ægtefælles erhvervsindtægt . .	—	—	—	—	—	—	56	40	45
Kontant fra hjemmet28	11	10	27	13	15	8	2	3
Stipendier og lån fra U.U. Andre stipendier9	15	11	19	21	17	6	7	8
Lån7	12	8	20	9	9	7	6	5
Andet (i 1967 også banklån) .	.13	15	15	3	13	13	—	4	6
I alt100	100	100	100	100	100	100	100	100

VI. Sammenfatning.

Undersøgelsen 1967 har bekræftet de tendenser, der er fundet ved 1964-undersøgelsen, nemlig en stigning i forbruget, der for de ugifte svarer til velstandsstigningen i samfundet. Forbrugets stigning er navnlig dækket ved forøgelse af egen erhvervsindtægt, men kon-

stant støtte fra hjemmet, legater, lån samt andre indtægter er også steget.

I beregningerne i afsnit 6 anvendes 1964-undersøgelsens tal som udgangspunkt, navnlig fordi undersøgelsen er mere komplet med hensyn til kategorier af uddannelsessøgende, og fordi materialet er væsentligt mere omfattende,

AFSNIT 5

STØTTEORDNINGER I ANDRE LANDE

Kapitel 1.

Almindelig oversigt.

I henhold til kommissoriet har det påhvilet udvalget at søge oplysninger om støtteordninger i andre lande. Ved arbejdet med denne opgave har udvalget søgt at fremdrage ideer, synspunkter og erfaringer, der kunne forbedre grundlaget for overvejelserne om udbygning af støtteordningerne her i landet. Derimod har det ikke været forsøgt at foretage en egentlig udforskning, som kunne resultere i sammenlignende økonomiske vurderinger af de enkelte landes samlede støtteordninger og deres virkning på tilgangen til uddannelserne. Dette ville kræve, at der blev foretaget primærundersøgelser land for land af samme art som de for Danmark i afsnit 4 refererede, idet der — så vidt udvalget ved - hidtil kun i begrænset omfang er foretaget sådanne undersøgelser i andre lande.

I kapitel 2 er gengivet resuméer af de indhentede oplysninger, der stammer fra følgende lande:

Norge	Belgien
Sverige	Frankrig
Storbritannien	U. S. A.
Vesttyskland	Sovjetunionen
Holland	Østtyskland

Mere udførlige oplysninger findes i bilag 5.

Der er indhentet oplysninger om den inddeling af de uddannelsessøgende, som lægges til grund for støttens tildeling. Det viser sig, at der i alle lande findes ordninger for studerende ved universiteter og højere læreanstalter. Derudover findes der som regel en eller flere særskilte ordninger for andre grupper af uddannelsessøgende, herunder i flere lande også for den ungdom, der i gymnasier m. v. gennem almen skoleundervisning søger at kvalificere sig til uddannelse. I Holland, Sverige og Østtyskland har man en integreret ordning, det vil sige en ordning, der efter ensartede principper omfatter alle væsentlige kategorier af uddannelsessøgende, inklusive skoleelever m. v.

En sådan ordning er også forberedt, men endnu ikke gennemført i Norge.

Stipendieordninger findes i alle landene og for de fleste kategorier af uddannelsessøgende. Låneordninger er ikke så udbredt, og der er lande, hvor de næsten ingen praktisk rolle spiller, således Frankrig og Belgien, eller hvor de slet ikke forekommer, således Sovjetunionen og Østtyskland. Der er flere lande, som kombinerer stipendie- og låneordninger, således f. eks. Sverige, Holland og Vesttyskland. Sverige er vel det land, der i størst grad har arbejdet med låneordninger, og det anses i Sverige for en selvfølge, at længerevarende højere uddannelser kan medføre en temmelig betydelig studiegæld. I Holland og Vesttyskland opererer man i låneordningerne med et maksimum for den samlede studiegæld, i Holland på 10.000 hfl., i Vesttyskland på 6.000 D. M., og yderligere støtte ydes normalt udelukkende som stipendier, når dette maksimum er nået. Også i U. S. A. opereres med maksimale lånebeløb, størrelsesordenen er 6.000 \$, men varierende fra stat til stat. Det overvejes at sætte dette maksimum væsentligt i vejret, et tal på 15.000 \$ har været foreslået.

For tildeling af stipendier og lån kræves som hovedregel en redegørelse fra ansøgeren for

- 1) Ansøgerens studiemæssige forhold, eksamensresultater og andre studiepræstationer.
- 2) Ansøgerens og eventuelt ægtefællens økonomiske forhold
- 3) Forældrenes (forsørgerens) økonomiske forhold.

En undtagelse gælder dog grundstipendier. De ydes uden krav om oplysninger om økonomiske forhold, det vil sige alene på grundlag af 1). I Sverige, hvor grundstipendier er indført for alle kategorier, der modtager støtte, ydes de eksempelvis med 675 sv. kr. årligt til elever i grundskolen og med 1.750 sv. kr. årligt

for studerende ved højere uddannelser. Støtte udover grundstipendierne er i Sverige som hovedregel tilbagebetalingspligtige lån, der ydes på grundlag af oplysninger om ansøgerens og ægtefællens økonomiske forhold, men uden hensyn til forældrenes økonomiske forhold.

I Holland, der ligesom Sverige har en integreret ordning, kræves alle tre kategorier af oplysninger, 1), 2) og 3), også for tildeling af lån. Den økonomiske vurdering består i en gennemgang af ansøgerens udgiftsbudget på grundlag af faste normer og en beregning af et budgetteret forældrebidrag, ligeledes efter faste regler, således at der åbenbart forudsættes en pligt for forældrene til at støtte ansøgeren efter evne, også når det drejer sig om ældre studerende.

I alle lande beregnes og vurderes støtten, hvad enten det drejer sig om stipendier eller lån, som en sum af visse nødvendige udgifter:

- 1) leveomkostninger (føde, klæder, bolig)
- 2) transportudgifter, herunder dels de daglige rejser til uddannelsesstedet, dels for udeboende nogle få årlige rejser til hjemstedet
- 3) direkte studieudgifter (studieafgifter, bøger, instrumenter o. lign.).

Post 3, de direkte studieudgifter, kan i lande, hvor undervisningen ikke er gratis, beløbe sig til anselige beløb. Her i Europa gælder det eksempelvis ved de britiske universiteter, og i U.S.A. ved de private universiteter. Stipendier eller lån, eller i det hele midler til økonomisk støtte af studerende, vil da i første række medgå til dækning af de direkte studieudgifter, jfr. eksempelvis, at der i Storbritannien sker en

direkte overførelse af støtten til undervisningsinstitutionen.

Økonomisk beslægtet med de direkte studieudgifter er de særlige udgifter, der påløber til transport og bolig for udeboende elever. Det gælder eksempelvis i Storbritannien, at en betydelig del af støttemidlerne medgår til nedsettelse af opholdsudgifterne på kollegier. I Norge, hvor rejseafstandene er relativt store, søges det økonomiske handicap ved at have hjemsted langt fra undervisningsstedet forlods elimineret ved særskilt støtte til transportudgifterne.

/ flertallet af de lande, der er behandlet, er støttemidlerne utilstrækkelige til at sikre, at alle kvalificerede ansøgere kan opnå støtte, og den støtte, som ydes til de foretrukne ansøgere er i gunstige tilfælde som hovedregel kun tilstrækkelig til at sikre et eksistensminimum.

I flere af de lande, hvor der findes låneordninger af væsentlig betydning, er der fastsat et maksimum for den samlede lånesum, og yderligere støtte gives i form af stipendier.

Grundlaget for støtteordningerne såvel som uddannelsesformerne og den samfundspolitiske baggrund er varierende fra land til land, og variationerne er så store, at man vanskeligt kan afgøre, om det ene system er det andet overlegent. Det kan alene fastslås, at man i alle lande har forsøgt at finde et system, som kan medvirke til at demokratisere adgangen til uddannelse og til at effektivisere studierne, uden at dette medfører misbrug, og uden at de statsfinansielle konsekvenser bliver for store. Idet der for mere detaljerede oplysninger henvises til bilag 5, gives i det følgende et resumé land for land.

Kapitel 2.

Resumé af oplysninger om de enkelte lande.

Norge.

Inndeling i I—III:

/. *Almenskolen.* Eleverne kan kun søge stipendier.

Fra 9. skoleår og opefter, også i folkehøjskoler med kursus på mindst 8 uger, ydes stipendier. Der tages hensyn til forsørgers formue, indkomst og forsørgerbyrde efter faste normer. Stipendie-maksimum 2.000 kr. for hjemmeboende og 3.000 kr. for udeboende. Hensyn til egen indtægt og formue og til ægtefællens. Til stipendiet ydes befordringstillæg.

II. *Højere uddannelse.*

Stipendier fastsættes efter et samlet skøn over ansøgerens økonomiske forhold, herunder forældreøkonomien. Stipendierne ligger i intervallet 1.000 til 4.200 kr., det normale tildeingsbeløb er 2.200 kr. Stipendiestøtten ydes normalt kun i en kort periode, 1 til 1½ år, dog for studier af længere varighed fra og med det 3. år. For studier i udlandet er regelen dog gunstigere (fra det 2. studieår til studiets afslutning).

Lån ydes efter en trangsvurdering, der baseres på et af ansøgeren indsendt budget. Budgettet anerkendes kun, hvis det alene indeholder normale og strengt nødvendige udgifter, og der er faste normer for disse udgifters størrelsesorden. Også ved afgørelse om ydelse af lån tages der hensyn til forældreøkonomi og til eventuel ægtefælles indkomst. Lånene er rentefri i den sædvanlige uddannelsestid. Derefter forrentes de, og tilbagebetalingen påbegyndes 8-10 måneder efter studiets afslutning. Tilbagebetalingen skal være afsluttet senest i løbet af 15 år.

III. *Studier ved en række fagskoler.*

Også her er der som ved II mulighed for en kombination af stipendier og lån. Stipendier efter regler som I, lån som II.

Administrationen.

Statens lånekasse for studerende ungdom varetager administrationen både af lån og stipendier. Udvalg ved de enkelte uddannelsesinstitutioner attesterer ansøgerens oplysninger og udtaler sig om mere specielle spørgsmål, medens lånekassen foretager vurderingen af studieegnethed og -aktivitet.

Centralt er der en administration, der foretager den daglige administration, og en bestyrelse på 3 medlemmer samt et stipendieråd på 9 medlemmer. Bestyrelse og råd sammenkaldes kun sjældent. Bestyrelsen er ankeinstans.

I en betænkning blev der givet *forslag til gennemgribende reformer*. En på grundlag heraf udarbejdet stortingsmelding afveg på flere væsentlige punkter fra betænkningen. Stortingsmeldingen blev tiltrådt i maj 1968.

Inddelingen i I—III afløses af en inddeling i A og B. A defineres som uddannelse, der er på niveau med 10.—12. skoleår, medens B er uddannelser, der bygger på 12. skoleår (studentereksamen eller ligestillede).

For *gruppe A* bliver stipendier hovedstøtteformen, men der indføres adgang til låneoptagelse for gymnasieelever. Det vedtoges at indføre ikke-behovsprøvede stipendier til udeboende på 1.800 kr. årligt. Støtten til studerende i gruppe A prioriteres højst blandt statens støtteopgaver, men den samlede støtte skal afvej es med den statslige investering i flere og bedre uddannelsespladser. Det anføres som en opgave for departementet at foretage en sådan afvejning i de årlige budgetforslag.

For studerende i *gruppe B* anses en forbedring af støtteforholdene som mindre vigtig end forbedringen i gruppe A, og den samlede årlige bevilling for 1968-69 til denne gruppe blev nedsat med 16 mill. nkr. til 29 mill. nkr. i forhold til det foregående år, medens bevillingen til gruppe A blev forhøjet

med 77 mill. nkr. til 194 mill. nkr. Den nuværende låneordnings hovedprincipper bliver opretholdt.

Foruden de nævnte 2 hovedgrupper blev specielt lærlinge og studerende i kunstneriske uddannelser omtalt i stortingsmeldingen. For *udeboende lærlinge* blev indført adgang til ikke-behovsprøvede grundstipendier på 1800 nkr. *Studerende i kunstneriske uddannelser* blev som hovedregel stillet som studerende i gruppe B.

Statens lånekasse for studerende ungdom administrerer også den nye ordning. Bestyrelsen på 3 medlemmer foreslås suppleret med repræsentanter for den studerende ungdom, og regeringen agter at fremsætte lovforslag herom.

Sverige.

Inddeling i I–III.

I. *Grundskolen.* Forlænget børnebidrag uafhængigt af forældreindkomst ydes med et fast beløb (75 sv. kr. pr. måned i 9 måneder årligt).

II. *Studerende i gymnasiet, fagskoler o. lign.* Støtten ydes under navnet statslig studiehjælp fra og med det år, den studerende fylder 16 år. Den ydes som en sum af forskellige bidrag: Studiebidrag (stipendium) på 75 sv. kr. pr. måned, dog 175 sv. kr. for studerende, der har påbegyndt studierne i en alder af 21 år eller senere, indkomstprøvede tillæg, behovsprøvede tillæg og studielån. Hertil kommer for studerende, der påbegyndte studiet før det fyldte 21. år, mulighed for enten opholdsudgiftstillæg eller rejseudgiftstillæg.

III. *Studerende ved højere uddannelser* får en støtte, der benævnes studiemidler. Satserne er sat i relation til alders- og invalidepensionens basisbeløb. Forældrenes økonomiske forhold har ingen betydning for beregningen af den støtte, der ydes den enkelte. Men den studerendes egen og ægtefællens indkomst eller formue kan medføre nedsættelse eller bortfald af støtten. Støtten består af et stipendium på 1.750 sv. kr. årligt og et tilbagebetalingspligtigt beløb. Summen af de to støtteformer kan nå et maksimalt beløb på 70 pct. af forsikringslovens basisbeløb, pr. 1. juli 1967 7.980 sv. kr., hvoraf følger, at det tilbagebetalingspligtige beløb kan andrage op til 6.230 sv. kr. årligt.

Hertil kommer dog muligheden for et børnetillæg på 1.426 sv. kr. pr. år samt et tillæg på 600 sv. kr. pr. år, når særlige grunde taler derfor. Tilbagebetalingen af de tilbagebetalingspligtige beløb påbegyndes 3 år efter, at pågældende sidst har modtaget støttebeløb og fortsættes indtil det fyldte 50. år. Tilbagebetalingspligten omfatter et vist antal basisbeløb, som årligt indekseres efter pengeværdien.

For de under I og II nævnte uddannelsessøgende er den del af støttetildelingen, som sker efter faste regler, henlagt til skolerne og læreanstalterne. Spørgsmålet om ydelse af behovsprøvede tillæg og lån afgøres dog af Det Centrale Studiehjælpsnævn. For III, studerende ved højere uddannelser, behandles ansøgningerne af 5 studiemiddelsnævn. Det Centrale Studiehjælpsnævn er ankeinstans for alle afgørelser, truffet af skoler, læreanstalter og studiemiddelsnævn, og foretager registrering af alle lån og tilbagebetalingspligtige studiemidler.

Storbritannien (England og Wales).

Inddeling i I–V.

7. *First-degree-studerende.* En væsentlig del af støtten medgår til dækning af undervisningsafgifter, og denne støtte ydes ofte direkte til undervisningsinstitutionen. Derudover ydes støtten til andre bestemte formål med faste satser, således standardleveomkostninger, forsørgertillæg, tillæg til ældre studerende. Der tages hensyn til forsørgerens bruttoindkomst efter forskellige fradrag, og der tages hensyn til ansøgerens egenindkomst. Der er altid ret til et grundstipendium på 50 £ årligt.

II. *Post-Graduate-studerende.* Satserne for standardtilskud er noget højere, og der tages ikke hensyn til forældreindkomst, men ellers er beregningsmodellen som for first-degree-studerende.

III. *Lærerstudende.* Der er andre satser, men ellers samme fremgangsmåde som for first-degree-studerende.

IV. *Elever ved secondary schools og tilsvarende.* Der ydes offentlig støtte i form af gratis måltider, transport, beklædning og skattelettelser. Derudover findes en kommunal stipendieordning efter nogenlunde samme ret-

ningslinier som for first-degree-studerende, men med lavere satser.

V. Tekniske og faglige uddannelser. Loven hjemler de lokale myndigheder bemyndigelse til at yde støtte efter skøn over behovet. Hertil kommer siden 1964 omfattende støtteordninger under Industrial Training Act, hvorved der er hjemmel til oprettelse af fonde eller puljer, hvis indkomst fremkommer som en afgift af den udbetalte arbejds løn. Midlernes fordeling forestås af Industrial Training Boards, hvis virksomhed koordineres af et Central Training Council. Denne ordning sorterer nu under arbejdsministeriet, der siden 1968 hedder Department of Employment and Productivity.

Vesttyskland.

Forbundsrepublikkens enkelte Länder har hver sin lovgivning om støtteordninger, og hertil kommer støtte fra forbundsregeringen og fra de enkelte kommuner. En del af støtten ydes i form af fritagelse for studieafgifter eller som gratis ydelse af måltider, indkvartering på kollegier, sociale hjælpeforanstaltninger eller som transportgodtgørelse.

For *studerende ved højere læreanstalter* ydes støtten dels i form af stipendier, dels i form af rentefrie lån. Der er fastsat et maksimalt beløb for den samlede månedlige støtte, og støtten ydes normalt kun i semestertidsrummene. Dog ydes der fra 4. semester støtte hele året rundt. For hver studieretning er der fastsat en normal studietid, og støtten ydes ikke ud over denne studietid. Der foretages en beregning af den støtte, der kan påregnes fra forældrene under hensyn til indtægts- og formueforhold, forsørgerbyrde, skatter og sociale bidrag. Ligeledes tages der hensyn til ansøgerens økonomiske forhold. De første to semestre tildeles udelukkende stipendier. Derefter ydes $\frac{3}{5}$ som stipendier og $\frac{2}{5}$ som lån. Dog er der et maksimum på 2.500 D. M. for det samlede lånebeløb under hele studietiden, og når dette maksimum er nået, ydes resten af støtten alene i form af stipendier. Lånebeløb ud over 1.500 D. M. bliver eftergivet den studerende, når denne har bestået afgangseksamen. Udover de nævnte lån kan der dog ydes tillægslån op til et samlet maksimum af 6.000 D. M. for hele studietiden, når de forannævnte lån med-

regnes. Udgifterne til støtteordningen afholdes af forbundsregeringen og enkeltstaterne med halvdelen til hver. Ordningen administreres af landsregeringerne ved hjælp af stipendieudvalg ved hver højere læreanstalt.

For *studerende ved almene og ikke-akademiske faglige uddannelser* varierer ordningerne fra land til land, men en større ensartethed tilstræbes. Støtten ydes dels i form af skolepengefritagelse og andre ydelser, dels i form af stipendier. Trangskriterierne svarer til dem, der gælder for studerende ved de højere uddannelser.

Holland.

Støtte kan ydes til alle kategorier af uddannelsessøgende, og reglerne er de samme overalt, kun satserne varierer fra gruppe til gruppe.

Støtten ydes som en kombination af rentefrie lån og stipendier. Det første år ydes 60 pct. som lån og 40 pct. som stipendium, derefter ydes 40 pct. som lån og 60 pct. som stipendium. Når den samlede studiegæld er nået op på 10.000 hfl., ydes den resterende støtte udelukkende som stipendier. Dog ses der ved denne beregning bort fra den såkaldte ægteskabsstøtte til gifte studerende over 23 år, der består af lån, der altid skal tilbagebetales uden hensyn til størrelsen af den samlede studiegæld. Endvidere kan ansøgere med særligt gode studiepræstationer opnå støtten udelukkende i form af stipendier.

Støttens størrelse beregnes efter faste regler, og støtten er således at betragte som en ret. Ansøgeren skal indsende budget over sine udgifter og herved benytte de normer, som er fastsat af undervisningsministeriet. Der beregnes et forældrebidrag, ligeledes efter faste regler, og hvis det ikke kan dække ansøgerens udgiftsbudget, udbetales forskellen som støtte fra staten.

Støtteordningen administreres af undervisningsministeriets afdeling for studiestøtte.

Belgien.

Studielån spiller kun en meget beskeden rolle, og kun stipendier er nærmere behandlet.

Midlerne har ikke en sådan størrelse, at der er tale om en ret til støtte under bestemte forudsætninger. Hertil kommer, at der stilles

krav om relativt høje faglige kvalifikationer for at komme i betragtning ved støttetildelingen.

Ved bedømmelsen af den økonomiske trang foretages en addition af ansøgerens og forældrenes skattepligtige indkomster, og denne sum må ikke overstige et på grundlag af normalt beregnet samlet udgiftsbudget, hvis der skal blive tale om stipendium til ansøgeren.

Frankrig.

Studielån spiller en meget beskeden rolle. Studerende, som har opnået stipendium, kan som hovedregel ikke opnå studielån. Lånene er rentefrie, og tilbagebetaling skal påbegyndes senest 10 år efter endt studium.

For tildeling af stipendium er det en hovedregel, at studiet skal foretages inden for den region (akademi), hvor den studerende har sit hjemsted. Det er endvidere en generel betingelse, at den studerende tager lønnet beskæftigelse under studiet, men denne regel bliver ikke strengt iagttaget.

Der foretages indgående undersøgelser af ansøgerens trang, hvorved hensyn tages til ansøgerens og forældrenes økonomiske forhold og udgifterne ved at leve og studere. Midlerne er ikke tilstrækkelige til at sikre en ubetinget ret til stipendium. En særlig gunstig behandling gives studerende, der skal varetage en lærergerning efter endt studium såvel som ingeniørstuderende, der forpligter sig til efter endt studium at indtræde i statstjenesten. Undladelsen af at overholde sådanne vilkår medfører, at stipendiet skal tilbagebetales med tillæg af sædvanlig rente.

U.S.A.

I U. S. A. yder unionsregeringen støtte til studerende under videregående uddannelse, både stipendier og lån. En del af de gældende ordninger er beregnet på veteraner og deres børn eller krigsinvalidere. En nyordning af unionsstøten til den studerende ungdom er under overvejelse, men det er en kompliceret sag, der hænger sammen med spørgsmålet om unionsstøtte til anlæg og drift af uddannelsesinstitutionerne, hvoraf mange er private og de fleste opkræver temmelig betydelige studieafgifter.

Støtteordningerne er forskellige fra den ene

stat til den anden. I staten Illinois, som er typisk, er der eksempelvis 18 forskellige statslige stipendie- eller låneordninger, herunder også en statsgaranteret låneordning, og en forenkling og centralisering er under forberedelse.

Parallelt med den fælles centrale prøvetjeneste for alle amerikanske universiteter og colleges ved optagelse af studerende fra high schools er der oprettet en støttetjeneste med centraliseret forbehandling ved elektronisk databehandling af ansøgninger om støtte (stipendier, lån og fritagelse for studieafgifter m.v.). De to serviceordninger er koordineret med en fælles kalenderplan, der tilsikrer en afvikling af de mange millioner prøver og ansøgninger inden for bestemte tidsfrister, og som aflaster administrationen af universiteter og colleges væsentligt.

Sovjetunionen.

Der opkræves ikke undervisningsafgifter ved nogen skole, universitet eller læreanstalt. Støtten til den studerende ungdom ydes dels i form af gratis måltider, fri indkvartering på kostskoler eller kollegier, klæder m.v., dels i form af stipendier. Låneformen anvendes ikke.

Elever i den 8-årige grundskole modtager ikke stipendier, men gratis naturalydelser: måltider, klæder, kostskoleindkvartering m. v.

Elever i gymnasier og andre skoler på samme trin (erhvervstekniske skoler og lærlingeskoler) modtager foruden naturalstøtten enten stipendier eller elevløn.

Flertallet (80-85 pct.) af de studerende ved universiteter og højere læreanstalter modtager stipendier. Det normale stipendium andrager 35 rubler månedligt, stigende med studieancienniteten til 45 rubler månedligt, hvilket angives at dække de mest nødvendige leveomkostninger. Ved afgørelse af, om stipendium skal ydes, tages hensyn til forældreindkomsten. Der tages endvidere hensyn til de karakterer, den studerende opnår under studiet. Opnået bedste karakter, tildeles forhøjet stipendium uden hensyn til forældreindkomst. Det forhøjede stipendium, 60 rubler månedligt, er tilstrækkeligt til at dække normale leveomkostninger, jfr. at minimallønnen i Moskva for en ikke-faglært arbejder er ca. 50 rubler månedligt. Er karaktererne dårlige, bortfalder stipendiet.

Østtyskland.

Inndeling i I-III; for alle hovedkategorierne er der adgang til kontant støtte:

I. / *Oberschule, 9.-12. klasse, svarende til dansk realafdeling og gymnasium*, er den normale månedlige understøttelse 50 DM-øst, som forudsætter en månedlig forældreindkomst på ikke over 330 eller 440 DM-øst, alt efter forsørgerens socialgruppe. Hvis begge forældre tjener penge, forhøjes grænsen til 600/700 DM-øst. Indkomstgrænsen forhøjes, hvis der er flere at forsørge.

II. *For lærlinge* kan månedligt ydes 50 DM-øst, hvis forsørgerindkomsten er under 220 å

250 DM-øst alt efter socialgruppe. Grænsen forhøjes, hvis begge forældre tjener penge, til 440, respektive 500 DM-øst.

III. *Til studerende ved universiteter og højere læreanstalter* ydes noget mere rundelige stipendier: 140 eller 190 DM-øst pr. måned. Laveste grænse for forældreindkomst er 1000 DM-øst.

Ca. 90 pct. af studenterne opnår stipendiestøtte, men der er adgangsbegrænsning til de højere uddannelser. Ved udvælgelsen anvendes politiske kriterier.

Hvis studiepræstationerne er særligt gode, kan stipendiet forhøjes med en præmie på 80 DM-øst pr. måned.

AFSNIT 6
UDVALGETS OVERVEJELSER
OG FORSLAG

Kapitel 1.

Indledning.

I. Målsætning.

Udvalget har baseret sine overvejelser om udformningen af den fremtidige støtteordning på *to målsætninger*, nemlig

- 1) at ingen af økonomiske grunde skal forhindres i at få den uddannelse, som den unge har lyst og evner til, og
- 2) at det skal blive muligt at begrænse nødvendigheden af erhvervsarbejde under uddannelsen til et sådant omfang, at det ikke virker hæmmende på studieaktiviteten i uddannelsesperioden.

Om målsætning nr. 1 er i udvalgets kommissorium anført, at der er et udbredt ønske om dens virkeliggørelse. Den modsvares af det i offentlig debat hyppigt anvendte slagord: »Demokratisering af uddannelserne«. De i afsnit 4 refererede undersøgelser har vist, at denne målsætning er meget langt fra at være opfyldt. For de 14-20-årige er der åbenbare skævheder i uddannelsessøgningen beroende på forældrenes økonomisk-sociale stilling. Disse kraftige forskelle i uddannelsesmæssig henseende mellem unge fra forskellige miljøer i de nævnte aldersgrupper resulterer i en snæver social udvælgelse af unge til videregående uddannelse, hvor der yderligere fremstår sociale forskelle mellem rekrutteringen til henholdsvis de kortere og de længere uddannelser.

Målsætning nr. 2 er i nogen grad forbundet med nr. 1, for så vidt som erhvervsindtægt hyppigt er en forudsætning for, at den studerende overhovedet kan eksistere under uddannelsen. Navnlig for adskillige videregående uddannelser er der dog i denne målsætning det selvstændige indhold, at mindsket studieaktivitet og dermed forlænget studietid som følge af erhvervsarbejde bevirker, at de

pågældende bliver senere færdige med deres uddannelse. Den studerende optager hermed en plads ved læreanstalten i længere tid end påkrævet, og samfundet får ikke udbytte af denne uddannelse i så langt et tidsrum, som det ville have været muligt, om studierne var blevet fuldført uden forsinkelse. En forsinkelse af det store frafald ved en række studier er ligeledes af stor menneskelig og samfundsmæssig økonomisk betydning.

Udvalget er fuldt ud klar over, at en demokratisering af adgangen til uddannelserne og en effektivisering af studierne også beror på mange andre forhold end den økonomiske støtte til de uddannelsessøgende. Således har eksempelvis forældrenes holdning over for børnenes arbejde i skolen og senere ved valg af uddannelse betydning for børnenes motivation, lige som skolens kontakt med hjemmene kan være afgørende for børnenes og de unges udvikling. Der er i det hele mange områder, som med fordel kan opdyrkes mere. Det vil være påkrævet at styrke indsatsen på sådanne områder for at nå målet for forbedrede støtteordninger.

II. Kun ikke-undervisningspligtige.

Udvalget er i sine overvejelser gået ud fra, at den fremtidige støtteordning for unge under uddannelse — lige som nu Ungdommens uddannelsesfond - kun skal gælde for uddannelsessøgende ud over undervisningspligtig alder, det vil sige for dem, som efter undervisningspligtens ophør står i et valg mellem forskellige uddannelser eller eventuelt slet ingen uddannelse. Konsekvenserne af dette udgangspunkt, såfremt undervisningspligten forlænges ud over de nugældende 7 år, er omtalt i afsnit 6, kapitel 6, I. A. 2 og afsnit 7, kapitel 2, II. B.

Kapitel 2.

Støtterammen.

De typiske leveomkostninger med tillæg af kursusafgifter og fradrag for børnetilskud.

I. Vanskeligheder ved bestemmelsen af begrebet leveomkostninger.

I kommissoriet er det blandt andet pålagt udvalget »at overveje forholdet mellem den personlige finansiering af de unges udgifter til uddannelse og statens støtte hertil«. Som grundlag for disse overvejelser har udvalget ud fra de foreliggende undersøgelser søgt at finde frem til, hvad der kan betegnes som de uddannelsessøgendes *nødvendige og rimelige udgifter*.

A. Variationer mellem forskellige kategorier af uddannelsessøgende.

Den ungdom, som har behov for støtte til uddannelse, befinder sig i det væsentlige i aldersgrupperne 14 til ca. 27 år. De yngste er netop kommet op over den undervisningspligtige alder, og de ældste er ved at tilendebringe et studium ved universitetet eller højere læreanstalt.

Der er således tale om persongrupper med højt forskelligartede forhold i familiemæssig, beskæftigelsesmæssig, indtægtsmæssig, bolig-mæssig og i det hele taget social henseende.

En vurdering af den uddannelsessøgende ungdoms rimelige og nødvendige udgifter er derfor særdeles kompliceret, idet der er repræsenteret alle kategorier af udgiftsbehov, både hvad dettes størrelse og sammensætning angår.

1. Som eksempel på de problemer, der rejser sig, skal anføres bedømmelsen af de rimelige og nødvendige udgifter for elever, der fortsætter i folkeskolens ikke-obligatoriske klasser. Disse udgifter kan anslås ud fra forskellige synspunkter:

a. Udgifterne ud over dem, der må afholdes for elever i den undervisningspligtige alder, og som forældrene har vænnet sig til. Eller:

b. De faktiske udgifter eller faktisk nødvendige udgifter til mad, klæder o. s. v. Der rejser sig spørgsmålet om, hvorvidt og i hvilket omfang fællesudgifter for hele familien, f. eks.

boligudgifter, skal regnes for en rimelig og nødvendig udgift for skoleeleven. Eller:

c. De nødvendige og rimelige udgifter kan endvidere fastsættes i overensstemmelse med udgifterne for jævnaldrende, der ikke er under uddannelse. Disse udgifter er igen afhængige af de pågældendes indtægtsforhold og indeholder altså ikke nogen entydig angivelse.

2. For elever på efterskoler, højskoler og lignende er det måske noget lettere at definere rimelige og nødvendige udgifter, idet de som kostskoleelever er bragt ind under ensartede leveforhold, således at deres udgifter til undervisning, kost og logi kommer til udtryk i betalingen for skoleholdet.

3. For lærlinge såvel som for andre i »kombinationsuddannelser« gælder, at de både må anses som uddannelsessøgende og ansatte med en vis arbejdsindtægt. Denne indtægt spiller en voksende rolle under uddannelsen, og deres forbrug udvikler sig fra »nødvendigt« forbrug til det af indtægtsforholdene muliggjorte forbrug. Arbejdsindtægten er imidlertid ikke blot afhængig af, på hvilket trin i uddannelsen de befinder sig, men også af, hvilket fag de uddanner sig i, hvorfor indtægtsforhold og dermed forbrugets størrelse og nødvendigheden af støtte varierer fra fag til fag.

4. De ældste lærlinge samt elever ved korte tekniske uddannelser, sociale uddannelser, sygeplejeuddannelserne samt endvidere ved seminarier, teknika, universiteter og højere læreanstalter repræsenterer aldersgrupper, for hvilke den gradvise løsrivelse fra forbrugsfællesskabet med forældre og søskende gør sig gældende. Dette får indflydelse på bedømmelsen af de uddannelsessøgendes nødvendige og rimelige udgifter. Medvirkende er, at deltagelsen i de nævnte uddannelser ofte gør det nødvendigt at tage midlertidigt eller varigt ophold uden for forældrehjemmet.

En del indgår ægteskab og får børn, hvorved forbrugsmønstret ændres. Ofte kan ægte-

fællen bidrage til finansieringen af den fælles økonomi.

B. Forholdet til andre befolkningsgrupper.

En vurdering af de uddannelsessøgendes nødvendige og rimelige udgifter er således kompliceret allerede som følge af, at forholdene ikke er ens for de forskellige kategorier, der søger uddannelse. Men hertil kommer andre forhold, som vanskeliggør bedømmelsen.

Der rejser sig spørgsmålet, om man bør sigte på en absolut udgiftsangivelse uafhængig af andre befolkningsgruppers levevilkår, eller på en relativ placering af de uddannelsessøgende med den virkning, at de »nødvendige og rimelige« udgifter fra tid til anden bør gøres til genstand for omvurdering og å jourføring med den almindelige velstandsudvikling.

Såfremt man med nødvendige og rimelige udgifter tilsigter en absolut udgiftsangivelse, vil det være naturligt at lægge en egentlig budgetanalyse til grund, således at man for hver relevant udgiftspost foretager en vurdering af udgiftens nødvendige og rimelige størrelse. Ønsker man endvidere at fastsætte de for hver uddannelsessøgende individuelle nødvendige og rimelige udgifter, må en sådan budgetanalyse foretages på et meget konkret grundlag, hvori de enkelte studerendes særlige forhold inddrages.

Tilsigtes derimod en norm for de uddannelsessøgendes relative placering sammenlignet med andre befolkningsgrupper, kan budgetanalysemetoden vige pladsen for andre fremgangsmåder til fastsættelse af de nødvendige og rimelige udgifter.

En af de allervigtigste iagttagelser i forbindelse med »uddannelsesundersøgelsen«, for hvilken der tidligere er redegjort i afsnit 4, er, at de uddannelsessøgendes udgifter i perioden fra 1959-67 er steget lige så meget som den øvrige befolkning.

Perioden 1959-67 kendetegnes af en kraftig udvidelse af befolkningens forbrug, og denne forbrugsudvidelse kan for de studerendes vedkommende ikke forklares med henvisning til et enkelt forhold. Den øgede støtte gennem Ungdommens uddannelsesfond kan ikke forklare de uddannelsessøgendes forbrugsudvidelse. At denne søger sin baggrund i, at de uddannelsessøgende som gruppe betragtet tilstræber en levestandard, der står i et vist forhold til andre unge menne-

skers levestandard, forekommer indlysende. De uddannelsessøgende skaffer sig derfor ved erhvervsarbejde og lån m. v. dækning for det forbrug, der ikke muliggøres ved tilskud fra forældre og fra det offentlige.

I hvilket omfang unge mennesker har undladt at søge en i og for sig ønsket uddannelse eller har forladt uddannelsen i utide, fordi det har været vanskeligt i uddannelsesårene at opnå en med andre jævnaldrende sammenlignelig levestandard, lader sig ikke besvare.

Det kan imidlertid konstateres, at der trods øget elevstøtte af offentlige midler og trods forstærket tilstrømning til uddannelserne ikke i perioden 1959-64 skete nogen væsentlig ændring i den sociale rekruttering til de længerevarende uddannelser, og at der fra 1959 til 1967 ikke skete nogen afvikling af erhvervsarbejde i uddannelsesperioden, jfr. afsnit 4, kapitel 3, VIII. og XVI. samt kapitel 4, IV.

Det foranstående har været afgørende for udvalgets overvejelser i relation til fastsættelsen af de uddannelsessøgendes nødvendige og rimelige udgifter.

Hvad enten man ønsker reelt at påvirke den sociale rekruttering til uddannelserne eller at modvirke uddannelsesfremmed erhvervsarbejde i studietiden, synes det *nødvendigt at tilvejebringe forudsætninger for, at de uddannelsessøgende som gruppe betragtet kan opnå en levestandard, der indebærer en passende indplacering i relation til den øvrige befolkning, særligt til jævnaldrende*. Hvis dette hensyn ikke tilgodeses ved støtteordningen, må det antages, dels at den nuværende skævhed i rekrutteringen til uddannelser vedvarer, dels at unge under uddannelse ved erhvervsarbejde søger at komme på niveau med andre unges levestandard. Det følger heraf, at en løbende ajourføring med den almindelige velstandsudvikling må tages i betragtning.

Denne grundbetragtning fører til, at *en nøje budgetanalyse med henblik på hver relevant udgiftspost ikke er nødvendig for at bestemme de nødvendige og rimelige leveomkostninger*. Det ved uddannelsesundersøgelsen tilvejebragte materiale viser i øvrigt, at visse udgiftsposter for nogle uddannelsessøgende spiller en ret betydelig rolle, medens de slet ikke eller kun i ringe grad forekommer hos andre. Det gælder f. eks. transportudgifter, studieudgifter (»skolepenge«), skat, renter af gæld, tobak m. v.

C. Generel eller individuel bestemmelse af leveomkostningsbegrebet.

Der må dernæst tages stilling til, om der ved fastsættelsen af de nødvendige og rimelige udgifter alene skal angives en norm fælles for alle uddannelsessøgende, eventuelt nuanceret for visse nærmere angivne kategorier af uddannelsessøgende, eller om begrebet bør sættes i relation til den enkelte uddannelsessøgende og hans mere eller mindre særprægede, individuelle forhold.

Udvalget har ikke ment at burde sætte begrebet »nødvendige og rimelige udgifter« i relation til den enkelte uddannelsessøgende og hans særlige forhold. Vel kan det anføres, at helt konkrete individuelle forhold kan blive afgørende for den, der overvejer at påbegynde en uddannelse. Hvis den pågældende har særligt store udgifter til bolig, hvis han skal afdrage på gæld, eller hvis han på grund af sygdom eller invaliditet har særligt store udgifter, og han desuagtet kun kan opnå en vis normalstøtte, kan dette resultere i en negativ afgørelse. Imod at lægge vægt på de individuelle forhold taler imidlertid afgørende hensyn. Det kan for det første ikke være studiestøttens opgave at råde bod på økonomiske vanskeligheder, som andre sociale støtteforanstaltninger bør tage sig af. Men dernæst ville ordningen blive meget vanskelig at praktisere, og det kan ligefrem tænkes, at den pågældende ville forøge sine udgifter med det formål at få støtte til dækning heraf under uddannelsen og således ville opnå en fordelagtigere ordning end andre unge. Høje boligudgifter er her et fra Ungdommens uddannelsesfonds erfaringsråd hentet eksempel.

D. Konklusion.

Udvalget mener herefter, at *der bør sigtes imod en levestandardmæssig indplacering i det øvrige samfund af de uddannelsessøgende*. Denne indplacering må angives som *en norm for forskellige efter objektive kriterier afgrænsede kategorier af uddannelsessøgende*, hvorimod individuelt betonedede transforhold som hovedregel må afvises som støttegrundlag.

II. Beregning af den generelle støtteramme.

A. Studerende i videregående uddannelse.

For så vidt angår *unge i videregående uddannelser* indeholder de gældende regler for Ungdommens uddannelsesfond samt den i

afsnit 4, kapitel 3 beskrevne undersøgelse følgende kriterier for fordeling af de uddannelsessøgende i hovedkategorier efter leveomkostninger: Køn, bopæl/civilstand, alder, uddannelsernes varighed, uddannelsernes beskæftigelse og uddannelsernes geografiske placering.

/. *Køn* spiller ifølge den nævnte undersøgelse en rolle for omkostningsniveauet, idet man for ugifte udeboende har konstateret, at kvinders månedlige udgifter i almindelighed er ca. 50 kr. lavere end mænds. Udvalget anser det imidlertid for principielt forkert at behandle mænd og kvinder forskelligt i relation til støttepolitik. I de gældende støtteregler under Ungdommens uddannelsesfond tages der ikke hensyn til køn. Dette kriterium er da ej heller inddraget i de følgende overvejelser.

2. Begrebet »*bopæl/civilstand*« dækker over de uddannelsessøgendes fordeling på forskellige kategorier: 1) ugifte hjemmeboende, 2) ugifte udeboende og 3) gifte, en inddeling, som også efter de gældende regler er et hovedkriterium for udmåling af støtte under Ungdommens uddannelsesfond.

a. »Uddannelsesundersøgelsen« viser (se tabel 18), at de gennemsnitlige totale månedsudgifter for *ugifte udeboende* i slutningen af 1964 udgjorde 704 kr.

b. De *giftes* gennemsnitlige månedsudgifter er samme sted opgjort til 1.744 kr., men de gifte studerendes udgifter spreder sig dog over et stort interval. Hvis begge ægtefæller studerer, er den gennemsnitlige månedlige udgift for ægteparret knapt 600 kr. lavere end gennemsnitsudgiften for de øvrige ægtepar, og den synes i øvrigt at svare til det dobbelte af en ugift udeboende studerendes udgift. Da de høje gennemsnitsudgifter for ægtepar, hvoraf kun den ene studerer, formentlig i overvejende grad skyldes årsager, som er studierne uvedkommende, bør der ses bort fra de højere leveomkostninger for ægtepar, af hvilke kun den ene studerer, således at gifte studerende stilles helt på lige fod med ugifte udeboende. *Der bør altså alene sondres mellem hjemme- og udeboende, og for disse sidstes vedkommende bør udgangspunkt tages i de ugifte udeboendes omkostninger*. I »Den gule betænkning« (nr. 275/1961) nåede man til samme resultat.

c. De *ugifte hjemmeboendes* egne totale månedlige gennemsnitsudgifter blev i »uddan-

nelsesundersøgelsen« (jfr. ovennævnte tabel 18) opgjort til 422 kr., svarende til 60 pct. af det tilsvarende beløb for de ugifte udeboende (704 kr.). Den meget store forskel skyldes navnlig udgiftsposterne »daglig kost« og »husleje/betaling til hjem«: I gennemsnit udgjorde disse poster tilsammen for ugifte hjemmeboende 67 kr. mod 299 kr. for udeboende, altså en forskel på 232 kr., medens differencen i månedlige udgifter i øvrigt for de to hovedkategorier af studerende kun udgjorde 50 kr. Som tidligere anført er de ugifte hjemmeboendes egne kontante udgifter afhængig af alderen: For de unge under 20 år udgjorde de månedlige kontantudgifter i gennemsnit 340 kr. mod 550 kr. for de studerende på 25 år og derover. Denne forskel er dog næppe udtryk for så store forskelle i de faktiske leveomkostninger, men derimod for, at forbrugsfællesskabet mellem familien og den hjemmeboende studerende aftager med den studerendes alder. Da man ikke objektivt kan konstatere de hjemmeboendes fulde omkostninger til kost og logi, det vil sige ikke blot deres egne, men også forældrenes udgifter hertil, må der skønsmæssigt foretages en forhøjelse for at nå til det beløb, som reelt giver udtryk for de hjemmeboendes typiske leveomkostninger. Det må også tages i betragtning, at der ikke bør være så stor forskel i de ansatte beløb for hjemmeboende og udeboende, at de hjemmeboende ser deres fordel i at foretage sådanne ændringer i deres levetilstand, at de må anerkendes som »udeboende«. Udvalget er på grundlag af de anførte betragtninger kommet til det resultat, at tallet for de hjemmeboende bør ansættes til godt 550 kr. eller ca. 80 pct. af udeboendes omkostninger.

3. Med hensyn til *alderens* indflydelse på leveomkostningerne viser »uddannelsesundersøgelsen« (jfr. tabel 19), at variationerne i de typiske udgiftsbeløb i et-års grupperne inden for intervallet 20-27 år (incl.) er forholdsvis små og usystematiske, og at udgifterne er mindre for dem, som befinder sig under, henholdsvis større for dem, som befinder sig over dette aldersinterval. Udvalget har dog ikke fundet tilstrækkelig begrundelse for med henblik på støttepolitikken at statuere forskellige leveomkostninger for forskellige alderskategorier af studerende i videregående uddannelser. Man vil i det følgende lade gennemsnitstallene for den mellemste aldersgruppe 21-27 år re-

præsentere samtlige uddannelsessøgende, jfr. nedenfor.

4. I de gældende regler for fordeling af Ungdommens uddannelsesfonds midler tages der hensyn til *uddannelsens varighed*, således at der ydes relativt større støtte til ansøgere ved langvarige end ved kortvarige studier. Udvalget har ikke fundet holdepunkter for, at de uddannelsessøgendes månedlige eller årlige leveomkostninger er væsentligt påvirkede af uddannelsens varighed, og man finder derfor ikke, at denne faktor fremtidig bør tages i betragtning ved opgørelse af de studerendes leveomkostninger og dermed støttebehov.

5. For så vidt angår *uddannelsernes bekostelighed*, som ligeledes indgår som en faktor i de gældende regler for udmåling af støtte under Ungdommens uddannelsesfond, har »uddannelsesundersøgelsen« tilvejebragt en række oplysninger, som er anført i forbindelse med tabel 22.

Det fremgår deraf, at udgifter til *kursusafgifter og undervisningsgebyrer* er af væsentlig betydning for de lærerstuderende, og det vil i realiteten sige alene de studerende ved de private seminarier. Noget tilsvarende gør sig gældende for studerende ved private institutioner inden for andre uddannelsesområder. Udvalget er opmærksom på, at der i de seneste år i stigende omfang er ydet særlig statsstøtte til de studerende ved private seminarier med henblik på dækning af disse udgifter, og at de ventes at bortfalde for disses vedkommende i 1969.

Der er i udvalget enighed om, at man vil anbefale, at kursusafgifter og undervisningsgebyrer, hvor de endnu måtte forekomme, i de kommende år så vidt muligt afskaffes eller kompenseres ved særlig offentlig støtte.

Så længe sådanne særlige uddannelsesudgifter af ikke uvæsentligt omfang endnu forekommer for studerende ved private institutioner, finder udvalget, at disse må tages i betragtning i den generelle støtteordning for uddannelsessøgende. Dette skønnes dog ikke at kunne ske på rationel vis ved en forlods gruppering af sådanne uddannelsessøgende i en kategori med højere leveomkostninger end andre. Det fornødne hensyn må tages ved den individuelle udmåling af støtte. Om udvalgets forslag i så henseende redegøres senere i dette afsnit, (se pkt. III. A. i dette kapitel samt kapitel 5).

For så vidt angår udgifter til *lærebøger og undervisningsmateriel* kan af fornævnte tabel 22 aflæses, at denne udgiftspost er så nogenlunde ens for alle studerende ved forskellige uddannelser, og at den som gennemsnit udgør 5-6 pct. af de samlede månedlige udgifter for studerende ved universiteter, andre højere læreanstalter, seminarier og teknika. Kun for kategorien »andre institutioner« er denne udgiftspost som gennemsnit noget lavere. Denne sidste hovedkategori omfatter fortrinsvis de yngste under videregående uddannelser, hvoraf mange ifølge de forslag, der udvikles i de følgende kapitler af dette afsnit, ikke vedblivende bør henføres til studerende under videregående uddannelse. Udvalget har herefter ikke fundet anledning til at tage udgifter til lærebøger og undervisningsmateriel i betragtning som en særskilt gradueringsfaktor i forbindelse med grupperingen af de uddannelsessøgende i hovedkategorier efter leveomkostninger. Man har imidlertid herved ikke overset, at udgifter til lærebøger og undervisningsmateriel for enkelte studieretninger kan være ekstraordinært belastende. Om mulighederne for eventuelt at bidrage til dette specielle problems løsning ved en særlig støtteordning henvises til kapitel 6 nedenfor.

6. *Uddannelsernes geografiske placering.* Også dette kriterium indgår i de nugældende regler for fordelingen af Ungdommens uddannelsesfonds midler. »Uddannelsesundersøgelsen« (tabel 20 i afsnit 4) viser, at den typiske månedlige udgift for ugifte udeboende i aldersklasserne 21—27 år under ét i Københavnsområdet udgjorde 739 kr., i Ålborg, Århus og Odense som gennemsnit 658 kr., og i det øvrige land 615 kr. (alle tal refererer sig fortsat til undersøgelsestidspunktet i slutningen af 1964). Udvalget er herefter nået til det resultat, at det må skønnes rimeligt ud fra omkostningsvariationerne at opdele de studerende efter uddannelsesinstitutioner i A) *Københavnsområdet*, B) *Ålborg, Århus og Odense samt C) øvrige land*, og for disse som forholdstal til ansatte henholdsvis A) 100, B 90 og C) 85.

7. Sammenfattende kan herefter konstateres, at udvalget ud fra de foregående vurderinger finder grundlag for en gruppering af de studerende under videregående uddannelse efter *generelle omkostningskriterier*. nemlig ude-

henholdsvis hjemmeboende og uddannelsesinstitutionernes geografiske placering. Samspillet mellem disse kriterier vil ud fra de her nævnte forholdstal kunne give en maksimalvariation fra 100 ned til 68 pct. (En hjemmeboende studerende i »øvrige land« vil efter det anførte som støttegrundlag blive bedømt efter leveomkostninger, der udgør

$$100 \times 0,80 \times 0,85 = 68 \text{ pct.}$$

af de leveomkostninger, der tages som grundlag for en udeboende studerende i Københavnsområdet). Af tabel 20 i afsnit 4 fremgår, at de typiske månedlige udgifter for en udeboende (alder 21-27 år) i Københavnsområdet udgjorde 739 kr. *Som et praktisk anvendeligt udgangspunkt for vurderingen af den enkeltes støttebehov foreslår udvalget herefter, at man anvender følgende skala:*

Tabel 75. *Det leveomkostningsmæssige udgangspunkt for fremtidig støtte til studerende i videregående uddannelser.*

	Nytår 1965, i kr. pr. måned	Hjemme- boende	Ude- boende
A, Københavnsområdet		590	740
B, Ålborg, Århus og Odense . .		530	665
C, Øvrige land		505	630

B. *Under 21-årige i elevuddannelser.*

Når man herefter tilsvarende vil søge frem til et overblik over leveomkostningerne for *unge, der befinder sig i andre uddannelser end de som »videregående« betegnede*, må man indledningsvis erkende, at der her er tale om en endnu mere heterogen befolkningsgruppe, end hvad tilfældet var for de videregående uddannelser: Disse uddannelsessøgende fordeler sig aldersmæssigt - såfremt man tager undervisningspligtens ophør som udgangspunkt - typisk fra det 14. til det 20. år, men en del er dog ældre. Økonomisk og socialt gør alle de forskelle sig gældende, som er nævnt for de unge i videregående uddannelser.

Det gennemgående fællespræg for disse uddannelsessøgende er uddannelsens begrænsede niveau. Der tilsigtes typisk en grunduddannelse, der består i en skolegang eller en praktisk oplæring, som er kombineret med skolegang. I det følgende benyttes som fællesbetegnelse for disse uddannelser betegnelsen *elevuddannelse*. I denne betegnelse ligger alene en karakteristik af uddannelsernes ni-

veau som modsætning til videregående uddannelser, ikke af de uddannelsessøgendes alder, idet som nævnt en del af disse uddannelsessøgende i »elevuddannelser« — korte såvel som længere — er lige så gamle som studerende i de senere faser af videregående uddannelser. I dette underafsnit behandles imidlertid kun de under 21-årige. Se nedenfor G. om de over 21-årige i elevuddannelser.

En nærmere omtale af de uddannelser, som her betegnes som »elevuddannelser«, vil fremkomme i kapitel 6 i dette afsnit. Det kan imidlertid straks konstateres, at langt de største grupper i denne kategori omfatter skoleelever, incl. gymnasieelever, samt lærlinge og elever i de i afsnit 2 omhandlede »kombinationsuddannelser« (praktisk oplæring kombineret med skole). Om alle disse store grupper af uddannelsessøgende gælder, at de overvejende befinder sig i *aldersintervallet 14 til 20 år*.

Socialforskningsinstitutets undersøgelse, for hvilken der er redegjort i afsnit 4, kap. 2, og som i det følgende betegnes som »ungdomsundersøgelsen«, indeholder en analyse af de 14—20-åriges økonomiske vilkår og sociale baggrund, herunder oplysninger om deres indkomster og leveomkostninger, som har været grundlaget for udvalgets overvejelser om opstilling af et rimeligt leveomkostningsmæssigt udgangspunkt for fremtidig støtte til de unge i disse uddannelser. Udvalget har på grundlag af denne undersøgelse vurderet de samme faktorer som omtalt foran under A, for så vidt angik videregående uddannelser.

1. *Køn*. Af »ungdomsundersøgelsen« fremgår, at der som helhed ikke er større forskel i de samlede udgifter for de to køn, omend der er flere kvinder med meget små årsudgifter end mænd i 14—20-års intervallet. Da udvalget endvidere - som anført under B. angående videregående uddannelser — under alle omstændigheder ikke finder det rimeligt at basere den fremtidige støttopolitik på forskelsbehandling af mænd og kvinder, er der i de følgende overvejelser set bort fra dette kriterium.

2. *Civilstand*. Kun 4,5 pct. af de i forbindelse med »ungdomsundersøgelsen« interviewede unge var gift. Heraf var over halvdelen at finde blandt de »husligt arbejdende« - og altså ikke uddannelsessøgende - kvinder, således at antallet af gifte i »elevuddannelser« i alderen 14 til 20 år under ét er ganske ubetydeligt.

Om disse giftes indkomster og udgifter foreligger ingen oplysninger. Udvalget har herefter fundet det forsvarligt i sin vurdering af det leveomkostningsmæssige udgangspunkt for den fremtidige støtteeordning for disse unge alene at basere sig på »ungdomsundersøgelsens« oplysninger om de ugifte 14- til 20-åriges økonomiske forhold.

3. *Ude- og hjemmeboende*. »Ungdomsundersøgelsen« viser, at ca. 98 pct. af skoleeleverne (incl. gymnasieelever) i begyndelsen af 1965 boede hjemme (hos begge eller hos den ene af forældrene), og at dette gjaldt for 88 pct. af lærlingene i alderen 14 til 20 år under ét. Udvalget har herefter fundet, at det typiske leveomkostningsmønster for unge i »elevuddannelser« må tage udgangspunkt i de hjemmeboendes vilkår. »Ungdomsundersøgelsen« viser klart, at det er af væsentlig betydning for disse unges leveomkostninger, om de er hjemme- eller udeboende, således at dette kriterium må tages i betragtning ved grupperingen af disse unge med henblik på støttebehov, jfr. herom i det følgende.

4. *Alderen* er ifølge de af »ungdomsundersøgelsen« tilvejebragte oplysninger af afgørende betydning for størrelsen af leveomkostningerne. For skoleelever — og herunder særskilt for gymnasieelever — såvel som for lærlinge stiger leveomkostningerne med alderen. Nedenfor vil der blive redegjort nærmere herfor.

5. For de unge under videregående uddannelser blev det fundet rimeligt at anvende en *geografisk graduering* efter leveomkostningsniveauet. Baggrunden herfor var navnlig den meget forskellige boligudgift i de forskellige områder af landet. Mange af disse unge bor i lejede værelser, for hvilke lejen er stærkt påvirket af udbudet af værelser i landets forskellige uddannelsescentre. »Elevuddannelserne« er i modsætning hertil overvejende decentraliserede. Som ovenfor nævnt bor det altovervejende flertal af skoleelever, gymnasieelever og lærlinge hjemme. Udvalget har ikke for de hjemmeboende i »elevuddannelser« fundet noget brugbart grundlag for at graduere leveomkostninger efter geografiske kriterier. I den forbindelse kan henvises til, at såvel folkepensioner som børnetilskud er fastsat ens for hele landet. For så vidt angår det relativt lille antal unge i »elevuddannelser«, som er udeboende, finder udvalget, at der - ud fra samme betragtninger som for unge i

videregående uddannelser - i leveomkostningsgrundlaget for støtteberegning bør tages geografiske hensyn.

6. Udvalget har endvidere - som for videregående uddannelser - overvejet, hvorvidt *varighed* eller *bekostelighed* for visse af elevuddannelserne måtte kunne motivere differentiering af omkostningsgrundlaget for støtteberegningen. De af »ungdomsundersøgelsen« frembragte oplysninger giver ikke grundlag for sådan forskelsbehandling.

7. Sammenfattende finder udvalget ud fra de foregående vurderinger grundlag for at gruppere de 14-20-årige i »elevuddannelser« efter *to generelle omkostningskriterier, nemlig alder og ude- contra hjemmeboende. Hertil kommer specielt for de udeboende en geografisk differentiering.*

Som det fremgår af redegørelsen i afsnit 4, er man i »ungdomsundersøgelsen« for så vidt angår de 14-20-åriges indkomster og udgifter stødt på de samme problemer med hensyn til forbrugsfællesskabet med forældrene, som foran er omtalt for de unge i videregående uddannelser. Udvalget har dog fundet det forsvareligt at basere sine overvejelser på følgende fra undersøgelsen hentede tal.

For *skolesøgende* er for hver årgang foretaget en beregning af *mediantallet* (dvs. det midterste tal i fordelingen) for denne årgangs indtægter (udgifter) — det vil sige samme beregning som benyttedes for de foran omtalte »typiske« udgifter for unge i videregående uddannelser. Udvalget har ved denne beregning fundet det berettiget for skolesøgende i 14-20-års alderen at se bort fra udgifterne til kost og logi, da kun meget få hjemmeboende skolesøgende betaler herfor til forældrene.

Tabel 76. Omkostninger (excl. kost og logi) for alle skoleelever over 14 år incl. gymnasieelever, foråret 1965.

14-årige136	kr./md.
15-150	
16-183	-
17-211	
18-252	-
19-308	-

På grundlag af den som led i »ungdomsundersøgelsen« foretagne specielle undersøgel-

se vedrørende gymnasieeleverne er for disse tilsvarende tilvejebragt følgende tal:

Tabel 77. Omkostninger (excl. kost og logi) for gymnasieelever, i efteråret 1965.

1. g.	201	kr./md.
2. g.	259	
3. g.	315	

Man bør tage i betragtning, at der mellem tallene i tabel 76 og 77 er ca. $\frac{1}{2}$ års forskydning, nemlig fra foråret til efteråret 1965, for hvilken periode der må regnes med ca. 3 pct. stigning i pristallet.

Af disse to tabeller ses klart, at leveomkostninger for såvel hjemmeboende skoleelever i det hele som for hjemmeboende gymnasieelever alene er stigende med alderen. Hvad angår de sidste alderstrin i tabel 76, bør man naturligvis erindre, at disse tal omfatter såvel elever i 8.—10. klasser og realafdeling som gymnasieelever.

I de her anførte omkostningstal indgår ikke udgifter til *kost og logi*. Det har ikke været muligt for udvalget at tilvejebringe et brugbart empirisk materiale til bedømmelse af disse omkostningselementer. Ud fra spredte oplysninger har udvalget imidlertid skønnet, at dette omkostningselement for disse unge hjemmeboende må kunne sættes til et beløb af størrelsesordenen 125 kr. pr. måned i betydelsen af 1965.

Udvalget mener, at de foreliggende oplysninger giver holdepunkter for, at *omkostningsmønsteret for de skolesøgende typisk er præget nok så meget af klassetrin som af alder, og at anvendelse af klassetrin som grundlag for støtteberegning for disse unge uddannelsessøgende administrativt er langt at foretrække for alder*. Man har endvidere taget i betragtning, at de konstaterede omkostningstal for 14-årige i realiteten omfattede en gruppe med en gennemsnitsalder på 14,6 år.

På grundlag af disse overvejelser mener udvalget, at der kan opstilles følgende tabel for leveomkostninger som grundlag for støtten til hjemmeboende skolesøgende i alderen 14 til 20 år, idet der er foretaget afrundinger af de ovenfor anførte beløb.

Tabel 78. Omkostninger for hjemmeboende skolesøgende, (nytår 1965).

Alder	Klassetrin	Kr. pr. måned
14 år	8. (1. r.)	225
15 -	9. (2. r.)	275
16 -	10. (3. r. + 1. g.)	325
17 -	11. (2. g.)	375
18 -	12. (3. g.)	425
19 -	12. (3. g.)	425
20 -	12. (3. g.)	425

For lærlinge (samt elever i kombinationsuddannelser) foreligger i »ungdomsundersøgelsen« et tilsvarende materiale angående disse unges indtægter og udgifter. Også disse uddannelsessøgende (i alderen 14 til 20 år) er som nævnt hovedsagelig hjemmeboende, men i deres omkostningsmønster indgår almindeligvis betaling til hjemmet for kost og logi (typisk beløb: ca. 100 kr. pr. måned). Fordelt på aldersgrupper fås af »ungdomsundersøgelsen« følgende:

Tabel 79. Omkostninger for lærlinge m. v. i foråret 1965.

14-årige	375 kr./md.
15- -	337
16- -	334
17- -	467
18- -	525
19- -	559
20- -	594

Det meget høje tal for 14-årige lærlinge skal man næppe hæfte sig ved, idet der efter alt at dømme overvejende er tale om indtægter opnåede før indgåelse af lærekontrakt. Alligevel er der gennemgående tale om et indkomst- og udgiftsniveau, som ligger noget over de skolesøgendes, også når hensyn tages til de nævnte forskelle mel hensyn til kost- og logifinansiering. Man må imidlertid herved erindre, at tallene i tabel 79 foruden egentlige lærlinge også omfatter elever i kombinationsuddannelser, som gennemgående er væsentlig bedre aflønnet, og som derved trækker gennemsnittet op. I øvrigt har udvalget skønnet, at lærlingenes højere leveomkostninger i alt væsentligt kan forklares ved, at lærlingene på de seneste af de her omhandlede alderstrin oftest råder over indkomster, der muliggør et forbrug, der overstiger, hvad skolesøgende faktisk klarer sig med. Da det ikke kan anses for nødvendigt at beregne offentlig støtte til et

forbrug, der overstiger, hvad andre unge under uddannelse på tilsvarende alderstrin har, anser udvalget det for rimeligt med hensyn til leveomkostningsgrundlaget i henseende til støttemuligheder at ligestille lærlingene med jævnaldrende skolesøgende, jfr. tabel 78 ovenfor.

Tilbage står for denne hovedkategori af uddannelsessøgende at tage fornødent hensyn til de særlige omkostninger, som gør sig gældende for udeboende skoleelever og lærlinge m. v. Der er her tale om uddannelsessøgende, som - fortrinsvis af hensyn til uddannelsen — dels bor på kostskoler, kollegier etc., dels på private værelser og lignende. Udvalget har fundet det rimeligt for denne kategori under et at opstille et omkostningsmønster, som primært bygger på de alders- (klassetrin -) bestemte omkostningstal for hjemmeboende, jfr. tabel 78, men således at der hertil føjes et tillæg for udeboende-omkostninger, som i videst mulig omfang baseres på de betragtninger, som under B. blev gjort med hensyn til omkostningsforskellene mellem hjemme- og udeboende i videregående uddannelser. Udvalget nåede til, at hjemmeboende i videregående uddannelser omkostningsmæssigt burde tildeles et forholdstal på 80 pct. af de for udeboende statuerede totalomkostninger. Dette forholdstal var imidlertid fastsat noget højere, end de reelle udgifter for hjemmeboende kunne motivere, idet der også måtte tages hensyn til faren for misbrug med henblik på at blive anerkendt som udeboende.

Dette hensyn gør sig antagelig ikke gældende — i hvert fald ikke i samme omfang - for unge under 21 år i elevuddannelser, og det findes derfor ikke nødvendigt ved fastsættelsen af tillæggets størrelse at opretholde samme forhold mellem omkostningerne for ude- og hjemmeboende som ved de videregående uddannelser.

Udvalget foreslår, at tillægget fastsættes til 25 pct. af leveomkostningerne for udeboende i videregående uddannelser. Disse omkostninger er foreslået ansat til 740 kr. i område A, 665 kr. i B og 630 kr. i C, jfr. tabel 75. Tillæggene for de under 21-årige i elevuddannelser, som er udeboende, bliver herefter i afrundede beløb: 190 kr. i A, 170 kr. i B og 155 kr. i G, jfr. tabel 80.

Medens de hjemmeboendes omkostninger blev fikseret til 80 pct. af de udeboendes, når talen var om studerende i videregående ud-

Tabel 80. Det leveomkostningsmæssige udgangspunkt for fremtidig støtte til uddannelsessøgende, i kr. pr. måned pr. nytår 1965.

Alder ¹⁾	Klasse-trin ¹⁾	Hjemmeboende						Udeboende					
		Elevudd. ³⁾			Videreg. udd.			Elevudd.			Videreg. udd.		
		A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
14 år	8.	225 ³⁾						415 ⁵⁾	395 ⁵⁾	380 ⁵⁾			
15 -	9.	275 ³⁾						465 ⁵⁾	445 ⁵⁾	430 ⁵⁾			
16 -	10.	325 ³⁾						515 ⁵⁾	495 ⁵⁾	480 ⁵⁾			
17 -	11.	375 ³⁾						565 ⁵⁾	545 ⁵⁾	530 ⁵⁾			
18 -	12.	425 ³⁾						615 ⁵⁾	595 ⁵⁾	580 ⁵⁾			
19 -	12.	425 ³⁾						615 ⁵⁾	595 ⁵⁾	580 ⁵⁾			
20 -	12.	425 ³⁾			590 ⁴⁾	530 ⁴⁾	505 ⁴⁾	615 ⁵⁾	595 ⁵⁾	580 ⁵⁾	740 ⁴⁾	655 ⁴⁾	630 ⁴⁾
21 - og alle ældre		590 ⁴⁾	530 ⁴⁾	505 ⁴⁾				740 ⁴⁾	665 ⁴⁾	630 ⁴⁾			

1) For skoleelever til og med 20 år er klassetrin afgørende for indplacering. For lærlinge og alle andre i elevuddannelser samt for alle i videregående uddannelser er alder afgørende.

2) A = Københavnsområdet. B = Ålborg, Århus og Odense. C = Øvrige land.

3) Tallene fra tabel 78.

4) Tallene fra tabel 75.

5) Udgør beløbene for hjemmeboende med tillæg af 25 pct. af leveomkostningerne for udeboende i videregående uddannelse, jfr. s. 125, dvs. med 190, 170 og 155 kr. for henholdsvis område A, B og C.

6) Videregående uddannelser vil i støttemæssig henseende fremtidig kun undtagelsesvis omfatte personer under 18 år, jfr. kapitel 6 i dette afsnit.

dannelser, bliver der ikke et tilsvarende fast forhold mellem omkostningerne for hjemme- og udeboende i elevuddannelser. Forholdet vil variere mellem ca. 55 og ca. 75 pct.

C. Over 21-årige i elevuddannelser.

Udvalget finder, at de ældre - d. v. s. de over 21 årige — i »elevuddannelser« med hensyn til leveomkostninger som grundlag for støtteberegning bør sidestilles med de unge i videregående uddannelser, idet de betragtninger, der er anført under A. formentlig også dækker denne kategori.

D. Generel støtteramme for alle uddannelsessøgende (pr. nytår 1965).

De under A., B. og C. anførte betragtninger kan for samtlige uddannelsessøgende sammenfattes som i tabel 80.

Dette leveomkostningsmæssige udgangspunkt for fremtidig støtte til uddannelsessøgende vil i det følgende blive betegnet »støtterammen«. De i tabel 80 anførte tal er afledt af de oplysninger fra tiden omkring nytår 1965, som har været disponible for udvalget.

E. Regulering efter pris- og indkomstudviklingen.

Den siden nytår 1965 stedfundne udvikling

må naturligvis tages i betragtning. Spørgsmålet er herefter, om en sådan å jourføring bør ske på grundlag af

1) det reguleringspristal, baseret på forbrugs-sammensætningen i befolkningen som helhed, som efter hidtidig praksis anvendes ved regulering såvel af arbejdsmarkedets lønninger som af sociale ydelser, herunder støtte fra Ungdommens uddannelsesfond; eller

2) et særligt indeks, der afspejler udviklingen i leveomkostninger for uddannelsessøgende under hensyn til sammensætningen af disses forbrug; eller

3) et indeks for realindkomstudviklingen i samfundet som helhed.

ad 1). *Reguleringspristallet* har i de seneste år vist følgende udvikling:

Tabel 81. *Reguleringspristallet januar 1963-april 1968.*

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
januar	100	103	108	116	120	127
april	102	104	110	117	121	128
juli	101	105	112	118	123	
oktober	101	106	113	119	125	

Udvalget finder det rimeligt, at støtterammen som angivet i tabel 80 tidsfæstes til nytår 1965, svarende til reguleringspristallet for januar 1965. *Fra januar 1965 til april 1968 er reguleringspristallet steget med ca. 18,5 pct.*

ad 2). I afsnit 4, kapitel 3 er på grundlag af »uddannelsesundersøgelsen« anført, at et korrekt skøn over prisudviklingen for de uddannelsessøgende kræver et indeks, der beregnes med hensyn til disses forbrugsstruktur. I samme afsnit er på grundlag af undersøgelsen opstillet *særlige pristalsvægte*, indeholdende vægtfordelingen på hovedkategorier af forbrug henholdsvis for de ugifte udeboende og de gifte i videregående uddannelse, som indgik i »uddannelsesundersøgelsen«. Det er åbenbart, at disse studerendes forbrug i sammensætning adskiller sig ganske meget fra forbrugssammensætningen i samfundet som helhed, som den afspejler sig i reguleringspristallet.

For så vidt angår sammensætningen af forbruget for andre uddannelsessøgende, det vil sige hjemmeboende i videregående uddannelser og alle elever og studerende i andre uddannelser (elevuddannelser), er der ikke tilvejebragt tilsvarende komplette opstillinger over forbrugssammensætningen. Man tør nok ud fra de foran refererede oplysninger fra »uddannelsesundersøgelsen« og fra »ungdomsundersøgelsen« slutte, at forbrugssammensætningen også for disse kategorier af uddannelsessøgende i større eller mindre omfang afviger fra gennemsnitsforbruget i befolkningen som helhed og dermed fra reguleringspristallets vægtgrundlag. Men det forekommer ikke forsvarligt at gå ud fra, at de særlige vægtfordelinger, som er opstillet i »uddannelsesundersøgelsen«, og som bygger på gennemsnitstal specielt for ugifte udeboende og for gifte i videregående uddannelser, i særlig grad skulle være egnet som reguleringsgrundlag for alle uddannelsessøgende under ét.

Det kan uden videre tages for givet, at de uddannelsessøgende, uanset den afvigende forbrugsstruktur, i vidt omfang har udgifter til de samme varer som den øvrige befolkning, og at således størstedelen af de prisoplysninger, som indsamles til beregning af reguleringspristallet, med fuld føje vil kunne benyttes også for de uddannelsessøgende. Dette kan måske endog dække posten »studieudgifter«,

som indgår i »uddannelsesundersøgelsens« studentervægtssystem, men ikke i reguleringspristallets beregningsgrundlag.

Hvad angår *udgiften til bolig*, vil udvalget pege på, at denne udgift for de uddannelsessøgende, som er udeboende, oftest omfatter lejede værelser, hvorimod det i reguleringspristallet indgående indeks for bolig bygger på en sammenvejning af boligudgifterne for befolkningen som helhed, det vil sige lejligheder, parcelhuse m. v. overalt i landet. Reguleringspristallets boligindeks udgjorde for januar 1965 109,2 (januar 1963 = 100) og for oktober 1967 127,5, svarende til en stigning i dette tidsrum på knap 17 pct. For de lejede værelser, som blev tilbudt Studenternes Boliganvisning i København, udgjorde gennemsnitslejen (inclusive varme) omkring nytår 1965 179 kr. pr. måned (178,46 kr. i 4. kvartal 1964 og 179,97 kr. i 1. kvartal 1965). Dette gennemsnit steg til 235 kr. for 3. kvartal 1967, det vil sige med 31 pct. siden nytår 1965. Uden at ville tage stilling til, hvorvidt disse gennemsnit fra københavnske studenters boliganvisning er repræsentative for udviklingen i værelselejen for alle udeboende uddannelsessøgende overalt i landet, mener udvalget dog herefter at turde konstatere, at boligindekset i reguleringspristallet ikke kan anses for repræsentativt for udviklingen i boligudgiften for de udeboende uddannelsessøgende. Et på officielt grundlag - d. v. s. af Danmarks Statistik — tilvejebragt særligt indeks for prisudviklingen for lejede værelser må efter udvalgets opfattelse skønnes bedre egnet til at repræsentere udviklingen i de uddannelsessøgendes boligudgift.

Af de foregående betragtninger fremgår, at udvalget ikke i de i afsnit 4 omhandlede undersøgelser har fundet tilstrækkeligt grundlag for at fremlægge et konkret forslag om et særligt pristal, som kan afspejle leveomkostningernes udvikling for alle uddannelsessøgende under ét og dermed erstatte reguleringspristallet som grundlag for regulering af den offentlige støtte til de uddannelsessøgende. At de uddannelsessøgende under ét i forhold til befolkningen som helhed har en atypisk forbrugssammensætning, tør dog nok anses for sandsynliggjort. Udvalget må derfor anse det for rimeligt, at mulighederne for at udarbejde et særligt pristal, som er repræsentativt for de uddannelsessøgende, bør tages op til overvejelse. I et sådant særligt pristal bør som nævnt efter udvalgets opfattelse til måling

af udviklingen i boligudgifter benyttes et indeks specielt for lejede værelser.

Udvalget er underrettet om, at Danske Studerendes Fællesråd i en skrivelse af 6. oktober 1967 har anmodet det af folketinget nedsatte udvalg vedrørende pristalsproblemer om at drage de særlige problemer omkring beregningen af et pristal for udviklingen i de studerendes udgifter ind i udvalgets overvejelser omkring etablering af pristal for befolkningsgrupper med atypisk forbrugssammensætning.

ad 3). Udvalget har foran redegjort for, hvorledes »støtterammen« tager udgangspunkt i de typiske udgifter, som faktisk skal afholdes af de unge under uddannelse, og det er påvist, at disse udgifter i de senere år har fulgt *realindkomststigningen* i det øvrige samfund. Støttetilskuddene gennem Ungdommens uddannelsesfond m. v. har ganske vist ikke givet basis for en sådan øget levestandard for de uddannelsessøgende, idet denne støtte nu - og endda kun siden 1964 — alene reguleres på grundlag af prisstigninger som registreret i reguleringspristallet, men de studerende har til gengæld i betydeligt omfang skaffet sig indtægter ved erhvervsarbejde for dermed at få del i den velstandsforøgelse, som andre grupper har opnået.

Når udvalget som foran refereret af flere grunde anser det for påkrævet, at én af målsætningerne for den fremtidige støtteordning skal være, at det som følge af denne støtte bliver muligt at begrænse nødvendigheden af erhvervsarbejde under uddannelsen til et sådant omfang, at det ikke virker hæmmende på studieaktiviteten, så følger deraf, at det ikke vil være tilstrækkeligt at regulere »støtterammen« alene ud fra den stedfindende prisudvikling. Det må påregnes, at de studerende i fremtiden som hidtil vil stræbe efter at skaffe sig nogen andel i samfundets velstandsforøgelse, om fornødent ved erhvervsarbejde.

Udvalget når herefter til det resultat, at det vil være påkrævet, at de i »støtterammen« pr. nytår 1965 opstillede leveomkostningsbeløb reguleres ikke blot efter prisudviklingen, men også efter velstandsudviklingen.

I denne forbindelse rejser sig spørgsmålet om en hensigtsmæssig målestok for velstandsudviklingen. Man kan eksempelvis tænke sig opgørelser over udviklingen i nationalindkomst

eller nationalprodukt, skattepligtige indkomster eller gennemsnitlig timefortjeneste på arbejdsmarkedet benyttet. Udvalget har ment at måtte afstå fra at bedømme, hvad der måtte være det bedst egnede grundlag for en sådan velstandsregulering af støtterammen for uddannelsessøgende. Det må i så henseende forekomme rimeligt, at man i hvert fald i nogen grad tager hensyn til fremgangsmåden ved tilsvarende regulering af sociale ydelser til andre befolkningsgrupper, som i de senere år fra tid til anden efter fremlæggelse af konkrete forslag i folketinget har opnået deres indkomster å jourført efter realindkomststigningen i samfundet. Denne regulering kan dog vanskeligt foretages efter kriterier, der er så objektive, at den kan ske automatisk eller ved en administrativ afgørelse, men må - ligesom tilfældet er på de lige nævnte særlige områder for sociale ydelser - ske ved lovgivning. Udvalget skal dog pege på muligheden af et gennemføre sådanne undersøgelser som Studenterundersøgelsen 1968 (afsnit 4, kapitel 4) eller lignende undersøgelser, hvorved der - med en indsats af beskedne midler - kan tilvejebringes oplysninger om udviklingen vedrørende de uddannelsessøgendes leveomkostninger.

F. Sammenfatning.

Med hensyn til behovet for regulering af støtterammen fra nytår 1965 til nu og ud i fremtiden kan *udvalgets vurdering sammenfattes* således.

Det må skønnes påkrævet, at der som hidtil sker en automatisk å jourføring efter prisudviklingen. Indtil et bedre grundlag måtte kunne tilvejebringes, bør denne å jourføring ske på grundlag af reguleringspristallet.

For de uddannelsessøgende er reguleringspristallet - ligesom for andre befolkningsgrupper med atypisk forbrugssammensætning - et ufuldkommet instrument til måling af prisudviklingens indflydelse på leveomkostningerne. Ikke blot vægtfordelingen i forbrug, men til dels også arten af forbruget (bølg) er afvigende for de uddannelsessøgende sammenholdt med befolkningen som helhed. Udvalget har ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at formulere et konkret forslag om et særpriestal, dækkende alle uddannelsessøgende,

Tabel 82. »Støtterammen«: Månedsbetøb pr. april 1968.

Det leveomkostningsmæssige udgangspunkt for fremtidig støtte til uddannelsessøgende, i kr. pr. måned.

Alder ¹⁾	Klasse- trin ¹⁾	Hjemmeboende						Udeboende					
		Elevudd.			Videreg. udd.			Elevudd.			Videreg. udd.		
		A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
14 år	8.	267	267	267				492	468	450			
15 -	9.	326	326	326				551	527	510			
16 -	10.	385	385	385				610	587	569			
17 -	11.	444	444	444				670	646	628			
18 -	12.	504	504	504	699	628	598	729	705	687	877	788	747
19 -	12.	504	504	504	699	628	598	729	705	687	877	788	747
20 -	12.	504	504	504	699	628	598	729	705	687	877	788	747
21 - og alle ældre		699	628	598	699	628	598	877	788	747	877	788	747

¹⁾ For skoleelever til og med 20 år er klassetrin afgørende for indplacering. For lærlinge og alle andre i elevuddannelser samt for alle i videregående uddannelser er alder afgørende.

²⁾ A = Københavnsområdet. B = Ålborg, Århus og Odense. C = Øvrige land.

³⁾ Videregående uddannelser vil efter udvalgets forslag i støttemæssig henseende fremtidig kun undtagelsesvis omfatte personer under 18 år, jfr. kapitel 6 i dette afsnit.

Tabel 83. »Støtterammen«: Årsbetøb pr. april 1968.

Det leveomkostningsmæssige udgangspunkt for fremtidig støtte til uddannelsessøgende, i kr. pr. år.

Alder ¹⁾	Klasse- trin ¹⁾	Hjemmeboende						Udeboende					
		Elevudd.			Videreg. udd.			Elevudd.			Videreg. udd.		
		A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
14 år	8.	3204	3204	3204				5904	5615	5400			
15 -	9.	3912	3912	3912				6612	6234	6120			
16 -	10.	4620	4620	4620				7320	7044	6828			
17 -	11.	5328	5328	5328				8040	7752	7536			
18 -	12.	6048	6048	6048	8388	7536	7176	8748	8460	8244	10.524	9456	8964
19 -	12.	6048	6048	6048	8388	7536	7176	8748	8460	8244	10.524	9456	8964
20 -	12.	6048	6048	6048	8388	7536	7176	8748	8460	8244	10.524	9456	8964
21 - og alle ældre		8388	7536	7176	8388	7536	7176	10.524	9456	8964	10.524	9456	8964

¹⁾ For skoleelever til og med 20 år er klassetrin afgørende for indplacering. For lærlinge og alle andre i elevuddannelser samt for alle i videregående uddannelser er alder afgørende.

²⁾ A = Københavnsområdet. B = Ålborg, Århus og Odense. C = Øvrige land.

³⁾ Videregående uddannelser vil efter udvalgets forslag i støttemæssig henseende fremtidig kun undtagelsesvis omfatte personer under 18 år, jfr. kapitel 6 i dette afsnit.

men finder det rimeligt, at mulighederne for udarbejdelse af et sådant tages under overvejelse, såfremt det måtte blive besluttet at udarbejde særpristal for andre befolkningsgrupper.

Udvalget finder det påkrævet, at støtterammen for de uddannelsessøgende foruden ved pristalsregulering fra tid til anden reguleres efter velstandsudviklingen i samfundet.

I tabel 82 er de i tabel 80 anførte månedlige beløb forhøjet med 18,5 pct., svarende til stigningen i reguleringspristallet fra januar 1965 (108) til april 1968 (128). I tabel 83 er herefter foretaget en omregning af de ajourførte månedsbetøb til helårsbasis (12 måneder). De i denne tabel anførte årsbetøb anvendes i de følgende kapitler som generel støtteramme.

III. Beregning af den individuelle støtteramme

A. Kursusafgifter m. v.

Den i det foregående opstillede ramme for de typiske leveomkostninger for alle uddannelsessøgende - med å jourføring efter prisudviklingen - bør efter udvalgets opfattelse tages som udgangspunkt for overvejelserne om, i hvilket omfang der bør ydes støtte til den enkelte. Med dette udgangspunkt er der taget hensyn til de uddannelsessøgendes fordeling efter alder, uddannelsesart (trin) og bopæl (ude- eller hjemmeboende samt geografisk fordeling). Som foran anført vil udvalget dog finde det rimeligt, at der for uddannelsessøgende på private institutioner, hvor der endnu opkræves *kursusafgifter og under visnings gebyr er af ikke uvæsentligt omfang*, tages hensyn hertil ved støtteudmålingen til de studerende. Udvalget foreslår, at sådanne afgifter og gebyrer - for så vidt de ikke måtte være dækket af særlig statsstøtte til dette formål, og inden for godkendte beløbsgrænser - *for de pågældende studerende lægges til beløbene i støtterammen*, så at *det herved fremkomne samlede beløb danner udgangspunkt for støtteudmålingen til den enkelte* efter de regler, som beskrives i det følgende.

Bortset fra dette særhensyn til kursusafgifter og undervisningsgebyrer finder udvalget ikke anledning til i forbindelse med rammen for det fremtidige støttesystem at tage hensyn til individuelle afvigelser i leveomkostninger de uddannelsessøgende imellem. Som anført foran under I. G. tager udvalget afstand fra at bestemme støttebehovet helt individuelt. Støtterammens beløb er, som tidligere beskrevet, primært baseret på de typiske udgifter for uddannelsessøgende af forskellige kategorier, og udvalget er fuldt opmærksomt på, at de faktiske leveomkostninger for den enkelte kan være væsentligt større eller mindre end støtterammens beløb, og at det også for studerende med større og dermed atypiske leveomkostninger (f. eks. gifte med børn) kan være rimeligt at sikre finansieringsmuligheder til dækning af deres behov. Hensyn til sådanne individuelle afvigelser i faktiske leveomkostninger vil kunne tilgodeses alene ved de regler og kriterier for støttetildelingen, som vil blive gennemgået i kapitel 5 i dette afsnit.

B. Børnetilskud.

Fra og med 1968-69 udgør det normale *børnetilskud* 855 kr. pr. barn. Beløbet udgjorde i 1964-65 normalt 480 kr., i 1965-66 og 1966-67 630 kr. og i 1967-68 780 kr. pr. barn. Børnetilskuddet udbetales til forældre for børn under 18 år og er ens for 1-årige og 17-årige. Børnetilskuddet er skattefri indkomst. Lov nr. 236 af 3. juni 1967 om børnetilskud og andre familieydelse, der træder i kraft samtidig med kildeskatteloven - formentlig den 1. januar 1970 — er baseret på egentlig pristalsregulering af børnetilskud. Endvidere vil denne lov hjemle adgang til forhøjet børnetilskud i en række nærmere angivne tilfælde, hvor forældrenes økonomiske situation er særlig svag.

Ifølge de nugældende regler bliver børnetilskuddet kun ydet for børn, som ikke skal ansættes selvstændigt i skat, d. v. s. med indkomster (bortset fra fradragsberettigede driftsudgifter m. v.) under en grænse på 1.200-2.000 kr. alt efter indtægts art. Ifølge den nye lov ydes børnetilskuddet til forældre uanset størrelsen af »barnets« indtægt. For unge over undervisningspligtig alder vil en indkomst på under den nævnte grænse på 1.200-2.000 kr. normalt indebære, at det pågældende »barn« er uddannelsessøgende, og børnetilskuddet efter de gældende regler er således i sig selv en form for uddannelsesstøtte: For børn over 14 år, som ikke længere er under uddannelse, og som dermed normalt arbejder erhvervsmæssigt, f. eks. med løn som ungarbejdere, der fører til en årsindtægt væsentligt over den skattepligtige grænse på 2.000 kr., ydes der ikke børnetilskud til forældrene. Efter de nye regler kan forældrene (moderen) oppebære børnetilskuddet, selv hvis »barnet« har en god indkomst og fuldt ud kan betale for sit ophold i hjemmet. Det uddannelsespolitiske incitament, som muligvis indeholdes i de gældende regler for børnetilskud, vil således bortfalde.

Det skal tilføjes, at aldersgrænsen 18 år efter de gældende regler er knyttet til datoen 1. januar, og at børnetilskud således i skatteåret 1968-69 udbetales for alle, som den 1. januar 1968 var under 18 år. Efter disse regler kan der for nogle børn — med fødselsdato i begyndelsen af kalenderåret - ske udbetaling af børnetilskud nogle måneder ud over det fyldte 19. år (i gennemsnit for alle til ca.

18 $\frac{3}{4}$ år). Ifølge de nugældende regler ydes børnetilskud normalt som et fradrag i forældrenes skat, fordelt på samme antal rater som denne, medens de efter den nye lovs regler vil blive udbetalt forskudsvis til moderen for et kvartal ad gangen og således, at sidste udbetaling sker for det kvartal, hvori barnet fylder 18 år. De nye regler indebærer således en mindre sænkning af den hidtidige faktiske (gennemsnitlige) aldersgrænse for børnetilskud.

I de hidtil gældende uddannelsesstøtteordninger er der ikke ved støtteudmålingen blevet taget hensyn til, om de pågældende i støtteperioden »skaffer« deres forældre børnetilskud. I betragtning af, at ingen af de hidtidige uddannelsesstøtteordninger for de heromhandlede unge har kunnet dække disses leveomkostninger, har udeladelsen af hensynet til børnetilskud måske kunnet have rimelighed. Anderledes forholder det sig, hvis man som forudsat af dette udvalg i fremtiden skal nå til, at unge uden egne indtægter og med en meget svag forældreøkonomi bag sig skal kunne opnå deres leveomkostninger dækket gennem en offentlig støtteordning. Uanset at børnetilskuddet således efter de nye regler skal udbetales til forældrene (moderen) for alle børn under 18 år — ikke blot for dem, som fortsætter uddannelsen ud over undervisningspligtig alder, men også (ligesom hidtil) for de yngre og nu yderligere for de 14-17-årige, som har forladt uddannelse - må det vel anses

for rimeligt, at *børnetilskud bør betragtes som et forlods bidrag fra staten til dækning af de leveomkostninger, der tages i betragtning i den fremtidige støtteordning for uddannelsessøgende*. Udvalget har derfor i de følgende overvejelser om størrelsen af eget, forældres og det offentliges bidrag til finansieringen af den enkelte uddannelsessøgendes leveomkostninger forudsat, at *beløbene i støtterammen forud for støtteudmålingen skal reduceres med børnetilskud, som kan påregnes udbetalt til den pågældendes forældre (moder) i støtteperioden*.

C. Sammenfatning.

Den generelle støtteramme, som er beskrevet foran under IL, modificeres alene på to punkter, når herefter den individuelle støtteramme skal fastlægges: Der *tillægges eventuelle kursusafgifter og undervisningsgebyrer, og der fradrages eventuelle børnetilskud*. Andre individuelle forhold kommer ikke i betragtning ved den individuelle støtteramme.

Når der herefter skal tages stilling til, hvilken støtte den enkelte uddannelsessøgende bør have inden for den således fastlagte støtteramme, bør der derimod tages hensyn til den pågældendes egne økonomiske forhold og for de uddannelsessøgende under 21 år også til forældrenes. Dette vil blive behandlet nærmere nedenfor i kap. 5.

Kapitel 3.

Støttens art.

Lån eller stipendium.

I. Analyse af statens omkostninger ved støtte i form af stipendier, henholdsvis lån på forskellige vilkår.

Man møder ofte den opfattelse, at statsstøtte, der ydes som stipendier, fuldt ud er en driftsudgift, som af statskassen skal udredes påny år efter år, medens omvendt lånestøtte kun er en midlertidig udgift, som senere, når lånene afdrages, vil blive dækket ind, således at afdrag for tidligere lån på langt sigt - hvis antallet af låntagere samt lånenes størrelse forbliver uforandret - vil kunne finansiere ydelse af nye lån til de uddannelsessøgende.

Ingen af disse betragtninger er korrekte uden forbehold. For stipendiernes vedkommende gælder, at disse - i modsætning til lån - medregnes i modtagerens skattepligtige indkomst. For statslånene til de uddannelsessøgende gælder, at tab og andre driftsomkostninger for staten i forbindelse med sådanne lån kan opstå

- såfremt lånene ikke kan inddrives (nedenfor under A),
- i form af administrationsomkostninger i forbindelse med lånene (B),
- fordi lån til uddannelsessøgende ydes rentefrit eller i øvrigt på favoriserede rentevilkår (G).

I »Den gule Betænkning« (betænkning nr. 275/1961 om de studerendes økonomiske vilkår) anførtes bl. a. (side 43), »at de statsfinansielle fordele ved en låneordning ikke er så store, som man umiddelbart måtte tænke sig. Igennem rentetabet og udgifter til administration må det antages, at der ydes låntagerne et statstilskud på 40-50 pct. af lånebeløbene.«

Med hensyn til rentetab var baggrunden for den her citerede vurdering de af Ungdommens uddannelsesfond ydede lån, som - dengang som nu — var rentefri igennem *hele låneperioden*. Udvalget har fundet det påkrævet

nøjere at analysere de omkostninger, der for staten vil være forbundet med låneordninger med mere eller mindre favorable vilkår for de uddannelsessøgende. En sådan analyse er nødvendig for at opnå et grundlag for bedømmelse af, hvorledes staten på den mest økonomiske måde kan dække behovet for støtte til de uddannelsessøgende.

A. Tab ved lån, der ikke tilbagebetales.

I de 12 bevillingsår 1955-56-1966-67 er der gennem *Ungdommens uddannelsesfond* udbetalt studielån til et samlet beløb af 247,6 mill. kr. 89 pct. af denne lånemasse er udbetalt i den sidste halvdel af 12-års perioden, det vil sige fra og med 1961-62. Pr. 31. marts 1967 var der derfor endnu kun tilbagebetalt i alt 36,9 mill. kr., heraf 12,1 mill. kr. i 1966-67. I løbet af de 12 år var som *tab* i alt afskrevet 157.528 kr. Alle afskrivningerne skyldes enten, at låntageren er afdød ved døden uden at efterlade sig midler (155.803 kr.) eller at låntageren lider af uhelbredelig sygdom, der gør ham varigt uarbejdsdygtig (1.725 kr.). Afskrivning af andre grunde er endnu ikke forekommet, men vil vel næppe helt kunne undgås. Såfremt man også i årene fremover tør regne med de senere års gode beskæftigelsesforhold, er der ikke grund til at vente, at det vil komme til at dreje sig om væsentlige beløb.

Hvis man som en målestok for tabene på lån gennem *Ungdommens uddannelsesfond* sætter det hidtil i alt afskrevne beløb i forhold til det samlede nu udbetalte lånebeløb, når man til et tab på $\frac{2}{3}$ promille af lånebeløbet. Sættes det afskrevne beløb i forhold til de indtil nu tilbagebetalte beløb, kan man konstatere *et tab på $\frac{1}{2}$ pct.* Under alle omstændigheder er tabene på lån fra *Ungdommens uddannelsesfond* efter hidtidige erfaringer af så ringe størrelsesorden, at de næppe kan tillægges betydning ved en sammenligning af

statens omkostninger ved stipendier og ved lån.

Studielån i banker og sparekasser mod statsgaranti er i de næsten 4 år fra september 1964 til august 1968 ydet med et samlet beløb af 264,3 mill. kr. Heraf er i samme tidsrum indfriet lån til et samlet beløb af 9,6 mill. kr. Dansk Studiefond har som kautionist på statskassens vegne indfriet lån til et beløb af 75.716 kr. på grund af låntageres død. Om end disse fordringer anmeldes i de pågældende studerendes dødsboer, må langt den største del af dette beløb forventes afskrevet som tab. Hertil kommer, at Dansk Studiefond som kautionist på statskassens vegne i samme tidsrum på grund af misligholdelse har indfriet lån på i alt 1.370.395 kr. Til sammenligning kan anføres, at misligholdte lån fra Ungdommens uddannelsesfond i løbet af 12 år kun androg tilsammen 547.000 kr. Endnu er ingen af de misligholdte statsgaranterede lån afskrevet som tabt, men det må ifølge statsaktivforvaltningen forventes, at i hvert fald en del af disse lånebeløb ikke vil kunne inddrives. Sammenfattende tør man nok konkludere, at statens tab på grund af manglende inddrivelsesmuligheder for de statsgaranterede lån må påregnes i de nærmeste år at blive af noget større betydning end for lånene gennem Ungdommens uddannelsesfond. Yderligere betragtninger angående de statsgaranterede studielån udvikles nedenfor under II.

B. Administrationsomkostninger.

Et tilnærmet udtryk for de årlige *administrationsomkostninger* for de væsentligste statslige støtteordninger til uddannelsessøgende kan fås af driftsregnskabet for Ungdommens uddannelsesfond for finansåret 1966-67. For uddeling af stipendier samt for generalomkostninger for uddannelsesfonden er bogført administrations- og kontorholdsudgifter på 307.400 kr. Som betaling til Dansk Studiefond for administration af lån fra Ungdommens uddannelsesfond og for administration af statens garanti for bank- og sparekasselån er bogført henholdsvis 895.700 kr. og 101.600 kr. I alt har statens udgifter til den centrale administration af disse stipendie- og låneordninger således i 1966-67 udgjort 1.304.700 kr. Stipendie- og lånestøtte fra Ungdommens uddannelsesfond udgjorde i det nævnte finansår henholdsvis 86,5 og 65,8 eller i alt 152,3 mill. kr., og der stiftedes i samme periode statsga-

ranterede lån til et beløb af i alt 72,1 mill. kr., således at den samlede støtte under disse ordninger androg 224,4 mill. kr. *I forhold hertil udgjorde udgifterne til den centrale administration af disse støtteordninger knap 0,6 pct.* Der foreligger ikke oplysninger om omkostningerne ved den lokale behandling af støtteansøgninger i kommuner, arbejdsanvisningskontorer og/eller de enkelte uddannelsesinstitutioner. Som samlet vurdering tør man dog nok skønne, at de administrative omkostninger ved disse store nugældende støtteordninger har været af beskeden størrelsesorden, og at der ikke i størrelsen af disse omkostninger kan hentes nogen argumentation for den fremtidige støttes fordeling på stipendier og lån.

C. Rentetab.

Med henblik på vurdering af det rentetab, som studielån på forskellige vilkår måtte indebære, har udvalget draget sammenligning med den effektive rente af offentlige lån, optaget på det indenlandske marked. Man har herefter anset det for realistisk som *udgangspunkt for overvejelserne om forrentning af studielån at tage en markedsrente på 9 pct. p.a.*

1° Inflation forventning udtrykt i markedsrenten.

Indledningsvis kan det anføres, at markedets rentesats for lån af forskellig art og varighed - henholdsvis sådanne låns kursværdi og den herudfra beregnede effektive rente - bl. a. afspejler långivernes forventninger om den økonomiske udvikling og herunder *inflation forventningerne* for de kommende år. Ved at tilregne rente af de udlånte beløb og herved tage markedsrenten som udgangspunkt for beregninger af omkostninger for staten ved ydelse af studielån på forskellige vilkår opnår man således - i hvert fald delvis - at tage hensyn til den forringelse af den til de uddannelsessøgende udlånte kapital, som inflationen betinger.

2° Analyse af statens omkostninger ved stipendier og rentetilskud.

I henhold til den gældende lovgivning om Ungdommens uddannelsesfond opereres der med to og kun to former for uddannelsesstøtte, nemlig *lån* og *stipendier*. Med markedsrenten som sammenligningsgrundlag vil udvalget i det følgende inddrage en tredje faktor, som

allerede gør sig gældende for de nuværende rentefri lån fra Ungdommens uddannelsesfond, nemlig *statens tab ved rentetilskud* for (det vil sige »underforrentning« af) studielån.

Beregninger over tilskudselementet i statens udlånsvirksomhed i 1950'erne er tidligere foretaget i en betænkning: »Redegørelse for statens udlånsvirksomhed«, som blev udgivet af finansministeriet i 1960. Udvalget har dernæst bemærket, at der i bemærkningerne til forslaget til lov om udlån til yngre landmænd, som blev fremsat i folketinget den 8. februar 1967 (nu lov nr. 259 af 9. august 1967) var anført beregninger over tilskudselementet i disse lån. Udvalget anser det for væsentligt at sådanne betragtninger indgår i overvejelserne om støtten til den studerende ungdom.

Udvalget har fundet det formålstjenligt til belysning af denne tredie faktor (tilskudselementet ved underforrentning af studielån) at opstille en *model* til beregning af driftsomkostningselementerne ved alternative kombinationer af stipendier og lån under forskellige forudsætninger med hensyn til forrentnings- og afdragsvilkår. Forudsætningerne for disse beregninger er følgende:

1. Det er forudsat, at ydelse af *studielån*, hvis disse ydes til normal rente (markedsrente), ikke indebærer særlige driftsomkostninger for staten (der ses herved bort fra tab og fra administrationsomkostninger, jfr. ovenfor under A. og B.), og at *statens årlige driftsomkostninger til støtte til uddannelsessøgende således omfatter stipendier og evt. et rentetilskudselement*, nemlig hvis studielånsrentesatsen er lavere end markedsrenten.

2. Det er forudsat, at *statens årlige driftsomkostning til stipendier og til rentetilskud tilsammen andrager et konstant beløb*, jfr. pkt. 6.

3. Det er forudsat, at *markedsrenten* for lån er 9 pct. p. a., jfr. foran.

4. I modellen er forudsat, at der fra det tidspunkt, hvor et studielån ydes, til den pågældende afslutter sin uddannelse, gennemsnitligt går 3 år.

5. For så vidt angår de modelkombinationer, hvori der er forudsat forrentning af lån i studietiden, er i alle tilfælde forudsat, at den i studietiden pålignede rente blot tilskrives hovedstolen (akkumuleret rente) for derefter

at indgå i annuitetsberegningen for afviklingen efter studietidens afslutning, idet det må anses for nødvendigt, at ikke blot betalingen af afdrag på hovedstolen, men også rentebetalingen udskydes til efter studiernes afslutning.

6. Alle tabellens tal er baseret på, at værdien af rente- og afdragsydelse og tilsvarende statens tab på rentetilskud for studielån er tilbage diskontor et til tidspunktet for lånstiftelsen. Disse talsammenhænge repræsenterer forholdet i en *lige vægts situation*, hvor statens samlede støtte er konstant - og konstant fordelt på stipendier og lån — år for år.

Under disse forudsætninger kan af modellen udledes de resultater, der opnås, alt efter som der vælges forskellige løsninger med henblik på følgende problemer:

- Afviklingsperiodens* længde (efter annuitetsprincippet med konstant årlig sum af rente- og afdragsydelse) *strækker sig over alternativt 10, 15 og 20 år, med første betaling 1 år efter studietidens ophør.*
- Studielånerentesatsen* udgør en *varierende del af markedsrenten.*
- Summen af årligt ydede *studielån* udgør 1, 2 eller 3 gange summen af årligt ydede stipendier.

Der er derimod ikke i modellen indføjet variationer under hensyn til at uddannelsesstøtten til den enkelte forøges ud over det nu gældende niveau, og at antallet af uddannelsessøgende i de kommende år vil være stigende.

Beregningerne på grundlag af denne model fremgår af omstående tabel 84. Angående de formler, som ligger til grund for tabellens tal, henvises til redegørelsen i bilag 6.

Som ét ekstrem skal peges på tabellens kombination nr. 1, som - i lighed med hvad nu gælder for de statsgaranterede lån - forudsætter fuld markedsrente for lånene, såvel i studietiden som i den efterfølgende afdragsperiode. For så vidt der udelukkende anvendes studielån af denne art, bliver der ikke tale om noget rentetab for staten, hvis driftsomkostninger til studiestøtte derfor - uanset lånenes afdragstid - 100 pct. kan reserveres til stipendier (kol. 4-6). Der er i dette tilfælde intet tab for staten ved rentetilskud (kol. 10-12) og derfor heller ingen funktionel forbindelse mellem den disponible stipendiesum og lånemassens størrelse (kol. 7-9).

Table 84. Kombinationer af stipendiestøtte (S) og lånestøtte (L) under varierende rente- og afdragsvilkår, som alle medfører samme totale årlige driftsomkostning (N) for staten til sådan støtte. (Gennemsnitlig resterende studietid: 3 år, første afdrag 1 år efter studiets afslutning; akkumuleret rente i studietiden under kombinationerne 1 og 3); $100 \cdot r_1$ betegner rentesatsen i studietiden, $100 \cdot r_2$ rentesatsen under tilbagebetalingen.

Markedsrente: $100 \cdot i = 9$ pct.

Kombination nr.	Rentesats for lån, (markedsrente = $100 \cdot i$ % p. a.) (2)	Samlet udlånsbeløb (L)			Stipendiets andel af statens samlede driftsomkostning til støtte, i procent ($100 \times \frac{S}{N}$ %)			Samlede årlige stipendie- og lånestøtte i forhold til statens samlede driftsomkostning til denne støtte i procent ($100 \times \frac{S+L}{N}$ %)			Statens rentetilskudstab i procent af udlånte beløb ($100 \times \frac{D}{L}$ %)			Samlet årlig rente- og afdragsydelse i procent af udlånte beløb ($100 \times \frac{b}{L}$ %)		
		10 år (4)	15 år (5)	20 år (6)	10 år (7)	15 år (8)	20 år (9)	10 år (10)	15 år (11)	20 år (12)	10 år (13)	15 år (14)	20 år (15)			
1	$r_1 = r_2 = i$	Vilkårlig	100.0	100.0	100.0	Frit variabel	0.0	0.0	0.0	20.2	16.1	14.2				
a	$r_1 = r_2 = 0$	1 × S	66.5	63.1	60.7	132.9	126.2	121.4	50.4	58.5	64.8	10.0				
b		2 × S	49.8	46.1	43.6	149.3	138.2	130.7								
c		3 × S	39.8	36.3	34.0	159.2	145.2	135.9								
a	$r_1 = r_2 = \frac{i}{2}$	1 × S	77.8	74.7	72.4	155.6	149.4	144.8	28.5	33.9	38.2	14.4				
b		2 × S	63.7	59.6	56.7	191.0	178.9	170.1								
c		3 × S	53.9	49.6	46.6	215.5	198.4	186.5								
a	studietid: $r_1 = 0$	1 × S	81.4	81.4	81.4	162.9	162.9	162.9	22.8	22.8	22.8	15.6				
b	derefter: $r_2 = i$	2 × S	68.7	68.7	68.7	206.1	206.1	206.1								
c		3 × S	59.4	59.4	59.4	237.6	237.6	237.6								
a	studietid: $r_1 = 0$	1 × S	72.8	70.4	68.6	145.6	140.8	137.2	37.4	42.0	45.8	12.6				
b	derefter: $r_2 = \frac{i}{2}$	2 × S	57.2	54.3	52.2	171.7	163.0	156.6								
c		3 × S	47.1	44.2	42.1	188.6	176.9	168.5								

Som en modsætning hertil kan peges på tabellens kombination nr. 2 a, hvorefter der gælder rentefrihed såvel i studietiden som i den efterfølgende afdragsperiode. Under forudsætningen 10 års af dragstid (kol. 4, 7, 10, og 13) modsvarer denne kombination nærmest gældende regler for støtte under Ungdommens uddannelsesfond (§ 1, stk. 1). I det omfang, denne sammenligning er berettiget, kan det af tabellens procenttal konstateres, at hvis statens samlede årlige driftsomkostninger til støtte til uddannelsessøgende udgør 100 mill. kr., så vil heraf kun 66,5 mill. kr. (kol. 4) blive til rådighed til stipendier, medens de resterende 33,5 mill. kr. udgør statens tab ved rentetilskud til disse rentefri lån, når markedsrenten som her forudsættes at være 9 pct. p.a. Det disponible beløb for støtte gennem Ungdommens uddannelsesfond til videregående uddannelse var i 1966-67 131,7 mill. kr., fordelt ligeligt på stipendier og lån. Stipendieandelen udgjorde således 65,8 mill. kr., og den samlede driftsomkostning for staten - stipendier samt rentetilskudstab på lån - kan herefter på grundlag af modellen bereg-

$$\text{nes til } 65,8 \times \frac{100}{66,5} = 98,9 \text{ mill. kroner.}$$

Rentetilskudstab, som efter gældende regler ikke bogføres, udgør således $98,9 - 65,8 = 33,1$ mill. kr. For rentefri lån med afdragstid på 10 år eller mere vil statens rentetilskudstab således med 9 pct. p. a. som markedsrente udgøre fra 50—65 pct., eller *mere end halvdelen* af det udlånte beløb, jfr. også tabellens kolonner 10-12. Dette kan sammenholdes med det fra »Den gule betænkning« ovenfor refererede tabsskøn på 40—50 pct.

Som det fremgår af tabellen, er der foruden de allerede omtalte kombinationer nr. 1 og 2 (studielån henholdsvis til fuld markedsrente og helt rentefri, i begge tilfælde i hele lånets løbetid) i denne model regnet med yderligere tre alternativer for rentebetingelser for studielån, nemlig en rentesats for studielån svarende til halv markedsrente i hele lånets løbetid, altså $4\frac{1}{2}$ pct. p. a. (kombination nr. 3), dernæst rentefrihed i studietiden og fuld markedsrente herefter (nr. 4) og endelig rentefrihed i studietiden og derefter halv markedsrente (nr. 5).

De i tabel 84 gengivne procentvariationer giver efter udvalgets opfattelse anledning til følgende konstateringer:

Forøgelse af låne af dragstiden (fra 10 over

15 til 20 år) bevirker, at stipendiernes andel af statens samlede driftsomkostning til støtte falder (tabellens kol. 4-6, læst vandret), idet rentetilskudstab, som i disse beregninger udgør den resterende del af statens driftsomkostning, samtidig bliver af stigende betydning, jfr. tabellens kol. 10-12, hvor dette rentetilskudstab er opgjort i procent af de udlånte beløb. Forøgelse af låneafdragstiden bevirker også, at der med en given total driftsomkostning til statsstøtte (stipendier og rentetilskud) bliver en mindre sum af stipendier og lån til rådighed (kol. 7-9, læst vandret). Denne virkning bliver mere udpræget, jo større lånene er i forhold til stipendierne. I kombination nr. 2. c, hvor udlånsrenten er 0, og hvor det udlånte beløb er tre gange så stort som stipendiebeløbet, fås således ved 20 i stedet for 10 års afdragstid 14,6 pct.s formindskelse af det samlede disponible stipendie- og lånebeløb (kol. 6 i forhold til kol. 4 og kol. 9 i forhold til kol. 7). Nedgangen i samlet støtte regnet i absolutte beløb er større fra 10 til 15 års end fra 15 til 20 års afdragstid, hvilket skyldes, at den tilbagediskonterede værdi (nutidsværdien) af rentetilskuddet er mindre for de fjerneste ydelser. For kombinationerne nr. 1 og 4, hvor udlånsrenten i hvert fald i afdragsperioden er lig med markedsrenten, er afdragstidens længde uden betydning i de her nævnte henseender.

Variation af støttens *fordeling på lån/stipendier* (tabellens kol. 3) har som venteligt en ret stor effekt på størrelsen af statens rentetilskudstab. Dette tab stiger, og stipendieandelen af statens driftsomkostninger falder således væsentligt, når lånebeløbet forhold til stipendiesummen forøges, hvilket konstateres ved for hver af kombinationerne 2-5 at læse kol. 4-6 lodret. For kombination nr. 2. c med lånebeløb = 3 gange stipendiesum og afdragstid = 20 år kommer stipendiebeløbet helt ned på 34 pct. af statens samlede driftsomkostning, d. v. s. at ud af en given driftsomkostning til støtte udgør statens rentetab under disse forudsætninger næsten dobbelt så meget som det beløb, som bliver tilovers til stipendier. Tilsvarende ses (kol. 9), at den samlede årlige stipendie- og lånestøtte under disse forudsætninger kun udgør 135,9 pct. af driftsomkostningen i form af stipendier og rentetab, uanset at lånebeløbet her er tre gange så stort som stipendiesummen.

Hvad endelig angår *lånerentens forhold til*

markedsrenten, finder man, at alene rentefrihed i studietiden (her 3 år) for lån af samme omfang som stipendierne (kombination nr. 4. a) vil bevirke, at stipendierne kun vil udgøre 81,4 pct. af statens samlede driftsomkostninger til støtte. De resterende 18,6 pct., altså rentetilskudstabet, modsvarer knapt 23 pct. af stipendiemassen eller godt 11 pct. af den samlede stipendie- og lånestøtte. Ved mere favorable lånevilkår for de studerende vil statens rentetilskudstab naturligvis blive større og stipendieandelen af statens driftsomkostning tilsvarende mindre (se successivt kombination nr. 3. a, 5. a og 2. a i kol. 10-12 i kol. 4-6). Større lånebeløb i forhold til stipendier virker som allerede nævnt i samme retning.

Kol. 10-12 i tabellen viser *statens rentetilskudstab* (tilbagediskonteret til långivningstidspunktet) i forhold til det samlede årligt udlånte beløb. Forholdet mellem lån og stipendier er uden betydning for denne relation. For det ekstreme tilfælde (kombination nr. 2 med lånerente = 0 og af dragetid = 20 år) findes her, at 64,8 pct. af lånene på forhånd kan betragtes som tabt, hvis man som i denne tabel tager en markedsrente på 9 pct. som udgangspunkt. Ved kortere af dragetid og højere låneforrentning reduceres dette tab (0 i kombination nr. 1, hvor lånerente = markedsrente).

Den i kol. 13-15 indeholdte relation, som udtrykker den samlede årlige rente- og afdragsydelse efter studietidens ophør i procent af lånebeløbet, synes en relevant størrelse for studerende, som står foran beslutning om optagelse af studielån. Også her er forholdet mellem lån og stipendier uden betydning. Tabellen viser som venteligt, at denne relation har en positiv sammenhæng med lånerentens størrelse i forhold til markedsrenten, og at den aftager med stigende afdragetid, som jo efter de her anvendte forudsætninger er identisk med tilsvarende større antal afdrag.

Tabel 84 tager som nævnt udgangspunkt i en markedsrente på 9 pct. p. a. I bilag 7 er anført tilsvarende tabeller omfattende de samme kombinationer og relationer under forudsætning af lavere markedsrentesatser, nemlig successivt 8, 7 og 6 pct. p. a. Det skønnes ikke nødvendigt her at gentage den foregående analyse for alle disse alternative markedsrenter. Det skal dog anføres, at en beregning på grundlag af *markedsrenten lig med 7 pct.* i kombination 4 (rentefrihed i

studietiden, og fuld forrentning i afdragsperioden) fører til, at rentetilskudstabet reduceres til 18,4 pct. mod 22,8 pct., når beregningerne som i tabel 84 gennemføres med 9 pct.

Rent summarisk skal her blot konstateres, at jo lavere markedsrenten måtte blive,

- jo mindre vil statens rentetilskudstab og dermed jo mere vil - alt andet lige - stipendier + lån udgøre i forhold til statens samlede driftsomkostning til støtte,
- jo mindre rolle spiller en udvidelse af lånebeløbet i forhold til stipendiesummen med hensyn til rentetilskudstab for staten, og
- jo mindre rolle spiller endvidere udlånsrentens forhold til markedsrenten for størrelsen af de ved givne driftsomkostninger til støtte disponible stipendie- og lånebeløb.

For samtlige de tre nævnte udviklingsrækker er effekten af reduceret markedsrente mest følelig (progressiv), når man kommer langt ned under de 9 pct., som er udgangspunktet. At markedsrenten reduceres til 8 eller 7 pct., vil således ikke bevirke nogen væsentlig ændring i den analyse, som i det foregående er foretaget på grundlag af tabel 84.

Hvad angår låneafdragtidens relative betydning for størrelsen af statens rentetilskudstab, synes denne ikke at ændres væsentligt ved reduceret markedsrente.

3° Beskatningsreglernes indflydelse.

En vurdering af forrentningen af studielån - og herunder af betydningen af forskellen imellem markedsrenten og en eventuel lavere rentesats for studielån - giver anledning til betragtninger over virkningerne af de for renter gældende beskatningsregler.

Hvis staten til finansiering af studielån skal optage lån i det indenlandske marked - og dermed til markedsrente - så vil långiverne blive skattepligtige af den herved opnåede renteindtægt. Der kan næppe være tvivl om, at beskatningen af renteindkomst er en faktor, som er medbestemmende for kapitaludbuddet, og som dermed indgår blandt de faktorer, der bestemmer markedsrentens højde.

Når staten udlåner kapital til borgere - det være sig til uddannelsessøgende eller til andre, og til fuld markedsrente eller til en lavere rentesats - så vil debitor i sin skattepligtige indkomst kunne fradrage forfaldne og betalte renter af denne gæld.

Samspillet mellem skat og rente er således af betydning for såvel låntagere som långivere. At skattemomentet også tages i betragtning i statens lånepolitiske overvejelser, har nylig fundet konkret udtryk i den førnævnte lov nr. 259 af 9. august 1967 om udlån til yngre landmænd. De ifølge denne lov bevilgede statslån er ifølge reglen i § 4, stk. 1 rente- og afdragsfri i 5 år. I denne periode sker der imidlertid en opskrivning af hovedstolen hvert halve år med 2 pct. af det oprindelige beløb svarende til ca. 4 pct. p. a. Denne opskrivning giver ikke grundlag for noget skattefradrag for debitor i 5-års perioden. Efter de 5 år svares med udgangspunkt i den opskrevne hovedstol en rente på $3\frac{1}{4}$ pct. pr. halvår, som giver grundlag for fradrag i den skattepligtige indkomst. Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget, at det reelle indhold af denne bestemmelse er opsat rentebetaling i 5 år med et nedslag i rentesatsen, *fordi denne renteydelse ikke er forbundet med normal skattefradrag for debitor.*

Om debtors skattefordel — og tilsvarende statens indkomstskattetab - i forbindelse med forrentede lån er i øvrigt at bemærke, at hvis låneafviklingen tager form af en annuitet, som forudsat i de på de foregående sider omtalte modelberegninger (fast årlig ydelse, sammensat af et til at begynde med stort, men efterhånden aftagende rentebeløb, samt et afdragsbeløb, som udvikler sig omvendt), så vil debtors skattegevinst - og statens skattetab - i forbindelse med renterne ændres år for år: På den ene side vil rentebeløbet, som beregnes af den faldende restgæld, være aftagende. På den anden side vil dette rentebeløb - i hvert fald, når talen er om studielån - for de flestes vedkommende blive af stigende skattemæssig betydning med tiden, for så vidt som folk, når de efter afsluttet uddannelse går igang med låneafvikling, normalt opnår stigende indkomster. Resultatet af disse modsat rettede tendenser må blive, at den samlede årlige nettoydelse — afdrag plus rente minus skat — med tilnærmelse holdes konstant gennem tilbagebetalingsperioden, og at debtors årlige udgift i hele lånets afviklingsperiode mindskes med væsentlige beløb i form af reduceret indkomstskat.

D. Konklusion.

Udvalgets konklusioner af denne analyse af driftsomkostningerne for staten ved forskel-

lige kombinationer af stipendier og lån er følgende:

Hvis man som forudsat af udvalget ved udformningen af den fremtidige støtteordning vil tage i betragtning, at *uddannelseslån fra staten til begunstiget rente betyder et rentetilskudstab for staten, og at dette er en driftsomkostning for staten på linie med stipendier*, så må dette tilsige nøje overvejelse af, i hvilket omfang man vil lade lånene være lavt forrentede, eller endog rentefri fremfor at reservere alle for dette formål disponible driftsmidler til stipendier.

At give *rentefavør for lån i studietiden repræsenterer dog en forholdsvis ringe driftsomkostning for staten, hvorimod lav forrentning eller endmere rentefrihed for studielån også efter uddannelsens ophør i realiteten beslaglægger relativt betydelige beløb, som alternativt kunne anvendes til stipendier.* Dette gør sig stærkest gældende, hvis låneafviklingsperioden er lang. Omvendt indebærer det ingen driftsomkostninger for staten at give en lang afviklingsperiode for uddannelseslån, hvis forrentningen i denne periode sker til markedsrente.

Beskatningsreglerne medfører, at debtors rentebyrde i afviklingsperioden oftest vil blive mindsket med væsentlige beløb.

Udvalgets forslag med hensyn til fremtidige vilkår for lån til uddannelsessøgende udvikles senere i dette kapitel (punkt IV).

II. Statsgaranterede lån i banker og sparekasser.

A. Lånenes praktiske betydning under den nuværende ordning.

Forinden man i det følgende fremsætter betragtninger om den fremtidige støttes fordeling på stipendier og på lån, skal her anføres nogle bemærkninger specielt om de statsgaranterede lån i banker og sparekasser.

Af det tidligere anførte fremgår (jfr. afsnit 3, kapitel 2, II. samt pkt. I. i dette kapitel), at de statsgaranterede lån i banker og sparekasser ikke medfører væsentlige driftsudgifter for staten. Renten er et mellemværende mellem debitorerne og de private pengeinstitutter, og der kan således ikke blive tale om noget rentetilskudstab for staten ved disse lån. Også statens omkostninger ved tab

på uerholdelige tilgodehavender samt i forbindelse med administrationen af disse lån har indtil nu været af relativt underordnet betydning. Yderligere er staten for disse lån fritaget for problemerne med hensyn til tilvejebringelse af kapital.

Til disse statsfinansielle fordele ved denne låneordning følger sig den kendsgerning, at lånene — uanset at de er forrentede — åbenbart er forekommet ganske attraktive for de uddannelsessøgende, hvilket fremgår af følgende oversigt.

Garantier ydet i perioden:

	<i>lån</i>	<i>mill. kr.</i>
- september 1964-		
31. marts 1965, i alt	5.629	10,8
- 1. april 1965-		
31. marts 1966, i alt	16.128	45,1
- 1. april 1966-		
31. marts 1967, i alt	25.404	72,1
- 1. april 1967-		
31. marts 1968, i alt	37.726	113,1

Denne låneordning er således i løbet af de 4 år, den har eksisteret, blevet en meget betydningsfuld faktor i det samlede støtte-system for unge i videregående uddannelser. Fra og med finansåret 1966—67 har summen af garantilån endog oversteget summen af lån gennem Ungdommens uddannelsesfond.

For nogle uddannelsessøgende frembyder de statsgaranterede lån den eneste mulighed for offentlig støtte under uddannelsen. Det gælder således HD-studerende samt elever på aftenseminarier, for hvilke uddannelsen er tilrettelagt med henblik på, at disse elever har erhvervsarbejde, og som derfor efter de nu-gældende regler er udelukket fra støtte fra Ungdommens uddannelsesfond.

Men også for studerende i uddannelser, som er omfattet af uddannelsesfonden, er denne supplerende støtteordning af væsentlig betydning. Statsgaranterede lån er som tidligere nævnt ikke, således som støtte fra uddannelsesfonden, afhængig af forældrenes økonomiske forhold og ej heller af den uddannelsessøgendes egne indtægts- og formueforhold. For studerende, som på grund af forældrenes økonomiske forhold eller deres egen indtægt ikke kan opnå støtte fra uddannelsesfonden, er der således mulighed for en årlig støtte på maksimalt 5.000 kr. i form af statsgaranterede lån. For andre studerende, som kan opnå i hvert fald nogen støtte fra ud-

dannelsesfonden, gælder, at det samlede maksimum af statsgaranterede lån og for stipendier og lån gennem uddannelsesfonden nu er 8.000 kr. pr. år. En stikprøveundersøgelse for 1965-66 viste, at noget over halvdelen af garantilåntagerne havde opnået støtte fra uddannelsesfonden, og at garantilånene således ikke blot er den eneste støttemulighed for studerende af bedrestillede forældre, men at disse lån også udnyttes i væsentligt omfang af studerende med mindrebemidlede forældre.

Det skal her gentages, at udvalget ikke anser de gældende regler for maksimal støtte - d. v. s. 5.000 kr. i statsgaranterede lån, henholdsvis 8.000 kr. i samlet stipendie- og lånestøtte pr. år - for at være tilstrækkelige til dækning af de studerendes leveomkostninger. Af de i dette afsnits tidligere kapitler anførte betragtninger følger, at det vil være påkrævet, at det maksimalt opnåelige årlige støttebeløb - i hvert fald for de ældre uddannelsessøgende, som er udeboende - øges væsentligt udover de her nævnte 8.000 kr., jfr. i øvrigt nærmere herom senere i dette kapitel.

Det kunne herefter være nærliggende at rejse spørgsmålet, om det eventuelt ville være at foretrække, at den fremtidige støtteordning for såvidt angår lånene helt eller dog ganske overvejende baseres på fuldt forrentede statsgaranterede lån i private banker og sparekasser som de hidtidige. En sådan løsning ville give mulighed for, at statens støtte koncentrerer om stipendier, medens den fornødne supplerende støtte — uden væsentlige driftsomkostninger for staten - fremkommer fra de private pengeinstitutter.

At lade alle uddannelseslån tage form af garantilån i banker og sparekasser ville nok frembyde i hvert fald endnu en fordel udover de allerede nævnte. Efter gældende praksis går der for disse lån væsentlig kortere tid mellem ansøgning og vidbetaling end for lån fra Ungdommens uddannelsesfond. Dette skyldes navnlig, at kun studieegnethed samt i øvrigt modtaget støtte skal bekræftes af stipendie-nævnene, hvorimod der ikke - som for støtte fra uddannelsesfonden - skal tages hensyn til ansøgerens eller dennes forældres økonomiske forhold. Det er således muligt for de studerende, når de bliver klar over et finansieringsbehov, med få dages varsel at dække dette ind ved et statsgaranteret lån.

B. Vurdering af de statsgaranterede lån.

Uanset at de statsgaranterede lån således i de seneste år har gjort god fyldest som et supplement til den i øvrigt disponible støtte, har udvalget dog i sine overvejelser konstateret en række problemer i forbindelse med disse lån.

Man har således bemærket, at vilkårene for garantilånene ikke er ens for alle uddannelsessøgende. Rentesaften er varierende, for tiden (september 1968) mellem 6½ og 8½ pct. p. a. i de forskellige pengeinstitutter. For nogle pengeinstitutter — men ikke for alle — gælder, at renten i studietiden er noget lavere end i den efterfølgende afviklingsperiode. Den studerende er henvist til at optage sådanne lån i det eller de pengeinstitutter, under hvis opland hans bopæl henhører. Heraf følger, at der sker en geografisk diskrimination de studerende imellem. Udvalget har drøftet dette spørgsmål med repræsentanter for Danmarks Sparekasseforening og Danske Bankers Fællesrepræsentation, som har anført, at de konstaterede forskelle i rentevilkår for disse lån afspejler forskellene i de enkelte pengeinstitutters markedssituation. Hvis således en lille by har en stor uddannelsesinstitution inden for sit område, kan det føre til, at rentesaften for garantilånene dér kan blive lidt højere end andre steder. Oprettelsen af filialer af store banker og sparekasser rundt om i landet, herunder ikke mindst i de byer, hvor der er uddannelsesinstitutioner, har dog allerede bevirket, at mindstesatserne er blevet formindsket mange steder, men variationerne bliver ikke mindre herved.

Som det vil blive nærmere beskrevet i pkt. IV. i dette kapitel, er det udvalgets opfattelse, at det vil være nødvendigt i den fremtidige støtteordning i hvert fald til en vis grad at basere sig på lån med gunstige rentevilkår. At nogle pengeinstitutter nu yder garantilån til noget under markedsrenten, og navnlig i studietiden, løser ikke dette problem for alle studerende over hele landet. Hvis uddannelseslånene fremtidig helt eller overvejende skal tilvejebringes gennem banker og sparekasserne, opstår hermed spørgsmålet om mulighederne for i en sådan ordning at indbygge statslige rentesubsidier. Udvalgets overvejelser og drøftelser med repræsentanter for de to nævnte organisationer har ført til den konklusion, at det næppe vil være praktisk muligt at indbygge sådanne statslige

subsidier i en privat administreret låneordning. Hvis formålet skulle være at nedbringe rentesaften for de studerende til et fikseret, ensartet niveau over alt i landet, ville det medføre forskelligt statstilskud for lån optaget i forskellige pengeinstitutter til forskellig rente. Konkurrenceelementet pengeinstitutterne imellem ville dermed elimineres. Og selv hvis statstilskuddet blev en fast procentsats af lånet — således at man affandt sig med, at de studerende herefter fortsat ville komme til at betale en forskellig rentesaften for deres lån — ville vanskelighederne ved at administrere en sådan ordning blive temmelig uoverskuelige.

I de gældende vilkår for statsgaranterede lån indgår, at statsgarantien — som dækker såvel hovedstol som påløbende renter — gælder for en 10-årig periode. Alligevel betinger såvel banker som sparekasser sig i disse låneaftaler, at lånene kan opsiges fra kreditors side med 6 måneders varsel. Denne klausul har næppe hidtil været bragt i anvendelse, men den kan dog for de mere forsigtige blandt de uddannelsessøgende foranledige betænkelighed ved at gå ind i en uddannelsesfinansiering på så usikre vilkår. Repræsentanter for pengeinstitutternes organisationer har henvist til, at denne opsigelsesklausul — for uddannelseslån som for andre lån — er en nødvendig konsekvens af de i lovgivningen om banker og sparekasser fastsatte likviditetsbestemmelser.

Som det nærmere vil fremgå af betænkningens afsnit 7, går udvalget ud fra, at det samlede behov for kapital til uddannelseslån i den fremtidige støtteordning vil blive meget væsentligt større end hidtil. Det er udvalgets indstilling, at mulighederne for at realisere denne støttes målsætninger er betinget af, at studieegnede og studieaktive uddannelsessøgende altid vil kunne opnå den fornødne støtte, i hvert fald i form af lån, således at studiehæmmende erhvervsarbejde skal kunne undgås. Skal dette kunne realiseres, må lånekapital til uddannelsessstøtte kunne stilles til rådighed i et sådant omfang, at støttebehovet kan tilfredsstilles fuldt ud for alle unge, der nu eller i fremtiden omfattes af ordningen. Bankernes og sparekassernes repræsentanter har herom over for udvalget udtalt, at omend man ser med megen sympati på de statsgaranterede lån, som de nu kendes, vil et tilsagn om en sådan udvidelse af disse lån ikke kunne

gives. Specielt for sparekasserne gælder det, at mulighederne for at øge udlånene er begrænset af den opsparing, der præsteres ved indlån i sparekasserne. Genbelåning er udelukket i henhold til den gældende sparekasselov. Uddannelseslånene udgør allerede nu en anseelig andel af de samlede årlige udlån gennem sparekasserne. For bankerne — som for sparekasserne — gælder for tiden i henhold til de i 1965 indgåede kreditbegrænsningsaftaler med Nationalbanken strammere kassebindingsregler end normalt, dog at der i august 1968 er sket en lempelse.

At give uddannelseslånene en sikret præferencestilling i forhold til anden långivning, har hverken bankernes eller sparekassernes repræsentanter anset for en fremkommelig tanke. Man har henvist til, at spørgsmålet om selektiv kreditgivning gentagne gange har været overvejet, og at man fra pengeinstitutternes side for adskillige år siden nåede til enighed om en principiel afvisning af noget sådant.

Det er før nævnt, at den hurtige ekspedition af de statsgaranterede lån er en fordel for de studerende, som må ses i sammenhæng med, at der ikke kræves attestation for behov for støtte. Man kan dog ikke se bort fra, at denne meget lette adgang til opnåelse af sådanne lån frembyder problemer. Ingen har under de nugældende forhold indseende med, om disse lån tjener til opretholdelse af livet under studierne eller anvendes til helt andre formål. Man kan heroverfor anføre, at det samme i hvert fald i nogen grad gælder for den støtte, som uddeles gennem Ungdommens uddannelsesfond. Den omstændighed, at støtten fra uddannelsesfonden uddeles efter behovsprøvelse, begrænser dog mulighederne for en gældsstiftelse væsentligt ud over det af hensyn til studierne nødvendige. Navnlig for de meget unge og studiemæssigt lidet avancerede uddannelsessøgende — f. eks. elever på real- og studentereksamenkursus - kan den ikke-behovsprøvede adkomst til årligt at pådrage sig en gæld på 5.000 kr. i statsgaranterede lån forekomme betænkelig. At forestille sig, at man for statsgaranterede lån, som dog principielt er en låneaftale mellem den uddannelsessøgende og et privat pengeinstitut, skulle opstille og administrere regler, der tager hensyn til lånsøgerens behov, er næppe realistisk. For bankerne og sparekasserne er disse lån som alle andre et forretningsanliggende.

Hvis man — som det er udvalgets opfattelse - må se i øjnene, at det i hvert fald ikke vil være praktisk muligt i fremtiden at lade al støtte i form af uddannelseslån foregå igennem private banker og sparekasser, henstår yderligere problemet, at man i så fald — som nu - må forestille sig en tredelt administration, nemlig *stipendienævnet ved ansøgerens uddannelsesinstitution*, som alene skal bekræfte, at lånebetingelserne er opfyldt, *pengeinstitutterne*, hvis administrative funktioner ikke kan forventes udstrakt væsentligt over det forretningsmæssige i forbindelse med lånets udbetaling og senere inddrivelse, samt endelig *den centrale instans*, som administrerer statsgarantien - p.t. Dansk Studiefond - og som kun har yderst begrænset mulighed for ved lånets stiftelse og sidenhen at have en sådan føling med debitorerne, som man normalt opretholder for såvidt angår lånene gennem uddannelsesfonden.

Udvalget finder, at såvel hensynet til staten og samfundet - d. v. s. at der så vidt muligt ikke sker større lånstiftelse end nødvendiggjort af hensyn til effektive studier - som hensynet til de studerende - d. v. s. at man muliggør hensyn til individuelle vanskeligheder, navnlig i forbindelse med lånenes afvikling — tilsiger, at man så vidt muligt for alle uddannelseslån opnår en central administration. Herom henvises til afsnit 8.

C. Konklusion.

Ud fra de forudgående betragtninger er udvalget nået til den opfattelse, at de statsgaranterede lån gennem de seneste år vel har været et værdifuldt supplement til den i øvrigt disponible uddannelsesstøtte, men at der — uanset de fordele, der er forbundet med denne form for støtte - er afgørende betænkeligheder, der taler imod, at man i den fremtidige støtteordning kan lade sådanne lån gennem private pengeinstitutter indgå som et hovedfundament. Udvalget finder, at man som principielt sigte for den fremtidige støtteordning *bør stræbe imod, at uddannelseslån i hvert fald som hovedregel tilvejebringes ved statslig foranstaltning og gennem en central statslig administration.*

Man er opmærksom på, at finansielle hensyn kan gøre det nødvendigt i hvert fald i nogle år, medens den fremtidige støtteordning er under opbygning, i et vist omfang at bygge på garantilån i banker og sparekasser som hid-

til, og at det måske endog kan være påkrævet midlertidigt at udvide omfanget af sådan långivning. Herom henvises i øvrigt til afsnit 7, kap. 2.

III. Støttens fordeling mellem stipendium og lån.

A. Principielle betragtninger.

De hidtil disponible støtte muligheder for de uddannelsessøgende er, som anført tidligere i denne betænkning, ikke tilstrækkelige til at sikre gennemførelse af de målsætninger, som denne støtte skal tjene, d. v. s. »demokratisering« af uddannelserne og overflødigsgørelse af studiehæmmende erhvervsarbejde under uddannelsen, jfr. kap. 1 i dette afsnit. Hvis disse mål skal virkeliggøres, vil det være påkrævet at udvide *omfanget af de samlede disponible støttemuligheder* meget betydeligt.

Om *kriterierne* for omfanget af støtte til den enkelte, herunder navnlig om reglerne for hensyntagen til egne og forældrenes økonomiske forhold ved udmålingen af henholdsvis stipendier og lån til den enkelte, henvises til kap. 5 i dette afsnit.

Forinden skal redegøres for udvalgets overvejelser om støttens art, d. v. s. *fordelingen på stipendier og lån*.

Det er udvalgets opfattelse, at der i den fremtidige støtteordning snarest bør skabes mulighed for, at enhver uddannelsessøgende - med rimelig hensyntagen til egne og (for uddannelsessøgende under 21 år, jfr. nedenfor) til forældres indtægts- og formueforhold - kan opnå dækning for de leveomkostninger, der kommer til udtryk i den i kapitel 2 i dette afsnit opstillede støtteramme.

Spørgsmålet er da, i hvilket omfang denne støtte skal tage form af stipendier, henholdsvis lån. *En virkelig demokratisering af studietilgangen opnås naturligvis sikrest ved udelukkende at yde støtte til studiernes gennemførelse i form af stipendier. Enhver låneordning indebærer en risiko for, at studieegnede af står fra at påbegynde studierne af frygt for vanskelighederne ved tilbagebetaling, en frygt der kan være berettiget, allerede fordi erfaringsmæssigt et stort antal studerende, selv blandt de studieegnede, af forskellige grunde, som de ikke selv er herre over, ikke gennemfører studierne.*

Også for de studerende, som regner med

at kunne gennemføre studierne, medfører en tilbagebetalingspligt af den modtagne støtte, at deres økonomi gennem en årrække belastes med rente- og afdragsydelse, som er følelige, selv under forhold med fuld beskæftigelse, omend beskatningsreglerne - som nævnt foran under I. G. 3° - medfører en reel reduktion af renteudgiften. Frygten for, at den færdiguddannede får vanskeligheder som følge af sygdom e. l. eller i en vigende beskæftigelsessituation kan blive faktorer, som bevirker, at en uddannelsessøgende ikke tør belaste sin økonomi med en større gældsbyrde.

Heroverfor står imidlertid en række andre hensyn, som må opvejes over for denne hovedbetragtning. En fuldstændig stipendieordning vil virke fristende ikke blot for de studieegnede, men også for dem, der må betegnes som tvivlsomt studieegnede eller endog studieuegnede, dels fordi de selv ikke altid kan eller vil erkende dette forhold, dels fordi der trods alt er chancer for, at unge af disse kategorier gennemfører studierne, f. eks. fordi de efterhånden gennemgår en modningsproces. Da mange andre erhvervs muligheder stiller krav om private økonomiske investeringer, vil naturligvis en uddannelse på offentlig bekostning altid indeholde et incitament til at vælge denne vej.

Mens man må lægge til grund, at den lige nævnte gruppe af unge har til hensigt at gennemføre studierne, findes der en anden gruppe, som vil lade sig friste af en ren stipendieordning, nemlig den gruppe af unge, der - hvad enten de er studieegnede eller ej - ikke har til hensigt at gennemføre studiet, men ser en økonomisk chance i at påbegynde et stipendium og dermed oppebære betydelige beløb, som ikke skal tilbagebetales. Selv om man - som nævnt i kap. 4 i dette afsnit og i afsnit 8, kap. 1 - bør udvide kontrollen med de unges studier, når de får offentlig hjælp, ganske betydeligt, kan denne kontrol ikke overalt blive lige effektiv og ikke sætte ind lige hurtigt. Denne gruppe vil derfor søge hen til de områder, hvor de mener, der er størst chance for at oppebære offentlig hjælp, før denne bliver standset.

Da der som følge af tilbagebetalingspligten kan opnås tildeling til et større antal unge og med større beløb til de enkelte ved låneordninger - selv om de er kombineret med lempelige rente- og afdragsvilkår - må dette tages i betragtning ved valget mellem de forskellige støtteformer. Man kan herved »strække«

de midler, der kan stilles til rådighed for unge under uddannelse.

Resultatet af disse overvejelser bliver her efter, at man ikke uden videre kan foretrække det ene system frem for det andet, men må afbalancere dem overfor hinanden, således at formålet med støtteordningerne — en demokratisering og effektivisering af studierne - opnås, uden at de medfører de ovennævnte skadevirkninger.

Det er herefter for udvalget åbenbart, at de udvidede støttemuligheder, som er påkrævet, i meget væsentligt omfang må tage form af offentlig långivning - kombineret med gunstige rente- og afdragsvilkår, jfr. IV. B. og G. nedenfor - men herudover må der være mulighed for væsentlig stipendiestøtte dels til de yngste kategorier under støtteordningerne, dels også til visse kategorier af de ældste uddannelsessøgende.

B. Betragtningernes gennemførelse for de forskellige grupper af uddannelsessøgende.

Udvalget har ved overvejelserne om de uddannelsessøgendes leveomkostninger, som er gengivet i det foregående kapitel, anvendt en inddeling af de uddannelsessøgende, som naturligt må blive det primære grundlag for de her stedfindende overvejelser om støttens fordeling på stipendier og lån.

En vurdering af, hvor stor *stipendieandelen sammenlignet med låneandelen* bør være for den enkelte, kan kun foretages ved en systematisk gennemgang af de særlige forudsætninger, som gør sig gældende for de forskellige kategorier. En sådan gennemgang foretages i det følgende ved en inddeling i:

1. 14-20-årige i elevuddannelser.
2. Studerende under videregående uddannelse.
 - a. studerende under 21 år.
 - b. studerende over 21 år.
3. Over 21-årige i elevuddannelser.

1. 14-20-årige i elevuddannelser.

For »*elevuddannelserne*« - som her betegner alle andre uddannelser end de »*videregående uddannelser*« — er det naturligt at tage udgangspunkt i det langt overvejende flertal, som befinder sig i folkeskolens ældste klasser, herunder realafdelingen, i gymnasiet, på *real-* og *studentereksamenskurser* samt *lærlinge* og andre i »*kombinationsuddannelser*«. Skole-

elever inden for undervisningspligtig alder falder som nævnt i kap. 1, II uden for udvalgets overvejelser. De følgende betragtninger er foreløbig begrænset til støtten til de elever m. v., som befinder sig i *alderen fra 14 til og med 20 år*. Betragtninger angående det mindretal af elever m. v., som er 21 år og derover, er anført i pkt. 3. nedenfor.

Efter de gældende regler kan disse kategorier af uddannelsessøgende nu opnå støtte fra Ungdommens uddannelsesfond inden for nærmere angivne årlige maksimalbeløb, som - jfr. afsnit 3, kap. 2 - i alle tilfælde langt fra kan dække de leveomkostninger, som fremgår af den i kap. 2 i dette afsnit opstillede »*støtteramme*«. Det er udvalgets opfattelse, at disse maksimale beløb snarest bør forhøjes væsentligt, og at man bør sigte imod i løbet af en kortere årrække at tilvejebringe mulighed for, at støtten til de elever m. v., som har størst trang (om kriterierne herfor, se kap. 5 senere i dette afsnit), skal kunne dække leveomkostningerne som afspejlet i den foran opstillede støtteramme.

Udvalget finder endvidere, at *den støtte, som i fremtiden ydes til disse uddannelsessøgende, ligesom hidtil må tage form af stipendier*. En begrænset del af disse uddannelsessøgende - nemlig eleverne på *real- og studentereksamenskursus* — har ganske vist nu adgang til statsgaranterede lån i banker og sparekasser efter samme regler som unge i videregående uddannelser. Det er udvalgets opfattelse, at man hermed har villet råde bod på det særligt store støttebehov, som efter de gældende regler for Ungdommens uddannelsesfond lades udækket for de noget ældre kursuselever. Lånestøtte på disse uddannelsesstadier kan næppe virke som incitament til, at væsentligt flere end hidtil gennemfører »*elevuddannelser*«, herunder *lærlingeuddannelser* m. v. i adskillige år ud over den undervisningspligtige alder. For de uddannelsessøgende, som efter afslutningen af elevuddannelse agter at fortsætte i en mere eller mindre langvarig videregående uddannelse, vil en lånegæld erhvervet allerede før påbegyndelsen af den videregående uddannelse sandsynligvis influere i retning af, at de vil vælge kortere videregående uddannelse, end deres evner og lyst i øvrigt betinger. Selv om der ikke sigtes mod en videre uddannelse efter afslutningen af elevuddannelsen, må det formentlig antages, at påtageisen af en større gældsbyrde i

de fleste tilfælde vil virke afskrækkende på unge i disse aldersklasser, som kommer fra den almindelige skoleundervisning, og direkte vil blive frarådet eller ligefrem hindret af forældre eller andre, der har indflydelse på de unges valg.

2. Studerende under videregående uddannelse.

Også for så vidt angår *videregående uddannelser* finder udvalget, at man bør sigte imod snarest at tilvejebringe mulighed for, at tilstrækkelig støtte til finansiering af de ved den foran nævnte støtteramme angivne leveomkostninger kan stilles til rådighed. Efter de gældende regler kan studerende i videregående uddannelser opnå maksimalt 8.000 kr. i årlig støtte, d. v. s. maksimalt 5.000 kr. i statsgaranterede lån samt i øvrigt transbestemt stipendie- og lånestøtte fra Ungdommens uddannelsesfond. Om den enkelte herefter kan opnå de 8.000 kr. i årlig støtte, beror på, om den — transbestemte — støtte fra uddannelsesfonden når op på 3.000 kr. eller derover. Som foran anført opnår ca. 40 pct. af disse uddannelsessøgende slet ingen støtte fra uddannelsesfonden, således at de 5.000 kr. i statsgaranterede lån for dem er den eneste offentlige støttemulighed. Efter støtterammen som foreslået i kapitel 2 jfr. tabel 83 andrager de typiske årlige leveomkostninger pr. april 1968 beløb, der i de forskellige kategorier varierer fra 7.176 kr. (hjemmeboende i »øvrige land«) til 10.524 kr. (udeboende i København). Såfremt man vil muliggøre, at studiehæmmende erhvervsarbejde overflødiggøres, er det således påkrævet, at de for den enkelte maksimalt opnåelige støttebeløb forhøjes væsentligt. I beregningerne over omkostningerne ved den fremtidige støtteordning, som er anført i betænkningens afsnit 7, har udvalget med hensyn til maksimum for støtte til den enkelte taget udgangspunkt i de i støtterammen anførte tal.

Hvad angår spørgsmålet om støttens fremtidige fordeling på stipendier og lån, er udvalget af den opfattelse, at den siden 1964 for Ungdommens uddannelsesfond gældende ordning, hvorefter denne støtte som hovedregel uddeles til den enkelte med lige store beløb i stipendier og i lån, ikke bør opretholdes. Udvalget har på baggrund af de i afsnit 4 refererede undersøgelser fundet, at afgørende argumenter taler for, at støtten på de tidlige

stadier af disse uddannelser — henholdsvis for de yngste af disse uddannelsessøgende — i visse tilfælde ganske overvejende bør bestå af stipendier og kun i mindre omfang af lån. Tilsvarende synspunkter er udtrykt i VI i »Den gule Betænkning« (nr. 275/1961).

Et ikke ubetydeligt antal af de studerende i videregående uddannelser er således under 21 år og dermed umyndige. Man kan vel her overfor anføre, at disse unge, som allerede har en væsentlig forudgående uddannelse, bedre end mange andre skulle være i stand til at overskue rækkevidden af de forpligtelser, som optagelse af lån indebærer. Dette argument kan dog næppe række længere end til at motivere, at en vis del af støtten til disse unge - i modsætning til støtten til deres jævnaldrende, som fortsat befinder sig i elevuddannelser - vil kunne bestå i lån i stedet for stipendier. Det fremgår af undersøgelsen, som er beskrevet i afsnit 4, at fordelingen af unge på forskellige videregående uddannelser i ganske høj grad er præget af de pågældendes sociale og økonomiske baggrund. De, som kommer fra de socialt og økonomisk svageste miljøer, er således mere tilbøjelige til at søge de kortvarige uddannelser end de, som kommer fra bedrestillede hjem eller fra familier, som allerede har en uddannelsestradition. Der er grund til at frygte, at en forøgelse af støttemulighederne, hvis denne forøgelse udelukkende tager form af lån, ikke i tilstrækkeligt omfang vil tilskynde unge, som kommer fra økonomisk dårligt stillede miljøer, og som måske netop derfor nærer ængstelse for at påtage sig betydelig gæld, til at vælge netop den uddannelse, som de har bedst evner for og mest lyst til, uanset denne uddannelsesvarighed. I samme retning peger det, at adskillige langvarige uddannelser, som erfaringsmæssigt fremviser et ret stort frafald af studenter, på forhånd må virke mest afskrækkende for unge, som kommer fra miljøer, hvor kendskabet til de forudsætninger, der kræves for vellykket gennemførelse af sådanne studier, er mindst. På den anden side viser foreliggende erfaringer, at betydningen af de forskelle i individuelle forudsætninger, der gør sig gældende med hensyn til oprindelsesmiljø, henholdsvis forældrenes økonomiske evne, svækkes, når de studerende er nået et stykke ind i deres uddannelse.

Det her fremførte fører efter udvalgets skøn til den vurdering, at en gennemgribende de-

mokrativering af rekrutteringen til de videregående uddannelser - herunder også til de mere langvarige - må forudsætte, at der i de tidlige stadier af disse uddannelser tilvejebringes muligheder for, at *de økonomisk svageste stillede, men også kun disse, kan opnå en meget væsentlig del af deres behov dækket ved stipendier.*

Hensynet til den anden hovedmålsætning for uddannelsesstøtten, d. v. s. eliminering af nødvendigheden af studiehæmmende erhvervsarbejde, fører til en lignende konklusion. Det er naturligvis ønskeligt, at de, som gennemgår videregående uddannelser, under hele uddannelsesperioden koncentrerer deres tid og energi om effektive studier. Hensynet til effektivt planlægning af uddannelserne og rationel udnyttelse af uddannelsesinstitutionernes kapacitet tilsiger dette. Såvel samfundsøkonomiske grunde som de uddannelsessøgendes egen interesse tilsiger, at den investering, som uddannelserne indebærer, så hurtigt som muligt omsættes i højt kvalificeret og velbetalt arbejdskraft.

Det er naturligvis ligeledes væsentligt, at den - næppe ubetydelige - del af frafaldet fra påbegyndte studier, som skyldes, at de pågældende på grund af nødvendigt erhvervsarbejde ikke ser sig i stand til at ofre den fornødne tid og energi på studierne, elimineres. Sammenhængen mellem omfattende erhvervsarbejde og frafald fra studierne er erfaringsmæssigt særligt fremtrædende på de tidlige stadier af de videregående uddannelser. På de senere stadier — eksempelvis efter bestået 1. del eller forprøve — vil de studerende normalt have forventning om, at kun sygdom eller andre uforudselige omstændigheder vil kunne forhindre fuldførelsen af deres uddannelse med deraf følgende højere indkomst, således at ængstelsen for at påtage sig studiegæld i det omfang, som måtte være fornødent for at undgå studiehæmmende erhvervsarbejde, er mindre fremherskende end på uddannelsernes tidligste stadier.

De her fremførte betragtninger peger efter udvalgets mening også i retning af, at *der af hensyn til begge målsætninger for den fremtidige støtteordning bør tilvejebringes mulighed for, at de studerende, som økonomisk er vanskeligst stillet, kan opnå en vidtrækkende stipendiestøtte i de tidlige stadier af de videregående uddannelser.*

Spørgsmålet er herefter, om man som

skillelinie for stipendiernes andel af støtte til studerende i videregående uddannelse bør benytte *studietrinnet* eller *alderen*.

Til støtte for at anvende et studietrinkriterium kan ganske vist yderligere anføres den store aldersspredning i flere af de videregående uddannelser. Som eksempler herpå kan nævnes studenter fra kursus samt de studerende ved Den sociale Højskole. For den førstnævnte gruppes vedkommende er der tale om en meget stor aldersmæssig spredning, hvilket medfører, at 30 pct. af de studerende er over 21 år, allerede medens de endnu befinder sig i denne elevuddannelse. Af de kursusstuderende, der søger en studentereksamen, ønsker en stor del at fortsætte i en videregående uddannelse. For de sociale højskoler gælder, at de studerende skal være fyldt 21 år, før optagelse kan finde sted. Gennemsnitsalderen for disse studerende er 24 år. Problemet rejser sig også for de universitetsstuderende. Af de i efteråret 1966 ny-immatrikulerede studenter ved de 3 universiteter var 44 pct. i alderen 19 år og derunder pr. nytår 1967, 27 pct. var 20 år, medens 29 pct. var 21 år og derover.

Det kan derfor komme til at virke uretfærdigt, om uddannelsessøgende, som påbegynder en videregående uddannelse relativt sent, overhovedet ikke eller kun i kortere tid end andre unge får mulighed for at nyde gavn af en i visse — om ikke i alle — henseender gunstigere støtteordning, der fastsættes for de yngste kategorier af studerende i videregående uddannelse.

Hensynet til at opnå en støtteordning efter principper, som er *administrativt håndterlige*, taler imidlertid imod at lægge afgørende vægt på studietrinkriteriet. Anvendes alderskriteriet, kan programmering af støtteadministrationen til maskinel behandling ganske let udformes således, at maskinen helt af sig selv sender alle studerende under en bestemt alder til støtteudregning efter ét system, ældre studerende til støtteudregning efter et andet. Forholdet er helt anderledes, hvis et studietrinkriterium skal anvendes. Her må man først generelt ved forhandling mellem stipendienævne på de enkelte institutioner og den centrale støtteadministration fastslå, hvor skillelinien skal lægges for hver enkelt studieretning. Skal de studerende have en ensartet behandling, må de kunne opnå støtte efter den første, gunstigere ordning i nogenlunde lige lang tid. Alleerede dette vil give praktiske vanskeligheder.

Det må medføre, at man f. eks. ved ét fakultet må lade skillepunktet være forprøven, ved et andet, hvor forprøve bør tages tidligt, forprøven + et halvt eller et helt år; ved det medicinske fakultet må skillepunktet formentlig ligge, inden første del er bestået, da medicinerne ellers vil få længere tid på det tidlige støttettrin, og der skal tages hensyn til, at matematikerne bør tage første del tidligere end sproglige studenter. På det matematisk-naturvidenskabelige fakultet er der mange forskellige kombinationsmuligheder med forskellige normale studietider. Hertil kommer, at der stadig sker forandringer i studieplanerne. Disse regler må tages op til overvejelse hvert år, og på grundlag af reglerne må en kvalificeret instans manuelt behandle hver enkelt ansøgning og til brug for maskinen påtegne ansøgningen om, i hvilken gruppe den pågældende studerende hører hjemme. Hele denne individuelle procedure vil være tidsrøvende og risikoen for fejl betydelig.

Til disse administrative hensyn kommer andre hensyn. *Undersøgelserne har vist, at en stigende uafhængighed af forældrene opstår med alderen.* Derimod er der formentlig ingen grund til at tro, at selve studiets forløb giver stigende uafhængighed.

Udvalget anbefaler derfor, at *man som skillelinie for støttens sammensætning benytter 21-årsalderen.* Inden for det bestående støttesystem benyttes netop denne aldersgrænse allerede for så vidt angår støtte til elever på folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler. For elever på disse skoler, som er over 21 år, tages der (jfr. afsnit 3, kap. 2) ved støtteudmålingen udelukkende hensyn til elevens egen indtægt og formue, men ikke til forældrenes økonomiske forhold. Udvalget går således ind for, at denne aldersgrænse generelt skal finde anvendelse i den fremtidige støtteordning. Netop omkring dette alderstrin bortfalder typisk den økonomiske forbindelse mellem de unge under videregående uddannelse og familien, jfr. den foran i afsnit 4 refererede undersøgelse. Det er altså mere en tilfældighed, at aldersgrænsen som her foreslået falder sammen med den traditionelle myndighedsalder.

De foran nævnte administrative hensyn kunne overvindes, hvis man indførte en ordning, hvorefter stipendiestøtten til de studerende på de første trin blev fikseret til at

gælde i de første 2 år af studiet uden hensyn til alderen, således at alle fik 2 år under denne støtteordning. Hermed ville der være taget hensyn til den nævnte retfærdighedsbetragtning. Forudsætningen herfor måtte imidlertid være en sikkerhed for, at der ikke kunne kumuleres støtteordninger ved successive studier i op imod 2 år inden for forskellige studier. Effektiv indgriben over for sådanne misbrug kan i hvert fald sikres, når en central personregistrering er indarbejdet.

Derimod ville en sådan to-års ordning harmonere dårligt med, at forældreøkonomien efter det anførte ikke bør tillægges vægt, når 21 års-alderen er passeret. For dog at tage hensyn til den nævnte ret store aldersspredning, som de, der begynder videregående uddannelser, fremviser, foreslår udvalget, at der for de uddannelsessøgende på 21 år og derover, som endnu ikke har 2 års videregående uddannelse bag sig, etableres en særlig støtteordning, jfr. nærmere nedenfor under b.

På grundlag af disse overvejelser foreslår udvalget herefter følgende:

a. Studerende under 21 år.

Stipendier bør som tidligere anført for de studerende med størst økonomisk trang kunne udgøre en meget væsentlig andel af leveomkostningerne, som de fremgår af den foreslåede støtteramme. Udvalget har overvejet, i hvilket omfang man kan lade en del af støtterammen udfylde med lån uden i væsentlig grad at forhindre en demokratisering og effektivisering. Uanset at de heromhandlede (under 21 årige) i videregående uddannelser typisk har større leveomkostninger end 18 til 20-årige i elevuddannelser — se herom i kap. 2, II. - vil det næppe være rimeligt at man giver mulighed for større støtte i form af stipendier for unge i videregående uddannelser end foreslået af udvalget for jævnaldrende i elevuddannelse (jfr. foran under 1).

Udvalget anser det ikke for rigtigt at fiksere maksimumsgrænsen for stipendium som et absolut beløb. For de unge i videregående uddannelser gælder, at leveomkostningerne - se kap. 2, II. — er forskellere for hjemme- og udeboende og endvidere efter geografisk placering. Det må da af retfærdighedshensyn de uddannelsessøgende imellem foretrækkes, at det maksimale stipendium fastsættes som en procentdel af de i støtterammen angivne

beløb. Herfor taler yderligere, at støtterammens beløb som anført i kap. 2, II, E. forudsættes reguleret. Hvis maksimum for stipendiet fikseredes til et fast beløb, ville man da formentlig opleve, at stipendieandelen af den samlede støtte frem i tiden ville blive forholdsmæssigt faldende, og at den resterende del af støttebehovet, som skulle dækkes ved lån, altså stigende.

Maksimalgrænsen for stipendiet må naturligvis bero på en afvejning, som tager hensyn på den ene side til de større økonomiske byrder for statskassen, som er forbundet med uddeling af stipendier i forhold til byrderne ved udredelse af lån, og på den anden side til at skabe et incitament for at få studieegnede, men økonomisk dårligt stillede unge til at begynde en videregående uddannelse. De følgende forslag er opstillet ud fra udvalgets vurdering af, hvilken støtte der må anses for påkrævet, hvis hensynet til demokratisering og effektivisering (undgåelse af studiehæmmende erhvervsarbejde) skal tilgodeses. Af hensyn til målsætningerne for den fremtidige støtteordning og ud fra de i øvrigt foranførte betragtninger henstiller udvalget, at man snarest søger at skabe muligheder for at stipendiet for de studerende, som har mest behov derfor, kan andrage indtil to trediedele ($66\frac{2}{3}$ pct.) af det samlede behov som angivet i den foreslåede støtteramme. På årsbasis vil dette for de under 21-årige i videregående uddannelser medføre et maksimalt stipendium (pr. april 1968) på mellem 4.784 kr. (hjemmeboende i »øvrige land«) og 7.016 kr. (udeboende i København). Heri ligger, at den resterende del, som skal til for at udfylde støtterammen, kan opnås ved lån, jfr. nedenfor under IV. d. v. s. op til 2.392 kr. (hjemmeboende i »øvrige land«) og 3.508 kr. (udeboende i København).

Ved fastsættelsen af stipendiet til de studerende under 21 år bør man efter udvalgets opfattelse tage hensyn ikke blot til den uddannelsessøgendes egen indtægt og formue men yderligere til forældrenes økonomiske forhold, herunder antal søskende under uddannelse. For uddannelsessøgende med velstillede forældre bør der efter udvalgets opfattelse ikke blive tale om at yde stipendium. Udvalgets forslag til aftrapningsskalaer for sådanne stipendier (i det følgende betegnet transsstipendier) fremgår af kapitel 5 neden-

for. Om de fornødne supplerende lånemuligheder henvises til det under IV. anførte samt til kapitel 5.

Udvalget har imidlertid overvejet, om der bør ydes de studerende under 21 år i videregående uddannelse et grundstipendium på en vis procent af støtterammen, uafhængig af forældreøkonomien, men betinget af, at den pågældendes egne økonomiske forhold ikke forhindrer det. Herfor taler, at der efter de gældende regler tilkommer forældrene (moderen) et børnetilskud til barnets fyldte 18. år. Da den ganske overvejende del af de under 21-årige er hjemmeboende, og da finansieringen af deres leveomkostninger endnu til denne alder i meget væsentlig grad varetages af forældrene, ville det være rimeligt, om man - som en form for »forlænget børnetilskud« - indførte et grundstipendium for de under 21-årige. Børnetilskuddet udgør for 1968-69 855 kr. årligt pr. barn. Dette børnetilskud er skattefrit, således at det — i forældreøkonomien - ofte repræsenterer et betydeligt større indkomstbeløb. Ud fra dette synspunkt kunne et grundstipendium på $\frac{1}{8}$ eller $12\frac{1}{2}$ pct. af de i støtterammen fastsatte beløb - for tiden (pr. april 1968) mellem 897 og 1316 kr. — forsvares.

Udvalget har dog efter en nærmere overvejelse afstået fra at stille forslag herom i det forslag, som udvalget anser for nødvendigt for at gennemføre de tilsigtede formål med støtten.

Afgørende for denne stilling har været, at et sådant grundstipendium i lige høj grad er begrundet for studerende under 21 år i elevuddannelser og i videregående uddannelser. På den anden side vil et stipendium af en sådan størrelsesorden næppe få nogen væsentlig betydning for de overvejelser, som er afgørende på dette trin: Skal der stræbes mod en vis uddannelse, og i bekræftende fald hvilken uddannelse, en kortere eller længere, en mere eller mindre bekostelig? Hertil kommer, at det kan virke stødende, at grundstipendium kan oppebæres af unge, hvis forældres økonomi må betragtes som fuldt ud tilfredsstillende, ja, endog i tilfælde, hvor forældres indtægts- og formueforhold ligger på et meget højt niveau, når man trods øget støtte stadig må regne med, at mange uddannelsessøgende må påtage sig betydelige gældsforpligtelser for at gennemføre studierne.

b. Studerende over 21 år.

For de studerende i videregående uddannelser, som er *21 år og derover*, foreslår udvalget, at stipendiestøtten skal omfatte *et grundstipendium uafhængigt af forældreøkonomien, men afhængigt af egenindtægten*. Hertil skal så føjes *lånemuligheder*, jfr. nærmere under IV.

Dette forslag må efter udvalgets opfattelse ses som en konsekvens af, at man i det foregående har foreslået, at 21 års-alderen skal være den generelle grænse for hensyntagen til forældrerøkonomien ved fastsættelsen af støtten til de uddannelsessøgende.

Som foran nævnt — og som det vil blive nærmere beskrevet i pkt. IV. i dette kapitel — forestiller udvalget sig, at den supplerende lånestøtte i fremtiden skal bestå dels i lån, der er rentefrie i studietiden, og som forrentes efter studietiden, dels i lån, som er forrentede både i studietiden og i afdragsperioden. Denne ændring af lånevilkårene i forhold til de for Ungdommens uddannelsesfond nu gældende, som er rentefrie både i studietiden og i afdragsperioden, må tilsige, at der også for de ældre studerende bliver mulighed for en ikke uvæsentlig stipendieandel i støtten. Hvis dette ikke opnås, må man frygte, at de studerende fortsat vil foretrække erhvervsarbejde i betydeligt omfang for at undgå en for tyngende gæld. Som det fremgår af de i afsnit 4 foran refererede undersøgelser, spiller forældrestøtte til disse ældre uddannelsessøgende en aftagende rolle. Erhvervsarbejde i væsentligt omfang vil i særlig grad være betænkeligt for så vidt angår mange af de yngste af de her omhandlede over 21-årige, som endnu kun befinder sig på et første stadium af videregående uddannelser, hvor studiehæmmende erhvervsarbejde som oftest er særligt skadeligt.

Efter de gældende regler for Ungdommens uddannelsesfond kunne en ugift udeboende student ved Københavns universitet i 1967-68 som normalt maksimum opnå 2.900 kr. i stipendium. For andre studerende (hjemmeboende, institutioner andetsteds i landet m. v.) lå maksimum lavere. Det faktisk betalte stipendium beror som tidligere nævnt for alle under 28-årige på forældrerøkonomien.

Hvis man for de ældre studerende skal udforme støttesystemet ud fra forudsætningen om, at disse som hovedregel har en selvstændig økonomi, uafhængig af forældrenes, og hvis

man vil undgå, at låneandelen af leveomkostningsfinansieringen bliver for stor, med risiko for at erhvervsarbejde alligevel bliver af stort omfang blandt de studerende, kan man nok vanskeligt i det nye støttesystem lade stipendiet udgøre en væsentlig mindre andel af leveomkostningerne end hidtil. Det nugældende maksimale stipendium fra Ungdommens uddannelsesfond svarer til godt $\frac{1}{4}$ af de i støtterammen forudsatte leveomkostninger for en udeboende student i København. Det af udvalget foreslåede stipendium for over 21-årige i videregående uddannelser bør næppe dække en væsentlig mindre andel af leveomkostningerne.

Udvalget foreslår derfor, at man snarest søger at skabe muligheder for, at der inden for rammerne af det fremtidige støttesystem til samtlige over 21-årige i videregående uddannelser kan ydes stipendier på 25 pct. ($\frac{1}{4}$) af leveomkostningerne som afspejlet i støtterammen.

Disse stipendier vil ud fra de i støtterammen pr. april 1968 anførte beløb andrage mellem 1.794 kr. og 2.631 kr. årligt, afhængigt ikke af alderen, men dels af uddannelsesinstitutionens geografiske placering (område A, B eller G, jfr. kapitel 2), dels om det drejer sig om hjemmeboende eller udeboende. Det stipendiebeløb, der foreslås ydet til den enkelte studerende, er således noget mindre end det maksimale stipendiebeløb til mindre bemidlede efter den nuværende ordning, men til gengæld skal det ydes til alle studerende på 21 år og derover uden hensyn til forældrenes økonomiske forhold. Som nævnt er det udvalgets opfattelse, at de uddannelsessøgendes egen indtægt og formue skal tages i betragtning ved udmåling af dette stipendium, jfr. nærmere i kapitel 5.

Specielt for så vidt angår de *over 21-årige, som endnu befinder sig inden for de første 2 år af videregående uddannelse*, foreslår udvalget, at der — stadig under hensyn til egen indtægt og formue — snarest skabes mulighed for en yderligere forøgelse af stipendiebeløbet, således at det kan andrage 40 pct. ($\frac{2}{5}$) af leveomkostningerne som afspejlet i støtterammen. Pr. april 1968 vil dette modsvare årlige stipendiebeløb på mellem 2.870 kr. og 4.210 kr. Som maksimum for henholdsvis »hjemmeboende i øvrige land« og »udeboende i København«.

Det er udvalgets vurdering, at man med dette forslag på rimelig måde tilgodeser et nødvendigt særhensyn til dem, som begynder videregående uddannelser i sen alder, og som derfor efter de almindelige støtteregler som foreslået ovenfor for over 21-årige allerede ved studiets begyndelse eller umiddelbart derefter ellers ville være henvist til at dække tre fjerdedele af deres leveomkostninger i form af lån. Det skal understreges, at udvalget med de første 2 år af videregående uddannelse forestiller sig summen af den tid, som den pågældende har tilbragt i den aktuelt igangværende uddannelse samt i tidligere — afbrudte eller afsluttede - videregående uddannelser.

En sådan særregel skønnes at kunne praktiseres på administrativt forsvarlig vis, når centralregistrering af alle uddannelsessøgende er disponibel, således at stedfundne skift af uddannelsesinstitution kan kontrolleres. Indtil da må misbrug søges undgået, dels ved at den studerende - under strafansvar - afgiver erklæring om, at han ikke tidligere har, eller kun i et begrænset tidsrum, mindre end 2 år, har opnået tilsvarende støtte, dels ved at der foretages en række stikprøver.

Beregninger over de finansielle omkostninger ved et sådant stipendiesystem er indeholdt i betænkningens afsnit 7. Udvalget finder det påkrævet at understrege, at formålstjenligheden af det her skitserede system - som bygger på »forældreafhængighed« for alle studerende over 21 år - ganske afhænger af, at stipendieandelen for de over 21-årige bliver tilstrækkelig stor.

Udvalget anser det for rigtigt, at man senere — når samfundet er blevet mere velstillet - udbygger det fremtidige støttesystem således, at stipendieandelen af støtten for de her omhandlede uddannelsessøgende øges ud over de nævnte 25 pct., der som nævnt må anses som det absolut nødvendige for ikke at stille en væsentlig del af de 21-årige ringere end under den nuværende ordning. Endvidere vil det under samme forudsætninger være rigtigt at forhøje stipendiet ud over de foreslåede 40 pct. til de over 21-årige, som endnu befinder sig inden for de første år af videregående uddannelse.

3. Over 21-årige i elevuddannelser.

Under 1. er redegjort for udvalgets forslag, for så vidt angår støtte til de unge under 21

år i elevuddannelser. For de *over 21-årige i elevuddannelser* - d. v. s. bl. a. de mange, som på grund af svag forældreøkonomi, sen modning eller andre årsager først på et sent tidspunkt opnår en uddannelse på et niveau, som i øvrigt normalt opnås i en tidligere alder - vil det utvivlsomt være nødvendigt, at man, hvad angår støtteramme, tager afgørende hensyn til deres alder. Der er næppe noget holdepunkt for, at denne kategori af unge, som oftest allerede har været fuldt erhvervsbeskæftiget og allerede er frigjort af forældreøkonomien, med hensyn til støtteramme skal stilles anderledes end jævnaldrende (d. v. s. de over 21-årige i videregående uddannelser). Støtte til uddannelse af over 21-årige i elevuddannelser må derfor være uafhængig af forældreøkonomien. Med hensyn til støtten art (stipendier og lån) må hensyn tages til, at elevuddannelserne ikke i samme omfang som de videregående uddannelser kan motivere lånefinansiering, hvorfor stipendieandelen af støtten i hvert fald må være højere end for de ældre i videregående uddannelser.

Udvalget foreslår herefter, at man for disse ældre (over 21-årige) i elevuddannelser bør benytte den samme støtteramme som anført for unge i videregående uddannelser, og at støtten også her bør bestå dels af et stipendium - uafhængigt af forældreøkonomien, men afhængigt af egen indtægt og formue, jfr. kapitel 5 - dels af lån på samme vilkår som for videregående uddannelser, jfr. under IV. nedenfor. Med hensyn til sammensætningen på stipendier og lån af støtten for over 21-årige i elevuddannelser forekommer det rimeligt, at stipendieandelen - ligesom for dem, som efter at være fyldt 21 år fortsat befinder sig inden for de første 2 år af videregående uddannelse - bliver noget større end for andre over 21-årige i videregående uddannelser. I denne betragtning er bl. a. taget hensyn til, at en betydelig gæld erhvervet allerede under elevuddannelse kan begrænse de pågældendes tilbøjelighed til efterfølgende videregående uddannelse.

Udvalget foreslår derfor, at man snarest søger at skabe mulighed for, at der inden for rammerne af det fremtidige støttesystem til de over 21-årige i elevuddannelser kan skaffes dækning i form af *stipendier inden for et maksimum af 40 pct. (²/s) af leveomkostningerne* som afspejlet i støtterammen. Dette stipendiemaksimum (det samme som

foreslået for over 21-årige inden for de første 2 år af videregående uddannelser) vil ud fra de i støtterammen pr. april 1968 anførte beløb andrage mellem 2.870 kr. og 4.210 kr. årligt.

Også for denne gruppe finder udvalget, at stipendieandelen af støtten bør forøges, når samfundet bliver mere velstillet.

En sammenfatning af de her anførte forslag angående fremtidig stipendiestøtte er anført i kapitel 7. Beregningerne over de finansielle konsekvenser er som tidligere nævnt anført i afsnit 7.

IV. Udvalgets overvejelser og forslag angående omfang af og vilkår for lån i den fremtidige støtteordning.

Tidligere i dette afsnit er gentagne gange fremhævet, at udvalget lægger afgørende vægt på, at den fremtidige støtteordning kommer til at frembyde tilstrækkelige støttemuligheder for den enkelte. Det er endvidere tidligere i dette kapitel blevet klargjort, at udvalget finder det rigtigt, at der i fremtiden sker en omlægning af støtten, således at der efter et transkriterium ydes under 21-årige i elevuddannelser fuld stipendiestøtte til dækning af leveomkostninger, at der ydes under 21-årige i videregående uddannelse et transbestemt stipendium på op til 66 $\frac{2}{3}$ pct. af støtterammen, at der ydes over 21-årige i videregående uddannelser grundstipendium op til 25 pct. af støtterammen — for dem, der befinder sig i de to første uddannelsesår dog op til 40 pct. — og at der ydes over 21-årige i elevuddannelser grundstipendium ligeledes op til 40 pct. af støtterammen. Transbestemt stipendium findes herefter ikke for så vidt angår over 21-årige, hvad enten de befinder sig i videregående uddannelse eller elevuddannelse. De følgende betragtninger og forslag angående lån skal ses på denne baggrund.

Det resterende behov for den enkelte foreslår udvalget henvist til lånefinansiering, som altså skal kunne udfylde den resterende del af støtterammen. Svarende til, at unge under 21 år i elevuddannelser efter udvalgets forslag skal kunne opnå deres behov (støtterammen) fuldt dækket ved stipendier, når egne og forældres økonomiske forhold tilsiger dette, mener udvalget at burde se bort fra

supplerende lånestøtte til disse unge. De følgende betragtninger gælder således for de over 21-årige i elevuddannelser samt for alle i videregående uddannelser.

A. Lånesummens størrelse i forhold til støtterammen.

Som anført i kapitel 2 i dette afsnit er den af udvalget foreslåede støtteramme baseret på de typiske leveomkostninger for forskellige kategorier af uddannelsessøgende. Omend det efter udvalgets vurdering har været nødvendigt således at basere sig på visse gennemsnitsbetragtninger med hensyn til leveomkostninger, er det dog åbenbart, at man derved har set bort fra, at mange uddannelsessøgende har leveomkostninger, som kan afvige væsentligt fra de tal, som er nedfældet i den foreslåede støtteramme. Der er således utvivlsomt en del unge, som faktisk klarer sig med et årsbudget, som ligger adskilligt under den foreslåede støtteramme. Omvendt er det ganske afgjort, at mange gifte studerende og vel ikke mindst de, som allerede selv har børn, faktisk har et langt større forbrug og ikke ville kunne klare deres økonomiske forpligtelser alene på grundlag af lån og stipendier til et samlet beløb som angivet i støtterammen.

Udvalget foreslår, at man tager hensyn til disse variationer ved at give mulighed for supplerende lån på op til 20 pct. ud over 100 pct. af støtterammen. Der foreslås følgende regler:

1. Til supplerende af stipendiestøtten kan der ydes rentefavoriserede lån op til maksimalt 80 pct. af støtterammen. Disse lån forudsættes at være rentefrie i studietiden, men derefter fuldt forrentede, jfr. B. nedenfor.
2. Til yderligere supplerende lån kan der ydes lån op til 120 pct. af støtterammen. Disse lån forudsættes at være fuldt forrentede også i studietiden, jfr. B.

Ved den sidstnævnte regel mener udvalget, at der af sig selv sættes en bremse for optagelse af lån ud over 80 pct. af støtterammen, idet erfaringen har vist, at de fleste uddannelsessøgende kun søger optagelse af fuldt forrentede lån, hvis det er absolut nødvendigt til studiernes gennemførelse. Man vil imidlertid med denne lånemulighed kunne afhjælpe de vanskeligheder, der opstår, hvis den unge selv ikke har mulighed for på sædvanlig måde at opnå en kredit, idet han ikke kan tilbyde den sikkerhed i form af pant eller kaution,

som et låneinstitut sædvanlig vil forlange. Dette kan igen stå i forbindelse med, at den unges familie ikke kan eller ikke vil yde hjælp til gennemførelse af sædvanlige lån.

Alligevel kan det tænkes, at selv optagelse af fuldt forrentede lån kan blive misbrugt, idet der herved skaffes kontante midler enten til den unge selv eller til hans pårørende, hvor dette ellers ville være udelukket, og hvor disse kontante midler benyttes enten til studiefremmede formål eller til et overdrevet eller i hvert fald ikke strengt nødvendigt forbrug.

Det må derfor overlades til den fremtidige administration - på grundlag af indvundne erfaringer - at udforme praksis herom, men det bør tilstræbes, at der snarest udarbejdes retningslinier for denne administration, således at de uddannelsessøgende nogenlunde kan beregne, om en udvidet støtte kan forventes. Ved udformningen af disse regler må der navnlig lægges vægt på generelle kriterier, som bør tillægges betydning, idet navnlig gifte med børn kan få brug for en udvidet støtte, ligesom der også bør lægges vægt på, hvor meget lånet kommer til - sammen med de øvrige støttemuligheder — at andrage i forhold til støtterammen.

B. Rentevilkår.

Som resultat af overvejelserne om *rentevilkår* for lån i den fremtidige støtteordning er udvalget nået til følgende forslag.

Udvalget går ind for, at forrentningen inden for den normale studietid af lån ud over 80 pct. af støtterammen under alle omstændigheder sker ved tilskrivning til lånets hovedstol (akkumulering), jfr. I. i dette kapitel.

Ud fra de tidligere fremførte betragtninger - herunder navnlig udvalgets ønske om at støtte fortrinsvis gives i stipendieform frem for langvarig rentebegunstigelse - vil udvalget anse det for rimeligt, at uddannelseslån i perioden *efter normal studietids ophør*, det vil sige i lånenes afviklingsperiode, forrentes med en rente lig med diskontosatsen plus een pct., for tiden (september 1968) $6 + 1 = 7$ pct. p. a. For låntagerne vil byrden af denne forrentning blive mildnet af skattefradragretten for disse renter, jfr. foran under I. G. 3°.

For så vidt angår *studietiden* anser udvalget det for nødvendigt, at der for de rentefavo-

riserede lån gælder *fuldstændig rentefrihed*. Det fremgår af analysen, som er foretaget foran under I. C. at en sådan begrænset rentefrihed ikke betyder en særlig stor forøgelse af statens driftsomkostninger til uddannelsesstøtte. På den anden side er rentefrihed i studietiden utvivlsomt et moment, som psykologisk spiller en meget væsentlig rolle for mange uddannelsessøgende, idet bevidstheden om, at der stadig påløber renter i studietiden og før afdragsperioden overhovedet er begyndt at løbe, virker afskrækkende. Udvalget har i sine overvejelser været inde på, at der i studietiden skulle opereres med en rentesats, der var væsentlig lavere end markedsrenten, men er kommet til det resultat, at en sådan ordning dels ikke i tilstrækkelig grad modvirker den nævnte psykologiske betragtning, dels ikke er af afgørende betydning for den statsfinansielle beregning.

I bilag 8 er anført en række eksempler på den gældsbyrde, som støtte efter dette forslag vil kunne medføre.

C. Afdragsvilkår.

Angående *afdragsvilkår* for lånene er det allerede tidligere under I. C. påpeget, at hvis uddannelseslånene som her foreslået bliver fuldt forrentede efter studietidens ophør, vil det ikke for staten indebære nogen væsentlig driftsomkostning at tilbyde lån med lange afdragsperioder. Dette gælder også, uanset om man som her foreslået for lån indtil 80 pct. af støtterammen forudsætter rentefrihed i studietiden. Da det på den anden side må anses for ønskeligt, at udbetaling af nye lån efterhånden i stigende grad vil kunne finansieres ved de midler, der fremkommer, når tidligere lån betales tilbage, tilsiger dette, at låneafviklingen ikke strækkes over unødigt lange tidsrum.

Låneprioriteten bør fastsættes under hensyn til den samlede gældsbyrde, som den enkelte har pådraget sig under sin uddannelse, således at de efterfølgende rente- og afdragsforpligtelser ikke virker afskrækkende på de unge, som under uddannelsen har behov for sådanne lån. Fastsættelsen af afviklingsperiodens længde bør derfor efter udvalgets mening ske efter afslutningen af låntagningsperioden, det vil sige efter studiets ophør, når man kan opgøre den samlede gæld. For de studerende, som har pådraget sig størst gæld, bør man da efter udvalgets mening forestille

sig afviklingsperioder på op til 20 år. Små gældsbeløb bør dog af administrative hensyn normalt afvikles over kortere tidsrum. Tilbagebetaling af lån bør efter udvalgets opfattelse — ligesom hidtil for lån fra Ungdommens uddannelsesfond - først kræves påbegyndt 1 år efter afsluttet (eller afbrudt) uddannelse, ligesom der bør gives udsættelse for militærtjeneste. Udvalget vil finde det rigtigt, at der til orientering for de uddannelsessøgende udarbejdes en *standardskala*, der viser sammenhængen mellem størrelsen af den samlede studiegæld og *afdragsperiodens* længde, henholdsvis størrelsen af de - formentlig halvårslige — ydelser.

Enkeltheder vedrørende den fremtidige afdragsordning bør iøvrigt overlades til den kommende låne- og stipendieadministration. Som det fremgår af bilag 8 vil forslaget kunne medføre meget tyngende gældsbyrder for dem, der opnår studielån. Det bør derfor overvejes, om der i en vis periode efter studiets ophør bør gælde en lempeligere afdragsordning, og om ydelserne bør ansættes til en vis procentdel af den pågældendes årlige skattepligtige indkomst, jfr. herved om ordningen i Sverige bilag 5, eller — hvilket vil være lettere at administrere - under hensyn til de indkomster, som forskellige kategorier af uddannelsessøgende *typisk* kan forvente at opnå efter slutningen af deres uddannelse, jfr. bilag 9 om den norske støtteordning.

I bilag 8 findes foruden gældsbyrden også eksempler på de årlige ydelser (renter og afdrag).

D. Lempelse af tilbagebetalingspligten.

Tilbage bliver, at låntagerne, når de har afsluttet - eller afbrudt — deres uddannelse og derefter skal afvikle lånene, kan komme ud for *individuelle økonomiske vanskeligheder*.

Nævnt er allerede indkaldelse til *militærtje-*

neste. På linie hermed kan nævnes *påbegyndelse af fortsat uddannelse* inden for støtteordningens rammer (f. eks. studenter fra kursus, som allerede under denne elevuddannelse har pådraget sig studiegæld, som endnu ikke er afviklet, når en videregående uddannelse påbegyndes). Det frembyder næppe vanskeligheder at etablere en administrativt enkel udsættelsesordning - herunder udsættelse af rentetilskrivning — for sådanne tilfælde, som umiddelbart kan dokumenteres.

Udsættelse bør endvidere - ligesom hidtil - kunne opnås, når sygdom og eventuelt svangrskab bevirker *midlertidig afbrydelse af tilbagebetalingsevnen*.

Udvalget har endvidere overvejet de problemer, der kan opstå i forbindelse med, at låntageren *mere permanent opnår væsentligt lavere indkomster, end man normalt skulle forvente* for den pågældende uddannelseskategori, herunder som følge af, at den uddannelse, som gav anledning til lån, ikke blev fuldført. Udvalget ville anse det for rimeligt, at man i sådanne tilfælde administrativt efter prøvelse af indsendte ansøgninger skal kunne bevilge henstand og forlængelse af den normale afviklingsperiode. Hvorvidt og i hvilket omfang man endog efter omstændighederne skal kunne bevilge nedsættelse og eventuelt bortfald af rente- og afdragsforpligtelser, må afgøres efter nærmere derom fastsatte bestemmelser. Det synes dog åbenbart, at dette i givet fald må ske i begrænset omfang, såfremt man skal sikre den generelle støtteordnings finansielle og — navnlig — administrative funktionsdygtighed.

Det frembyder efter udvalgets opfattelse ingen betænkeligheder, at man i tilfælde af *låntagers død* — ligesom hidtil — åbner mulighed for bortfald af den resterende gæld, og at der også for *invaliditet og kronisk sygdom* bliver vidtgående beføjelser for administrativ lempelse af gældsbyrden.

Kapitel 4.

Støttens forudsætninger.

Studieegnethed og -aktivitet. Normal studietid. Støtteperiodens længde.

I. Studieegnethed og -aktivitet.

Det bør under den fremtidige støtteordning fortsat være en betingelse for at kunne opnå og oppebære uddannelsesstøtte, at den uddannelsessøgende bliver anset for studieegnet, og at den pågældende under uddannelsen udviser normal studieaktivitet.

Bedømmelsen af disse forhold bør fortsat lige som efter de hidtidige regler foretages på det lokale plan, det vil sige af de enkelte uddannelsesinstitutioner. I henhold til bekendtgørelse af 3. september 1964 om Ungdommens uddannelsesfonds forvaltning og virksomhed skal stipendienævne på et så tidligt tidspunkt som muligt søge at konstatere den studerendes studieegnethed og studieaktivitet gennem en vurdering af hans præstationer under uddannelsen. Der skal herved først og fremmest lægges vægt på, om eksaminer og prøver består uden væsentlige overskridelser af de sædvanlige terminer. Denne bedømmelse volder erfaringsmæssigt ikke vanskeligheder ved »elevuddannelserne« og kun få vanskeligheder ved andre uddannelser, der er lagt i relativt faste rammer, f. eks. med hensyn til obligatoriske fag og kursus, deleksaminer m. v. Ved disse uddannelser er der let adgang til at kontrollere omfanget af studieaktiviteten, ligesom den mere bundne undervisningsform letter vurderingen af studieegnetheden. Derimod stilles de enkelte studienævne over for vanskelige skøn, når der er tale om studier af friere karakter, hvilket især gælder for universitetsstudierne og visse studier ved de højere læreanstalter. Det har således ikke kunnet undgås, at disse skøn i et vist omfang har måttet blive af ret skematisk karakter, især i de første studieår, hvor skønnet ikke kan støttes gennem resultater af deleksaminer m. v. De her nævnte problemer tør vel nok forventes at blive af mindre omfang i fremtiden.

Planlægningsrådet for de højere uddannelser har således bl. a. ud fra ønsket om større studieeffektivitet og færre frafald fra studierne forelagt planer om indførelse af fastere rammer for de forskellige studier inden for de højere uddannelser. Især vil planlægningsrådets forslag om indførelse af uformelle prøver i særlige stofområder i løbet af de første studieår afgive et godt grundlag for et skøn over den studerendes egnethed for uddannelsen. Det samme gælder, såfremt der indføres en bachelor-eksamen efter ca. 2 $\frac{1}{4}$ –4 års forløb, kandidateksamen efter 5–6 års studier og en licentiatgrad efter ca. 7 års studier, hvor licentiat-studiet skulle betegne en studieform af friere karakter i modsætning til de mere bundne bachelor- og kandidatstudier. I det omfang, hvori der indføres sådanne fastere rammer for de enkelte studier, vil der blive tilvejebragt bedre muligheder for en individualiserende bedømmelse af den enkelte studerende. Det bemærkes i denne forbindelse, at udbygningen af den offentlige uddannelsesstøtte bør modsvares af, at man i videre omfang end hidtil løbende følger de enkeltes studieforløb i forhold til de til enhver tid gældende normer herfor. Overvågningen af de studerende må imidlertid også — som nærmere behandlet i planlægningsrådets »Skitse for udbygningen af de højere uddannelser i tiden frem til 1980« - have det sigte, at der kan ydes de studerende individuel vejledning til den mest hensigtsmæssige gennemførelse af deres studier, f. eks. gennem særlige studievejledere, der har nær kontakt med de studerende i hele studieforløbet.

En gennemførelse af planlægningsrådets forslag om etablering af fastere rammer omkring de enkelte uddannelser vil således i høj grad støtte mulighederne for at etablere en betryggende kontrol med studieegnethed og

-aktivitet som en forudsætning for at oppebære stipendier og lån. Såfremt den samlede støtteordning som her foreslået i sig selv giver mulighed for dækning af leveomkostningerne under uddannelsen, så at erhvervsarbejde sideløbende med studierne bliver unøvendigt, vil kravet om opfyldelse af en sådan studieaktivitet være naturligt. Man vil herefter bedre end under de nuværende forhold kunne undgå det samfundsøkonomiske spild, der ligger i unødigt frafald fra studiet, samtidig med at man gennem en tidligere effektiv vurdering af studieegnhed og studieaktivitet kan undgå tildeling af støtte til uegnede.

De lokale stipendienævne vil - frigjort fra beregninger over støttebeløbene til den enkelte studerende - i højere grad kunne koncentrere deres arbejde om bedømmelsen af studieegnhed og -aktivitet især i de første år af studiet. Endvidere bør stipendienævne omhyggeligt - udfra bl. a. faglige udtalelser - bedømme, om en studerende, der efter i flere år at have opnået normal støtte bliver afskåret fra denne på grund af forsinket studieforløb, kan henvises til en *anden støtteform* (f. eks. fuldt forrentede lån), der gør det muligt for den pågældende at fortsætte sin uddannelse, således at den hidtil foretagne investering fra såvel statens som den studerendes side ikke spildes.

Med udgangspunkt i de til enhver tid gældende studieplaner bør der efter udvalgets opfattelse på de enkelte institutioner fastlægges retningslinier for vurderingen af de enkelte studerende i relation til studieegnhed og -aktivitet. Disse retningslinier bør forelægges for den centrale støtteadministration, som vil kunne virke som koordinerende organ med henblik på opnåelse af en rimelig grad af ensartethed i så henseende.

II. Støtteperiodens længde.

A. Begyndelsestidspunktet.

En forudsætning for, at man kan administrere regler om længden af det tidsrum, inden for hvilket der skal kunne ydes uddannelsesstøtte, er, at der fastsættes klare kriterier for *hvornår et studium kan anses for påbegyndt*. De enkelte uddannelsesinstitutioner må kunne angive forslag til sådanne kriterier, og disse forslag bør forelægges for den centrale støtteadministration til vurdering og godkendelse.

B. »Normal studietid«.

Angående længden for det tidsrum, inden for hvilket der under den fremtidige støtteordning skal kunne opnås uddannelsesstøtte, er der i udvalget enighed om, at dette for *elevuddannelser* skal kunne omfatte hele den periode, hvori eleven fortsat er indskrevet på institutionen (for lærlinges vedkommende så længe læreforholdet består). For *videregående uddannelser* vil udvalget foreslå, at man fastsætter den regel, at perioden, inden for hvilken støtte vil kunne opnås, udgør den *normerede studietid plus et år*. Denne regel — som modsvarer, hvad der i dette afsnits kapitel 3, pkt. IV. foreløbig er blevet betegnet som *»normal studietid«* - skal gælde enhver under støtteordningen godkendt videregående uddannelse uden hensyn til de krav, den pågældende uddannelse måtte stille.

Til belysning af den måde, hvorpå en sådan regel vil virke, skal man anføre, at der såvel ved de meget korte studier som ved en række mellemlange og længere uddannelser, der finder sted under skolemæssige former (f. eks. læreruddannelsen), kun undtagelsesvis forekommer afvigelser mellem normeret og faktisk studieperiode. I de tilfælde, hvor det sker, vil forholdet normalt være rimeligt begrundet. Uegnhed eller for ringe aktivitet vil her som oftest føre til tidlig udskillelse.

Ved studierne ved universiteterne, de højere læreanstalter og enkelte andre institutioner er der under de nuværende forhold ofte forskel mellem den normerede studietid og den faktiske studietid. Såfremt et stipendienævn anser den normerede studietid for urealistisk, bør Låne- og Stipendierådet kunne godkende, at en anden studietid benyttes som udgangspunkt. I den forbindelse må der lægges vægt på, om den studerende følger de normerede kursus og består prøver og deleksaminer.

Det bør i øvrigt fremtidigt tilstræbes, at de officielle studieplaners tidsrammer i videst muligt omfang modsvarer af de faktiske forhold, og at dette først og fremmest søges tilvejebragt ved øget effektivisering af den til studieplanerne svarende undervisning samt — hvor udviklingen gør det berettiget - ved en fastlæggelse af det samlede stof inden for den normerede studietid, således at indførelse af nyt modsvarer af en udskillelse af ældre stof. Såfremt de officielle studietider i højere grad bringes i overensstemmelse med de faktisk al-

mindelige, bør den ovennævnte regel om »normal studietid« overvejes påny.

Ved nye studier eller nye studieplaner, hvor der ikke haves erfaringer vedrørende studierne faktiske længde, vil muligheden for afvigelser mellem (skønmæssigt) normeret og faktisk studietid være særlig stor. Dette må indebære, at der for sådanne studier af den centrale støtteadministration i en overgangsperiode skal kunne fastsættes smidige regler for støtteadgangen ved disse studier, således at de studerende i støttemæssig henseende ikke stilles ringere end studerende ved allerede etablerede uddannelser.

I særlige tilfælde kan det forekomme, at én og samme uddannelse kan være tilrettelagt ud fra to alternative studieplaner, en langsommere og en hurtigere. Dette kan dels være begrundet i, at ikke alle studerende møder med samme foruddannelse og derfor skal deltage i særlige kurser, dels at nogle studerende i en tidlig fase af uddannelsen findes at have utilstrækkelige kundskaber og derfor efter rådgivning henvises til et langsommere studieforløb. Man henviser herom til side 108 ff. i Planlægningsrådets førnævnte »Skitse«. For begge studieplaner bør kunne tillægges ét års støtte ud over den normerede periode, idet det herved forudsættes, at deltagelse i det langsomme studieforløb er forud aftalt mellem institutionen og den studerende.

Normalt må man gå ud fra, at en uddannelse gennemføres uden afbrydelser, og det er et af støtteordningens formål at muliggøre dette. I tilfælde, hvor der kan være grund til en midlertidig afbrydelse, bør dette forudgående aftales mellem den pågældende og institutionen. Normalt bør afbrydelse kun godkendes ud fra kvalificerede årsager såsom aftjening af værnepligt, ophold på folkehøjskole el. lign. Endvidere bør godkendelse kunne opnås i tilfælde af graviditet. Sådant godkendt afbrydelse medregnes ikke i det samlede tidsrum, inden for hvilket støtte kan opnås. I øvrigt er der enighed i udvalget om, at hele det tidsrum, i hvilket der er studeret, som hovedregel skal medregnes uden hensyn til, om støtte ikke har kunnet opnås, fordi forudsætningerne (trang og/eller studieaktivitet) ikke har foreligget. Der skal dog kunne dispenseres fra denne regel i enkelte tilfælde, f. eks. for gifte kvindelige studerende, som efter at have selvfinansieret delvise studier i

en årrække, ønsker at koncentrere sig om fuldførelsen af disse.

C. Fradrag ved studieskift.

Udvalget foreslår, at der i det tidsrum, hvori der inden for et givet studium kan opnås støtte (normeret studietid plus et år), sker fradrag med den periode, der af den pågældende måtte være anvendt inden for et tidligere — ikke fuldført — studium. *Studieskift* vil herefter ikke nødvendiggøre særregler for støtte. Låne- og Stipendierådet kan dog efter motiveret indstilling fra et stipendienævns dispensere fra denne regel.

D. Flere uddannelser efter hinanden.

Med hensyn til *gennemførelse af flere uddannelser efter hinanden* vil der som hovedregel ikke kunne blive tale om afkortning af støtteperioden ved overgang fra en elevuddannelse til en anden elevuddannelse eller fra en elevuddannelse til videregående uddannelse, det vil sige som generel hovedregel ikke ved påbegyndelse af en uddannelse, der må betragtes som en naturlig fortsættelse af tidligere gennemført uddannelse. Den naturlighed, hvormed et videregående studium følger efter et allerede gennemført, kan dog have forskellige grader. For studier, der er planlagt til at skulle efterfølge hinanden frem mod et endeligt mål, må det være givet, at fortsat støtte skal ydes.

Udvalget forudsætter, at der gennem en udbygget erhvervs- og studievejledning gives de studerende en sådan orientering om det eller de studier, de overvejer at påbegynde, at studieskift på grund af manglende viden om det først påbegyndte studium bliver sjældent forekommende.

Nærmere regler med henblik på afgrænsningsvanskeligheder i forbindelse med betingelserne for at kunne opnå støtte til gennemførelse af flere uddannelser bør fastsættes af den kommende centrale støtteadministration.

E. Normalt forrentede lån i perioder uden for »normal studietid«.

Den støtte, der skal kunne oppebæres inden for en periode som foran beskrevet, er den i dette afsnits kapitel 3, pkt. III. og IV. omhandlede *subsidiære støtte* (stipendier og lån, der er rentefri i studietiden) samt i til-

slutning hertil normalt forrentede lån (i den yderste del af støtterammen).

Man vil imidlertid finde det rimeligt, at der i en vis, dog ikke for lang periode ud over den i det foran beskrevne skal kunne oppebæres *normalt forrentede lån* til finansiering af studiet, idet dog forudsætningen må være, at den pågældende studerende stadig anses for studieegnet og studieaktiv. Når det drejer sig om et videregående studium efter et tidligere fuldført studium, bør den samlede gældsbyrde for den pågældende indgå i overvejelserne om den maksimale låneperiodes længde.

F. Overgangsproblemer.

Et særligt problem vil frembyde sig ved iværksættelsen af en støtteordning som foreslået, for så vidt angår de studerende, som på det tidspunkt, hvor iværksættelse sker, allerede har påbegyndt deres studier, uden at påbegyndelsestidspunktet er konstateret som her forudsat. Dette *overgangsproblem* — som vil omfatte samtlige studerende, der fra ordningens ikrafttrædelsestidspunkt befinder sig under uddannelse - kan således foreligge i en halv snes år, hvorfor dette problem ikke bør undervurderes.

Kapitel 5.

Støtten til den enkelte.

De individuelle økonomiske forholds betydning.

I. Korrektion af støtterammen.

I kapitel 2 er redegjort for udvalgets forslag om de faktorer, der skal kunne begrunde, at den *generelle støtteramme* (se tabel 83) fraviges ved udmålingen af støtte til den enkelte. Det er således foreslået, at man for uddannelsessøgende på private institutioner, hvor der endnu opkræves *kursusafgifter og undervisnings gebyr* er af ikke uvæsentligt omfang, skal lægge disse afgifter og gebyrer til støtterammen, dog kun for så vidt de ikke måtte være dækket af særlig statsstøtte til dette formål, og kun inden for godkendte maksima. (Udgifter til kost og logi m. v. for elever på kostskoler og lignende forudsættes derimod i støttemæssig henseende dækket ud fra de i den generelle støtteramme forudsatte beløb for »udeboende«).

For uddannelsessøgende i alderen indtil 18 år, som — ligesom ikke-uddannelsessøgende — i støtteperioden »skaffer« deres forældre *børnetilskud*, har udvalget i kapitel 2 foreslået, at dette børnetilskud (for 1968-69 normalt 855 kr.) fradrages i den generelle støtteramme for den pågældende.

Den generelle støtteramme som korrigeret ved tillæg af eventuelle kursusafgifter og undervisningsgebyrer samt fradrag af eventuelt børnetilskud betegnes som den *individuel korrigerede støtteramme*.

I hvilket omfang denne individuelt korrigerede støtteramme skal udfyldes med offentlig støtte, bør efter udvalgets opfattelse bero på den enkelte uddannelsessøgendes egen (samt eventuel ægtefælles) indkomst og formue, ligesom forældres indkomst og formue bør tages i betragtning, for så vidt angår de uddannelsessøgende på under 21 år.

Udvalget lægger stor vægt på, at hensynet til ansøgerens og forældrenes økonomiske forhold ved støtteudmålingen i fremtiden tager form af faste, objektive kriterier, således at det bliver muligt for den enkelte uddannelsessø-

gende på forhånd at konstatere ved tabelopslag, hvad han eller hun ud fra givne indkomst- og formueforhold vil være berettiget til at opnå i støtte. Den for § 1, stk. 1-studerende i Ungdommens uddannelsesfond (videregående uddannelse) benyttede »Regelsamling« betegner allerede et afgørende skridt i denne retning. For så vidt angår skoleelever, gymnasieelever og lærlinge sker hensyntagen til ansøgerens og forældrenes økonomiske forhold derimod efter nugældende støtteregler helt overvejende ud fra skønsmæssige overvejelser, hvilket navnlig skyldes de alt for knappe beløb, der nu er til rådighed for disse kategorier af uddannelsessøgende i Ungdommens uddannelsesfond.

II. De 14-20-årige i elevuddannelser: Transgstipendium under hensyn til egne og forældres økonomiske forhold.

For disse 14-20-årige skoleelever, gymnasieelever, lærlinge m. fl. foreslår udvalget, at man ved støtteudmålingen tager hensyn såvel til den studerendes egne økonomiske forhold som til forældrenes, jfr. henholdsvis pkt. A. og pkt. G. nedenfor. For udeboende foreslås en særlig beregning, jfr. under pkt. **B.**

A. Reduktion af støtte på grund af egne (og eventuel ægtefælles) økonomiske forhold.

Det er udvalgets opfattelse, at den fremtidige støtteordning, såfremt den skal kunne bidrage effektivt til en demokratisering af de elevuddannelser, som følger efter undervisningspligtens ophør, må kunne række til at yde noget nær fuld dækning for leveomkostningerne for de unge, hvis forældre er økonomisk meget svagt stillet, og at denne støtte fuldt ud skal tage form af stipendier, jfr. kapitel 3, pkt. III i dette afsnit samt **pkt. C.**

nedenfor. Det synes på den anden side ganske rimeligt og nødvendigt, at det må virke begrænsende på den støtte, som kan opnås, hvis de unge selv har indtægter og formue.

1. Egen indtægt.

Udvalget foreslår, at man - ligesom hidtil under Ungdommens uddannelsesfond - ved begrebet »egenindkomst« forstår »indkomst i støtteperioden«. Der melder sig naturligvis hermed spørgsmålet, om man kan påregne mulighed for effektiv efterfølgende kontrolmæssig sammenligning af den i ansøgningskemaet opgivne forventede indkomst og den faktiske i støtteperioden erhvervede indkomst. Dette generelle kontrolproblem behandles nærmere i afsnit 8, kapitel 1. For de unge, der befinder sig i »kombinationsuddannelser« f. eks. lærlinge, frembyder sig vel næppe noget problem, for så vidt angår den kontraktmæssige løn. Anderledes forholder det sig nok med mindre og løsere indkomster for et stort antal skoleelever, gymnasieelever m. fl., og under alle omstændigheder vil det kunne indebære en væsentlig lettelse for administrationen af den fremtidige støtteordning, såfremt indkomster under en vis given grænse ikke skal influere på støtteudmålingen.

Udvalget foreslår, at man for disse unge under 21-årige i elevuddannelser går ud fra, at alle — såfremt de har behov derfor — vil være i stand til i løbet af året selv at indtjene, hvad der svarer til 1/12 (en måned) eller 8V3 pct. af den generelle støtteramme på årsbasis for »hjemmeboende«, d. v. s. (med de pr. april 1968 gældende satser, jfr. tabel 82 og tabel 83).

14	år (skoleelever: 8. klassetrin)	267	kr.
15	år (» : 9. »)	326	»
16	år (» : 10. »)	385	»
17	år (» : 11. »)	444	»
18-20	år (» : 12. »)	1 504	»

For skoleelever m. v. skønnes denne antagelse ikke urimelig. Alene beskæftigelse i en mindre del af ferierne vil i mange tilfælde kunne indbringe betydeligt større beløb. For lærlinge og andre, som oppebærer løn som led i uddannelsen, vil en sådan regel — selv for de dårligst lønnede lærlinge - være uden betydning fordi de i løbet af et år tjener væsentligt mere end de anførte beløb.

Adskillige skoleelever vil af grunde, som ofte kan være fuldt ud acceptable, end ikke

benytte dele af ferier til at opnå sådanne indtægter. Hvis tilsvarende beløb i så fald ikke kan skaffes på anden måde, bliver resultatet, at eleven ikke får fuld dækning for det beløb, der typisk udgør leveomkostningerne for en elev på dette trin. Det må imidlertid erindres, at dette beløb er fleksibelt inden for visse grænser, og at udvalget nødvendigvis må opere med gennemsnitsbeløb.

Udvalget går i øvrigt ind for, at ansøgerens forventede egenindtægt fuldt ud fradrages i støtterammens beløb, før støtteudmålingen finder sted. Et sådant fradrag med 100 pct. af egenindtægten i støttemulighederne skønnes i hvert fald at være en forudsætning for, at også lærlinge og andre, som oppebærer løn under uddanelse, kan inddrages under en generel støtteordning, som for dem, der selv har små eller ingen indkomster, og hvis forældre samtidig er dårligt stillet, skal kunne føre til en meget betydelig støtte. Efter dette forslag, skal man således *som udgangspunkt* tage den *individuel korrigerede støtteramme*, hvori som anført er inkluderet eventuelle kursusudgifter og undervisningsgebyrer, og fradraget eventuelt børnetilskud. *Fra dette beløb trækkes ansøgerens forventede egenindkomst i hele støtteåret, dog mindst et beløb svarende til én måneds leveomkostninger efter den generelle støtteramme for hjemmeboende* (jfr. den seneste tabel: mellem 267 og 504 kr.). Ved støtteårets udgang må korrektion derefter ske på grundlag af de faktisk oppebårne indtægter.

2. Egen formue.

I de nugældende støtteregler tages hensyn til egen formue på forskellig måde. For 8.-10. klasse, real- og gymnasieklasser (inkl. kurser) anses formue ud over 15.000 kr. som indtægt. For lærlinge er grænsen, hvad der svarer til et års forbrug, d. v. s. 5-6.000 kr., for efter-skoleelever 92.000 kr., og for højskole-, landbrugsskole- og husholdningsskoleelever er grænsen ligeledes 92.000 kr., dog således at der her bortses fra enhver af ansøgeren ved selverhverv opsparet formue.

Udvalget vil anse det for rigtigt, at en fremtidig general støtteordning, omfattende alle kategorier af uddannelsessøgende, baseres på et fælles kriterium for hensyn til egen formue. Udvalget er vel opmærksom på, at det ret lempelige hensyn til en ved selverhverv opsparet egenformue i de gældende støtteord-

ninger for højskole-, landbrugs- og husholdningskoleelever har baggrund i, at en del af eleverne på disse skoler som en forudsætning for deres fremtidige erhverv (selvstændige landbrugsejendomsbesiddere) har behov for i deres yngste år at præstere en opsparing. På den anden side er som nævnt lærlinge — hvoraf nogle senere skal etablere sig som selvstændige håndværksmestre eller handlende — hidtil i henseende til støtte blevet ladet ude af betragtning, hvis de er indehavere af en endog meget beskednen privatformue. Det er udvalgets opfattelse, at sådanne finansieringsproblemer i forbindelse med uddannelsessøgendes fremtidige etablering som selvstændige erhvervsdrivende ikke med rimelighed kan tages i betragtning i en generel støtteordning for de uddannelsessøgende, som - hvis den skal kunne yde tilstrækkelig støtte til de dårligst stillede — nødvendigvis må bygge på ansøgerens trang under selve uddannelsen.

Udvalget foreslår, at man *generelt i den fremtidige støtteordning fastsætter, at egenformue under 25.000 kr. lades ude af betragtning, men at 25 pct. af egenformue over denne grænse støttemæssigt anses som egen indtægt.*

3. Eventuel ægtefælles indkomst og formue.

For de under 21-årige i elevuddannelser, som er gift, vil det efter udvalgets opfattelse være rimeligt i støttemæssig henseende at tage hensyn til ægtefælles eventuelle indkomst og formue på samme måde som for andre unge under uddannelse (ældre i elevuddannelser samt alle i videregående uddannelser), jfr. herom pkt. IV. A. 3 nedenfor: *Ægtefælles forventede indkomst i støtteperioden ud over for tiden 15.800 kr. betragtes ved støtteberegningen som ansøgerens indkomst. Al ægtefælleformue betragtes som ansøgerens formue.*

4. Hensyn til ansøgerens egne børn.

Såfremt ansøgeren selv har børn, foreslår udvalget, at der ved støtteberegningen sker fradrag i ansøgerens egen indkomst efter samme regler som foreslået i pkt. C. 3, for så vidt angår hensyn til ansøgerens under 14-årige søskende i opgørelsen af forældreindkomsten, d. v. s. *fradrag i egen indkomst på 3.000 kr. pr. barn.*

5. Modtagelse af anden støtte.

For disse under 21-årige i elevuddannelser

som for alle andre uddannelsessøgende foreslår udvalget, at eventuel anden offentlig støtte, som kan forventes i støtteåret - bortset fra transportgodtgørelse for fjerntboende - tages i betragtning ved støtteudmålingen, efter samme principper som anført i pkt. IV. A. 5.

B. Beregningstal for støtten: hjemmeboende og udeboende.

Det årsbeløb, som fremkommer efter individuel korrektion af støtterammen (pkt. I i dette kapitel) og efterfølgende fradrag for egen og eventuel ægtefælles indkomst og formue samt eventuel anden støtte (pkt. II. A.) betegnes i det følgende som *beregningstal for støtte.*

For de *hjemmeboende* frembyder beregningen af dette tal ingen komplikationer.

Udvalget lægger vægt på, at man ved opstillingen af reglerne for betydningen af egen indkomst og formue som her foreslået på rimelig måde tilgodeser de særlige leveomkostninger, som normalt er forbundet med at være *udeboende*, og som i den generelle støtteramme har fundet udtryk i forskellene mellem totalbeløbene for hjemmeboende og for udeboende. Det skal i denne forbindelse nævnes, at det er udvalgets opfattelse, at bl. a. de gældende særlige støtteregler for efterskoleelever (jfr. afsnit 3, kap. 2, pkt. IV. i denne betænkning) skal kunne afløses af den her foreslåede generelle støtteordning, dog forudsat at betaling for undervisning, henholdsvis for ophold (kost og logi m. v.) bliver adskilt, og at ligeledes den gældende særlige støtteordning for opholdsgodtgørelse for lærlinge (samme kapitel pkt. VII.) skal kunne erstattes af den generelle støtteordning, hvori de nævnte uddannelsessøgende da skal indgå som »udeboende«.

Det er udvalgets opfattelse, at *støttebeløb for udeboende 14-20-årige i elevuddannelser bør udsættes for mindre reduktion under hensyn til forældrenes indkomst end støttebeløbene for hjemmeboende.* Udvalget foreslår, at det særlige hensyn til meromkostningerne for udeboende ved støtteberegningen teknisk gennemføres på den måde,

— at man for disse udeboende splitter støtterammens *totalbeløb* pr. år (se tabel 83) op i et »hjemmeboende-element« (d. v. s. det beløb, som i støtterammen er anført

for hjemmeboende på samme alder eller klassetrin) og et »udeboende-tillæg« (d. v. s. resten af det for den pågældende udeboende i støtterammen anførte årsbeløb),

- at man derefter ved den individuelle korrektion af støtterammen samt ved hensyntagen til egen indkomst m. v. (jfr. foran i dette kap.) lader eventuelle tillæg til støtterammen (kursusafgifter og undervisningsgebyrer) henføre til »udeboende-tillægget«, hvorimod alle fradrag (børnetilskud, egen og eventuel ægtefælles indkomst og formue, anden støtte) i første række reducerer »hjemmeboende-elementet« og kun — så fremt disse fradrag tilsammen overstiger »hjemmeboende-elementet« - reducerer »udeboende-tillægget«,
- at man betegner de således fremkomne tal som henholdsvis »beregningstal/hjemmeboende-element« og »beregningstal/udeboende-tillæg«, som derefter hver for sig danner udgangspunkt for den efterfølgende aftrapning af støtte under hensyn til forældreøkonomi, jfr. pkt. C. herefter.

C. Støttens afhængighed af forældres indkomst og formue samt forsørgerbyrde for andre børn.

I de gældende regler for støtte fra Ungdommens uddannelsesfond til elever i 8.-10. klasse, realafdelingen, gymnasiet (incl. kursus) samt lærlinge foreskrives, at der tages hensyn til disse forhold ved tildelingen af stipendier. En undersøgelse af uddelingen af uddannelsesfondens midler i 1965-66 bekræfter, at stipendienævnene ved deres skøn over trang følger disse retningslinier, om end på noget forskellig måde.

Det er som før nævnt udvalgets opfattelse, at man i den fremtidige støtteordning for hver hovedkategori af uddannelsessøgende bør tilstræbe helt ensartede regler for transbedømmelsen, som - også for så vidt angår hensynet til forældreøkonomien og herunder til antal søskende - kan give mulighed for, at man forlods på grundlag af tabeller kan aflæse, hvor store beløb den enkelte ansøger vil kunne opnå i støtte. Kun ved anvendelse af sådanne objektive kriterier - i modsætning til den hidtidige skønsbestemte uddeling af støtte inden for en given totalramme - vil der efter udvalgets mening kunne tilvejebringes

mulighed for den tilstræbte demokratisering af tilgangen til uddannelserne udover den undervisningspligtige alder.

Her og i det følgende bruges overalt udtrykket »forældre« i stedet for det i gældende støtteregler anvendte begreb »forældre/forsøger«. Udvalget har ikke hermed ønsket at tage afstand fra, at man også i fremtidens støttelovgivning anvender begge disse begreber.

Uanset at der for den uddannelsessøgendes egenindtægt er forudsat oplysninger om forventet indkomst, må det, hvad angår forældrenes støtteevne, forekomme berettiget som hovedregel - ligesom hidtil - at bygge på *skattepligtig indkomst og formue i det seneste kalenderår* forud for støtteåret. Udvalget finder det på den anden side ligeledes nødvendigt at opretholde de hidtidige *undtagelsesmuligheder*, hvorefter der med henvisning til senere indtruffen arbejdsløshed, sygdom etc. efter ansøgning kan bevilges individuelle korrektioner i den skattepligtige forældreindkomst som støtteberegningsgrundlag.

Udvalgets følgende overvejelser og forslag bygger på skatteindkomstreglerne, som er gældende for indkomståret 1967 (skatteåret 1968-69). Man er herved gået ud fra, at den forestående overgang til kildeskat ikke vil nødvendiggøre væsentlige ændringer i de opstillede forslag.

1. Hustruindkomst.

I de gældende regler for støttetildeling fra Ungdommens uddannelsesfond til § 1, stk. 1 - studerende behandles *hustruindkomst* på samme måde som i den gældende skattelovgivning, d. v. s. at der i forældreindkomsten ydes et *fradrag på 50 pct. af hustruindkomsten, dog maksimalt 2.000 kr.* Udvalget går ind for, at denne regel anvendes generelt for alle uddannelsessøgende med hensyntagen til forældreindkomst.

2. Forældres formue.

Udvalget finder ligeledes at kunne henholde sig til den for § 1, stk. 1 - studerende af Ungdommens uddannelsesfond anvendte regel, hvorefter der ved støtteudmåling *ses bort fra f or ældreformue på indtil 200.000 kr.* (grænsen for formueskat). *Overstiger forældreformuen denne grænse, lægges 10 pct. af den overskydende del af formuen til forældreindtægten* som grundlag for støtteberegning. Ud-

valget går ind for, at denne regel anvendes generelt for alle uddannelsessøgende under den fremtidige støtteordning.

3. Forældres øvrige forsørgerbyrde.

Det fremgår af socialforskningsinstituttets undersøgelse, som er omhandlet i betænkningens afsnit 4, at der er en iøjnefaldende sammenhæng imellem uddannelse og søskendeflokkens størrelse, og at *søskendeantal* dermed er et væsentligt transskriterium.

I alle gældende regler for elevstøtte forudsættes der da også i forældreindkomsten taget hensyn til antallet af søskende. For videregående uddannelser er fastsat specificerede regneregler, hvorved tages hensyn dels til uforsørgede søskende under eller i den undervisningspligtige alder, dels til søskende, uanset alder, som er under uddannelse (uddannelsesfondens førnævnte Regelsamling, pkt. 7. 4. 2. 3). For elever på efterskoler, landbrugsskoler, højskoler og husholdningsskoler gælder andre automatiske regler (5 points i forældreindtægtskalaen pr. »søskende« under 18 år, altså også ikke-uddannelsessøgende). For elever i 8.-10. klasse, realafdeling og gymnasium (incl. kursus) samt for lærlinge skal der tages skønsmæssigt hensyn til forældres/forsørgers andre børn under uddannelse.

Der kan næppe gives akceptabel motive-ring for opretholdelse af så forskelligartede regler som de her nævnte på de forskellige uddannelsesområder. Udvalget foreslår, at man i den fremtidige støtteordning søger etableret standardiserede regler for hensyntagen til søskende ved støtteudmålingen for alle kategorier af uddannelsessøgende.

Udvalget finder, at den nu i visse støtteordninger benyttede 18-års skillelinie for søskende ikke bør opretholdes i den fremtidige støtteordning. Udvalget mener, at den afgørende skillelinie fremtidig bør være undervisningspligtig alders ophør, det vil sige for tiden normalt 14 år, og at man herefter i henseende til støttebehov for en given ansøger bør tage hensyn til antallet af dennes søskende, som er

- under 14 år (d. v. s. under eller i undervisningspligtig alder)
- over 14, men under 21 år, som fortsat befinder sig i en offentligt anerkendt uddannelse, det være sig elevuddannelse (skole, lærling m. v.) eller i videregående uddannelse.

Derimod finder udvalget ikke, at der i

støtteudmålingen til uddannelsessøgende bør tages hensyn til eventuelle søskende over 14 år, som ikke er uddannelsessøgende - og dette uanset disse søskendes alder — idet disse må formodes normalt at arbejde erhvervsmæssigt og derved opnå indkomster, som bevirker, at de ikke belaster forældreøkonomien. Selv 15—16-årige ungarbejdere vil således normalt opnå lønninger, der betydeligt overstiger leveomkostningerne som forudsat i den i denne betænkning benyttede støtteramme. Udvalget er vel opmærksom på, at hensyn til søskende over 14 år, som er erhvervshæmmede, dermed lades ude af betragtning. Man går dog ud fra, at den eventuelle belastning af forældrenes økonomiske forhold, som sådanne erhvervshæmmede børn kan medføre, snarere bør afhjælpes gennem den almindelige sociale lovgivning end ved særlig hensyntagen i reglerne for uddannelsesstøtte til de erhvervshæmmedes søskende.

Ej heller synes det rimeligt i en støtteordning efter de af dette udvalg foreslåede principper at tage hensyn til over 21-årige søskende under uddannelse, idet disses egne støttemuligheder jo efter forslagene i kapitel 3 i dette afsnit skal være uafhængige af hensyn til forældrenes økonomi.

Hvad angår de *søskende, som er under eller i undervisningspligtig alder*, er det rimeligt, at hensyn tages ved korrektion (reduktion) af forældreindkomsten med et fast beløb pr. sådant barn. Ifølge »regelsamlingen« (Ungdommens uddannelsesfond, § 1, stk. 1 - studerende) fradrages for tiden 4.500 kr. for søskende under eller i den undervisningspligtige alder. Det kan i denne forbindelse anføres, at årsbeløbene i støtterammen for 14-årige (8. klasse) pr. april 1968 er 3.204 kr. pr. år, og at det normale børnetilskud, som repræsenterer samfundets bidrag til forældrene til underhold af børnene, for tiden udgør 855 kr. pr. barn. Udvalget foreslår herefter, at man ved støtteberegning for uddannelsessøgende unge *reducerer forældrenes indkomst med 3.000 kr. pr. barn under 14 år*. Dette fradragsbeløb bør reguleres i takt med udviklingen i leveomkostninger (støtterammen) og børnetilskud.

Ansøgerens søskende, som er over 14, men under 21 år, og som søger uddannelse i anerkendte institutioner, vil ligesom ansøgeren kunne opnå støtte efter en transbedømmelse, baseret på forældrenes økonomiske forhold.

Det er åbenbart, at hensynet til forældreindkomsten ved udmålingen af støtten til den enkelte ansøger bør påvirkes af, om denne ansøger har søskende, som ligeledes er under fortsat uddannelse udover undervisningspligtig alder, og som »belaster« forældreøkonomien. Administrative hensyn gør det påkrævet, at man finder frem til et standardbeløb pr. »søskende«, uanset at disse har forskellige leveomkostninger. Ved en vurdering af støtte-rammens beløb for de forskellige kategorier af 14—20-årige er udvalget nået **til**, at hensynet til sådanne søskende med rimelighed kan sættes til et *gennemsnitsbeløb på 6.500 kr.* for hver uddannelsessøgende »søskende« i alderen 14 til og med 20 år. Beløbet - som fremtidig bør reguleres i takt med udviklingen i støtterammen og børnetilskud - foreslås inddraget ved vurderingen af forældreindkomsten i forbindelse med støtteudmålingen efter de nedenfor i pkt. 4 angivne regler.

I henhold til den nugældende regelsamling for støtte fra Ungdommens uddannelsesfond til unge i videregående uddannelser tager man hensyn til søskende, som ud over det 14. år er skoleelever, lærlinge m. v., men dog kun såfremt disse søskende ikke har indtægter, der overstiger 500 kr. pr. måned. Udvalget har overvejet, hvorvidt man generelt bør indføre en hertil svarende regel i den fremtidige støtteordning. Principielt kan det forekomme rigtigt, at man i denne sammenhæng ser bort fra søskende, som — uanset at de er under uddannelse - oppebærer så gode indkomster, at de ikke kan påregnes at belaste forældrenes økonomi. Det synes dog lidet rimeligt, at en »søskende«, som tjener lidt mindre end en angivet indkomstgrænse, skal indgå med fuld vægt i søskendereglerne, medens den samme person, hvis han eller hun tjener nogle få kroner mere og dermed passerer indkomstgrænsen, skal lades helt ude af betragtning. En glidende skala, hvor man regner med brøkdele af søskende under hensyn til disses indkomst, har udvalget ikke set nogen praktisk mulighed for at formulere. Hertil kommer, at der, såfremt man tager hensyn til søskendes indkomst, bør være tale om indkomst i støtteperioden, ganske som for ansøgeren. Det skulle efter udvalgets bedømmelse være overkommeligt at sikre en efterfølgende kontrol af, om de af ansøgerne på forhånd angivne forventede indkomster stemmer overens med de faktisk opnåede indkomster. Der-

imod må man stille sig tvivlende overfor mulighederne for sikring af en sådan kontrol, hvad angår søskendeindkomster, i hvert fald såfremt disse søskende ikke selv søger støtte. Under disse omstændigheder har udvalget fundet, at man ikke kan anbefale, at der ved støtteudmålingen til ansøgere tages hensyn til, om disses søskende har større eller mindre indkomster. Det skal dog herved erindres, at egenindtægter hos uddannelsessøgendes søskende i hvert fald vil virke begrænsende på disses muligheder for selv at opnå støtte.

4. Aftrapning af støtte under hensyn til forældres indkomst, formue og forsørgerbyrde vedrørende 14-20-årige søskende under uddannelse.

Udvalget foreslår, at forældrenes skattepligtige indkomst i seneste kalenderår forud for støtteåret som eventuelt forøget under hensyn til formue (jfr. pkt. 2) og eventuelt reduceret under hensyn til hustrufradrag (pkt. 1) og til søskende (forældres børn under 14 år, jfr. pkt. 3: 3.000 kr. pr. barn) betegnes *korrigeret forældreindkomst*.

Støtte fra Ungdommens uddannelsesfond til unge i videregående uddannelser har i adskillige år været baseret på regler, hvorved hensynet til forældrenes indkomst er udmøntet i skalaer, som indebærer, at der ydes 100 pct. støtte (det vil sige maksimal støtte efter reglerne, som dog ingenlunde har mulig-gjort fuld dækning af leveomkostninger), når forældreindkomsten er under en given lav størrelse, hvorefter støtteprocenten gradvis reduceres og til sidst bortfalder ved en given højere forældreindkomst (jfr. regelsamlingen pkt. 7. 4. 2. 8 og pkt. III. nedenfor i dette kapitel). Også i de særlige støtteregler for elever på efterskoler samt på landbrugs-, hus-holdnings- og højskoler er hensynet til forældreindkomst udmøntet i skalaer. Udvalget finder det påkrævet, at denne fremgangs-måde i fremtiden anvendes generelt for alle kategorier af uddannelser, det vil sige også for skoleelever, gymnasieelever og lærlinge, hvor hensynet til forældreøkonomien hidtil helt overvejende er sket på grundlag af skønsmæs-sige overvejelser i de enkelte stipendienævn.

Udvalget foreslår, at man for så vidt angår støtteberegning til de under 21-årige i elev-uddannelser tager udgangspunkt i, at de for ansøgeren gældende beregningstal for støtte (se pkt. B. foran i dette kapitel) skal kunne

Tabel 86. 14-20-årige ansøgere i elevuddannelser. Støttens aftrapning.

Af ansøgerens beregningstal for støtte (årsbeløb)
ydes følgende promille som støtte (stipendium):

Når korri- geret for- ældreind- komst udgør indtil kr.:	I: Ad alle hjemmeboende samt ad »beregningstal/hjemmeboende- element« for udeboende				II: Ad »beregningstal/udeboende- tillæg« for udeboende			
	Antal 14-20 årige søskende under uddannelse:				Antal 14-20 årige søskende under uddannelse:			
				3 ^{b)}				3 ^{b)}
15.000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
500	950	970	978	983	1000	1000	1000	1000
16.000	900	939	957	966	1000	1000	1000	1000
500	850	909	935	949	1000	1000	1000	1000
17.000	800	879	913	932	1000	1000	1000	1000
500	750	849	891	915	1000	1000	1000	1000
18.000	700	818	870	898	1000	1000	1000	1000
500	650	788	848	881	1000	1000	1000	1000
19.000	600	758	826	864	1000	1000	1000	1000
500	550	727	804	847	1000	1000	1000	1000
20.000	500	697	783	831	1000	1000	1000	1000
500	450	667	761	814	950	970	978	983
21.000	400	636	739	797	900	939	957	966
500	350	606	717	780	850	909	935	949
22.000	300	576	696	763	800	879	913	932
500	250	546	674	746	750	849	891	915
23.000	200	515	652	729	700	818	870	898
500	150	485	630	712	650	788	848	881
24.000	100	455	609	695	600	758	826	864
500	50	424	587	678	550	727	804	847
25.000	0	394	565	661	500	697	783	831
500		364	544	644	450	667	761	814
26.000		333	522	627	400	636	739	797
500		303	500	610	350	606	717	780
27.000		273	473	593	300	576	696	763
500		243	457	576	250	546	674	746
28.000		212	435	559	200	515	652	729
500		182	413	542	150	485	630	712
29.000		152	391	525	100	455	609	695
500		121	370	508	50	424	587	678
30.000		91	348	492	0	394	565	661
500		61	326	475		364	544	644
31.000		30	304	458		333	522	627
500		0	283	441		303	500	610
32.000			261	424		273	478	593
500			239	407		243	457	576
33.000			217	390		212	435	559
500			196	373		182	413	542
34.000			174	356		152	391	525
500			152	339		121	370	508
35.000			130	322		91	348	492
500			109	305		61	326	475
36.000			87	288		30	304	458

Når korri- geret for- ældreind- komst udgør indtil kr.:	Af ansøgerens beregningstal for støtte (årsbeløb) ydes følgende promille som støtte (stipendium):							
	I: Ad alle hjemmeboende samt ad »beregningstal/hjemmeboende- element« for udeboende				II: Ad »beregningstal/udeboende- tillæg« for udeboende			
	Antal 14-20 årige søskende under uddannelse:				Antal 14-20 årige søskende under uddannelse:			
	0	1	2	3 ¹⁾	0	1	2	3 ¹⁾
500			65	271		0	283	441
37.000			43	254			261	424
500			22	237			239	407
38.000			0	220			217	390
500				203			196	373
39.000				186			174	356
500				169			152	339
40.000				153			130	322
500				136			109	305
41.000				119			87	288
500				102			65	271
42.000				85			43	254
500				68			22	237
43.000				51			0	220
500				34				203
44.000				17				186
500				0				169
45.000								153
500								136
46.000								119
500								102
47.000								85
500								68
48.000								51
500								34
49.000								17
500								0

1) I de sjældne tilfælde, hvor ansøgeren måtte have mere end 3 søskende i alderen 14-20 år, som er under uddannelse, udregnes støttepromillen efter samme formel som anvendt i denne tabel, d. v. s.

$$\text{Støttepromille} = 1.000 \div \frac{1}{10.000 + 6.500 \cdot S} (F \div B) \cdot 1.000$$

hvor S = antal uddannelsessøgende søskende i alderen 14—20 år ud over ansøgeren.

F = korri-geret forældreindkomst.

B = f— 15.000 kr. for hjemmeboende, samt for såvidt angår »beregningstal/hjemmeboende-element« for udeboende ansøgere.

[— 20.000 kr. for såvidt angår »beregningstal/udeboende-tillæg« for udeboende ansøgere.

dækkes fuldt ud med støtte (stipendium), hvis den korrigerede forældreindkomst som her defineret andrager 15.000 kr. eller derunder. Udvalget foreslår, at aftrapning af støtten som følge af større forældreindkomst end de 15.000 kr. sker efter de i tabel 86 indeholdte skalaer, hvortil knytter sig følgende forklaringer.

Hvis ansøgeren er forældrenes eneste uddannelsessøgende barn i alderen 14 til 20 år, og hvis den efter de foregående regler korrigerede forældreindkomst er 15.000 kr. eller derunder, tildeles fuld støttedækning (1.000 promille) af det for ansøgeren efter de foregående regler opgjorte beregningstal for støtte. Støttepromillen reduceres med 50 for hver 500 kr., hvormed forældreindkomsten overstiger de 15.000 kr., og støtten vil således helt bortfalde ved en korrigeret forældreindkomst på 25.000 kr. Dette fremgår af skala I., kol. 0. En fuldt beskæftiget arbejdsmand på mindsteløn og uden hustruindkomst kunne i 1967 opnå en bruttoindkomst på ca. 18.000 kr., det vil sige en skattepligtig indkomst på ca. 16.000 kr. En del af Danmarks befolkning har - bl. a. på grund af sygdom og sæsonarbejdsløshed - mindre årsindkomster. Skalaen som her foreslået bevirker, at en sådan familie, allerede hvis den har 1 barn i 14-20 års alderen i elevuddannelse, for dette barn får fuld eller næsten fuld dækning i form af stipendier for elevens leveomkostninger (beregningstal). På den anden side vil de mange forældre, som har skattepligtige indkomster på 25.000 kr. og derved, ikke opnå nogen støtte, hvis de kun har 1 barn og dette befinder sig i en elevuddannelse. Dette sidste svarer i nogen grad til mønstret i den hidtidige fordeling af midler fra Ungdommens uddannelsesfond til skoleelever og gymnasieelever (§ 1, stk. 2 og 3). Efter det her opstillede forslag er vægten således lagt på, at støttemulighederne for elever med forældre med meget små indkomster skal forøges væsentligt. Det er udvalgets opfattelse, at dette er påkrævet, såfremt man skal kunne opnå den tilsigtede demokratisering af tilgangen til uddannelser udover den undervisningspligtige alder.

De følgende kolonner i venstre halvdel af den her omhandlede tabel (skala I, kol. 1-3) tager sigte på ansøgere, som har henholdsvis 1, 2 og 3 søskende, der ligesom ansøgeren er i alderen 14-20 år, og som også er under uddannelse. Som det ses, foreslår udvalget, at

der tages hensyn til den belastning af forældreøkonomien, som disse søskende medfører, ved at man forlænger aftrapningsintervallet for den korrigerede forældreindkomst med 6.500 kr. opad for hvert yderligere barn (søskende til ansøgeren) i denne aldersgruppe, der ligeledes befinder sig i uddannelse. De 6.500 kr. er det i slutningen af det foregående punkt C. 3 omhandlede beløb. Udvalget har fundet det rimeligt, at det ifølge de foretagne undersøgelser (jfr. betænkningens afsnit 4) kortlagte behov for, at uddannelsesstøtten tager vidtgående hensyn til antallet af søskende under uddannelse, tilgodeses på denne måde. Efter dette forslag vil en hjemmeboende ansøger, hvis forældre har en korrigeret indkomst over 25.000 kr., ikke opnå nogen støtte, såfremt ansøgeren er eneste barn. Er der derimod 2 børn under uddannelse i alderen 14 til 20 år, vil begge (jfr. tabellens skala I, kolonne 1) med denne forældreindkomst kunne opnå knap to femtedele (394 promille) af deres beregningstal for støtte dækket ved stipendier, og denne støttedækning stiger til godt halvdelen (565 promille), hvis der er 3 børn i denne kategori (det vil sige at de hver har 2 søskende, jfr. skala I, kolonne 2), til 661 promille, hvis der er 4 (hver har 3 søskende), o.s.v. Det foreslåede system vil bevirke, at også ret store forældreindkomster vil kunne give grundlag for nogen støtte, hvis forældrene har flere børn i alderen 14-20 år, som er under uddannelse. Det skal tilføjes, at de statsfinansielle konsekvenser heraf er relativt små, hvorimod det vil have vidtrækkende finansielle konsekvenser, hvis man vil ændre den foreslåede skala, så at også borgere med middelindkomster skulle kunne opnå støtte, hvis de f. eks. kun har 1 barn, som befinder sig i elevuddannelse. Om de finansielle konsekvenser af forslaget som her formuleret henvises i øvrigt til betænkningens afsnit 7.

Tabellens venstre halvdel (skala I), som her er omtalt, tager sigte på alle 14-20 årige ansøgere i elevuddannelser, som er *hjemmeboende*. For så vidt angår *udeboende* ansøgere i denne kategori er foran (B. i dette kapitel) redegjort for udvalgets forslag om beregning af særskilte beregningstal for »hjemmeboende-elementet« og for »udeboende-tillæg«. Aftrapningen af støttedækningen af det for ansøgeren gældende »beregningstal/hjemmeboende element« foreslår udvalget foreta-

get efter de samme regler som foreslået for hjemmeboende elever, det vil sige skala I i foranstående tabel. Hvad angår dækningen af »beregningstal/udeboende-tillæg« foreslår udvalget - som det fremgår af skala II i foranstående tabel - at hensyn til forældreindkomst tages efter samme principper som for hjemmeboende ansøgere, men at aftrapningen forskydes, således at den højeste forældreindkomst, der giver fuld støtte, er 20.000 kr. i

stedet for 15.000 kr. Støttepromillerne i skala II's kolonner for forskellige antal søskende har samme forløb som i de tilsvarende skala I-kolonner, blot er givne støttepromiller i skala II overalt forskudt til forældreindkomster, der er 5.000 kr. højere end i skala I.

Den foreslåede tabel for støtteaftrapning under hensyn til forældreindkomst (jfr. den som fodnote til tabellen anførte formel) kan afbildes ved det i fig. 17 viste diagram.

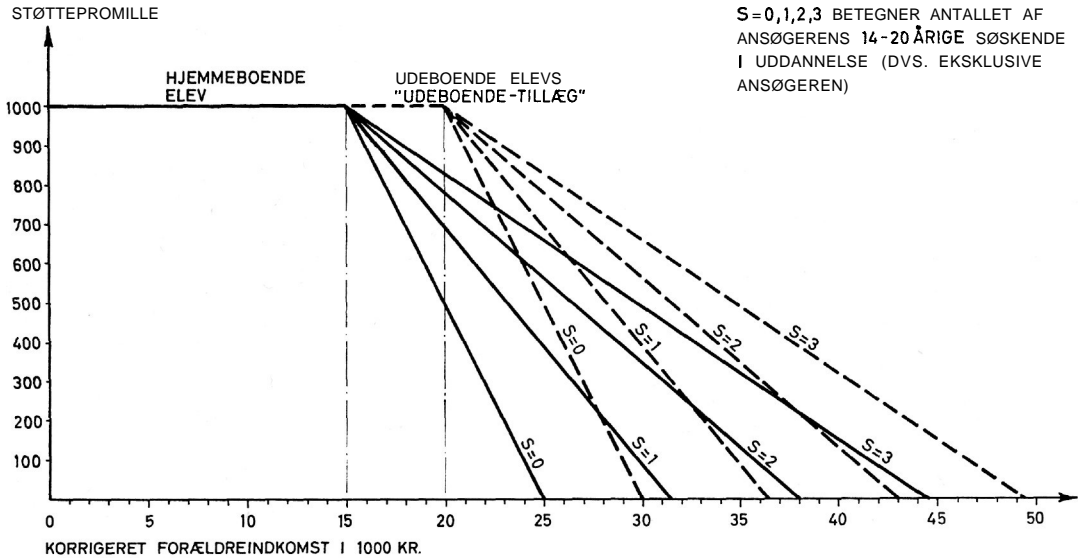

Fig. 11. 14-20-årige i elevuddannelser. Støtteaftrapning under hensyn til forældres indkomst og forsørgerbyrder.

Motiveringen for en sådan forskelsbehandling af de to støtteelementer for udeboende er efter udvalgets mening vægtig: For hjemmeboende børn under uddannelse vil der til en vis grad være mulighed for tilpasning af leveomkostningerne efter familiens økonomi. For den familie, som har en søn eller datter under uddannelse med bopæl uden for hjemmet (kostskole etc.), vil der derimod være en del udgifter, som er udefra fikserede, og som ikke kan varieres efter forældreindkomsten. Dette tilsiger, at skalaen for aftrapning af støtte til disse omkostninger forskydes op til noget højere forældreindkomster end for støtten for de hjemmeboende. I udvalgets forslag er dette tilgodeset ved forskydningen med de 5.000 kr.

Det skal nævnes, at der i udvalgets forslag kun er regnet med én landsomfattende forældreindkomstskaala, som det også nu er til-

fældet i reglerne for støtte til videregående uddannelser, men i modsætning til støttereglerne for efterskoler, landbrugs-, husholdnings- og højskoler, hvor der findes 3 forskellige skalaer for forskellige områder af landet. For skoleelever og lærlinge er hensynet til forældreindkomsternes størrelse i de gældende ordninger som tidligere nævnt baseret på skøn, og der foreligger således ikke formulerede skalaer. Hvis man benytter en fællesskala for hele landet, må man forudse, at en sådan ordning i nogen grad vil favorisere befolkningen i de økonomisk mindst ekspansive områder - som dog vel også stort set er de områder, som med hensyn til uddannelsesstilbud er relativt mindst favoriserede.

Det skal tilføjes, at hensynet til antal uddannelsessøgende søskende efter den her foreslåede tabel gør sig gældende med lige stor vægt, hvad enten disse søskende er ude- eller

hjemmeboende. Derimod vil ansøgeren - og de af dennes søskende, som selv ansøger om støtte — hver for sig opnå forskellig støttepromille efter denne tabel, efter som de er hjemme- eller udeboende.

Det er klart, at aftrapningsskalaen for støtte under hensyn til forældredindkomsten bør ajourføres fra tid til anden efter udviklingen i leveomkostninger (søskendehensynet). Endvidere bør skalaen reguleres efter den almindelige indkomstudvikling. Ved anvendelse af den som fodnote til tabellen anførte formel vil man - også med ændrede konstanter - kunne sikre, at aftrapningstabellen får et harmonisk forløb, såvel horisontalt som vertikalt.

D. Elever i kortvarige uddannelser.

Om elever i kortere end et-årige uddannelser samt om meget små støttebeløb henvises til V. og VI.

III. 14-20-årige i videregående uddannelser: Trangsstipendium under hensyn til egne og forældres økonomiske forhold.

I det foregående er redegjort for udvalgets forslag om den fremtidige støtteordning, for så vidt angår under 21-årige i elevuddannelser, som er baseret på støtte udelukkende i form af stipendier, ikke lån. For alle andre uddannelsessøgende (over 21-årige i elevuddannelser samt alle i videregående uddannelser) har udvalget i kapitel 3 i dette afsnit foreslået, at den fremtidige støtte inden for visse angivne grænser skal kunne tage form af stipendier, medens den til dækning af leveomkostningerne i øvrigt fornødne støtte skal tage form af lån. Udvalget anser det for rimeligt, at hensynet til egen og eventuel ægtefælles indkomst og formue ved støtteudmålingen for alle disse andre uddannelsessøgende udformes efter ensartede principper. For de under 21-årige i videregående uddannelser skal der dog efter forslaget - ligesom for under 21-årige i elevuddannelser, men i modsætning til, hvad der foreslås for alle over 21-årige i såvel elevuddannelser som videregående uddannelser — tages hensyn til forældrenes indkomst ved udmålingen af stipendiestøtten. Praktiske hensyn tilsiger da, at man for disse under 21-årige i videregående uddannelser forlods afgør, hvor meget de under hensyn til forældrenes økonomiske forhold

skal være berettiget til at opnå i trangsstipendium. Når dette er afgjort, vil bedømmelsen af støttebehovet i øvrigt kunne ske efter samme regler for under 21-årige i videregående uddannelser som for alle over 21-årige i uddannelse. Denne rækkefølge i behovsprøvelsen svarer til den nu ifølge regelsamlingen for § 1, stk. 1-studerende under Ungdommens uddannelsesfond anvendte.

Udvalget foreslår, at udgangspunktet for støtteudmålingen for de under 21-årige i videregående uddannelser ligesom for alle uddannelsessøgende over 21 år skal være *den individuelt korrigerede støtteramme*, jfr. pkt. I. i dette kapitel: Den generelle støtteramme med tillæg af eventuelle kursusafgifter og undervisningsgebyrer (inden for godkendte maksima) og med fradrag af børnetilskud for ansøgeren. Når børnetilskudsreglerne formentlig fra 1970 ændres, så at børnetilskuddet ophører med udgangen af det kvartal, hvori »barnet« fylder 18 år, og hvis man endvidere følger dette udvalgs forslag om, at begrebet »videregående uddannelser« indsnævres til at omfatte uddannelser, som normalt forudsætter mindst 12 års forudgående skolegang eller en anden uddannelse af nogenlunde samme varighed, vil børnetilskud for unge i videregående uddannelser kun forekomme i yderst sjældne tilfælde.

Udvalget foreslår, at udmålingen af trangsstipendium under hensyn til forældrenes økonomiske forhold til de under 21-årige ved videregående uddannelser sker efter principper, der i videst muligt omfang modsvarer, hvad der tidligere i dette kapitel er foreslået, for så vidt angår under 21-årige i elevuddannelser. Trangsbetømmelsesgrundlaget bør således efter udvalgets opfattelse for alle under 21-årige (såvel i elevuddannelser som i videregående uddannelser) være *den korrigerede forældreindkomst*: Skattepligtig indkomst i foregående kalenderår, dog med mulighed for individuelle korrektioner for senere indtruffen arbejdsløshed, sygdom m. v., men i øvrigt med korrektion efter faste regler for hustruindkomst, forældres formue samt antal børn (søskende til ansøgeren) under 14 år, jfr. de i pkt. II. G. i dette kapitel angivne regler.

Udvalget foreslår ligeledes, at hensynet til forældrenes forsørgerbyrde over for ansøgerens eventuelle søskende over 14, men under 21 år, som befinder sig i uddannelse (det være sig elev- eller videregående uddannelse)

Tabel 87. Under 21-årige ansøgere i videregående uddannelser. Støttens aftrapning.

Når korrigeret forældreindkomst udgør mindre end kr.:	Af ansøgerens maksimale stipendium ($\frac{2}{3}$ af individuelt korrigeret støtteramme) ydes følgende promille som stipendium:			
	Antal 14-20-årige søskende under uddannelse:			
	0	i	2	1000
24.000	1000	1000	1000	1000
25.000	950	962	970	975
26.000	900	925	939	949
27.000	850	887	909	924
28.000	800	849	879	899
29.000	750	811	849	873
30.000	700	774	818	848
31.000	650	736	788	823
32.000	600	698	758	797
33.000	550	660	727	772
34.000	500	623	697	747
35.000	450	585	667	722
36.000	400	547	636	696
37.000	350	509	606	671
38.000	300	472	576	646
39.000	250	434	546	620
40.000	200	396	515	595
41.000	150	358	485	570
42.000	100	321	455	544
43.000	50	283	424	519
44.000	0	245	394	494
45.000		207	364	468
46.000		170	333	442
47.000		132	303	418
48.000		94	273	392
49.000		57	243	367
50.000		19	212	342
51.000		0	182	316
52.000			152	291
53.000			121	266
54.000			91	240
55.000			61	215
56.000			30	190
57.000			0	164
58.000				139
59.000				114
60.000				88
61.000				63
62.000				38
63.000				13
64.000				0

- 1) I sjældne tilfælde, hvor ansøgeren måtte have mere end 3 søskende i alderen 14–20 år, som er under uddannelse, udregnes støttepromillen efter samme formel som anvendt i denne tabel, d. v. s.

$$\text{Støttepromillen} = 1.000 \div \frac{1}{20.000 + 6.500 \cdot S} (F \div 24.000) \cdot 1.000$$

hvor S = antal uddannelsessøgende søskende i alderen 14–20 år udover ansøgeren
F = korrigeret forældreindkomst

tilgodeses efter samme princip, hvad enten den under 21-årige støtteansøger befinder sig i elevuddannelse eller i videregående uddannelse, d.v.s. ved en forlængelse af forældreindkomst-aftapningsintervallet med 6.500 kr. pr. sådan »søskende«, jfr. tabellen i pkt. II. G. 4 angående under 21-årige i elevuddannelser samt nedenstående tabel for de her omhandlede under 21-årige i videregående uddannelser.

I Ungdommens uddannelsesfonds regelsamling for § 1, stk. 1-studerende er i pkt. 7. 4. 2. 8 opstillet skalaer for aftapning af støtte under hensyn til korrigeret forældreindkomst, som for ugifte udeboende medfører en omtrent lineær aftapning fra 100 pct. støtte ved forældreindkomster under 24.000 kr. til kun 20 pct. støtte ved forældreindkomster på 41.000-41.999 kr. For højere forældreindkomster opnås ingen støtte. Udvalget finder det på denne baggrund rimeligt, at man opstiller en skala for aftapning af transstipendium for under 21-årige i videregående uddannelser som anført i tabel 87.

En sammenligning af denne tabel med den i pkt. II. C. 4 idette kapitel opstillede aftapningstabel for støtten til *under 21-årige i elevuddannelser* fremviser følgende forskelle:

1° Aftapningen strækker sig for *elevuddannelser over intervallet 15.-25.000 kr., men for videregående uddannelser over intervallet 24.-44.000 kr.,* i begge tilfælde forudsat at der ikke er nogen 14-20-årige uddannelsessøgende søskende.

Udvalget finder denne forskelsbehandling forsvarlig: Den her opstillede aftapningsskala for transstipendium til *under 21-årige i videregående uddannelser* (24.-44.000 kr.) afspejler som nævnt stort set Ungdommens uddannelsesfonds nugældende aftapningsskala. Hvis man i stedet for denne gruppes vedkommende anvendte intervallet på 15.-25.000 kr., ville dette på afgørende måde undergrave den balance imellem stipendier og lån, som er tilstræbt i udvalgets forslag som formuleret i kapitel 3 i dette afsnit, og som foruden en demokratisering af tilgangen til de videregående uddannelser - skal sikre, at studiehæmmende erhvervsarbejde undgås, navnlig for så vidt angår de yngste og mindst avancerede i videregående uddannelser. Som nævnt er der i denne sammenhæng kun tale

om aftapning efter forældreindkomst af beløb, der maksimalt kan udgøre $66\frac{2}{3}$ pct. af støtterammebeløbene. På den anden side vil det efter udvalgets vurdering ikke være påkrævet at lade alle *under 21-årige i elevuddannelser* (som ikke har søskende) opnå fuld støttedækning selv med (korrigerede) forældreindkomster på 24.000 kr. og derefter reducerede beløb op til 44.000 kr. i forældreindkomst. Dette ville indebære, at omkostningerne ved at holde over 14-årige børn i skole, gymnasium eller læreplads stort set blev dækket for flertallet af forældre. Udvalget finder, at det for disse kategorier af unge i elevuddannelser er tilstrækkeligt som foreslået at yde fuld støtte til forældreindkomster under 15.000 kr. og derudover aftappede støtte som foreslået i pkt. II. C. 4. I øvrigt ville meromkostningerne ved for de 14-20-årige elever at aftappe støtten i intervallet 24-44.000 kr. i stedet for i intervallet 15.-25.000 kr. være ca. 250 mill. kr. årligt, jfr. beregningerne i afsnit 7.

2° For under 21-årige i elevuddannelse er foreslået *aftapning efter to forskellige skalaer*, nemlig skala I. for »beregningstal/hjemmeboende element« og skala II. for »beregningstal/udeboende-tillæg«. I den her foreslåede aftapningstabel for de under 21-årige i videregående uddannelser er forudsat en enhedsskala, dækkende såvel de udeboende som de hjemmeboende. Udvalget finder det rimeligt her at vælge den enklere løsning, idet de unge i videregående uddannelser efter udvalgets forslag altid vil kunne opnå lån, som er rentefri i studietiden, i stedet for de - i hvert fald relativt ubetydelige - stipendiebeløb, som eventuelt kan bortfalde som følge af, at hensynet til forældreøkonomien sættes ind med lige vægt over for hjemme- og udeboende.

3° Den her opstillede tabel for *videregående uddannelser bygger på aftapning i spring på 1.000 kr., medens der i elevtabellen i pkt. II. C. 4 er benyttet spring på 500 kr. i forældreindkomst.* Det er naturligvis muligt at gøre det samme her. men udvalget har dog under hensyn til det højere beliggende og mere langstrakte aftapningsinterval for de videregående uddannelser fundet disse noget større spring rimelige.

For så vidt angår det i denne tabel indbyggede »søskendehensyn« og dets virkninger kan henvises til teksten i forbindelse med

tabellen i pkt. II. C. 4. Hensynet afspejler sig — som allerede nævnt — begge steder i, at aftrapningsskalaen forlænges med 6.500 kr. for hver »søskende« i alderen 14—20 år, som ligeledes befinder sig under uddannelse.

De korrigerede forældreindkomster i denne tabel er — ligesom i den citerede »regelsamling« - baseret på de skattepligtige indkomster i kalenderåret 1967, d.v.s. på det nye indkomstbegreb, hvori betalte skatter ikke er fradraget. Det er klart, at aftrapningsskalaen for støtte under hensyn til forældreindkomsten bør å jourføres fra tid til anden efter udviklingen i (forældre-) indkomster og i leveomkostninger (søskendehensynet). Ved anvendelse af den som fodnote til tabellen anførte formel vil man — også med ændrede konstanter - kunne sikre, at aftrapningstabellen altid får et harmonisk forløb, såvel horisontalt som vertikalt.

Udvalget foreslår i øvrigt, at aftrapningsintervallet for transgstipendier til under 21-årige i videregående uddannelser - når finansielle hensyn tillader det - forskydes opad med først 10.000 kr. og senere yderligere 10.000 kr., jfr. kapitel 7, II.

En sammenligning af det i tabellen opstillede forslag med de gældende regler for støtte til de i loven om Ungdommens uddannelsesfond § 1, stk. 1 nævnte studerende giver anledning til følgende kommentarer:

1° I regelsamlingens pkt. 7.4.2.3. er søskendehensynet — som tidligere nævnt — tilgodeset ved særskilte regler for søskende i videregående uddannelser (§ 1, stk. 1) og for andre søskende under uddannelse. De sidstnævnte tages i betragtning efter samme princip som her foreslået, d.v.s. med faste beløb pr. barn, som fradrages i den korrigerede forældreindkomst. Hvad angår søskende i videregående uddannelser opererer man derimod med den regel, at korrigeret forældreindkomst udover 18.000 kr. eller 24.000 kr. (for hjemmeboende ansøgere, henholdsvis for udeboende ugifte og gifte ansøgere) divideres med antallet af børn under videregående uddannelse, ansøgeren incl., hvorved man når til den »endelige« korrigerede forældreindkomst, som danner grundlag for støtteaftrapning. Udvalget skal pege på, at denne regel bevirker, at nedslaget i forældreindkomst - og dermed forøgelsen af støtteprocenten — bliver størst for de større forældreindkomster samt

størst, hvis der er to børn i videregående uddannelse, men derefter aftagende med stigende antal sådanne børn, hvilket næppe på tilfredsstillende måde animerer til, at også børn med mange søskende opnår den til deres lyst og evner svarende uddannelse. Udvalgets forslag synes på væsentlig bedre måde at tilgodese hensynet til store børneflokkene.

2° I regelsamlingens pkt. 7.4.2.8. er opstillet særskilte støtteaftrapningsskalaer efter forældreindkomst for »ugifte hjemmeboende«, »ugifte udeboende« og »gifte«, hvilket imidlertid ikke er påkrævet efter udvalgets forslag, som er baseret på forskellige støtte-rammebeløb for hjemme- og for udeboende, og som for giftes vedkommende dels tilstræber et balanceret hensyn til ægtefælles indkomst, dels forudsætter mulighed for dækning af behov i henhold til den individuelt korrigerede støtte-ramme med indtil 120 pct. Yderligere tager udvalgets forslag om transgstipendium sigte på de under 21-årige, hvoraf kun meget få er gift.

3° I regelsamlingen er aftrapningen af støtteprocenten kun ført ned til 20 pct., hvorefter støtten helt bortfalder. Dette modsvarer, at der er fastsat et minimum for udbetalt støtte (stipendier og lån) til § 1, stk. 1-studerende på 1.000 kr. pr. år. Udvalget har ikke foreslået en tilsvarende afkortning af aftrapningsskalaen for transgstipendier, som jo for de under 21-årige i videregående uddannelser kun er én blandt tre mulige støttebestanddele, jfr. nærmere herom i det følgende.

Når det efter de her foreslåede regler er konstateret, i hvilket omfang den under 21-årige i videregående uddannelse under hensyn til hans eller hendes forældres indkomst skal være berettiget til at opnå transgstipendium (den i tabellen konstaterede støttepromille gange 66 $\frac{2}{3}$ pct. af ansøgerens individuelt korrigerede støtte-ramme-beløb), henstår endnu at afgøre, hvorvidt ansøgerens egne økonomiske forhold tilsiger en sådan støtte, jfr. herom i det følgende pkt. IV.

IV. Alle i videregående uddannelser samt over 21-årige i elevuddannelser: Reduktion af støtte på grund af egne og eventuel ægtefælles økonomiske forhold.

I det følgende redegøres først for, hvilke indkomster og fradrag der foreslås taget i be-

tragtning (A.). Af det foran i punkt II. A. 1-5 anførte fremgår, at udvalget med disse forslag har tilsigtet at skabe størst mulig harmoni i indkomst- og fradragsbegreberne for alle uddannelsessøgende under den fremtidige støtteordning. Dernæst redegøres for udvalgets forslag om, hvorledes sådan indkomst bør indvirke på de forskellige former for stipendie- og lånestøtte for alle andre uddannelsessøgende end de under 21-årige i elevuddannelser (B.).

A. Indkomster, som kan bevirke nedsættelse af støtten.

1. Egenindtægt.

Udvalget foreslår, at man fremtidigt - ligesom hidtil i Ungdommens uddannelsesfond - ved udmåling af støtten baserer sig på ansøgerens oplysning om forventet egenindtægt i støtteperioden, men med forbehold for efterfølgende kontrol af den faktisk indtjente indkomst og deraf eventuelt følgende revision af den tildelte støtte.

2. Egen formue.

Udvalget foreslår, at der for alle uddannelsessøgende, som inddrages under den generelle støtteordning, fastsættes den regel, at *egen formue under 25.000 kr. lades ude af betragtning, men at 25 pct. af al formue ud over denne grænse skal regnes som egenindtægt*, jfr. pkt. II. A. 2 foran i dette kapitel.

3. Eventuel ægtefælles indkomst og formue.

Udvalget foreslår, at der for alle uddannelsessøgende, som er gift, tages hensyn til

— *ægtefælles eventuelle formue* — herunder også særeje - *som var det ansøgerens egen formue*, det vil sige på samme måde som det nu sker i henhold til regelsamlingens pkt. 7.4.3.2,

- *ægtefælles eventuelle indkomst i støtteperioden ((bruttoindkomst, uden hensyn til skattebetaling af indtægten) på den måde, at sådan indkomst inden for et maksimum af 15.800 kr. pr. år lades ude af betragtning, men at al overskydende ægtefælleindkomst ved støtteudmålingen anses som ansøgerens egen indkomst.* De 15.800 kr. modsvare ca. 150 pct. af det højeste beløb i den generelle støtteramme pr. april 1968. Der kan eventuelt indføres en aftrappingsordning vedrørende den overskydende æg-

tefælleindkomst, og det nævnte beløb på 15.800 kr. bør i fremtiden reguleres i takt med støtterammens udvikling.

4. Hensyn til ansøgerens egne børn.

Såfremt ansøgeren selv har børn, foreslår udvalget, at der ved støtteberegningen sker fradrag i ansøgerens egenindkomst efter samme regler som foreslået foran i pkt. II. C. 3, for så vidt angår hensyn til ansøgerens eventuelle under 14-årige søskende i opgørelsen af forældreindkomsten, det vil sige et *fradrag på 3.000 kr. pr. barn* (bør reguleres i takt med udviklingen i støtterammebeløbene og i børnetilskud).

Udvalget har overvejet, om man for enlige studerende med børn og for ægtepar, begge studerende, med børn bør forhøje støtterammen med et vist beløb, f. eks. 3.000 kr. pr. barn, men mener, at en sådan ordning griber ind i socialpolitiske overvejelser, som udvalget ikke har forudsætninger for at kunne tage stilling til.

5. Modtagelse af anden støtte.

Sådan støtte kan omfatte dels anden offentlig støtte, det være sig i form af stipendier eller lån, dels private legater eller gaver samt private lån.

Det er udvalgets opfattelse, at *lån fra anden side* - det være sig offentlige eller private - bør lades ude af betragtning ved udmålingen af støtte efter den foreslåede generelle støtteordning. Dette svarer til gældende praksis under Ungdommens uddannelsesfond (dog med forbehold for statsgaranterede lån).

For så vidt angår *private gaver* finder udvalget, at disse ikke umiddelbart bør tages i betragtning ved støtteudmålingen som indkomst, men kun såfremt de er af et sådant omfang, at de påvirker ansøgerens formue, jfr. formuereglen i pkt. IV. A. 2.

Udvalget foreslår, at *private legater* kun medregnes med $\frac{1}{3}$ ved opgørelsen af ansøgerens indkomst i henseende til beregning af støtte under den fremtidige generelle støtteordning. Sådanne legater spiller i dag for de uddannelsessøgende under ét en overordentlig ringe rolle, men kan dog for enkelte kategorier og personer være af ret stor betydning. I uddannelsesfondens regelsamling er anført, at sådanne legater normalt bør behandles som egenindtægt. Det skal herved erindres, at egenindtægtsgrænsen efter de gældende regler

er ret høje, svarende til at de maksimale støttemuligheder under uddannelsesfonden er utilstrækkelige til at dække ansøgernes leveomkostninger. Udvalget forventer, at den foreslåede regel dels kan øge incitamentet for private til at stifte legater for uddannelsessøgende, dels kan tilskynde bestyrelserne for sådanne legater til - så vidt legatfundatserne tillader det - at uddele støtten til dækning af særlige behov, som ikke kan tilgodeses tilstrækkeligt af en generel offentlig støtteordning. En sådan udvikling vil aflaste behovet for de supplerende lånemuligheder for bl. a. studerende med atypiske, men dog acceptable leveomkostninger, som udvalget (jfr. kapitel 6 i dette afsnit) foreslår dækket gennem »Dansk Studiefond«.

Tildeling af *friboliger* bør efter udvalgets opfattelse principielt behandles på samme måde som modtagelse af legater. Hvis der derimod betales for kollegieplads e. l., selv om denne betaling må anses for forholdsvis lav som følge af private eller offentlige støtteordninger, bør dette normalt ikke komme i betragtning, da det må anses for væsentligt, at der tilskyndes til gode boligformer for unge under uddannelse.

For så vidt angår *anden offentlig støtte* - svarende til stipendier og legater - skal det ifølge uddannelsesfondens regelsamling (pkt. 7.4.3.4), påses, at der ikke sker misbrug ved adgangen til at søge støtte fra flere sider. Transportgodtgørelse bør ikke bringes til fradrag, da den kun ydes i tilfælde, hvor der er dokumentation for særlige merudgifter (f. eks. til lærlinges rejser til og fra teknisk skole eller handelsskole). Udvalget går ud fra, at der på administrativt plan sikres en så vidt muligt fuldstændig harmonisering af afgrænsningen mellem alle offentlige sær-støtteordninger og den fremtidige generelle støtteordning, når denne iværksættes.

6. *Korrigeret ansøgerindkomst.*

Udvalget foreslår dette begreb anvendt som betegnelse for den af ansøgeren angivne forventede egenindkomst i støtteåret som korrigeret under hensyn til eventuel formue, ægtefælleindkomst og fradrag for egne børn (IV. A. 1-5 ovenfor). Den korrigerede ansøgerindkomst er herefter grundlaget for udmålingen af stipendier og lån til alle i videregående uddannelser samt til over 21-årige i elevuddannelser.

B. *Fradragets omfang.*

1. I den gældende regelsamling for støtte fra Ungdommens uddannelsesfond til § 1, stk. 1-studerende er fastsat (pkt. 7.4.3.1) at ansøgers egenindtægt i støtteåret - incl. støtte fra Ungdommens uddannelsesfond og herunder såvel stipendier som lån - ikke må overstige 13.200 kr. (for gifte ansøgere 26.400 kr. for ægtefællerne tilsammen, hvortil kommer 2.700 kr. pr. barn). Da maksimum for støtte fra Ungdommens uddannelsesfond er 7.500 kr. (1968-69), giver dette mulighed for egenindkomster på 5.700 kr. uden beskæring af støttemulighederne. Dette skal - som tidligere nævnt - ses på baggrund af, at studerende med typiske leveomkostninger ikke kan klare sig alene på grundlag af den utilstrækkelige støtte fra Ungdommens uddannelsesfond. Hvis den fremtidige støtteordning som forudsat af udvalget giver mulighed for tilstrækkelig støtte til dækning af leveomkostningerne, vil det ikke være påkrævet at opretholde så vide rammer for supplerende egenindkomst, som ikke skal påvirke støttemulighederne. Tværtimod må det opfattes som et logisk element i en sådan gunstigere støtteordning, at opnåelse af sådan støtte skal forudsætte fuld studieaktivitet, og at studie-hæmmende erhvervsarbejde, som denne støtteordning skal overflødiggøre, også bør imødegås ved udformningen af reglerne for tildeling af denne støtte. Udvalget mener derfor, at maksimumgrænsen for supplerende egenindkomst, som ikke skal påvirke støttemulighederne, i fremtiden bør sættes væsentligt lavere end hidtil.

En vis begrænset adgang til egenindkomst uden virkninger for støttetildelingen bør dog efter udvalgets mening opretholdes. Herfor taler bl. a., at den yderste ende af den ifølge udvalgets forslag opnåelige støtte skal være lån, som er fuldt forrentede såvel i studietiden som efter denne, og som dermed ikke indebærer offentlige subsidier. Efter forslaget skal al støtte udover 80 pct. af støtterammen tage form af sådanne lån. Dette kunne tilsi, at *en årlig egenindkomst (korrigeret ansøgerindkomst) på indtil 20 pct. af ansøgerens individuelt korrigerede støtteramme ikke skal påvirke mulighederne for støtte i form af stipendier og lån, som er rentefri i studietiden.* Efter den pr. april 1968 foreslåede generelle støtteramme vil dette indebære mulighed for indkomster på 1.435-2.105 kr. årligt, af-

hængig af geografisk placering og af, om ansøgeren er hjemme- eller udeboende, uden at disse indkomster skal få konsekvenser for støtteudmålingen. For mange studerendes vedkommende må indtægter af denne størrelse skønnes meget vel at kunne tilvejebringes ved erhvervsarbejde i løbet af ferierne eller i øvrigt i løbet af året, uden at dette får studiehæmmende virkninger. For nogle studerende - navnlig i de mest effektivt tilrettelagte studier — foreligger der ganske vist ikke sådanne erhvervsmuligheder, og denne omstændighed har bevirket, at udvalget har afstået fra at foreslå, at ferieindtægtsmuligheder skal føre til et reduceret generelt maksimum for støtte for de her omhandlede uddannelsessøgende (modsat for under 21-årige i elevuddannelser: $\frac{1}{3}$ af støtterammen). Det skal tilføjes, at dette forslag om, at ansøgerindkomster af en vis minimal størrelse ikke skal påvirke tildelingen af stipendier og lån, som er rentefrie i studietiden, efter udvalgets skøn vil indebære en administrativ lettelse sammenholdt med en ordning, hvor al indkomst tages i betragtning.

Efter udvalgets i kapitel 3 formulerede forslag skal der være mulighed for opnåelse af støttedækning for op til 120 pct. af støtterammen, idet de sidste 40 pct. (mellem 80 og 120 pct.) skal være fuldt forrentede lån såvel i studietiden som senere.

2. Udvalget foreslår, at *egenindkomster (korrigerede ansøgerindkomster)* - i det omfang de overstiger 20 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme - skal afkortes fuldt ud i de af udvalget foreslåede støttemuligheder og herunder i første række i de »subventionerede« former for støtte, det vil sige

- stipendier (grundstipendier eller det efter forældreøkonomien udmålte transsstipendium, jfr. pkt. III. i dette kapitel) og
- lån, som er rentefri i studietiden.

Denne afkortning kan tænkes gennemført

- enten ved at man først afkorter i den mest begunstigede støtteform, det vil sige stipendiet og dernæst - såfremt den korrigerede ansøgerindkomst efter nævnte minimumsfradrag overstiger, hvad ansøgeren ville kunne opnå i stipendium - i de i studietiden rentefri lån;
- eller ved at afkortning i de subventionerede former for støtte - stipendier og lån, som

er rentefri i studietiden - sker proportionalt, det vil sige at disse to støttebestanddele reduceres i samme forhold under hensyn til indkomsten efter nævnte minimumsfradrag.

Udvalget finder, at det under hensyn til den foreslåede støtteordnings indhold, omfang og formål ikke er urimeligt at fastsætte, at (*korrigeret*) *ansøgerindkomst ud over de nævnte 20 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme i første række fuldt ud skal afkortes i stipendietildelingen, at overskydende indkomst derefter fuldt ud skal afkortes i mulighederne for lån, som er rentefri i studietiden, og at yderligere overskydende indkomst skal afkortes i de resterende muligheder for fuldt forrentede lån under den generelle støtteordning.* Det er udvalgets opfattelse, at støtteordningen efter disse regler placeres som et tilbud om fyldestgørende og rimelige finansieringsmuligheder for de uddannelsessøgende, som dog er betinget af, at erhvervsarbejde under uddannelsen holdes inden for så snævre rammer, at det ikke kan befrygtes at blive hæmmende for studieaktiviteten.

Udvalget har overvejet, om den overskydende ansøgerindkomst i stedet bør afkortes proportionalt i stipendier og rentefrie lån, men er blevet stående ved det lige nævnte forslag, idet denne ordning - forudsat at udvalgets principielle synspunkter om støtte til unge under uddannelse gennemføres - bedst virker i retning af at begrænse uønsket erhvervsarbejde under studierne.

V. Kortvarige uddannelser.

Udvalget foreslår, at der for alle uddannelsessøgende - det være sig over eller under 21 år i elevuddannelser eller i videregående uddannelser - fastsættes den regel, at der til *uddannelser af mindre end ét års varighed sker forholdsæssig afkortning i det efter de foran anførte regler beregnede støttebeløb*, og at denne afkortning sker ved, at uddannelsens varighed i måneder (nedrundet til nærmeste hele eller halve måned) divideres med 10. Hvis uddannelsen således udgør 10 eller flere måneder af året, opnås fuld årstøtte. Dette forslag stemmer i alt væsentligt overens med allerede gældende praksis for støtte fra Ungdommens uddannelsesfond.

VI. Mindstebeløb og afrundinger.

Udvalget finder, at uddelingen af støttebeløb, som er så beskedne, at de ikke kan tillægges nogen væsentlig betydning for ansøgeren — eller eventuelt for dennes forældre — bør undgås af administrative hensyn. Man foreslår derfor som en generel regel for *alle*

uddannelsessøgende, at støttebeløb, som efter de angivne regler vil andrage mindre end 200 kr. (i stipendier og/eller lån) skal bortfalde. En vis afrunding af de beregnede støttebeløb vil muligvis også være ønskelig af administrative grunde.

Kapitel 6.

Afgrænsningsproblemer. Særordninger.

I. Afgrænsningsproblemer i forbindelse med udvalgets forslag.

I pkt. B.-E. nedenfor er anført betragtninger om de afgrænsningsproblemer, der melder sig ved rubricering af de uddannelsessøgende efter de i støtterammen forudsatte kriterier. Forinden skal dog i pkt. A. anføres udvalgets forslag om, hvilke uddannelser forslaget bør dække.

A. Principiel afgrænsning af uddannelser under det foreslåede støttesystem.

1. Udvalget har ikke ment at burde formulere et udtømmende register over, hvilke uddannelser der bør, henholdsvis ikke bør være omfattet af det generelle støttesystem som foreslået. Det må forekomme rigtigt at overlade denne opgave til administrationen af den fremtidige støtteordning. Udvalget lægger dog vægt på, at man i forbindelse med reformen etablerer mulighed for støtte til uddannelsessøgende i *alle uddannelser, hvor ikke særlige omstændigheder taler afgørende derimod*. Herved vil elever og studerende i en række uddannelser, som efter de hidtil gældende regler har været udelukket fra offentlig støtte, kunne opnå støtte, såfremt deres personlige økonomiske forhold m. v. efter de foreslåede regler tilsiger dette. Yderligere vil bl. a. alle »kombinationsuddannelser« (lærlinge og elever af mange kategorier under kombineret teoretisk og praktisk oplæring) efter dette forslag kunne henføres til den generelle støtteordning, jfr. nærmere nedenfor under B.

2. For *godkendelse af uddannelser, som skal kunne berettige til støtte til de uddannelsessøgende*, bør dog efter udvalgets opfattelse gælde visse *principielle begrænsninger*:

Uddannelser af mindre varighed end 3 måneder bør således holdes uden for den generelle støtteordning, og det samme bør gælde for uddannelser af noget længere varighed, men med meget lavt antal ugentlige under-

visningstimer. Mange af de korteste uddannelser ville efter de af udvalget foreslåede regler alligevel ikke betinge nogen støtte (jfr. egenindtægtsreglerne, samt at minimumsgrænsen for støtte ifølge forslaget er 200 kr.), og administrationen af den generelle støtteordning vil derfor uden en sådan begrænsning kunne blive belastet med et stort antal - forgæves - ansøgninger. Det er dog sandsynligt, at der for visse uddannelsessøgende i nogle af de meget korte uddannelser foreligger et støttebehov, som bør tilgodeses. Under den nugældende støtteordning for højskoleelever anvendes en tilsvarende skillelinie, idet der for elever på korte kursus af mindre end 3 måneders varighed (normalt 2-4 ugers varighed) gælder en særlig, meget begrænset støtteordning, jfr. afsnit 3, kapitel 2, III. Udvalget vil anse det for rimeligt, at der, hvor der måtte være behov derfor, opretholdes eller etableres særlige støtteordninger beregnet for sådanne meget kortvarige uddannelser.

Undervisningspligten ophører efter den gældende lov efter 7 års skolegang. Det overvejes at forlænge undervisningspligten og at lade forlængelsen omfatte successive et 8. og 9. år, måske tillige et 10. år. Forlængelsen vil formentlig tidligst blive virksom i løbet af 4 å 5 år, d. v. s. i første halvdel af 1970'erne. Udvalget er som anført i afsnit 6, kapitel 1, II. gået ud fra, at den foreslåede fremtidige støtteordning kun skal gælde for uddannelsessøgende ud over undervisningspligtig alder, og *udvalget forudsætter, at støtteordningen til børn på 8. og 9. klassetrin, eventuelt 10. klassetrin, må indstilles, når undervisningspligten udvides til at omfatte undervisning på disse klassetrin*. Det må til den tid bero på den almindelige familiepolitik, i hvilket omfang der skal gives tilskud til familier med børn på de pågældende klassetrin.

Uddannelse i form af *brevskolekursus* bør — uanset varighed - ikke berettige til støtte efter udvalgets forslag, jfr. afsnit 2, kapitel 1,1.,

Aftenskole samt anden *fritidsundervisning for voksne* (kap. III, IV, VI og VIII i lov nr. 233 af 6. juni 1968 om fritidsundervisning m. v.) bør ej heller give grundlag for støtte. Derimod bør den af samme lovs kapitel I omfattede ungdomsskole samt ungdomskostskole i princippet kunne dækkes af den generelle støtteordning. For de grupper af unge i disse skoler, som eventuelt måtte have behov derfor, er der dog i nævnte lov hjemlet særlige støtteordninger, jfr. afsnit 3, kapitel 2, V. og VI.

3. Af praktiske administrative hensyn vil det efter udvalgets opfattelse være rigtigt, at elever og studerende i *uddannelser, for hvilke der gælder særlige støtteordninger, som kan sidestilles med eller endog er mere fordelagtige end den foreslåede generelle støtteordning, udelukkes fra denne*, så længe sådanne særordninger er gældende, jfr. punkt II. B. 2 nedenfor.

Særordninger for enkelte uddannelser, som er mindre gunstige end den af udvalget foreslåede generelle støtteordning, bør ikke afskære sådanne uddannelser fra at blive omfattet af den generelle støtteordning. Ifølge udvalgets forslag skal sådan anden offentlig støtte - ligesom hidtil - medtages i ansøgerens egen indkomst, som lægges til grund for udmålingen af støtte efter den generelle ordning, som således vil blive begrænset tilsvarende.

4. Elever eller studerende i en given uddannelse bør efter udvalgets vurdering *ikke udelukkes fuldstændig fra det foreslåede støttesystem alene som følge af, at denne uddannelse foregår som aftenundervisning*. Udvalget vil således anbefale, at eksempelvis studerende på aftenseminarier og ved H.D.-studierne, som har været afskåret fra støtte under Ungdommens uddannelsesfond, får mulighed for at drage fordel af den fremtidige støtteordning. Disse uddannelser er ganske vist tilrettelagt med en i forhold til de fleste dagstudier mindre omfattende ugentlig undervisningsplan, der gør det muligt for disse studerende sideløbende med en studieaktivitet af normalt omfang at have erhvervsarbejde, som oftest vil medføre indkomster væsentligt ud over, hvad der efter udvalgets forslag vil kunne give mulighed for støtte. Det må dog forekomme rimeligt af hensyn til disse studerende - og befordrende for mulighederne for gode studieresultater - at disse studerende op-

når mulighed for i hvert fald i visse perioder af uddannelserne at kunne frigøre sig for erhvervsarbejde.

B. Afgrænsning mellem elevuddannelser og videregående uddannelser.

1. Kriterium for sondringen.

Som ledende kriterium for denne hovedsondring i det foreslåede støttesystem gælder, at *videregående uddannelser skal omfatte de uddannelser - og kun de uddannelser - der normalt forudsætter 12 års forudgående skolegang eller dertil svarende uddannelse* (f. eks. kombinationsuddannelse). *Alle andre uddannelser under dette støttesystem rubriceres principielt som elevuddannelser*. Det er med dette kriterium som udgangspunkt, at det i forbindelse med støtterammen tidligere i betænkningen er udtalt, at videregående uddannelser i fremtiden kun undtagelsesvis vil komme til at omfatte studerende under 18 år.

Det bliver herefter ikke afgørende, om nogle studerende i en given uddannelse har 12 års tidligere uddannelse bag sig. Kun hvis en så lang forudgående uddannelse normalt er en forudsætning for adgang til denne uddannelse, bør den efter udvalgets forslag registreres som »videregående uddannelse«.

Det må efter udvalgets opfattelse påhvile administrationen af den foreslåede støtteordning at gennemgå samtlige forekommende uddannelser og at afgøre, hvilke der skal henføres til den ene, henholdsvis den anden af disse to hovedkategorier. Efter denne førstegangsregistrering vil der i øvrigt fortsat være behov for ny- eller omregistrering under hensyn til stedfindende udvikling og omlægning af uddannelsernes indhold og forudsætninger samt fremkomsten af nye uddannelser. Nedenstående eksempler kan tjene som retningsgivende for den tvedeling af uddannelserne, som skal foretages med henblik på udvalgets støtteforslag.

2. Videregående uddannelser.

Det synes uden videre givet, at *uddannelser, som normalt forudsætter studentereksamen* (f. eks. universitetsuddannelser) eller *en med studentereksamen sammenlignelig adgangseksamen eller tillægseksamen* (de fleste højere læreanstalter og seminarierne) - ligesom hidtil - skal betegnes som videregående uddannelser.

Til de videregående uddannelser bør efter udvalgets opfattelse også henføres *uddannelser, der forudsætter en fuldendt »kombinationsuddannelse«*, som - sammen med forudgående skolegang - i næsten alle tilfælde vil repræsentere 12 eller flere års forudgående uddannelser, jfr. uddannelsesbeskrivelserne i afsnit 2, kapitel 1. En række uddannelser på de tekniske skoler kræver disse forudsætninger som minimum. Teknikumstudierne forudsætter yderligere en særlig adgangsprøve bestået. Noget tilsvarende gælder flere af uddannelserne på handelshøjskolerne.

Den hidtil i forbindelse med Ungdommens uddannelsesfond anvendte afgrænsning af de »videregående uddannelser« (ifølge lovens § 1, stk. 1 identisk med »offentlig anerkendt læreanstalter og fagskoler«) omfatter adskillige uddannelser, som i medfør af udvalgets forslag bør betragtes som elevuddannelser. Dette vil således være tilfældet for uddannelser på handelsgymnasier samt mange af de i fagskoler af forskellig art stedfindende uddannelser, jfr. i øvrigt nedenfor under 3.

De kunstnerisk prægede uddannelser (af billedhuggere, malere, kunsthåndværkere, musikere, skuespillere m. fl.) som finder sted på kunstakademierne, kunsthåndværkerskolerne, musikkonservatorierne og teaterlevskolerne, har hidtil været registreret som »videregående uddannelser« (faglige skoler) med støtte efter § 1, stk. 1. Tilgangen til disse uddannelser er som hovedregel betinget af optagelsesprøver, hvor det kunstneriske talent spiller en helt afgørende rolle, hvorimod varigheden af forudgående uddannelse er uden større betydning. Udvalget vil herefter finde det mest konsekvent, at disse uddannelser som hovedregel støttemæssigt henføres til kategorien elevuddannelser.

3. Elevuddannelser.

Under 2 foran er allerede nævnt visse uddannelser, der hidtil har været betragtet som »videregående«, men som efter udvalgets forslag skal henføres til »elevuddannelser«. I det følgende omtales visse hovedgrupper samt enkeltstående eksempler på uddannelser under denne kategori.

a. Den *fortsatte almene undervisning* for elever *udover undervisningspligtig alder*, for så vidt sådan uddannelse efter de foran anførte retningslinier ikke skal betragtes som videregående.

De centrale eksempler er 8.-10. klasse, realafdelingen, gymnasiet, H.F.-kursus samt kursus til studenter -og realeksamen. Hertil skal efter det foregående føjes bl. a. forskellige specielle adgangseksaminer til højere læreanstalter.

Efterskoler og ungdomskostskoler samt - for at tilgodese den traditionelle sammenhæng for disse skoler - folkehøjskoler, husholdningsskoler og landbrugsskoler skal yderligere nævnes i denne forbindelse.

At en del af disse uddannelser udelukkende omfatter elever i alderen op til 16-19 år, medens andre omfatter en del væsentlig ældre elever, er uden betydning for uddannelsernes registrering som elev-, og ikke som videregående uddannelser. Alder eller klassetrin spiller derimod en rolle for støtteudmålingen til den enkelte elev, jfr. nærmere herom under G. nedenfor.

For samtlige de her nævnte uddannelser har der også hidtil foreligget mulighed for støtte under Ungdommens uddannelsesfond eller i henhold til anden speciel støtteordning, jfr. afsnit 3, kapitel 2.

b. *Uddannelser under lærlingeloven samt kombinationsuddannelser i øvrigt.*

I overensstemmelse med sit kommissorium har udvalget i sine overvejelser lagt meget stor vægt på, at den fremtidige støtteordning skulle udformes således, at også lærlinge m. v. vil kunne indpasses i denne generelle støtteordning med samme støttemuligheder på samme vilkår som andre jævnaldrende i uddannelse - og således at hidtil eksisterende særordninger afløses af den generelle støtteordning. Udvalget har i denne forbindelse nøje overvejet de problemer, som er forbundet med, at lærlinge og andre i kombinationsuddannelser modtager løn som led i uddannelsen, i modsætning til skoleelever, gymnasieelever og andre. Hensynet til, at sådanne muligheder for offentlig støtte ikke måtte få en udformning, som på uønsket vis ville kunne influere på lønudviklingen for disse lærlinge m. v. og dermed på arbejdsmarkedspolitikken i almindelighed, har været centralt i udvalgets overvejelser. Disse overvejelser har tildels været henlagt til et særligt underudvalg, som sammen med udvalgets sekretariat og i konsultation med repræsentanter for arbejdsmarkedets hovedorganisationer har tilvejebragt et ret omfattende materiale til

belysning af denne problematik. Dette materiale er indeholdt i betænkningens bilag 11, hvortil henvises.

Udvalget foreslår på dette grundlag, at - *lærlinge* i handel, butik, kontor, industri eller håndværk, uanset om læreforholdet er indgået før eller efter det fyldte 18. år, samt

— *elever i kombinationsuddannelser uden for lærlingeloven* (elever m. v. i banker, sparekasser, forsikringsselskaber, i etaterne, sundhedsvæsen og kommuner m. v., elever som uddannes til tekniske assistenter, laboranter m. v. samt elever på værkstedsskoler, der forbereder sig til en senere teknikumingeniøruddannelse, elever på handelsskoler og handelsgymnasier)

i princippet *alle skal kunne indgå i det foreslåede generelle støttesystem.*

Udvalget foreslår, at støtteudmålingen som hovedregel skal foregå på årsbasis, således at skoleperioder og praktisk oplæring i årets løb betragtes under ét, idet de fleste lærlinge og elever modtager løn såvel i praktik- som i skoleperioderne.

Lærlinge- eller elevlønnen, som disse uddannelsessøgende opnår, varierer ganske væsentligt efter fag, uddannelsesstrin m. v., jfr. for lærlinges vedkommende de i bilag 11 anførte tabeller. De her omhandlede elever i kombinationsuddannelser opnår som alt overvejende hovedregel en sådan løn under uddannelsen, at de efter reglerne i det generelle støttesystem vil være afskåret fra støtte. For lærlinge i nogle fag er lønnen i de første læreår dog fortsat så beskeden, at der for sådanne lærlinge - hvis også forældrenes økonomiske forhold er svage - ud fra reglerne i det af udvalgets opstillede forslag vil være behov for og dermed en ret til en ganske væsentlig støtte. Udvalget føler sig overbevist om, at støtte til lærlinge efter det i denne betænkning formulerede forslag ikke vil influere på lønfastsættelsen for lærlinge inden for noget fag.

Lærlinge, som har påbegyndt læreforholdet efter det fyldte 18. år, opnår sædvanligvis samme løn som voksne arbejdsmænd, men dog således at lønnen bortfalder i skoleperioderne. For disse lærlinge er der hidtil af staten (arbejdsministeriet) i skoleperioderne ydet godtgørelse for tab af arbejdsfortjeneste efter samme regler, som er gældende for

voksne arbejdsmænd, der søger uddannelseskursus oprettet i henhold til loven om uddannelse af ikke-faglærte arbejdere (jfr. afsnit 3, kapitel 3, III. C. 7.). Denne særlige støtteordning, som bygger på begrebet tabt arbejdsfortjeneste, altså et løngrundlag, er klart mere fordelagtig for de pågældende end det af udvalget formulerede forslag, som tager udgangspunkt i typiske leveomkostninger og i øvrigt for kombinationsuddannelser tager hensyn til, i hvilket omfang egne indtægter under uddannelsen (praktik + skole) udfylder den opstillede støtteramme. Udvalgets forslag vil næppe frembyde stipendiemuligheder for disse voksne lærlinge, og man skal nok langt frem i udviklingen hinsides gennemførelsen af dette forslag, før man som led i den generelle støtteordning vil kunne tilvejebringe støttemuligheder for disse uddannelsessøgende, som kan sidestilles med, hvad der kan opnås efter den gældende ordning. Yderligere bemærkninger herom er anført nedenfor under II. B. 2.

Som *eksempler* på uddannelser, der hidtil har været henført under *Ungdommens uddannelsesfonds § 1, stk. 1 — område* (»videregående uddannelse«), men som i det af udvalget foreslåede støttesystem formentlig bør henføres til den her omhandlede kategori af elevuddannelser, skal nævnes *terapeut-elever og jordemoder-elever*. Om disse sidste gælder ganske vist, at de ved optagelse på jordemoderskolen skal være mindst 20 år, men der er ikke for adgangen til denne uddannelse - og ej heller for den førstnævnte - opstillet sådanne formelle krav om forudgående uddannelse, at det kan begrunde disse uddannelsers rubricering som »videregående«.

Som et *eksempel på uddannelser, der hidtil ikke har givet mulighed for støtte*, fordi de efter de i loven om Ungdommens uddannelsesangivne begrænsninger hverken har kunnet henføres til lærlinguddannelser eller til videregående uddannelser, skal nævnes *apoteks-assistent-uddannelsen*. Den bør formentlig i den fremtidige støtteordning give adkomst til støtte på samme vilkår som andre elevuddannelser.

c. Uddannelser for ikke-faglærte arbejdere

I princippet vil også sådanne uddannelser - forudsat at de er af en varighed på mindst 3 måneder, jfr. ovenfor under I. A. 2 — kunne henføres under det foreslåede generelle støtte-

system som elevuddannelser. Eksempelvis kan nævnes

- *erhvervsmæssige grunduddannelser inden for rammerne af ungdomsskolen og*
- *kursus til uddannelse af ikke-faglærte arbejdere og til beskæftigelse og uddannelse af unge,*

jfr. i afsnit 3 foran henholdsvis kapitel 2, V. og kapitel 3, III. G. 6. Af det der anførte fremgår, at der for disse uddannelser eksisterer særlige støtteordninger med udgangspunkt i tabt arbejdsfortjeneste, altså en væsentlig gunstigere støtteordning for de pågældende end efter udvalgets heromhandlede forslag. Yderligere bemærkninger herom er anført under II. B. 2 i dette kapitel.

C. Alder/klassestrin.

Støtterammen er som tidligere nævnt baseret på en gruppering af de uddannelsessøgende efter alder, dog således at støtten for *skoleelever i alderen til og med 20 år bestemmes efter klassestrin* og ikke efter alder. Årsagen hertil er, at udvalget har skønnet, at leveomkostningsniveauet for de enkelte elever i folkeskolens ældste klasser, herunder i realafdelingen samt i gymnasieskolen - altså 8—12. klassestrin - utvivlsomt i nok så høj grad udvikler sig efter klassestrin - altså ud fra visse kollektive påvirkninger — som efter de pågældendes alder. Under disse omstændigheder synes det mest retfærdigt - og formentlig også administrativt mest praktisk - således at graduere støtten efter klassestrin.

For *alle andre 14-20-årige* (lærlinge med flere) foreslår udvalget, at den enkeltes *alder skal være afgørende* for en placering i støtterammen.

Der opstår herved et *afgrænsningsproblem*: En række rent skolemæssige uddannelser, som falder inden for kategorien elevuddannelser, er nok baseret på klassestrin, men disse trin er ikke i alle tilfælde helt sammenlignelige med de i støtterammen benyttede 8.-12. klassestrin. Dette er eksempelvis tilfældet for *kursus til realeksamen, til studentereksamen og til HF*, som hver for sig normalt er 2-årige, medens såvel realafdelingen som gymnasiet er 3-årige. For disse kursister gælder yderligere, at aldersspredningen i den enkelte klasse er betydelig, og at eleverne i vidt omfang er noget ældre end de skoleelever, hvormed de efter klassestrin måtte kunne sammenlignes. Dette sidste

gælder ligeledes i nogen grad *efterskoleelever*. Disse forhold kunne tale for, at man for de her nævnte kursister lader den enkeltes alder og ikke klassestrinnet være afgørende for indplaceringen. Den endelige afgrænsning af, for hvilke uddannelser klassestrin skal anvendes i stedet for alder, må dog henskydes til administrationen.

D. Normen for bestemmelse af alderstrinkriteriet.

1. Anvendelsen af *alderskriteriet* kræver stillingtagen til, hvilken *skæringsdato* for aldersangivelse man vil vælge. Udvalget foreslår, at man - i overensstemmelse med gældende regler for Ungdommens uddannelsesfond - generelt for alle uddannelsessøgende ved støtteberegningen benytter *alderen pr. 31. december* i det finansår, som støtten vedrører.

2. Med baggrund i reglerne for den nugældende støtteordning under Ungdommens uddannelsesfond for elever i 8.-10. klasse og realafdelingen skal man kort omtale to særlige afgrænsningsproblemer, som skyldes reglernes sammenhæng med bestemmelserne om undervisningspligt:

På den ene side kan sådan støtte kun opnås af elever, som er fyldt 14 år (evt. dog kun 13½ år) ved det pågældende skoleårs begyndelse, idet eleverne kun i så fald er over undervisningspligtig alder, jfr. nærmere i betænkningens bilag 4. Dette bevirker, at de yngste elever i 8. klasse og i 1. real nu afskæres fra støtte. Efter udvalgets forslag, der for disse elevkategorier baseres på klassestrin, ikke alder, vil det næppe være forsvarligt at opretholde en sådan aldersbegrænsning. Beregningerne over de finansielle konsekvenser af udvalgets forslag, som er anført i afsnit 7, tager udgangspunkt i *alle* elever i 8. klasse og 1. real, uden hensyn til alder.

På den anden side bevirker de nugældende regler, som begrænser støtten til 8. og senere klassestrin, at skoleelever, der vel er fyldt 14 år (13½ år) inden 1. august, men som - på grund af oversidning, langvarig sygdom eller udenlandsrejse - endnu ikke er nået længere end til 7. klasse, er afskåret fra støtte. Da undervisningspligten er opfyldt efter 7 års undervisning, og i hvert fald når den pågældende er fyldt 14 år med skoleårets udgang, forekommer det — omend i yderst begrænset omfang - at sådanne elever udskrives af skolen efter 6. klasse, som ikke er en afgang-

klasse med en afrundet undervisning. Udvalget finder, at det på denne baggrund vil være ønskeligt, at den fremtidige støtteordning udstrækkes til også at gælde for skoleelever, som er ude over undervisningspligtig alder, men som endnu kun befinder sig i 7. klasse. Sådant støtte må i givet fald udmåles på grundlag af støtterammen for 14-årige (8. klassetrin).

De to her nævnte - modgående - hensyn vil kunne dækkes, hvis den fremtidige støtteordning af grænses til (kun) at skulle gælde for uddannelsessøgende, som er over undervisningspligtig alder, *eller* som befinder sig på 8. eller senere klassetrin.

E. Geografiske afgrænsninger.

I støtterammen er anvendt tre hovedområder: Københavnsområdet (A), Ålborg, Århus og Odense (B) og øvrige land (G). I områderne (A) og (B) indgår også forstæderne til de nævnte byer. Efter den forestående kommunalreform vil afgrænsningen, hvad forstæder angår, næppe byde på noget problem.

Ved indplaceringen af de uddannelsessøgende efter disse hovedområder - bortset fra de hjemmeboende under 21-årige i elevuddannelser, for hvilke denne område-opdeling er uden betydning - vil udvalget finde det forsvarligt, at man som hovedregel baserer sig på *beliggenheden af den uddannelsesinstitution, hvor den pågældende søger uddannelse* og ikke på beliggenheden af den pågældendes private bopæl. Denne fremgangsmåde vil modsvare grundlaget for den foretagne opdeling i hovedområder, som er hentet fra undersøgelsen angående studerende i videregående uddannelser, som er refereret i afsnit 4, kapitel 3. I denne undersøgelse blev de uddannelsessøgende fordelt efter geografisk beliggenhed af uddannelsesinstitutionerne. For administrationen af den fremtidige støtteordning vil det formentlig være en forenkling at anvende dette fordelingsgrundlag, der blot vil forudsætte en registrering - en gang for alle - af uddannelsesinstitutionerne fordelt på hovedområderne. At den studerende eventuelt skifter bopæl, får så ingen betydning for støttetildelingen.

B-området er som nævnt i udvalgets forslag afgrænset til byerne Ålborg, Århus og Odense, som var de eneste byer, der på det tidspunkt, da førnævnte undersøgelse fandt sted, havde universitet og/eller flere højere læreanstalter. Udvalget vil ikke afvise, at det

måske senere vil vise sig rimeligt at anvende en noget anden afgrænsning af dette »mellems-te takstområde« i støtterammen, men det for udvalget foreliggende materiale har ikke givet grundlag for konkret formulering af velguede alternative afgrænsninger. En udvidelse af B-området (begrænsning af G-området) vil naturligvis øge totaludgifterne til den foreslåede støtteordning.

II. Særordninger.

Det af udvalget formulerede forslag indebærer et støttesystem efter generelle regler for alle uddannelsessøgende, baseret på typiske leveomkostninger for forskellige kategorier af disse, således som de afspejler sig i den foreslåede støtteramme. Gennemførelsen af udvalgets forslag må kunne medføre, at en række bestående støtteordninger vil blive overflødiggjort. Der vil dog, også efter gennemførelsen af dette forslag i et vist omfang være behov for supplerende støtteordninger, der tager sigte på *specielle omkostninger*, som for visse uddannelsessøgende er særlig belastende, jfr. herom nedenfor under A. Yderligere vil der fortsat være behov for særordninger til dækning af det generelle støttebehov for *specielle kategorier af uddannelsessøgende*, jfr. herom nedenfor under B.

A. Støtteordninger til dækning af særlige omkostningskategorier.

1. For elever i folkeskolen, realafdelingen og gymnasiet samt for lærlinge med flere eksisterer særlige støtteordninger med henblik på dækning af *transportomkostninger*. Udvalget finder, at disse ordninger bør opretholdes og efter så vidt muligt ensartede principper udvides til at omfatte eventuelle andre kategorier af 14-20-årige i elevuddannelser, for hvilke der måtte være behov for sådanne ordninger.

2. Udgifter til *lærebøger og undervisningsmateriel* indgår ganske vist i grundlaget for de generelle leveomkostninger, hvorpå den af udvalget foreslåede støtteramme er baseret, men udvalget finder dog, at *mulighederne for en særlig offentlig støtteordning*, hvorefter der i højere grad end hidtil kan ydes tilskud til *fremstilling af billige lærebøger - enten til vedkommende læreanstalt eller til forlag administreret af studenterorganisationerne - bør overvejes*.

3. *Udeboende.* Udgifter til kost og logi er 1 almindelighed tilgodeset i udvalgets forslag om en støtteramme, som særskilt tager hensyn til hjemme- og udeboende. En række nugældende særlige støtteordninger for udeboende vil i større eller mindre omfang miste deres berettigelse ved gennemførelsen af udvalgets forslag. Som eksempler skal nævnes de gældende støtteregler for elever på ungdomskostskoler, kostelever på gymnasier, elever på efterskoler, husholdningsskoler, landbrugsskoler og folkehøjskoler. Det samme gælder støtteordningen for lærlinges opholdsudgifter under oplæring uden for hjemstedet. Derimod finder udvalget, at der fortsat vil være behov for den hidtidige støtteordning vedrørende skolehjem for lærlinge, idet disse skolehjem tjener til indkvartering af lærlinge, når de i skoleperioder på fra nogle få ugers op til 2 å 3 måneders varighed, er nødt til midlertidigt at forlade deres - eventuelt fjerntliggende - faste bopæl.

Selv om udgiften til logi er tilgodeset i støtterammen, vil de uddannelsessøgendes boligproblemer ikke være løst alene gennem en økonomisk støtteordning, som sikrer at de uddannelsessøgende gennem stipendier og lån kan få dækning for de normale leveomkostninger, herunder de gennemsnitlige udgifter til leje af værelser hos private eller i kollegier. Gruppen af ugifte udeboende såvel som gruppen af gifte uddannelsessøgende er stadigt voksende. Disse gruppers efterspørgsel efter bolig har i perioder drevet værelseslejen i vejret, og endda er der til stadighed en mangel på egnede værelser og lejligheder. *Udvalget finder, at det vil være påkrævet, at forøge anstrengelserne for gennem øget byggeri i de områder, hvor uddannelsen foregår, at sikre et tilstrækkeligt udbud af kollegier og lejligheder til de uddannelsessøgende.*

B. Støtteordninger med henblik på særlige kategorier af uddannelsessøgende.

1. Forslag om nye særordninger.

a. *Mulighed for lån ud over 120 pct. af støtterammen.* Som anført i kapitel 3 i dette afsnit, anser udvalget det for ønskeligt, at der for studerende, hvis behov ikke vil kunne dækkes ved de i udvalgets forslag forudsete maksimale muligheder for stipendier og lån på op til 120 pct. af støtterammen, bør etableres muligheder for yderligere lån uden for

den generelle støtteordning. Mulighederne for opnåelse af sådanne supplerende lån bør efter udvalgets mening gøres afhængige af en nøje undersøgelse af den pågældendes behov, sammenholdt med en vurdering af lånenes betydning for fuldførelsen af hans uddannelse. *Dansk studiefond*, som hidtil har forestået administration af lån under Ungdommens uddannelsesfond og af de statsgaranterede lån, vil efter udvalgets opfattelse være velegnet til at påtage sig denne opgave. Såfremt Dansk studiefonds ledelse måtte erklære sig villig dertil, bør det overvejes, hvorvidt det måtte være muligt til finansiering af den af udvalget foreslåede ordning at opnå kapital stillet til rådighed fra interesserede organisationer, institutioner m. v. Derudover vil der dog utvivlsomt blive behov for, at også staten bidrager til finansiering af en sådan ordning.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at udarbejde overslag over omfanget af den långivning, som vil kunne blive aktuel under en sådan ordning, og som naturligvis vil afhænge af de betingelser og lånevilkår, som måtte blive fastsat.

b. Støtte til danske statsborgere, der uddanner sig i udlandet.

Som anført i afsnit 3, kapitel 2, XII. er der allerede i den gældende lov om Ungdommens uddannelsesfond hjemmel til at fastsætte regler for støtte fra Ungdommens uddannelsesfond til danske, der uddanner sig ved universiteter og højere læreanstalter i de nordiske lande, men sådanne generelle regler er hidtil ikke blevet udformet. Dog er der ydet støtte i tilfælde, hvor studieopholdet i udlandet finder sted som et normalt eller nødvendigt led i studiet, og såfremt studieopholdet anbefales af den danske læreanstalt, hvor den pågældende ansøger er indtegnet, og hvor han agter at afslutte sin uddannelse.

Endvidere er der på finansloven hjemmel til at yde støtte til danske elever, der tager ophold på højskoler eller landbrugsskoler i de øvrige nordiske lande eller på de af »Nordisk Folkehøjskole« arrangerede kursus i Genève.

I den nordiske samarbejdsoverenskomst af 23. marts 1962 (Helsingfors-aftalen) er indeholdt en række rekommendationer om retsligt, kulturelt, socialt, økonomisk og trafikalt samarbejde mellem de nordiske lande. Den

bestemmelse i samarbejdsoverenskomsten, som i denne forbindelse har særlig interesse, er artikel 9:

»Enhver af de kontraherende parter bør opretholde og øge mulighederne for, at studerende, hjemmehørende i et andet nordisk land, kan drive studier og aflægge eksaminer ved sine uddannelsesinstitutioner. En deleksamen bestået i et nordisk land bør i størst mulig udstrækning anerkendes og medregnes ved afsluttende eksaminer i et andet nordisk land. Økonomisk støtte fra hjemlandet bør kunne ydes, uanset til hvilket land studierne henlægges.«

Det er udvalgets opfattelse, at der i overensstemmelse hermed bør tilvejebringes hjemmel til i udvidet omfang at yde støtte til danske statsborgere, der uddanner sig i de nordiske lande. Der bør dog ikke være en absolut begrænsning til studier i de nordiske lande, idet også studier i andre lande bør kunne komme på tale. Endvidere bør der ikke være en begrænsning til studier ved universiteter, højere læreanstalter, folkehøjskoler og landbrugsskoler, men tilvejebringes en ligelig adgang til at søge uddannelse i udlandet ved uddannelsesinstitutioner af enhver kategori. Der kan eksempelvis blive tale om sprogstudier i en lang række lande eller om faglig uddannelse ved udenlandske fagskoler — violinbyggere ved skoler i Østrig, Schweiz eller Italien - finmekaniske uddannelser i Holland, Vesttyskland eller Schweiz — glasteknik uddannelse i Østtyskland eller i Tjekkoslovakiet. Men der bør i de konkrete tilfælde foreligge en faglig vurdering til brug for forvaltningen af den danske støtteordning af det konkrete uddannelsesstilbud og en vurdering af, om den pågældende danske ansøger er i besiddelse af de fornødne faglige og sproglige forudsætninger for at få det tilsigtede udbytte af studieopholdet.

Retsprincippet, som i overensstemmelse med udvalgets kommissorium anbefales indført for tildeling af støtte til danske uddannelsessøgende, når de uddanner sig her i landet, bør også komme til anvendelse ved støtten til danske uddannelsessøgendes studieophold i udlandet. Imidlertid må der blive en afgørende forskel imellem de to områder for den fremtidige støtteordning, idet der i udstrakt grad bliver tale om automatisk tildeling af støtte efter ganske faste regler for

uddannelse her i landet og tillige i vidt omfang for uddannelse i de nordiske lande, medens der nødvendigvis bliver tale om udøvelse af en række skøn, når der skal tages stilling til ydelse af støtte til uddannelse uden for Danmark og de nordiske lande:

- 1) skøn over ansøgerens faglige forudsætninger
- 2) skøn over ansøgerens sproglige forudsætninger
- 3) skøn over de forskellige mulige udenlandske undervisningstilbuds indbyrdes placering med hensyn til kvalitetsstandard og niveau
- 4) sammenligning med de nærmest tilsvarende danske tilbuds kvalitetsstandard og niveau.

Af disse grunde må der ved etableringen af udvidet adgang til støtte under uddannelse i udlandet herunder eventuelt også de nordiske lande efter udvalgets opfattelse i de første år blive tale om en *forsøgsmæssig ordning*, indtil et mere omfattende erfaringsmateriale foreligger. Først efter en sådan forsøgsperiode kan der i højere grad blive tale om en fastere opbygget ordning efter egentlige retsprincipper.

Udvalget har ikke tilvejebragt materiale, hvorpå der kan opbygges talmæssige skøn over ordningens sandsynlige omfang og de fornødne bevillingers størrelsesorden, hvorfor bevillingerne i de første år må fastsættes efter skøn, der justeres i lys af indvundne erfaringer over behovets omfang. Formentlig vil man i nogen grad kunne udnytte norske erfaringer, idet man i nogle år har haft en fast ordning for ydelse af stipendier til uddannelse i udlandet for norske uddannelsessøgende. Bevillingen hertil androg i 1965-66 3,85 mill. n.kr. ud af en samlet stipendiestøtte på 65,4 mill. n.kr.

Udvalget vil foreslå, at *ordningen i forsøgsperioden bliver etableret under ledelse af et forsøgsudvalg med et særligt sekretariat, således at den centrale forvaltning ikke i de første år bliver uforholdsmæssigt stærkt belastet med en række forholdsvis vanskelige sager, der kræver individuel stillingtagen*. Specielt skal det fremhæves, at der vil blive behov for at udforme et system til kontrol af studieaktiviteten under studieopholdet i udlandet, i hvilken forbindelse de norske erfaringer hermed formentlig vil være af interesse.

c. *Støtte til udenlandske elever og studerendes undervisning og uddannelse i Danmark.*

Der er i afsnit 3, kapitel 2 og 3 redegjort for forskellige eksisterende ordninger for støtte til udenlandske elever og studerendes undervisning og uddannelse i Danmark.

Spørgsmålet om en eventuel udvidelse af sådanne ordninger er ikke udtrykkelig nævnt i kommissoriet, og de hovedsynspunkter om målsætningerne for den fremtidige støtteordning, som kommissoriet er udtryk for, (jfr. også afsnit 6, kapitel 1 om »demokratisering af adgangen til uddannelserne« og effektivisering gennem begrænsning af nødvendigheden af erhvervsarbejde under uddannelse) kan i sagens natur kun blive en målsætning for støtten til danskes uddannelse. Lægges princippet i den citerede artikel i Helsingfors-aftalen i videre omfang til grund (»økonomisk støtte fra hjemlandet bør kunne ydes, uanset til hvilket land studierne henlægges«) f. eks. inden for OECD-landene, vil det efter gensidighedsprincippet ikke kunne påhvile Danmark at yde støtte til udenlandske uddannelsessøgende i Danmark.

For stipendiater fra udviklingslandene må den i afsnit 3, kapitel 3. IV. omtalte støtteordning under Styrelsen for teknisk samarbejde med udviklingslandene være dækkende, og den bør formentlig være ene om at yde sådan støtte.

De oplysninger og synspunkter, som er indeholdt i det følgende, skal derfor alene tjene til at belyse problemstillingen ud fra de principielle overvejelser, udvalget har gennemført over for hovedopgaven, støtten til danske, som søger undervisning og uddannelse her i landet.

Der er ikke gennemført en ret for udenlandske statsborgere til at blive optaget ved danske undervisningsinstitutioner. Denne ret er normalt forbeholdt danske statsborgere. Det vil således bero på en dispensation, om udenlandske statsborgere bliver optaget, men det er sædvane at lade ikke blot nordiske, men også andre udenlandske statsborgere få adgang til at deltage i undervisningen på danske uddannelsesinstitutioner. Således praktiserer folkeskolen og gymnasieskolen fri undervisning af udenlandske børn, der ikke har dansk statsborgerskab, blot de har fast bopæl i Danmark. Tilsvarende optager universiteterne udenlandske statsborgere på lige fod

med danske, såfremt de opfylder adgangsbetingelserne iøvrigt.

Hvor der, som f. eks. ved en række højere læreanstalter, er adgangsbegrænsning for danske statsborgere, har de danske statsborgere i almindelighed fortrinsret ved optagelsen. En ansøgning om optagelse fra en udenlandsk statsborger må behandles individuelt ud fra et skøn over den pågældendes tilknytning til Danmark og mulighederne for at få et rimeligt udbytte af undervisningen. Nordiske statsborgere vil i almindelighed have bedre chancer for optagelse end andre udlændinge jfr. den citerede artikel fra Helsingfors-aftalen. Helt specielle synspunkter og regler gælder for stipendiater fra udviklingslandene, hvis forhold der i det følgende ses bort fra alene af den grund, at deres forhold som nævnt behandles af Styrelsen for teknisk bistand til udviklingslandene, som i kraft af særlige bevillinger er ret frit stillet.

I de frie skoleformer (efterskoler, husholdningsskoler, folkehøjskoler og landbrugs-skoler) optages statsborgere fra andre nordiske lande på lige fod med danske statsborgere, uden hensyn til, om de måtte have fast bopæl her i landet. Der er endvidere som nævnt i afsnit 3 etableret ordninger, hvorefter det er muligt at yde understøttelse til elever fra de andre nordiske lande og, i mindre omfang, fra udlandet iøvrigt.

Støttebehovet for de udenlandske statsborgere, der søger undervisning eller uddannelse her i landet, vil i princippet kunne opgøres ud fra den i afsnit 6, kapitel 2 anførte støtteramme, dog at der kan optræde et særligt stort behov for særundervisning i dansk sprog og dertil svarende undervisningsafgifter og lærebøger m. v. I de fleste tilfælde vil udenlandske studerende være udeboende, dog at børn og unge formentlig hyppigt vil bo hos egen familie eller hos danske venner eller slægtninge.

Finansieringen af de udenlandske elever og studerendes forbrug vil i første række bero på den støtte, der kan påregnes fra stipendier eller lån fra landet, hvor den pågældende er hjemmehørende. Tilbage bliver det centrale spørgsmål om støtte af danske midler under den fremtidige støtteordning.

Udvalget finder at burde afstå fra at udtale sig om dette spørgsmål, som bør behandles i en anden sammenhæng, herunder eventuelt i

forbindelse med indgåelse af eventuelle gensidighedsaftaler med andre lande.

2. Vurdering af bestående særordninger.

Adskillige af de nu bestående støtteordninger for særlige kategorier af uddannelsessøgende vil helt åbentbart *blive overflødiggjort* ved gennemførelsen af den generelle støtteordning efter udvalgets forslag. Det gælder eksempelvis — foruden naturligvis Ungdommens uddannelsesfond — de særlige støtteordninger for elever på efterskoler, husholdningsskoler, landbrugsskoler og højskoler ved disse skolars længerevarende kursus. En forudsætning for, at eleverne ved disse skoler vil kunne overføres til den foreslåede generelle støtteordning, er dog, at elevbetalingen for deltagelse i undervisning på disse skoler adskilles fra elevernes betaling for kost og logi under opholdet på skolerne, jfr. udvalgets forslag om, at undervisningsafgifter skal tages i betragtning i den individuelt korrigerede støtteramme, medens udgifterne til kost og logi for disse elever vil blive taget i betragtning ved deres rubricering som »udeboende«.

Andre af de bestående særordninger bør lige så utvivlsomt fortsat opretholdes. Det gælder eksempelvis de særlige støttemuligheder til uddannelse i henhold til revalideringsloven. I kapitel 5 i dette afsnit og i pkt. I. foran i dette kapitel er angivet udvalgets forslag om, hvorledes der i den generelle

støtteordning bør tages hensyn til støtte fra særordninger.

Om mange af de nugældende særordninger gælder, at vurderingen af, om de bør opretholdes, ændres eller ophæves, forudsætter en nøjere undersøgelse, som det efter udvalgets mening vil være rimeligt at pålægge de enkelte styrelser at foretage i forbindelse med gennemførelsen af det af udvalget foreslåede generelle støttesystem.

Udvalget skal i denne forbindelse specielt henviser til de for forskellige kategorier af uddannelsessøgende gældende særlige støtteordninger, som er baseret på godtgørelse af tabt arbejdsfortjeneste. Eksempler på sådanne ordninger er nævnt under pkt. I. B. 3. b. og c. i dette kapitel. Om disse støtteordninger gælder, at den ydede støtte som hovedregel er væsentlig større, end de samme personer ville kunne opnå efter udvalgets forslag, som tager udgangspunkt i leveomkostninger.

Hvorvidt man herefter vil opretholde sådanne særligt gunstige særordninger for visse kategorier af uddannelsessøgende, sideløbende med, at uddannelsessøgende inden for alle andre områder henvises til den generelle ordning med de mere begrænsede støttemuligheder - som dog årligt vil medføre brutto-udgifter på over en milliard kroner, jfr. beregningerne i afsnit 7 — må bero på en politisk vurdering, som udvalget ikke finder grundlag for at tage stilling til.

Kapitel 7.

Sammenfatning.

Punkt I. i dette kapitel indeholder en sammenfatning af reglerne for støttetildeling til den enkelte i henhold til udvalgets forslag, der gradvis er udviklet i kapitlerne 2, 3 og 5 i dette afsnit. I tilknytning hertil er der i bilag 10 anført en samling eksempler på, hvad forskellige kategorier af uddannelsessøgende vil kunne opnå i støtte efter dette forslag. I punkt II. er dernæst redegjort for udvalgets synspunkter om den fortsatte udbygning af støtteordningerne.

I. Udvalgets forslag.

A. Tildeling af støtte efter objektive kriterier.

Enhver, som ud over undervisningspligtig alder søger offentligt anerkendte uddannelser, og som anses for studieegnet og studieaktiv, skal inden for visse grænser med hensyn til studierne varighed (jfr. kapitel 4 i dette afsnit) være berettiget til at opnå støtte af et omfang, som kan beregnes efter de af udvalget foreslåede objektive kriterier, der gives i det følgende.

Udvalget foreslår, at der i videst muligt omfang anvendes samme principper for støttetildeling for alle uddannelsessøgende, men har dog fundet det påkrævet, at der til 14-20-årige i elevuddannelser alene skal ydes stipendier, hvorimod støtten til alle andre uddannelsessøgende - herunder også 14-20-årige i videregående uddannelser - skal bestå dels i stipendier, dels i lån.

B. Støtteramme.

For alle uddannelsessøgende er udgangspunktet for støtteberegning det for den pågældende i den generelle støtteramme anførte årsbeløb. Dette beløb er baseret på de typiske leveomkostninger, således som de bestemmes efter ansøgerens klasse- eller alderstrin, bopælsforhold (geografiske områder - hjemmeboende-udeboende) og uddannelsens niveau (elev- eller videregående uddannelse), jfr. kap. 2, II. tabel 83. Hertil lægges eventuelle

kursusafgifter og undervisningsgebyrer og fradrages eventuelt børnetilskud. Herved fremkommer den *individuelts korrigerede støtteramme*, jfr. kap. 5, I.

For 14—20-årige i elevuddannelser, som er udeboende, foreslås dog en noget anden fremgangsmåde, jfr. kapitel 5, II. B.

C. Støtteudmålingen. Stipendier og lån.

Støtteudmålingen foreslås herefter foretaget efter følgende regler:

1. De 14-20-årige i elevuddannelser.

Forslaget går ud på, at støtten udelukkende ydes i form af *trangsbestemt stipendium*.

a. Fradrag på grund af egne økonomiske forhold.

For *hjemmeboende* fradrages i den individuelt korrigerede støtteramme ansøgerens forventede egenindkomst i støtteperioden (multipliseret op til årsbasis, hvis støtteperioden er mindre end 1 år). Dette fradrag udgør mindst V2 (8V3 pct.) af det for ansøgeren i henhold til den generelle støtteramme gældende årsbeløb. Der tages hensyn til såvel egen som eventuel ægtefælles indtægt og formue, og indtægtsfradraget reduceres, hvis ansøgeren selv har børn, jfr. de i kapitel 5, punkt II. foreslåede regler herom.

Den individuelt korrigerede støtteramme som reduceret efter egenindtægt m. v. betegnes som *beregningstallet for støtte*.

For udeboende foretages de samme fradrag i den generelle støtteramme, dog således at dennes »udeboende-tillæg« berøres mindst muligt, jfr. kap. 5, II. B.

b. Hensyn til forældres økonomiske forhold.

Der tages hensyn til forældres indkomst- og formueforhold samt til ansøgerens eventuelle søskende, jfr. dette afsnits kapitel 5, punkt II. C. hvoraf fremgår, hvorledes man med udgangspunkt i forældres skattepligtige indkomst i kalenderåret forud for støtteperioden beregner sig til den *korrigerede forældreindkomst*.

Størrelsen af denne samt antallet af 14-20-årige søskende under uddannelse bestemmer herefter, hvor stor en andel af ansøgerens beregningstal for støtte, der skal dækkes ved *stipendium*, jfr. tabel 86 i kapitel 5. Efter denne tabel sker støtteaftrapningen efter en mildere skala for så vidt angår de udeboendes »beregningstal/udeboende-tillæg« end for hjemmeboende samt for udeboendes »beregningstal/hjemmeboende-element« (henholdsvis skala II og I i tabellen).

For uddannelser af mindre end 1 års varighed sker forholdsmæssig afkortning af den på årsbasis beregnede stipendiestøtte. Stipendier, som herefter vil andrage mindre end 200 kr., bortfalder. Denne støtteordning påregnes i øvrigt kun gennemført for uddannelser af en varighed på mindst 3 måneder.

2. *Alle andre uddannelsessøgende (14-20-årige i de videregående uddannelser samt alle over 21-årige i elevuddannelser og videregående uddannelse).*

Af den for ansøgeren gældende individuelt korrigerede støtteramme (jfr. B. ovenfor) kan der efter udvalgets forslag maksimalt ydes 120 pct. i *stipendier og lån*.

a. *14—20-årige i videregående uddannelser.*

Til disse skal der ifølge udvalgets forslag af den individuelt korrigerede støtteramme pr. år kunne ydes maksimalt,

— 80 pct. som stipendium og som lån, der er rentefri i studietiden, men fuldt forrentede derefter, og deraf

— maksimalt $66\frac{2}{3}$ pct. som *transsstipendium*,

— resten af de 80 pct. som *lån*, der er rentefrit i studietiden, men fuldt forrentet derefter,

- 40 pct. som *lån*, der også i studietiden er *fuldt forrentet*.

Trangstipendium kan udelukkes eller begrænses såvel under hensyn til den studerendes egne som til forældrenes økonomiske forhold. Når det maksimale transsstipendium er beregnet ($66\frac{2}{3}$ pct. af individuelt korrigeret støtteramme) fremgår det af tabel 87 i dette afsnits kapitel 5, III. hvor stor en promille heraf den pågældende skal være berettiget til under hensyn til den *korrigerede forældreindkomst* (som bestemmes på samme måde som for de 14—20-årige i elevuddannelser, jfr. dette afsnits kapitel 5, punkt II. G.

og foran i dette kapitel) samt til antallet af 14-20-årige søskende under uddannelse.

Den *korrigerede ansøgerindkomst* (jfr. de i dette afsnits kapitel 5, punkt IV. angivne regler for opgørelsen af denne) er herefter afgørende for, hvor store beløb ansøgeren kan opnå i stipendium og i lån. Hvis denne indkomst udgør mindre end 20 pct. af ansøgerens individuelt korrigerede støtteramme, vil ansøgeren kunne opnå så stort et transsstipendium, som ovennævnte udmåling efter forældreøkonomien berettiger til. I øvrigt vil han kunne opnå »opfyldning« med lån, som er rentefri i studietiden, til 80 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme. Hvis der således opnås fuldt transsstipendium med i alt $66\frac{2}{3}$ pct. af støtterammen, kan der altså opnås $13\frac{1}{3}$ pct. lån af denne art. I det omfang, hvori transsstipendium begrænses, udvides tilsvarende muligheden for at opnå rentefrit lån, der altså kan gå op til 80 pct. af støtterammen i de tilfælde, hvor transsstipendium er helt udelukket. Adgangen til rentefri lån begrænses alene af egne økonomiske forhold.

Udover disse muligheder for stipendium og lån, som er rentefrit i studietiden, er der adgang til at opnå fuldt forrentet lån inden for et maksimum af 40 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme.

Overskrider den korrigerede ansøgerindkomst nævnte grænse på 20 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme, afkortes den efter foranstående regler beregnede støtte med det overskydende indkomstbeløb. Denne afkortning foretages først i stipendiet, dernæst om fornødent i det i studietiden rentefri lån og til sidst i det fuldt forrentede lån. Al stipendie- og lånestøtte vil således bortfalde, når den korrigerede ansøgerindkomst udgør 140 pct. eller mere af den individuelt korrigerede støtteramme.

For uddannelser af mindre end 1 års varighed sker forholdsmæssig afkortning i det efter de foran anførte regler beregnede støttebeløb. Støttebeløb, som herefter andrager mindre end 200 kr. (i stipendium og/eller lån) bortfalder.

b. *Alle over 21-årige i uddannelse.* Til disse skal der ifølge udvalgets forslag af den individuelt korrigerede støtteramme pr. år kunne ydes maksimalt

- 80 pct. som stipendium og som lån, der er rentefrit i studietiden men fuldt forrentet derefter, og heraf

- 25 pct. (for ansøgere i elevuddannelser eller med mindre end 2 forudgående år i videregående uddannelser dog 40 pct.) som *stipendium*,
- resten af de 80 pct. som *lån, der er rentefrit i studietiden*, men fuldt forrentet derefter,
- 40 pct. som *lån*, der også i studietiden er fuldt forrentet.

Udmålingen af såvel stipendier som lån beror efter udvalgets forslag for alle over 21-årige alene på egne, men ikke på forældres økonomiske forhold. Denne udmåling sker under hensyn til korrigeret ansøgerindkomst efter samme regler som anført i det foregående for de 14-20-årige i videregående uddannelser, jfr. tillige det der anførte om afkorting for uddannelser under 1 års varighed samt om mindstegrænsen for stipendium + lån på 200 kr.

D. Oversigt over støttemulighederne efter udvalgets forslag.

I tabel 88 er foretaget en sammenstilling af de foreslåede støttemuligheder for elever og studerende (i videregående uddannelser).

1. For elever i alderen 14-20 år vil det maksimale årlige støttebeløb (hvis den pågældende er hjemmeboende, og forudsat at der ikke skal korrigeres for kursusafgifter og undervisningsgebyrer eller egenindtægt m. v.) efter de pr. april 1968 foreslåede takster blive (ens for hele landet):

14 år (8. kl.trin)	2.082 kr.
15 år (9. kl.trin)	2.731 kr.
16 år (10. kl.trin)	3.380 kr.
17 år (11. kl.trin)	4.029 kr.
18-20 år (12. kl.trin)	5.544 kr.

Springet i talrækken skyldes, at det i disse tal er forudsat, at der for de 14-17-årige, men ikke for de 18-20-årige opnås børnetilskud.

2. Elever over 21 år samt alle i videregående uddannelser skal - med forbehold for egenindkomst (korrigeret ansøgerindkomst) — kunne opnå maksimalt 120 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme dækket ved stipendier, lån, som er rentefri i studietiden, og lån, som er fuldt forrentet. Transstipendiet beror tillige på størrelsen af korrigeret forældreindkomst.

Tabel 88. Udvalgets forslag til kombinationer af stipendier og lån. Procentvis dækning af den individuelt korrigerede støtteramme¹⁾.

Støtters art	14-20-årige		21 år og derover	
	Elever ¹⁾	Studerende	Elever	Studerende (første 2 år af den videregående uddannelse)
Forrentet lån	—	20 à 40 pct. (fra 80 pct. op til 100 à 120 pct.)	20 à 40 pct. (fra 80 pct. op til 100 à 120 pct.)	20 à 40 pct. (fra 80 pct. op til 100 à 120 pct.)
Lån, rentefrit i studietiden	—	13 ¹ / ₃ pct. (fra 66 ² / ₃ pct. til 80 pct.) ²⁾	40 pct. (fra 40 pct. til 80 pct.)	55 pct. (fra 25 pct. til 80 pct.)
Grundstipendium	—	—	op til 40 pct.	op til 25 pct.
Transstipendium	op til 100 pct. ³⁾	op til 66 ² / ₃ pct. ⁴⁾	—	—

1) For 14-20-årige elever anvendes som grundlag for udmåling af transstipendiet *beregningsstallet for støtte*: den individuelt korrigerede støtteramme med fradrag af egenindtægt m. v., dog mindst et fradrag på 1/12 (8¹/₃ pct.) af den generelle støtteramme.

2) Hvis stipendiet for de under 21-årige reduceres, eventuelt bortfalder på grund af forældrenes økonomiske forhold, øges maksimum for rentefri lån tilsvarende udover de 13¹/₃ pct.

3) Hensyn til forældres økonomiske forhold, se tabel 86.

4) Hensyn til forældres økonomiske forhold, se tabel 87.

Hvad disse *maksimale støttemuligheder* vil beløbe sig til i *kroner pr. år*, vil bero på den enkelte ansøgers individuelt korrigerede støtteramme. Forudsat at der ikke er tale om kursusafgifter og undervisningsgebyrer og ej heller børnetilskud for ansøgeren - det vil sige *hvis den individuelt korrigerede støtteramme er identisk med den generelle støtteramme* - får man med de pr. april 1968 foreslåede takster

1°. For hjemmeboende i »øvrige land« (de laveste støtterammebeløb):

a. De 14-20-årige i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 4.784 kr. i transsstipendium; i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås forskellen mellem 5.741 kr. og det som stipendium opnåede beløb; yderligere 2.870 kr. vil kunne opnås som fuldt forrentet lån, således at den samlede stipendie- og lånestøtte kan andrage 8.611 kr. pr. år.

b. Over 21-årige i elevuddannelser eller med mindre end 2 forudgående år i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 2.871 kr. i stipendium; i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås maksimalt 2.870 kr.; yderligere 2.870 kr. vil kunne opnås som fuldt forrentet lån, således at den samlede stipendie- og lånestøtte kan andrage 8.611 kr. pr. år.

c. Over 21-årige med mere end 2 forudgående år i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 1.794 kr. i stipendium; i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås maksimalt 3.947 kr.; yderligere 2.870 kr. vil kunne opnås som fuldt forrentet lån, således at den samlede stipendie- og lånestøtte kan andrage 8.611 kr. pr. år.

2°. For udeboende i København (det højeste støtterammebeløb):

a. De 14-20-årige i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 7016 kr. i trangstipendium; i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås forskellen mellem 8.419 kr. og det som stipendium opnåede beløb; yderligere 4.210 kr. vil kunne opnås som fuldt forrentet lån, således at den samlede stipendie- og lånestøtte kan andrage 12.629 kr. pr. år.

b. Over 21-årige i elevuddannelser eller med mindre end 2 forudgående år i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 4.210 kr. i stipendium; i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås maksimalt 4.209 kr.; yderligere 4.210 kr. vil kunne opnås som fuldt forrentet lån, således at den samlede stipendie- og lånestøtte kan andrage 12.629 kr. pr. år.

c. Over 21-årige med mere end 2 forudgående år i videregående uddannelser vil kunne opnå maksimalt 2.631 kr. i stipendium; i rentefrit lån (i studietiden) vil kunne opnås maksimalt 5.788 kr.; yderligere 4.210 kr. vil kunne opnås som fuldt forrentet lån, således at den samlede stipendie- og lånestøtte kan andrage 12.629 kr. pr. år.

Det ses af disse eksempler, hvorledes andelen for stipendium og rentefrit lån varierer, medens det maksimale fuldt forrentede lån og det totale støttebeløb er det samme inden for samme kategori.

Der henvises i øvrigt til bilag 10, som indeholder en samling eksempler på, hvad forskellige kategorier af uddannelsessøgende vil kunne opnå i støtte efter udvalgets forslag.

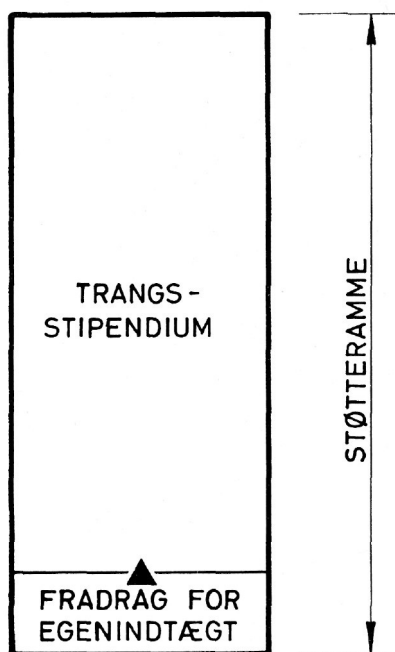

Fig. 12. Støtten til 14-20-årige elever.
Trangsbestemt stipendium.

Ved støttens beregning tages for hjemmeboende udgangspunkt i den generelle støtteramme, tabel 83. Hertil lægges eventuelle kursusafgifter og undervisningsgebyrer, og der foretages fradrag for børnetilskud for ansøgeren. Herefter fradrages forventet egenindtægt, (dog mindst $8\frac{1}{3}$ pct. af den generelle støtteramme). Endvidere fradrages eventuel ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr. samt 25 pct. af formue over 25.000 kr., og der tillægges 3.000 kr. pr. barn. Herved fremkommer *beregningstallet for støtte til hjemmeboende*.

Dernæst bestemmes *den korrigerede forældreindkomst* efter faste regler for hensyntagen til hustruindkomst, formue, børn under 14 år m. v.

Ved benyttelse af tabel 86 findes endelig støtten i promille af ovennævnte beregningstal under hensyn til den korrigerede forældreindkomst og antallet af 14-20-årige søskende i uddannelse.

For udeboende bestemmes *tillægget for udeboende* (afsnit 6, kapitel 2, II. B. og tabel 83). Hertil lægges eventuelle kursusafgifter og undervisningsgebyrer, hvorved *beregningstallet for udeboende-tillægget* fremkommer.

Dernæst bestemmes *beregningstallet for hjemmeboende* i samme geografiske område ved fradrag i den generelle støtteramme (tabel 83) for børnetilskud for ansøgeren, fradrag for forventet egenindtægt (dog mindst $8\frac{1}{3}$ pct. af den generelle støtteramme), fradrag for ægtefælleindkomst over 15.800 kr. og fradrag for 25 pct. af formue over 25.000 kr. og endelig tillæg for ansøgerens eventuelle børn.

Endvidere bestemmes *den korrigerede forældreindkomst* helt på samme måde som for hjemmeboende.

Endelig beregnes støtten som en sum af to bidrag ved anvendelse af de to skalaer i tabel 86, henholdsvis i promille af beregningstallet for hjemmeboende-elementet og i promille af beregningstallet for udeboende-tillægget.

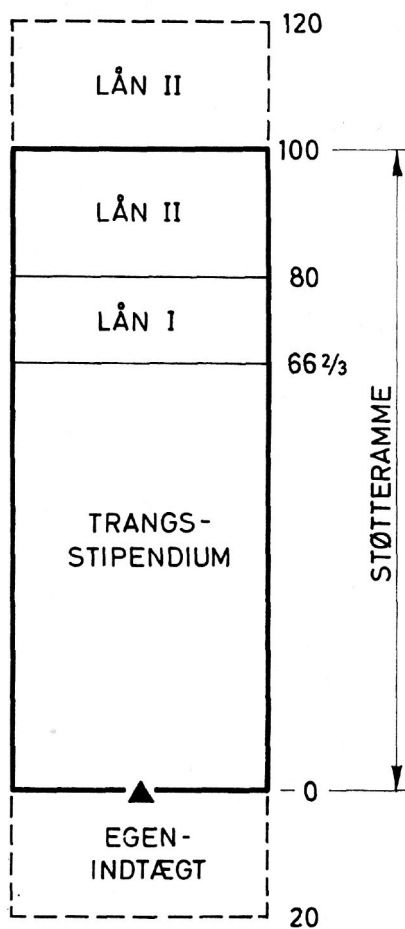

Fig. 13. Støtten til under 21-årige studerende.
T rangsstipendium og lån.

Støtten beregnes ved at tage udgangspunkt i *den generelle støtteramme*, tabel 83. Hertil lægges kursusafgifter og undervisningsgebyrer, og der fradrages eventuelt børnetilskud for ansøgeren, hvorved *den individuelt korrigerede støtteramme* fremkommer. Der kan ydes op til $66\frac{2}{3}$ pct. af denne støtteramme i rangsstipendium afhængigt af den korrigerede forældreindkomst og antallet af 14-20-årige søskende i uddannelse, jfr. tabel 87.

Trangsstipendiet kan suppleres med *lån I*, (d. v. s. lån, der er rentefrie i studietiden og derefter forrentede med en rente på diskonto-

satsen plus 1 pct.), op til 80 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme. Endvidere kan ansøgeren optage fuldt forrentede lån, *lån II* (d. v. s. lån, der også i studietiden er forrentede med en rente på diskontosatsen plus 1 pct.), op til 100 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme, i visse tilfælde yderligere op til 120 pct.

Trangsstipendium og lån reduceres med den del af den korrigerede ansøgerindkomst, der overstiger 20 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme. Der reduceres først i rangsstipendiet, derefter i lån I og til sidst i lån II.

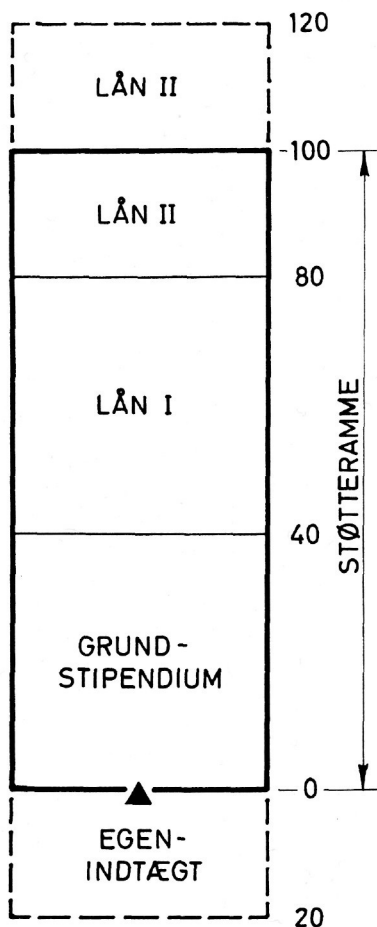

Fig. 14. Støtten til over 21-årige elever.
Grundstipendium og lån.

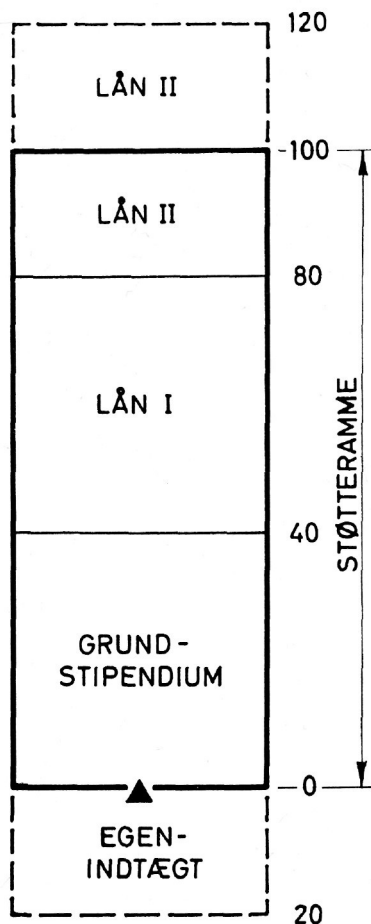

Fig. 15. Støtten til over 21-årige studerende i
de første 2 år af den videregående uddannelse.
Grundstipendium og lån.

Støtten beregnes ved at tage udgangspunkt i *den generelle støtteramme*, tabel 83. Hertil lægges kursusafgifter og undervisningsgebyrer, hvorved den *individuel korrigerede støtteramme* fremkommer.

Til den forventede egenindtægt lægges den eventuelle ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr. samt 25 pct. af formue over 25.000 kr., og der fradrages 3.000 kr. pr. barn. Såfremt dette samlede beløb ikke overstiger 20 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme, ydes støtten i fuldt omfang, d. v. s. med *grundstipendium op til 40 pct. af støtterammen* og lån herudover, jfr. nedenfor, i modsat fald reduceres støtten med det beløb, hvormed egenindtægt m. v. overstiger 20 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme.

Grundstipendiet kan suppleres med *lån I* op til 80 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme. Endvidere kan ansøgeren optage fuldt forrentede lån, *lån II*, op til 100 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme, i visse tilfælde yderligere op til 120 pct.

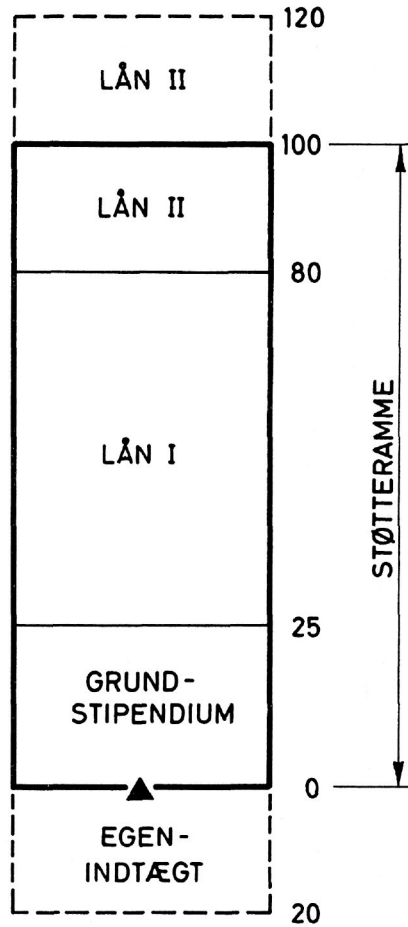

Fig. 16. Støtten til over 21-årige studerende med mere end 2 år i videregående uddannelse. Grundstipendium og lån.

Støtten beregnes ved at tage udgangspunkt i den generelle støtteramme, tabel 83. Hertil lægges kursusafgifter og undervisningsgebyrer, hvorved den individuelt korrigerede støtteramme fremkommer.

Til den forventede egenindtægt lægges den eventuelle ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr. samt 25 pct. af formue over 25.000 kr., og der fradrages 3.000 kr. pr. barn. Såfremt dette samlede beløb ikke overstiger 20 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme, ydes støtten i fuldt omfang, d. v. s. med *grundstipendium op til 25 pct. af støtterammen* og lån herudover, jfr. nedenfor, i modsat fald reduceres støtten med det beløb, hvormed egenindtægt m. v. overstiger 20 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme.

Grundstipendiet kan suppleres med *lån I* op til 80 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme. Endvidere kan ansøgeren optage fuldt forrentede lån, *lån II*, op til 100 pct. af den individuelt korrigerede støtteramme, i visse tilfælde yderligere op til 120 pct.

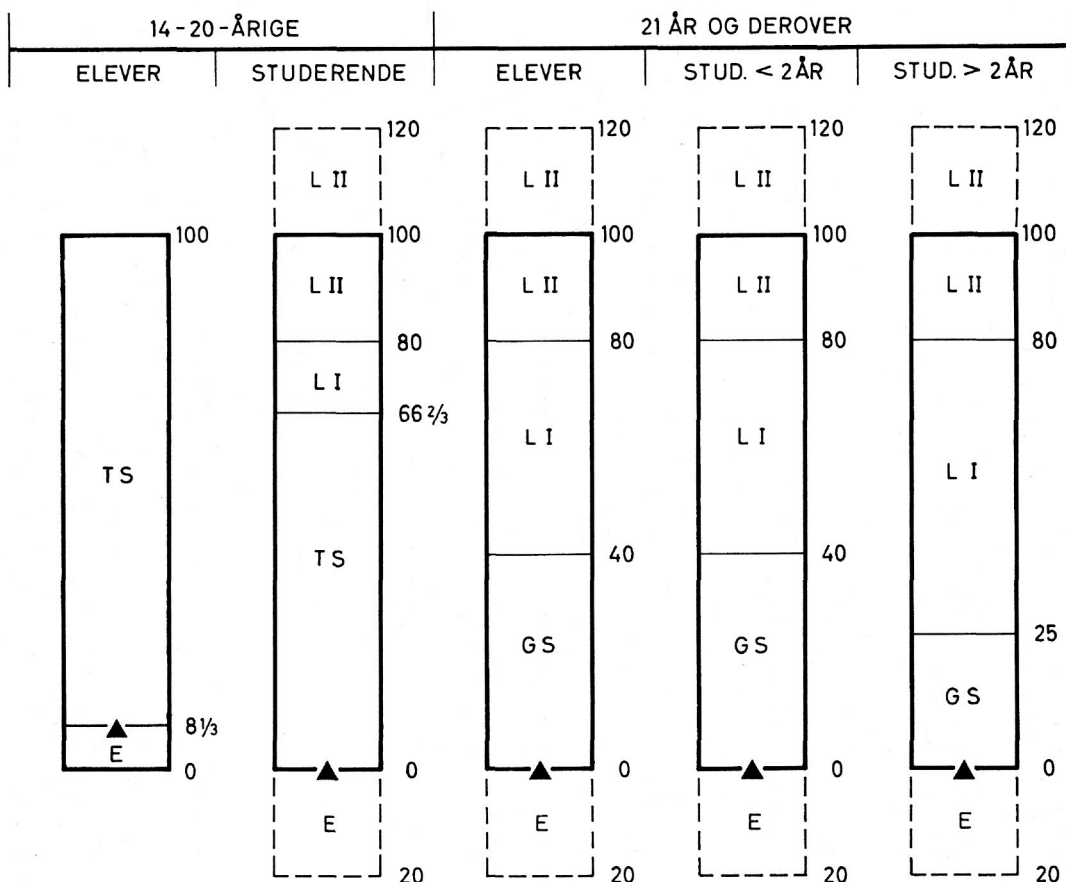

Fig. 17. Samlet oversigt over udvalgets forslag til støtte til unge under uddannelse. Fra venstre til højre viser de fem søjler kombinationerne af stipendier og lån.

E = egenindtægt. TS = transsstipendium. GS = grundstipendium. L I = lån I, dvs. lån, der er rentefrie i studietiden og derefter forrentede med en rente på diskontosatsen plus 1 pct. L II = lån II, dvs. lån, der også i studietiden er forrentede med nævnte sats.

Til elever under 21 år ydes transsstipendium afhængigt ikke blot af ansøgerens egenindkomst, (som forudsættes at udgøre mindst 8V3 pct. af den generelle støtteramme), men også af forældrenes økonomiske forhold.

Til under 21-årige studerende i videregående uddannelse ydes transsstipendium op til 66²/₃ pct. af den individuelt korrigerede støtteramme afhængigt af forældrenes økonomiske forhold. Transsstipendiet kan suppleres med lån I op til 80 pct. og herudover lån II op til 100 pct. af støtterammen, i visse tilfælde yderligere op til 120 pct. Transsstipendium og lån reduceres med den del af den korrigerede ansøgerindkomst, der overstiger 20 pct. af støtterammen.

For alle på 21 år og derover, elever og studerende, forudsættes økonomisk uafhængighed af forældrene. Der ydes grundstipendium og lån, og der sker fradrag i støtten for egenindkomst ud over 20 pct. af støtterammen. Grundstipendiet udgør op til 25 pct. af støtterammen, dog 40 pct. for elever og for studerende i de første to år af den videregående uddannelse. Lån I kan opnås op til 80 pct. af støtterammen og herudover ydes lån II op til 100 pct., i visse tilfælde yderligere op til 120 pct.

II. Udvalgets synspunkter om den fortsatte udbygning af støtteordningen.

I kapitel 3 i dette afsnit er anført, at udvalget anser det for rigtigt, at man senere - når samfundet er blevet mere velstillet - udbygger det fremtidige støttesystem, så at støtten i højere grad end forudsat i udvalgets forslag kommer til at bestå i stipendier og i mindre grad af lån. I kapitel 5 er tilsvarende foreslået, at man under samme forudsætning senere forskyder forældreindkomst-aftrappingsintervallet for transsstipendiet til de 14-20-årige i videregående uddannelser (aftrapning begynder efter forslaget ved 24.000 kr. i korrigeret forældreindkomst) opad med først 10.000 kr. og senere med yderligere 10.000 kr. For de 14-20-årige i elevuddannelser, som efter udvalgets forslag skal opnå fuld støtte i stipendier, dog reguleret under hensyn til egenindkomst og forældreindkomst, finder udvalget, at udbygningen ligeledes bør foregå ved at forhøje indtægtsgrænserne for forældreindkomst.

Herudover bør adgangen til at opnå grundstipendium - stipendium uafhængigt af forældreøkonomien, men påvirket af den uddannelsessøgendes egne økonomiske forhold - udvides, dels således at der indføres grundstipendium, bestemt som en vis procent af støtterammen, for alle uddannelsessøgende i alderen 14-20 år, dels således at procentsatsen forhøjes for de over 21-årige.

Endelig kan adgangen til at opnå lån, der er rentefri i uddannelsestiden, udvides, således at også her procentsatsen i forhold til støtterammen forhøjes.

Den fremtidige udvikling kan herefter skitseres således:

A. Udvidet adgang til transsstipendium.

Intervallet for aftrapning af transsstipendium for de 14-20-årige i videregående uddannelser forhøjes først med yderligere 10.000 kr., således at intervallet, der efter forslaget er ansat til 24.-44.000 kr. i korrigeret forældreindkomst (for ansøgere uden 14-20 årige søskende i uddannelse), forhøjes til 34.-54.000 kr. (forlænges opad, hvis ansøgeren har uddannelsessøgende søskende i alderen 14-20 år) og senere påny med 10.000 kr. til 44.-64.000 kr.

For 14-20 årige i elevuddannelser forøges aftrappingsintervallet (i forslaget: 15.-25.000 kr. i korrigeret forældreindkomst) først til

24.-44.000 kr., som successivt forhøjes til 44.-64.000 kr.

Aftrappingsintervallerne bør som anført i kapitel 5 under alle omstændigheder ajourføres under hensyn til den i de kommende år stedfindende indkomstudvikling.

B. Udvidet adgang til grundstipendium.

For 21-årige og ældre bør procentsatsen for den del af støtterammen, der bør udfyldes med grundstipendium, sættes op fra 25 pct. som angivet i forslaget successivt til 50 pct. (for ansøgere i elevuddannelser eller med mindre end 2 forudgående år i videregående uddannelser fra 40 pct. til $66\frac{2}{3}$ pct.).

For alle 14-20-årige uddannelsessøgende bør efterhånden indføres grundstipendium på $12\frac{1}{2}$ pct. og senere 25 pct. af støtterammen.

C. Udvidet adgang til lån, der er rentefri i studietiden.

Overgrænsen for rentefri lån - incl. stipendium indtil 80 pct. af støtterammen - kan tænkes forhøjet til 90 pct., eventuelt til 100 pct. af støtterammen, således at adgangen til at få fuldt forrentede lån begrænses tilsvarende.

Udvidet adgang til transsstipendium og indførelse af grundstipendium for de 14-20 årige i elevuddannelser vil forøge de totale omkostninger til støtte. For de øvrige uddannelsessøgende vil udvidelser efter denne skitse bevirke øgede stipendier, men lånene vil blive reduceret tilsvarende.

En effektiv løsning af de problemer, som udvalget har set som sin opgave at løse - en demokratisering af de unges uddannelse og afskaffelse af erhvervsarbejde, som er studie-hæmmende - kan kun ske, hvis man går videre af de veje, som hermed er angivet. Udvalget anser det ikke for rigtigt at fastlægge i enkeltheder, hvorledes udviklingen inden for de tre nævnte støttemuligheder, A. transsstipendium, B. grundstipendium og C. lån, der er rentefri i studietiden, bør foregå, men skal dog understrege, at der må ske en samtidig udvidelse af adgangen til transsstipendier og grundstipendier.

III. Sammenfattende betragtninger vedrørende hovedprincipperne i udvalgets forslag.

Det foreliggende forslag kan forekomme temmelig kompliceret. I praksis vil det imidlertid

virke på en sådan måde, at *resultatet for enhver, der søger støtte, rent maskinelt kan produceres, når ganske bestemte konkrete oplysninger foreligger*. Det eneste moment, der for visse gruppers vedkommende beror på et skøn, er *studieaktiviteten*, et moment, som vel er særdeles afgørende som grundbetingelse for støtte, men som ikke kan bringes ind i et maskinelt system, hvis studieeffektivitet skal fremmes og misbrug undgås. Bedømmelsen heraf vil medføre et stort, men uundgåeligt ansvar for de enkelte læreanstalter.

Forslaget er dernæst også udarbejdet med henblik på automatik i den forstand, at man - både ved den endelige politiske stillingtagen til forslaget og ved den fremtidige udbygning af grundforslaget - kan ændre ved de enkelte elementer og ved maskinel behandling fastslå med nogenlunde sikkerhed, hvad de finansielle konsekvenser af sådanne ændringer bliver. Dette gælder således de *procentsatser*, som er skitseret vedrørende de forskellige former for støtte, grundstipendium, transsstipendium, rentefrit lån og fuldt forrentet lån. Men det gælder også de *typiske leveomkostninger*, som danner grundlag for udarbejdelsen af støtterammerne. Udvalget har blot gjort opmærksom på, at der for de studerende gælder særlige forhold, som kan bevirke, at man ikke uden videre følger f.eks. den almindelige pristalsudvikling for befolkningen som helhed (reguleringspristallet). Det gælder også *intervallerne for forældreindkomst* i det omfang, hvori man fortsat opretholder transsstipendier, som er afhængige af forældrenes økonomiske forhold. Disse in-

tervaller må ved administrativ bestemmelse forskydes i overensstemmelse med den almindelige indkomstudvikling, således at begrebet »mindre bemidlede« forældre reelt forbliver det samme, ligegyldigt hvorledes den økonomiske udvikling kommer til at foregå.

Grundforslaget kan således danne udgangspunkt for en udvikling, som muligvis fører til, at man ender med at udbetale egentlig *uddannelsesløn* til alle unge eller til visse kategorier af unge under uddannelse. Denne slutfase kan man nærme sig skridt for skridt ved en trinvis forøgelse af procentsatserne for stipendiestøtte, jfr. herom i pkt. II.

Det bærende i forslaget er i det hele, at der er opstillet helt objektive kriterier, som kan vurderes ud fra retlige synspunkter, hvilket også har givet sig udslag i forslaget om den administrative opbygning og rekursordningen, som beskrives i afsnit 8, kapitel 2. Medens den nuværende støtte til unge tager *udgangspunkt i et af lovgivningen fastsat millionbeløb*, som derpå søges fordelt så retfærdigt som muligt mellem alle de uddannelsessøgende, som kommer i betragtning, idet det samlede slutresultat skal svare til bevillingen, går forslaget - således som også udtalt i tidligere betænkninger, der ligger til grund for den nugældende ordning - den modsatte vej: Det fastslås, hvad der efter de foretagne undersøgelser skal til, for at *den enkelte kan koncentrere sig om sin uddannelse*. Det beror derefter på skønsmæssig beregning, hvilket totalbeløb der kræves hvert år for at opfylde denne fordring.

AFSNIT 7
FINANSIELLE OVERSLAG

Kapitel 1.

Udvalgets forslag.

I. Beregningsforudsætningerne.

De i dette afsnit gengivne beregninger over årlige totalomkostninger er baseret på

– prognoser over antallet af uddannelsessøgende af forskellige kategorier i årene 1968-69 - 1972-73, jfr. bilag 12.

- antagelser om de uddannelsessøgendes fordeling efter uddannelseskategori og uddannelsesstrin samt efter alder, bopæl og andre kriterier af betydning for leveomkostningerne (støtterammen),

- antagelser om fordelingen efter egne og forældrenes økonomiske forhold, herunder antal søskende,

- forudsætninger om fuld udnyttelse af stipendier og rentebegünstigede lån.

Alle beregningerne er udført på grundlag af de af udvalget foreslåede *støtterammebeløb pr. april 1968* jfr. tabel 83. Ved beregningerne er de *uddannelsessøgendes egenindkomster* i støtteperioden (erhvervsarbejde m. v.) forudsat at være af så ringe omfang, at denne indkomst ikke virker begrænsende på støtten (for under 21-årige i elevuddannelser under Vi« (8 $\frac{1}{3}$ pct.) og for andre uddannelsessøgende under 20 pct. af støtterammen). For lærlinge er dog ved beregningerne forudsat de kendte minimallønninger pr. marts 1968, og for elever i stat og kommuner samt i sundhedsvæsen m. v. har man forudsat, at lønningerne er så store, at disse elever overhovedet ikke vil kunne opnå støtte efter de foreslåede regler. For så vidt angår *forældrenes økonomiske forhold*, har man i beregningerne (for de 14-20-årige) udnyttet den fra de to undersøgelser, som er omhandlet i afsnit 4, foreliggende viden om de enkelte uddannelsessøgendes forældres skattepligtige indkomster i kalenderårene 1963 eller 1964. Disse indkomster er fremregnet til kalenderåret 1967, og man har taget hensyn til, at adkomst til fradrag af betalt skat nu er bortfaldet.

Betænkningens bilag 12 indeholder foruden tabeller med angivelse af de i beregningerne forudsatte antal uddannelsessøgende af forskellige kategorier en nærmere redegørelse for metode og forudsætninger for beregningerne.

Udvalget ønsker dog at fremhæve to meget væsentlige forudsætninger for disse beregninger.

1) De i beregningerne forudsatte antal uddannelsessøgende er baseret på foreliggende officielle prognoser, som i fornødent omfang er suppleret med rimelige skøn. Udgangspunktet for disse prognoser og skøn har alt overvejende været erfaringerne om udviklingstendenserne i de nærmest foregående år. En af virkningerne af et effektivt støttesystem som foreslået skulle være, at studerende i navnlig de længerevarende uddannelser fremtidig vil få mulighed for hurtigere at gennemføre deres studier, og at studietiderne altså nedbringes. Endvidere skulle den med et sådant støttesystem forbundne øgede kontrol med studieegnheden og studieaktiviteten bevirke, at det frafald fra studierne, som er uundgåeligt, vil ske tidligere end hidtil. Begge disse faktorer vil virke i retning af, at der med en given årlig tilgang til uddannelserne vil blive en mindre samlet bestand af studerende, og dette kunne tilsige, at man anvendte mindre bestandstal end her benyttet i beregningerne over omkostningerne ved udvalgets forslag. På den anden side skal man så regne med, at et støttesystem som foreslået af udvalget vil bevirke, at tilgangen til de videregående uddannelser vil blive forøget, og at frafaldet fra studierne vil blive mindsket. Disse faktorer peger i retning af bestandstal, som vil blive større end forudsat i de anvendte prognoser. Nettovirkningen af disse - modsat rettede — resultater af gennemførelsen af udvalgets forslag skønnes det ikke muligt at bedømme på forhånd.

2) Når det i disse beregninger forudsættes, at alle uddannelsessøgende - bortset fra lærlinge og andre, som får løn under uddannelsen - ikke vil have erhvervsarbejde og dermed egenindtægter af større omfang, end at de efter de foreslåede regler vil være berettigede til fuld støtte, står dette i stærk modstrid til den nu foreliggende situation, hvor erhvervsarbejde for et stort antal studerende i videregående uddannelser er den primære kilde til finansiering af deres leveomkostninger. Hidtidige erfaringer frembyder næppe noget grundlag for at opstille vel underbyggede hypoteser om, hvorledes de uddannelsessøgende vil reagere, når der etableres støttemuligheder af det omfang og på de vilkår, som er foreslået af udvalget. At nogle fortsat vil foretrække erhvervsarbejde af væsentligt omfang og affinde sig med, at støttemulighederne, herunder i første række stipendierne, dermed begrænses, er vel sandsynligt, men i hvilket omfang dette vil være tilfældet, synes det dog ikke muligt at spå om. Udvalget har derfor valgt i sine beregninger at forudsætte, at alle (bortset fra lærlinge m. v.) modtager det i udvalgets forslag indeholdte tilbud om fuld støtte på vilkår, at erhvervsindtægterne holdes nede på et meget begrænset omfang. Under disse forudsætninger er det ikke forsvarligt at regne med mindre omkostninger i forbindelse med udvalgets forslag end anført i de følgende tabeller.

Beregningernes pålidelighed er naturligvis helt afhængig af, om de — tildels skønnede - forudsætninger holder stik, og de nedenfor gengivne tal forelægges derfor med forbehold om en betydelig usikkerhed.

Beregningerne er for størstepartens vedkommende foretaget med anvendelse af EDB-teknik. De med henblik herpå opstillede modeller og programmer vil gøre det muligt hurtigt at fremlægge beregninger over de skønnede omkostninger ved bestanddele af udvalgets forslag, såfremt der under regeringens eller folketingets overvejelser herom måtte blive behov herfor.

II. De finansielle skøn.

Beregningerne over udvalgets forslag, som er sammenfattet i afsnit 6, kapitel 7, punkt I, omfatter støtteårene 1968-69 og 1972-73. De beregnede forskelle mellem støttebeløbene for de to år skyldes alene forskel-

lene i antallet af uddannelsessøgende af forskellige kategorier, som indgår i de benyttede prognoser for hvert af de to år, hvorimod støtterammebeløb og forudsætninger med hensyn til ansøgerens og forældrenes økonomiske forhold i de to år er ens, jfr. det foran under I. anførte.

Efter udvalgets forslag vil *den samlede årlige støtte til 14-20-årige i elevuddannelser* - som efter forslaget udelukkende skal bestå af stipendier - kunne anslås til ca. 250 mill. kr. i 1968-69 og til ca. 264 mill. kr. i 1972-73. Eleverne på 8.-9. klassetrin (folkeskolens 8. og 9. klasse samt 1. og 2. real) tegner sig efter forslaget alene for ca. **114 mill. kr.** i 1968-69. Det bemærkes, at udvalgets forslag er baseret på aftrapning af støtten fra fuld støtte for korrigeret forældreindkomst under eller lig med 15.000 kr. til bortfald af støtten ved korrigeret forældreindkomst på 25.000 kr. og derover (såfremt ansøgeren ikke har 14-20-årige søskende under uddannelse). Hvis man for disse elever m. v. anvendte det samme aftrapningsinterval som foreslået af udvalget for unge i videregående uddannelser, nemlig 24.-44.000 kr. i korrigeret forældreindkomst (som stort set modsvarer det nu af Ungdommens uddannelsesfond anvendte aftrapningsinterval for videregående uddannelser), ville den samlede støtte (stipendier) til de under 21-årige i elevuddannelser andrage nær ved 500 mill. kr. i 1968-69.

Tabel 89. 14-20-årige i elevuddannelser.

Samlet årlig støtte (transgstipendier).		
	1968-69	1972-73
	mill. kr.	mill. kr.
Skoleelever:		
8.-9. klassetrin	114	116
10.-12. -	68	79
i alt	182	195
Elever på efterskoler, hus-		
holdnings-, landbrugs- og		
højskoler	25	25
Lærlinge	31	27
Andre elever m. v.	12	17
I alt	250	264

Efter udvalgets forslag vil *støtten til de over 21-årige i elevuddannelser* i 1968-69 kunne anslås til i alt ca. 52 mill. kr. i stipendier, ca. 53 mill. kr. i lån, som er rentefri i

Tabel 90. 21-årige og derover i elevuddannelser.

Samlet årlig støtte:

	Støttens art						
	Stipendier ¹⁾	Lån ²⁾ I	Lån ³⁾ II		Støtte i alt		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)+(2)	(1)+(2) +(3)	(1)+(2) +(4)
	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.
1968-69							
Elever på landbrugs-, husholdnings- og højskoler ..	12	13	6	12	25	31	37
Elever på HF- og andre kursus	14	15	7	14	29	36	43
Elever på faglige skoler	26	25	13	26	51	64	77
I alt	52	53	26	52	105	131	157
1972-73							
Elever på landbrugs-, husholdnings- og højskoler ..	12	11	6	12	23	29	35
Elever på HF- og andre kursus	22	22	11	22	44	55	66
Elever på faglige skoler	36	35	18	36	71	89	107
I alt	70	68	35	70	138	173	208

¹⁾ Grundstipendier 40 pct. af støtterammen.

²⁾ Lån, rentefri i studietiden og derefter forrentede. Sammen med stipendier udfylder disse lån op til 80 pct. af støtterammen.

³⁾ Lån, forrentede også i studietiden. Sammen med stipendier og Lån I forudsættes disse lån i kolonne (3) at udfylde op til 100 pct. af støtterammen og i kolonne (4) op til 120 pct. af støtterammen.

studietiden, samt yderligere fuldt forrentede lån, som — hvis eleverne som gennemsnit udnytter støtten til 100 pct. af støtterammen — vil andrage ca. 26 mill. kr. Den samlede støtte i stipendier og lån udgør således efter disse beregninger ca. 131 mill. kr. i 1968-69. Stipendierne udgør således ca. 40 pct. af den samlede støtte, lånene ca. 60 pct. I prognoserne, som danner grundlag for disse beregninger, er forudsat en ret kraftig stigning i antallet af HF- og andre kursister samt elever ved faglige skoler i de kommende år, og de tilsvarende tal for støtte i 1972-73 er derfor beregnet til skønsmæssigt ca. 70 mill. kr. i stipendier, henholdsvis ca. 68 og ca. 35 mill. kr. i lån af de to kategorier, eller tilsammen ca. 173 mill. kr. Som nævnt er det ved disse beregninger forudsat, at elevernes egenindtægt er under 20 pct. af støtterammen og dermed uden begrænsende indflydelse på støtten. Forældreindkomst er efter forslaget uden betydning for de over 21-årige.

Forudsætningerne for tabel 91 er som for tabel 90, dog er transstipendium (til studerende under 21 år) beregnet på grundlag af forældreindkomster. Af de foretagne beregninger kan udledes, at *udvalgets forslag for studerende* i 1968-69 kan skønnes at ville

andrage ca. 207 mill. kr. i stipendier, hvortil kommer ca. 350 mill. kr. i lån, som er rentefri i studietiden, samt yderligere ca. 139 mill. kr. i fuldt forrentede lån, hvis disse studerende som gennemsnit søger støtte op til 100 pct. af støtterammen. Den samlede støtte i stipendier og lån udgør således efter disse beregninger ca. 696 mill. kr. i 1968-69. Stipendierne udgør således ca. 30 pct. af den samlede støtte, lånene ca. 70 pct. For 1972-73 er den samlede støtte til studerende under samme forudsætninger beregnet til 890 mill. kr. Stigningen i beløbet skyldes alene det stærkt øgede antal studerende, som er forudsat i de anvendte prognoser.

Ifølge tabel 92 vil der efter forslaget i 1968-69 blive tale om *samlede udgifter i stipendier og lån på skønsmæssigt 1050-1100 mill. kr., hvoraf knap halvdelen som stipendier og resten som lån*. For 1972-73 vil den samlede støtte efter disse beregninger beløbe sig til 1300-1350 mill. kr. Forbeholdet om usikkerheden ved de anvendte forudsætninger for beregningerne skal påny understreges. Udvalget lægger derfor vægt på, at der i forbindelse med opbygningen af et støttesystem som foreslået af udvalget sker en udbygning af den løbende statistik vedrørende uddan-

Tabel 91. Studerende.
Samlet årlig støtte:

	Støttens art						
	Stipendier ¹⁾	Lån ²⁾ I	Lån ²⁾ II		Støtte i alt		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)+(2)	(1)+(2)+ (3)	(1)+(2)+ (4)
	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.
1968-69							
Under 21 år	47	93	35	70	140	175	210
Over 21 år:							
under 2 års forudgående studier	80	80	40	80	160	200	240
over 2 års forudgående studier	80	177	64	129	257	321	386
I alt	207	350	139	279	557	696	836
1972-73							
I alt	264	448	178	356	712	890	1068

¹⁾ Under 21 år transstipendier. Over 21 år grundstipendier på 40 pct. af støtterammen for studerende i de 2 første år under videregående uddannelse og på 25 pct. for øvrige studerende.

²⁾ Lån, rentefri i studietiden og derefter forrentede. Sammen med stipendier udfylder disse lån op til 80 pct. af støtterammen.

³⁾ Lån, forrentede i studietiden. Sammen med stipendier og Lån I forudsættes disse lån i kolonne (3) at udfylde op til 100 pct. af støtterammen og i kolonne (4) op til 120 pct. af støtterammen.

Tabel 92. Sammenfattende skøn over årsudgifterne i forbindelse med udvalgets forslag.
Sammendrag af tabellerne 89, 90 og 91.

	Støttens art			
	Stipendier	Lån I	Lån II	I alt
	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.
1968-69				
14-20-årige i elevuddannelser	250	0	0	250
21 år og derover i elevuddannelser	52	53	26	131
Studerende i alt	207	350	139	696
I alt	509	403	165	1077
1972-73				
I alt	598	516	213	1327

nellesstøtten og dens fordeling, som vil kunne give det bedst mulige grundlag for budgettering af de fremtidige omkostninger i forbindelse med dette støttesystem, og som samtidig vil kunne frembyde et primært materiale for en løbende vurdering af formålstjenligheden af de opstillede regler for støtten.

Med udgangspunkt i tabellen i afsnit 3, kapitel 5 er opstillet følgende skøn over udgifterne i 1968-69 i henhold til forskellige gældende støtteordninger (tabel 93) til sammenligning med udgifterne ifølge udvalgets forslag:

De forrentede lån i tabel 92 (lån II) kan sammenlignes med de statsgaranterede lån i tabel 93. Bortset fra disse lån vil totaludgifterne til stipendier og til lån, der er rentefrie i studietiden, efter udvalgets forslag i 1968-69 andrage skønsmæssigt 912 mill. kr. mod de gældende ordningers 253 mill. kr. (tabel 93).

I afsnit 6, kapitel 3 (tabellen i punkt I. C. jfr. formlerne i bilag 6 og 7 til betænkningen) er under nærmere angivne forudsætninger anført beregninger over statens tab i forbindelse med lån, for hvilke der ydes en rentefavør.

Tabel 93. Skøn over udgifterne i 1968-69 i henhold til forskellige gældende støtteordninger.

	Stipendier ¹⁾	Rentefri lån	Forrentede lån	Samlet støtte
	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.	mill. kr.
Ungdommens uddannelsesfond	127	90	-	217
Statsgaranterede lån	-	-	113 ²⁾	113
Efterskoler	15	-	-	15
Landbrugs-, husholdnings- og højskoler .	19	-	-	19
Andre ³⁾	2	-	-	2
I alt	163	90	113	366

1) inclusive kommunale bidrag til støtten, ca. 7 mill. kr. (UU § 1, stk. 3 og efterskoler).

2) 1967-68.

3) Ungdomskostskoler, lærlinges opholdsudgifter, skolerådskredeenes stipendier.

Andetsteds i samme kapitel (punkt IV) har udvalget foreslået, at man i den fremtidige støtteordning som tilnærmet udtryk for »normalforrentning« anvender en rentesats modsvarende Nationalbankens diskontosats + 1 pct., hvilket for tiden (september 1968) vil sige i alt 7 pct. p. a. Med denne rentesats som udgangspunkt kan anslås, at de rentefri lån under Ungdommens uddannelsesfond (også rentefri i af dragstiden) for knap halvdelens vedkommende kan betragtes som et rentetab og altså en driftsomkostning for staten sammenlignelig med stipendier. Under denne forudsætning udgør den offentlige driftsomkostning til gældende støtteordninger, som vil kunne afløses af den generelle støtteordning i henhold til udvalgets forslag, i alt ca. 200 mill. kr. (skøn for 1968-69). »Lån I« efter udvalgets forslag (kun rentefri i studietiden) vil med anvendelse af samme forudsætninger betyde et rentetab for staten på omkring 18 pct., og man kan da tilsvarende skønsmæssigt beregne statens samlede driftsomkostninger efter udvalgets forslag i 1968-69 til ca. 509 mill. kr. (stipendier) + ca. 73 mill. kr. (18 pct. af Lån I) lig med ca. 582 mill. kr.

Det skal påny understreges, at gennemførelsen af forslaget forudsætter, at de årlige bevillinger til formålet bliver lovbundne bevillinger, som det i dag er tilfældet for eksempelvis folkepensioner, der ligeledes ydes efter objektive kriterier (alder, civilstand, indtægts- og formueforhold). Udvalgets forslag vil derimod ikke kunne realiseres, hvis man - som hidtil for Ungdommens uddannelsesfond - begrænser de årlige bevillinger til maksimale beløb, som ikke må overskrides. Selv ved den omhyggeligste budgetlægning må det påregnes, at der kan blive afvigelser mellem forud skønnede og efterfølgende konsta-

terede faktiske totaludgifter til støtte — og dermed også budgetoverskridelser - såfremt støtteudmåling til den enkelte skal ske efter objektive kriterier som forudsat i udvalgets forslag.

For så vidt angår udvalgets i afsnit 6, kapitel 7, II. anførte synspunkter om den fortsatte udbygning af støtteordningen - d. v. s. den videre udvikling efter gennemførelsen af udvalgets forslag - er foretaget en skønsmæssig beregning over omkostningerne ved den skitserede slutfase for udbygning af trans- og grundstipendier. For de 14-20-årige i elevuddannelser vil et grundstipendium på 25 pct. af støtterammen og transstipendium (aftrappet for forældreindkomster i intervallet 44.-64.000 kr.) op til maksimalt $\frac{11}{12}$ af støtterammen bevirke forøgelse af de årlige omkostninger (1968-69) fra ca. 250 mill. kr. i udvalgets forslag til ca. 674 mill. kr., d. v. s. en merudgift i stipendier på ca. 424 mill. kr. For de under 21-årige i videregående uddannelser er i denne skitse forudsat en slutfase med 25 pct. grundstipendium og transstipendium op til maksimalt $\frac{66}{3}$ pct. af støtterammen (ligeledes aftrappet for forældreindkomster i intervallet 44.-64.000 kr.). For de over 21-årige er forudsat grundstipendium på 50 pct., for ansøgere i elevuddannelser eller med mindre end 2 forudgående år i videregående uddannelse dog $\frac{66}{3}$ pct. af støtterammen. Efter denne skitse vil totalomkostningen til støtte til alle studerende i videregående uddannelser samt over 21-årige i elevuddannelser forblive den samme som i udvalgets forslag, nemlig ca. 827 mill. kr. i 1968-69 (jfr. tabel 92, der er baseret på supplerende lån op til 100 pct. af støtterammen). De i skitsen anførte udvidede stipendiemuligheder vil dog medføre, at de

samlede stipendier til disse uddannelsessøgende forøges fra ca. 259 mill. kr. ifølge udvalgets forslag til ca. 462 mill. kr. eller *med ca. 203 mill. kr.* Samtidig vil *de i studietiden rentefri lån* (op til 80 pct. af støtterammen) *reduceres* tilsvarende fra ca. 403 mill. kr. ifølge udvalgets forslag til ca. 200 mill. kr. eller *med ca. 203 mill. kr.* De *fuldt forrentede lån* (ifølge udvalgets forslag ca. 165 mill. kr.) vil ud fra de anvendte forudsætninger blive af *uændret størrelse*. De *samlede omkostninger* ved videre udbygning af udvalgets

forslag som her forudsat er således på 1968-69 basis beregnet til i alt *ca. 1501 mill. kr. mod ca. 1077 mill. kr. ved udvalgets forslag*. Stigningen skyldes alene den udvidede adgang til stipendier for 14-20-årige i elevuddannelser. Målt i *driftsomkostninger* (d. v. s. som tidligere forudsat: stipendier + 18 pct. af de i studietiden rentefri lån) er der tale om en *forøgelse fra ca. 582 mill. kr. ifølge udvalgets forslag* (509 mill. kr. + 18 pct. af 403 **mill.** kr.) *til ca. 1172 mill. kr.* (1136 mill. kr. + 18 pct. af 200 mill. kr.).

Kapitel 2.

Finansielle konsekvenser af begrænsninger i udvalgets forslag.

I. Principielle betragtninger.

Udvalget er opmærksom på, at de meget væsentligt forøgede omkostninger til uddannelsesstøtte, som udvalgets forslag vil medføre, kan bevirke, at det af finansielle hensyn ikke bliver muligt umiddelbart at iværksætte det. Udvalget forudser således, at finansielle og andre politiske hensyn kan bevirke, at der i første omgang kun kan opnås mere begrænsede udvidelser af rammerne for de allerede gældende støtteordninger. Udvalget har imidlertid ikke ment at burde stille forslag om sådanne begrænsninger: *Hvis* den offentlige støtte til de uddannelsessøgende effektivt skal bidrage til demokratisering af tilgangen til videre uddannelse ud over undervisningspligtig alder, og *hvis* det skal gøres muligt for de uddannelsessøgende at gennemføre deres uddannelse uden erhvervsarbejde af studiehæmmende omfang, er det efter udvalgets opfattelse *nødvendigt*, at mulighederne for offentlig støtte til den enkelte kommer op på et niveau som foreslået i denne betænkning, og at stipendiemulighederne og mulighederne for lån, der er rentefri i studietiden, ikke bliver af mindre omfang end forudsat i udvalgets forslag - som endda vil kunne føre til en betænkeligt stor gældsbyrde for studerende, navnlig i de længste uddannelser. Hvis disse formål på fyldestgørende måde skal tilgodeses - således som forudsat i udvalgets kommissorium - er det efter udvalgets opfattelse ikke muligt at angive begrænsede løsninger, som er rationelle. Det er endvidere efter udvalgets opfattelse *nødvendigt*, at uddannelsesstøtten baseres på objektive kriterier, som gør det muligt for den enkelte uddannelsessøgende på forhånd at vurdere sine støttemuligheder, og ikke på en tildels skønmæssig fordeling af et forlods fikseret totalbeløb for støtte, som det overvejende er tilfældet med de nugældende støtteordninger.

Det er på den anden side udvalgets opfattelse, at hvis man beslutter sig for at ofre

de fornødne offentlige midler til gennemførelse af effektive støttemuligheder for de uddannelsessøgende - men også kun i så fald - vil det blive muligt med væsentligt mindre investeringsudgifter pr. uddannet kandidat end ellers påkrævet at udbygge uddannelsesinstitutionerne til den fornødne kapacitet, idet disse institutioner i så fald kan udnyttes rationelt. Planlægningsrådet for de højere uddannelser har klart givet udtryk for, at rationel tilrettelæggelse af uddannelserne forudsætter tilstrækkelige støttemuligheder for de studerende.

Det er næppe muligt at beregne, hvad der spares i udgifterne til udbygning af læreanstalter m. v. ved en rationel støtteordning, ligesom det heller ikke er muligt talmæssigt at fastslå den samfundsmæssige gevinst ved, at de unge hurtigere bliver færdige med deres uddannelse og dermed stiller deres arbejdskraft til disposition. Men disse positive konsekvenser bør dog også indgå i overvejelserne.

II. Begrænsningsmuligheder.

A. Lån med statsgaranti i private banker og sparekasser.

I afsnit 6, kapitel 3, har udvalget foreslået, at al støtte i henhold til udvalgets forslag - herunder også lånestøtte - bør finansieres ved offentlige midler. Man er dog opmærksom på, at finansielle hensyn kan gøre det *nødvendigt* i hvert fald i nogle år, medens den fremtidige støtteordning er under opbygning, i et vist omfang at bygge på garantilån i banker og sparekasser som hidtil. Dette vil uden stor betænkelighed kunne lade sig gøre, for så vidt angår de af udvalget foreslåede lån til dækning af behovet ud over 80 pct. af støtterammen, som forudsættes fuldt forrentede, også i studietiden. Ifølge beregningerne i kapitel 1 i dette afsnit må optagelse af sådanne lån for 1968-69 antages at blive i alt ca. 165 mill. kr. Sammenholdt med de 113 mill. kr.,

som i 1967-68 udbetaltes i statsgaranterede lån, vil forøgelsen næppe være uoverkommelig for de private pengeinstitutter. Herved fritages det offentlige for at blive belastet med disse støttebeløb, men da disse lån træder i stedet for de i forslaget nævnte fuldt forrentede statslån, ændres de samlede driftsomkostninger for staten ikke ved denne ændring.

Virkningen af at undlade at etablere den af udvalget foreslåede låneordning med fuldt forrentede statslån vil være, at de studerende gældsbyrde bliver mere tyngende, idet rentesatserne i de private låneinstitutter er højere, hvortil kommer at de varierer meget landet rundt. Det kan således anføres, at en rentesats på 8-8½ pct. i øjeblikket er almindelig, medens der i udvalgets forslag påregnes en rentesats på 1 pct. over den gældende diskonto, altså for tiden 7 pct. Endvidere vil tilbagebetaling af lån samtidig til et eller flere pengeinstitutter og til den centrale støtteadministration give vanskeligheder for den studerende.

B. Støtte til elever på 8. og 9. klassetrin.

I beregningerne over udgifterne ved gennemførelsen af udvalgets forslag er forudsat, at også disse elever skal kunne oppebære støtte efter forslaget. Dette er konsekvent, så længe undervisningspligten kun omfatter 7 år. Hvis man imidlertid som påtænkt fra begyndelsen af 1970'erne gennemfører 9 års og eventuelt senere 10 års undervisningspligt, vil der i hvert fald ikke længere være nogen rimelighed for, at den støtte, som eventuelt skal ydes til forældrene til de 14-15-årige, skal indgå som et led i en støtteordning for uddannelsessøgende, hvis formål alene skal være støtte til dem, som står over for et valg imellem, om de (frivilligt) vil fortsætte uddannelse, eller de straks vil gå i erhvervsarbejde. Den støtte, som ydes til forældre til børn i og under den undervisningspligtige alder, bør indarbejdes i en - eventuelt revideret - børnetilskuds- og familiepolitik, jfr. herved arbejdet i socialreformkommissionen. Dette kunne tale for, at man i overgangsperioden indtil denne ændring afstod fra at gennemføre den foreslåede støtteordning for elever i 8. og 9. skoleår, herunder også elever i efterskoler. Man kunne i så fald enten bibeholde den nuværende ordning, som dog må anses for ganske utilstrækkelig, eller overlade til kommunerne, om de i øget omfang ville yde

støtte til forældre med børn på de nævnte klassetrin. Det skal dog i denne forbindelse anføres, at en kommunal forvaltning formentlig vil medføre uensartet tildelingspraksis, således som det også under den nugældende ordning er tilfældet, jfr. afsnit 3, kapitel 2.

Udvalget vil derfor ikke anse det for uaneturligt, om man i den første udviklingsfase vil se bort fra eleverne i 8. og 9. klasse samt i 1. og 2. real. Man skal dog først gøre opmærksom på, at det under den nuværende 7-årige undervisningspligt navnlig er støtten på disse alderstrin, som er afgørende for de unges muligheder for at kvalificere sig til fortsat undervisning og uddannelse.

Som nævnt i kapitel 1 udgør omkostningerne ved stipendier til elever på 8. og 9. klassetrin (skoleelever) tilsammen efter udvalgets forslag i alt 114 mill. kr., beregnet på 1968-69 basis. Hvis man hertil vil føje de 14-15-årige elever i efterskoler og ungdomsskoler skal nævnte beløb forhøjes til henimod 125 mill. kr. De nugældende støttemuligheder beløber sig for 1968-69 til skønsmæssigt 16-17 mill. kr. fra ungdommens uddannelsesfond og ca. 15 mill. kr. som støtte til efterskoleelever. Disse beløb, der med 7-8 mill. kr. hidrører fra kommunerne, omfatter dog også elever i 10. klasse og 3. real samt elever på realkursus og efterskoleelever på 16 år og derover.

C. 23-års alder som forudsætning for støtte uafhængig af or ældre økonomien.

En af de mest gennemgribende ændringer, som udvalgets forslag indebærer, er, at alle uddannelsessøgende over 21 år i fremtiden skal kunne oppebære støtte uden hensyn til deres forældres økonomiske forhold. Såfremt de foreslåede stipendiemuligheder ud over den nævnte aldersgrænse ikke straks måtte realiseres, kunne man overveje, som en midlertidig mellemløsning at forrykke grænsen for de unges uafhængighed af deres forældres økonomiske forhold fra 21 til 23 år, således at alle mellem 21 og 23 år alene kan opnå stipendium baseret på f or ældre økonomien (transstipendiet). Hermed bortfalder grundstipendiet for disse. Til gengæld vil det nok være rimeligt at forhøje deres stipendieandel, således at den ligesom for de unge under 21 år i videregående uddannelser udgør maksimalt 66½ pct. af støtterammen.

De grunde, som har ført til at lægge græn-

sen ved 21-års alderen, var som anført bl. a., at den faktiske forbindelse mellem de uddannelsessøgende og forældrene typisk afbrydes omkring ved denne alder, men det kan naturligvis ikke på grundlag af de stedfundne undersøgelser fastslås, at netop 21-års alderen er det rigtige tidspunkt for at lade uafhængigheden af forældrenes økonomiske støtte komme til effekt.

En sådan midlertidig løsning vil imidlertid under den angivne forudsætning - forhøjelse af stipendieandelen - ikke medføre nogen væsentlig formindskelse af driftsomkostningerne, idet der ikke kan påregnes nogen væsentlig besparelse i de samlede udgifter til stipendier. Begrænsningen må dernæst forventes at medføre en meget væsentlig reduktion af forslaget virkninger i retning af at begrænse erhvervsarbejdet og fremme koncentrationen om gennemførelse af uddannelserne. Hvis begrænsningen gennemføres, bortfalder tillige en væsentlig begrundelse for at inddrage støtteordninger for elever på højskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler under det foreslåede fælles støttesystem, idet uafhængighedsalderen for støtteordninger til elever i disse kategorier i de gældende ordninger er fastsat til 21 år.

Som følge af disse betragtninger kan udvalget ikke anbefale, at man på dette punkt som en midlertidig foranstaltning foretager nogen ændring i forhold til forslaget.

D. T rangsstipendium, men ikke rentebegunstigede lån til 14—20-årige i videregående uddannelse.

Man kunne som en midlertidig begrænsning forestille sig at udelukke adgangen til at opnå rentebegunstigede lån for de 14-20-årige i videregående uddannelse, således at studerende af denne kategori, hvis forældres økonomiske forhold ikke kunne betinge transstipendium, udelukkende var henvist til at søge optaget fuldt forrentede lån. Særudtalelse nr. 2 i afsnit 9 indeholder blandt andet en kritik af, at forældre med en bedre økonomi end dem, hvis børn kan opnå transstipendium, tilskyndes til at henvise børnene til at søge rentebegunstigede lån.

Dette vil som finansiel konsekvens medføre, at det årlige beløb på 93 mill. kr., som ifølge tabel 91 for denne kategori er beregnet som lånesum for ikke fuldt forrentede lån, udgår, men erstattes af en tilsvarende forø-

gelse af lånesummen for fuldt forrentede lån, forudsat at de unge trods den fulde renteforpligtelse i studietiden optager sådanne lån for at dække de typiske leveomkostninger. Under denne forudsætning bliver statens årlige udgifter altså uændret. Derimod sparer staten som driftsomkostning det beløb, som rentebegunstigelsen belaster statsudgifterne med, d. v. s. ca. 17 mill. kr. (hvis der som i dette afsnit kapitel 1 regnes med 18 pct. af lånesummen som rentetab ved de rentebegunstigede lån, et tab der dog må påregnes at blive noget større, når det som her drejer sig om lån optaget i begyndelsen af ofte længerevarende studier).

Denne forudsætning er dog næppe rigtig. Frygten for at påtage sig en gældsbyrde på et tidligt stadium af et langvarigt studium må antages at hæmme optagelsen af lån, jfr. betragtningerne i afsnit 6, kapitel 3, III. B. 2.a., og denne frygt forstærkes væsentligt, når der påløber renter under studietiden. Den nævnte begrænsning af adgangen til at optage rentefrie lån må derfor forventes at modvirke den demokratisering, som er tilsigtet, og at opretholde erhvervsarbejdet. Der kan i hvert fald ikke forventes nogen væsentlig begrænsning af erhvervsarbejdet som finansieringsmulighed for unge af denne kategori, hvis den nævnte tanke realiseres.

Lånesummen vil altså sandsynligvis nok blive begrænset, men på bekostning af, at der ikke opnås forbedringer i de retninger, som er tilsigtet.

For i nogen grad at modvirke disse indvendinger kunne man tænke sig en forhøjelse af aftrapningsintervallet på 24-44.000 kr. for den korrigerede forældreindtægt, således at man kun afskar transstipendium i de tilfælde, hvor forældrene har en væsentlig højere indtægt end angivet ved dette interval. Selv en forhøjelse af intervallet med 10.000 kr. til 34-54.000 kr. - en forhøjelse som indgår i overvejelserne om den fremtidige udbygning af støtteforanstaltninger, jfr. afsnit 6, kapitel 7, II. A. - vil imidlertid medføre betydelige merudgifter for staten til stipendier, formentlig med ca. 18 mill. kr. årligt (65 mill. kr. mod 47 mill. kr. i tabel 91), en udgift, der fuldt ud vil indgå som driftsomkostning, da der ikke skal ske tilbagebetaling som ved rentefrie lån. Dette beløb er altså af samme størrelse som det beløb, som spares i driftsomkostninger ved at udelukke adgangen

til rentebegünstiget lån for 14-20-årige i vide-regående uddannelse. De samlede stipendier til disse unge vil blive forøget med yderligere 10 mill. kr. (til i alt 75 mill. kr. i 1968-69), hvis aftrapningsintervallet forhøjes til 44-64.000 kr. i korrigeret forældreindtægt.

Udvalget må derfor understrege, at besparelseshensyn ikke kan begrunde en begrænsning på dette punkt.

E. Andre begrænsninger.

Som tidligere nævnt er det muligt ud fra det af udvalget tilvejebragte beregningsgrundlag - herunder EDB-modeller - at opstille skøn over den finansielle effekt af andre begrænsende ændringer i udvalgets forslag, som det eventuelt af politiske hensyn måtte vise sig påkrævet at indføre i den første fase. Som systemet er bygget op efter forslaget, er det f. eks. muligt — men altså ikke rationelt - at *formindske procentsatserne for stipendier og andelen for rent eb e gunstige de lån* i forhold til støtterammen og dermed begrænse driftsomkostningerne. Som konsekvens heraf må de fuldt forrentede statslån forøges tilsvarende, eller man må give statsgaranti for større beløb i statsgaranterede lån hos private banker og sparekasser.

Man må imidlertid gøre sig klart, at sådanne begrænsninger vil medføre, dels at de uddannelsessøgendes erhvervsarbejde udvides meget betydeligt, dels at gældsbyrden forøges, og endelig at mange afholdes fra at påbegynde eller gennemføre en ønsket uddannelse. Den demokratisering af uddannelsen, som er tilsigtet i kommissoriet, vil således stadig blive modvirket.

Derimod vil det ikke ud fra noget synspunkt kunne forsvares at foretage en procentuel nedsættelse af det, der er betegnet som *støtterammen*. Denne er beregnet på grundlag af foreliggende faktiske oplysninger og må stadig føres å jour under hensyn til prisudviklingen i samfundet. Der kan blive tale om et vist skøn ved bestemmelsen af støtterammen, idet visse elementer i denne ikke kan lægges helt fast på grundlag af indhentede oplysninger, men en procentvis nedsættelse ud fra et finansielt eller politisk synspunkt har ikke nogen mening, idet man herved gør vold mod det erfaringsgrundlag, som er tilvejebragt.

III. Sammenfatning.

Resultatet af udvalgets overvejelser vedrørende eventuelle begrænsninger af statsfinansielle grunde i forhold til udvalgets forslag bliver herefter, at der kan anføres nogenlunde acceptable grunde for, at man midlertidigt begrænser støtten til elever i 8. og 9. klasse og 1. og 2. real samt jævnaldrende efterskolelever, jfr. foran under II. B. Udvalgets forslag begrænses derved med skønsmæssigt henimod 125 mill. kr. årligt, som - hvis man i så fald opretholder de nugældende støtteordninger for disse elever — reduceres til et beløb af størrelsesordenen 100 mill. kr. Andre begrænsninger kan efter udvalgets opfattelse ikke begrundes på anden måde, end at man under vanskelige statsfinansielle forhold må afstå fra at gennemføre, hvad der i det lange løb er det mest rationelle.

AFSNIT 8
ADMINISTRATIONEN

Kapitel 1.

Tilvejebringelse af oplysninger om ansøgeren. Kontrol og sanktioner.

I. Tilvejebringelse af støtterelevante oplysninger angående ansøgeren.

Udvalgets overvejelser og forslag om opbygningen af administrationen af den fremtidige generelle uddannelsesstøtteordning fremgår af næste kapitel. Her skal dog forudskikkes, at udvalget går ind for, at tildeling af støtte ligesom hidtil sker på grundlag af ansøgning, og at ansøgning om sådan støtte som hovedregel skal fremsættes igennem den pågældende uddannelsesinstitution, som i videst muligt omfang skal kontrollere, at de af ansøgeren afgivne oplysninger er korrekte. Ansøgeren bør som hidtil ved sin underskrift på ansøgningen på tro og love bekræfte rigtigheden af de afgivne oplysninger, samt at oplysninger om den forventede indkomst (egen + eventuel ægtefælles) afgives efter bedste overbevisning, jfr. nærmere herom nedenfor.

Overgangen fra det nugældende støtte-system (Ungdommens uddannelsesfond) til det af udvalget foreslåede vil ikke bevirke afgørende ændringer i arten eller i omfanget af de oplysninger, som skal tilvejebringes af og om støtteansøgerne. For de studerende i videregående uddannelser anvender Ungdommens uddannelsesfond i dag et sæt standardskemaer, som omfatter en ansøgningsblanket med vejledning, en særskilt blanket til attestation hos skattemyndighederne af forældres økonomiske forhold, en blanket til eventuel erklæring om ansøgerens afbrydelse af forbindelsen med hjemmet samt blanketter til brug for efterfølgende kontrol af overensstemmelsen mellem den af ansøgeren afgivne forventede indkomst og den faktisk opnåede indkomst i støtteperioden.

II. Misbrugsmuligheder og kontrolforanstaltninger.

Såfremt de om ansøgeren indhentede oplysninger allerede ved afgivelsen er eller senere

bliver urigtige, foreligger mulighed for, at den pågældende opnår støtte af større omfang end hjemlet i henhold til **reglerne**.

Udvalgets overvejelser om en række af de væsentligste misbrugsmuligheder og om **de** i denne forbindelse fornødne kontrolforanstaltninger er gengivet i det følgende.

A. *Data angående ansøgerens indregistrering som uddannelsessøgende samt angående studieegnethed og studieaktivitet.*

Det vil som hidtil være nødvendigt at registrere, i *hvilken uddannelse* og på hvilket *uddannelsesstrin* (klasse) ansøgeren befinder sig. Disse oplysninger vil være afgørende for ansøgerens placering i henseende til støttestrammen samt med hensyn til støttens sammensætning på stipendier og lån (elevuddannelser/videregående uddannelser). For ansøgere i videregående uddannelser bliver der efter udvalgets forslag behov for - ligesom hidtil — at tilvejebringe oplysning om *tidspunktet for det aktuelle studiums påbegyndelse*, og om *ansøgeren tidligere har været indskrevet ved nogen anden læreanstalt*. Disse oplysninger tjener til at afgøre, hvor meget ansøgeren maksimalt skal kunne opnå som stipendium, jfr. at der efter udvalgets forslag for over 21 årige i videregående uddannelser sondres imellem, om den pågældende har tilbagelagt mere eller mindre end to forudgående år i videregående uddannelser. Endvidere skal oplysningerne om tidligere videregående uddannelse ved anden læreanstalt tjene til at afgøre, om den maksimale varighed for støtte til den pågældende er overskredet, jfr. de i afsnit **6, kapitel 4** foreslåede regler herom.

De her nævnte oplysninger bør som **hidtil** angives af ansøgeren og kontrolleres af **den** pågældendes uddannelsesinstitution. Specielt for så vidt angår oplysningerne om tidligere videregående uddannelse på anden lærean-

stalt - som allerede nu meddeles af ansøgeren som en erklæring på tro og love - må det vel erkendes, at kontrolmulighederne i dag er ret begrænsede. Når og såfremt der - som foreslået fra flere sider - måtte blive oprettet et centralt EDB-register, indeholdende alle relevante oplysninger om de studerende og deres hidtidige uddannelsesforløb, vil dog også disse oplysninger kunne underkaste fuldt betryggende kontrol.

Det må herudover påhvile uddannelsesinstitutionen at tage stilling til ansøgerens *studie egnethed* og *studieaktivitet*. Det bør efter udvalgets opfattelse være en forudsætning for den fremtidige støtteordning, at uddannelsesinstitutionerne til stadighed - og altså ikke blot på tidspunktet for bedømmelse af støtteansøgningerne - holder så nøje kontrol som muligt med støttemodtagernes studieaktivitet, jfr. igen afsnit 6, kapitel 4. Afbrydelse af studierne skal som hidtil omgående rapporteres, og spørgsmålet om fortsat støttetildeling til den pågældende bør derefter omgående tages op. Dette betyder for så vidt ingen ændring i forhold til de gældende retningslinier for den hidtidige støtteadministration, men udvalget lægger vægt på, at kontrollen med studieaktiviteten skærpes, hvor dette måtte være påkrævet.

Dette gælder særligt de første studietrin for studerende i videregående uddannelser og allermest det første studieår.

Selv om udvalget lægger afgørende vægt på, at der afholdes prøver allerede efter et års forløb, er dette ikke tilstrækkeligt, idet der ellers vil være mulighed for at oppebære betydelige beløb i studietiden, før denne kan standses. Da antallet af uddannelsessøgende er meget stort på dette trin, er det også ud fra et finansielt synspunkt meget væsentlig, at der foretages en løbende kontrol af studieaktiviteten. Kontrolforanstaltningerne har knap så stor betydning på de seneste trin af de frie studier, hvor selvstudiet er mere dominerende.

B. Data angående ansøgerens personlige og økonomiske forudsætninger.

1. Alder, indfødsret, navn og adresse.

Oplysninger om *fødselsdato* (alder) og om den pågældende har *dansk indfødsret*, bør som hidtil anføres af ansøgeren og kontrolleres af uddannelsesinstitutionen. Anvendelse af civilpersonregister-numre vil måske i frem-

tiden bevirke, at hidtil forekommende identifikationsproblemer i forbindelse med ansøgerens *navn* (navneskift ved kvinders indgåelse af ægteskab) kan elimineres.

Allerede i det gældende støttesystem tilvejebringes der oplysning om, hvorvidt ansøgeren er *hjemmeboende* (bor hos forældre eller hos forsørger) eller *udeboende*. Disse oplysninger - der i følge udvalgets forslag vil blive afgørende for støttens størrelse (ansøgerens placering i støtterammen) - meddeles nu af ansøgeren på tro og love, og ansøgeren forpligter sig samtidig til at underrette stipendienævnet om alle (i støtteperioden indtrædende) ændringer i de oplyste forhold. Bopælsoplysningerne vil efter udvalgets forslag yderligere få betydning, for så vidt som støttens omfang efter dette forslag som hovedregel skal gradueres efter, om den uddannelsessøgende er hjemmehørende i område A (København), B (Århus, Ålborg og Odense) eller G (øvrige land). Det må formentlig som hidtil påhvile uddannelsesinstitutionerne at kontrollere, at bopælsoplysningerne er korrekte, herunder også at tilskynde til, at flytning efter ansøgningstidspunktet — altså i løbet af støtteperioden — omgående bliver registreret, så at den eventuelt heraf følgende revision af støtten snarest kan foretages. Det må erkendes, at mulighederne for at øve kontrol med, at ansøgere ikke - i strid med kendsgerningerne — angiver at være udeboende for derigennem at opnå større støtte, er begrænsede. Opslag på institutionerne af lister over den tildelte støtte til de enkelte ansøgere med angivelse af, om disse er regnet som hjemme- eller udeboende, vil formentlig øge kontrolmulighederne. Hvorvidt begrebet »udeboende« eventuelt skal indsnævres, så at det ikke dækker ansøgere, der f. eks. uden betaling bor hos nære slægtninge i umiddelbar nærhed af forældrenes hjem, bør nærmere overvejes.

2. Ansøgerens og dennes eventuelle ægtefælles økonomiske forhold.

De under A. og B. 1. foran omhandlede oplysninger giver mulighed for placering af ansøgeren i relation til den af udvalget foreslåede generelle støtteramme. Efter udvalgets forslag skal der - som noget nyt i forhold til Ungdommens uddannelsesfond - ved støtteberegningen yderligere tages hensyn til de af ansøgeren i støtteperioden betalte *kur-*

susafgifter og und er visnings gebyr er, jfr. tidligere kapitler i dette afsnit. Udgifter af denne art bør foreligge oplyst for hver studieretning eller hvert studietrin efter aftale med institutionen.

Udvalgets forslag indebærer endvidere, at der - i modsætning til hidtil - ved støtteudmålingen skal tages hensyn til, om der i støtteperioden vil blive udbetalt *børnetilskud for ansøgeren*. Efter de nye bestemmelser herom, der påregnes iværksat samtidig med kildeskatten fra nytår 1970, skal børnetilskud udbetales til forældre (moderen) for alle børn til og med det kvartal, hvori de fylder 18 år. Det må herefter blive muligt ved administrationen af den fremtidige støtteordning alene ud fra kendskabet til ansøgerens fødselsdato at beregne, i hvilket omfang der ved støtteudmålingen skal tages hensyn til sådant børnetilskud.

Oplysninger om ansøgerens *forventede egenindkomst* (bruttoindkomst) i støtteperioden, herunder om forventede *legatmidler fra anden side*, om *eventuel ægtefælles forventede indkomst* (bruttoindkomst) i samme periode, om egen (ægtefællernes) *formue* samt om *antallet af ansøgerens eventuelle børn*, der allerede tilvejebringes med henblik på støttetildeling fra Ungdommens uddannelsesfond, vil fortsat være relevante for det af udvalget foreslåede støttesystem. Det afgørende for, hvor megen støtte der kan tilkomme ansøgeren, vil efter udvalgets forslag - ligesom nu - ikke være den deklarerede forventede indkomst, men den *faktisk opnåede indkomst* i støtteperioden. Som tidligere nævnt erklærer ansøgeren efter nugældende praksis i sin ansøgning på tro og love, at oplysningerne om den forventede indkomst (egen + ægtefælles) afgives efter bedste overbevisning, og ansøgeren forpligter sig endvidere ved sin underskrift på ansøgningen til - såfremt den faktiske indtægt viser sig at blive større end den forventede - straks at underrette stipendienævnet, således at regulering af eventuel støtte omgående kan foretages og for meget modtaget støtte kan kræves tilbagebetalt. Samtidig forpligter ansøgeren sig til efter støtteårets udløb at oplyse egen og eventuel ægtefælles indtægt, og ansøgeren erklærer sig indforstået med, at yderligere oplysninger kan indhentes hos skattevæsenet. Ungdommens uddannelsesfond har siden 1967 gennemført en efterfølgende kon-

trol - først stikprøvevis, men fra og med året 1966-67 bliver det for alle støttemodtagere under § 1 stk. 1 (videregående uddannelser) kontrolleret om de deklarerede forventede indkomster kommer til at stemme med de faktisk opnåede indkomster. Ifølge uddannelsesfondens administration har indførelsen af denne kontrol bevirket, at uddannelsessøgende nu i langt større omfang end tidligere straks giver underretning, såfremt deres indkomstforventninger i løbet af støtteperioden ændrer sig. Når kildeskatten er **indført**, må det forventes, at støtteadministrationens muligheder for fra skattemyndighederne at opnå oplysning om støttemodtagernes indkomst inden for selve støtteperioden - også når denne udgør en bestanddel af ét eller af to på hinanden følgende kalenderår - bliver forbedret.

3. Forældres økonomiske forhold.

Efter de gældende støtteregler kræves der tilvejebragt oplysninger om *forældres (forsørgers) skattepligtige indkomst* i det senest forudgående indkomstår, herunder med særskilt angivelse af *ægtefælleindkomst* samt angivelse af *formue*. Disse oplysninger attesteres alle af skattemyndigheden i forbindelse med ansøgningen. Yderligere kræves i ansøgningsblanketten angivet *ansøgerens søskende* under 18 år eller under uddannelse (med anførelse af deres navn, fødselsdato, stilling eller nuværende uddannelsesinstitution og -retning samt deres månedlige indtægt). Rigtigheden af disse oplysninger bekræftes af faderen eller moderen ved underskrift på tro og love.

Efter udvalgets forslag vil *disse oplysninger ikke længere være fornødne, for så vidt angår ansøgere over 21 år, som alle vil få deres støtte beregnet uden hensyn til forældrenes økonomiske forhold*. For de under 21-årige - det være sig i elevuddannelser eller i videregående uddannelser - vil disse oplysninger fortsat være relevante, omend afgrænsningen af søskende, som skal tages i betragtning, efter udvalgets forslag afviger noget fra de nugældende regler (særskilt hensyn til under 14-årige søskende, og iøvrigt hensyn til alle 14-20-årige søskende, som befinder sig i uddannelse). Udvalget skønner ikke, at disse oplysninger frembyder væsentlige kontrolproblemer eller misbrugsmuligheder.

I de gældende bestemmelser for Ungdommens uddannelsesfond (regelsamlingens punkt 7.4.2.5) er det fastsat, at der ved støttemålingen bortses fra forældrenes økonomiske forhold når det er dokumenteret, at *al forbindelse med hjemmet er afbrudt*. Det er afgørende, at al forbindelse med hjemmet, ikke blot den »økonomiske forbindelse«, er afbrudt på grund af dyb uoverensstemmelse. En afbrydelse, der er aftalt for at give mulighed for at opnå støtte, kan naturligvis ikke godkendes. Dokumentation skal foreligge i form af en skriftlig erklæring på tro og love fra tredjemand, der har et personligt kendskab til ansøgerens forhold. Fornyet erklæring skal indgives med hver ansøgning, d. v. s. for hver ny støtteperiode. Det er pålagt stipendienævne, at de under hensyn til de meget vanskelige kontrolproblemer, der her foreligger, skal være kritiske ved bedømmelse af tredjemandserklæringer, og at de normalt bør indkalde ansøgeren, eventuelt tillige underskriveren, til en nærmere drøftelse. I erklæringen bekræfter underskriveren at være villig til under en samtale med stipendienævnet at gøre nærmere rede for sit kendskab til ansøgerens forhold. Udvalget kan tiltræde, at denne fremgangsmåde fortsat anvendes.

Antallet af sådanne bruderklæringer har hidtil været ret beskedent - $\frac{3}{4}$ pct. af samtlige studerende - og de nugældende regler skønnes at frembyde de størst opnåelige kontrolmuligheder.

Efter udvalgets forslag skal der som nævnt ikke tages hensyn til forældrenes økonomiske forhold for uddannelsessøgende over 21 år, og *bruderklæringer kan derefter kun blive af betydning for under 21-årige*. Hermed bortfalder den væsentligste del af de hidtil - som nævnt ret få — forekommende tilfælde af bruderklæringer, som overvejende har haft relation til over 21-årige ansøgere. Til gengæld skal der efter udvalgets forslag være mulighed for bruderklæring for alle under 21-årige - ikke blot som hidtil unge i videregående uddannelser, men også i elevuddannelser. I betragtning af, at disse unge helt overvejende er hjemmeboende, hvorved afbrudt forbindelse med forældrene nødvendigvis må blive sjældent forekommende tilfælde, finder udvalget ingen betænkeligheder ved denne udvidede anvendelse af de gældende regler som nu administreret.

Udvalget havde helst set, at sådanne

bruderklæringer helt blev afskaffet, idet benyttelsen af sådanne erklæringer rummer mange praktiske, principielle, økonomiske, personlige og psykologiske problemer, men det må erkendes, at de ikke kan undværes på de områder, hvor forældreøkonomien fortsat tillægges betydning. Da de imidlertid under det foreslåede system kun får betydning for de under 21-årige, må det antages, *dels* at det fremtidigt kun bliver i helt ekstreme tilfælde, der kan blive tale om sådanne erklæringer, *dels* at det - navnlig i elevuddannelser - bliver forholdsvis let at udskille tilfælde, hvor en sådan erklæring er velmotiveret, idet den, der står for uddannelsen, ofte har et sådant kendskab til den manglende kontakt med hjemmet, at erklæringen kun bekræfter, hvad man ved eller i hvert fald formoder.

III. Sanktioner.

Udbygningen af de offentlige støtteordninger nødvendiggør en effektiv og sikker kontrol med, at de uddannelsessøgende opfylder betingelserne for at opnå og oppebære støtte. En sådan kontrol er imidlertid ikke tilstrækkelig til fuldstændig sikring mod misbrug af den eksisterende adgang til at opnå uddannelsesstøtte, og kontrollen må derfor efter udvalgets opfattelse suppleres med et hensigtsmæssigt sanktionssystem til anvendelse i de tilfælde, hvor uddannelsessøgende uretmæssigt opnår (eller søger at opnå) stipendier eller lån.

Den gældende lov om Ungdommens uddannelsesfonds forvaltning og virksomhed indeholder ingen bestemmelser om sanktioner og andre forholdsregler mod uddannelsessøgende, der misbruger støtteadgangen. Man har derfor i påkommende tilfælde været henvist til muligheden af at foretage politianmeldelse for overtrædelse af Borgerlig Straffelov, jfr. herved især dennes § 279 (bedrageri), § 175 (dokumentfalsk) og § 163 (urigtig skriftlig erklæring). Herudover har administrationen af uddannelsesfonden efter praksis haft mulighed for at inddrage tildelt, men endnu ikke udbetalt støtte, samt at kræve udbetalt støtte tilbagebetalt, alt under forudsætning af, at der er tale om uretmæssig oppebåret støtte. Disse sidste reaktioner har imidlertid ikke karakter af

egentlige sanktioner, men er mere civilretligt prægede foranstaltninger, foranlediget af at uddannelsessøgende har fået udbetalt beløb, hvortil de ikke var berettigede.

I de år, loven om Ungdommens uddannelsesfond har været gældende, har man kun i relativt få tilfælde måttet tage ovennævnte sanktioner og foranstaltninger i anvendelse. Dette skyldes bl. a., at der allerede efter de gældende regler efterhånden er etableret en effektiv kontrol af de i ansøgninger om støtte umiddelbart kontrollable oplysninger. Eksempelvis skal ansøgenes oplysning om forældrenes indtægts- og formueforhold bekræftes af disse, lige som de nævnte oplysninger skal bekræftes ved fremlæggelse af en skatteattest fra skattemyndighederne. For så vidt angår de oplysninger, der ikke lader sig verificere umiddelbart - det drejer sig i alt væsentligt om ansøgenes oplysninger om forventet egenindtægt i støtteperioden - er misbrugsmulighederne derimod betydeligt større, idet misbrug (meddelelse af urigtige oplysninger) normalt kun kan konstateres gennem de af uddannelsesfondens administration foretagne stikprøveundersøgelser. Til trods for de foreliggende muligheder for misbrug har antallet af konstaterede misbrug været lavt, hvorved bemærkes, at konstaterede uoverensstemmelser mellem forventet og faktisk oppebåret indtægt i en væsentlig del af tilfældene må antages at bero på et fejlskøn, der ikke kan begrunde sanktioner (politianmeldelse), men nok pålægge af tilbagebetalingspligt. I udelingsåret 1966-67 er der krævet tilbagebetaling af ca. 6 mill. kr. fordelt på 2500 tilfælde.

Selv om der således ikke under det nuværende støttesystem har manifesteret sig noget akut behov for ændring eller supplerings af de hidtidige reaktionsmuligheder, har udvalget ikke ment at kunne blive stående herved, idet man har anset en udbygning af sanktionssystemet for en naturlig følge af en øget offentlig indsats til finansiering af de unges uddannelse. I sine overvejelser har udvalget især lagt vægt på, at der skabes mulighed for anvendelse af en anden sanktion end straf efter straffeloven. Man har i denne forbindelse anset det for hensigtsmæssigt at kunne reagere mod visse handlinger og undladelser fra støttemodtagernes side med sanktioner, der på den ene side typisk er mindre indgribende og belastende end til-

tale og straf efter straffeloven og på den anden side må antages at have en rimelig special- og generalpræventiv effekt. Ud fra disse hensyn går udvalget ind for, at der fremtidig skal være *mulighed for at fratage uddannelsessøgende adgangen til at opnå støtte* i tilfælde, hvor de overtræder de givne pligter i forbindelse med opnåelsen af støtte eller på anden måde retstridigt opnår støtte. Inddragelsen af støtteadgangen skal kunne gælde *for et bestemt tidsrum eller for stedse*, afhængig af grovheden af det udviste forhold. Sanktionen vil i øvrigt kunne benyttes såvel alternativt som sideløbende med tiltale og straf efter straffeloven, men må forventes at ville finde størst anvendelse som en isoleret sanktion under hensyn til de få tilfælde af egentligt strafbare forhold samt til, at sanktionen i mindre graverende tilfælde vil kunne erstatte en formelig strafforfølgning.

Ved den heromhandlede supplerings af de til rådighed værende sanktioner og foranstaltninger bringes sanktionssystemet inden for uddannelsesstøtten i nær samklang med dem, der gælder inden for f. eks. arbejdsløshedsforsikrings- og sygeforsikringsområdet, idet der inden for de nævnte områder bl. a. kan reageres med udelukkelse fra arbejdsløshedsunderstøttelse i en vis tid samt udelukkelse fra adgangen til at oppebære sygedagpenge.

Det er udvalgets opfattelse, at den foreslåede udvidelse af sanktionsmulighederne vil indebære, at der skabes et hensigtsmæssigt og smidigt værn omkring uddannelsesstøtten, og man har derfor ikke anset det for nødvendigt at foreslå yderligere sanktionsmuligheder. Udvalget tillægger især muligheden for suspension af støtteadgangen stor vægt, idet denne sanktion af den pågældende uddannelsessøgende typisk vil føles som en alvorlig reaktion fra det offentliges side, uden at sanktionen dog hindrer den uddannelsessøgende i at fortsætte sine studier. Dette sidste gælder f. eks. ikke en sanktion som *relegation* fra vedkommende læreanstalt, som udvalget bl. a. derfor *ikke* har anset for *formålstjenlig*.

Under sine overvejelser om etablering af øgede reaktionsmuligheder over for uddannelsessøgende, der uretmæssigt opnår uddannelsesstøtte, har udvalget været opmærksom på, at en overgang til en på elektronisk databehandling baseret støttetildeling næppe kan

undgå at give mulighed for, at der som følge af programmeringsfejl udbetales de uddannelsessøgende beløb, som de ikke er berettiget til. Spørgsmålet om, hvorledes der bør reageres over for uddannelsessøgende, der uden at gøre indsigelse modtager for store støttebeløb, kan næppe løses generelt, og det vil formentligt være nødvendigt at tage stilling fra sag til sag. Udvalget skal imidlertid pege på, at det heromhandlede spørgsmål ikke er særegent for uddannelsesstøtten, men at det vil kunne opstå inden for stadig flere samfundsområder. Der kan herved peges på den øgede anvendelse af EDB i forbindelse med lønanvisning til bank- og sparekassekonti m. m. samt anvisning af sociale ydelser. Udvalget mener derfor, at en eventuel udarbejdelse af mere generelle regler for, hvorledes der skal forholdes fra det offentliges side i de nævnte tilfælde af fejlagtigt udbetalte eller anviste beløb, bør foretages

gennem et koordinerende led, således at der opnås ensartede retningslinier for de forskellige forvaltningsområder.

Udvalget har ved udarbejdelsen af sit forslag til supplerende af de eksisterende muligheder for iværksættelse af sanktioner i misbrugstilfælde anset det for rigtigst kun at skitsere principperne for et udvidet sanktionssystem. Man har derfor afstået fra at fremkomme med forslag til den nærmere udformning af de nye regler, lige som man ikke finder at kunne komme nærmere ind på, i hvilke misbrugstilfælde de forskellige sanktioner bør anvendes. Disse spørgsmål bør fastlægges af undervisningsministeriet og den centrale administration af uddannelsesstøtten i samarbejde med justitsministeriet. Udvalget finder det dog af væsentlig betydning, at det foreslåede ny sanktionssystem i et vis¹ omfang bliver lovfæstet og eventuelt indgår som et særligt afsnit i den kommende lov.

Kapitel 2.

Støtteadministrationen.

I. Den centrale støtteadministration.

Da den foreslåede støtteordning i vidt omfang nødvendiggør en *centralisering* af det administrative arbejde, således at den centrale støtteadministration bl. a. ved hjælp af moderne kontorteknik hurtigt og sikkert kan administrere en støtteordning, der vil omfatte flere studerende og flere uddannelsesområder end nogen af de hidtidige støtteordninger, foreslår udvalget, at der oprettes en central administration til at varetage disse opgaver, bortset fra nogle opgaver, som mest hensigtsmæssigt kan henlægges til den lokale støtteadministration, jfr. nærmere herom nedenfor. Endvidere mener udvalget, at den centrale støtteadministration bør have karakter af en statsinstitution og således ikke være en fond således som Ungdommens uddannelsesfond, idet den foreslåede støtteordning forudsætter tildeling af støtte efter bestemte i loven fastsatte kriterier, medens støtte i henhold til loven om uddannelsesfonden må afpasses efter, hvor store statsmidler der på de årlige bevillingslove stilles til fondens rådighed.

Udvalget foreslår herefter, at der oprettes en *Låne- og Stipendieforvaltning* omfattende et *Låne- og Stipendiedirektorat* og et *Låne- og Stipendieråd*. Endvidere foreslår udvalget, at der oprettes et *Ankenævn for Låne- og Stipendiesager* til behandling af klagesager.

A. Låne- og Stipendieforvaltningen.

Ved den foreslåede opdeling af Låne- og Stipendieforvaltningen i et direktorat og et råd har udvalget ment at skabe de bedste forudsætninger for at forvaltningen kan forsynes med den størst mulige almene og specielle sagkundskab. *Låne- og Stipendieforvaltningen skal i øvrigt udadtil være en enhed*, og der vil således ikke være mulighed for at indbringe afgørelser, truffet af direktoratet, for rådet. Forholdet mellem direktorat og

råd - herunder spørgsmålet om kompetencefordeling m. v. - tænkes fastlagt efter nærmere af undervisningsministeren fastsatte regler, men udvalget skal dog allerede her pege på, at direktoratet naturligt bør varetage den daglige centrale administration og træffe afgørelser, der ikke kan anses for værende af principiel eller generel natur. Er der derimod tale om sådanne forhold af viderrækkende betydning, bør disse forelægges for rådet.

Af hensyn til opnåelse af en smidig forretningsgang foreslås rådet sammensat af højst 5 medlemmer, som udpeges i kraft af deres særlige sagkundskab med hensyn til spørgsmål om støtte til uddannelse samt uddannelsesforhold i almindelighed og således at de studerende også bliver repræsenteret.

Rådet kunne eksempelvis sammensættes med 1 medlem udpeget af undervisningsministeriet, 1 medlem fra statens finansvæsen med særligt kendskab til uddannelsesstøttens statsfinansielle aspekter, 1 medlem med særligt kendskab til de uddannelsessøgendes økonomiske og sociale forhold samt 2 medlemmer, der i øvrigt har indgående kendskab til forholdene inden for væsentlige uddannelsesområder. Heri ligger, at ikke blot lærere og studerende, men også andre kan komme i betragtning. Det er væsentligt, at de studerende bliver repræsenteret i rådet.

B. Låne- og Stipendieforvaltningens opgaver.

Det skal som ovenfor nævnt være Låne- og Stipendieforvaltningens hovedopgave at varetage den centrale administration af den foreslåede støtteordning. I overensstemmelse hermed og i konsekvens af den centralisering, udvalget anser for ønskelig, vil det påhvile forvaltningen at behandle ansøgningerne fra langt den væsentligste del af de af støtteordningen omfattede elevgrupper. Ansøgningerne undergives normalt en forbe-

handling i den lokale støtteadministration (kontrol af oplysninger m. v.), hvorefter de afgives til Låne- og Stipendieforvaltningen. Her forudsættes ansøgningerne undergivet behandling i et centralt EDB-anlæg, hvorefter forvaltningen direkte eller evt. via vedkommende uddannelsesinstitution anviser den enkelte studerende det for denne beregnede støttebeløb. Samtidig tilstiller forvaltningen den enkelte uddannelsesinstitution m. v. en oversigt over, hvilket beløb der er tildelt de enkelte studerende, således at det bliver muligt for uddannelsesinstitutionen at gribe ind, såfremt denne konstaterer tilfælde af fejlagtig udbetaling, forkerte beløbsstørrelser m. v.

For så vidt angår den støtte, der uddeles som lån, vil forvaltningen, lige som det har været tilfældet inden for Ungdommens uddannelsesfond, oprette lånesager for de enkelte studerende, og drage omsorg for lånes udbetaling. Medens Låne- og Stipendieforvaltningen således bør administrere studielånene, så længe tiden for disses afvikling ikke er indtruffet (normalt studiets afslutning), må det overvejes om lånesagerne efter ovennævnte tidspunkt eventuelt bør overføres til Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltning.

Som andre væsentlige opgaver for Låne- og Stipendieforvaltningen kan nævnes, at forvaltningen skal have funktion som overorgan i forhold til den lokale støtteadministration. Det vil således blive forvaltningens opgave at udstede generelle regler for den lokale støtteadministrations arbejde med henblik på koordinering af opgaver og opnåelse af en ensartet administration samt at forestå et almindeligt oplysningsarbejde om støttemulighederne. Forvaltningen skal endvidere føre den fornødne kontrol med den lokale administration og vil på eget initiativ eller efter forelagt klage kunne omgøre afgørelser, truffet af denne, samt meddele pålæg om behandlingen af de enkelte sager o. s. v.

En vigtig opgave for Låne- og Stipendieforvaltningen vil endvidere være at træffe afgørelse om iværksættelse af sanktioner over for studerende, der overtræder de givne bestemmelser vedrørende opnåelse af uddannelsesstøtte, jfr. herved kapitel 1 om sanktioner.

Blandt Låne- og Stipendieforvaltningens opgaver vil også være at tage stilling til »aty-

piske sager«, f. eks. særlige støttebehov, dispensationer f. eks. fra reglerne om maksimal støtteperiode m. v. Støtte til udlændinge, der studerer her i landet, og støtte til danske, der ønsker at søge uddannelse i udlandet, frembyder administrativt vanskeligere opgaver, som udvalget foreslår varetaget under en forsøgsordning, indtil flere erfaringer er indhøstet. Om forsøgsordningen i første omgang skal henlægges under forvaltningen eller varetages på anden måde vil bl. a. bero på størrelsen af de bevillinger, der stilles til rådighed for opgaven.

Endelig skal nævnes, at det vil påhvile forvaltningen at holde nøje kontrol med, om de studerendes oplysninger om forventet egenindtægt holder stik. I modsat fald kan der blive anledning til, at de studerende må tilbagebetale støtte, de ikke er berettiget til. Især denne kontrolfunktion må anses for at være af væsentlig betydning, men må samtidig forventes at ville være ret arbejdskrævende. Overgangen til kildeskat vil dog uden tvivl lette forvaltningens arbejde i så henseende.

Ud over de opgaver, der især har relation til den lokale støtteadministration og til de enkelte uddannelsessøgende, vil der påhvile Låne- og Stipendieforvaltningen mangfoldige opgaver af mere almen art. Det vil således være ønskeligt af hensyn til den foreslåede støtteordning med dens mere automatiske støttetildeling, at det igangværende arbejde med at etablere et centralregister over de studerende ved hjælp af EDB-teknik fortsættes.

Endelig kan anføres, at det påhviler Låne- og Stipendieforvaltningen at udarbejde og aflægge regnskab om de uddelte støttemidler samt over for undervisningsministeriet at fremkomme med forslag om hvilke beløb, der skal søges på de årlige bevillingslove for at opfylde støtteordningens forudsætninger. Forvaltningen skal endvidere tilvejebringe en løbende statistik over forhold, der vedrører støtteordningen, således at det bliver muligt at få oplysninger om f. eks. det samlede antal støttemodtagere, den gennemsnitlige støtte pr. person m. v. Endelig vil det påhvile forvaltningen at søge konstateret støtteordningens virkninger i almindelighed, følge udviklingen i de studerendes leveomkostninger samt i fornødent omfang at fremkomme med forslag over for undervisningsministeriet om ændringer af ordningen.

C. Undervisningsministeriets opgaver.

For så vidt angår Låne- og Stipendieforvaltningens stilling overfor undervisningsministeriet er det udvalget opfattelse, at forvaltningen både som følge af sin særlige opbygning i et direktorat og i et råd og i kraft af karakteren af de opgaver, der vil blive pålagt forvaltningen, bør indtage en i høj grad selvstændig stilling over for undervisningsministeriet. Selvom undervisningsministeren må anses for parlamentarisk ansvarlig for støtteordningen, bør undervisningsministeriet således ikke være rekursmyndighed med hensyn til afgørelser, der træffes af Låne- og Stipendieforvaltningen, og ministeriet skal i det hele udelukkende behandle generelle spørgsmål i forbindelse med uddannelsesstøtteordningen. Som typiske departementale opgaver kan anføres forberedelse af lovforslag til ændringer af støtteordningen, fremsættelse af bevillingslovforslag og udfærdigelse af bekendtgørelser m. v. til den nærmere gennemførelse af den foreslåede støtteordning. Klager til ombudsmanden over Låne- og Stipendieforvaltningens administration må efter sædvanlig praksis behandles af undervisningsministeriet.

II. Ankenævn for stipendie- og lånesager.

Udvalgets forslag om oprettelse af et særligt ankenævn for låne- og stipendiesager er en naturlig konsekvens af låne- og stipendieforvaltningens selvstændige stilling i forhold til undervisningsministeriet. Ankenævnet foreslås sammensat af 3 medlemmer. Ankenævnets formand skal være en dommer og udpeges af justitsministeren, medens de 2 øvrige medlemmer, der udpeges af undervisningsministeren, skal repræsentere en særlig fagkundskab inden for henholdsvis statens finansvæsen og undervisnings- og studenterforhold i almindelighed.

Ankenævnets opgave bliver at påkende klager og afgørelser m. v. truffet af den lokale støtteadministration. Det er dog en forudsætning for ankenævnets behandling af sådanne sager, at de først har været forelagt Låne- og Stipendieforvaltningen. Endvidere skal nævnet påkende klager over Låne- og Stipendieforvaltningen. Ankenævnets afgørelser kan ikke indankes for andre myndigheder, men vil kunne indbringes for de almindelige domstole.

III. Den lokale støtteadministration.

Det er et typisk træk ved de nugældende støtteordninger under undervisningsministeriet, at en væsentlig del af de med støtteordningerne forbundne administrative opgaver er henlagt til lokale instanser dvs. til amter og kommuner samt til stipendienævn ved de enkelte uddannelsesinstitutioner, jfr. herom nærmere beskrivelsen af de enkelte støtteordninger i betænkningens afsnit 3, kapitel 2. Den af udvalget foreslåede støtteordning, der i videre omfang end hidtil indebærer støttetildeling på mere objektivt grundlag, vil medføre en betydelig lettelse af det omfattende og også tidskrævende arbejde, der er blevet udført af den lokale støtteadministration. Eksempelvis vil støtteberegningen og støttetildelingen som hovedregel skulle foretages af låne- og stipendieforvaltningen, medens disse opgaver hidtil har været pålagt den lokale administration. Til trods for denne lettelse af den lokale administrations arbejde vil der dog også i henhold til den foreslåede støtteordning tilkomme den lokale støtteadministration væsentlige arbejdsopgaver, som ikke eller kun med vanskelighed ville kunne helægges til låne- og stipendieforvaltningen, og den lokale støtteadministration vil derfor fortsat spille en væsentlig rolle inden for den kommende støtteordning. Om de opgaver, der fremtidigt typisk vil påhvile den lokale støtteadministration henvises til det i kapitel 1 anførte, samt til betænkningens afsnit 6, kapitel 4 om bedømmelsen af studieegnethed og studieaktivitet.

Udvalget har overvejet, hvorvidt det for såvidt angår støtte til den videregående uddannelse fortsat bør være stipendienævn, bestående af lærer- og elevrepræsentanter, der tager stilling til de enkelte ansøgninger om uddannelsesstøtte samt udøver de øvrige administrative opgaver på lokalt plan, eller om dette arbejde bør varetages af den enkelte uddannelsesinstitution som sådan. De hidtidige erfaringer vedrørende det af stipendienævnene udførte arbejde har været tilfredsstillende, og det har været den almindelige opfattelse, at de studerendes deltagelse i fordelingen af uddannelsesstøtten har været et værdifuldt element i støtteordningen. Under den foreslåede støtteordning vil den lokale støtteadministrations arbejdsopgaver som nævnt blive mindre skønspræget end hidtil.

Da der imidlertid fortsat vil være et skønselement i de vigtige afgørelser om studieegethed og studieaktivitet som forudsætning for støtte, finder udvalget det dog ønskeligt, at de studerendes medvirken sikres ved opretholdelse af stipendienævn med repræsentation af lærere og studerende. Da de studerendes fremtidige indflydelse på administrationen af de

forskellige lærestudier m. v. er under overvejelse for tiden, og da forholdene ikke er ensartede på alle de områder, som kommer i betragtning, anser udvalget det ikke for rigtigt at komme ind på enkeltheder vedrørende spørgsmålet. De nærmere regler om disse forhold forventes fastsat af Låne- og Stipendieforvaltningen.

AFSNIT 9
SÆRUDTALELSER

Særdtalelse nr. 1

(Afgivet af Jørgen Jensen, Tage Jensen, Sven Munk og Jørn Nielsen.)

I. Almindelige synspunkter.

Et mindretal bestående af *samlige* repræsentanter for de uddannelsessøgende i udvalget, således repræsenterende ca. 200.000 unge under uddannelse - såvel lærlinge som studerende — mener, at målsætningen for en støt-teordning for de unge under uddannelse skal være:

- 1) at sikre en demokratisering indenfor uddannelsessystemet og dermed skabe en øget og mere ligelig tilgang til enhver form for uddannelse, idet det sikres, at ingen, der har lyst og evne til at gennemgå en uddannelse, af økonomiske grunde afholdes herfra,
- 2) at sikre en effektiv udnyttelse af det eksisterende uddannelsesapparat og dermed muliggøre, at den enkelte uddannelsessøgende kan fuldføre sin uddannelse uden unødigt forsinkelse og med den højst mulige kvalitet.

Ungdomsundersøgelsen og Uddannelsesundersøgelsen har klart vist, at unge fra befolkningsgrupper med ringe familieøkonomi langt fra har de samme uddannelsesmuligheder som unge fra bedrestillede hjem. Dette giver sig ikke alene udtryk i, at mange unge afholdes fra at få en uddannelse, men også i, at der i valget mellem kortvarig og længerevarende uddannelse er konstateret en betydelig social skævhed i sammensætningen af unge fra forskellige befolkningsgrupper.

Ligeledes har undersøgelserne konstateret det store og stigende omfang af erhvervsarbejde blandt de unge under uddannelse, som medfører en mærkbar forlængelse af studietiden, til skade for den enkelte og til økonomisk belastning for samfundet.

Mindretallet konstaterer, at selv om udvalgets flertal har det samme udgangspunkt, er dets forslag overhovedet ikke egnet til at forbedre mulighederne for en demokratisering og effektivisering af uddannelsessystemet.

Udvalgets flertal har da også erkendt, at udvalgets forslag ikke imødekommer målsætningen om demokratisering og effektivisering, idet der fremsættes forslag om en fortsat udbygning af støtteordningen, som i højere grad imødekommer de opstillede mål.

Mindretallet er enig med udvalgets flertal om, at *fuld stipendiestøtte* er den eneste støtteform, der sikrer demokratisering af tilgangen til uddannelserne. Derimod finder mindretallet ikke, at man kan fremføre sådanne argumenter, som flertallet benytter, for alligevel at stille forslag om lån i støttesystemet. Det fremgår da også flere steder i betænkningen, at det er *finansielle og politiske* overvejelser, der har været afgørende for flertallets endelige indstilling. Ved begyndelsen af udvalgsarbejdet erklærede alle sig enige i, at der ikke ved fremsættelse af forslag skulle tages politiske hensyn. Dette har udvalgets flertal på det groveste tilsidesat.

Mindretallet mener, at der er anvendt uforholdsmæssig megen kapacitet til at fremføre en »analyse« af *statens* omkostninger ved den ene og anden form for lån, hvorimod konsekvensen af lånefinansiering for den *enkelte uddannelsessøgende* er anført i et bilag, hvis fremstilling af de maksimale individuelle gældsbyrder er meget mangelfuld.

Yderligere skal mindretallet udtrykke sit forbehold overfor flertallets betragtninger vedrørende studieegnethed og -aktivitet samt kriterier for egenindtægtsens indflydelse på stipendiestøtten. Ligeledes må det påpeges, at ifølge flertallet er ægtepar med børn og enlige mødre henvist til at dække de med børnenes underhold forbundne udgifter *udelukkende ved erhvervsarbejde*. Vedrørende studieophold i udlandet lægger mindretallet vægt på, at der meget hurtigt fremskaffes nødvendigt materiale til etablering af retsprincipper .

Mindretallet anser det endelig for påkrævet, at man danner sig et skøn over de samfundsøkonomiske besparelser ved gennemfø-

reise af en støtteordning, der mindsker frafaldet og forkorter studietiden. En tilstrækkelig støtteordning vil medføre en forøget og hurtigere produktion af færdiguddannede, og mindretallet finder det sandsynligt at den samfundsøkonomiske værdi heraf vil udgøre flere hundrede mill. kr. årligt.

II. Grundlaget for støtten.

Mindretallet finder, at aftrapning af støtten til de 14-20 årige i elevuddannelser allerede fra 15.000 kr. i skattepligtig forældreindkomst vil nedskære støtten urimeligt for unge fra væsentlige grupper af befolkningen, som man netop havde til hensigt at forbedre uddannelsesmulighederne for. Placeringen af den nedre grænse for aftrapningsintervallet i forhold til familiernes aktuelle indkomster¹⁾ vil medføre, at 9 ud af 10 lønmodtagerfamilier på forhånd afskæres fra fuld støttemulighed til deres 14-20 årige børn under uddannelse. Herved skabes ikke den ønskede demokratisering.

Gældsbyrder af størrelsesorden 60-90.000 kr. (jvf. tabel 94) for de unge i længerevarende uddannelser, som vil være resultatet af flertallets forslag, vil virke skræmmende for unge fra mindre velstillede hjem. Derved opretholder man den indstilling, at det er økonomisk uoverskueligt at planlægge en længevarende uddannelse, hvorved den sociale skævhed mellem rekrutteringen til kortvarige og længerevarende uddannelser opretholdes eller forværres.

At indføre sådanne gældsbyrder vil på ingen måde reducere omfanget af studiehæmmende erhvervsarbejde, tværtimod må der forventes en forsat stigning i dette erhvervsarbejde.

III. Mindretallets forslag.

Mindretallet foreslår, at der tages principbeslutning om, at der til dækning af leveomkostningerne for alle grupper af uddannelsessøgende gennemføres en støtteordning med fuld sti pæn die støtte.

1) Se f. eks. oplysninger herom i Statistiske Efterretninger nr. 46, 1968.

De ovenstående betragtninger vedrørende demokratiseringsmulighederne og den enkelte uddannelsessøgendes situation har været udgangspunkt for mindretallets overvejelser angående en støtteordning, som i løbet af en kort årrække kan føre frem til en ordning med fuld stipendiestøtte.

Sammenfattende fører sådanne overvejelser til forslag om: For de uddannelsessøgende under 21 år en nedre aftrapningsgrænse for forældreindkomst på 24.000 kr. For unge under videregående uddannelse under 21 år et transstipendium på 80 pct. af leveomkostningerne og for uddannelsessøgende over 21 år et grundstipendium på $66\frac{2}{3}$ pct., i begge sidste tilfælde suppleret med rentefrie lån op til 100 pct. af leveomkostningerne.

Mindretallet foreslår en højere grænse for støttens aftrapning efter forældreindkomst end flertallet, fordi man derved i videre omfang fremmer demokratiseringen af tilgangen til uddannelserne (jvf. tabel 95) og mindretallet foreslår de anførte trans- og grundstipendier, fordi man herved forhindrer en yderligere forøgelse af den i forvejen for store gældsstiftelse (jvf. tabel 94) og dermed - i modsætning til flertallets forslag - søger at begrænse det studiehæmmende erhvervsarbejde.

IV. Slutning.

Endelig lægger mindretallet vægt på, at der i højere grad end flertallet giver udtryk for foretages en årlig ajourføring af størrelsen af de uddannelsessøgendes leveomkostninger bl. a. under hensyntagen til de geografisk betingede forskelle. Det må forhindres, at man kommer i samme situation, som man har været i de sidste mange år, nemlig at Uddannelsesfonden trods sin målsætning ikke har kunnet følge med i udviklingen af leveomkostningerne. Det er denne udhuling, der har resulteret i, at de uddannelsessøgendes påtvungne erhvervsarbejde er tiltaget i helt urimeligt og skadeligt omfang.

Tabel 94. Oversigt over eksempler på gældsbyrder¹⁾ for unge i længerevarende uddannelser (påbegyndti 19-års alderen).

Flertallets forslag:

Ugifte udeboende i Kbh.	8 års udd. ²⁾	8 års udd. ³⁾	7 års udd. ²⁾	7 års udd. ³⁾
a) Velstillede forældre	89.688	79.688	79.625	69.625
b) Ringe forældreøkonomi	74.888	64.888	64.825	54.825
Årlige afdrag over 10 år	a) 11.916	a) 10.585	a) 10.688	a) 9.265
	b) 9.956	b) 8.625	b) 8.626	b) 7.295
Årlige afdrag over 20 år	a) 7.907	a) 7.025	a) 7.025	a) 6.143
	b) 6.597	b) 5.715	b) 5.719	b) 4.837

Ægtepar i København	Begge med 8 års udd. ²⁾	Begge med 8 års udd. ³⁾	8 års udd. & 7 års udd. ²⁾	8 års udd. & 7 års udd. ³⁾
a) Velstillede forældre	179.376	159.376	169.313	149.513
b) Ringe forældreøkonomi	149.776	129.776	139.713	119.713

Med op til 80 pct. i transsstipendium og $66\frac{2}{3}$ pct. i grundstipendium:

Ugifte udeboende i Kbh.	8 års udd. ²⁾	8 års udd. ³⁾	7 års udd. ²⁾	7 års udd. ³⁾
a) Velstillede forældre	55.043	45.043	51.289	41.289
b) Ringe forældreøkonomi	37.026	27.026	33.273	23.273

a) Forældreindkomst 45.000 kr. og derover.

b) Forældreindkomst 24.000 kr. og derunder.

1) 1 år efter studiets ophør, svarer til udvalgssekretariatets beregninger med tillæg af 7 pct.

2) I de sidste 4 år af studiet udnyttes reglen om tillæg af 20 pct. af støtterammen som rentebærende lån, idet leveomkostningerne antages at ligge over gennemsnittet.

3) Støtten er 100 pct. af de gennemsnitlige leveomkostninger.

Bemærkning: Leveomkostningerne er ikke ajourført efter Studenterundersøgelsen 1968, hvorfor tallene må forventes forøget med 14-15 pct., d. v. s. gældsbyrden for den enkelte kan overstige 100.000 kr. (Efter flertallets forslag).

Tabel 95. Andel i pct. af unge i elevuddannelse i alderen 14-20 år fordelt på støtteintræk afhængig af aftråningsinter val (forældreindkomst).

	Fuld støtte	Delvis støtte	Ingen støtte
x) Aftråning 15.-25.000	17	35	48
Aftråning 24.-44.000	42	41	17

x) Flertallets forslag.

Kilde: Ungdomsundersøgelsens materiale.

Særudtalelse nr. 2.

(Afgivet af E. A. Koch).

Mindretallet kan tilslutte sig betænkningen med følgende bemærkninger og ændringsforslag:

1. Udvalgets forslag om uafhængighed af af forældreøkonomi for alle uddannelsessøgende over 21 år kan jeg fuldt ud tilslutte mig, men jeg anser det på den anden side for nødvendigt som hovedregel at anerkende fuld afhængighed af forældreøkonomi for alle under 21 år. Jeg kan derfor ikke tiltræde flertallets forslag om, at forældreøkonomien for under 21-årige under videregående uddannelse kun skal påvirke den studerendes adgang til at opnå stipendium, men ikke hans adgang til at opnå rentebegunstigede lån, og om at adgangen til rentebegunstigede lån endog udvides i samme omfang, som forældreøkonomien begrundet en nedsættelse af transsstipendiet.

En regel som den af flertallet foreslåede indeholder en klar og efter min opfattelse meget betænkelig tilskyndelse til forældre, som ikke er ude af stand til at støtte deres under 21-årige studerende børn, til at henvisse disse til at søge rentebegunstigede lån. Noget tilsvarende ville ikke gælde en regel om, at sådanne studerende kan opnå fuldt forrentede lån til erstatning af det transsstipendium, som forældreøkonomien afskærer dem fra. Ved »fuldt forrentede lån« forstår jeg i overensstemmelse med udvalgets forslag lån, hvis forrentning i studietiden erstattes af årlig opskrivning af lånets hovedstol, i modsætning til »rentebegunstigede lån«, der betegner lån, som er rentefri i studietiden, og fuldt forrentede efter studiets afslutning.

2. Den af flertallet foreslåede meget forskelsbetonede behandling af spørgsmålet om forældreindtægtsens indflydelse for under 21-årige elever og studerende, hvorefter den procentuelle forældreindtægtskala for studerende er væsentligt gunstigere end skalaen for udeboende elever og meget væsentligt gunstigere end skalaen for hjemmeboende elever, finder jeg ikke tilstrækkeligt begrundet.

Der kunne være grund til en sådan forskelsbehandling af studerende og elever - udover den forskel som ligger i støtterammernes forskellige størrelse - såfremt forholdet var det, at forældrenes økonomiske forpligtelse overfor studerende børn strakte sig over en væsentlig længere årrække end deres forpligtelse overfor børn i elevuddannelser, hvilket jo hidtil har været tilfældet.

Da flertallets forslag imidlertid forudsætter, at afhængigheden af forældreøkonomien og dermed forældrenes økonomiske forpligtelser overfor uddannelsessøgende børn bortfalder ved barnets fyldte 21. år, gør det nævnte forhold sig ikke mere gældende under den foreslåede fremtidige ordning, og jeg ser herefter ikke en tilstrækkelig begrundelse for at forstærke den forskelsbehandling, som med fuld føje ligger i de forskellige støtterammer, ved anvendelse af en væsentligt gunstigere procentuel forældreindtægtskala for de studerende end for eleverne.

Jeg mener således, at der bør anvendes samme procentuelle forældreindtægtskala for under 21-årige studerende og elever. Om skalaen bør være gunstigere for udeboende end for hjemmeboende studerende og elever må formentlig afhænge af, på hvilket indtægtsniveau skalaen placeres, idet det, såfremt den placeres på et meget lavt indtægtsniveau, nok vil være nødvendigt at anvende en gunstigere skala for udeboende end for hjemmeboende.

En fælles procentuel forældreindtægtskala for under 21-årige elever og studerende måtte tage sit udgangspunkt i fuld støtte til forældre, hvis beregnede indtægt er af så beskeden størrelse, at de helt bør være fritaget for udgifter til uddannelse af deres børn over undervisningspligtig alder.

3. Udvalgets forslag om ansøgerindtægtsens indflydelse for alle andre uddannelsessøgende end under 21-årige elever, hvorefter ansøgerindtægt udover 20 pct. af støtterammen fuldt

ud kommer til fradrag i støtten, kan jeg ganske tiltræde.

Derimod kan jeg ikke tiltræde den af flertallet (s. 158) foreslåede særregel for under 21-årige elever, hvorefter støtten til disse generelt skal reduceres med et beløb svarende til Vi2 af den generelle støtteramme for hjemboende.

Dette forslag savner efter min opfattelse tilstrækkelig begrundelse som en særregel for netop denne kategori af uddannelsessøgende.

4. Fastsættelsen for under 21-åriges vedkommende af forældreindtægtsskalaens indkomstniveau og for over 21-åriges vedkommende af grundstipendiets størrelse må bero på en vurdering af, hvad samfundet kan magte.

5. I henhold til det foran under 1-4 anførte foreslås følgende hovedregler for støtten form og indhold:

For under 21-årige i elevuddannelser: Trangsstipendium indenfor maksimalt 100 pct. af støtterammen.

For under 21-årige under videregående uddannelse: Trangsstipendium indenfor maksimalt 80 pct. af støtterammen samt fuldt forrentet lån indenfor et samlet stipendie- og lånebeløb på maksimalt 120 pct. af støtterammen.

For alle under 21-årige uddannelsessøgende: Trangsstipendiets procentuelle størrelse i

forhold til støtterammen fastsættes efter en fælles forældreindtægtsskala.

For alle over 21-årige uddannelsessøgende: Grundstipendium og rentebegünstiget lån indenfor et samlet stipendie- og lånebeløb på maksimalt 80 pct. af støtterammen samt fuldt forrentet lån indenfor maksimalt 40 pct. af støtterammen.

For alle uddannelsessøgende: Ansøgerindtægt udover 20 pct. af støtterammen kommer til fradrag i støtten.

6. Dansk Studiefonds organisation og virksomhed gennem mere end 50 år og fondens bistandsydelse overfor den nuværende støtteadministration er beskrevet foran s. 65-66. Denne fond bør ikke uden videre se sin virksomhed overflødiggjort ved den nye støtteordning og sin administration opslugt af den nye støtteadministration.

Dansk Studiefond bør fortsætte sin virksomhed med dækning af særlige støttebehov dels af egne midler og dels af midler, som bør tilflyde fonden fra staten, og den sum af erfaringer, som har opsamlet sig i Dansk Studiefond, bør nyttiggøres i den fremtidige støtteadministration.

Det skal foreslås, at Dansk Studiefond knyttes til den fremtidige støtteadministration som rådgivende organ overfor ministerium og direktorat i stedet for det af flertallet foreslåede Låne- og Stipendieråd.

Særdtalelse nr. 3.

(Afgivet af *Leo Nielsen.*)

Finansministeriets repræsentant finder det betænkeligt på baggrund af de mange andre foreliggende behov for øgede offentlige udgifter allerede nu at gennemføre udvalgets forslag selv med de i betænkningen anførte begrænsningsmuligheder. En videre udbygning af Ungdommens Uddannelsesfond, efterhånden som de økonomiske vilkår tillader det, forekommer mere realistisk, således at man som endemål, når fondens bevillinger har

nået en passende størrelse, kan gå over til den i betænkningen foreslåede støtteform.

Finansministeriets repræsentant må endvidere tage forbehold over for den i afsnit 8, kap. 2 foreslåede opbygning af en kommende støtteadministration, som ikke synes tilstrækkelig gennemarbejdet, specielt for så vidt angår mulighederne for at inkorporere de til det påtænkte direktorat henlagte opgaver i allerede eksisterende institutioner.

Særuddtalelse nr. 4.

(Afgivet af *Emil Sørensen*).

Mindretallet kan ikke tilslutte sig udvalgets forslag om, at der til studerende, der er over 21 år, men endnu befinder sig inden for de første 2 år af en videregående uddannelse, skal ydes et stipendium på 40 pct. af støtte-rammen, medens andre over-21-årige kun tillægges et stipendium på 25 pct.

En sådan regel vil være meget vanskelig at administrere. Grænsen mellem elevuddannelser og videregående uddannelser vil, som beskrevet i Afsnit 6, kapitel 6, I. B. ikke være klar og uforanderlig. Det kan derfor ikke overlades til støtteansøgerne selv i ansøgningen kort at angive, om de har været 2 år i en videregående uddannelse. Enhver ansøger må i stedet angive, hvilke former for uddannelse han har gennemgået, hvorefter den centrale støtteadministration ved en kvalificeret medarbejder må tage stilling til og påtegne hver

enkelt ansøgning til brug for den efterfølgende maskinelle støtteberegning. Hertil kommer, at ansøgernes angivelse vedrørende deres tidligere uddannelse ikke lader sig kontrollere.

Den omtalte regel vil efter min mening heller ikke give større retfærdighed end en klar 21-års grænse. Den indføres i systemet af hensyn til forsinkede studerende. Imidlertid skyldes de fleste forsinkelser formentlig, at de pågældende studerende på et eller andet tidspunkt selv har truffet et valg, der bringer dem uden for de normale studieforløb, og reglen vil favorisere forsinkede studerende med velstående forældre, idet sådanne studerende sikres betydelige stipendier på studietrin, på hvilke de ikke ville have fået stipendium eller dog lavere stipendier, hvis de havde påbegyndt studiet på normalt tidspunkt.

BILAG

Fortegnelse over de afudvalget nedsatte underudvalg.

Underudvalg nr. 1.

Opgave:

Analyse og vurdering af støttebehov for unge under uddannelse.

Medlemmer:

Kontorchef Lauge Dahlgaard (formand).
Arbejdsdirektør H. Borreschmidt.
Lærerstuderende (nu skoleleder) Jørgen Jensen.
Kurator E. A. Koch.
Kontorchef Emil Sørensen.

Underudvalget har afholdt 5 møder.

Underudvalg nr. 2.

Opgave:

Analyse og vurdering af principielle problemer vedrørende støttens form og omfang.

Medlemmer:

Professor W. E. von Eyben (formand).
Kontorchef Lauge Dahlgaard.
Kontorchef fru Frida Horten.
Uddannelseskonsulent Niels Hummeluhr.
Sekretær Tage Jensen.
Stud. mag. Jørn Nielsen.
Kontorchef Leo Nielsen.

Underudvalget har afholdt 4 møder.

Underudvalg nr. 3.

Opgave:

Analyse og vurdering af problemer, som navnlig har baggrund i uddannelsernes forskellige struktur.

Medlemmer:

Seminarierektor Tage Kampmann (formand).
Undervisningsdirektør H. Engberg-Pedersen.
Uddannelseskonsulent Niels Hummeluhr.
Stud. techn. (nu ingeniør) Sven Munk.
Stud. mag. Jørn Nielsen.
Højskoleforstander Georg Veit.

Underudvalget har afholdt 5 møder.

Underudvalg nr. 4.

Opgave:

Analyse og vurdering af de særlige problemer vedrørende lærlinge og dermed ligestilte.

Medlemmer:

Arbejdsdirektør H. Borreschmidt.
Sekretær Tage Jensen.
Underudvalget har afholdt 5 møder.

Underudvalg nr. 5.

Opgave:

Analyse og vurdering af problemer i forbindelse med lånestøtte.

Medlemmer:

Kontorchef Lauge Dahlgaard (formand).
Kontorchef fru Frida Horten.
Stud. mag. Jørn Nielsen.
Kontorchef Leo Nielsen.
Kontorchef Emil Sørensen.
Underudvalget har afholdt 3 møder.

Underudvalg nr. 6.

Opgave:

Analyse og vurdering af administrative problemer i forbindelse med den fremtidige støt-teordning.

Medlemmer:

Kontorchef Lauge Dahlgaard (formand).
Kontorchef fru Frida Horten.
Kurator E. A. Koch.
Stud. mag. Jørn Nielsen.
Kontorchef Emil Sørensen.
Kontorchef Tom Christensen (Danmarks tekniske Højskole).
Kontorchef H. Graessler (Arbejdsdirektoratet).
Kontorchef N.-E. Lund (Direktoratet for ungdomsundervisningen).
Underudvalget har afholdt 5 møder.

Med undtagelse af de tre sidstnævnte medlemmer af underudvalg nr. 6 har alle medlemmer af underudvalgene tillige været medlemmer af udvalget.

Fortegnelse over personer, som har bistået udvalgets sekretariat ved udarbejdelse af enkelte afsnit af betænkningen og de dertil knyttede bilag.

Kontorchef Lauge Dahlgaard (medlem af udvalget).

Sekretær Ernst Gravesen, undervisningsministeriet.

Sekretær Erik Halling, arbejdsministeriet.
Amanuensis O. P. Henningsen, Institut for Organisation og Arbejdssociologi.

Forskningsleder Erling Jørgensen, Socialforskningsinstituttet.

Ekspeditionssekretær Jørgen Knudsen, undervisningsministeriet.

Sekretær Morten Krarup, indenrigsministeriet.

Assistent fru Tove Neidel, undervisningsministeriet.

Stud. mag. Jørn Nielsen (medlem af udvalget).

Sekretær J. Bang Nielsen, undervisningsministeriet.

Sekretær Jørn Pedersen, undervisningsministeriet.

Kontorchef Emil Sørensen (medlem af udvalget).

Ved beregningsarbejde i forbindelse med betænkningen har endvidere medvirket:

Civiløkonom N. Ring Andersen.

Stud. polit. (nu cand. polit.) H. Hassenkam.

Stud. polit. Per Bo.

Stud. polit. Ejvind Olsen.

Tabel 96. Oversigt over Ungdommens uddannelsesfonds udvikling.

Uddelings- året (finansåret)	Videregående uddannelser ¹⁾						Hjemmel	Gymnasieelever m. v. ²⁾			Elever i 8-10. kl. m. v. ³⁾			Lærlinge ⁴⁾			Uddelings- året (finansåret)	
	Stipendie- beløb	Låne- beløb	Samlet rådgivnings- beløb	Antal elever i alt ⁵⁾	Stipendie- beløb pr. elev	Lånebeløb pr. elev		Samlet støtte pr. elev	Samlet stipendie- beløb	Antal elever i alt	Gennem- snitlig sti- pendiebeløb pr. elev	Samlet stipendie- beløb ¹⁾	Antal elever i alt	Gennem- snitlig sti- pendiebeløb pr. elev ¹⁾	Samlet stipendie- beløb	Antal elever i alt		Gennem- snitlig sti- pendiebeløb pr. elev
1952-53	1.350	150	1.500	17.600	77	9	85	L.nr. 217 af 7. juni 1952	4.000	22.286	179	4.000	97.422	41	4.000	111.338	36	1952-53
1953-54	1.358	142	1.500	17.770	72	8	80	L.nr. 217 af 7. juni 1952	4.000	24.542	163	4.000	111.338	36	4.000	120.325	33	1953-54
1954-55	1.360	150	1.510	17.280	79	9	88	L.nr. 217 af 7. juni 1952	4.000	25.847	155	4.000	120.325	33	4.000	132.591 ¹⁰⁾	45	1954-55
1955-56	4.000	2.000	6.000	18.310	219	109	328	L.nr. 171 af 24. maj 1955	7.000	26.996	259	6.000	136.791	48	6.500	150.033	51	1955-56
1956-57	4.000	2.000	6.000	19.040	210	105	315	L.nr. 171 af 24. maj 1955	1.860	27.571	277	7.622	150.033	51	7.622	150.033	51	1956-57
1957-58	4.487	2.240	6.727 ⁶⁾	21.010	214	107	321	L.nr. 171 af 24. maj 1955	8.628	29.641	291	8.548	160.178	53	8.548	160.178	53	1957-58
1958-59	6.000	6.500	12.500	29.210	261	223	484	L.nr. 167 af 7. juni 1958 ⁷⁾	9.862	32.251	303	9.862	118.840	37	9.862	118.840	37	1958-59
1959-60	6.000	6.500	12.500	31.490	240	206	446	L.nr. 167 af 7. juni 1958 ⁷⁾	4.000	24.542	163	4.000	111.338	36	4.000	120.325	33	1959-60
1960-61	9.000	9.000	18.000	34.760	329	259	588	L.nr. 142 af 29. april 1960	4.000	22.286	179	4.000	97.422	41	4.000	111.338	36	1960-61
1961-62	38.714	23.926	62.640	36.880	1.050	650	1.700	L.nr. 159 af 31. maj 1961 ⁸⁾	1.530	1.530	1	1.530	1.530	1	1.530	1.530	1	1961-62
1962-63	39.277	24.074	63.351	41.300	950	580	1.530	L.nr. 159 af 31. maj 1961 ⁸⁾	1.530	1.530	1	1.530	1.530	1	1.530	1.530	1	1962-63
1963-64	43.954	28.977	72.931	47.750	920	607	1.530	L.nr. 88 af 25. marts 1964	1.752	1.752	1	1.752	1.752	1	1.752	1.752	1	1963-64
1964-65	49.000	49.000	98.000	55.965	876	876	1.752	L.nr. 192 af 4. juni 1964	1.860	1.860	1	1.860	1.860	1	1.860	1.860	1	1964-65
1965-66	56.500	56.500	113.000	60.722	930	930	1.860	samt L.nr. 150 af 21. april 1965 ⁹⁾	1.966	1.966	1	1.966	1.966	1	1.966	1.966	1	1965-66
1966-67	65.831	65.831	131.662	66.975	983	983	1.966	L.nr. 150 af 21. april 1965 ⁹⁾	2.064	2.064	1	2.064	2.064	1	2.064	2.064	1	1966-67
1967-68	76.714	76.714	153.428	74.300	1.032	1.032	2.064	L.nr. 153 af 10. maj 1967										1967-68

1) Omfatter uddannelse ved universiteter, offentligt anerkendte læreanstalter og fagskoler, jfr. lovens § 1, stk. 1.

2) Omfatter elever, der forbereder sig til studentereksamen i gymnasieskolens gymnasieklasser eller på anerkendte kursus til studentereksamen, jfr. lovens § 1, stk. 2.

3) Omfatter elever over den undervisningspligtige alder under deres skolegang i 8. hovedskoleklasse, 9. og 10. klasse og den 3-årige realafdeling ved statskoler, kommunale skoler, private eksamensberettigede skoler samt friskoler og til elever ved anerkendte kursus til realklassen, jfr. lovens § 1, stk. 3.

4) Omfatter lærlinge, der søger uddannelse efter de i lov om lærlingeforhold givne regler, jfr. lovens § 1, stk. 4.

5) Udregnet som antal »helårs elever«.

6) Incl. særligt finansstøttet skud.

7) Ved lov af 7. juni 1958 inddroges seminarielever (lærerstudierende) som støttetberettigede for så vidt angår studielån.

8) Ved lov af 31. maj 1961 indgik seminarielever (lærerstudierende) på lige fod med de øvrige studerende.

9) Ved lov af 21. april 1965, jfr. lov af 10. maj 1967, er der med virkning fra finansåret 1964-65 indført en årlig regulering af midlerne under Ungdommens uddannelsesfond i forhold til ændringerne i reguleringstilfældet og i elevtallene.

10) Ved lov af 4. juni 1964 fik elever ved statsanerkendte kursus til realklassen adgang til de under lovens § 1, stk. 3, omhandlede stipendier.

11) Hertil skal lægges den af kommunerne ydede støtte, som udgør mindst 1/3 af de heranførte beløb, jfr. betænkningens afsnit 3, kapitel 2, I. A.

Deltagelsen i undervisning og uddannelser.

A. Den pligtige 7-årige undervisning.

Den 7-årige undervisningspligt indtræder ved skoleårets begyndelse for de børn, der på dette tidspunkt er fyldt 7 år, og ophører ved udgangen af det skoleår, hvor eleverne er fyldt 14 år. Børn, der fylder 7 år i skoleårets første 6 måneder, har dog ret til at blive optaget ved skoleårets begyndelse, og i så fald ophører undervisningspligten efter det 7. års skolegang, d. v. s. når eleven er mindst 13½ år gammel.

Undervisningspligten respekteres nøje. Nogle børn er dog på grund af handicaps afskåret fra at opfylde den normale under-

visningspligt. Det drejer sig om 1-2 pct. af børnene i den undervisningspligtige alder. Godt 2 pct. af drengene og ca. 1 pct. af pigerne følger ikke undervisningen i folkeskolens første syv klasser. Det kan i denne forbindelse oplyses, at ca. 0,8 pct. af både piger og drenge i den undervisningspligtige alder (7-14 år) er under åndssvageforsorg, børneforsorg eller anden særfororg (blinde, døve, vanføre m. v.). Tæt ved 100 pct. af de øvrige børn gennemfører 7 års undervisning i folkeskolen (eller i private skoler), medens meget få børn undervises i hjemmet.

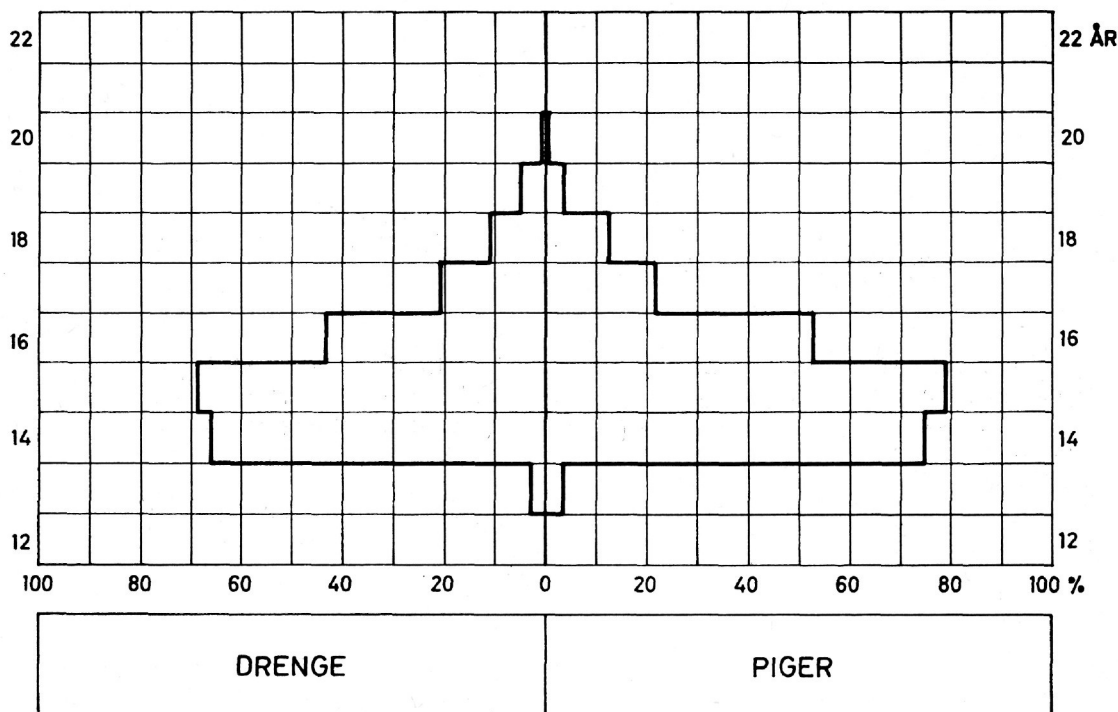

Fig. 18. Aldersfordeling for elever på 8.-12. klassetrin, jfr. tabel 103.

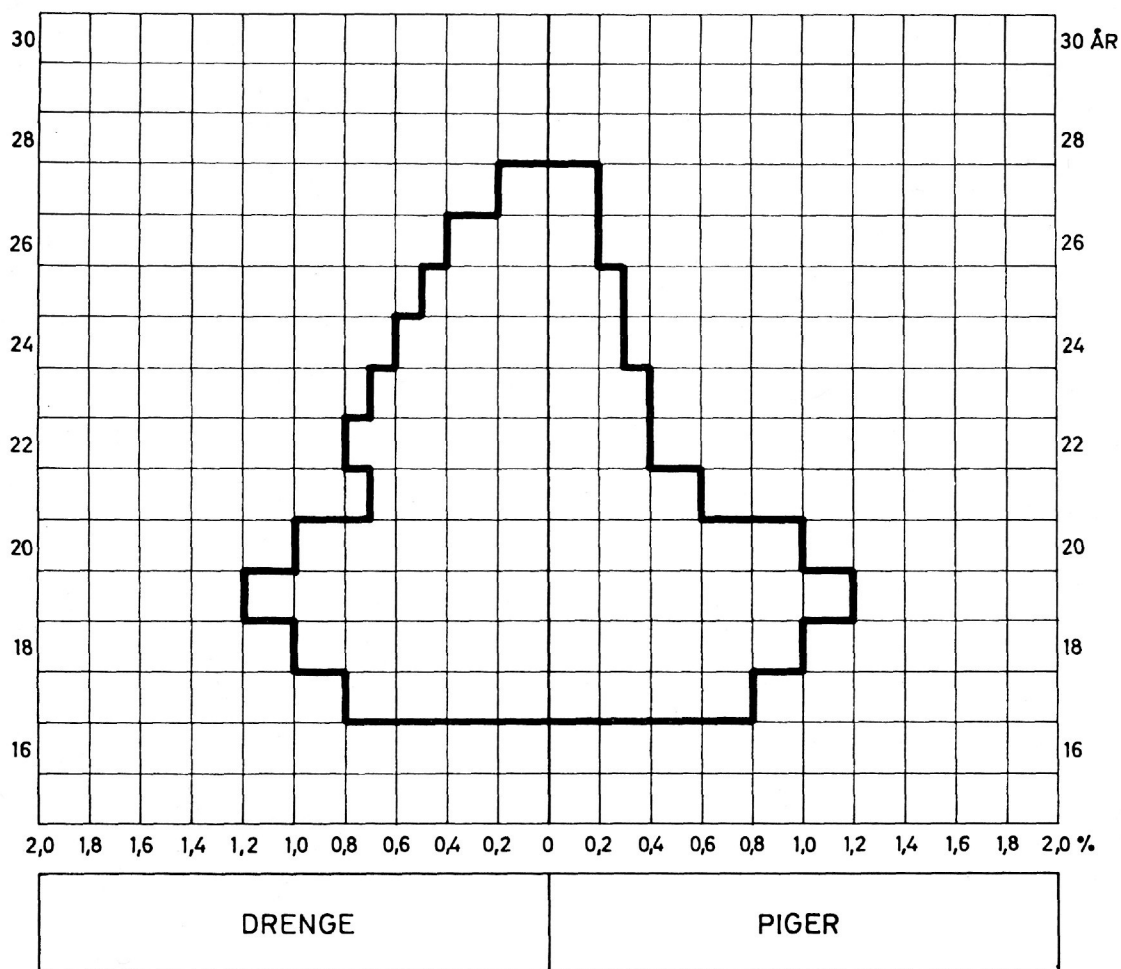

Fig. 19. Aldersfordeling for elever på realeksamens- og studentereksamenskursus. Mærk at målestokken i vandret retning er 50 gange større end ved de øvrige figurer for aldersfordelinger, jfr. tabel 107.

B. Den fortsatte almene undervisning.

Deltagelsen i den fortsatte almene undervisning har været stigende i de seneste år (jfr. tabellerne 97-101).

Deltagelsen i de alternative skoleformer, henholdsvis for de yngre aldersklasser: efterskoler, husholdningsskoler og ungdomsskoler og for de ældre aldersklasser: folkehøjskoler, aftenskoler og aftenhøjskoler har også været stigende, men som helhed taget knapt så stærk.

Figur 18 viser aldersfordelingen for elever på 8.-12. klassetrin (piger/kvinder til højre, drenge/mænd til venstre).

Figur 19 viser aldersfordelingen for elever på realeksamens- og studentereksamenskursus. (I vandret retning er anvendt 50 gange forstørrelse, da procenttallene er små).

C. Faglige skoler, læreanstalter, universiteter.

Også for disse skoleformer har der været tale om en stigning i deltagelsen (jfr. tabel 111).

Medens vejen til universiteter og højere læreanstalter almindeligvis går direkte fra Studentereksamen, gælder det for adskillige uddannelser ved faglige skoler m. v., at der kræves en forudgående praktisk uddannelse.

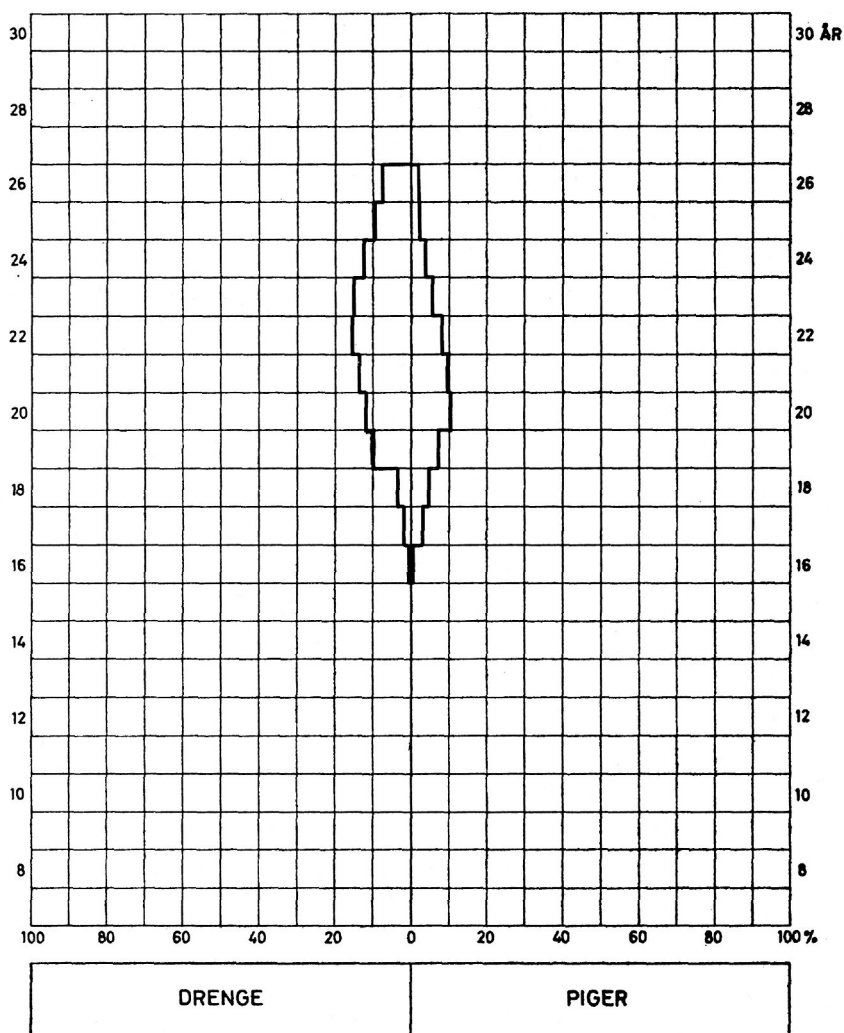

Fig. 20. Aldersfordeling for studerende ved faglige skoler, seminarier, teknika, universiteter og højere læreanstalter, jfr. tabel 115 og 116.

således at det samlede uddannelsesforløb kommer til at bestå af en række stadier.

Både i den ene og anden sammenhæng kan forekomme dels kødannelse med ventetid og ventebeskaftigelse, dels aftjening af værnepligt. Endvidere virker erhvervsarbejde såvel som studieskift forlængende på mange studerendes studietider. Disse forhold giver som resultat, at aldersfordelingerne ved en række uddannelser udviser en større spredning, end selve uddannelsen betinger.

Figur 20 viser aldersfordelingen for samt-

lige studerende ved faglige skoler, seminarier, teknika, universiteter og højere læreanstalter.

D. Uddannelser under lærlingeloven.

Flertallet af læreforhold indgås i en alder under 18 år, og der skal da i henhold til lærlingeloven oprettes kontrakt om oplæringen, med mindre læreforholdet indgås med lærlingens nære slægtninge. Kontrakten anmeldes til arbejdsanvisningskontoret til god-

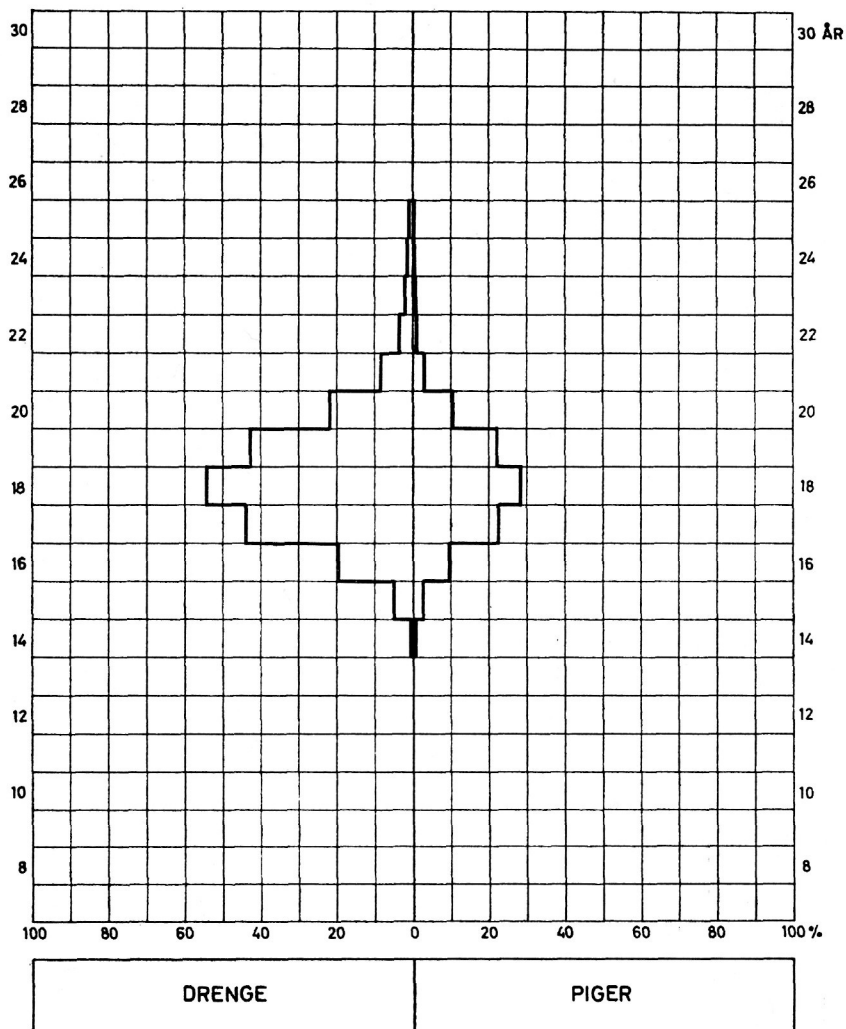

Fig. 21. Aldersfordeling for lærlinge, jfr. tabel 118.

kendelse og registrering. Andre læreforhold (læreforhold med nære slægtninge og læreforhold for lærlinge over 18 år) skal også meddeles til arbejdsanvisningskontoret. Ligeledes skal afbrydelse af et læreforhold såvel som dets ophør, når oplæringen er afsluttet, anmeldes til den kontraktgivende myndighed.

Deltagelsen i læreforhold kan således belyses gennem antallet af registrerede nye læreforhold og gennem beståede svendeprøver inden for industri og håndværk samt eksaminer ved handelsskolerne for lærlinge inden for handel, butik og kontor.

Imidlertid kan deltagelsen i læreforhold

også belyses gennem deltagelsen i den pligtige undervisning på handelsskoler og tekniske skoler, jfr. lærlingelovens §§ 13 og 16. Der er foretaget opgørelse over aldersfordelingen for elever ved handelsskoler og tekniske skoler pr. 1. oktober 1966 (jfr. figur 21 og tabel 118).

E. Kombinationsuddannelser uden for lærlingeloven.

Medens deltagelsen i kombinationsuddannelser under lærlingeloven registreres og publiceres samlet, sker der ikke en tilsvarende registrering og publicering af deltagelsen i kom-

binationsuddannelserne uden for lærlingeloven. Endvidere er der heller ikke i almindelighed nogen pligt til at deltage i den skolemæssige del af disse kombinationsuddannelser.

Den her omhandlede kategori af kombinationsuddannelser kan inddeles efter de aldersbetingelser, der gælder for optagelse, idet der for en række af uddannelserne er fastsat en minimumsalder af 18 år eller mere, medens der for andre er fastsat en normal maksimumsalder.

Der er som nævnt i kapitel 1 udviklet en række kurser for specialarbejdere. Da det drejer sig om kortvarige kursus (i almindelighed 3 uger), er der ikke her foretaget en

statistisk belysning af deltagelsen i disse uddannelser.

F. Beskæftigelser uden særlig uddannelse.

Indtræden i sådanne beskæftigelser kan ske på forskellige alderstrin. I denne forbindelse er det navnlig de yngre aldersklasser, som er af interesse.

Unge under 18 år beskæftiges navnlig som bude, arbejdsdrenge og hjælpepiger samt som løs medhjælp i landbruget.

For unge over 18 år og i senere aldersklasser, f. eks. over 21 år, er der en række beskæftigelser, som kan tiltrædes uden særlig uddannelse.

○

Tabel 97. Den samlede deltagelse i undervisningen på 8. klassetrin (i 8. klasse og 1. real).

Årstal	Absolutte tal		I alt
	Drenge	Piger	
1964	29.524	31.630	61.154
1965	29.899	31.492	61.391
1966	34.383	35.927	70.310
1967	34.556	35.253	69.809

Tabel 98 Den samlede deltagelse i undervisningen på 9. klassetrin (i 9. klasse og 2. real).

Årstal	Absolutte tal		I alt
	Drenge	Piger	
1964	20.602	23.658	44.260
1965	22.179	26.346	48.525
1966	23.707	27.207	50.914
1967	27.958	31.629	59.587

Tabel 99. Den samlede deltagelse i undervisningen på 10. klassetrin (i 10. klasse og 3. real og 1. g).

Årstal	Absolutte tal		I alt
	Drenge	Piger	
1951	6.230	6.096	12.326
1956	8.002	8.395	16.397
1961	14.960	15.882	30.842
1964	15.765	17.108	32.873
1965	15.593	17.444	33.037
1966	16.657	18.951	35.608
1967	18.150	20.234	38.384

Tabel 100. Den samlede deltagelse i undervisningen på 11. klassetrin (i 2. g).

Årstal	Absolutte tal		I alt
	Drenge	Piger	
1951 _____	1.583	1.170	2.753
1956 _____	1.969	1.624	3.593
1961 _____	3.482	3.022	6.504
1964 _____	4.084	3.555	7.639
1965 _____	4.414	3.590	8.004
1966 _____	4.684	4.065	8.749
1967 _____	4.844	4.386	9.230

Tabel 101. Den samlede deltagelse i undervisningen på 12. klassetrin (i 3. g).

Årstal	Absolutte tal		I alt
	Drenge	Piger	
1951 _____	1.392	1.069	2.461
1956 _____	1.706	1.482	3.188
1961 _____	3.053	2.506	5.559
1964 _____	4.341	3.547	7.888
1965 _____	3.874	3.368	7.242
1966 _____	4.267	3.434	7.701
1967 _____	4.420	3.857	8.277

Tabel 102. Aldersfordelingen for eleverne i 8.-12. klassetrin ultimo 1966.

Antal pr. klassetrin	8. klassetrin 8. klasse + 1. real		9. klassetrin 9. klasse + 2. real		in 10. klasse + 3. i 1. g + 3. real		11. klassetrin 2. g		12. klassetrin 3. g	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
13 år	1.064	1.333								
14 år	24.334	26.205	762	988	11	32				
15 år	8.619	8.119	16.459	18.889	661	791				
16 år	365	270	6.360	7.085	9.887	12.224	230	240		
17 år	-	-	327	245	5.290	5.478	2.117	2.053	243	251
18 år	-	-	-	-	736	1.700	1.888	1.549	1.993	1.955
19 år	-	-	-	-	71	31	417	215	1.703	1.253
20 år	-	-	-	-	-	-	33	8	329	175

Tabel 103. Aldersfordelingen for eleverne i 8.-12. klassetrin ultimo 1966 i pct. af årgangen.

Antal...	8. klassetrin 8. klasse + 1. real		9. klassetrin 9. klasse + 2. real		in 10. klasse + 3. i 1. g + 3. real		11. klassetrin 2. g		12. klassetrin 3. g	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
	34.383	35.927	23.907	27.207	16.657	18.951	4.684	4.065	4.267	3.434
	% af årg.	% af årg.	% af årg.	% af årg.	% af årg.	% af årg.	% af årg.	% af årg.	% af årg.	% af årg.
Alder:										
13 år	2,8	3,6								
14 år	63,9	72,0	2,0	2,7						
15 år	23,0	23,0	44,0	53,5	1,8	2,3				
16 år	0,9	0,7	16,3	18,8	25,4	32,4	0,6	0,6		
17 år			0,8	0,7	13,7	14,7	5,5	5,5	0,6	0,7
18 år					1,8	4,3	4,5	3,9	4,8	4,4
19 år					0,2	0,1	0,9	0,5	3,9	3,0
20 år							0,1	0,0	0,7	0,4

Tabel 104. Beregnet alders- og kønsfordeling for danske elever ved efterskoler og ungdomskostskoler — ultimo 1966.

Alder	Antal		I alt	Pct. af årgang	
	Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder
13 år	45	49	94	0,12	0,14
14 år	736	452	1.188	1,93	1,24
15 år	1.494	1.088	2.582	3,99	3,09
16 år	1.217	1.137	2.354	3,12	3,02
17 år	517	624	1.141	1,34	1,68
18 år og derover	150	188	338	-	-
Uoplyst	30	31	61	-	-
I alt	4.189	3.569	7.758		

Tabel 105. Husholdningsskoler. (Kun kvindelige elever). Beregnet aldersfordeling for danske elever - ultimo 1966.

Alder	Antal	Pct. af årgang
16 år og derunder	172	
17 år	693	1,87
18 år	510	1,29
19 år	358	0,85
20 år	262	0,60
21-24 år	193	-
25 år og derover	41	-
Uoplyst	54	-
I alt	2.283	

Tabel 106. Folkehøjskoler. Beregnet alders- og kønsfordeling for danske elever — ultimo 1966.

Alder	Antal		I alt	Pct. af årgang	
	Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder
17 år og derunder	134	360	494	-	-
18 år	282	1.713	1.995	0,68	4,33
19 år	278	1.335	1.613	0,63	3,19
20 år	368	816	1.184	0,80	1,88
21-24 år	1.264	910	2.174	-	-
25 år og derover	367	240	607	-	-
Uoplyst	54	45	99	-	-
I alt	2.747	5.419	8.166		

Tabel 107. Beregnet aldersfordeling for elevbestanden ved studenter- og realeksamenskursus. - ultimo 1966.

Alder	Antal		I alt	Pct. af årgang	
	Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder
16 år og derunder	126	115	241	-	-
17 år	320	280	600	0,83	0,75
18 år	396	375	771	0,95	0,95
19 år	527	521	1.048	1,20	1,24
20 år	443	452	895	0,96	1,04
21 år	328	252	580	0,71	0,58
22 år	344	161	505	0,79	0,39
23 år	283	140	423	0,71	0,37
24 år	223	117	340	0,59	0,32
25 år	180	90	270	0,54	0,28
26 år	118	66	184	0,36	0,21
27 år	66	58	124	0,21	0,19
28 år	60	24	84	0,19	0,08
29 år og derover	195	193	388	-	-
I alt	3.609	2.844	6.453		

Tabel 108. Beregnet aldersfordeling for de mandlige elever under den almene undervisning i pct. af den pågældende fødselsårgang, ultimo 1966.

Alder	1.-7. klassetrin	-12. klassetrin	Efterskoler og ungdoms-kostskoler	Husholdnings-skoler og folkehøjskoler	Real- og studentereksa-menskursus	ALMEN undervisning IALT
13 år	94,0	2,8	0,1			96,9
14 -	23,7	65,9	2,0			91,6
15 -	0,5	68,8	4,0			73,3
16 -		43,2	3,1			46,3
17 -		20,6	1,3		0,8	22,7
18 -		11,1		0,7	1,0	12,8
19 -		5,0		0,6	1,2	6,8
20 -		0,8		0,8	1,0	2,6
21 -				0,8	0,7	1,5
22 -				0,7	0,8	1,5
23 -				0,7	0,7	1,4
24 -				0,7	0,6	1,3
25 -					0,5	0,5
26 -					0,4	0,4
27 -					0,2	0,2

Tabel 109. Beregnet aldersfordeling for de kvindelige elever under den almene undervisning i pct. af den pågældende fødselsårgang, ultimo 1966.

Alder	1.-7. klassetrin	8-12. klasse	Efterskoler og ungdoms-kostskoler	Husholdnings-skoler og folkehøjskoler	Real- og studentereksa-menskursus	ALMEN undervisning IALT
13 år	95,6	3,6	0,1			99,3
14 -	23,8	74,7	1,2			99,7
15 -	0,5	78,8	3,2			82,5
16 -		52,5	3,0			55,5
17 -		21,6	1,7		0,8	24,1
18 -		12,6		5,6	1,0	19,2
19 -		3,6		4,0	1,2	8,8
20 -		0,4		2,5	1,0	3,9
21 -				0,7	0,6	1,3
22 -				0,7	0,4	1,1
23 -				0,7	0,4	1,1
24 -				0,7	0,3	1,0
25 -					0,3	0,3
26 -					0,2	0,2
27 -					0,2	0,2

Tabel 110. Beregnet antal studerende ved faglige skoler fordelt på køn og alder ultimo 1966.

Alder	Mænd	Kvinder	Total	Pct. af årgang	
				Mænd	Kvinder
15 år og derunder.	1	9	10	—	—
16 - - - - -	87	119	206	0,2	0,3
17 - - - - -	736	1204	1940	1,9	3,2
18 - - - - -	1006	1454	2460	2,4	3,7
19 - - - - -	1149	1241	2390	2,6	3,0
20 - - - - -	1395	1008	2403	3,0	2,3
21 - - - - -	1466	729	2195	3,2	1,7
22 - - - - -	1571	394	1965	3,6	1,0
23 - - - - -	1199	299	1498	3,0	0,8
24 - - - - -	918	176	1094	2,4	0,5
25 - - - - -	552	87	639	1,7	0,3
26 - - - - -	456	116	572	1,4	0,4
27 år og derover.	1589	458	2047	—	—
Uoplyst	14	30	44	—	—
I alt	12139	7324	19463		

Tabel III. Bestand af studerende pr. 1. oktober i årene 1953-1966.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Seminarier	4.483	4.960	5.243	5.542	5.963	6.372	6.755	7.537	7.937	8.712	9.553	10.241	10.728	11.489
Teknika	1.589	1.665	1.873	2.113	2.754	3.532	3.466	3.682	3.559	3.862	3.841	4.178	3.819	3.631
Universiteterne i alt	6.655	6.884	6.761	6.975	6.967	7.731	8.181	9.103	10.650	12.584	14.831	19.242	22.786	25.409
De højere læreanstalter i alt	6.015	5.950	6.081	6.699	7.047	7.634	8.763	9.236	9.331	9.626	10.255	10.860	11.837	12.809

Tabel 112. Aldersfordelingen for mandlige studerende ved seminarier og teknika, universiteter og højere læreranstalter - ultimo 1966.

Alder	18 år og derunder	19 år	20 år	21 år	22 år	23 år	24 år	25 år	26 år	27 år og derover	I alt
Seminarierne.....	30	350	715	916	913	653	396	302	210	686	5.171
Teknika.....	-	4	36	307	747	885	653	398	246	327	3.603
Universiteterne i alt.....	268	1.466	2.342	2.425	2.154	1.955	1.540	1.080	837	2.460	16.527
<i>De højere læreranstalter:</i>											
1. DTH.....	75	304	402	419	392	390	249	160	68	131	2.590
2. DIA.....	19	127	195	202	187	138	82	53	32	55	1.090
3. Landbohøjskolen.....	1	31	55	91	131	175	172	133	119	220	1.128
4. Tandlægehøjskolerne.....	1	42	84	114	111	95	100	56	24	45	672
5. Farmaceutisk højskole.....	2	17	31	23	40	46	40	19	15	10	243
6. Handels højskolerne.....	7	90	126	232	302	357	429	369	352	1.402	3.666
7. Arkitektskolerne.....	1	19	36	60	68	81	66	56	37	129	553
8. Musik konservatorierne.....	26	21	27	27	31	33	21	17	12	72	287
I alt....	430	2.471	4.049	4.816	5.076	4.808	3.748	2.643	1.952	5.537	35.530

Tabel 113. Aldersfordelingen for kvindelige studerende ved seminarier og teknika, universiteter og højere læreranstalter - ultimo 1966.

Alder	18 år og derunder	19 år	20 år	21 år	22 år	23 år	24 år	25 år	26 år	27 år og derover	I alt
Seminarierne.....	65	541	1.327	1.517	1.426	600	274	109	82	378	6.319
Teknika.....	-	-	1	1	-	1	1	2	-	2	8
Universiteterne i alt.....	251	987	1.509	1.358	1.114	955	702	436	364	1.206	8.882
<i>De højere læreranstalter:</i>											
1. DTH.....	5	8	19	17	12	11	6	5	2	6	91
2. DIA.....	3	7	12	18	12	5	3	0	1	1	62
3. Landbohøjskolerne.....	2	12	18	19	20	24	10	7	2	5	119
4. Tandlægehøjskolerne.....	6	66	98	113	80	75	65	16	14	12	545
5. Farmaceutisk højskole.....	3	52	84	93	62	57	32	14	7	8	412
6. Handels højskolerne.....	11	148	312	267	152	70	21	16	5	22	1.024
7. Arkitektskolerne.....	-	4	6	29	17	17	6	6	6	7	98
8. Musik konservatorierne.....	28	17	23	30	18	20	19	11	13	51	230
I alt....	374	1.842	3.409	3.462	2.913	1.835	1.139	622	496	1.698	17.790

Tabel 114. *Mandlige/ kvindelige studerende ved seminarier og teknika, universiteterne og de højere læreanstalter fordelt efter alder - ultimo 1966.*

Alder	Mænd	Kvinder	Studerende ved ovennævnte læreanstalter	
			Pct. af årgangen	
			Mænd	Kvinder
18 år og derunder	430	374	(1,0)	0,9)
19 år	2.471	1.842	5,6	4,4
20 år	4.049	3.409	8,8	7,8
21 år	4.816	3.462	10,5	8,0
22 år	5.076	2.913	11,7	7,1
23 år	4.808	1.835	12,1	4,8
24 år	3.748	1.139	9,9	3,1
25 år	2.643	622	8,0	1,9
26 år	1.952	496	6,0	1,6
27 år og derover	5.537	1.698	—	
I alt	35.530	17.790		

Tabel 115. *Beregnet aldersfordeling for de mandlige studerende ved den højere undervisning i pct. af den pågældende fødselsårgang, ultimo 1966.*

Alder	Faglige skoler	Teknika	Seminarier	Universiteter og højere læreanstalter	Den højere undervisning IALT
					%
15 år					
16 -	0,2	—		—	0,2
17 -	1,9	—	—	—	1,9
18 -	2,4	—	—	1,0	3,4
19 -	2,6	—	0,8	4,8	
20 -	3,0	0,1	1,6	7,2	11,9
21 -	3,2	0,7	2,0	7,8	13,7
22 -	3,6	1,7	2,1	7,9	15,3
23 -	3,0	2,2	1,6	8,2	15,0
24 -	2,4	1,7	1,1	7,1	12,3
25 -	1,7	1,2	0,9	5,9	9,7
26 -	1,4	0,8	0,7	4,6	7,5
27 -					

Tabel 116. *Beregnet aldersfordeling for de kvindelige studerende ved den højere undervisning i pct. af den pågældende fødselsårgang, ultimo 1966.*

Alder	Faglige skoler	Teknika	Seminarier	Universiteter og højere læreanstalter	Den højere undervisning IALT
	%				o/
15 år					
16 -	0,3		—	—	0,3
17 -	3,2		—	—	3,2
18 -	3,7			1,0	4,7
19 -	3,0		1,3	3,1	7,4
20 -	2,3		3,1	4,8	10,2
21 -	1,7		3,5	4,5	9,7
22 -	1,0		3,5	3,6	8,1
23 -	0,8		1,6	3,2	5,6
24 -	0,5		0,8	2,4	3,7
25 -	0,3		0,3	1,6	2,2
26 -	0,4		0,3	1,3	2,0
27 -					

Tabel 117. Eleverne i lærlingeskolerne pr. 1. oktober 1966 fordelt på køn og alder samt andel af fødselsårgang — ultimo 1966.

Alder	Mænd	Kvinder	I alt	I pct. af fødselsårgang ultimo 1966	
				Mænd	Kvinder
14 år og derunder	-	-	-	-	-
14 år139	83	222	0,4	0,2
15 år1.414	667	2.081	3,8	1,9
16 år6.175	2.948	9.123	15,8	7,8
17 år13.421	6.595	20.016	34,7	17,7
18 år17.726	8.923	26.649	42,7	22,5
19 år14.861	7.344	22.205	33,8	17,5
20 år7.897	3.578	11.475	17,2	8,2
21 år2.988	864	3.852	6,5	2,0
22 år1.061	182	1.243	2,4	0,4
23 år528	57	585	1,3	0,1
24 år412	28	440	1,1	0,1
25 år256	12	268	0,8	0,0
26 år og derover1.123	49	1.172	-	-
I alt68.001	31.330	99.331		

Tabel 118. Beregnet¹⁾ antal lærlinge under lærlingeloven fordelt på køn og alder samt andel af fødselsårgang ultimo 1966.

Alder	Mænd	Kvinder	I alt	Pct. af årgang	
				Mænd	Kvinder
14 år175	100	275	0,5	0,3
15 -1775	850	2625	4,7	2,4
16 -7775	3700	11475	19,9	9,8
17 -16900	8300	25200	43,7	22,3
18 -22300	11225	33525	53,7	28,3
19 -18700	9250	27950	42,5	22,1
20 -9950	4500	14450	21,6	10,3
21 -3750	1100	4850	8,2	2,6
22 -1325	225	1550	3,1	0,5
23 -650	75	725	1,6	0,2
24 -525	25	550	1,4	0,1
25 -325	25	350	1,0	0,1
26 år og derover1425	50	1475		
I alt85575	39425	125000		

¹⁾ Medens tabel 117 omfatter lærlinge, der på tællingstidspunktet i oktober 1966 var registreret på lærlingeskolerne, omfatter denne tabel samtlige lærlinge. Aldersfordelingens form er forudsat at være som i tabel 117.

Tabel 119. Beregnet antal danske elever ved landbrugsskoler fordelt på køn og alder ultimo 1966.

Alder	Mænd	Kvinder	I alt	Pct. af årgang	
				Mænd	Kvinder
17 år og derunder	.18	9	27	—	—
18 -	.80	14	94	0,2	0,0
19 -	.129	18	147	0,3	0,1
20 -	.167	17	184	0,4	0,1
21-24 år	.1342	23	1365		
25 år og derover	.140	9	149	—	—
Uoplyst	.106	3	109	—	—
I alt	.1982	93	2075		

Tabel 120. Beregnet antal 14-20-årige elever i etater, stat, kommuner, sundhedsvæsen m. v. fordelt på køn og alder samt pct. af fødselsårgang ultimo 1966.

Alder				Pct. af årgang	
	Mænd	Kvinder	I alt	Mænd	Kvinder
14 år	12	65	77	0,0	0,2
15 -	79	483	562	0,2	1,3
16 -	153	1542	1695	0,4	3,9
17 -	230	2550	2780	0,5	6,1
18 -	267	3035	3302	0,6	7,0
19 -	229	2414	2643	0,5	5,6
20 -	139	1103	1242	0,3	2,7
Ialt	1109	11192	12301		

Tabel 121. Beregnet fordeling af de enkelte årgange af mænd på uddannelseskategori i pct. af den pågældende fødselsårgang ultimo 1966.

Kategori:	a-b	c	a-b-c	d	a-b-c-d		Hele årgangen
Alder	Almen undervisning	Højere undervisning	Almen og højere undervisning	Lærlinge under lærlingeloven	Personer under uddannelse ¹⁾	Andre ¹⁾	I alt
13 år	96,9	-	96,9	-	96,9	3,1	100
14 -	91,6	-	91,6	0,5	92,1	7,9	100
15 -	73,3	-	73,3	4,7	78,0	22,0	100
16 -	46,3	0,2	46,5	19,9	66,4	33,6	100
17 -	22,7	1,9	24,6	43,7	68,3	31,7	100
18 -	12,8	3,4	16,2	53,7	69,9	30,1	100
19 -	6,8	8,2	15,0	42,5	57,5	42,5	100
20 -	2,6	11,9	14,5	21,6	36,1	63,9	100
21 -	1,5	13,7	15,2	8,2	23,4	76,6	100
22 -	1,5	15,3	16,8	3,1	19,9	80,1	100
23 -	1,4	15,0	16,4	1,6	18,0	82,0	100
24 -	1,3	12,3	13,6	1,4	15,0	85,0	100
25 -	0,5	9,7	10,2	1,0	11,2	88,8	100
26 -	0,4	7,5	7,9	-	-	-	100
27 -	0,2	-	-	-	-	-	100

¹⁾ Under kategorien »Andre« indgår bl. a. landbrugsskoleelever samt elever i stat, kommuner, etater, sundhedsvæsen mv. (dvs. kombinationsuddannelse) jfr. tabel 119 og 120.

Tabel 122. Beregnet fordeling af de enkelte årgange af kvinder på uddannelseskategori i pct. af den pågældende fødselsårgang ultimo 1966.

Kategori:	a-b	c	a-b-c	d	a-b-c-d		Hele årgangen
Alder	Almen undervisning	Højere undervisning	Almen og højere undervisning	Lærlinge under lærlingeloven	Personer under uddannelse ¹⁾	Andre ¹⁾	I alt
13 år	99,3	-	99,3	-	99,3	0,7	100
14 -	99,7	-	99,7	0,3	100,0	0,0	100
15 -	82,5	-	82,5	2,4	84,9	15,1	100
16 -	55,5	0,3	55,8	9,8	65,6	34,4	100
17 -	27,4	3,2	30,6	22,3	52,9	47,1	100
18 -	19,2	4,7	23,9	28,3	52,2	47,8	100
19 -	8,8	7,4	16,2	22,1	38,3	61,7	100
20 -	3,9	10,2	14,1	10,3	24,4	75,6	100
21 -	1,3	9,7	11,0	2,6	13,6	86,4	100
22 -	1,1	8,1	9,2	0,5	9,7	90,3	100
23 -	1,1	5,6	6,7	0,2	6,9	93,1	100
24 -	1,0	3,7	4,7	0,1	4,8	95,2	100
25 -	0,3	2,2	2,5	0,1	2,6	97,4	100
26 -	0,2	2,0	2,2	-	-	-	100
27 -	0,2	-	-	-	-	-	100

1) Under kategorien »Andre« indgår bl. a. landbrugsskoleelever samt elever i stat, kommuner, etater, sundhedsvæsen mv. (dvs. kombinationsuddannelser) jfr. tabel 119 og 120.

Tabel 123. Beregnet fordeling af de enkelte årgange af personer på uddannelseskategori i pct. af den pågældende fødselsårgang ultimo 1966.

Kategori:	a-b	c	a-b-c	d	a-b-c-d		Hele årgangen
Alder	Almen undervisning	Højere undervisning	Almen og højere undervisning	Lærlinge under lærlingeloven	Personer under uddannelse ¹⁾	Andre ¹⁾	I alt
13 år	98,1	-	98,1	-	98,1	1,9	100
14 -	95,6	-	95,6	0,4	96,0	4,0	100
15 -	77,8	-	77,8	3,6	81,4	18,6	100
16 -	50,8	0,2	51,0	14,9	65,9	34,1	100
17 -	25,0	2,5	27,5	33,2	60,7	39,3	100
18 -	15,9	4,0	19,9	41,3	61,2	38,8	100
19 -	7,8	7,8	15,6	32,5	48,1	51,9	100
20 -	3,2	11,1	14,3	16,1	30,4	69,6	100
21 -	1,4	11,8	13,2	5,5	18,6	81,4	100
22 -	1,3	11,8	13,1	1,8	15,0	85,0	100
23 -	1,3	10,4	11,7	0,9	12,7	87,3	100
24 -	1,2	8,1	9,3	0,8	10,1	89,9	100
25 -	0,4	6,0	6,4	0,6	6,9	93,1	100
26 -	0,3	4,8	5,1	-	-	-	100
27 -	0,2	-	-	-	-	-	100

1) Under kategorien »Andre« indgår bl. a. landbrugsskoleelever samt elever i stat, kommuner, etater, sundhedsvæsen mv. (dvs. kombinationsuddannelser) jfr. tabel 119 og 120.

Oplysninger om støtteordningerne i andre lande.

I det følgende gives oplysninger om støtteordningerne i 10 lande i rækkefølgen:

Norge	Belgien
Sverige	Frankrig
Storbritannien	U.S.A.
Vesttyskland	Sovjetunionen
Holland	Østtyskland.

Norge.

Støtte er hidtil ydet efter forskellige regler til følgende grupper:

I. Almenskolen.

II. Studerende ved universiteter, højere læreanstalter, seminarier, teknika og enkelte specielle skoler.

III. Visse fagskoler.

Ad I. *Almenskolen.*

Elever i almenskolen kan kun søge *stipendier*.

Der ydes principielt ikke støtte til obligatorisk undervisning; denne går for tiden til det 15. år, men skal i løbet af nogle år forlænges til det 16. år. I særlige tilfælde kan der ydes støtte også i det 8. skoleår. Herefter ydes for tiden støtte til studerende i gymnasier, statsrealskoler, 9. og 10. skoleår i realskolen og liniedelt 9-årig enhedsskole og framhaldsskole, folkehøjskoler med kurser på mindst 8 uger samt teknisk forkursus.

Der tages ved støttens tildeling hensyn til forsørgerens økonomiske forhold og til forældrenes forsørgerbyrde. For studerende ved gymnasieskoler og statsrealskoler er det normalt største stipendium for hjemmeboende 2.000 kr., for udeboende 3.000 kr. Satserne er lidt lavere for studerende ved folkehøjskoler og yderligere lidt lavere for studerende ved realskoler og 9-årige enhedsskoler og framhaldsskoler. I gymnasiet bortfalder støtten helt for hjemmeboende uden søskende ved en forældreindkomst på 15.000 kr. Denne grænse hæves, hvis ansøgeren har søskende, men støtte bortfalder under alle omstændig-

heder ved en forældreindkomst på 26.000 kr. For udeboende er de tilsvarende tal 21.000 kr. og 32.000 kr. Grænserne er noget lavere ved de øvrige skoleformer. For hvert barn udover ansøgeren, der forsørges af ansøgerens forældre, forøges støtten gennemgående med 200 kr. årligt. De angivne indkomstbeløb er den skattepligtige indkomst, men det må herved erindres, at der i Norge ikke findes skattefradraget.

Forældreformue på under 40.000 kr. tages ikke i betragtning; er formuen over 40.000 kr., lægges 15 pct. af det overskydende beløb til indkomsten.

Ansøgeren kan have en gennemsnitlig månedlig bruttoindkomst på 200 kr., uden at dette får indflydelse på støtten. Stipendiet nedsættes gennemgående med 400 kr. årligt for hver overskydende gennemsnitlig månedlig indkomst på 100 kr. (indtægter i skoleferien tages der dog normalt ikke hensyn til).

En eventuel ægtefælles indkomst på under 700 kr. månedlig bevirker ikke nedsættelse i støtten. For større indtægt nedsættes støtten gennemgående med 200 kr. årligt pr. overskydende 100 kr. månedlig indtægt.

Der tages ikke hensyn til ansøgerens egen formue, hvis denne er under 5.000 kr. Støtten nedsættes med 200-400 kr. årligt for hver overskydende 2.000 kr. af formuen.

Ægtefælles forme på under 10.000 kr. tages ikke i betragtning; er formuen over 10.000 kr., medfører dette nedsættelse med 200-600 kr. årligt for hver overskydende 3.000 kr.

Stipendier fra anden side under 600 kr. kan oppebæres uden virkning for statsstipendiet, for hver 300 kr. herudover fradrages der gennemgående 200 kr. i statsstipendiet.

Stipendiet kan forøges med indtil 600 kr. årligt, hvis de faktiske hjemrejseudgifter overstiger 500 kr.; der regnes med 2 hjemrejser årligt.

Hvis de daglige rejseudgifter til og fra skole udgør mindst 60 kr. pr. måned, forhøjes stipendiet med 200 kr. årligt.

Hvis der betales studieafgifter, kan dette medføre forhøjelse af stipendiet med 200—400 kr. årligt.

Den samlede stipendiestøtte i denne gruppe udgjorde i 1965-66 25,7 mill. kr.

Ad II. Studerende ved universiteter, højere læreanstalter, seminarier, teknika og enkelte specielle skoler.

Støtte ydes til studerende, som har rimelig udsigt til at gennemføre uddannelsen. I almindelighed vil optagelse på en læreanstalt være tilstrækkelig kvalifikation.

A) Lån.

Lånene ydes af Statens lånekasse for studerende ungdom. Der kræves økonomisk trang, for at lån kan ydes, idet lån kun ydes til studerende, »som ikke kan skaffe sig midler på anden rimelig måde«. Trangen afgøres på grundlag af et indsendt budget, men dette anerkendes kun, hvis det svarer til normale og strengt nødvendige udgifter til ophold, lokaltransport, klæder, studieudgifter og rejser mellem hjemsted og uddannelsessted 2 gange årligt.

Leveomkostningerne, d. v. s. udgifterne til ophold, lokaltransport, klæder og lompepenge, måtte (efteråret 1966) ikke overstige 630 kr. i Oslo, 600 kr. i nogle større byer og 580 kr. andre steder. For hjemmeboende er satsen 160 kr. mindre pr. måned. Hertil lægges som nævnt nødvendige omkostninger ved undervisningsgebyrer, lærebøger og udgiften til 2 rejser til hjemstedet o. lign. Den anerkendte udgift ydes som støtte (lån og/eller stipendium) med følgende begrænsninger:

Overstiger forældrenes indkomst 20.000 kr., fradrages 400 kr. for hver overskydende 3.000 kr. Har ansøgeren søskende, nedsættes dette fradrag med 400 kr. for hver. For formue over 80.000 kr. regnes mindst 15 pct. af det overskydende beløb som indkomst. Procentsatsen kan forøges indtil 25, hvis formuen i væsentlig grad er likvid. Er der flere børn i låneberettiget uddannelse, kan fradrag på grund af forældreindkomsten fordeles på antallet af børn i sådan uddannelse.

En ansøger, der ikke har forsørgerbyrde, kan have en egenindkomst på 2.000 kr. netto (d. v. s. efter fradrag af udgifter forårsaget af arbejdet) uden fradrag i støtten, overskydende indkomstbeløb fradrages fuldt ud i

støtten. Ansøgere kan have en likvid formue på 2.000 kr. uden fradrag; efter et skøn kan der bortses fra bunden formue, som ansøgeren ikke har gjort illikvid efter eller umiddelbart før studiets påbegyndelse.

En eventuel ægtefælle kan have en indkomst på 12.000 kr. uden reduktion i støtten. Bor ægtefællerne sammen, reduceres støtten med 30 pct. af den del af ægtefællernes indkomst, som overstiger 12.000 kr. Hvis ægtefællerne bor hver for sig, hæves denne grænse til 17.000 kr. Disse grænser forhøjes med 5.000 kr., hvis der er 1 barn i ægteskabet, og med yderligere 3.000 kr. for hvert følgende barn.

Der tages ikke hensyn til ægtefællens formue på under 20.000 kr.

Den samlede lånestøtte til de her omhandlede læreanstalters studerende udgjorde i 1965-66 127 mill. kr.

Lånene er rentefri i den sædvanlige uddannelsesetid. Forsinkes studierne på grund af sygdom, militærtjeneste og andre forhold, som gør det rimeligt at se bort fra forsinkelsen, gælder rentefriheden hele den forlængede studietid. Bortset fra sådanne særlige tilfælde forrentes lånene, efter at sædvanlig uddannelsesetid er udløbet. Rentefoden er for tiden 4,75 pct., idet den udgør indtil $\frac{1}{4}$ pct. over den rente, lånekassen selv betaler for sine indlån.

Tilbagebetalingen begynder med de påløbne renter 8-10 måneder efter studiets afslutning og derefter med halvårlige rater, således at lånet som regel er tilbagebetalt med lige store rater i løbet af højst 15 år. Afdragenes størrelse afhænger bl. a. af størrelsen af det samlede lån og låntagerens forventede betalingssevne.

Dør låntageren uden at efterlade sig midler til dækning af gælden, afskrives lånet. Efterlader han sig midler, men gør de økonomiske forhold det vanskeligt for de efterladte at tilbagebetale lånet, kan de søge gælden eftergivet. På samme måde kan en låntager, som på grund af langvarig sygdom eller invaliditet ikke kan klare sine forpligtelser, efter ansøgning få lån eftergivet.

B. Stipendier.

For hjemmeboende enebørn bortfalder støtten helt, hvis forældreindkomsten overstiger 16.000 kr. Ved maksimal forsørgerbyrde (mindst 6 børn) er grænsen 31.000 kr. Sti-

pendiesatserne varierer i disse tilfælde mellem 800 kr. og 1.400 kr. For udeboende enebørn bortfalder støtten helt, hvis forældreindkomsten overstiger 31.000 kr., og ved maksimal forsørgerbyrde (mindst 6 børn) ved 46.000 kr. Stipendiesatserne varierer her mellem 1.000 kr. og 4.200 kr. Den normale sats er, når forældreindkomsten ikke medfører nedsættelse af satsen, ca. 2.200 kr. Ved læreanstalter i udlandet bortfalder støtten helt, når forældreindkomsten på tilsvarende måde overstiger 34.000 kr. og 49.000 kr. Det mindste stipendium, som gives til disse studerende, er 1.400 kr., og det normale stipendium, når forældreindkomsten ikke medfører nedsættelse, er ca. 2.800 kr.

Er forældres formue over 40.000 kr., medregnes mindst 15 pct. af det overskydende som indkomst.

Stipendiet forhøjes med 200 kr. for hvert barn udover ansøgeren.

Har ansøgeren en egenindkomst på over 2.000 kr., reduceres stipendiet skønsmæssigt. Stipendier fra anden side på over 600 kr. fradrages med det overskydende beløb i statsstipendiet.

Egen formue medfører nedsættelse af stipendiet, der sædvanligvis helt bortfalder, hvis formuen overstiger 5.000 kr.

En eventuel ægtefælles indtægt på indtil 12.000 kr. har ingen virkning for statsstipendiet. Findes der børn i ægteskabet, kan ægtefællens indkomst forøges med 5.000 kr. for det første barn og 3.000 kr. for hvert barn herudover. Er indkomsten højere, afgøres stipendiespørgsmålet skønsmæssigt. Har ægtefællen formue udover 10.000 kr., kan stipendium normalt ikke ydes.

Stipendiet forhøjes, hvis den studerende har forsørgerbyrde, og ægtefællen er uden væsentlig indkomst, med 400 kr. pr. forsørget. Endvidere forhøjes stipendiet, hvis den pågældende har særligt store rejseomkostninger, på grund af sygdom, hvis de faglige forhold er særligt gode (i dette tilfælde med indtil 400 kr.) og i andre særlige tilfælde. Stipendiet kan herved stige til ialt 4.200 kr. pr. år for studier i Norge og til 4.800 kr. for studier i udlandet.

Stipendiestøtten er tidsbegrænset.

Der gives ikke stipendier udover den normale studietid. Er denne indtil 1 år, ydes stipendium for hele perioden. Er studietiden 2 år, ydes stipendium i det sidste år. Er stu-

dietiden 3 år, ydes stipendium i de sidste 1½ år. Er studietiden over 3 år, ydes stipendium fra og med det 3. år, for studenter i udlandet dog fra og med det 2. studieår, indtil normal studietids slutning.

Ekstra stipendiestøtte kan gives efter særlige ordninger, f. eks. dækkes studieafgifter og en del af rejesudgifterne for studerende i udlandet, og der ydes tillægsstipendier til læreruddannelse, når de studerende forpligter sig til at arbejde i Nordnorge.

Den samlede stipendiestøtte ved de omhandlede læreanstalter udgjorde i 1965-66 18,5 mill. kr. Hertil kommer rejsetilskud m. v. til studerende i udlandet.

Ad III. *Studier ved en række fagskoler* (herunder en del skoler, der i Danmark henhører under loven om Ungdommens uddannelsesfond § 1, 1. stk., f. eks. navigationsskoler, maskinmesterskoler, sociale skoler m. v.).

Disse studerende kan få både lån og stipendier, dog kan studerende ved uddannelser, der er beregnet på elever i 16-17 års alderen, i reglen ikke få lån. Lån ydes efter reglerne under II, stipendier efter reglerne under I. Stipendiesatserne kan variere noget. For de fleste af skolerne varierer satserne fra 400 kr. til 3.200 kr. Normalstipendiet er for udeboende elever uden søskende, når forældreindkomsten ikke virker nedsættende, ca. 1.400 kr., for hjemmeboende ca. 500 kr. For hvert yderligere barn, forældrene forsørger, ydes et tillæg på 200 kr.

Den samlede lånestøtte udgjorde i 1965-66 48,0 mill. kr., den samlede stipendiestøtte 17,4 mill. kr., heri medregnet 10,0 mill. kr. fra Arbejdsløshedsforsikringen.

Administrationen.

Lån ydes af Statens lånekasse for studerende ungdom. Ifølge loven om denne lånekasse skal staten indskyde mindst 1/8 af det beløb, lånekassen selv låner til sin udlånsvirksomhed. Endvidere skal støtten dække administrationsudgifter og rentetab. I praksis modtager lånekassen nu alle indlånte midler fra statskassen.

Lånekassen administrerer nu både stipendievirksomheden og lånevirksomheden.

Låneansøgninger passerer et særligt udvalg ved hver uddannelsesinstitution, men disse udvalg attesterer, efter at lånetildelingen nu sker efter faste principper, kun an-

søgningens oplysninger og udtaler sig om mere specielle spørgsmål, medens ansøgningens videre behandling, herunder bedømmelsen af studieegnethed og studieaktivitet, sker i lånekassen.

Lånekassen har en bestyrelse på 3 medlemmer, som foruden at fastlægge hovedlinierne for kassens virksomhed principielt behandler de enkelte låneansøgninger. I praksis gennemgår bestyrelsen dog nu kun specielle sager samt klager over administrationens afgørelser. Bestyrelsens afgørelser er endelige.

Ansvar for stipendietildelingen ligger hos kirke- og undervisningsdepartementet. Der er oprettet et særligt råd på 9 medlemmer, Statens Stipendieråd, til bistand for departementet, men dette råd holder kun sjældent møder, og dets virksomhed består faktisk kun i at give forslag til stipendiebudgettet, medens det praktiske arbejde er henlagt til lånekassen, der herved har bistand af de ved låneadministrationen nævnte særlige udvalg ved de enkelte uddannelsesinstitutioner.

Den samlede stipendiestøtte udgjorde i 1965-66:

Studerende i almenskolen	25.700.000 kr.
Studerende ved højere læreanstalter m. v.	18.450.000 -
Studerende ved fagskoler m.v.	17.400.000 -
Dækning af studieudgifter og særlige rejsetilskud til studerende i udlandet . .	3.850.000 -
	65.400.000 kr.

Den samlede lånestøtte udgjorde i 1965-66:

Studerende ved højere læreanstalter.	127.294.740 kr.
Studerende ved fagskoler m. v.	47.990.050 -
	175.284.790 kr.

Forslag om en nyordning.

Den 2. november 1962 nedsattes en komité til at vurdere statens støtte til skoleungdom og studenter. Komiteen afgav betænkning den 14. april 1964. På grundlag af denne betænkning har kirke- og undervisningsdepartementet afgivet stortingsmelding den 15. september 1967.

Medens den nugældende ordning sonderer mellem 3 grupper:

I. Almenskolen.

II. Studerende ved universiteter og højere læreanstalter, seminarier, teknika og enkelte specialskoler og

III. Visse fagskoler,

foreslår stortingsmeldingen, at der fremtidig sondres mellem

A. Støtte til unge i uddannelser, der svarer til 10.-12. skoleår og

B. Støtte til studerende ved uddannelser, der bygger på studentereksamen eller ligestillede uddannelser.

Ad A. Betænkningen og stortingsmeldingen foreslår begge, at studerende i denne gruppe stilles ens i støttemæssig henseende. Den begrænsede adgang, der nu er til at give stipendier til skoleelever i den skolepligtige alder, foreslås ophævet. Stipendier skal være hovedstøtteformen, men den ovenfor under III. beskrevne lånemulighed for elever ved visse fagskoler foreslås dog opretholdt, og det foreslås yderligere, at også gymnasieelever gives en begrænset adgang til at optage lån.

Betænkningen foreslår, at støtten ydes som et behovsprøvet stipendium på højst 2.000 kr. årligt og et ikke-behovsprøvet stipendium alene til udeboende på 1.800 kr. årligt. Som udeboende betragtes som hovedregel kun studerende, hvis forældre bor så langt fra undervisningsstedet, at de ikke kan bo hjemme. Ved fastsættelsen af størrelsen af det behovsprøvede stipendium er det taget i betragtning, at forældre har en skattemæssig fordel på knap 300 kr. til 1.000 kr. årligt ved at have uddannelsessøgende børn. Største behovsprøvede stipendium skal opnås ved forældreindkomster på under 10.000 kr. årligt, medens dette stipendium helt skal bortfalde ved indkomster på 19.000 kr. Sætserne for forældreindkomsterne forhøjes, hvis ansøgeren har søskende. Forældres formue foreslås taget i betragtning ved, at det behovsprøvede stipendium som hovedregel reduceres med 2 pct. af formue over 50.000 kr.

Stortingsmeldingen er enig i, at man bør have gennemførelsen af de 2 typer stipendier som et mål at arbejde henimod. Meldingen prioriterer støtten til studerende i denne gruppe, der normalt vil være i alderen 17-19 år, højst blandt statens støtteopgaver, og af de 2 stipendieformer sættes støtten til de udeboende på førstepladsen, men departe-

mentet mener, at hensynet til disse støttemuligheder må afvejes med hensynet til etablering af flere og bedre uddannelsespladser; denne afvejning vil departementet foretage i de årlige budgetforslag.

Betænkningen og stortingsmeldingen foreslår, at en ansøger skal kunne have egenindtægter ved erhvervsarbejde på 2.000 kr. årligt uden reduktion i stipendiet; overskydende beløb fradrages med halvdelen i stipendiet. Stipendier til udeboende foreslås dog ikke reduceret som følge af egenindtægt. For studerende med forsørgerpligt overfor ægtefælle og børn foreslås den fradragsfri indkomst forhøjet med 2.000 kr. for hver person, der forsørges. Egenformue foreslås behandlet som egenindkomst; kan formuen ikke realiseres, foreslås det, at der gives adgang til at erstatte den nedgang i stipendiet, den bundne formue medfører, med et lån. For ægtefælleindkomst foreslås som hovedregel, at det behovsprøvede stipendium reduceres med $\frac{1}{3}$ af indkomsten over 7.000 kr. pr. år forhøjet med 2.000 kr. pr. barn i ægteskabet. En ægtefælles formue foreslås behandlet for halvdelens vedkommende som den studerendes egenformue.

For elever, der har en afstand fra hjem til skole på mindst 6 km (ad søvejen dog kun mindst 1 km), foreslås i betænkningen og stortingsmeldingen dækning af rejseudgifter, dog for tiden højst 6 kr. pr. dag.

Ad B. Videregående uddannelser.

Såvel betænkningen som stortingsmeldingen finder som ovenfor nævnt en forbedring af støtteforholdene for studerende i denne gruppe mindre vigtig end gennemførelsen af de nævnte forbedringer for studerende i 10.-12. skoleår (17-19 årige).

Betænkningen foreslår, at der ikke ydes stipendier i studietiden, men indføres en bonusordning. Herefter skal der gives bonus i form af eftergivelse af en del af lånebeløbet, principielt dog først efter bestået eksamen og kun for studerende, der var udeboende i studietiden. Bonussen foreslås sat til 20 pct. af de anerkendte studieudgifter for en udeboende, stigende til 30-35 pct. i løbet af 10 år.

Lånene foreslår betænkningen gjort rentebærende i studietiden (renten tænkes sat til sparekassens sædvanlige rente for 1. prioritetslån). Statens besparelse herved foreslås

lagt til de stipendier, der skal konverteres til en bonusordning. Samtidig foreslås behovsprøvelsen af lånene i forhold til forældrenes økonomiske forhold ophævet. Dette anses at kunne ske uden fare for en væsentlig forøgelse af den samlede låntagning, da forrentningen vil modvirke velstillede studerendes tilbøjelighed til at optage større lån end strengt nødvendigt.

Stortingsmeldingen tilslutter sig ikke disse forslag, men foreslår, at den nuværende låneordnings hovedprincipper opretholdes, således at lånene er rentefri i studietiden og behovsprøvede i forhold til forældrenes økonomi. Hvis de finansielle forhold gør det muligt, vil afhængigheden af forældreøkonomien dog kunne lempes; der tænkes herved navnlig på lempelser for studerende, der er fyldt 25 år, eller hvis forsørger er over 65 år, studerende, som har forsørgerpligt, og som er fyldt 21 år, og på enkelte andre grupper af studerende, for hvilke det vil være naturligt at bortse fra forældrenes forhold.

Stortingsmeldingen kan heller ikke gå ind for forslaget om en bonusordning, men foreslår, at den nuværende stipendieordning afløses af en ordning, der kommer de udeboende til gode ved stipendier, der ydes uden behovsprøvelse. Stipendiet bør være af en størrelse, så det giver kompensation for merudgifterne i forhold til de hjemmeboende.

Betænkningen og stortingsmeldingen omhandler 2 specielle grupper af uddannelsessøgende, nemlig lærlinge og studerende i kunstneriske uddannelser.

Lærlinge kan efter den nugældende ordning ikke få stipendier eller lånestøtte. Læretiden er nu 3-5 år, men efter en ændring i loven vil en 3-årig læretid blive det normale. I april 1964 var månedslønnen 450-760 kr., varierende fra fag til fag og stigende i læretiden. I september 1967 var månedslønnen 670-937 kr. Betænkningen foreslår, at der ydes ikke-behovsprøvede stipendier til udeboende lærlinge, som efter satserne i april 1964 havde en månedsløn under 350 kr. Stipendiet foreslås sat til 100 kr. månedlig. Ved højere løn reduceres dette stipendium, og det bortfalder helt ved 460 kr. i månedsløn.

Stortingsmeldingen er enig i, at kun udeboende lærlinge bør støttes. Meldingen finder imidlertid, at lærlingene er gunstigere stillet end andre uddannelsesgrupper på samme niveau, og at støtten derfor bør ydes

som lån, og kun hvis en vurdering af omkostningsniveauet viser, at lærlingene ikke kan klare sig med lærlingelønnen.

De kunstneriske uddannelser. Betænkningen mener det kun nødvendigt at lade nogle af de kunstneriske uddannelser behandle på en anden måde end anden videregående uddannelse. Studerende på teaterskoler finder komiteen således stillet omtrent som andre i en akademisk uddannelse med hensyn til indtjeningsmulighederne efter studiets afslutning. Derimod mener betænkningen, at studerende ved statens kunsthøgskole bør kunne få større stipendier, omkring 5.000 kr. pr. år. På samme måde bør visse musikstuderende stilles, men dog først efter en individuel bedømmelse. Departementet tilslutter sig disse synspunkter.

Betænkningen og stortingsmeldingen er enige om, at der bør være et fælles centralt organ for stipendie- og lånestøtteordningerne, og at dette organ bør være Statens lånekasse for studerende ungdom. Kassens bestyrelse på 3 medlemmer foreslås opretholdt.

Betænkningen foreslår det nuværende stipendieråd afløst af et for hele støtteområdet nedsat råd på 12 medlemmer. Rådet skal føre tilsyn med lånekassen, være rådgivende for departementet og give forslag til låne- og stipendiebudgetter. I rådet skal sidde repræsentanter for de forskellige undervisningsområder og for støtteansøgerne samt personer med indsigt i de økonomiske, sociale og uddannelsespolitiske spørgsmål, som kan opstå. Stortingsmeldingen foreslår endvidere, at der oprettes et repræsentantskab, hvis opgaver skal fastsættes nærmere, når støtteordningerne er kendt.

Nyordningens gennemførelse.

Stortingsmeldingen gav anledning til en Stortingsbeslutning i maj 1968 om en nyordning, som i hovedtræk følger forslagene i Stortingsmeldingen:

Der bliver for skole- og undervisningsåret 1968-69 ydet udeboende elever og studerende et ikke-behovsprøvet grundstipendium på 1800 nkr. for et helt undervisningsår.

De behovsprøvede stipendiers størrelse forøges for studerende i gruppe A, idet bevillingerne for 1968-69 forøges med 77 mill. nkr. til 194 mill. nkr., for elever og studerende i denne gruppe, medens bevillingerne nedsættes med 16 mill. nkr. til 29 mill. nkr. for stu-

derende og elever i gruppe B (videregående uddannelser). Bestyrelsen for Statens lånekasse for studerende ungdom foreslås i Stortingsbeslutningen suppleret med repræsentanter for den studerende ungdom. Der kræves hertil en lovændring, som regeringen er sindet at stille forslag om.

Lånekassens administration forbereder på indværende tidspunkt (september 1968) de nye regler for enkeltheder i ordningens administration. Man er endvidere i gang med at forberede indførelsen af en ordning med statsgaranterede lån fra private banker og sparekasser.

Sverige.

Støtte til uddannelsessøgende i Sverige ydes til studerende i 3 hovedgrupper:

I. Studerende i grundskolen.

II. Studerende i gymnasier, fagskoler og lignende.

III. Studerende ved universiteter, højere læreanstalter, seminarier m. v.

Ad I. Studerende i grundskolen.

Til studerende i den obligatoriske grundskole ydes et forlænget børnebidrag. Det almindelige børnebidrag udbetales indtil barnets fyldte 16. år, og det forlængede børnebidrag ydes derfor fra og med kvartalet efter den pågældendes fyldte 16. år. Bidraget udgør 75 sv. kr. pr. måned i 9 måneder årligt.

Ad II. Studerende i gymnasier, fagskoler og lignende.

Denne støtte gives under navnet *statslig studiehjælp*. Den ydes fra og med det år, den studerende fylder 16 år. Støtte gives i 9 måneder pr. år. Den er væsentlig forskellig, eftersom den pågældende har påbegyndt studiet, inden han fyldte 21 år eller efter.

A. *Studiet påbegyndt før det år, i hvilket den studerende fyldte 21 år.* Støtten kan ydes som:

1) Studiebidrag (stipendium). Bidraget udgør 75 sv. kr. pr. måned.

Hertil kommer for studerende, hvis hjem ligger uden for undervisningsstedet

enten 2 a) opholdsudgiftstillæg, hvis den studerende tager ophold på undervisningsstedet; tillægget udgør 100 sv. kr. pr. måned

eller 2 b) rejseudgiftstillæg, hvis rejseafstanden fra hjem til skole er mindst 6 km; tillægget udgør 40-100 sv. kr. månedlig.

Alle disse tilskud ydes uden hensyn til egne og forældres økonomiske forhold.

3) Indkomst prøvede tillæg.

Dette tillæg ydes på grundlag af oplysninger om forældrenes og elevens sammenlagte skattepligtige indtægt og formue, idet Vs af formue over 30.000 sv. kr. lægges til indtægten. For gifte studerende ses dog bort fra forældrenes indtægt og formue, idet den studerendes og ægtefællens indtægt og formue i stedet behandles efter samme regler. Det indkomstprøvede tillæg udgør

Skattepligtig indtægt sv. kr.	Hertil svarende bruttoindtægt sv. kr.	Tillæg pr. måned sv. kr.
0-8.000	0-15.000	75
8.100-12.000	15.100-20.000	50
12.100-20.000	20.100-29.000	25

4) *Behovsprøvede tillæg*, som kun kan søges af studerende, som har opnået det højeste indkomstprøvede tillæg, og som herudover har ekstraordinært stort støttebehov. Dette tillæg ydes med højst 75 sv. kr. pr. måned. Det opnås forholdsvis sjældent; i 1966-67 ydedes ca. 5 mill. sv. kr. som behovsprøvede tillæg af et samlet stipendiebeløb på 265 mill. sv. kr.

5) *Studielån* ydes kun efter behovsprøvelse og højst med 5.000 sv. kr. pr. år. Større beløb kan dog bevilges heltidsstuderende, som har forsørgerpligt over for børn under 16 år. Lånene forrentes med for tiden $5\frac{3}{4}$ pct. p. a. i hele lånetiden. Renterne i den tilbagebetalingsfrie tid tilskrives, men betales først, når lånets tilbagebetaling påbegyndes. Gælden amortiseres, idet første afdrag normalt forfalder i det 3. år efter studiets afslutning.

B. *Studerende, som har påbegyndt studierne i det år, i hvilket de fyldte 21 år, eller senere.* Støtten ydes som:

1) *Forhøjet studiebidrag* (stipendium) på 175 sv. kr. pr. måned. Disse studerende kan ikke få tilskud til opholdsudgifter, rejsetilskud, indkomstprøvede tillæg eller behovsprøvede tillæg. Derimod kan de søge

2) *Studielån* på højst 5.000 sv. kr. efter samme regler som ovenfor under A nævnt.

Støtte til studerende under I og II ydes uden særlig prøve af studieegnethed og studieaktivitet, idet selve indskrivningen på en skole giver ret til studiehjælp.

Ad III. Studerende ved universiteter, højere læreanstalter, seminarier m. v.

Støtten til denne gruppe studerende kaldes *studiemidler*. Studiemidlernes regulering er knyttet til loven om almindelig forsikring, idet de sættes i forhold til denne lovs basisbeløb, der reguleres efter pristallet. Basisbeløbet udgør for tiden (1. juli 1967) 5.700 sv. kr. Den normale maksimale støtte i et halvt år er 70 pct. af dette basisbeløb, således at den for tiden for et halvt år udgør 3.990 sv. kr., eller for et helt år 7.980 sv. kr. Til sammenligning kan nævnes, at den laveste alders- og invalidepension for et år er 90 pct. af basisbeløbet eller $\frac{9}{14}$ af den maksimale støtte til studerende pr. år. Den maksimale tillægspension er $4\frac{1}{2}$ gange basisbeløbet og $3\frac{3}{4}$ gange den maksimale støtte til studerende i et år.

Studiemidler ydes uden hensyn til forældrenes økonomiske forhold. Derimod kan den studerendes egen og hans eventuelle ægtefællens indkomst eller formue medføre nedsættelse eller bortfald af støtte.

Ugifte kan have halvårslige indkomster på $\frac{4}{7}$ af den halvårslige maksimumsstøtte, for tiden 2.280 sv. kr., uden nedsættelse af støtten. Indtægter herudover medfører nedsættelse af støtten med $\frac{2}{3}$ af det overskydende beløb. Ugifte kan have en formue på 8V7 af den halvårslige maksimumsstøtte (ekskl. eventuelle tillæg), d. v. s. for tiden 34.200 sv. kr., uden reduktion af støtten. Støtten nedsættes med Vs af den overskydende kapital.

For gifte forholdes med ansøgerens egen indtægt og formue som for ugifte. Overstiger ægtefællens halvårslige indtægt den dobbelte halvårslige maksimumsstøtte, d. v. s. 7.980 sv. kr., nedsættes støtten med $\frac{1}{3}$ af det overskydende beløb. Overstiger ægtefællens nettoformue $8\frac{4}{7}$ af den halvårslige maksimumsstøtte, d. v. s. for tiden 34.200 sv. kr., nedsættes støtten med Vs af den overskydende kapital.

Støtten ydes som stipendier og tilbagebetalingspligtige støttebidrag.

Stipendiet udgør 875 sv. kr. halvårligt eller 1.750 sv. kr. årligt. Stipendiet er ikke pristalsreguleret, og det forhøjes ikke med børne-

tillæg. Derimod nedsættes det proportionalt med den samlede støtte, hvis denne nedsættes på grund af egen eller ægtefælles indtægt eller formue.

Resten af støtten ydes som tilbagebetalingspligtige beløb. Denne betegnelse anvendes, fordi man principielt ikke skal tilbagebetale et bestemt beløb, men et antal basisbeløb, som reguleres efter pengeværdien. Herved opnås, at der skal tilbagebetales et beløb af samme reelle værdi som det modtagne. Det tilbagebetalingspligtige beløb kan dog ikke gennem pristalsstigninger forhøjes med mere end 60 pct. af normalrenten i Statens lånefonds.

Støtten kan ikke forhøjes, fordi en studerende har indgået ægteskab. Derimod ydes der et børnetillæg på 12½ pct. af basisbeløbet pr. halvår, for tiden 713 sv. kr., eller 1.426 sv. kr. pr. år. Børnetillæg kan ikke medføre, at stipendiet forhøjes.

Ekstra støtte i form af lån kan søges, når særlige grunde herfor oplyses. Som eksempel kan nævnes, at en studerende, der hævder, at han i et år har haft 10½ måneders effektivt studium, og dokumenterer, at han herigenem har nået mere end et års pensum, kan opnå et ekstra lån på 600 sv. kr. Ved endnu længere effektiv studietid inden for et studieår kan yderligere forhøjelse gives.

I det første studieår anses alle studerende for studieegnede og studieaktive. Efter et års studium skal fremvises tilfredsstillende studieresultater, for at fortsat støtte kan opnås. Ved de bundne studier træffes afgørelsen på grundlag af skolelederens udtalelse, ved de frie studier på grundlag af de halvårslige eksamensresultater eller vidnesbyrd. Ca. 90—95 pct. af de studerende bliver efter disse regler berettigede til studiehjælp.

Tilbagebetaling af de tilbagebetalingspligtige midler påbegyndes 3 år efter, at den pågældende sidst har modtaget støttebeløb, og sker med reelt lige store årlige beløb, indtil den pågældende fylder 50 år. Udsættelse med tilbagebetalingen gives, hvis en vis minimumsindtægt eller en vis minimumsformue ikke foreligger. Er tilbagebetalingsevnen varigt nedsat, f. eks. på grund af sygdom, kan tilbagebetaling helt eller delvis bortfalde.

Administrationen.

Administrationen af al støtte henhører under følgende organer:

Det Centrale Studiehjælpsnævn i Stockholm.

Fem studiemiddelsnævn i Göteborg, Lund, Stockholm, Umeå og Uppsala.

Læreanstalterne.

Støtte til studerende ved de under I og II nævnte skoler uddeles efter beslutning af pågældende skoles leder, idet dog ansøgninger om studielån og behovsprøvede tillæg afgøres i Det Centrale Studiehjælpsnævn. Dette er endvidere klageinstans for afgørelser truffet af skolerne. Det Centrale Studiehjælpsnævns afgørelser er endelige.

For de under III nævnte læreanstalter indsendes ansøgning til det pågældende studiemiddelsnævn, hvis afgørelser kan indankes for Det Centrale Studiehjælpsnævn. Dettets afgørelser er endelige.

Det Centrale Studiehjælpsnævn har en bestyrelse på 7 personer. De studerende har ikke repræsentanter i dette nævn, hvis medlemmer udpeges af regeringen. Også studiemiddelsnævnenes medlemmer udpeges af regeringen. Til disse nævn er tilforordnet elev- og lærerrepræsentanter, som kan deltage i behandlingen af de konkrete sager.

Alle lån og tilbagebetalingspligtige studiemidler registreres i Det Centrale Studiehjælpsnævn.

De forskellige støtteformer udgjorde i 1966 -67:

	Stipendier 1 mill. sv. kr.	Lån mill. sv. kr.	Tilbagebeta- lings- pligtige midler mill. sv. kr.
Til studerende i grundskoler, jfr. ovenfor under I I	1 000	77	
Til studerende i gymnasier I m. v., jfr. ovenfor under II j			
Til studerende ved universiteter, højere læreanstalter m. v., jfr. ovenfor under III	130,3	399	

Storbritannien (England og Wales).

Den offentligt financerede støtte til unge under uddannelse i England og Wales ydes udelukkende i form af direkte og indirekte stipendier, der for langt den overvejende dels vedkommende har direkte hjemmel i The Education Act af 1962. Offentligt financerede eller garanterede lånordninger findes derimod for tiden ikke.

Loven hjemler dels en nærmere afgrænset

ret for den enkelte uddannelsessøgende til en vis standardstøtte, *dels* en tilsvarende pligt for de centrale og lokale undervisningsmyndigheder til at yde denne støtte inden for nærmere angivne rammer.

Loven bemyndiger samtidig administrationen til at yde støtte herudover, hvor der skønnes at være behov herfor.

De bestående offentlige stipendieordninger administreres for hovedpartens vedkommende af den lokale undervisningsadministration efter centralt udarbejdede direktiver.

For de enkelte grupper af uddannelsessøgende over undervisningspligtig alder (15 år) tildeles støtte til den enkelte efter følgende regler:

I. *First Degree-studerende m. v.*

Gruppen omfatter følgende kategorier af uddannelsessøgende:

First Degree-studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter samt elever ved tilsvarende faglige, tekniske, kunstneriske etc. uddannelsesinstitutioner og -kurser, der har opnået særlig godkendelse i støttemæssig henseende. Gruppen svarer i hovedtræk til den gruppe, der for tiden omfattes af § 1, stk. 1, i loven om Ungdommens uddannelsesfond med undtagelse af de lærerstudierende.

For studerende i denne gruppe, der opfylder visse minimumskrav med hensyn til territorialt tilhørsforhold, tidligere uddannelse o. lign. (svarende i hovedtræk til de krav der stilles for at kunne blive optaget ved de enkelte uddannelsesinstitutioner), er der følgende støttemuligheder:

Undervisningsafgifter.

Tilskud ydes til dækning af diverse afgifter i forbindelse med indmeldelse, undervisning og brug af undervisningsfaciliteter som laboratorier, biblioteker m. v.

Disse afgifter spiller en meget betydelig rolle og reducerer for det store flertal af de studerende i et ikke ringe omfang værdien af den relativt store uddannelsesstøtte, der ydes.

De til dette formål bevilgede tilskud udbetales for hovedpartens vedkommende umiddelbart fra tilskudsgiveren uden om den studerende til den pågældende læreanstalt eller institution.

Standardstipendier til leveomkostninger.

Stipendier til dækning af udgifter ved op-

hold og kost samt øvrige personlige udgifter er fikseret til visse standardstørrelser bestemt efter logi og leveomkostninger.

Standardstipendierne udgør for tiden årlig:

1. universiteterne i Oxford, Cambridge og London, samt øvrige uddannelsesinstitutioner i London-området
 - a. udeboende £ 370
 - b. hjemmeboende £ 275
2. øvrige universiteter og uddannelsesinstitutioner
 - a. udeboende £ 340
 - b. hjemmeboende £ 275

I disse standardbeløb er indregnet £ 35 til underhold i ferierne, £ 35 til bøger og andet personligt undervisningsmateriale samt £ 12 til dækning af transportudgifter.

Standardsatserne er beregnet på grundlag af et undervisningsår på indtil 30 uger (25 uger ved Oxford og Cambridge). Såfremt undervisningstiden undtagelsesvis er forlænget herudover, ydes et tillæg på 17 sh. og 6 d. for udeboende og 10 sh. for hjemmeboende pr. dag, udover den normale årlige undervisningsperiode.

Standardstipendium tilkommer i princippet enhver studerende, der opfylder de foran nævnte minimumskrav, som en ret, jfr. dog de nedenfor omtalte fradrag som følge af egenindkomst og forældreindkomst.

Forsørgertillæg.

Tillæg til studerende, som er forsørgere, ydes ligeledes med standardbeløb, der for tiden udgør:

- £ 190 for ægtefælle (eller hvis den pågældende ikke er berettiget til ægtefællebidrag da for det første barn).
- £ 80 for det første barn.
- £ 60 for det andet barn.
- £ 55 for hvert af de følgende børn.
- £ 65 for dobbelt husførelse.

Tillæg til ældre studerende.

En studerende, der er fyldt 26 år inden den 1. september det år, hvor han påbegynder sin uddannelse, og som har været selvforsørgende i 3 år, får for hvert år over 25 en tillægsstøtte på £ 20 årlig, dog maksimalt £ 100.

Støttemuligheder i øvrigt.

Den studerende har endelig mulighed for at få tildelt støtte i form af forskellige tillægs-

ydelser, f. eks. til dækning af ekstraordinære transportudgifter, udgifter ved studierejser og ved studieophold i udlandet samt til fremme af forskellige former for studiemæssig udnyttelse af ferierne.

Den på grundlag af ovennævnte regler beregnede enkeltstøtte reduceres herefter dels med et fradrag for forældreindkomst, dels som følge af egenindtægt.

Fradrag for forældreindkomst.

Hensyntagen til forældreindkomsten er baseret på en skala med udgangspunkt i forsørgerens bruttoindkomst. I denne foretages en række overvejende socialt betonedede fradrag, f. eks. £ 200 pr. hjemmeboende barn i den skolepligtige alder og £ 350 pr. barn under videregående uddannelse, samt forsørgerens udgifter til renter af gæld i eget hus, pensions- og livsforsikringspræmier, medhjælpsudgifter o. lign.

Ud fra den således fastsatte nettoindkomst beregnes forældrefradraget efter følgende hovedlinier:

For indkomster på under £ 700 fastsættes intet forældrefradrag. For indkomster mellem £ 700 og £ 1.400 fastsættes fradraget til 8 pct. af indtægten — £ 600 - det vil for en indtægt på £ 1.400 sige £ 64 - og for indtægter over £ 1.400 £ 64 af de 1.400 og 10 pct. af det overskydende beløb.

Hvor 2 eller flere børn af samme forældre er berettiget til støtte, beregnes kun et forældrefradrag, der normalt efter forsørgerens ønske kan fratrækkes enten med det hele hos et af børnene eller med en brøkdel hos hvert barn.

Støtte til studerende, der inden 1. september det år, hvor uddannelsen påbegyndes, enten er fyldt 25 år, har forsørget sig selv i 3 år eller for kvindelige studerende er gift og fyldt 21 år, beregnes uden hensyntagen til forældreindkomsten.

Egenindkomst.

Den studerendes egen nettoindkomst (bruttoindkomsten med fradrag af skatter, forsikringer o. lign.) fradrages fuldt ud i støtten, såfremt den overstiger £ 100 årlig. Der bortses dog fra ferieindtægter.

Grundstipendium.

Uden hensyn til fradrag for forældreindkomst og egenindkomst har den studerende

dog altid ret til et grundstipendium på £ 50, hvilken støtte også udbetales, hvis forsørgeren ikke ønsker at redegøre for sine økonomiske forhold.

//. Post-Graduate-studerende.

Gruppen omfatter de højeste akademiske uddannelser fra Bachelor til Master og Doctor ved universiteterne og de højere lærestalter samt forskellige videnskabelige institutter.

Støtte til videregående studier ud over First-Degree ydes såvel af centraladministrationen som af lokaladministrationen, dog således, at støtte fra lokaladministrationen kun ydes til de relativt få grupper, der ikke falder ind under de centrale ordninger, idet disse ordninger administreres gennem de enkelte fagministerier, under hvis ressource den pågældende uddannelse eller det pågældende erhverv sorterer.

Til dækning af undervisningsafgifter og opholdsudgifter ydes et fast årligt standardstipendium på £ 500 for udeboende og £ 380 for hjemmeboende, dækkende et fuldt studieår.

Herudover kan tildeles de samme tillæg (forsørgertillæg, tilskud til særlige udgifter m. v.) som ovenfor nævnt for såvidt angår First-Degree-studerende.

Støtte til Post-Graduate studerende ydes uden hensyn til forældreindkomsten. Derimod foretages reduktion for egenindkomst efter samme regler som for First-Degree-studerende.

III. Lærerstuderende.

Gruppen omfatter dels lærerstuderende ved universiteterne, dels elever ved seminariene (colleges of education).

For den førstnævnte gruppe gælder tilsvarende støtteregler som for First-Degree-studerende.

For den anden gruppe er fastsat særlige satser, for såvidt angår tilskud til leveomkostninger under hensyn til, at en stor del af de studerende er indlogeret på kollegium med fri kost og logi.

De for denne gruppe fastsatte standardstipendier udgør årligt:

a. indlogerede studerende	£ 156
b. ikke-indlogerede studerende	
hjemmeboende	£ 295
udeboende i London-området . .	£ 400
udeboende i øvrigt	£ 370

I øvrigt gælder de samme regler med hensyn til tillægsydelse, fradrag for forældreindkomst og egenindkomst m. v., som for First-Degree-studerende.

IV. *Elever ved secondary Schools*

og tilsvarende uddannelsesinstitutioner, der fører frem til en videregående uddannelse.

Til disse kategorier ydes en væsentlig offentlig støtte i form af indirekte ordninger, f. eks. gratis mælk, måltider på skolen, transport, tøj og skattelettelser for forældrene.

Der findes herudover en kommunal stipendieordning, hvori der tages hensyn til forældreindkomsten efter nogenlunde samme retningslinier som for First-Degree-studerende.

Maximumsstøtten udgjorde (1962):

for elever på 15 år	£ 55
for elever på 16 år	£ 65
for elever på 17 år og derover	£ 75

V. *Tekniske og faglige uddannelser*, der ikke omfattes af First-Degree-ordningerne.

Loven hjemler de lokale myndigheder myndiggørelse til at yde støtte i det omfang, der skønnes at være behov herfor.

Støttens form og omfang bestemmes imidlertid overvejende af arbejdsmarkedshensyn og mindre af hensynet til at fremme den enkelte uddannelsesønsker. Det øver endvidere indflydelse, at disse uddannelser i vidt omfang finansieres ad privat vej.

Ved gennemførelsen i 1964 af Industrial Training Act blev der bl. a. tilvejebragt hjemmel til oprettelse af fonde eller puljer, hvis midler fremskaffes ved afgifter på den af virksomhederne udbetalte arbejds løn. Af disse midler udbetales støtte både til grunduddannelse, efteruddannelse og videreuddannelse. Midlernes fordeling forestås af Industrial Training Boards, hvis virksomhed koordineres af et Central Training Council. Denne ordning sorteres under arbejdsministeriet, der siden 1968 hedder Department of Employment and Productivity.

For hele Storbritannien (England, Skotland og Wales) androg den samlede stipendiestøtte i 1965-66 ca. £ 100 mill, der fordeltes på ca. 307.000 stipendiater. Heraf ydedes ca. £ 66 mill. til ca. 213.000 stipendiater ved First-Degree-uddannelser. Til Post-Graduate-uddannelser ydedes ca. £ 7,5 mill. til ca. 15.000 stipendiater, medens der til lærer-

studerende ydedes ca. £ 27 mill. til ca. 78.000 studerende.

Vesttyskland.

I. Der findes i Vesttyskland et meget stort antal offentligt financerede støtteordninger for unge under uddannelse, omfattende alle grupper af uddannelsessøgende.

Støtte ydes dels direkte i form af stipendier og langfristede rentefri lån, dels indirekte i form af universitetskollegier, kantiner for de studerende, forskellige sociale hjælpeforanstaltninger, skolepengefratagelse, transportgodtgørelse m. v.

Udgifterne dækkes dels af forbundsregeringen, dels af enkeltstaterne og kommunerne.

Støttesystemet er meget omfattende og meget differentieret og har hjemmel i en lang række forskellige love og forvaltningsanordninger.

En stor del af de gældende støtteordninger er imidlertid særordninger for meget små grupper af uddannelsessøgende med ganske særlige forudsætninger. De er tilmed for hovedpartens vedkommende både i henseende til antal og beløb af meget ringe betydning, og beskrivelser af disse særordninger, der alle overvejende er begrundede i særlige tyske forhold, er derfor udeladt.

II. Følgende ordninger er af væsentlig betydning:

A. *Den almene studiestøtteordning for studerende ved højere læreanstalter.*

Ordningen gælder for alle studerende ved de højere læreanstalter, der ikke er fyldt 40 år ved uddannelsens påbegyndelse, under forudsætning af, at den pågældende læreanstalt har opnået godkendelse i støttemæssig henseende. Godkendelse er meddelt samtlige højere læreanstalter, herunder ingeniørhøjskoler og andre tekniske højskoler.

Hovedkriterier for tildeling af støtte er studieegnethed og økonomisk trang.

I henseende til kravet om studieegnethed sondres mellem begyndelsesstøtte og hovedstøtte.

For at være berettiget til begyndelsesstøtte kræves alene, at den pågældende er immatrikuleret ved en af de højere læreanstalter, idet der dog er en adgang for stipendieudvalget til allerede på dette tidspunkt at

skønne den pågældende uegnet til at gennemføre det valgte studium.

Forud for optagelse i hovedstøtteordningen kræves en egentlig egnethedsprøve, og kun studerende, om hvis egnethed der herefter ikke består tvivl, kan optages. Deleksaminer er dog ligestillet med egnethedsprøver.

Den studerendes vidnesbyrd, øvelseskarakterer m. v. bliver løbende forelagt for stipendieudvalget, der nøje følger, at den pågældende til stadighed er studieegnet. Der stilles ligeledes strenge krav om nøje overholdelse af den fikserede studietid, jfr. nedenfor.

Ved studieskift må der foretages en fornyet vurdering af den pågældendes studieegnethed.

Til studerende, der opfylder foranstående betingelser i henseende til stadig studieegnethed, kan der ydes en støtte på indtil 290 DM månedlig (normalt maksimum) afhængig af økonomisk trang. (Beløbet er for 1968 foreslået forhøjet til 350 DM.)

For hjemmeboende foretages et fradrag på 30 DM månedlig, dog således at transportudgifter over 50 DM månedlig modregnes i fradraget.

Ved beregningen af enkeltstøtten tages udgangspunkt i de forannævnte normale maksimumsbeløb på henholdsvis 290 DM månedlig for udeboende og 260 DM for hjemmeboende, hvorefter der foretages en række trangsbestemte fradrag.

Således fradrages for det første al egenindtægt over 1500 DM årlig. Endvidere fradrages anden offentlig uddannelsesstøtte fuldt ud. Derimod lades skolepengefritagelser og fri kost ude af betragtning. Skolepenge - fritagelse bevilges som hovedregel samtidig med tildeling af stipendium.

Der foretages ligeledes fradrag af et forudsat forældretilskud, der beregnes under hensyn til forsørgerens økonomiske forhold og til forældrenes øvrige forsørgerbyrder. Fradrag sker uden hensyn til, om forsørgeren rent faktisk støtter den studerende eller ej.

Udgangspunktet for beregningen er forsørgerens bruttoindtægt med en række nærmere angivne fradrag, herunder bl. a. betalte skatter og faste bidrag til sociale foranstaltninger. For indtægter på indtil 8.400 DM årlig (beløbet er for 1968-69 foreslået forhøjet til 9.600 DM) med tillæg af 1.320 DM, hvis begge forældre arbejder, og 2.640 DM (beløbet er for 1968-69 foreslået for-

højet til 3.000 DM) for hvert uforsørget barn udover det eller de studieberettigede beregnes intet forældrefradrag (= forældrenes friindtægt). For enlige forsørgere er friindtægterne 5.400 DM årlig med børnetillæg som ovenfor.

For indtægter over de således fastsatte maksimale friindtægter udgør forældretilskuddet 50 pct. af den overskydende indtægt.

For så vidt flere børn af samme forældre er støtteberettigede, fordeles forældretilskuddet/fradraget ligeligt imellem dem.

Hvis én af flere studerende søskende ikke får støtte, forhøjes forsørgerens friindtægt med et beløb svarende til et tillæg for et uforsørget barn.

Ved beregningen af enkeltstøtten tages ligeledes hensyn til såvel andragerens som forsørgerens formue.

Der sondres mellem:

1) Den formue, der er disponeret over i forbindelse med familiens eksistens og erhvervsindtjening (forretning, gård og lignende) samt bolig, og

2) den formue, der forudsættes at være til rådighed.

Til formuer af den under pkt. 1) omhandlede art tages principielt intet hensyn, hvorimod formue til fri rådighed forudsættes udnyttet fuldt ud til uddannelsesformål, dog således at den fordeles ligeligt på hele studietiden. For forsørgerens vedkommende sker tillige en fordeling på samtlige børn.

Støtte ydes kun i den for de enkelte studieretninger nærmere fikserede normale studietid. Begyndelsesstøtten, der ydes i de første 3 semestre, tildeles - bortset fra en enkelt måned mellem 2. og 3. semester - kun i semestertidsrummet.

Hovedstøtten, der tildeles fra det 4. semesters begyndelse og til den normale studietids udløb, ydes derimod for hele året, d. v. s. også for de undervisningsfrie måneder.

Det er for de enkelte studieretninger nøje fikseret, hvor stort et antal semestre der udgør den normale studietid, og støtte ydes ikke udover den for det enkelte studium fastsatte samlede studietid.

Støtten ydes dels i form af stipendier dels i form af rentefrie pligt lån (og tillægslån, jfr. nedenfor).

De første to semestre tildeles udelukkende stipendier. Derefter tildeles $\frac{3}{5}$ af støtten i

form af stipendier og $\frac{2}{5}$ i form af rentefrie lån, som den studerende er pligtig at modtage. De samlede lånebeløb for hele studietiden må dog ikke overstige 2.500 DM, og når dette beløb er nået, ydes støtten i resten af studietiden derfor alene i form af stipendier.

Tildelte pligtlån udover 1.500 DM bliver eftergivet den studerende, når denne har bestået afgangseksamen.

Særlig støtte i form af rentefrie tillægs lån til den samlede normalstøtte kan undtagelsesvis bevilges i følgende tilfælde:

a) hvis studiet af en acceptabel grund ikke kan gennemføres inden for den fastsatte normale studietid,

b) til dækning af rejseudgifter i forbindelse med studier i udlandet,

c) til dækning af studieomkostninger, der bevisligt overstiger det normale støttemaksimum på 290 DM månedlig,

d) såfremt den studerende eller forsørgeren har en formue, der vel bør tages i betragtning ved støttetildelingen, men som for tiden ikke kan anvendes til dækning af studieudgifter, eller såfremt det godtgøres, at forsørgeren rent faktisk ikke vil bidrage med det efter hans økonomiske forhold forudsatte forsørgerbidrag.

e) såfremt stipendieudvalget finder det nyttigt, at et afsluttet studium suppleres med et 2. studium,

f) samt til doktorpromotion efter anbefaling af vedkommende lærer.

Tillægslånene må kun anvendes til direkte studiefremmende formål, og de må sammenlagt med de forannævnte pligtlån ikke overstige 6.000 DM for hele studietiden.

Det skal endelig bemærkes, at ordningen administreres af landsregeringen ved hjælp af et ved hver højere læreanstalt nedsat stipendieudvalg, således at administrationen i det væsentlige sker i henhold til direktiver udstedt af forbundsregeringen og landsregeringerne i fællesskab. Udgifterne afholdes af forbundsregeringen og enkeltstaterne i forning med 50 pct. til hver.

B. Landsstøtteordningerne for almene og ikke-akademiske faglige uddannelser.

De gældende ordninger omfatter elever ved følgende uddannelsesinstitutioner:

1) grund- og hovedskoler

- 2) realskoler (herunder aftenrealskoler)
- 3) gymnasieskoler (herunder aftengymnasier)
- 4) samtlige ikke-akademiske fagskoler og tekniske skoler.

Den sidste gruppe omfatter dels lærlinge- og andre faglige junioruddannelser, dels kortvarige faglige kursusuddannelser og længere varende faglige supplements- og videreuddannelser.

Ordningerne administreres og reguleres alene af de enkelte lande.

Ordningerne er på grund af forskelle i oprindelse i et vist omfang forskellige fra land til land.

Man har dog i de senere år tilstræbt en vis ensartethed, og man undersøger for tiden mulighederne for at gennemføre ét af landene i fællesskab udarbejdet forslag til en enhedsordning.

Af fælles hovedtræk både for de nugældende ordninger og for forslaget til en enhedsordning kan fremhæves:

Støtte til de her omhandlede grupper af uddannelsessøgende ydes udelukkende i form af stipendier.

Støtten ydes dels i form af almindelig uddannelsesstøtte (underholdsstøtte), dels i form af transportgodtgørelse (efter tilsvarende principper som de gældende danske transportgodtgørelsesordninger), dækning af eventuelle skolepenge samt dækning af udgifter til undervisningsmateriale. Hertil føjer forslaget støtte til dækning af logiudgifter. Almindelig uddannelsesstøtte til elever i undervisningspligtig alder eller elever med lærlinge- eller anden arbejdsintægt ydes kun i undtagelsestilfælde.

På den anden side kan en uddannelsessøgende med forsørgerpligt, for så vidt han skønnes egnet, opnå en betydelig underholdsstøtte specielt til faglig supplements- og videreuddannelse, derimod normalt ikke til kortvarige kursusuddannelser.

Tildeling af støtte forudsætter, at den pågældende elev er egnet og værdig til støtte, hvorved forstås, at eleven selv efter bedste evne medvirker til fremme af sin uddannelse inden for de normerede tidsrammer. I egnethedskravet ligger relativt strenge kvalifikationskrav, der dog varierer en del fra uddannelse til uddannelse og fra land til land.

Der forudsættes endvidere fornøden øko-

nomisk trang. Hovedparten af landene følger her de for de højere uddannelser gældende regler.

Den maksimale almindelige uddannelsesstøtte udgør fra ca. 480 til 2.500 DM årlig, afhængig af uddannelsesstrin og -art.

Der er ret betydelige forskelle i satserne de enkelte lande imellem.

For de højere fagskolars vedkommende ligger maksimumsstøttesatsen dog i flere lande tæt ved eller endog på linie med den højere uddannelses maksimum.

Enhedsforslaget opererer med satser fra 75 DM månedlig til 250 DM månedlig.

C. Støtteordningen for krigsofre og deres familie.

Ordningen er begrundet i særlige tyske forhold. Den administreres og finansieres udelukkende af forbundsregeringen. I 1965 udbetaltes 164 mill. DM til 88.000 personer.

D. Støtteordninger for særligt handicappede.

Ordningen administreres og finansieres udelukkende af forbundsregeringen. I 1965 udbetaltes 25 mill. DM til 14.000 personer.

E. Støtteordninger for de lavere faglige uddannelser.

Ordningen administreres af arbejdsmarkedsmyndighederne og tjener overvejende arbejdsmarkedspolitiske formål. Den har bl. a. til formål at søge at modvirke og afhjælpe ungdomsarbejdsløshed. I 1965 udbetaltes 36 mill. DM til 65.000 personer.

F. Uddannelsesstøtte ydes endvidere inden for rammerne af den almindelige offentlige socialforsorg.

I 1965 udbetaltes 24 mill. DM til 22.000 personer.

G. Endvidere skal nævnes den særlige uddannelsesstøtte for unge landmænd og landarbejdere.

Ordningen omfattede i 1965 32.000 personer, men de ydede beløb var relativt små, ialt 3 mill. DM.

III.

For 1966 var den samlede bevilling fra lande og kommuner til uddannelsesstøtte 724 mill. DM. Af bevillingen medgik 309 mill. DM til fritagelse for skolepenge og studieafgifter og 107 mill. DM til gratis læremidler (skolebøger, lærebøger etc.). Resten var fordelt med 64 mill. DM til almene og faglige uddannelser, 45 mill. DM til transportgodt-

gørelse og ca. 200 mill. DM til studerende ved ingeniørskoler, seminarier, kunst- og musikhøjskoler, universiteter og højere læreanstalter.

Hertil kommer støtten fra forbundsregeringen med i alt ca. 200 mill. DM til stipendier og lån til studerende ved universiteter og højere læreanstalter og 250 mill. DM til de under C.-G. nævnte særordninger.

Holland.

Offentlig studiestøtte kan oppebæres af studerende ved universiteter og højere læreanstalter, lærerstuderende, elever under erhvervsuddannelse, herunder også lærlinge, samt elever under videregående skoleuddannelse og over den skolepligtige alder. Støtten ydes i form af rentefrie lån og stipendier, og midlerne dertil fremskaffes over statsbudgettet. Støtteordningerne administreres af det hollandske undervisningsministeriums afdeling for studiestøtte.

Tildeling af studiestøtte sker for alle uddannelsessøgendes vedkommende på grundlag af en kombination af et trangskriterium og et rent fagligt kvalifikationskriterium. Reglerne om såvel tildeling som beregning af studiestøtte til de forskellige grupper af uddannelsessøgende er fra og med 1967-68 i realiteten gjort fuldstændigt ensartede, således at kun studiestøttens størrelse varierer fra den ene gruppe til den anden.

Til bedømmelse af, hvorvidt de rent faglige kvalifikationer for at oppebære studiestøtte er opfyldt, indhentes en erklæring fra den undervisningsinstitution, som ansøgeren frekventerer. Denne erklæring vil normalt indeholde en anbefaling, dersom visse frister for beståelse af eksamener er overholdt. I modsat fald vil ansøgningen normalt ikke blive støttet af undervisningsinstitutionen, medmindre der foreligger undskyldelige årsager til fristens overskridelse.

For førsteårsstuderende under 22 år (24 år, dersom værnepligten er aftjent) ved universiteterne og de højere læreanstalter er studentereksamensbevis eller andet adgangseksamensbevis tilstrækkelig dokumentation for opfyldelsen af de faglige kvalifikationer til at oppebære studiestøtte. Dersom den førsteårsstuderende er ældre, må han for at kunne opnå støtte bevise, at den sene begyndelse af studierne ikke skyldes utilfredsstillende præ-

stationer under den foregående uddannelse, og såfremt han er over 27 år, vil studiestøtte normalt ikke blive ydet, medmindre de fremskaffede oplysninger indicerer, at hans evner og interesse for det valgte studium er af en sådan art, at han sandsynligvis vil fuldende dette inden for den normale tidsfrist.

Som hovedregel udredes studiestøtten, når støttemodtageren ingen gæld har, i form af 60 pct. lån og 40 pct. stipendium og i andre tilfælde i form af 40 pct. lån og 60 pct. stipendium, d. v. s. at uddannelsessøgende allerede efter at have modtaget støtte eet år kan drage fordel af sidstnævnte gunstigere fordeling. Studielånene er rentefrie og skal altid ydes sammen med et stipendium.

Sidstnævnte regel fraviges dog ved den såkaldte »ægteskabsstøtte«, der altid og udelukkende består af et rentefrit studielån, som kan tildeles gifte studerende ved universiteter og højere læreanstalter i de tilfælde

- a) hvor den pågældende er fyldt 27 år inden den 1. april i det studieår, for hvilket der søges støtte, eller
- b) hvor den pågældende er fyldt 23 år inden den 1. april i det studieår, for hvilket studiestøtte søges, men endnu ikke er 27 år, og tillige kun mangler 2 år af sit studium til doktoreksamen eller ingeniørexamen.

Endvidere kan ovennævnte hovedregel om procentvis opspaltning af studiestøtten i rentefrie lån og stipendier påvirkes af ansøgerens studiepræstationer, idet der på basis af studieresultater er mulighed for at opnå støtte udelukkende i form af stipendier. Dette afgøres på grundlag af erklæringer fra den undervisningsinstitution, som ansøgeren frekventerer, eller på grundlag af opnåede eksamensresultater. Der er for tiden mulighed for at yde studiestøtte udelukkende i form af stipendier til ca. 15 pct. af de lærlinge, der modtager støtte.

Endelig fraviges hovedreglen om procentvis opspaltning af studiestøtten i lån og stipendier derved, at den enkelte støttemodtager, dersom hans samlede studiegæld andrager 10.000 fl., fremover modtager støtte udelukkende i form af stipendier. Ved fastlæggelsen af studiegældens størrelse ses der dog bort fra den ovenfor omhandlede »ægteskabsstøtte«, som altid skal tilbagebetales i sin helhed uden hensyntagen til studiegældens størrelse.

Ved beregningen af, hvorvidt studiestøtte kan tildeles og i bekræftende fald med hvilke beløb, lægges der navnlig vægt på forældrenes indtægt. Beregningen tager sit udgangspunkt i fastlæggelsen af ansøgerens budget, hvilket sker efter rent objektive kriterier på grundlag af et af undervisningsministeriet hvert år fastsat normalbeløb til studie- og leveomkostninger for hjemmeboende uddannelsessøgende inden for de enkelte kategorier. Disse normalbeløb kan forhøjes med nødvendige rejseudgifter mellem hjemsted og uddannelsessted, ligesom der kan ske en forhøjelse - af samme størrelsesorden for alle kategorier af uddannelsessøgende - dersom ansøgeren bor uden for hjemmet. Endelig kan der blive tale om en forhøjelse af budgettet som følge af særlige studieudgifter, f. eks. til anskaffelse af mikroskop.

Efter fastsættelsen af budgettet foretages en beregning af forældrebidraget, hvilket ligeledes sker efter ganske faste regler. Udgangspunktet er forældrenes skattepligtige indkomst, der reduceres med eventuelt børnetilskud vedrørende ansøgeren, medens eventuelle børnetilskud til andre børn er indregnet deri. Den skattepligtige indkomst reduceres herefter med den skyldige indkomstskat, hvori børnefradragene, der i øvrigt indtil en vis grænse stiger proportionalt med indtægten, allerede er fratrukket. Endvidere fradrages et i forhold til indkomsten fastsat beløb til forældrenes eget underhold. Ved en skattepligtig indkomst på indtil 10.000 fl., 14.000-15.000 fl., 19.000-20.000 fl. og 25.000 fl. og derover er dette beløb for 1967-68 fastsat til henholdsvis 7.400 fl., 9.000 fl., 10.500 fl. og 11.700 fl. Endelig fradrages et standardbeløb til underhold af familiens børn bortset fra ansøgeren. Dette beløb er for 1967-68 fastsat til 950 fl. pr. »fiskalt« barn, en standardnorm, der anvendes bl. a. ved beregningen af børnefradrag og børnetilskud, og er f. eks. for et udeboende barn på 16 år og derover, der tæller for 3 »fiskale« børn, 2.850 fl. På grundlag af ovennævnte fradrag fremkommer det »fiktive« forældrebidrag. Endelig beregnes det egentlige forældrebidrag ved at addere det »fiktive« forældrebidrag og det eventuelle børnetilskud (udbetales uafhængigt af indtægt, når forældrene har over 2 »fiskale« børn) og børnefradrag vedrørende ansøgeren. Forældrebidraget sammenholdes derefter med budgettet, og dersom dette er større

end forældrebidraget, udbetales differencen som studiestøtte.

Beregningen af studiestøtten kan således sammenfattes i følgende skema:

Ansøgerens udgiftsbudget fl	
forældrenes skattepligtige indkomst fl	
indkomstskat fl	
beløb til forældrenes underhold (fastsat efter en fast skala i forhold til forældrenes indkomst)	fl
underhold af andre børn (fastsat efter en fast skala)	<u>fl</u>
	÷ fl
det »fiktive« forældrebidrag fl	
børnefradrag og børnetilskud vedrørende ansøgeren	fl
forældrebidraget fl	<u>fl</u>
studiestøtten fl	

Da børnetilskud og børnefradrag bortfalder for uddannelsessøgende, når de er fyldt 27 år, er det »fiktive« forældrebidrag i disse tilfælde det samme som det egentlige forældrebidrag. De udgifter, som forældrene har i forbindelse med uddannelsessøgende børn på 27 år eller derover, kan delvis fratrækkes i indkomstskatten.

Særlige faktorer kan dog have indflydelse på ovennævnte normale beregningsmåde for tildeling og på størrelsen af studiestøtten. Der kan således være tale om, at underholdsudgifterne i forbindelse med de øvrige børn er meget store, fordi de bor uden for hjemmet, der kan være særlige omstændigheder inden for familien, som kræver store udgifter, eller der kan være specielle hensyn til forældrenes og ansøgerens formueforhold og ansøgerens erhvervsarbejde.

Endelig er beregningsmåden noget anderledes og mere kompliceret i de tilfælde, hvor to eller flere søskende søger studiestøtte. I så fald er beregningsmåden baseret på det princip, at studieudgifterne i maksimalt omfang bør dækkes af børnetilskud og børnefradrag.

Som det fremgår af ovenstående, vil studiestøttens størrelse ikke kunne overstige det fastsatte budget, d. v. s. det af undervisningsministeriet hvert år fastsatte normalbeløb til

studie- og leveomkostninger for hjemmeboende uddannelsessøgende af forskellige kategorier samt visse tillæg. Den maksimale studiestøtte til studerende ved universiteter og højere læreanstalter er således for tiden fastsat til 2.800 fl. for hjemmeboende og 4.100 fl. for udeboende, medens den for elever under videregående erhvervsuddannelse andrager 2.400 fl. for hjemmeboende og 3.700 for udeboende. Endelig kan elever under videregående skoleuddannelse og lærlinge maksimalt opnå 1.900 fl., dersom de er hjemmeboende, og 3.200 fl., dersom de er udeboende. Uddannelsessøgende i sidstnævnte gruppe vil dog, såfremt de er hjemmeboende, normalt ikke modtage en studiestøtte på over 500 fl. Til alle de omtalte beløb vil der kunne ydes tillæg, dersom der er tale om særlige studieudgifter, medens der til de hjemmeboende tillige kan være tale om at yde godtgørelse for nødvendige rejseudgifter mellem hjemsted og uddannelsessted. Den minimale studiestøtte er 10 fl.

Særlige regler gælder for gifte studerende ved universiteter og højere læreanstalter, idet man i disse tilfælde altid går ud fra et fast budget på 8.200 fl. + 500 fl. for hvert barn. Dersom budgettet efter den ovenfor omhandlede beregning ikke kan dækkes af forældrebidraget eller ægtefællernes egne midler, kan en studiestøtte på maksimalt 4.100 fl. opnås, d. v. s. 8.200 fl., såfremt begge ægtefæller studerer, idet de betragtes som 2 ugifte ansøgere. Derudover kan der ydes 500 fl. pr. barn. Når en gift studerende før den 1. april i det studieår, for hvilket der søges støtte, er fyldt 27 år, bortses der ved beregningen af studiestøtten fra forældrebidraget.

Endelig kan gifte studerende i visse tilfælde opnå den såkaldte ægteskabsstøtte, der altid og udelukkende består i et rentefrit lån, jfr. ovenfor. Tildelingen af denne form for støtte sker som for de øvrige studiestøtteformers vedkommende på grundlag af en kombination af et transkriterium og et fagligt kvalifikationskriterium.

I 1966-67 var der i alt 93,5 mill. fl. til rådighed til den samlede studiestøtte. Denne sum blev fordelt med 63 mill. fl. til studerende ved universiteter og højere læreanstalter, 20,4 mill. fl. til studerende under de videregående erhvervsuddannelser samt 10,1 mill. fl. til skoleelever over den skolepligtige alder og lærlinge.

I alt 27.150 studerende ved *universiteter og højere læreanstalter* modtog studiestøtte, således at der af de 63 mill. fl. var gennemsnitligt 2.720 fl. pr. støttemodtager. Studiestøtten var opdelt i 4.675 rene stipendier (i alt 13,5 mill. fl.), 3.540 rene rentefrie lån (2,6 mill. fl.) og 14.935 blandede stipendier og lån (i alt 46,9 mill. fl., hvoraf 28,7 mill. fl. var stipendier og 18,2 mill. fl. rentefrie studielån).

Under de *videregående erhvervsuddannelser* ydedes der i 1966-67 støtte til i alt 17.909 studerende. Der var således af den totale sum på 20,4 mill. fl. gennemsnitligt 1.140 fl. pr. støttemodtager. Støtten bestod af 5.320 rene stipendier (2,4 mill. fl.), 5.745 rene rentefrie lån (10,0 mill. fl.) samt 6.844 blandede stipendier og lån (i alt 8,0 mill. fl., hvoraf halvdelen var stipendier og halvdelen rentefrie studielån).

I 1966-67 modtog i alt 16.040 *skoleelever ud over den skole pligtige alder og lærlinge* studiestøtte, hvilket vil sige, at der af ovennævnte sum på 10,1 mill. fl. var gennemsnitligt 628 fl. pr. støttemodtager. Der ydedes 5.720 rene stipendier (3,7 mill. fl.), 7.920 rene rentefrie lån (5,2 mill. fl.) samt 2.400 blandede lån og stipendier (i alt 1,2 mill. fl. fordelt med halvdelen til stipendier og halvdelen til rentefrie studielån).

Til belysning af ovennævnte tal bør det anføres, at reglen om, at studiestøtte til alle grupper af uddannelsessøgende som hovedregel ydes som en kombination af lån og stipendium, er fra 1967, hvilket også gælder reglen om, at den samlede studiegeæld, når der bortses fra »ægteskabsstøtten«, begrænses til 10.000 fl., hvorefter støtte udelukkende udbetales i form af stipendier.

Belgien.

Den belgiske studiestøtteordning hviler på en lov af 19. marts 1954 om oprettelse af en national studiefond, »Fonds National des Etudes«, hvis midler alene ydes som stipendier til unge under videregående og højere uddannelse. Bidragydere til fonden er foruden staten de enkelte provinser og kommuner, men ikke desto mindre er fonden efterhånden næsten udelukkende statsfinansieret. Fondens administration varetages af undervisningsministeriet med bistand fra et særligt råd.

I forhold til de meget betydelige midler der

er til rådighed - i det akademiske år 1965—66 uddeltes der 76.325 stipendier til et samlet beløb af 685 mill. b.Fr. (på daværende tidspunkt ca. 100 mill. kr.) - spiller studielån (såvel offentlige som private statsgaranterede) en meget beskedent rolle, hvilket bl. a. hænger sammen med, at mulighederne for at få sådanne lån er ret begrænsede.

Offentlige studielån ydes af de enkelte provinser og universiteterne, men ikke af staten. Da disse lån ikke synes at være af betydning for bedømmelsen af den belgiske studiestøtteordning, er kun stipendieordningen behandlet i det følgende.

Stipendier til samtlige kategorier af de i betragtning kommende uddannelsessøgende tildeles på grundlag af en kombination af et rent fagligt kvalifikationskriterium, visse aldersbetingelser og et trangskriterium.

1. De højere akademiske uddannelser.

A. Direkte støtte.

Det faglige kvalifikationskriterium og aldersbetingelsen.

Førsteårsstuderende skal for at kunne oppebære stipendium have opnået 60 points ud af 100 til studentereksamen, have bestået adgangseksamen til civilingeniørstudiet eller have erhvervet et diplom eller certifikat fra en af de højere ikke-akademiske uddannelser. Derudover skal de pågældende være under 23 år pr. 31. december i det akademiske år, for hvilket stipendium søges. Denne sidste betingelse kan dog fraviges i særlige tilfælde.

Andre studerende skal for at kunne oppebære stipendium have opnået et tilfredsstillende resultat ved den sidst beståede årlige eksamen.

Retten til stipendium bortfalder definitivt for studerende, der mere end én gang eller mere end ét år har gået et studieår om, men reglen kan dog i særlige tilfælde fraviges. Stipendium tildeles ej heller studerende, der genoptager deres studier efter en afbrydelse på over 5 år, men også i sådanne tilfælde er der mulighed for at dispensere.

Trangskriteriet.

Ved bedømmelsen af, hvorvidt der i de enkelte tilfælde er behov for støtte, foretages en addition af ansøgerens og forældrenes skattepligtige indkomst, og det samlede beløb må herefter ikke overstige en nærmere fastsat sum

afhængig af, om ansøgeren forsørger sig selv eller ej, og af om forældrene underholder andre end ansøgeren. Dersom forældrene forsørger andre børn under højere akademisk eller ikke-akademisk uddannelse, vokser beløbet proportionalt med antallet af disse børn. Disse fikserede beløb er indeksregulerede.

Imidlertid kan studerende, hvis skattepligtige indkomst sammen med forældrenes kun i mindre grad overstiger de fastsatte maksimumbeløb, alligevel oppebære et stipendium, hvis størrelse - afrundet nedad til det nærmest med hundrede delelige beløb - er betinget af forskellen mellem det stipendium, den pågældende kunne opnå, såfremt den skattepligtige indkomst svarede til de fastsatte maksimumbeløb og den del af den skattepligtige indkomst, som overstiger disse beløb. Stipendier på under 5.000 b.Fr. kommer dog ikke til udbetaling.

Sidstnævnte regel, der tjener til at undgå forskelsbehandling som følge af en fast indtægtsgrense og derved skaber en overgang mellem stipendiemodtagere og ikke-stipendiemodtagere, spiller rent talmæssigt ikke nogen større rolle. I det akademiske år 1965-66 udbetaltes der 523 sådanne stipendier, hvis gennemsnitlige størrelse androg 7.095 b.Fr. d.v.s. ca. 1.000 kr.

Det bør endelig bemærkes, at adgangen til at oppebære stipendium ikke er begrænset alene til belgiske studerende, der læser ved deres hjemlands universiteter og højere læreanstalter, men at også følgende andre kategorier kan komme i betragtning:

- a) Udenlandske studerende, der på tidspunktet for indgivelse af stipendieansøgning har studeret mindst 5 år i Belgien.
- b) Belgiske studerende, der studerer i udlandet, under forudsætning af at deres familie ligeledes er bosat i det pågældende fremmede land, eller at det drejer sig om specialiserede studier, der ikke eksisterer i Belgien.
- c) Flygtningestuderende. Afgørelsen af, hvorvidt disse kan opnå et stipendium, træffes af rektoren for det pågældende universitet eller den pågældende højere læreanstalt på grundlag af en udtalelse fra lederen af det fakultet eller den afdeling, hvor ansøgeren ønsker at studere.

Stipendiernes størrelse.

Stipendiernes størrelse varierer en del og an-

drog i det akademiske år 1965-66 mellem 5.000 og 46.200 b.Fr. årligt, afhængig af familiens skattepligtige indkomst og størrelse samt ansøgerens personlige forhold, herunder om han er hjemmeboende, om han har udgifter til transport til studiestedet, om han lejer værelse i den by, hvor uddannelsesinstitutionen er beliggende, eller om han bor på kollegium.

B. Indirekte støtte.

Denne ydes i form af etablering af sociale foranstaltninger på universiteterne og de højere læreanstalter, bygning og vedligeholdelse af kollegier samt tilskud til den sociale for-
sorg for de studerende.

C. Statistisk materiale.

Der var i det akademiske år 1965-66 i alt ca. 47.000 studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter. Af disse modtog ca. 16.000 eller ca. 34 pct. stipendier til et samlet beløb af 114 mill. b.Fr. Der var således gennemsnitligt ca. 19.000 b.Fr. til hver stipendiat og ca. 2.500 b.Fr. til rådighed pr. studerende.

44 pct. af de førsteårsstuderende og 30 pct. af de øvrige studerende modtog stipendium. Der var gennemsnitligt ca. 18.000 b.Fr. til hver stipendiat blandt de førsteårsstuderende, medens størrelsen af stipendierne til de øvrige studerende og »doctorat«-studerende (på et niveau fra lidt til meget over de danske embedseksamener) gennemsnitligt androg henholdsvis ca. 20.000 og ca. 28.000 b.Fr. De gifte studerende modtog gennemsnitligt ca. 25.000 b.Fr., medens de studerende, der skulle forsørge sig selv, og de forældreløse studerende lå højest med gennemsnitlige årlige stipendier på ca. 34.000 b.Fr.

//. De højere ikke-akademiske uddannelser.

A. Direkte støtte.

Disse uddannelser omfatter bl. a. en højere erhvervsundervisning, herunder visse ingeniøruddannelser, den videregående læreruddannelse og visse kunstneriske uddannelser.

Det jaglige kvalifikationskriterium og aldersbetingelsen.

Førsteårsstuderende skal for at oppebære stipendium have opnået 60 ud af 100 points i

det sidste år af deres videregående forberedende uddannelse, være under 23 år pr. 31. december i det studieår, for hvilket stipendium søges, samt have bestået adgangseksamen til de højere tekniske uddannelser.

Andre studerende skal for at kunne oppebære stipendium have opnået mindst 60 points ud af 100 ved det foregående studieårs eksamen. I øvrigt er reglerne for bortfald af stipendium de samme som de, der gælder for studerende under de højere akademiske uddannelser.

Trangskriteriet.

Såvel ved bedømmelsen af den enkelte studerendes behov for støtte som med hensyn til adgangen til stipendier for udenlandske studerende i Belgien, belgiske studerende i udlandet og flygtningestuderende gælder lignende regler som de ovenfor anførte for studerende under de højere akademiske uddannelser.

Stipendiernes størrelse.

Der henvises til det for studerende under de højere akademiske uddannelser anførte. Derudover varierer stipendiernes størrelse også efter studium; således er stipendierne til studerende ved ingeniørskolerne og under de højere handelsuddannelser de højeste.

B. Indirekte støtte.

De sociale hjælpeforanstaltninger synes at være af mindre omfang end for studerende under de højere akademiske uddannelser. Dog bør det nævnes, at ca. 22 pct. af de studerende ved ingeniørskolerne, handelshøjskolerne (formentlig ikke på samme niveau som handelshøjskolerne i København og Århus), socialskolerne og kunsthøjskolerne i studieåret 1963-64 boede på kollegium.

C. Statistisk materiale.

I det akademiske år 1965-66 udgjorde antallet af studerende under de højere ikke-akademiske uddannelser i alt ca. 38.000. Af disse modtog ca. 18.000 eller ca. 47 pct. stipendier til et samlet beløb af 196 mill. b.Fr. Der var således gennemsnitlig ca. 11.000 b.Fr. til hver stipendiat og ca. 5.000 b.Fr. til rådighed pr. studerende.

Gennemsnitsstipendiet for studerende ved ingeniørskolerne og de højere handelsuddan-

nelser var ca. 14.000 b.Fr., medens det for de øvrige højere ikke-akademiske uddannelser androg ca. 10.000 b.Fr. De gifte studerende modtog gennemsnitligt ca. 14.000 b.Fr., medens de studerende, der skulle forsøge sig selv, og de forældreløse studerende lå højest med gennemsnitligt ca. 22.000 b.Fr. pr. stipendiat.

///. De videregående uddannelser.

Herunder falder den videregående skoleundervisning, læreruddannelsen, børnehavelærerindeuddannelsen, visse erhvervsuddannelser samt forberedelseskursus til alle ingeniøruddannelserne.

A. Reglerne for støtte.

Det faglige kvalifikationskriterium og aldersbetingelsen.

Elever, der første gang søger stipendium, skal for at oppebære et sådant opnå et tilfredsstillende resultat ved en prøve arrangeret af en udvælgelseskomité, hvoraf der findes 105. Den fortsatte tildeling af stipendium sker derimod på grundlag af stipendiatens faglige resultater under selve undervisningen eller uddannelsen.

For at oppebære stipendium det første år af de videregående uddannelser skal ansøgeren være mindst 15 år den 31. december i det skoleår, for hvilket stipendium søges. For at opnå stipendium i de øvrige år af de videregående uddannelser kræves det, at ansøgeren ikke må være fyldt mere end 15 år den 31. december i det skoleår, hvor han har påbegyndt det første år af den videregående undervisning.

Reglerne for bortfald af stipendium er de samme som for studerende under de højere uddannelser.

Trangskriteriet.

Der henvises til de for studerende under de højere uddannelser gældende regler. Dog anvendes ovennævnte bestemmelse om mulighed for opnåelse af stipendium, når indtægten kun i mindre grad overstiger den fastsatte indtægtsgrænse, ikke for elever under den videregående undervisning. Ligeledes sker der ved bedømmelsen af ansøgerens økonomiske behov en halvering af maksimumbeløbene for de faste indtægtsgrænser, når ansøgeren den 31. december i det skoleår, for

hvilket han søger stipendium, stadig er underkastet den almindelige undervisningspligt.

Stipendiernes størrelse.

Stipendiernes størrelse varierer en del og androg i skoleåret 1965-66 mellem 1.000 og 15.000 b.Fr., afhængig af ansøgerens alder, herunder hvorvidt han var over eller under den undervisningspligtige alder (15 år), familiens skattepligtige indkomst og størrelse samt ansøgerens personlige forhold, herunder hvorvidt han var hjemmeboende, om han har udgifter til transport til studiestedet, eller boede på kostskole eller kollegium.

C. Statistisk materiale.

I skoleåret 1965-66 udgjorde antallet af elever under de videregående uddannelser i alt ca. 599.000. Af disse modtog ca. 42.000 eller ca. 7 pct. stipendier til et samlet beløb af 177 mill. b.Fr. Der var således gennemsnitligt ca. 4.000 b.Fr. til hver stipendiat og ca. 300 b.Fr. til rådighed pr. elev. Da antallet af stipendieansøgninger androg ca. 91.000 modtog ca. 46 pct. af ansøgerne stipendium.

Gymnasieelever på lavere og højere klassetrin modtog gennemsnitlige stipendier på henholdsvis ca. 3.700 og ca. 4.300 b.Fr., mens elever på seminarierne og børnehavelærerindeseminarierne lå lidt højere med gennemsnitlige stipendier på ca. 5.400 b.Fr.

Frankrig.

Offentlig studiestøtte kan oppebæres af studerende ved universiteter og højere læreanstalter, elever under videregående almen skoleuddannelse samt elever under videregående ikke-akademiske erhvervsuddannelser. Støtten ydes normalt i form af stipendier. Kun i ganske enkelte tilfælde og udelukkende til studerende under de højere uddannelser ydes studielån.

Støtteordningerne administreres af »rektorerne« (det administrative sekretariat for de ca. 20 akademier, som er en territorial opdeling af landet i relation til de højere uddannelser), og midlerne stilles til rådighed af staten gennem undervisningsministeriet.

Hjemmelen for studiestøtten til studerende under de højere uddannelser findes i en bekendtgørelse af 23. maj 1958.

1. Universiteterne og de højere læreanstalter. Studielån tildeles på grundlag af et transskriterium, men med den begrænsning, at en

studerende, der har opnået stipendium, som hovedregel ikke tillige kan opnå studielån.

Lånene er rentefri - også efter studiets afslutning - og tilbagebetaling skal påbegyndes senest 10 år efter endt studium.

Som følge af de yderst beskedne midler, der er til rådighed som studielån - i 1966-67 i alt 500.000 F. eller mindre end $\frac{1}{500}$ af stipendiemidlerne til studerende under de højere uddannelser - spiller denne form for studiestøtte en meget ringe rolle i Frankrig.

Stipendier tildeles efter regler, der i et vist omfang kan variere efter studieniveau. Af mere generelle betingelser kan fremhæves, at stipendium som hovedregel kun kan opnås, dersom der studeres ved universitetet eller de højere læreanstalter indenfor det akademi, i hvilket den studerendes hjemsted er beliggende, og såfremt det valgte studium kan gennemføres ved en af disse uddannelsesinstitutioner. Det er endvidere en generel betingelse, at der, bortset fra enkelte særligt begrundede undtagelser, ikke tages lønnet beskæftigelse under studiet, men denne bestemmelse respekteres ikke af mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{3}$ af stipendiaterne.

Ved udvælgelsen, der foretages af særligt af »rektorerne« for de enkelte akademier nedsatte kommissioner, bygges der som hovedregel på et transskriterium efter meget omfattende forundersøgelser. For visse grupper af studerende er der dog mulighed for at opnå stipendium på rent objektive betingelser. Dette gælder således studerende, der forbereder sig til en folkeskole- eller gymnasie-lærergerning ved studier på visse uddannelsesinstitutioner, samt ingeniørstuderende, såfremt de forpligter sig til efter endt studium at indtræde i statstjenesten. Begge kategorier opnår herved en vis aspirantløn. Endelig ydes der i visse tilfælde stipendium på grundlag af en kombination af transskriteriet og rent objektive betingelser. Således kan studerende, der forpligter sig til efter afslutningen af deres studium at arbejde et vist antal år i statens tjeneste, og som tillige omfattes af transskriteriet, opnå et »statstjenesstipendium«, der svarer til den højeste sats for de almindelige stipendier. Undladelsen af at overholde de rent objektive betingelser medfører imidlertid, at stipendiet skal tilbagebetales med tillæg af sædvanlig rente.

Herudover findes særlige socialt betingede støttemuligheder for visse grupper af unge,

f. eks. forældreløse børn, børn af lærere, krigsinvalidere m. fl.

Tildeling af stipendium for det efterfølgende studieår er endelig betinget af dokumentation for, at foregående års eksamen er bestået, og at studierne kan fortsætte planmæssigt. Denne betingelse fraviges dog i enkelte tilfælde.

Stipendiets størrelse bestemmes af familiens økonomiske forhold, om den studerende kan bo hos sin familie eller på kostskole eller kollegium, samt hvor langt den studerende er kommet med studierne, der er inddelt i 3 trin, hvert med 5 stipendiesatser. Stipendierne til studerende, som kan bo hjemme eller på kostskole eller kollegium, ligger 25 pct. under stipendierne til de øvrige studerende.

Som tillæg til de direkte støtteordninger i form af stipendier og lån kommer endvidere støtten til talrige studenterkollegier og studenterkantiner, feriestipendier, tilskud til den sociale sikkerhedsordning m. m.

Antallet af studerende ved universiteterne og de højere læreanstalter var i 1966-67 ca. 459.000. Heraf modtog ca. 102.000 eller ca. 22 pct. offentlig støtte i form af de almindelige statsstipendier, der i alt beløb sig til 279 mill. F. eller i gennemsnit til ca. 2.700 F. pr. støttemodtager. Der findes derimod ingen opgørelse over størrelsen af de beløb, der blev udbetalt som stipendier på rent objektive betingelser eller på grundlag af en kombination af transskriteriet og rent objektive betingelser. På basis af ikke helt nye tal kan den samlede aspirantaflønning til studerende, der forbereder sig til en folkeskole- eller gymnasial lærergerning, dog skønmæssigt fastsættes til ca. 120 mill. F.

77. Videregående almen skoleuddannelse, læreruddannelsen samt videregående ikke-akademiske erhvervsuddannelser.

Til disse områder af uddannelsessektoren ydes en betydelig direkte støtte i form af statsstipendier, som tildeles på grundlag af en kombination af et rent fagligt kvalifikationskriterium og et transskriterium.

Antallet af elever under den videregående almene skoleuddannelse og læreruddannelsen androg i skoleåret 1966-67 2.775.000, medens elevtallet for de videregående ikke-akademiske erhvervsuddannelser i samme tidsrum udgjorde 654.000.

1.142.000 eller 33 pct. af samtlige elever under de omhandlede uddannelser modtog i skoleåret 1966-67 stipendier til et samlet beløb af 633 mill. F. Der var således gennemsnitligt 580 F. til hver stipendiat og 193 F. til rådighed pr. elev. For så vidt angår yderligere stipendiemuligheder for lærerstudierende henvises til det ovenfor i afsnittet om universiteterne og de højere læreanstalter om stipendier på rent objektive betingelser anførte.

Indirekte ydes der endvidere støtte, specielt til elever under den videregående almene skoleuddannelse, i form af mad, mælk, skolebøger, gratis skoletransport og børnetilskud. Især sidstnævnte ordning er af meget stor betydning for alle elevkategorier under de omhandlede uddannelser.

U.S.A.

Almindelig oversigt.

Den offentligt finansierede støtte til unge under uddannelse i U.S.A. kommer både fra unionsregeringen og fra de enkelte stater.

Den følgende fremstilling behandler alene støtten til unge, der har gennemgået 12 års skoleuddannelse, hvilket nu gælder over 70 pct. af hver årgang. Flertallet søger videre uddannelse, men der er adgangs begrænsning, så kun ca. 25 pct. af en årgang kan optages på colleges og universiteter. Resten henvises til junior colleges eller søger direkte ud på arbejdsmarkedet.

Udvælgelsen baseres for det meste på prøver, forestået af Educational Testing Service (ETS) i Princeton, der er oprettet af College Entrance Examination Board. Der opkræves betydelige beløb i undervisningsafgifter ved den højere undervisning, men der ydes samtidig stipendier, lån og fritagelse for afgifter. College Entrance Examination Board har ved siden af sin bistand gennem prøvetjenesten en støttetjeneste til vurdering af de studerendes økonomiske trang: College Scholarship Service.

Disse to former for service ydes sideløbende efter følgende kalenderplan:

- I okt. indsendes ansøgninger om stipendier til ETS.
- I decbr. foregår tilmelding til prøverne.
- I jan. aflægges prøverne.
- I febr. sender ETS supplerende spørgeske-

maer til de personer, der har klaret prøverne tilfredsstillende. Det ene sæt udfyldes af ansøgeren, det andet af skolen (high school).

I marts udpeges de ansøgere, der sikres optagelse ved de enkelte undervisningsinstitutioner. Økonomiske spørgeskemaer udsendes til ansøgernes forældre (værger).

I april indsendes de udfyldte økonomiske spørgeskemaer til ETS.

I maj giver de enkelte undervisningsinstitutioners stipendieudvalg ansøgerne meddelelse om de stipendier eller lån, der kan ydes.

Ligesom prøvetjenesten tilsigter at tilvejebringe et så ensartet og retfærdigt grundlag som muligt overalt i unionen ved vurdering af de unges evner og anlæg, tilsigter den fælles stipendietjeneste en så ensartet bedømmelse som muligt af ansøgernes og deres forældres (forsørgeres) økonomiske forhold. Der ønskes indgående oplysninger om ansøgerens og forældrenes (forsørgeres) indkomst- og formueforhold samt om de forsørgerbyrder, der i øvrigt påhviler forældrene. Oplysningerne sammenholdes ved elektronisk databehandling med standardsatser, og der fremkommer automatisk facitter, der benyttes af stipendieudvalgene ved den endelige vurdering af ansøgernes støttebehov. Forældre med egen virksomhed (industri, landbrug etc.) skal udfylde et supplerende skema til brug for vurdering af formueforhold og likviditet. Ansøgeren (den studerende) skal angive forventet indkomst ved erhvervsarbejde, og det forudsættes i almindelighed, at de studerende tjener penge imellem semestrene og eventuelt tillige i semestrene. Campus-universiteter drives i udstrakt grad ved betalt arbejde fra de studerende — på kollegier, i marketenderier og på kontorer m. v.

Der findes både stipendie- og låneordninger, og behandlingen af ansøgningerne sker normalt med henblik på begge støtteformer under eet.

Støtteordninger i en typisk stat.

I det følgende gennemgås i hovedtræk oplysninger fra en enkelt af staterne, staten Illinois, som må anses for forholdsvis typisk.

I en beretning til statens planlægningsråd for de højere uddannelser afgivet for året 1966

findes en opgørelse over 7 former for unionsstøtte og 18 former for støtte fra staten Illinois. De 7 former for unionsstøtte omfatter stipendier op til \$ 2.800 årligt og lån op til \$ 1.500 årligt, dog maksimalt op til \$ 6.000 for hele studiet. Tre af de 7 former for støtte er forbeholdt veteraner, krigsinvalidere eller forældreløse børn af veteraner og een af formerne hører under forsvarsordningen.

Blandt de 18 former for støtte fra staten Illinois findes ligeledes både stipendier og lån. Nogle af disse støtteformer er forbeholdt lærerstuderende, andre sigter mod uddannelse af sygeplejersker, socialrådgivere etc., og i almindelighed er midlerne forbeholdt ansøgere, der er hjemmehørende i staten.

I staten Illinois foreslog en kommission i 1957 oprettelsen af en generel stipendieordning, som blev vedtaget samme år og gennemført fra 1958 med virkning for alle colleges i staten.

I 1965 oprettedes en statsgaranteret låneordning. Der er ingen aldersgrænse for låneoptagelse, også mindreårige kan opnå lån. Den enkelte ansøger kan låne \$ 1.000 i første studieår og \$ 1.500 i de følgende år op til et maksimum af \$ 7.500. Lånets størrelse må ikke overstige de normalt godkendte studieudgifter, herunder leveomkostninger, 4- anden støtte i form af stipendier eller lån. Låneinstitutionen må kræve op til 6 pct. i rente, men hvis forældrenes indkomst, korrigeret for forsørgerbyrder m. v., ligger under \$ 15.000, betaler unionsregeringen gennem undervisningsministeriet renten under studierne og den halve rente, når lånet bliver tilbagebetalt.

I staten Illinois er administrationen fordelt mellem enkelte centralorganer og de enkelte undervisningsinstitutioner. Det overvejes at foretage en centralisering af administrationen og en integrering af de mange eksisterende former for støtte fra enkeltstaten - de 18 former, som blev nævnt ovenfor.

Forslag om en lånebank for den studerende ungdom.

Under den amerikanske præsidents rådgivende videnskabelige komité har et udvalg under ledelse af fysikeren professor Jerrold R. Zacharias, M.I.T., i august 1967 afgivet et forslag om oprettelse af en bank for den ungdom, som har afsluttet skolegangen, og som ønsker højere uddannelse.

Det foreslås, at unionsregeringen opretter

en bank til finansiering af deltagelse i højere undervisning, det vil sige undervisning udover de første 12 års undervisning. Banken skulle have lejlighed til at skaffe midlerne ved at låne dem på samme rentevilkår, som regeringen normalt optager lån. Udlånet fra banken skulle kunne ske til enhver student, uanset den pågældendes økonomiske forhold. Studenten skulle sættes i stand til at låne tilstrækkelig mange penge til at dække sine uddannelsesomkostninger, lige meget hvilken institution han optages ved. Tilbagebetalingen skulle ske gennem årlige betalinger, som indkræves i forbindelse med låntagerens fremtidige indkomstskat. I det øjeblik, lånet optages, skal låneren vælge en plan for tilbagebetaling, bestående i at en vis procentdel af hans fremtidige indkomst skal betales over et bestemt åremål efter studiernes færdiggørelse. Udvalget foreslår, at dette åremål skal være 30 eller måske 40 år, den samme periode for alle låntagere. Procenten skal være proportional med det beløb, der lånes. Foreløbige skøn angiver, at bankens fond ville hvile i sig selv, hvis lånerne skulle betale 1 pct. af bruttoindkomsten i 30 år for hver 3.000 \$, der optages i lån.

Dette er ikke et egentligt låneprogram, men snarere en ordning, der gør det muligt for studenter at sælge en andel i deres fremtidige indkomst. I forhold til de hidtil sædvanligt anvendte låneformer, hvor det er et fast beløb, som skal tilbagebetales og forrentes, angives denne plan at skulle have en række fordele:

Ingen låntager behøver at bekymre sig om en stor gæld, som han ikke vil kunne tilbagebetale. Hvis han får en lav indkomst, vil hans forpligtelser over for banken gå tilsvarende ned i den pågældende periode. Eventuelt kan man tillade en låner, som på grund af sygdom har vanskeligt ved at betale, at hans forpligtelse for det pågældende år helt kan annulleres.

Det antages, at dette system ville gøre studenterne meget mere villige end nu til at optage lån til finansiering af deres højere uddannelse. Studenter fra familier med lav indkomst vil kike længere være finansielt handicappede med hensyn til at søge højere uddannelse og ville være næsten lige så frit stillet som studenter fra velhavende familier i henseende til at vælge imellem de institutioner, som de i øvrigt akademisk set er kvalificerede til at blive optaget ved. Som et resultat heraf

ville der kunne forventes en stigning i andelen af studenter fra lavere socialgrupper.

Ved at fordele tilbagebetalingen over 30 eller 40 år i stedet for 10 vil banken gøre det muligt for enkeltpersonerne at låne meget større summer, end man i øjeblikket tillader. I øjeblikket er der et 4-års maksimum på 6.000 \$, men dette beløb vil ikke kunne dække undervisningsafgifter og leveomkostninger i 4 år ved flertallet af universiteterne. Hvis banken skulle være i stand til at udlåne nok til at dække uddannelsesomkostningerne ved et hvilket som helst universitet, ville dette indebære et 4-års maksimum på mindst 15.000 \$. Næppe ret mange studenter ville vælge at låne så store beløb, da det vil medføre, at de skal forpligte sig til at betale 5 pct. af deres fremtidige bruttoindkomst i 30 år. Ikke desto mindre vil muligheden være for hånden for den mindre bemidlede student, som måtte ønske at studere ved et kostbart privat universitet, uden at være i stand til at få stipendiestøtte.

Lånemulighederne ville ikke blive direkte påvirket af forholdene på pengemarkedet.

På en anden måde ville banken også i sit program være forskelligt fra andre eksisterende unionslåneprogrammer:

Antagelig ville den kunne opnå at hvile finansielt i sig selv. Imidlertid kunne banken godt understøttes finansielt af Unionsregeringen, ganske på samme måde som andre låneprogrammer bliver understøttet finansielt. Den udstrækning, hvori banken måtte blive anvendt som en kanal for unionsstøtte til undervisning, kunne let reguleres af kongressen til enhver tid. Banken selv kan fungere og være nyttig, hvad enten den får sådanne subsidier eller ej.

Banken er ikke en erstatning for andre støtteprogrammer fra unionen, fra enkeltstaterne eller fra lokale eller private kilder. Snarere må man forvente, at også disse programmer i fremtiden bliver udvidet.

Formanden for udvalget anfører i betænkningens forord, at forslaget ikke blot ville opfylde sit primære formål at tilvejebringe lånemidler til den studerende ungdom, men det skulle derudover have flere særlige fordele:

- 1) Den enkelte student ville selv kunne bestemme, hvor han ville søge optagelse uafhængigt af, om den pågældende institution var rede til at love ham stipendier eller lån.

- 2) Det ville ikke økonomisk eller administrativt diskriminere mellem de forskellige typer af institutioner: private, kommunale eller statslige, rige eller mindre velaflagte.
- 3) Et låneprogram af denne art ville, for så vidt det virkelig blev anvendt i stor målestok bevirke, at en væsentlig del af den højere uddannelse kunne blive finansieret ved den studerendes egen betaling for både undervisning og opholdsudgifter. Herved ville meget store private fondsmidler blive frigjort til andre formål, f. eks. støtte til forskning og udviklingsarbejde med henblik på bedre undervisning.

I amerikanske universitetskredse har forslaget fået en kølig modtagelse. Dels udtales betænkkelighed ved den betydelige gæld, den enkelte vil pådrage sig, dels vil man foretrække større direkte tilskud fra unionsregeringen og enkeltstaterne til finansiering af den højere undervisning, således at undervisningsafgifterne kan nedsættes eller bortfalde.

Sovjetunionen.

A. Støtteordninger for uddannelsessøgende.

Der ydes støtte til alle grupper af uddannelsessøgende, jfr. fig. 22, som i diagramform indeholder en oversigt over uddannelsesstrukturen.

I begyndelsen af 50'erne var der gennemført 7 års skolepligt i hele Sovjetunionen. I

1958 vedtoges den 8-årige (obligatoriske) grundskole. Herefter kan eleverne vælge mellem 3-årige almene gymnasieskoler (nedsattes til 2 år i 1964), 3-4-årige specialgymnasieskoler og 1—3-årige erhvervstekniske skoler. De, der går ud af den 8-årige grundskole, kan få almen undervisning eller erhvervsundervisning i eftermiddags- eller aftenskoler. I 1966 er det vedtaget at gennemføre 10 års undervisningspligt fra 1970, og allerede i 1967 gennemgik 85 pct. af hver årgang 10 års skolegang.

I de senere år har presset på universiteter og læreanstalter været stort, langt flere har søgt, end det har været muligt at optage. Ved optagelse på universitet eller højere læreanstalt skal aflægges en prøve. Ansøgere med mere end 2 års forudgående produktivt arbejde, eller som har overstået deres værnepligt, går forud for andre med samme resultat ved optagelsesprøverne. Der findes mange former for adgangskursus til den højere uddannelse.

Ved tildeling af støtte skelnes mellem følgende grupper:

1. Elever i grundskolen.
2. Elever i erhvervstekniske skoler og lærlingskoler.
3. Elever i gymnasier.
4. Studerende ved universiteter og højere læreanstalter (videregående uddannelser).

På alle trin er undervisningen gratis, hvortil kommer fri kost og logi, skoleuniform etc. Den økonomiske støtte ydes som løn eller stipendier. Låneformen anvendes ikke.

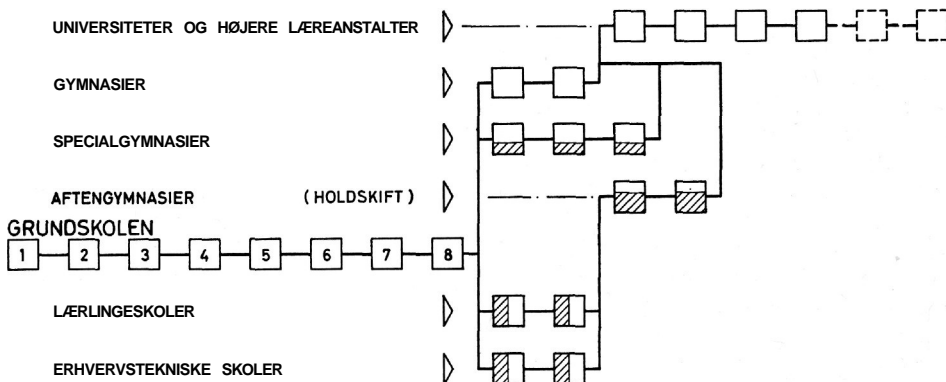

Fig. 22. Oversigt over uddannelsesstrukturen i Sovjetunionen i 1967. Fra 1970 ventes en 10-årig undervisningspligt gennemført, hvorefter strukturen formentlig vil blive revideret.

1. Elever i grundskolen.

Der ydes indirekte støtte i form af gratis måltider, klæder m. v., afhængig af forældrenes økonomiske forhold. På kostskoler afholdes som hovedregel alle leveomkostninger af staten.

2. Elever i erhvervstekniske skoler og lærlingeskoler.

Der ydes elevløn til alle elever. For børn af børnerige familier og af enlige mødre, forældreløse m. fl. bliver alle leveomkostninger ved ophold på elevhjem betalt af staten, subsidiært ydes fri kost, og udgifter til klæder betales af staten.

3. Elever i gymnasier.

Foruden indirekte støtte i form af gratis måltider, klæder m. v. ydes der stipendier eller løn afhængig af gymnasiets art. På kostskoler afholdes som hovedregel alle leveomkostninger af staten.

4. Studerende ved universiteter og højere læreanstalter.

80-85 pct. af de studerende modtager statsstipendier (lån anvendes som nævnt ikke). Minimumsstipendier - 35 rubler månedlig (1967) - dækker de mest nødvendige leveomkostninger. Stipendiet tildeles i alle årets 12 måneder. Efter studiets ophør modtager aspiranter, der videreuddanner sig (forskere), betydelige stipendier, ca. 100 rubler månedligt.

B. Kriterier for støttetildeling og størrelsen af den tildelte støtte.

1., 2. og 3. Elever i grundskolen, erhvervstekniske skoler, lærlinge- og gymnasieskoler.

Den indirekte støtte (kost, klæder) ydes som hovedregel til elever, der bor langt fra skolen. Afhængig af forældrenes indkomst (lokale kriterier) betaler disse et tilskud, medens staten afholder resten af udgifterne.

For kostskolernes vedkommende — som rækker fra 1.—11. klassetrin - er der tale om anvendelse af både geografiske og sociale kriterier. Kostskolerne oprettes fortrinsvis i landdistrikter, tyndt befolkede egne og i udviklingsområder. Her afholdes alle udgifter til dækning af elevernes leveomkostninger af staten. For kostskoler i øvrigt gælder, at børn af enlige mødre, invalider, forældreløse og familier med meget lav indkomst har fortrinset ved optagelsen. For disse elever afholder staten alle leveomkostninger.

For andre børn betaler forældrene et tilskud, afhængig af forældrenes indkomst (lokale kriterier).

I 1962-63 udgjorde elevantallet (2,4 mill.) i denne type af skoler ca. 6 pct. af det samlede elevantal i Sovjetunionen (42,4 mill.).

Elever i teknisk gymnasium og andre specialgymnasier får i den produktive periode af uddannelsen (10 måneder i begyndelsen) udbetalt omtrent fuld normal ugeløn (reduktion: $\sqrt{2}$ dagløn). I den teoretiske del af uddannelsen ydes orlov med løn eller statsstipendier. Den øvre aldersgrænse er 30 år. For aften- og korrespondancekursus på samme uddannelsesstrin er ingen aldersgrænse. Her ydes til forberedelse af opgaver og eksamen stipendier eller orlov med løn.

Aften- og korrespondancekursus udgør en betydelig andel af undervisningen. Ca. 40 pct. af eleverne deltager på denne måde i gymnasieundervisningen (1,4 mill. ud af 3,55 mill.).

4. Studerende ved universiteter og højere læreanstalter.

I. Forældreindkomst som kriterium.

Der er fastsat en øvre grænse for forældreindkomst ved tildeling af minimumsstipendiet. Over denne grænse bortfalder som regel stipendiet (se dog II). Der er altså ingen aftrapningsordning, men det overvejende flertal (80-85 pct.) af de studerende modtager stipendium. Indtægtsgrænsen fastsættes afhængig af lokale lønforhold og leveomkostninger. I 1964 var grænsen i Moskva 100 rubler månedlig, i Leningrad 60 rubler (minimumslønnen for en ikke-faglært arbejder i Moskva var i 1964 ca. 50 rubler).

II. Karakterer som kriterium.

Der er 4 mulige karakterer ved hver prøve: udmærket godt, godt, middelmådigt og slet. Der aflægges som regel prøver hvert år, i begyndelsen af mange studier hvert halve år. Alle, der opnår udmærkelse, får tildelt stipendium uanset forældrenes indtægtsforhold. Opnår den studerende kun slet, tildeles ingen stipendier, men der gives mulighed for at gå op til prøve efter $\frac{1}{2}$ år. Udvises megen flid og/eller opnås udmærkelse eller udføres samfundsmæssigt arbejde (såsom pionerarbejde, studenterrådsarbejde, ungdomsarbejde eller lignende) kan der tildeles forhøjet stipendium, 60 rubler månedlig (1964). 32 pct. af de

studerende modtager dette forhøjede stipendium, der kan dække leveomkostningerne.

III. Studiealderen som kriterium.

Stipendiet forøges med stigende studieanciennitet til ca. 45 rubler månedlig. Studietiden er normalt 4-6 år.

IV. Leveomkostningerne og indtægternes størrelse.

Princippet for fastsættelse af minimumsstipendiets størrelse er, at det skal være lig med den månedlige begyndelsesløn for en ikke-faglært fabriksarbejder. Princippet er derfor ikke opfyldt med de 35 rubler som minimumsstipendium, når mindstelønnen er 50 rubler (ifølge lov).

I Moskva er udgifterne alene til kost og logi ca. 33 rubler månedlig (i 1964). Der er ingen udgifter til bøger og studieafgifter, sygekasse, lægehjælp m. v. Alligevel er der ikke meget tilbage af et minimumsstipendium til tøj, tobak m. v.

Undersøgelser har da også vist, at de studerende gennemsnitligt modtager 10-20 rubler månedlig fra forældrene (i Moskva, i andre byer modtages ofte naturalier), således at leveomkostningsniveauet 50-60 rubler opnås i samlet indtægt. Næsten alle studerende arbejder desuden i sommerferien med et overskud på 150-300 rubler.

V. Særlige stipendier.

For studerende med særlige evner i forskningsmæssig henseende findes en række stipendier å 75 rubler månedlig (til 1-1 Ve pct. af de studerende). Et fåtal (mindre end 1/2 pct.) tildeles »Leninstipendium« på 100 rubler månedlig.

Der eksisterer rektorfonds, hvoraf økonomisk hjælp kan tildeles efter et skøn over det individuelle behov.

Såvel studenterorganisationerne som fagforeningerne kan tildele stipendier til studerende, som normalt ikke er støtteberettigede, eksempelvis på grund af lave karakterer. En del fabrikker, statsbrug og kollektivbrug støtter deres »egne studerende« med fuld løn i studietiden. Efter endt studium vender de pågældende tilbage til fabrikkerne eller brugene.

VI. Gifte studerende.

Mange af de gifte studerende arbejder om dagen og studerer om aftenen. Det drejer sig især om gifte studerende, hvis ægtefælle ikke

¹ er studerende, og/eller hvor der er børn i ægteskabet. 2 studerende, der gifter sig, kan normalt fortsætte deres studium og få anvist »dobbeltværelse« på kollegium (i Moskva), i modsætning til ægtepar, hvor ikke begge studerer, der må skaffe sig en almindelig lejlighed.

VII. Aften- og korrespondancestuderende.

Mere end 50 pct. af de studerende studerer ved aften- og korrespondancekursus. Der er ingen aldersgrænse for deltagelse heri.

Såfremt disse studerende tager orlov fra deres arbejde uden løn for i det (de) sidste år at arbejde med speciale og/eller aflægge eksamen, modtager de samme stipendium som øvrige studerende på samme trin. Som tidligere nævnt modtager en del fuld løn fra deres arbejdsplads i denne periode, især inden for tekniske eller landbrugsmæssige uddannelser.

VIII. Undersøgelser af de studerendes økonomi.

De lokale stipendienævn - hvor de studerende er repræsenteret - eller studenterorganisationerne gennemfører undersøgelser over de studerendes økonomi én gang årligt. Centrale undersøgelser gennemføres i et samarbejde mellem studenterorganisationerne, sundhedsministeriet, socialministeriet og ministeriet for den højere uddannelse.

C. Den samlede størrelse af statens støtte.

I 1964 anvendte Sovjetunionen ca. 36 milliarder rubler til uddannelse, forskning og kulturel virksomhed, svarende til ca. 37 pct. af nationalbudgettet. Heraf anvendtes 5,5 milliarder til gymnasier og højere læreanstalter. Til forskning anvendtes 10,6 milliarder rubler. Støtten til ca. 3,6 millioner studerende i videregående uddannelse androg ca. 1,5 milliarder rubler. Den indirekte støtte til elever i grundskolen og gymnasiet indgår i budgetterne for disse skoler.

Østtyskland.

Ved støttens udmåling anvendes en inddeling i følgende grupper:

- I. »Oberschule«, i niveau nærmest svarende til realafdeling og gymnasium (9. og 10. klasse i den almindelige »polytechnische Oberschule« og 11. og 12. klasse i den udvidede »Oberschule«).
- II. Lærlinge og elever i fagtekniske skoler.

III. Studerende ved faglige skoler, universiteter og højere læreanstalter.

ad I. Elever i »Oberschule«.

Til elever i de nævnte former for »Oberschule« kan der ydes kontant understøttelse til dækning af leveomkostninger. Støtten andrager for elever i den almindelige »polytechnische Oberschule« normalt op til 50 østtyske Mark (DM-øst), i særlige tilfælde op til 60 DM-øst, og i den udvidede »Oberschule« normalt op til 60 DM-øst, i særlige tilfælde op til 80 DM-øst. Støtten kan ydes enten en enkelt gang eller løbende (og i så fald kun i undervisningsperioden) eller i et begrænset tidsrum.

Understøttelsen kan forhøjes med yderligere op til 40 DM-øst i særlige trangstilfælde (børn eller plejebørn af folkepensionister eller af personer, der modtager socialhjælp), for så vidt børnene bliver over 18 år, og det særlige børnetilskud eller underholdsbidraget bortfalder. Det bemærkes, at det almindelige børnetilskud normalt bortfalder med udgangen af barnets 15. leveår. Det andrager 20 DM-øst pr. barn for børn af arbejdere, studerende, folkepensionister, personer, som modtager socialhjælp m. fl., og 15 DM-øst for børn af selvstændige erhvervsdrivende.

Elever i »Oberschule«, der sideløbende med skolegangen gennemfører en erhvervsmæssig uddannelse under kontrakt med en virksomhed, modtager fra virksomheden et ikke-skattepligtigt bidrag, som månedligt andrager henholdsvis 40, 50, 60 eller 70 DM-øst for elever i henholdsvis 9., 10., 11. eller 12. klasse.

Hertil kommer, at det ovennævnte børnebidrag på 20 eller 15 DM-øst, der som nævnt normalt bortfalder med udgangen af det 15. leveår, forlænges til afslutningen af skolegangen i »Oberschule«, hvis de øvrige vilkår vedrørende forældrenes stilling og indkomst er til stede.

Forudsætning for tildeling af understøttelse til den nævnte elevgruppe er normalt, at forældrenes (forsørgernes) månedlige bruttoindkomst ikke overstiger 330 DM-øst, - dog 440 DM-øst for arbejdere og medlemmer af socialistiske produktionsfællesskaber (landbrug). Hvis begge forældre tjener penge, forhøjes indkomstgrænsen til i alt 600 DM-øst (respektive 700 DM-øst for arbejdere m. v.). Indkomstgrænsen kan forhøjes med 30 DM-øst for hver af de øvrige forsørgere i familien.

ad II. Lærlinge og fagskoleelever.

Til lærlinge kan der ydes en uddannelsesstøtte på op til 50 DM-øst. Yderligere kan der ydes et tilskud til transport til og fra virksomheden og/eller til og fra fagskolen, men normalt kun til fagskoleelever, som ikke har lærekontrakt (praktikanter). Dette tilskud ydes kun til lærlinge, hvis der kan godtgøres en særlig trang.

Også støtten til lærlinge er afhængig af forsørgerindkomsten, og indtægtsgrænsen er nede på 220 DM-øst, dog 250 DM-øst for arbejdere og medlemmer af socialistiske produktionsfællesskaber. Når begge ægtefæller tjener penge, er grænsen 440, respektive 500 DM-øst. Og hertil kommer som før 30 DM-øst for hver af de øvrige forsørgede i familien.

ad III. Studerende ved universiteter og højere læreanstalter.

Til studerende ved universiteter og højere læreanstalter ydes stipendier med forskellige satser efter socialgruppe-tilhørsforhold. For arbejdere og medlemmer af socialistiske produktionsfællesskaber såvel som deres børn er satsen 190 DM-øst, medens andre grupper får 140 DM-øst. Ved fagskoler foretages inddeling efter socialt tilhørsforhold, og satserne er 140 og 110 DM-øst.

Grænsen for forældreindkomst ligger på 1000 DM-øst. Dog kan der ydes 60 pct. af grundstipendiet, hvis forældreindkomsten ligger mellem 1000 og 1200 DM-øst. Disse grænser forøges med 300 DM-øst, hvis begge forældre tjener penge, og 50 DM-øst for hver af de øvrige forsørgede i familien.

Der ses bort fra forældreindkomsten for studerende, der har gjort mindst 3 års tilfredsstillende militærtjeneste.

Som resultat af disse relativt høje indkomstgrænser modtager ca. 90 pct. af studenterne stipendiestøtte. Det skal dog bemærkes, at der er adgangs begrænsning til de højere uddannelser. Blandt kriterierne for optagelse ved studierne og for økonomisk støtte findes bestemmelser om »aktiv indsats for den socialistiske opbygning af den tyske demokratiske republik og redbonhed til at forsvare de opnåede socialistiske fremskridt«. Partirepræsentanter har adgang til møderne i optagelseskommissionen.

Stipendierne til studerende kan forhøjes med en præmie på 80 DM-øst månedlig, hvis studiepræstationerne er særligt gode.

*Formler og symboler ved beregningerne i afsnit 6, kapitel 3 over statens
rentetilskudstab ved ydelse af lån.*

S = statens årlige driftsudgift til stipendier.

D = statens årlige driftsomkostning ved studielån til en lavere rente end markedsrenten, diskonteret til tidspunktet for lånets optagelse.

$N = S + D$ = statens samlede årlige driftsomkostning ved stipendier og studielån.

L = statens årlige udbetaling af studielån.

$100 \cdot r$ = statens udlånsrente for studielån

$100 \cdot r_1$ = renten i studietiden

$100 \cdot r_2$ = renten i tilbagebetalingsperioden

$100 \cdot i$ = markedsrenten.

b = årsydelsen til staten i hvert af afdragsårene.

g = den resterende studietid i år (her forudsat 3 år)

n = tilbagebetalingsperioden i år (her 10, 15 eller 20 år)

$100 \times \frac{S}{N}$ % udtrykker, hvor stor en procentdel af statens omkostninger ved studiestøtte, der går til udbetaling af stipendier.

$100 \times \frac{S + L}{N}$ % udtrykker statens samlede udbetaling af stipendie- og lånestøtte i procent af statens omkostninger ved denne støtte.

$100 \times \frac{D}{L}$ % udtrykker, hvor stor en procentdel statens omkostninger ved udlån til studieformål udgør af det udlånte beløb.

$100 \times \frac{b}{L}$ % udtrykker, hvor stor en procentdel af det udlånte beløb, der skal tilbagebetales i hvert af afdragsårene.

Gennemgang af formler, dels for kombination nr. 1 (fuld forrentning både i studietiden og tilbagebetalingsperioden), dels for kombinationerne nr. 2-5.

Kombination nr. 1.

Udlånsbeløbet kan blive vilkårligt stort. Driftsomkostningerne stammer alene fra stipendierne, derfor bliver værdierne i *kolonnerne (4)-(6)* alle 100.0.

Da udlånsbeløbet L er frit variabelt, bliver summen af stipendier og lån, og dermed *kolonnerne (7)-(9)* også frit variabel.

Der er intet rentetilskudstab, hvorfor værdierne i *kolonnerne (10)-(12)* bliver 0.0.

Rente- og afdragsydelseerne i *kolonnerne (13)-(15)* bliver:

$$100 \cdot i \cdot \frac{(1+i)^{g+n}}{(1+i)^n - 1}$$

Kombinationerne nr. 2-5.

I *kolonnerne (4)-(6)* kan beregningerne gennemføres ved at indføre hjælpestørrelsen P , som beregnes efter forskellige formler i hver af de fire kombinationer, se nedenfor.

I *alle fire kombinationers tilfælde a*, hvor det samlede udlånsbeløb er S , bliver

$$100 \cdot \frac{S}{N} = 100 \cdot \frac{1}{1 + P}$$

I *alle fire kombinationers tilfælde b*, hvor det samlede udlånsbeløb er $2S$, bliver

$$100 \cdot \frac{S}{N} = 100 \cdot \frac{1}{1 + 2P}$$

I *alle fire kombinationers tilfælde c*, hvor det samlede udlånsbeløb er $3S$, bliver

$$100 \cdot \frac{S}{N} = 100 \cdot \frac{1}{1 + 3P}$$

Nedenfor angives formlerne for P for de fire kombinationer:

Kombi- nation nr.	Formel for P
2	$1 - \frac{1}{i} \cdot \frac{1}{n} \cdot \frac{(1+i)^{n-1}}{(1+i)^{g+n}}$
3	$1 - \frac{1}{2} \cdot \left(\frac{1+r_1}{1+i} \right)^g \cdot \frac{(1+r_1)^n}{(1+r_1)^n - 1} \cdot \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^n}$
4	$1 - \frac{1}{(1+i)^g}$
5	$1 - \frac{1}{2} \cdot \frac{(1+r_2)^n}{(1+r_2)^n - 1} \cdot \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^{g+n}}$

Kolonnerne (7)-(9) fås af tallene i kolonnerne (4)-(6) ved at multiplicere med 2 i tilfælde a , med 3 i tilfælde b og med 4 i tilfælde c .

Kolonnerne (10)-(12) fås som $100 \cdot P$,

hvor P er den hjælpestørrelse, som blev anført foran.

Kolonnerne (13) —(15) beregnes ved hjælp af følgende formler:

Kombi- nation nr.	Formel
2	$100 \cdot \frac{1}{n}$
3	$100 \cdot r_1 \cdot \frac{(1+r_1)^{g+n}}{(1+r_1)^n - 1}$
4	$100 \cdot i \cdot \frac{(1+i)^n}{(1+i)^n - 1}$
5	$100 \cdot r_2 \cdot \frac{(1+r_2)^n}{(1+r_2)^n - 1}$

Bilag 7.

Tabel 124. Kombinationer af stipendie- og lånestøtte under varierende rente- og afdragsvilkår, som alle medfører samme totale årlige driftsomkostning (N) for staten til sådan støtte. (Gennemsnitlig resterende studietid: 3 år; første afdrag 1 år efter studiets afslutning).

Markedsrente: $100 \cdot i = 8$ pct.

Kombi- nations nr.	Rentevilkår for lån (2)	Låne- massens størrelse L (3)	$100 \times \frac{S}{N} \%$			$100 \times \frac{S+L}{N} \%$			$100 \times \frac{D}{L} \%$			$100 \times \frac{b}{L} \%$		
			10 år (4)	15 år (5)	20 år (6)	10 år (7)	15 år (8)	20 år (9)	10 år (10)	15 år (11)	20 år (12)	10 år (13)	15 år (14)	20 år (15)
I	$r_1 = r_2 = i$	Vilkårlig	100.0	100.0	100.0	Frit variabel			0.0	0.0	0.0	18.8	14.7	12.8
a	$r_1 = r_2 = 0$	1 × S	68.2	64.6	62.1	136.3	129.3	124.2	}			10.0	6.7	5.0
b		2 × S	51.7	47.8	45.0	155.1	143.3	135.1	}					
c		3 × S	41.6	37.9	35.3	166.5	151.5	141.3	}					
a	$r_1 = r_2 = \frac{i}{2}$	1 × S	79.3	76.2	73.8	158.6	152.4	147.6	}			13.9	10.1	8.3
b		2 × S	65.7	61.5	58.5	197.0	184.6	175.5	}					
c		3 × S	56.1	51.6	48.4	224.2	206.4	193.7	}					
a	studietid: $r_1 = 0$ derefter: $r_2 = i$	1 × S	82.9	82.9	82.9	165.8	165.8	165.8	}			14.9	11.7	10.2
b		2 × S	70.8	70.8	70.8	212.4	212.4	212.4	}					
c		3 × S	61.8	61.8	61.8	247.1	247.1	247.1	}					
a	studietid: $r_1 = 0$ derefter: $r_2 = \frac{i}{2}$	1 × S	74.4	72.0	70.1	148.9	144.0	140.2	}			12.3	9.0	7.4
b		2 × S	59.3	56.3	54.0	177.9	168.8	161.9	}					
c		3 × S	49.3	46.2	43.9	197.1	184.6	175.5	}					

Tabel 125. Kombinationer af stipendie- og lånestøtte under varierende rente- og afdragsvilkår, som alle medfører samme totale årlige driftsomkostning (N) for staten til sådan støtte. (Gennemsnitlig resterende studietid: 3 år, første afdrag 1 år efter studiets afslutning).

Markedsrente $100 \cdot i = 7$ pct.

Kombination nr. (1)	Rentevilkår for lån (2)	Lånemassens størrelse L (3)	$100 \times \frac{S}{N} \%$			$100 \times \frac{S+L}{N} \%$			$100 \times \frac{D}{L} \%$			$100 \times \frac{b}{L} \%$						
			10 år (4)	15 år (5)	20 år (6)	10 år (7)	15 år (8)	20 år (9)	10 år (10)	15 år (11)	20 år (12)	10 år (13)	15 år (14)	20 år (15)				
1	$r_1 = r_2 = i$	Vilkårlig	100.0	100.0	100.0	Frit variabel						0.0	0.0	0.0	17.5	13.5	11.6	
a		$1 \times S$	70.1	66.5	63.8	140.2	132.9	127.6										
b	$r_1 = r_2 = 0$	$2 \times S$	54.0	49.8	46.8	161.9	149.4	140.5	42.7			50.4			56.8	10.0	6.7	5.0
c		$3 \times S$	43.9	39.8	37.0	175.4	159.2	148.0										
a		$1 \times S$	80.9	77.9	75.5	161.9	155.7	150.9										
b	$r_1 = r_2 = \frac{i}{2}$	$2 \times S$	68.0	63.8	60.6	203.9	191.3	181.7	23.6			28.4			32.5	13.3	9.6	7.8
c		$3 \times S$	58.6	54.0	50.6	234.3	215.9	202.4										
a	studietid:	$1 \times S$	84.5	84.5	84.5	169.0	169.0	169.0										
b	$r_1 = 0$	$2 \times S$	73.1	73.1	73.1	219.4	219.4	219.4	18.4			18.4			18.4	14.2	11.0	9.4
c	derefter: $r_2 = i$	$3 \times S$	64.5	64.5	64.5	257.9	257.9	257.9										
a	studietid:	$1 \times S$	76.3	73.8	71.9	152.6	147.7	143.7										
b	$r_1 = 0$	$2 \times S$	61.7	58.5	56.1	185.0	175.5	168.3	31.1			35.4			39.2	12.0	8.7	7.0
c	derefter: $r_2 = \frac{i}{2}$	$3 \times S$	51.8	48.5	46.0	207.1	193.9	183.9										

Tabel 126. Kombinationer af stipendie- og lånestøtte under varierende rente- og afdragsvilkår, som alle medfører samme totale årlige driftskostning (N) for staten til sådan støtte. (Gennemsnitlig resterende studietid: 3 år; første afdrag 1 år efter studiets afslutning).

Markedsrente $100 \cdot i = 6$ pct.

Kombination nr. (1)	Rentevilkår for lån (2)	Låne- massens størrelse L (3)	$100 \times \frac{S}{N} \%$			$100 \times \frac{S+L}{N} \%$			$100 \times \frac{D}{L} \%$			$100 \times \frac{b}{L} \%$		
			10 år (4)	15 år (5)	20 år (6)	10 år (7)	15 år (8)	20 år (9)	10 år (10)	15 år (11)	20 år (12)	10 år (13)	15 år (14)	20 år (15)
1	$r_1 = r_2 = i$	Vilkårlig	100.0	100.0	100.0	Frit variabel			0.0	0.0	0.0	16.2	12.3	10.4
a		$1 \times S$	72.4	68.7	65.9	144.7	137.3	131.7	} 38.2	} 45.6	} 51.8	} 10.0	} 6.7	} 5.0
2	$r_1 = r_2 = 0$	$2 \times S$	56.7	52.3	49.1	170.1	156.8	147.3						
c		$3 \times S$	46.6	42.2	39.1	186.4	168.8	156.5						
a		$1 \times S$	82.8	79.8	77.4	165.5	159.5	154.7	} 20.8	} 25.4	} 29.3	} 12.8	} 9.2	} 7.3
3	$r_1 = r_2 = \frac{i}{2}$	$2 \times S$	70.6	66.4	63.1	211.8	199.1	189.2						
c		$3 \times S$	61.5	56.8	53.2	246.1	227.2	213.0						
a	studietid: $r_1 = 0$	$1 \times S$	86.2	86.2	86.2	172.4	172.4	172.4	} 16.0	} 16.0	} 16.0	} 13.6	} 10.3	} 8.7
4	derefter: $r_2 = i$	$2 \times S$	75.7	75.7	75.7	227.1	227.1	227.1						
c		$3 \times S$	67.5	67.5	67.5	270.1	270.1	270.1						
a	studietid: $r_1 = 0$	$1 \times S$	78.4	75.9	73.9	156.8	151.9	147.9	} 27.6	} 31.7	} 35.3	} 11.7	} 8.4	} 6.7
5	derefter: $r_2 = \frac{i}{2}$	$2 \times S$	64.5	61.2	58.6	193.4	183.6	175.9						
c		$3 \times S$	54.7	51.3	48.6	219.0	205.0	194.4						

Eksempler på gælds- og afdragsbyrden for studerende og elever, der opnår uddannelsesstøtte efter udvalgets forslag.

Forudsætningerne for de følgende eksempler på størrelsen af den gæld, som studerende og elever (sidstnævnte over 21 år) kan stifte i medfør af udvalgets forslag, er angivet i forbindelse med hvert enkelt eksempel. Hvor intet andet er oplyst, er støttekriterierne uændrede gennem støtteperioden.

Normalt regnes i eksemplerne med en udnyttelse af lånemulighederne op til 100 % af støtterammen, men udnyttelse op til 120 % i en del af støtteperioden er vist i eksempel 3. Det må antages, at en del studerende kun vil benytte sig af lånemulighederne op til 80 % af støtterammen for at undgå for stor gældsstiftelse. Afdragsbyrden i sådanne tilfælde kan aflæses i eksemplerne under »Lån I, årlig ydelse«.

Ansøgers indkomst er i eksemplerne forudsat at være så lav, at den ikke påvirker støttemulighederne, hvilket for de videre-

gående uddannelser og de over 21-årige elever vil sige, at den korrigerede ansøgerindkomst uden afkortning i støtten kan gå op til 20 % af den individuelt korrigerede støtteramme.

Renten af lån I efter studietiden og af lån II under og efter studietiden er i eksemplerne forudsat at være 7 %. Rentetilskrivningen er foretaget ved udgangen af hvert støtteår.

Støtterammen forudsættes som i april 1968 gennem hele støtteperioden. Den individuelt korrigerede støtteramme forudsættes at være lig med støtterammen.

Ved beregning af afdrags- og rentebyrden er der for illustrationens skyld beregnet årlige ydelser under forudsætning af afdragsperioder fra 10 til 30 år. Det er forudsat, at den første afdragsydelse betales et år efter studietidens ophør og derefter med faste årlige ydelser bestående af renter og afdrag.

Eksempel nr. 1.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	6 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	24.000 kr.
Antal 14-20 år ige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	0
Ansøger indkomst (korr.)	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100% af støtterammen
Rente	7 o/

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (renteberende) kr.	
1	19	10.524	7.016	1.403	2.105	
2	20	10.524	7.016	1.403	2.105	
3	21	10.524	2.631	5.788	2.105	
4	22	10.524	2.631	5.788	2.105	
5	23	10.524	2.631	5.788	2.105	
6	24	10.524	2.631	5.788	2.105	
7						
8						
I alt			24.556	25.958	12.630	kr.
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør						16.112
Samlet gæld efter studietidens ophør						42.070
			Afdragsperiode	Årlig ydelse (afdrag og renter)		
				Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.
			10 år	3.696	2.294	5.990
			15 -	2.850	1.769	4.619
			20 -	2.450	1.521	3.971
			25 -	2.227	1.382	3.609
			30 -	2.092	1.298	3.390

Eksempel nr. 2.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	6 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	45.000 kr.
Antal 14–20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	
Ansøgerindkomst (korr).	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100% af støtterammen
Rente	7%

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rente bærende) kr.
1	19	10.524	0	8.419	2.105
2	20	10.524	0	8.419	2.105
3	21	10.524	2.631	5.788	2.105
4	22	10.524	2.631	5.788	2.105
5	23	10.524	2.631	5.788	2.105
6	24	10.524	2.631	5.788	2.105
7					
8					
I alt			10.524	39.990	12.630
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør					16.112
Samlet gæld efter studietidens ophør					56.102
		Årlig ydelse (afdrag og renter)			
		Afdragsperiode	Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.
		10 år	5.694	2.294	7.988
		15 -	4.391	1.769	6.160
		20 -	3.775	1.521	5.296
		25 -	3.432	1.382	4.814
		30 -	3.223	1.298	4.521

Eksempel nr. 3.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	6 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Hjemmeboende de 2 første år, derefter udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	24.000 kr.
Antal 14-20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	0
Ansøgerindkomst (korr.)	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	De første 4 år til 100% af støtterammen, derefter til 120 % af støtterammen
Rente	7%

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rentebærende) kr.	
1	19	8.388	5.592	1.118	1.678	
2	20	8.388	5.592	1.118	1.678	
3	21	10.524	2.631	5.788	2.105	
4	22	10.524	2.631	5.788	2.105	
5	23	10.524	2.631	5.788	4.210	
6	24	10.524	2.631	5.788	4.210	
7						
8						
I alt			21.708	25.388	15.986	kr.
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør						19.534
Samlet gæld efter studietidens ophør						44.922
			Afdragsperiode	Årlig ydelse (afdrag og renter)		
				Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.
			10 år	3.615	2.788	6.403
			15 -	2.788	2.150	4.938
			20 -	2.396	1.848	4.244
			25 -	2.179	1.680	3.859
			30 -	2.046	1.578	3.624

Eksempel nr. 4.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	7 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	24.000 kr.
Antal 14–20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	0
Ansøgerindkomst (korr).	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100% af støtterammen
Rente	7 %

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rentebærende) kr.	
1	19	10.524	7.016	1.403	2.105	
2	20	10.524	7.016	1.403	2.105	
3	21	10.524	2.631	5.788	2.105	
4	22	10.524	2.631	5.788	2.105	
5	23	10.524	2.631	5.788	2.105	
6	24	10.524	2.631	5.788	2.105	
7	25	10.524	2.631	5.788	2.105	
8						
I alt			27.187	31.746	14.735	kr.
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør						19.492
Samlet gæld efter studietidens ophør						51.238
				Årlig ydelse (afdrag og renter)		
Afdragsperiode				Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.
10 år				4.520	2.775	7.295
15 -				3.486	2.140	5.626
20 -				2.997	1.840	4.837
25 -				2.724	1.673	4.397
30 -				2.558	1.571	4.129

Eksempel nr. 5.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	7 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Hjemmeboende de 2 første år, derefter udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	24.000 kr.
Antal 14-20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	0
Ansøgerindkomst (korr.)	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100 % af støtterammen, dog ikke lån de 2 første studieår (ikke udnyttet)
Rente	7 %

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rentebærende) kr.	
1	19	8.388	5.592	—	—	
2	20	8.388	5.592	—	—	
3	21	10.524	2.631	5.788	2.105	
4	22	10.524	2.631	5.788	2.105	
5	23	10.524	2.631	5.788	2.105	
6	24	10.524	2.631	5.788	2.105	
7	25	10.524	2.631	5.788	2.105	
8						
I alt			24.339	28.940	10.525	kr.
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør					12.953	
Samlet gæld efter studietidens ophør					41.893	

Afdragsperiode	Årlig ydelse (afdrag og renter)		
	Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.
10 år	4.120	1.844	5.964
15 -	3.178	1.422	4.600
20 -	2.732	1.223	3.955
25 -	2.483	1.111	3.594
30 -	2.332	1.044	3.376

Eksempel nr. 6.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	4 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	24.000 kr.
Antal 14–20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	0
Ansøgerindkomst (korr.)	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100% af støtterammen
Rente	7 % ' / o

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rentebærende) kr.
1	19	10.524	7.016	1.403	2.105
2	20	10.524	7.016	1.403	2.105
3	21	10.524	2.631	5.788	2.105
4	22	10.524	2.631	5.788	2.105
5					
6					
7					
8					
I alt			19.294	14.382	8.420
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør					10.000
Samlet gæld efter studietidens ophør					24.382
Afdragsperiode		Årlig ydelse (afdrag og renter)			
		Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.	
10 år		2.048	1.425	3.473	
15 -		1.579	1.099	2.678	
20 -		1.358	945	2.303	
25 -		1.234	859	2.093	
30 -		1.159	807	1.966	

Eksempel nr. 7.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	4 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	45.000 kr.
Antal 14-20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	0
Ansøgerindkomst (korr.)	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100 % af støtterammen
Rente	7 %

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rentebærende) kr.
1	19	10.524	0	8.419	2.105
2	20	10.524	0	8.419	2.105
3	21	10.524	2.631	5.788	2.105
4	22	10.524	2.631	5.788	2.105
5					
6					
7					
8					
I alt			5.262	28.414	8.420
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør					10.000
Samlet gæld efter studietidens ophør					38.414
		Årlig ydelse (afdrag og renter)			
		Afdragsperiode	Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.
		10 år	4.046	1.425	5.471
		15 -	3.120	1.099	4.219
		20 -	2.682	945	3.627
		25 -	2.438	859	3.297
		30 -	2.290	807	3.097

Eksempel nr. 8.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	4 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Hjemmeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	45.000 kr.
Antal 14-20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	0
Ansøgerindkomst (korr).	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100% af støtterammen
Rente	7%

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rentebærende) kr.	
1	19	8.388	0	6.710	1.678	
2	20	8.388	0	6.710	1.678	
3	21	8.388	2.097	4.613	1.678	
4	22	8.388	2.097	4.613	1.678	
5						
6						
7						
8						
I alt			4.194	22.646	6.712	kr.
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør						7.972
Samlet gæld efter studietidens ophør						30.618

Afdragsperiode	Årlig ydelse (afdrag og renter)		
	Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.
10 år	3.224	1.136	4.360
15 -	2.487	876	3.363
20 -	2.138	753	2.891
25 -	1.943	685	2.628
30 -	1.825	643	2.468

Eksempel nr. 9.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse
Uddannelsens varighed	2 år
Påbegyndelsesalder	19 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	24.000 kr.
Antal 14-20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	0
Ansøgerindkomst (korr.)	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100% af støtterammen
Rente	7%

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rentebærende) kr.	
1	19	10.524	7.016	1.403	2.105	
2	20	10.524	7.016	1.403	2.105	
3						
4						
5						
6						
7						
8						
I alt			14.032	2.806	4.210	kr.
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør						4.662
Samlet gæld efter studietidens ophør						7.468
			Afdragsperiode	Årlig ydelse (afdrag og renter)		I alt kr.
				Lån I kr.	Lån II kr.	
			10 år	400	664	1.064
			15 -	308	512	820
			20 -			
			25 -			
			30 -			

Eksempel nr. 10.

Uddannelsens art	Videregående uddannelse eller elevuddannelse
Uddannelsens varighed	2 år
Påbegyndelsesalder	21 år
Område	A
Hjemme- / udeboende	Udeboende
Korrigeret forældreindkomst (gældende for hele støtteperioden)	
Antal 14-20 årige søskende under uddannelse (gennem hele støtteperioden)	
Ansøgerindkomst (korr).	Op til 20 % af støtterammen uden reduktion i støtten
Udnyttelsen af ansøgers lånemuligheder (lån I og II)	Til 100% af støtterammen
Rente	7%

Støtteår	Alder	Støtteramme kr.	Stipendium kr.	Lån I (rentefrit i studietiden) kr.	Lån II (rentebærende) kr.	
1	21	10.524	4.209	4.210	2.105	
2	22	10.524	4.209	4.210	2.105	
3						
4						
5						
6						
7						
8						
I alt			8.418	8.420	4.210	kr.
Lån II tilskrevet rente frem til studietidens ophør					4.662	
Samlet gæld efter studietidens ophør					13.082	
Afdragsperiode		Årlig ydelse (afdrag og renter)				
		Lån I kr.	Lån II kr.	I alt kr.		
10 år		1.199	664	1.863		
15 -		925	512	1.437		
20 -		795	440	1.235		
25 -		723	400	1.123		
30 -						

Afdragsvilkår for lån optaget i Statens lånekasse for studerende ungdom, Norge.

Den norske lånekasse udarbejder hvert år tabeller over den normale nettoårsindkomst i en række beskæftigelser, 4-6 år efter den første ansættelse. Eksempelvis figurerede i 1965-tabellen:

kokke	med 18.700 n.kr.
lærere	- 21.000 n.kr.
cand. mag.er	23.800 n.kr.
jurister	23.800 n.kr.
ingeniører	27.300 n.kr.
læger	34.100 n.kr.

dyrlæger	- 38.000 n.kr.
tandlæger	- 40.100 n.kr.

Disse beskæftigelser inddeles i nogle få indkomstgrupper - i 1965 i 7 grupper - efter stigende nettoårsløn. De normale afdragsvilkår fastsættes for hver gruppe efter en skala, hvor både størrelsen af de halvårslige afdrag og længden af afdragsperioden stiger med lånets størrelse.

Nedenfor er gengivet 4 sådanne skalaer, nemlig for 2., 4., 6. og 7. indkomstgruppe.

Terminstabel for de halvårslige afdrag og afdragsperioderne 1965.

Lånets størrelse	Gruppe nr.							
	Årsindkomst	14.000—16.000 n. kr.		20.000—22.000 n. kr.		26.000—28.000 n. kr.		over 29.000 n. kr.
	Afdrag pr. termin	Periode	Afdrag pr. termin	Periode	Afdrag pr. termin	Periode	Afdrag pr. termin	Periode
	n.kr.	år	n.kr.	år	n.kr.	år	n.kr.	år
0— 4.000	450	6.5	810	3.0	1.130	2.0	1.400	1.5
5.000— 6.000	480	9.0	830	4.0	1.160	3.0	1.430	2.5
7.000— 8.000	510	11.0	850	5.0	1.190	4.0	1.460	3.0
9.000—10.000	540	12.0	870	7.0	1.220	5.0	1.490	4.0
11.000—12.000	590	13.0	890	8.0	1.250	5.5	1.520	4.5
13.000—14.000	640	14.5	910	9.0	1.280	6.5	1.550	5.5
15.000—16.000	690	15.5	940	10.5	1.310	7.0	1.580	6.0
17.000—18.000	740	16.5	970	12.0	1.340	8.0	1.610	6.5
19.000—20.000	800	17.5	1.000	1.35	1.370	9.0	1.650	7.5
21.000—22.000	830	18.5	1.030	14.5	1.400	10.0	1.690	7.5
23.000—24.000	860	20.0	1.060	16.0	1.430	10.5	1.730	8.0
25.000—26.000	890	21.0	1.100	16.5	1.470	11.0	1.770	9.0
27.000—28.000	920	22.5	1.140	17.5	1.510	12.0	1.810	9.5
29.000—30.000	960	24.0	1.180	18.0	1.550	13.0	1.850	10.5
31.000—32.000			1.220	19.0	1.590	13.0	1.890	10.5
33.000—34.000			1.260	20.0	1.630	13.5	1.940	11.0
35.000—36.000			1.300	20.5	1.670	13.5	1.990	11.5
37.000—38.000			1.340	21.0	1.710	14.5	2.040	11.5
39.000—40.000			1.380	22.0	1.750	15.0	2.090	12.0
41.000—42.000			1.420	22.5	1.800	15.5	2.140	12.5
43.000—44.000			1.460	23.0	1.850	16.0	2.190	13.0
45.000—46.000			1.500	23.5	1.900	16.0	2.240	13.5
47.000—48.000			1.550	24.0	1.950	16.5	2.300	13.5
49.000—50.000			1.600	24.5	2.000	17.0	2.360	14.5

Eksempler på beregning af uddannelsesstøtte.

Den følgende samling af eksempler på uddannelsesstøtte efter udvalgets forslag tilsigter at give en oversigt over støttemulighederne for uddannelsessøgende af forskellige kategorier og med forskellige forudsætninger. For hver kategori af uddannelsessøgende er angivet en række støttekriterier, som er ens i eksemplerne, mens støttekriterierne i tabelopstillingen ændres som angivet.

Beregningerne af uddannelsesstøtten bygger på det udfoldelige beregningsskema, som foruden at give grundlag for støtteudregningen giver en oversigt over støttekriterierne og deres indflydelse på støtten efter udvalgets forslag. Eksempler forsynet med (*) er til illustration af beregningsmåden vist mere udførligt s. 299 til 301 med benyttelse af opstillingsmåden i beregningsskemaet.

Til brug ved støtteberegningerne anvendes tabel 83 i afsnit 6, kap. 2: »Støtterammen«: årsbeløb pr. april 1968, samt tabel 86 i afsnit 6, kap. 5: 14-20 årige ansøgere i elevuddannelser og tabel 87 i afsnit 6, kap. 5: Under 21-årige ansøgere i videregående uddannelser.

I eksemplerne for under 21-årige under videregående uddannelse og over 21-årige elever og studerende er angivet det højeste støttebeløb, der kan opnås ved udnyttelse af lån II (rentebærende i studietiden) op til 100% af støtterammen. Lån II kan imidler-

tid for særlige grupper ifølge forslaget ydes op til 120 % af støtterammen. Denne maksimale støttemulighed er vist i beregningsskemaet og i de dertil knyttede eksempler.

Fortegnelse over eksemplerne:

Under nedenstående uddannelseskategorier gives eksempler på virkningerne på uddannelsesstøtten af ændringer i støttekriterierne: Hjemme-/udeboende, område, størrelsen af kursusafgifter og undervisningsgebyrer, antal 14-20-årige søskende under uddannelse, forældreindtægt, egenindtægt, samt støtteperiodens varighed (antal måneder af året).

	Eksempel nr.
14-årige skoleelever	1-6
17-årige skoleelever	7-11
Lærlinge	12-25
Efterskoleelever	26-33
Folkehøjskole- og landbrugsskoleelever	34-39
Studenterkursister	40-47
Under 21 -årige i videregående uddannelser	48-55
Over 21-årige elever samt studerende med mindre end 2 år i videregående uddannelse	56-61
Over 21-årige studerende med mere end 2 år i videregående uddannelse	62-67

Eksempler på uddannelsesstøtte efter udvalgets forslag.

14-årige skoleelever.

Egenindtægt ikke over $\frac{1}{12}$ af den gen. støtteramme.

Ingen formue. Ingen kursusafgifter og undervisningsgebyrer.

	1	3*			
Hjemme- / udeboende	Hj.	Hj.	Hj.	Hj.	Udeb.
Område	A	A	A	A	C
Forældreindtægt (korr.) kr.	15.000	15.000	20.000	25.000	30.000
14-20 årige søskende under udd.	0	2	0	0	2
Stipendium kr. (årligt).	2.082	2.082	1.041	0	725
					4.095

17-årige skoleelever.

Egenindtægt ikke over $\frac{1}{12}$ af den gen. støtteramme.

Ingen formue. Ingen kursusafgifter og undervisningsgebyrer.

			10	11
Hjemme- / udeboende	Hj.	Hj.	Hj.	Udeb.
Område	A	A	A	C
Forældreindtægt (korr.) kr.	15.000	20.000	25.000	30.000
14-20 årige søskende under udd.	0	0	0	2
Stipendium kr. (årligt).	4.029	2.015	0	1.402
				6.053

17-årige lærlinge.

Område A. Ingen formue.

Ingen kursusafgifter og undervisningsgebyrer.

	12	13	14	15*	16	17	18
Hjemme-/ udeboende	Hj.	Udeb.	Hj.	Udeb.	Hj.	Hj.	Udeb.
Egenindtægt	2.988 ¹⁾	2.988 ¹⁾	2.988 ¹⁾	2.988 ¹⁾	2.988 ¹⁾	7.716 ²⁾	7.716 ²⁾
Forældreindtægt (korr.) kr.	15.000	15.000	20.000	20.000	30.000	15.000	15.000
14-20 årige søskende under udd.	0	0	0	0	0	2	0
Stipendium kr. (årligt).	1.485	4.197	743	3.455	517	0	0

¹⁾ Laveste godkendte minimalløn for lærlinge (2. læreår) pr. 1. marts 1968, omregnet til årsbasis (urmagere).

²⁾ Højeste godkendte minimalløn for lærlinge (2. læreår) pr. 1. marts 1968, omregnet til årsbasis (gartnere).

18-20 årige lærlinge¹⁾

Område A. Ingen ægtefælleindtægt. Ingen formue.

Ingen børn. Ingen kursusafgifter og undervisningsgebyrer.

	19	20	21	22	23	24	25
Hjemme- / udeboende	Hj.	Udeb.	Hj.	Udeb.	Hj.	Hj.	Udeb.
Egenindtægt kr.	3.516 ²⁾	3.516 ²⁾	3.516 ²⁾	3.516 ²⁾	3.516 ²⁾	10.032 ³⁾	10.032 ³⁾
Forældreindtægt (korr.) kr.	15.000	15.000	20.000	20.000	30.000	15.000	15.000
14-20 årige søskende under udd.	0	0	0	0	0	2	0
Stipendium kr. (årligt).	2.532	5.232	1.266	3.966	881	0	0

¹⁾ Samme støtterammebeløb for 18-20 årige.²⁾ Laveste godkendte minimalløn for lærlinge (4. læreår) pr. 1. marts 1968, omregnet til årsbasis (urmagere).³⁾ Højeste godkendte minimalløn for lærlinge (4. læreår) pr. 1. marts 1968, omregnet til årsbasis (gartnere).*Efterskoleelever.*Område C. Udeboende. Egenindtægt ikke over $\frac{1}{12}$ af den gen. støtteramme. Ingen formue.
Betalning for undervisning 180 kr. mdl. Støtteperiode 5 mdr.

	26*	27	28	29	30	31	32	33
Alder	14	14	14	14	17	17	17	17
Forældreindtægt (korr.) kr.	15.000	20.000	25.000	30.000	15.000	20.000	25.000	30.000
14-20 årige søskende under udd.	0	0	0	2	0	0	0	2
Stipendium kr. (5 mdr.).	2.948	2.473	999	1.460	3.927	2.966	1.002	1.802

Folkehøjskole- og landbrugsskoleelever.

Område C. Udeboende. Ingen ægtefælleindtægt. Ingen formue f.s.v. angår de under 21-årige i eksemplerne. Ingen børn.

Betalning for undervisning 200 kr. mdl. Støtteperiode 5 mdr.

	34	35	36	37	38	39
Alder ¹⁾	18-20	18-20	18-20	18-20	21 og dero.	21 og dero.
Egenindtægt (korr. ansøgerindk. for over 21-årige) kr.	Via sr. ²⁾	Via sr. ²⁾	$\frac{1}{12}$ sr. ²⁾	Via sr. ²⁾	0	5.000
Forældreindtægt (korr.) kr.	15.000	20.000	25.000	30.000		
14-20 årige søskende under udd.	0	0	0	0	2	
Stipendium kr. (5 mdr.).	4.779	3.439	1.049	2.119	2.193	790
Lån I, max. kr. (5 mdr.).					2.193	2.193
Lån II, max. ³⁾ kr. (5 mdr.).					1.096	1.096
Opnåeligt støttebeløb i alt kr. (5 mdr.).					5.482	4.079

¹⁾ Samme støtterammebeløb for 18-20 årige.²⁾ D. v. s. $\frac{1}{12}$ af den generelle støtteramme.³⁾ Kun op til 100% af støtterammen.

Studerterkursister.

Område A. Egenindtægt ikke over $\frac{1}{12}$ af den gen. støtteramme for de under 21-årige.
Korrigeret ansøgerindkomst ikke over 20 % af den individuelt korr. støtteramme
for de over 21-årige.

Ingen ægtefælleindtægt. Ingen børn. Ingen formue.
Ingen kursusafgifter og undervisningsgebyrer.

	40	41	42	43	44	45	46	47
Alder ¹⁾	18-20	18-20	18-20	18-20	18-20	18-20	21 og dero.	21 og deror
Hjemme- / udeboende	Hj.	Udeb.	Hj.	Hj.	Udeb.	Hj.	Hj.	Udeb.
Forældreindtægt (korr.) kr.	15.000	15.000	20.000	25.000	25.000	30.000		
14-20 årige søskende under udd.	0	0	0	0	0	2		
Stipendium kr. (årligt)	5.544	8.019	2.772	0	1.350	1.929	3.355	4.210
Lån I, max. kr. (årligt)							3.355	4.210
Lån II, max. ²⁾ kr. (årligt)							1.678	2.105
Opnåeligt støttebeløb i alt kr. (årligt)							8.388	10.525

¹⁾ Samme støtterammebeløb for 18–20 årige.

²⁾ Kun op til 100 % af støtterammen.

Under 21-årige studerende i videregående uddannelser.

18-20 år. Område A.

Ansøgerindkomst (korrigeret) ikke over 20 % af den individuelt korr. støtteramme.

	48	49	50	51	52*	53	54	55
Hjemme- / udeboende	Hj.	Hj.	Hj.	Hj.	Udeb.	Udeb.	Udeb.	Udeb.
Forældreindtægt (korr.) kr.	24.000	34.000	44.000	54.000	24.000	34.000	44.000	54.000
14-20 årige søskende under udd.	0	0	0	2	0	0	0	2
Stipendium kr. (årligt)	5.592	2.796	0	509	7.016	3.508	0	638
Lån I, max. kr. (årligt)	1.118	3.914	6.710	6.201	1.403	4.911	8.419	7.781
Lån II, max. ¹⁾ kr. (årligt)	1.678	1.678	1.678	1.678	2.105	2.105	2.105	2.105
Opnåeligt støttebeløb i alt kr. (årligt)	8.388	8.388	8.388	8.388	10.524	10.524	10.524	10.524

¹⁾ Kun op til 100 % af støtterammen.

Over 21-årige elever samt studerende med mindre end 2 år i videregående uddannelse.

Ansøgerindkomst (korrigeret) ikke over 20 % af den individuelt korr. støtteramme.

Ingen kursusafgifter og undervisningsgebyrer.

	56	57	58	59*	60	61
Område	A	B	C	A	B	C
Hjemme- / udeboende	Hj.	Hj.	Hj.	Udeb.	Udeb.	Udeb.
Stipendium kr. (årligt)	3.355	3.014	2.870	4.210	3.782	3.586
Lån I, max. kr. (årligt)	3.355	3.014	2.870	4.210	3.782	3.586
Lån II, max. ¹⁾ kr. (årligt)	1.678	1.507	1.435	2.105	1.891	1.793
Opnåeligt støttebeløb i alt kr. (årligt)	8.388	7.535	7.175	10.525	9.455	8.965

¹⁾ Kun op til 100% af støtterammen.

Over 21-årige studerende med mere end 2 år i videregående uddannelse.

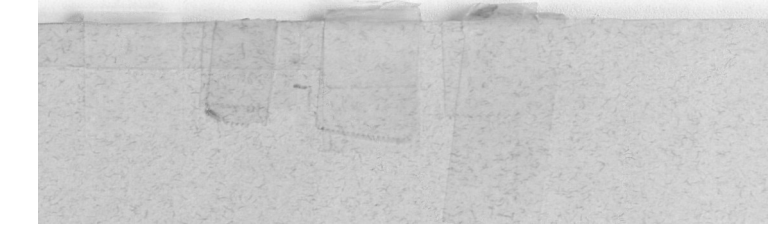
Ansøgerindkomst (korrigeret) ikke over 20 % af den individuelt korr. støtteramme.

Ingen kursusafgifter og undervisningsgebyrer.

	62	63	64	65*	66	67
Område	A	B	C	A	B	C
Hjemme- / udeboende	Hj.	Hj.	Hj.	Udeb.	Udeb.	Udeb.
Stipendium kr. (årligt)	2.097	1.884	1.794	2.631	2.364	2.241
Lån I, max. kr. (årligt)	4.613	4.145	3.947	5.788	5.201	4.930
Lån II, max. ¹⁾ kr. (årligt)	1.678	1.507	1.435	2.105	1.891	1.793
Opnåeligt støttebeløb i alt kr. (årligt)	8.388	7.536	7.176	10.524	9.456	8.964

¹⁾ Kun op til 100 % af støtterammen.

m

Beregningskema for uddannelsesstøtte efter udvalgets forslag.

14-20 årige			21-årige og derover		
Elever		Studerende under videregående uddannelse	Elever, samt studerende i de første 2 år under videregående uddannelse	Studerende med mere end 2 år i videregående uddannelse	
Udeboende	Hjemmeboende				
GENEREL STØTTERAMME (tab. 83) a) Hjemmeboende element + Evt. børnetilskud for ansøgeren (855 kr.) + Forventet egenindtægt (jfr. regler om anden støtte) min. 1/12 af den gen. støtteramme + Evt. øgtefælles forventede indtægt over 15.800 kr. + 25 pct. af formue over 25.000 kr. + 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens) → Dersom dette tal er negativt, fradrages det.		GENEREL STØTTERAMME (tab. 83) + Kursusafgifter og undervisningsgebyrer (årsbasis) + Børnetilskud for ansøgeren (855 kr.) INDIVIDUELT KORRIG. STØTTERAMME + Forventet egenindtægt (jfr. regler om anden støtte), min. 1/12 af den gen. støtteramme + Evt. øgtefælles forventede indtægt over 15.800 kr + 25 pct. af formue over 25.000 kr. + 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens)		GENEREL STØTTERAMME (tab. 83) + Kursusafgifter og undervisningsgebyrer (årsbasis) INDIVIDUELT KORRIG. STØTTERAMME Forventet egenindtægt (jfr. regler om anden støtte) + Evt. øgtefælles forventede indtægt over 15.800 kr. + 25 pct. af formue over 25.000 kr. + 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens)	
BEREGNINGSTAL FOR STØTTE (hjemmeboende element) Foreldreindtægt (skattepligtig) + 50 pct. af hustruindkomst, max. 2.000 kr. + 10 pct. af formue over 200.000 kr. + 3.000 kr. pr. søskende (ansøgerens) under 14 år + Evt. korrektion for senere indtægtsnedgang (arbejdsledelse, død, sygdom m. v.)		BEREGNINGSTAL FOR STØTTE (udeboende tillæg) Foreldreindtægt (skattepligtig) + 50 pct. af hustruindkomst, max. 2.000 kr. + 10 pct. af formue over 200.000 kr. + 3.000 kr. pr. søskende (ansøgerens) under 14 år + Evt. korrektion for senere indtægtsnedgang (arbejdsledelse, død, sygdom m. v.)		KORRIGERET ANSØGERINDKOMST Foreldreindtægt (skattepligtig) + 50 pct. af hustruindkomst, max. 2.000 kr. + 10 pct. af formue over 200.000 kr. + 3.000 kr. pr. søskende (ansøgerens) under 14 år + Evt. korrektion for senere indtægtsnedgang (arbejdsledelse, død, sygdom m. v.)	
KORRIGERET FOR ÆLDREINDKOMST		KORRIGERET FOR ÆLDREINDKOMST		KORRIGERET ANSØGERINDKOMST	
STØTTEBEREGNING: ... promille (tab. 86, skala I) af beregningstal for støtte/hjemmeboende element (tab. 86, skala II) af beregningstal for støtte/udeboende tillæg Stipendium i alt		STØTTEBEREGNING: ... promille (tab. 86, skala I) af beregningstal for støtte (stipendium)		STØTTEBEREGNING: 1. 80 pct. af individuelt korr. støtteramme 2. Max. trangstipendium, 66 2/3 pct. af individuelt korr. støtteramme = ... kr. Heraf udgør ... promille (tab. 87) 3. Max. lån I, rentefrit i studietiden (pkt. 1 + pkt. 2) 4. Max. lån II, rentebærende i studietiden, 40 pct. af individuelt korr. støtteramme 5. Maximal total støtte (pkt. 2 + 3 + 4) Evt. reduktion af støtten p. gr. a. egenindkomst: Korrigeret ansøgerindkomst + 20 pct. af individuelt korr. støtteramme Reduktion af støtten i alt Herved reduceres: Stipendiet med rest Lån I med Lån II Opnåeligt støttebeløb i alt	
ANMÆRKNINGER: Opgørelsesperiode: Støtteramme og indtægtsopgøvelser anføres på årsbasis. Hvis støtteperioden er mindre end 1 år, udregnes stipendiet og lånebeløbene ved at gange årsbeløbene med perioden er kortere end et år, baseres beregningen af den forventede årsindtægt på den forventede indtægt i støtteperioden. Denne indtægt omregnes til årsbasis ved at gange den forventede gennemsnitlige månedlige indtægt i støtteperioden med 12. Den korteste periode, for hvilken der kan ydes uddannelsesstøtte i medfør af udvalgets forslag, er 3 måneder. Støttebeløb under 200 kr.: Såfremt den totale beregnede støtte (stipendier og lån) udgør mindre end 200 kr., bortfalder støtten.					

Ad eksempel 3.

14-årig elev - 8. klassetrin.

Hjemmeboende.

Område	A
Antal 14-20 årige søskende under uddann.	0
Støtteperiode (antal mdr. af året)	12
	kr.
Generel støtteramme (tabel 83)	3.204
+ kursusafgift og undervisningsgebyr (årsbasis)	
- børnetilskud for ansøgeren	855
Individuelt korrigeret støtteramme	
- forventet egenindtægt (jfr. regler om anden støtte), min. $\frac{1}{12}$ af den gen. støtteramme	267
÷ evt. ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr.	
- 25% af formue over 25.000 kr.	
+ 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens)	
Beregningstal for støtte	2.082
Forældreindtægt (skattepligtig)	
- 50% af hustruindkomst, max. 2.000 kr.	
+ 10% af formue over 200.000 kr.	
÷ 3.000 kr. pr. søskende (ansøgerens) under 14 år	
- evt. korrektion for senere indtægtsnedgang (arbejdsløshed, død, sygdom m.v.)	
Korrigeret forældreindkomst	20.000
Støtteberegning:	
500 promille (tabel 86, skala I) af beregningstal for støtte (stipendium)	1.041

Ad eksempel 15.

17-årig lærling.

Udeboende.

Område	A
Antal 14-20 årige søskende under uddann.	0
Støtteperiode (antal mdr. af året)	12
	kr.
Generel støtteramme (tabel 83)	8.040
a) Hjemmeboende element	5.328
- evt. børnetilskud for ansøgeren	855
- forventet egenindtægt (jfr. regler om anden støtte), min. $\frac{1}{12}$ af den gen. støtteramme	2.988
- evt. ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr.	
÷ 25% af formue over 25.000 kr.	
+ 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens)	
- Beregningstal for støtte/hjemmeboende element	1.485
b) Udeboende tillæg	2.712
+ kursusafgift og undervisningsgebyr (årsbasis)	
→ Dersom dette tal er negativt, fradrages det	
Beregningstal for støtte/udeboende tillæg	2.712
Forældreindtægt (skattepligtig)	
- 50% af hustruindkomst, max. 2.000 kr.	
+ 10% af formue over 200.000 kr.	
- 3.000 kr. pr. søskende (ansøgerens) under 14 år	
÷ evt. korrektion for senere indtægtsnedgang (arbejdsløshed, død, sygdom m.v.)	
Korrigeret forældreindkomst	20.000
Støtteberegning:	
500 promille (tabel 86, skala I) af beregningstal for støtte/hjemmeboende element	743
1.000 promille (tabel 86, skala II) af beregningstal for støtte/udeboende tillæg	2.712
Stipendium i alt	3.455

Ad eksempel 26.

14-årig efterskoleelev.

Udeboende.

Område	C
Antal 14-20 årige søskende under uddann..	0
Støtteperiode (antal mdr. af året)	5
	kr.
Generel støtteramme (tabel 83).	5.400
a) Hjemmeboende element	3.204
÷ evt. børnetilskud for ansøgeren855
— forventet egenindtægt (jfr. regler om anden støtte), min. $\frac{1}{12}$ af den gen. støtteramme.	450
÷ evt. ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr.	
÷ 25% af formue over 25.000 kr.	
+ 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens)	
— Beregningstal for støtte/ hjemmeboende element	1.899
b) Udeboende tillæg	2.196
+ kursusafgift og undervisningsgebyr (årsbasis).	1.800
→ Dersom dette tal er negativt, fradrages det	
Beregningstal for støtte/udeboende tillæg	3.996
Forældreindtægt (skattepligtig)	
— 50% af hustruindkomst, max. 2.000 kr.	
+ 10% af formue over 200.000 kr.	
— 3.000 kr. pr. søskende (ansøgerens) under 14 år	
— evt. korrektion for senere indtægtsnedgang (arbejdsløshed, død, sygdom m. v.)	
Korrigeret forældreindkomst	15.000
Støtteberegning:	
1.000 promille (tabel 86, skala I) af beregningstal for støtte/hjemmeboende element	1.899
1.000 promille (tabel 86, skala II) af beregningstal for støtte/udeboende tillæg	3.996
Stipendium i alt	5.895
Stipendiet reduceres, idet støtteperioden er 5 mdr., til $\frac{5}{10}$, d. v. s.	2.948

Ad eksempel 52.

Under 21-årig studerende under videregående uddannelse.

Udeboende.

Område	A
Antal 14-20 årige søskende under uddann.	0
Støtteperiode (antal mdr. af året)	12
	kr.
Generel støtteramme (tabel 83)	10.524
+ kursusafgift og undervisningsgebyr (årsbasis)	
— børnetilskud for ansøgeren (855 kr.)	
Individuelt korrigeret støtteramme	10.524
Forventet egenindtægt	
(jfr. regler om anden støtte).	
+ evt. ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr.	
+ 25% af formue over 25.000 kr.	
— 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens)	
Korrigeret ansøgerindkomst	
Forældreindtægt (skattepligtig)	
÷ 50% af hustruindkomst, max. 2.000 kr.	
+ 10% af formue over 200.000 kr.	
— 3.000 kr. pr. søskende (ansøgerens) under 14 år	
÷ evt. korrektion for senere indtægtsnedgang (arbejdsløshed, død, sygdom m.v.)	
Korrigeret forældreindkomst	24.000
Støtteberegning:	
1. 80% af individuelt korr. støtteramme	8.419
2. Max. trangstipendium: $66\frac{2}{3}$ pct. af individuelt korr. støtteramme = 7.016 kr. Heraf udgør 1.000 promille (tabel 87)	7.016
3. Max. lån I, rentefrit i studietiden (pkt. 1 ÷ pkt. 2)	1.403
4. Max. lån II, rentebærende i studietiden, 40% af individuelt korr. støtteramme	4.210
5. Max. total støtte (pkt. 2 + 3 + 4)	12.629

Ad eksempel 59.

Over 21-årig elev eller studerende
i de første 2 år under videregående
uddannelse.

Udeboende.

Område	A
Støtteperiode (antal mdr. af året)12
	kr.
Generel støtteramme (tabel 83)10.524
+ kursusafgift og undervisningsgebyr (årsbasis)	
Individuelt korrigeret støtteramme10.524
Forventet egenindtægt	
(jfr. regler om anden støtte)	
+ evt. ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr.	
+ 25% af formue over 25.000 kr.	
− 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens)	
Korrigeret ansøgerindkomst	

Støtteberegning:

Max. stipendium 40% af individuelt korr. støtteramme	4.210
Max. lån I, rentefrit i studietiden, 40% af individuelt korr. støtteramme . . .	4.210
Max. lån II, rentebærende i studietiden, 40% af individuelt korr. støtteramme . . .	4.210
Max. total støtte12.630

Ad eksempel 65.

Over 21-årig studerende med mere
end 2 år i videregående uddannelse.

Udeboende.

Område	A
Støtteperiode (antal mdr. af året)12
	kr.
Generel støtteramme (tabel 83)10.524
+ kursusafgift og undervisningsgebyr (årsbasis)	
Individuelt korrigeret støtteramme10.524
Forventet egenindtægt	
(jfr. regler om anden støtte).	
+ evt. ægtefælles forventede indtægt over 15.800 kr.	
+ 25% af formue over 25.000 kr.	
− 3.000 kr. pr. barn (ansøgerens)	
Korrigeret ansøgerindkomst	

Støtteberegning:

Max. stipendium 25% af individuelt korr. støtteramme	2.631
Max. lån I, rentefrit i studietiden, 55% af individuelt korr. støtteramme . . .	5.788
Max. lån II, rentebærende i studietiden, 40% af individuelt korr. støtteramme . . .	4.210
Max. total støtte12.629

Lærlinges økonomiske forhold.

I. Generelle udviklingstendenser.

Lærlinge udgør den største gruppe af uddannelsessøgende, jfr. Afsnit 2, kapitel 2 og bilag 4. Omkring halvdelen af de mandlige 18-årige deltager i uddannelser under lærlingeloven, medens det for de kvindelige i8-årige drejer sig om hen ved tredjedelen. De andre kombinationsuddannelser fremviser mange fællestræk med uddannelserne under lærlingeloven, og samles disse to kategorier under ét, er der helt klart tale om den største del af de unge under uddannelse.

Under den udvikling, som kan forudses, vil uddannelserne ved faglige skoler, læreanstalter og universiteter optage en stigende andel af de unge, men der vil formentlig blive tale om, at også de fleste af disse uddannelser i en vis henseende vil komme til at minde om lærlingeuddannelserne, nemlig derved, at uddannelserne vil komme til at veksle efter en bestemt forud fastlagt plan mellem perioder med deltagelse i undervisning på faglig skole, læreanstalt eller universitet og perioder med planlagt praktik uden for uddannelsesinstitutionen. *De fleste uddannelser vil således få karakter af kombinationsuddannelser.* I Afsnit 2, kapitel 3, er det anført, at der selvsagt vil kunne forekomme mange varianter af et sådant mønster, alt efter den specifikke målsætning for den pågældende uddannelse og efter de valg, den enkelte uddannelsessøgende (studerende) får adgang til at foretage som led i uddannelsen. Endvidere vil der kunne forekomme betydelig forskel på længden af de forskellige faser, og der kan blive tale om gentagne praktikophold ind mellem opholdene på undervisningsinstitutionen.

Den meget store spredning i grunduddannelsernes varighed, som karakteriserer de nuværende forhold, må antages at blive reduceret, både i kraft af mere effektive økonomiske støtteforanstaltninger og bedre studietilrettelæggelse og i kraft af den aflastning af grunduddannelserne, som et bedre udbyg-

get efteruddannelsessystem vil motivere. Der henvises til fig. 7 i Afsnit 2, kapitel 3.

Under en sådan udvikling vil derfor de retlige og økonomiske forhold for unge uddannelsessøgende, beskæftiget uden for uddannelsesinstitutionerne ved praktisk arbejde med uddannelsesmæssigt sigte, påkalde sig særlig opmærksomhed.

II. Lærlinges retslige særstilling.

Den retslige særstilling, som lærlinge i forhold til andre uddannelsessøgende indtager i medfør af lærlingeloven, er historisk betinget af, at lærlingene tidligere helt overvejende gennemgik læreforholdet i en fire-årig periode i alderen fra 14 til 18 år. Det drejede sig således om mindreårige, som havde behov for den beskyttelse, som lærlingelovens bestemmelser yder. Heri er allerede indtrådt en mærkbar ændring. I 1966 var således ca. 70 pct. af lærlingene 18 år eller derover, og med den fortsatte tendens til længere skolegang må udviklingen forventes fortsat, således at der til sidst næppe overhovedet bliver indgået læreforhold for unge under 18 år. Heraf følger ikke, at lærlingeuddannelserne vil forsvinde, men der bliver efterhånden udelukkende tale om voksne lærlinge, og den beskrevne udvikling må i uddannelsesmæssig henseende antages at blive ledsaget af en endnu nøjere planlægning af alle dele af de faglige uddannelser, både de skolemæssige perioder og perioderne med praktik på arbejdspladserne.

III. Lærlinges lønforhold 1966.

I henhold til lærlingelovens § 4 skal det i den individuelle lærekontrakt nøjagtig bestemmes, på hvilke økonomiske vilkår lærlingen skal arbejde i læretiden. I fag eller brancher, hvor der findes en gennemkolektiv overenskomst fastsat løn, skal mindst denne løn betales, i andre fag nedsættes et nævn,

som fastsætter minimumslønnen. Læremesteren skal udbetale løn gennem hele læretiden, også i perioder, hvor lærlingen på grund af deltagelse i pligtig dagskoleundervisning på den faglige skole ikke kan møde på arbejdspladsen. Endvidere skal lærlingen have løn under ferier, og læremesteren skal herudover bl. a. betale for den pligtige undervisning og

afholde udgifter til svendeprøve eller anden afsluttende prøve.

Udvalget foretog i begyndelsen af 1966 en opgørelse over de overenskomstmæssigt fastsatte minimallønninger for lærlinge i de fag og brancher, som beskæftiger flest lærlinge. Resultaterne fremgår af *tabel 127*.

Det ses heraf, at der var tale om meget

Tabel 127. Lærlinges minimallønninger. Marts 1966.

Beløbene er afrundet til hele kronebeløb. I oversigten er udeladt en del fag med relativt små lærlingetal.

Fag:	1. læreår	2. læreår	3. læreår	4. læreår	udover 4. læreår
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Malerfaget	290	316	368	442	—
Murerfaget	267	400	458	553	—
Tømrerfaget					
København	219	364	437	583	—
Resten af landet	217	360	433	510	—
Stenhuggerfaget	380	445	510	575	—
Skorstensfejerfaget	385	429	494	603	—
Metalindustriens fag					
Gruppe 1-24	194	223	259	339	456
Gruppe 25, elektrikerfaget	191	229	282	362	439
Gruppe 26, bygningsblikkenslager	269	341	413	494	604
fabriksblikkenslager	194	223	259	339	456
Urmagerfaget	152	174	195	217	—
Bager- og konditorfaget	376	410	445	549	—
Tarmrenserfaget	410	485	637	789	940
(Beskæftiget hos medlemmer af Tarm- handlerforeningen i Danmark)					
Skrædderfaget	286	355	420	—	—
Kjolesyning					
København + provinsen	277	312	351	403	—
Landet	260	295	338	381	—
Hattemagerfaget	342	407	494	—	—
Modistfaget					
Industrien	303	368	433	498	—
Detailhandelen	251	286	326	371	—
Snedkerfaget	277	299	346	394	438
Maskinsnedkerfaget					
før det fyldte 17. år	398	428	463	506	—
efter det fyldte 17. år	410	454	484	532	—
efter det fyldte 18. år	532	597	670	—	—
fra det fyldte 20. år + 10 kr. pr. uge					
Bogtrykfaget					
København	412	435	546	659	—
Provinsen	388	444	509	618	—
Lito- og kemigraffagene	399	460	570	698	—
Kokkefaget	150	170	200	280	510
(incl. kost på arbejdsstedet)					
Tjenerfaget	110	130	160	300	—
(incl. kost på arbejdsstedet)					
Frisørfaget	165	208	251	338	—
Specialoptikerfaget					
København	193	243	308	373	—
Provinsen	173	228	293	358	—
Tandteknikerfaget	235	285	340	445	505
Ved påbegyndelse af læretiden efter det fyldte 18. år forhøjes satserne med 20 kr. pr. måned.					
Fotograffaget	257	304	352	495	—

Fag:	1. læreår	2. læreår	3. læreår	4. læreår	udover 4. læreår			
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.			
Gartnerfaget								
Ved påbegyndelse af læretiden mellem 14-15V2 år	374	413	452	522				
Ved påbegyndelse af læretiden efter 15V2 år	413	452	522	595				
Butiksfaget	350	410	485	560				
Butikslærlinge inden for visse overens- komstområder								
Dansk Arbejdsgiverforening								
Dansk Principalforening								
Dansk Textil Unions Principalafdeling for provinsen								
Dansk Textil Unions Principalafdeling for København								
Foreningen af faglærte købmænd	350	410	485	560				
Brugsforeninger, byerne	416	461	521	591				
Brugsforeninger, landet	411	461	531	601				
Brugsforeninger, HB.	490	560	625					
Irma	490	560	625					
Handelsfaget	350	410	485	560				
Kontorfaget	350	410	485	560				
	14-15 år	15-16 år	16-17 år	17-18 år	18-19 år	19-20 år	20-21 år	21-22 år
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Slagterfaget	349	429	508	588	668	748	827	987
Slagterlærlinge på svineslag- terier								
Slagterlærlinge hos private mestre	251	335	418	502	669	753	836	1000
Pølsemejerlærlinge beskæfti- get hos medlemmer af Kød- industriens fabrikantforening	208	278	347	417	556	625	695	834

betydelig spredning i disse lønsatser. Lærlingenes månedlige minimallønninger lå for de fleste fag og brancher betydeligt under støtterammens mindstebeløb, navnlig i de første læreår. Da tillæg til minimallønnen normalt ikke andrager særligt store beløb, og da lærlinge almindeligvis ikke tjener penge ved andet arbejde, blev konklusionen heraf, at lærlingene økonomisk var afhængige af den økonomiske støtte, de kan opnå fra hjemmet. Dette billede af lærlingenes økonomiske forhold svarede fuldstændigt til det, der fremgår af socialforskningsinstituttets undersøgelse, jfr. afsnit 4, kapitel 2.

IV. Forhandlinger med hovedorganisationerne.

Udvalget fandt derfor, at det var fornødent at optage lærlingenes økonomiske forhold under uddannelsen til særskilt behandling. Et

underudvalg har behandlet denne opgave og har i den forbindelse forhandlet med repræsentanter for Dansk Arbejdsgiverforening og LO. Skriftlige erklæringer er derefter indhentet fra disse organisationer og fra Håndværksrådet.

Under forhandlingerne gjorde udvalgets repræsentanter gældende, at det ville være ønskeligt, om arbejdsmarkedets hovedorganisationer ville tage læretid og lærlingelønninger op til samlet overvejelse ud fra hensynet til, at læreforholdene efterhånden først påbegyndes i en senere alder, og at der i mange oplæringsfag, navnlig i industri og håndværk, meddeles kursus i faglig praktik og teori, inden oplæringen på virksomhederne påbegyndes, således at lærlingene bedre er i stand til at udføre det faglige arbejde i virksomhederne. Det anførtes, at man måtte påregne, at størstedelen af læreforholdene i de nærmest kommende år ville blive påbegyndt i 16—18

års alderen og følgelig ville blive afsluttet i alderen 19-22 år, således at lærlingene ville være voksne og myndige på udlæringsstidspunktet. For lærlinge i disse aldersklasser vil bopæl uden for hjemmet med selvstændig husførelse blive almindelig. Hertil vil tillige medvirke, at det sandsynligvis vil blive mere almindeligt end tidligere, at lærlingene flytter bort fra hjemstedet for at sikre sig en læreplads i det ønskede fag og på en virksomhed, der er i stand til at give den bedst mulige alsidige oplæring. Det ville derfor være ønskeligt, om de økonomiske vilkår, der bydes de unge under uddannelse, kan medvirke til den af hensyn til uddannelsen påkrævede geografiske bevægelighed. I forvejen er der af hensyn til uddannelsen oprettet skolehjem ved faglige centralskoler, der ydes endvidere statstilskud til lærlingenes ophold på skolehjemmene, og der ydes statslige tilskud til befordringsudgifter for lærlinge, der søger de pligtige kursus på centralskoler.

Herudover vil læreforhold hyppigere end hidtil kunne forventes påbegyndt i en moden alder, f. eks. fra 25-35 år.

Endvidere blev det fra udvalgets side tilkendegivet, at det måtte anses for ønskeligt, om lærlingenes økonomiske forhold ville kunne blive forbedret såvel ved en højere løn som ved en afkortning af læretiden i de tilfælde, hvor det ville være forsvarligt af hensyn til lærlingenes grundige oplæring. Såfremt organisationerne ville kunne udvirke, at sådanne forbedringer blev gennemført, ville det til gengæld være mere overkommeligt fra statens side at udbygge eksisterende ordninger for befordrings- og opholdstilskud efter behov samt at yde effektiv økonomisk bistand i de tilfælde, hvor der måtte være en særlig økonomisk trang til stede. Eventuelt kunne der samtidig ske en yderligere udbygning af den offentlige støtte til de faglige skolers virksomhed, således at skolepengene helt kunne bortfalde. Under den gældende ordning ydes der af stat og kommuner i alt 84,5 pct. tilskud til tekniske skolers og handelsskolers tilskudsberettigede driftsudgifter til lærlingeundervisningen samtidig med, at der ydes lån og tilskud til opførelse og erhvervelse af bygninger samt til undervisningsudstyr og inventar. Læremestrene (principalerne) er forpligtet til at betale de skolepenge, som skolerne fastsætter for at opnå balance på regnskabet.

Til brug under forhandlingerne havde udvalget udarbejdet redegørelser og oversigter over lærlingelønninger og læretidsbestemmelser samt over gældende statslige støtteordninger.

Under forhandlingerne, der fandt sted i april 1966, drøftedes problemkredsens aspekter, og efter aftale formulerede udvalget herefter nogle spørgsmål til overvejelse i hovedorganisationerne og påfølgende skriftlig besvarelse.

V. De skriftlige besvarelser fra hovedorganisationerne og Håndværksrådet

Udvalget modtog i september 1966 besvarelserne fra Dansk Arbejdsgiverforening og LO samt fra Håndværksrådet, der ligeledes havde fået spørgsmålene tilstillet. I det følgende foretages en samlet gennemgang af de tre sæt besvarelser.

A. Skolepenge. Løn under skoleopholdene.

Spm. 1: Vil organisationerne principielt kunne tilslutte sig en anbefaling af, at skolepengebetalingen for læremestre og principaler bortfalder for undervisningen af lærlinge, der søger den lovpligtige undervisning på tekniske skoler og handelsskoler, når henses til, at skolepengene er bortfaldet på de samme skoler for andre uddannelser, og at undervisningen er vederlagsfri på ungdomsskolernes kursus til erhvervs-mæssige grunduddannelser?

Spm. 2: Vil organisationerne ud fra tilsvarende sammenligninger som anført i spørgsmål 1 principielt kunne tilslutte sig en anbefaling af, at læremestrenes og principalernes forpligtelse til at udbetale løn til lærlinge under skoleopholdene bortfalder?

De to spørgsmål er nært beslægtede, og besvarelserne behandles derfor under ét. Set fra den enkelte læremesters eller principals side er der tale om kontante udgifter i forbindelse med lærlingens lovpligtige skolesøgning. Disse økonomiske forpligtelser er begrundet i loven om lærlingeforhold, hvori der i særskilte afsnit for henholdsvis håndværk og industri og for handel og kontor er konkrete bestemmelser om pligten til at be-

tale skolepenge og til at betale løn under dagskoleophold.

Før lærlingeloven af 1956 trådte i kraft, var der kun sjældent noget problem med at betale løn under skoleophold, fordi langt det overvejende flertal af lærlingene var henvist til aftenskoleundervisning. Efter at dagskoleundervisningen nu er gennemført, er udgifterne til løn under skoleopholdene blevet en betydelig udgift, navnlig for læremestrene inden for håndværk og industri, idet lærlingene inden for disse erhvervsområder skal i teknisk skole i længere perioder ad gangen (i almindelighed 6-12 uger). Den samlede lønudbetaling var i 1966-67 af størrelsesordenen ca. 80 mill. kr. For lærlinge inden for butik, kontor og handel er der ikke tale om nogen mærkbar betaling af løn under skoleophold, idet skolegangen hovedsagelig er lagt som nogle timer om eftermiddagen, således at lærlingen kan nå at arbejde hver eneste dag i virksomheden.

Skolepengenes samlede størrelse var i 1966-67 af en størrelsesorden på ca. 25 mill. kr. for tekniske skoler og handelsskoler tilsammen.

LO's lærlingevalg kunne anbefale, at skolepengene bortfalder. Endvidere gik LO ind for, at lærlingelønnen under skolegang afløses af statsgodtgørelse for løntab. Dog stillede LO det alternative forslag, at der oprettes puljeordninger baseret på en afgift pr. arbejdstime i øvrigt, hvorefter godtgørelsen til lærlinge under skolegang skulle udredes af sådanne puljer.

Dansk Arbejdsgiverforening pegede på de vidtrækkende konsekvenser for samtlige erhvervsuddannelser af et statsligt indgreb i skolepengebetalingen og fandt det ikke muligt på det foreliggende grundlag at tage stilling.

Dansk Arbejdsgiverforening kom i forbindelse med besvarelsen af andre spørgsmål ind på sammenhængen mellem lærlingeløn, skolepenge og læretid på den ene side og arbejdsgivernes ønsker om at antage lærlinge på den anden side. Det fremgik modsætningsvis af disse bemærkninger, at *Dansk Arbejdsgiverforening* ville antage, at en nedbringelse af skolepengene (og af lønudbetalingen under skoleophold) ville stimulere arbejdsgivernes ønsker om at antage lærlinge.

Håndværksrådet udtrykte tilfredshed med den

gældende ordning. Den økonomiske byrde ved at skulle betale løn under dagskoleundervisningen modsvares af en bedre uddannelsesform. *Håndværksrådet* svarede ikke direkte på de stillede spørgsmål om afløsning af skolepenge og lønudbetaling til lærlingene under skoleophold, men i den skete fremhævelse af det ønskelige i, at fagenes afgørende indflydelse på skoleuddannelsens form og indhold bevares, lå formentlig en tilkendegivelse af, at *Håndværksrådet* ikke ville modsætte sig en nyordning af de omhandlede økonomiske forhold, blot indflydelsen på skoleuddannelsens form og indhold blev opretholdt.

B. Lønssystemerne.

Spm. 3: Vil organisationerne være indstillet på at foretage en undersøgelse af lønssystemerne for aflønning af lærlinge med henblik på at kunne give henstillinger til de organisationer, der konkret foretager lønfastsættelse?

LO's lærlingevalg oplyste, at beslutning om iværksættelse af en lønsystemundersøgelse allerede er taget i udvalget.

Dansk Arbejdsgiverforening udtaler sig ikke direkte om den foreslåede lønsystemundersøgelse, men det ligger i skrivelsens bemærkninger om orienteringen af medlemsorganisationerne, at disse vil være forberedt på et eventuelt initiativ fra lønmodtagerorganisationerne, jfr. ovenfor om *LO's* beslutning.

Håndværksrådet ville ikke afvise tanken om en henstilling til fagene, men udtalte tvivl om virkningen.

C. Løn højden.

Spm. 4: Vil organisationerne kunne tilslutte sig, at lønningerne til lærlinge, praktikanter og elever, beskæftiget på arbejdsmarkedet med uddannelsesmæssigt sigte, af organisationerne bør tilstræbes fastsat på en sådan måde, at rimelige og nødvendige, normale leveomkostninger er dækket, således at staten igennem Ungdommens uddannelsesfond og andre støtteordninger kan begrænse sig til at yde støtte under skoleophold og i særlige trangstilfælde samt under oplæring uden for hjemstedet?

LO udtalte, at man var opmærksom på de forskelle, der er i lønningerne for de unge under uddannelse, og man ville være indstillet på at medvirke til, at lærlingelønningerne bliver af en sådan størrelsesorden, at ingen, der i øvrigt er kvalificeret til at gå ind i et læreforhold, skal afholde sig derfra af økonomiske årsager.

Dansk Arbejdsgiverforening anførte, at de rejste spørgsmål om skolepenge og lærlingeløn har en sammenhæng med læretidens længde. En kortere læretid og større udgifter i forbindelse med lærlingeforhold er momenter, der begge vil virke i retning af at mindske arbejdsgivernes ønsker om at antage lærlinge. Der findes her en balance, som man må være opmærksom på, såfremt den fornødne tilgang af veluddannet arbejdskraft skal sikres. Læretidens længde kan i øvrigt ikke vurderes generelt, idet hovedsynspunktet må være, at de unge, når deres uddannelse er afsluttet, skal befinde sig på et kundskabs- og færdighedsniveau, der svarer til de arbejdsopgaver, de kommer ud for som udlærte. Herudover skal de have den fornødne modenhed. Forholdene vil være forskellige fra branche til branche, og uanset at lærlingene nu møder med et bedre startgrundlag end tidligere i form af længere skolegang og højere alder, vil det ikke være muligt generelt at fastlægge en norm for, hvor lang læretiden bør være. Spørgsmålet er imidlertid af stor interesse, og der pågår til stadighed overvejelser om regulering af læretiden, jfr. den skete væsentlige nedsættelse af læretiden inden for butiks- og handelsområdet.

Om lærlingelønningerne udtaler Dansk Arbejdsgiverforening, at de traditionelt fastsættes under medvirken af medlemsorganisationerne, som var orienteret om de problemer, udvalget havde fremhævet. Dersom der under kommende overenskomstforhandlinger fra lønmodtagerorganisationernes side måtte blive rejst krav om revision af lærlingelønningerne, vil parterne derfor være bekendt med udvalgets synspunkter.

Endelig peger Dansk Arbejdsgiverforening i sin besvarelse på, at de rejste spørgsmål må ses i sammenhæng med de interesser, som arbejdsmarkedets parter i det hele taget har i erhvervsuddannelserne. Specielt kan spørgsmålet om skolepengene ikke frigøres fra spørgsmålet om, efter hvilke principper er-

hvervene bør bidrage til driften af uddannelsesinstitutioner for lærlinge, ikke-faglærte arbejdere og efteruddannelse af faglærte. Derfor anses det ikke for muligt på det foreliggende grundlag - det vil sige med udgangspunkt i lærlingenes økonomiske forhold - at tage stilling til dette i sine konsekvenser vidtrækkende spørgsmål.

Håndværksrådet anfører i sin besvarelse, at rådet holder sig orienteret om lærlingenes lønforhold og har bemærket, at der er betydelige forskelle fra fag til fag, uden at enkelte fag dog kan udpeges som underbetalte.

VI. Udvalgets overvejelser.

A. Lærlingenes støttebehov.

Udvalget fandt ved sin drøftelse i efteråret 1966 af organisationernes besvarelser, at der var grund til at afvente resultaterne af de konkrete forhandlinger om lærlingenes økonomiske forhold, der ville finde sted i de følgende måneder sideløbende med overenskomstforhandlingerne. En opgørelse foretaget i foråret 1967 viste, at der var gennemført meget væsentlige justeringer af lærlingenes lønninger og i visse fag endvidere mindre nedsættelser i læretiderne.

Udvalget har senest tilvejebragt en opgørelse over lærlingelønningerne pr. 1. marts 1968 og har sammenlignet denne dels med lønningerne to år tidligere, dels med den å jourførte støtteramme. Resultaterne fremgår af tabel 128 og tabel 129.

Såfremt behovet for støtte til lærlinge gennem Ungdommens uddannelsesfond skal opføre, når bortses fra særlige trangstiltælde, må minimallønningerne fastsættes, således at de for alle fag og alderstrin er mindst på højde med den å jourførte støtteramme.

Om støtterammen gælder, at den er aldersafhængig og områdebestemt. Lærlingenes minimallønninger er områdebestemte, men de er i almindelighed ikke aldersafhængige, men derimod afhængige af læreforholdets alder (1. læreår, 2. læreår og så fremdeles). Kun for lærlinge inden for slagterfaget og beslægtede fag gælder, at lønsystemet er opbygget på grundlag af lærlingenes fysiske levealder.

Tabel 128. Beregnede månedlige minimaltlønninger for lærlinge pr. 1. marts 1966 og 1. marts 1968 samt stigningen i procent

Fag:	1966		1968		1966		1968		1966		1968	
		1. år	2. år	3. år	4. år	%	%	%	%	derudover	%	%
Malers	290	314	316	379	20	368	444	21	442	548	24	719
Murers	267	299	400	490	23	458	604	32	553	719	30	720
Tømrers (Kbhvn.)	219	330	364	470	29	437	621	42	583	720	23	
Stenhuggers	380	400	445	471	6	510	530	4	575	595	3	
Skorstensfejers	385	440	429	661	54	494	881	78	603	1102	83	
Metalindustriens fæg												
Gruppe 1-24	194	217	223	295	32	259	367	42	339	524	55	456
Elektrikers	195	229	234	295	26	292	389	33	370	572	55	448
Bygningsblikkenslagers	269	354	341	426	25	413	498	21	494	580	17	610
Fabriksblikkenslagers	194	217	223	295	32	259	367	42	339	524	55	456
Urmagers	152	228	174	249	43	195	271	39	217	293	35	
Bager- og konditors (Kbhvn.)	376	529	41	572	40	445	616	38	549	702	28	
Skrædders	286	329	355	412	16	420	498	19	403	455	13	
Kjolesyngers	277	321	312	355	14	351	403	15				
Hattemagers	342	417	407	482	18	494	569	15				
Modists												
Industris	303	378	368	443	20	433	508	17	498	573	15	573
Detailhandlens	251	325	286	360	26	326	400	23	371	445	20	445
Snedkers	277	290	299	312	4	346	412	19	394	498	26	438
Maskinsnedkers												
indg. før 18. år	298	490	428	524	22	463	559	21	506	654	29	
indg. efter 18. år	532	611	597	676	13	670	763	14				871
Bogtrykers (Kbhvn.)	412	492	435	570	31	546	665	22	659	795	21	
Lito- og kemigrafers	399	492	460	570	24	570	665	17	698	795	14	
Kokkes (+ kost på arbejdsstedet)	150	190	170	255	50	200	290	45	280	380	36	510
Tjeners (+ kost på arbejdsstedet)	110	170	130	250	92	160	300	88				300
Frisers	165	221	208	286	38	251	351	40	338	394	17	350
Specialoptikers	193	238	243	325	34	308	368	19	373	433	16	
Tandteknikers	235	339	285	394	38	340	474	39	445	589	32	505
Fotografers	257	284	304	332	9	352	380	8	495	522	5	
Gartnerers (anlæg)												
Indg. inden 15½ år	374	537	413	590	43	452	643	42	522	737	41	
Indg. efter 15½ år	413	590	452	643	42	522	737	41	595	836	41	1385
Kontors	350	390	410	465	13	485	555	14	560	650	16	
Kontor indg. efter 18. år	475	510	540	625	16	615	740	20				1375
Handel og butik	350	385	410	455	11	485	540	11	560	625	12	1320

	1966	1968	%	1966	1968	%	1966	1968	%	1966	1968	%				
	14-15 år			15-16 år			16-17 år			17-18 år			18-19 år			
Slagterlærlinge på svineslag-																
terier	349	468	34	429	555	29	508	643	27	588	730	24	668	818	22	
Slagterlærlinge hos private																
mestre	251	423	69	335	528	58	418	634	52	502	740	47	669	951	42	
Pølsemergelærlinge (Kødin-																
dustriens fabrikantforening	208	386	86	278	463	67	347	541	56	417	618	48	556	695	25	
	1966	1968	%	1966	1968	%	1966	1968	%	1966	1968	%	1966	1968	%	
	19-20 år			20-21 år			21-22 år									
Slagterlærlinge på svineslag-																
terier	748	905	21	827	993	20	987	1168	18							
Slagterlærlinge hos private																
mestre	773	1056	37	836	1162	39	1000	1373	37							
Pølsemergelærlinge (Kødin-																
dustriens fabrikantforening)	625	772	24	695	849	22	834	1004	20							

Det vil efter udvalgets opfattelse være ønskeligt, om justeringen af lærlingenes minimumslønninger blev fortsat, i det mindste indtil de for alle fag og alderstrin er mindst på højde med den å jourførte støtteramme.

Man må med henvisning til besvarelsen fra Dansk Arbejdsgiverforening overveje virkningen af en sådan justering på virksomhedernes holdning til beskæftigelse af lærlinge:

Det er en almindelig erfaring, at virksomhedernes holdning til beskæftigelse af lærlinge er højst forskellig.

Det normale eller typiske vil formentlig være, at ledelsen anser beskæftigelsen af lærlinge som et led i den daglige produktion eller forretningsdrift, hvorved løn og arbejdsindsats skal stå i et rimeligt forhold. Der regnes med en balance, måske dog således, at der kan være underskud på lærlingen det eller de første læreår og til gengæld overskud i den sidste del af læretiden.

Som en ydergruppe til den ene side kan der være virksomheder, som kalkulerer med et overskud på lærlingen. Som en ydergruppe til den anden side er der virksomheder, som kalkulerer med et underskud på lærlingene, men som dog fortsætter med at antage lærlinge, idet de anser lærlingeuddannelsen som en investering i virksomhedens fremtidige arbejdskraft — også selv om virksomhedens ledelse er opmærksom på, at den nybakte svend inden for industri og håndværk såvel som den færdiguddannede funktionær inden for butik, handel og kontor - er frit stillet med hensyn til at søge beskæftigelse andetsteds.

Udvalget har ikke anset det for sin opgave at søge nærmere belyst, hvorledes virksomhederne fordeler sig på de forskellige kategorier, men udvalget har under forhandlingerne med organisationerne som nævnt peget på, at de forskydninger, der i de seneste år er indtrådt med hensyn til lærlingenes forudgående almene undervisning, aldersfordeling og faglig duelighed måtte kunne motivere en forhøjelse af lærlingelønningerne, og organisationerne har både i de skriftlige udtalelser og i praksis vist forståelse for dette standpunkt.

Trods de gennemførte lønforhøjelser er det næppe muligt at påvise en heraf mindsket interesse blandt virksomhederne for antagelse af lærlinge. At lærlingeantagelserne er gået noget tilbage siden 1965, hænger sikkert sammen med

- a) mindre årgange end tidligere,
- b) længere skolegang og
- c) større søgning til gymnasier og andre uddannelser.

Der meldes i almindelighed om ubesatte lærepladser, også i de særligt eftertragtede lærefag, hvilket for blot få år siden var en sjælden foreteelse.

Behovet for regelmæssig å jourføring af forskrifterne for lærlingeuddannelsen i praktikperioderne - uddannelsesreglerne - vil formentlig kunne tilfredsstilles uden risiko for, at virksomhedernes lærlingeøkonomi bliver væsentligt forrykket, thi uddannelsesreglerne bliver fastsat af lærlingerådet efter indstilling af de faglige udvalg, og det er samtidig de faglige udvalg, som både godkender eller underkender læresteder og har ansvaret for tilsyn med virksomhedernes uddannelse af lærlingene. De faglige udvalg har således en afgørende indflydelse på de væsentlige forhold i denne forbindelse og har herved adgang til at påse, at der opretholdes en rimelig balance mellem pligter og rettigheder for begge parter i kontraktforholdet. Selv om det i almindelighed ikke er de faglige udvalg, som foretager lønfastsættelsen, er det sædvanligvis de samme parter, der er repræsenteret i de faglige udvalg, som i anden sammenhæng fører forhandlinger herom. En fuldstændig vurdering af de herhen hørende spørgsmål falder det uden for udvalgets kommissorium at foretage.

B. Voksne lærlinge.

Voksne lærlinge kan inddeles i følgende kategorier:

- a) Lærlinge, som er indtrådt i et læreforhold før det fyldte 18. år, og som bliver voksne (d. v. s. fylder 18 år), inden læreforholdet er afsluttet.
- b) Lærlinge, som indtræder i et egentligt læreforhold som voksne, d. v. s. efter det fyldte 18. år. Denne kategori er omhandlet i lærlingelovens § 30.
- c) Voksne (over 18-årige) ikke-faglærte arbejdsmænd, som med fuld læretid eller med forkortet læretid uddannes til faglærte arbejdere. De deltager i fuldt omfang i den almindelige fagskoleundervisning og aflægger den normale svendep prøve.

Med hensyn til løn og økonomisk støtte under uddannelsen er *lærlingene i kategori a)* dækket af bemærkningerne i det foregående.

Lærlingene i kategori b) er - når bortses fra bestemmelserne om læretid — ikke omfattet af lærlingelovens kapitel I (om lærekontraktens oprettelse og indhold, herunder bestemmelserne om løn), ej heller af lovens kapitel II (om parternes gensidige forpligtelser). Men disse lærlinge er omfattet af bestemmelserne om læresteders godkendelse og underkendelse, de personlige betingelser for oplæringsadgang, uddannelsesreglerne, undervisningspligten og svendep prøve. Heraf følger, at læremesteren (principalen) og lærlingen i overensstemmelse med den almindelige grundsætning om kontraktfrihed kan aftale de økonomiske vilkår, som skal være gældende under oplæringen. Dog betaler læremesteren skolepenge og løn i skoletiden.

Hvis lønnen er aftalt til et lavere beløb end svarende til støtterammen, vil lærlingene have behov for støtte, som vil kunne opgøres som for andre uddannelsessøgende med hensyntagen til alder, familiesituation (hjemmeboende eller udeboende) og selvstændig indtægt.

Det er vanskeligt at skelne gruppen af lærlinge i kategori c) fra de netop omtalte lærlinge i kategori b). Imidlertid er der grund til at gøre opmærksom på udviklingen af en særlig støtteordning for lærlinge i kategori c):

Det blev i betænkningen af 1959 om uddannelse af ikke-faglærte arbejdere henstillet, at sådanne voksne ikke-faglærte arbejdsmænd, som efter aftale mellem Dansk

Smede- og Maskinarbejderforbund og Jern- og Metalindustriens Sammenslutning uddannedes til faglærte med forkortet læretid, men afsluttende med normal svendep prøve, burde have adgang til godtgørelse for tab af arbejdsfortjeneste i de perioder, hvor de som følge af dagskoleophold var afskåret fra arbejdsindtægter.

Efter vedtagelse af loven af 18. maj 1960 om uddannelse af ikke-faglærte arbejdere bemyndigede arbejdsministeriet uddannelsesrådet for ikke-faglærte arbejdere til at godkende udbetaling af godtgørelse efter uddannelseslovens regler til ikke-faglærte, der gennemgår en lærlinguddannelse, og som har indgået læreforholdet efter det fyldte 18. år. Ordningen omfattede oprindeligt jern- og metalindustrien samt bygge- og anlægsbranchen, men er siden udvidet til at omfatte alle fag, som er dækket af et i henhold til uddannelseslovens regler nedsat brancheudvalg. Der ydes også godtgørelse til lærlinge på fuld læretid. *Ordningen omfatter kun lærlinge, som bortset fra de perioder, hvor de går på teknisk skole, oppebærer mindste arbejdsmandsløn.*

I året 1962-63 omfattede ordningen 442 personer, i 1963-64 601, 1964-65 829, 1965-66 1223 og i 1966-67 1563 personer. I 1966-67 udbetaltes der et samlet beløb i dagpenge på godt 3 mill. kr., svarende til ca. 25 pct. af udgifterne til godtgørelser i henhold til uddannelsesloven. Ordningen har hjemmel i en tekstanmærkning til finansloven.

Med henblik på en orienterende sammenligning af de forskellige økonomiske størrelser, der er tale om, henvises til nedenstående oversigt:

Tabel 129. Støtteramme og lønninger.

	Alder			
	18 år	19 år	20 år	21 år og derover
<i>Støtterammen for elever,</i>				
kr. pr. måned i april 1968				
<i>Hjemmeboende</i>				
område A	504	504	504	699
område B	504	504	504	628
område C	504	504	504	598
<i>Udeboende</i>				
område A	729	729	729	877
område B	705	705	705	788
område C	687	687	687	747

	Alder			
	18 år	19 år	20 år	21 år og derover
<i>Lærlinges minimallønninger</i>				
pr. marts 1968				
<i>3. læreår</i>				
Metalindustriens fag	367	367	367	367
Murerfaget	604	604	604	604
Tømrerfaget (Kbh.)	621	621	621	621
Slagterfaget	730	818	905	993
<i>4. læreår</i>				
Metalindustriens fag	524	524	524	524
Murerfaget	719	719	719	719
Tømrerfaget (Kbh.)	720	720	720	720
Slagterfaget	730	818	905	993
<i>Mindste arbejdsmandsløn</i>				
pr. marts 1968				
Metalindustrien	1586	1586	1586	1586
Bygge- og anlægsvirksomhed	1667	1667	1667	1667

Det fremgår heraf, at der er betydelige forskelle i minimallønningerne for voksne lærlinge fra fag til fag, og at alle de her anførte lærlingelønninger ligger meget langt under mindste arbejdsmandsløn. Denne situation kan ikke incitere til at indgå i de faglige uddannelser, men snarere til at vælge de uddannelser, der er tilrettelagt for ikke-faglærte arbejdere, idet disse mindst aflønnes

efter skalaen for arbejdsmænd, hvortil kommer, at de under skoleophold er berettiget til støtte på løngrundlag (godtgørelse for tabt arbejdsfortjeneste).

Der vil efter udvalgets opfattelse ikke kunne rådes bod på denne afgørende forskel mellem den økonomiske stilling for voksne lærlinge og uddannelsessøgende ikke-faglærte arbejdere alene gennem en støtteordning.

Grundlaget for de finansielle overslag.

(Jfr. afsnit 7, kap. 1).

I. Oversigt over beregningsgrundlaget.

De i betænkningen anførte skøn over totalomkostningerne i 1968-69 og 1972-73 i forbindelse med udvalgets forslag er beregnet af udvalgets sekretariat i samarbejde med amanuensis O. P. Henningsen, institut for organisation og arbejds sociologi.

I omstående tabeller 130-133 er anført antallet af personer i elevuddannelser og i videregående uddannelser, som er benyttet som grundlag for disse beregninger. En nærmere redegørelse for disse tabellers forudsætninger er indeholdt i punkt II i dette bilag.

I finansberegningerne er foruden disse tabeller over antal uddannelsessøgende anvendt forudsætninger om de uddannelsessøgendes fordeling efter egne og forældres økonomiske forhold m.v. For disse beregningsforudsætninger redegøres i punkt III.

II. Kilder og forudsætninger for de i tabellerne 130-133 anførte tal.

A. *Elevuddannelser.* (Tabel 130 og 131).

For skoleelever på 8.-12. klassetrin (tabellernes kolonne 1) er anvendt de senest af undervisningsministeriets økonomisk-statistiske konsulent udsendte prognoser.

For elever på efterskoler, ungdomsskoler, husholdningsskoler, landbrugsskoler og folkehøjskoler (tabellernes kolonne 2) er anvendt uofficielle skøn over det totale antal elever i disse skoler i de kommende år. Der er anvendt samme aldersfordeling som konstateret i den officielle statistik for 1966-67. Ved beregningerne af de finansielle konsekvenser af udvalgets forslag er der taget hensyn til, at kursus på disse skoler oftest er af kortere varighed end de for fuld årsstøtte efter forslaget forudsatte 10 måneder.

Skønnene for antal elever på kursus til real- og studentereksamen samt H.F. (kolonne 3)

er baseret på forudsætning om et nogenlunde uændret samlet antal elever på real- og studentereksamenskursus i de nærmeste år, medens bestanden af H.F.-elever vil stige væsentligt. De af udvalgets sekretariat skønnede totaltal er aldersfordelt på grundlag af en beregning af aldersfordelingen for elever på real- og studentereksamenskursus i 1966.

For det totale antal af »lærlinge« (tabellernes kolonne 4) frembyder officiel statistik endnu kun et spinkelt grundlag for prognoser. I de her omhandlede tabeller og i de foretagne finansberegninger i forbindelse med udvalgets forslag er taget udgangspunkt i de i betænkningens bilag 3 citerede tal for lærlinge, der søger uddannelse efter de i lov om lærlingeforhold givne regler, og som er beretrigede til at søge støtte fra Ungdommens uddannelsesfond (1966: 125.077, 1967: 118.840). Udvalgets sekretariat har i beregningerne forudsat, at det totale antal lærlinge i 1968 vil udgøre 116.000, og at det herefter vil falde med 4.000 pr. år til 100.000 i 1972. Som aldersfordeling for disse totalskøn er anvendt den fra officiel statistik for 1966-67 kendte aldersfordeling for elever på lærlingeskoler (tekniske skoler og handelsskoler).

»Faglige skoler i øvrigt«: Se redegørelsen nedenfor under B. ad kolonne 5 i tabel 132 og 133 (videregående uddannelser).

B. *Videregående uddannelser* (tabel 132 og 133).

For studerende ved universiteterne (kolonne 1) er anvendt den af undervisningsministeriets økonomisk-statistiske konsulent i juli 1968 udarbejdede prognose for den forventede samlede bestand i årene 1968-75, dog med fradrag for studerende, som ikke har valgt studiefag, og som dermed ikke er støtteberettigede. De heraf afledte totaltal (i slutningen af 1968 og 1972 henholdsvis 32.000 og 44.000) er aldersfordelt ud fra visse modelforudsætninger. Antallet af over 21-årige med mindre end 2 års forudgående uddan-

neise er beregnet på grundlag af den for 1967 udarbejdede statistik.

For studerende ved højere læreanstalter (kolonne 2) samt på seminarier (kolonne 3) og teknika (kolonne 4) er benyttet totaltallene fra den af undervisningsministeriets økonomisk-statistiske konsulent i 1967 publicerede »Statistik og prognoser, 1953-72«. Aldersfordelingen er forudsat at være som i 1967.

For studerende ved »faglige skoler« (kolonne 5) er de i tabellerne 132 og 133 anførte tal fremkommet som resultat af en samlet beregning, hvori også indgår de for samme skolekategori i kolonne 5 i tabellerne 130 og 131 anførte tal. Til denne kategori af uddannelsessøgende er henregnet de på handelsskolerne og de tekniske skoler stedfindende uddannelser bortset fra lærlingeuddannelse samt yderligere et antal elever og studerende ved forskellige uddannelser i andre offentligt anerkendte faglige skoler. For den største gruppe (uddannelse på handelsskolerne og de tekniske skoler) udarbejdes årlig statistik (i alt godt 15.100 elever i 1966), hvorimod de øvrige uddannelser endnu kun til dels er dækket af systematisk statistik. Udvalgets sekretariat har skønnet, at det samlede antal elever (studerende) i faglige skoler i 1966 udgjorde ca. 19.500. I overensstemmelse med almindeligt fremherskende forventninger har udvalgets sekretariat herefter forudsat, at dette totaltal vil stige meget stærkt i de kommende år (skøn for ultimo 1968: 28.800 og for ultimo 1972: 39.700). Elever (studerende) ved disse faglige skoler har indtil nu helt overvejende kunnet opnå støtte fra Ungdommens uddannelsesfond under hovedkategorien »videregående uddannelse« (§ 1, stk. 1). Som anført i denne betænkningens afsnit 6, kapitel 6 foreslår udvalget, at afgrænsningen mellem »elevuddannelse« og »videregående uddannelse«, for så vidt angår den fremtidige støtteordning, bør følge visse principielle retningslinier, men i øvrigt nøjere bør fastlægges af den fremtidige administration. Med henblik på beregningerne over de finansielle konsekvenser af udvalgets forslag har udvalgets sekretariat herefter været henvist til at anvende meget forenklede forudsætninger ved fordelingen af de skønnede totale antal elever (studerende) på faglige skoler: Det er forudsat, at aldersfordelingen for det skønnede totale antal uddannelsessøgende ved faglige skoler såvel i

1968-69 som i 1972-73 er den samme som kendt fra den officielle statistik fra 1966, for så vidt angår de tekniske skoler og handelsskolerne. Alle de således beregnede under 18-årige er herefter henført til kategorien »elevuddannelser« (kolonne 5 i tabel 130 og 131), medens det totalt beregnede antal over 18-årige i faglige skoler er fordelt ligeligt på »elevuddannelser« (kolonne 5 i tabel 130 og 131) og »videregående uddannelse« (kolonne 5 i tabel 132 og 133).

III. Beregning af den totale støtte til uddannelsessøgende under hensyn til disses fordeling efter egne og forældres økonomiske forhold ni. v.

A. Beregningsmetoden.

Totalomkostningerne til støtte i henhold til udvalgets forslag er beregnet på grundlag af de antal og fordelinger af uddannelsessøgende, som fremgår af tabellerne 130-133, sammenholdt med de oplysninger om de uddannelsessøgendes fordeling i henseende til beliggenhed af uddannelsesinstitution eller bopæl (herunder hjemme- og udeboende) samt egne og forældres økonomiske forhold m.v., som kan udledes af de af socialforskningsinstituttet og institut for organisation og arbejds sociologi foretagne undersøgelser, jfr. betænkningens afsnit 4, kap. 2 og 3.

Hovedprincippet i beregningerne har været, at man for hver af de af undersøgelserne omfattede personer - som alle er betragtet som ansøgere om støtte — har opgjort, hvad vedkommende ud fra støtterammen pr. april 1968 (tabel 83) sammenholdt med hans egne og eventuelt forældrenes økonomiske forhold skulle være berettigede til at opnå i støtte. Ud fra den foreliggende viden om undersøgelsespersonernes antal og fordeling er herefter beregnet totale støttebeløb for samtlige uddannelsessøgende i 1968-69 og 1972-73, jfr. tabellerne i afsnit 7, kap. 1.

B. Særlige forudsætninger angående de enkelte støttekriterier.

Til beløbene i henhold til den generelle støtteramme er lagt skønnede gennemsnitsbeløb for undervisningsafgifter og kursusgebyrer for elever og studerende på de væsentligste kategorier af private uddannelsesinstitutioner. Børnetilskud er fradraget for elever under 18 år.

Tabel 130. Beregningsgrundlag for finansskøn:

Antal personer i ELEV-uddannelser i 1968-69, fordelt efter uddannelseskategori og klassetrin eller alder (ultimo 1968).

Alder ¹⁾	Klassetrin ¹⁾	1.	2.	3.	4.	5.	1.-5.
		Skoleelever: 8.-10. klasse, 1.-3. real og 1.-3. g.	Efterskoler, Ungdoms- kostskoler, Folkehøjsko- ler og Land- brugsskoler	Real- og Student- eksamen- kursus samt HF	Lærlinge	Faglige skoler i øvrigt	IALT
14 år	8. klassetrin. . . .	66.781	1.294		116		68.191
15 -	9. -	60.775	2.805	-	1.856	16	65.452
16 -	10. -	43.858	2.740	329	8.352	304	55.583
17 -	11. -	10.450	2.567	828	23.084	2.864	39.793
18-20 år	12. —	8.775	7.271	3.747	72.384	5.376	97.553
20 år og derunder, i alt.		190.639	16.677	4.904	105.792	8.560	326.572
21 år og derover.		-	4.898	3.996	10.208	7.440	26.542
Total		190.639	21.575	8.900	116.000	16.000	353.114

¹⁾ I kolonne (1) klassetrin, i kolonne (2)–(5) alder.

Tabel 131. Beregningsgrundlag for finansskøn:

Antal personer i ELEV-uddannelser i 1972-73, fordelt efter uddannelseskategori og klassetrin eller alder (ultimo 1972).

Alder ¹⁾	Klassetrin ¹⁾	1.	2.	3.	4.	5.	1.-5.
		Skoleelever: 8.-10. klasse, 1.-3. real og 1.-3. g.	Efterskoler, Ungdoms- kostskoler, Folkehøjsko- ler og Land- brugsskoler	Real- og Student- eksamen- kursus samt HF	Lærlinge	Faglige skoler i øvrigt	IALT
14 år	8. klassetrin. . . .	67.796	1.248		100		69.144
15 -	9. -	61.105	2.704	-	1.600	22	65.431
16 -	10. -	49.886	2.642	518	7.200	418	60.664
17 -	11. -	11.900	2.475	1.302	19.900	3.938	39.515
18-20 år	12. —	11.500	7.009	5.894	62.400	7.392	94.195
20 år og derunder, i alt.		202.187	16.078	7.714	91.200	11.770	328.949
21 år og derover.		-	4.722	6.286	8.800	10.230	30.038
Total		202.187	20.800	14.000	100.000	22.000	358.987

¹⁾ I kolonne (1) klassetrin, i kolonne (2)–(5) alder.

Tabel 132. Beregningsgrundlag for finansskøn:

Antal personer i VIDEREGÅENDE uddannelser i 1968-69, fordelt efter uddannelseskategori og alder (ultimo 1968).

Alder	1. Universiteter	2. Højere læreanstalter	Seminarier	4. Teknika	5. Faglige skoler	1.-5. IALT
20 år og derunder	9.160	2.802	2.673	30	5.363	20.028
21 år og derover ¹⁾	22.840	11.718	9.052	4.306	7.437	55.353
Total	32.000	14.520	11.725	4.336	12.800	75.381
¹⁾ heraf mindre end 2 år henne i uddannelsen	5.140	4.893	3.928	2.446	5.171	21.578

Tabel 133. Beregningsgrundlag for finansskøn:

Antal personer i VIDEREGÅENDE uddannelser i 1972-73, fordelt efter uddannelseskategori og alder (ultimo 1972).

Alder	1. Universiteter	2. Højere læreanstalter	3. Seminarier	4. Teknika	5. Faglige skoler	1.-5. IALT
20 år og derunder	13.140	3.162	2.721	39	7.374	26.436
21 år og derover ¹⁾	30.860	13.219	9.211	5.498	10.226	69.014
Total	44.000	16.381	11.932	5.537	17.600	95.450
¹⁾ heraf mindre end 2 år henne i uddannelsen	6.940	5.520	3.997	3.123	7.110	26.690

Undersøgelsernes oplysninger om egenindtægt er ladet ude af betragtning, idet disse oplysninger har baggrund i de hidtidige — utilstrækkelige - støttemuligheder. For lærlinge har man anvendt de i foråret 1968 gældende mindstelønninger, jfr. den i betænkningens bilag 11 anførte tabel 128. For elever i stat og kommune, sundhedsvæsen mv. har man forudsat, at lønningerne er så store, at disse elever overhovedet ikke vil kunne opnå støtte efter de foreslåede regler. For alle andre uddannelsessøgende er det forudsat, at egne indkomster (erhvervsarbejde) er af så begrænset omfang, at de ikke virker begrænsende for støtte (for under 21-årige i elevuddannelser under 1/12 eller $8\frac{1}{3}$ pct. af støtterammen, for alle andre under 20 pct. af støtterammen).

Hensyn til forældreindkomst er taget på grundlag af de i de to undersøgelser foreliggende oplysninger om fordelingen af de uddannelsessøgende efter forældres skattepligtige indkomster i 1963, henholdsvis 1964. Disse indkomster er regnet frem til skattepligtige indkomster i kalenderåret 1967 (sva-

rende til støtteåret 1968-69) efter samme principper som anvendt ved en i 1968 gennemført revision af forældreindkomstskaerne i Ungdommens uddannelsesfond, det vil sige fremregning under hensyn til den i mellemtiden bortfaldne adkomst til i den skattepligtige indkomst at fradrage betalt skat samt til den fra 1963- henholdsvis 1964- til 1967 stedfundne almindelige indkomststigning. Korrektion af forældreindkomst under hensyn til hustruindkomst er foretaget på grundlag af fordelinger, som er uddraget af den officielle skattestatistik mv. Der er taget hensyn til de i undersøgelsen foreliggende oplysninger om forældreformue, som dog generelt er ajourført (værdireguleret).

I de ved finansberegningerne over udvalgets forslag anvendte korrigerede forældreindkomster er yderligere taget hensyn til antallet af ansøgerens søskende (under 14 år samt 14-20-årige under uddannelse). Man har herved benyttet de i undersøgelsen foreliggende oplysninger herom, som dog i begrænset omfang har måttet suppleres med rimelige forudsætninger om aldersfordeling.

